

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

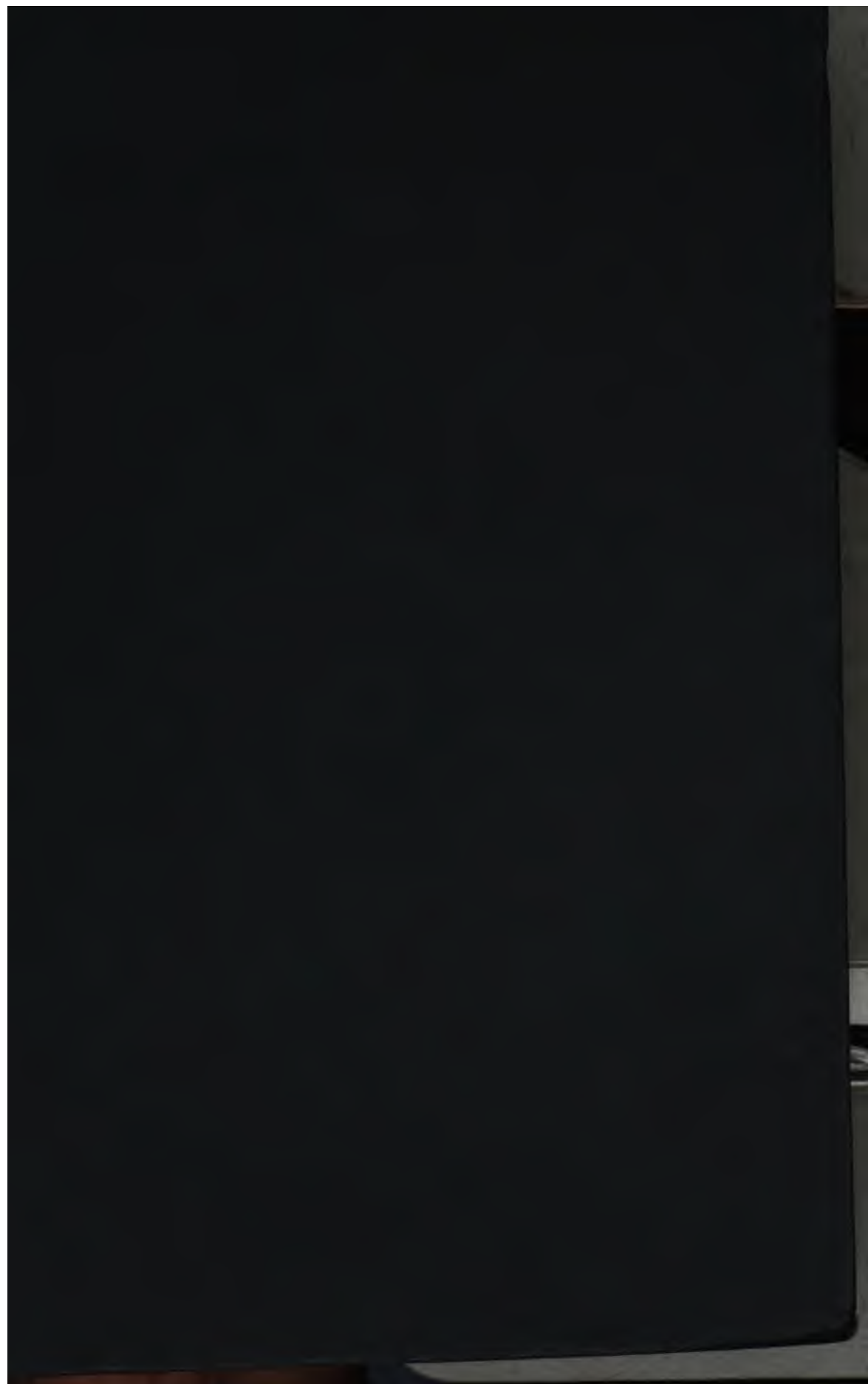
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1374

Sec. 27897 $\frac{28}{30}$

СБОРНИКЪ
ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ
ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ТОМЪ ТРИДЦАТЫЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
Типографія Императорской Академіи Наукъ.
(Вас. Остр., 9-я лин., № 12.)

1882.

ИЗДАНИЯ

ВТОРАГО ОТДѢЛЕНІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ,

продающіяся въ Комитетѣ Правленія и у комиссіонеровъ Академіи.

СБОРНИКЪ ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ

выходить въ неопредѣленные сроки и содержать въ себѣ,

сверхъ извлеченій изъ протоколовъ и отчетовъ отдѣленія:

- Томъ I.** Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ. И. И. Срезневскаго. — Характеристика Державина какъ поэта, Я. К. Грота. — Сношенія Н. Н. Рычкова съ Академіею Наукъ въ XVIII столѣтіи. П. П. Пекарскаго — Мѣнія о Словарѣ славянскихъ нарѣчій, А. Б. Шлейхера и И. И. Срезневскаго. — Очеркъ дѣятельности и личности Карамзина, Я. К. Грота. — О второмъ Отдѣленіи Академіи Наукъ, его же.
- Томъ II.** Жизнь и литературная переписка Н. Н. Рычкова, соч. П. П. Пекарскаго. — Литовскія народныя пѣсни. П. Юшкевича. — Коренное значеніе родства у Славянъ, П. А. Лавровскаго. — Редакторъ, сотрудники и цензура въ русскомъ журналѣ 1755 — 1764 годовъ, П. П. Пекарскаго. — Труды югославянской академіи наукъ и художествъ, И. И. Срезневскаго. — Литературныя труды Н. Н. Кеннена, А. А. Куника. — Къ тому этому приложены два портрета: 1) митрополита Филарета московскаго. 2) П. Н. Рычкова.
- Томъ III.** Древніе Славянскіе памятники юсогова письма, съ описаніемъ ихъ и съ замѣчаніями объ особенностяхъ ихъ правописанія и языка, И. И. Срезневскаго.
- Томъ IV.** Феофанъ Прокоповичъ и его время. Н. А. Чистовича.
Цѣна каждаго тома 1 р. 50 к.
- Томъ V.** вып. I. Воспоминанія о научной дѣятельности митрополита Евгенія И. И. Срезневскаго, съ прибавленіями гг. Полѣнова и Саввантова, съ письмами къ Городничиннову и Анастасевичу. — Переписка Евгенія съ Державиннымъ, Я. К. Грота, съ письмами къ гр. Хвостову и къ К. К. Гирсу. — О словаряхъ Евгенія, А. О. Бычкова, съ перепискою между преосв. и Ермолаевымъ и съ др. приложеніями. — Цѣна 75 коп.
- Томъ V.** вып. II. Переписка А. Х. Востокова въ повременномъ порядкѣ, съ объяснительными примѣчаніями И. И. Срезневскаго. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ VI.** Литературная жизнь Крылова, Я. К. Грота. — Дополн. біогр. извѣстіе о Крыловѣ, его же. — О басняхъ Крылова въ худож. отношеніи, А. Р. Никитенко. — О языкѣ Крылова, И. И. Срезневскаго. — О басняхъ Крылова въ переводахъ на иностр. языки, А. О. Бычкова. — Сатира Крылова и его Поща Духовъ, Я. К. Грота. — Слово въ день юбилея Крылова, преосв. Макаріа — Пирогъ: Лѣнтая; Кофейница, драматич. сочин. Крылова. — Пиръ басня, его же — Объясненіе Крылова. Письмо его къ В. А. Олениной. Замѣтка о нѣкот. басняхъ Крылова, Я. К. Грота. — О новомъ англ. переводѣ басенъ Крылова, его же. — Библиографическія и историческія примѣчанія къ баснямъ Крылова, сост. В. О. Кеневичемъ. — Матеріалы для біографіи Крылова, доставл. гг. Кеневичемъ, Княжевичемъ и Семевскимъ. — Къ книгѣ приложены снимки съ почерка Крылова. — Цѣна 2 р.
- Томъ VII.** О трудѣ Горскаго и Невоструева: «Описаніе славянскихъ рукописей Синодальной Библіотеки», записка И. И. Срезневскаго. — Записка о томъ же, А. О. Бычкова — Дополненіе къ исторіи масонства въ Россіи XVIII столѣтія, П. П. Пекарскаго. — Толковый словарь В. Н. Даля, записка Я. К. Грота. — О зоологическихъ названіяхъ въ словарѣ Даля, записка Л. И. Шренка. — О ботаническихъ названіяхъ въ словарѣ Даля, замѣтка Ф. И. Рупрехта. — Дополненія и замѣтки съ словарю Даля, Я. К. Грота. — Дополненіе къ областному словарю, П. Я. Данилевскаго. — Объясненіе темныхъ и испорченныхъ мѣстъ русской лѣтописи, Я. К. Эрбена. — Разсмотрѣніе рецензій «Описанія рукописей Синодальной Библіотеки», статья К. И. Невоструева. — О греческомъ кондакарѣ XII — XIII

вѣка, архим. А. Филохія. — Итальянскіе архивы и матеріалы для славянской исторіи, В. Макушева. — Отчеты о дѣятельности Отдѣленія за 1868 и 1869 гг. и очеркъ біографіи А. С. Нерова, сост. А. В. Никитенко. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ VIII. Ломоносовъ какъ писатель. Сборникъ матеріаловъ для разсмотрѣнія авторской дѣятельности Ломоносова. Составилъ А. Будилевичъ. — Матеріалы для бібліографіи литературы о Ломоносовѣ, С. И. Пономарева. — Замѣчанія объ изученіи русскаго языка и словесности въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ, П. Срезневскаго. — Итальянскіе архивы и хранящіеся въ нихъ матеріалы для славянской исторіи. — П. Неаполь и Палермо, П. Неаполь, Бари и Анкона, В. Макушева. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ IX. Историческія бумаги, собранныя К. П. Арсеньевымъ. Приведены въ порядокъ и изданы П. П. Пекарскимъ съ біографіею и портретомъ Арсеньева. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ X. Воспоминаніе о Сперанскомъ, А. В. Никитенко. — Петръ Великій, какъ просвѣтитель Россіи, Я. К. Грота. — Словарь русскихъ гравированныхъ портретовъ, Д. А. Ровинскаго. — Когда основаны Уфа и Самара, П. П. Пекарскаго. — Повѣсть о судѣ Шемяки, М. И. Сухомлинова. — Библіографическія находки во Львовѣ, Я. Ф. Головацкаго. — Дополненіе къ словарю Даля, П. В. Шейна. — Воспоминанія о Далѣ и Пекарскомъ, Я. К. Грота. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XI. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ первый. М. И. Сухомлинова. — Записка о путешествіи въ Швецію и Норвегію, Я. К. Грота. — Русскій театръ въ Петербургѣ и Москвѣ (1749 — 1774), М. Н. Лонгинова. — Дополненіе къ очерку славяно-русской бібліографіи В. М. Удольскаго, сост. Я. Ф. Головацкимъ. — Дополненія и замѣтки І. Ф. Паумова къ Толковому словарю Даля. Къ книгѣ приложенъ портретъ академика Пекарскаго. — Цѣна 2 р.

Томъ XII. Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, И. И. Срезневскаго. — Сборникъ Бѣлорусскихъ пословицъ, И. И. Носовича. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XIII. Общественная и частная жизнь Августа Людвигъ Шлегера, имъ самимъ описанная. Пребываніе и служба въ Россіи, отъ 1761 до 1765 г. Извѣстія о тогдашней Русской литературѣ. Переводъ съ вѣмецкаго съ примѣчаніями и приложеніями В. Кеневича (съ портретомъ Шлегера). Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XIV. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ второй. М. И. Сухомлинова. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XV. Свѣдѣнія и замѣтки о малоизвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ, И. И. Срезневскаго. — Палеографическія наблюденія по памятникамъ греческаго письма, И. И. Срезневскаго. — Отрывки греческаго текста каноническихъ отвѣтовъ русскаго митрополита Іоанна II, А. С. Павлова. — Матеріалы для исторіи Пугачевского бунта, Я. К. Грота. — Цѣна 1 р. 50 к.

Томъ XVI. Исторія Россійской Академіи. Выпускъ третій. М. Сухомлинова. — Цѣна 1 р. 75 к.

Томъ XVII. Апокрифическія сказанія о Ветхозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой бібліотеки, И. Я. Порфирьева. — Иерусалимъ и Палестина въ русской литературѣ, наукъ, живописи и переводахъ (Матеріалы для бібліографіи), С. И. Пономарева. — Замѣтки о языкѣ и народной поэзіи въ области великорусскаго нарѣчія, М. А. Колосова. — Цѣна 1 р. 75 к.

Томъ XVIII. Екатерина II и Густавъ III, Я. К. Грота. — Воспоминанія о четырехсотлѣтнемъ юбилей Упсальскаго университета, Я. К. Грота. — Подлинникъ писемъ Гоголя къ Максимовичу и напечатанные отрывки изъ нихъ, С. И. Пономарева. — Библіографическія и историческія замѣтки. Орѣховецкій договоръ. — Происхожденіе Екатерины I, Я. К. Грота. — Рѣчь въ торжественномъ собраніи Императорской Академіи Наукъ по случаю Столѣтняго юбилея Александра I, М. И. Сухомлинова. — На память о Бодянскомъ, Григоровичѣ и Прейсѣ, первыхъ преподавателяхъ славянской филологіи, И. И. Срезневскаго. — Отчетъ комиссіи о присужденіи премии графа Н. А. Кушелева-Безбородки за біографію канцлера князя А. А. Безбородки, Я. К. Грота. — Замѣтки о сущности нѣкоторыхъ звуковъ Рус-

- скаго языка, Я. К. Грота. — Новые труды пресвященнаго Порфирія Успенскаго, С. И. Пономарева. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ XIX.** Исторія Россійской Академіи. Выпускъ четвертый. М. И. Сухомлинова. — Чешскія Глоссы въ *Mater Verborum*. Разборъ А. О. Патеры и дополнительные замѣчанія П. И. Срезневскаго. — Цѣна 1 р. 50 к.
- Томъ XX.** Некрологъ князя Вяземскаго, составленный акад. Я. К. Гротомъ. — Екатерина II въ перепискѣ съ Гриммомъ. Я. К. Грота. — Слово о двѣнадцати снахъ Шахнши, по рукописямъ XV вѣка. Академика А. Н. Веселовскаго. — О славянскихъ редакціяхъ одного анолога Варлаама и Іоасафа. А. Н. Веселовскаго. — Свѣдѣнія и замѣтки о малозвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ LXXXI—XC. И. И. Срезневскій. — Отчетъ о дѣятельности Отдѣленія русскаго языка и словесности за 1878 годъ, составленный академикомъ М. И. Сухомлиновымъ. — Заботы Екатерины II о народномъ образованіи. Я. К. Грота. — Князь Вяземскій. М. И. Сухомлинова. — Памяти кн. Вяземскаго. С. И. Пономарева. — Разысканія въ области русскихъ духовныхъ стиховъ. Академика А. Н. Веселовскаго. Къ книгѣ приложены портреты кн. П. А. Вяземскаго и А. В. Никитенко. Цѣна 2 руб.
- Томъ XXI.** Записки объ ученыхъ трудахъ П. В. Ягича и А. Н. Веселовскаго, составленные ак. Я. К. Гротомъ. — Русско-нищенскій словарь Минской губерніи мѣстечка Семежова. — Старообрядческій енодикъ. А. П. Пыпина. — Разысканія въ области духовныхъ стиховъ. А. П. Веселовскаго. — Диссидентскій вопросъ въ Польшѣ. И. А. Чистовича. — Екатерина II въ перепискѣ съ Гриммомъ. Ст. П. Я. К. Грота. — Фриульскіе Славяне. И. И. Срезневскаго. — Дополненіе къ Бѣлорусскому словарю. И. И. Писовича. — Отчетъ Отдѣленія р. яз. и слов. за 1879 г., составленный М. И. Сухомлиновымъ. — Нѣсколько припоминаній о научной дѣятельности А. Е. Викторова. И. И. Срезневскаго. Цѣна 2 руб.
- Томъ XXII.** Исторія Россійской Академіи. М. И. Сухомлинова. Выпускъ V. — Южно-русскія былины. А. Н. Веселовскаго. — *Croissans-crescens* и Средневѣковыя легенды о половой метаморфозѣ. А. П. Веселовскаго. — О Кеафонѣ. Греческая Трапезунтская былина Византійской эпохи. Г. С. Дестуниса. — Свѣдѣнія и замѣтки о малозвѣстныхъ и неизвѣстныхъ памятникахъ И. И. Срезневскаго. — Отчетъ Отдѣленія русскаго языка и словесности за 1880 г., съ некрологомъ И. И. Срезневскаго, составленный А. О. Бычковымъ. Къ книгѣ приложенъ портретъ И. И. Срезневскаго. — Цѣна 2 руб.
- Томы XXIII—XXVII.** Русскія народныя картинки. Д. А. Ровинскаго. Книга I. Сказки и забавныя листы. — Кн. II. Листы историческіе, календари и буквари. — Кн. III. Притчи и листы духовныя. — Кн. IV. Примѣчанія и дополненія. — Кн. V. Заключеніе и алфавитный указатель именъ и предметовъ. — Цѣна за всѣ 5 томовъ 10 руб.
- Томъ XXVIII.** Жизнь и дѣянія великаго Тамерлана. Сочиненія Клавихо. Дневникъ путешествія ко двору Тимура въ Самаркандѣ. 1403—1416. Подлинный текстъ съ переводомъ и примѣчаніями, составленными подъ редакцію И. И. Срезневскаго. — Разысканія въ области духовнаго стиха. III—V. А. П. Веселовскаго. — Богатырское слово въ спискѣ начала XVII вѣка, открытое Е. В. Барсовымъ. Цѣна 2 р.
- Томъ XXIX.** Эрикъ Лаксмапъ. Я. К. Грота. — Отчетъ II Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ за 1881 годъ. А. Н. Веселовскаго. — Новыя свѣдѣнія о Котошихинѣ по шведскимъ источникамъ. Я. К. Грота. — Библиологическій словарь и черновые къ нему матеріалы. П. М. Строева. Издавъ подъ редакцію А. О. Бычкова съ составленнымъ имъ особымъ указателемъ. Цѣна 2 р. 25 к.

ДРУГІЯ ИЗДАНІЯ ОТДѢЛЕНІЯ:

Сочиненія Державина съ объяснительными примѣчаніями Я. Грота:

- Томъ I (съ портретомъ Державина и 1-й жены его, со снимками и многочисленными рисунками). Спб. 1864: 4 р.
- Томъ II (съ рисунками), 1865: 3 р.
- Томъ III (съ портретомъ 2-й жены Державина). 1866: 2 руб.
- Томъ IV (съ алфавитнымъ указателемъ къ 4-мъ томамъ). 1867: 2 руб.
- Томъ V (съ портретомъ Державина, снимками и указателемъ). 1869: 2 руб. 50 коп.

- Томъ VI (съ портретомъ Державина и указателемъ) 1871: 2 руб. 50 коп.
 Томъ VII (съ указателемъ). 1872: 2 руб.
 Томъ VIII (съ портретомъ, рисунками и снимкомъ). 1880: 5 руб.
- Той же книги** 2-е изданіе общедоступное, безъ рисунковъ:
 Томъ I (съ портретомъ Державина). Спб. 1868: 1 руб. — Томъ II. 1869: 1 руб. —
 Томъ III. 1870: 1 руб. — Томъ IV. 1874: 1 руб. — Томъ V. 1876: 1 руб. — Томъ VI.
 1876: 1 руб. — Томъ VII. 1878: 1 руб.
- Жизнь Державина** (съ портретомъ, рисунками и снимкомъ). Спб. 1880. Цѣна 5 р.
- Матеріалы для біографіи Ломоносова**, собранные П. П. Билярскимъ. Спб. 1865. Цѣна 1 р. 50 к.
- Дополнительныя извѣстія для біографіи Ломоносова**, П. Пекарскаго. Спб. 1865. Цѣна 50 к.
- Матеріалы для исторіи Пугачевского бунта**. Бумаги Кара и Бибикова (со снимкомъ). Я. Грота. Спб. 1862. Цѣна 30 к.
- То же**, Переписка Екатерины II съ графомъ П. И. Панинымъ, Я. Грота. Спб. 1862. Цѣна 25 к.
- То же**, Бумаги, относящіяся къ послѣднему періоду мятежа и къ поникъ Пугачева. Я. Грота. Спб. 1874. Цѣна 60 к.
- Письма Ломоносова и Сумарокова къ Шувалову**, Я. Грота. 1862: 30 к.
- Очеркъ академической дѣятельности Ломоносова**. Его же. 1865: 20 к.
- Письма Карамзина къ Дмитріеву**. Съ портретомъ и снимками. Издали съ примѣч. Я. Гротъ и П. Пекарскій. Спб. 1866: 2 р.
- Очеркъ дѣятельности и личности Карамзина**. Я. Грота. Спб. 1863: 25 к.
- Литературная жизнь Крылова**. Его же. Спб. 1863: 25 к.
- Редакторъ, сотрудники и цензура въ Русскомъ журналѣ 1755 — 1764 годовъ**, П. Пекарскаго. Спб. 1867: 35 к.
- Путешествіе акад. Делиля въ Березовъ 1740 года**. П. Пекарскаго. 50 к.
- Жизнь и литературная переписка П. П. Рычкова**, изслѣдованіе П. Пекарскаго (съ портретомъ и снимкомъ). Спб. 1867: 75 к.
- Матеріалы для исторіи журнальной и литературной дѣятельности Екатерины II**. П. П. Пекарскаго. Спб. 1863: 25 к.
- Извѣстія о Татищевѣ**. Его же: 40 к.
- Словарь Бѣлорусскаго нарѣчія**, И. Носовича. Спб. 1870. 3 р.
- Сербско-Русскій словарь**, П. Лавровскаго. Спб. 1870: 1 р. 50 к.
- Отчетъ о четвертомъ присужденіи Ломоносовской преміи**, Я. Грота (разборъ Толковаго Словари Даля). Спб. 1870: 45 к.
- Замѣчанія объ изученіи русскаго языка и словесности въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ**, И. Срезневскаго. Спб. 1872: 30 к.
- Петръ Великій, какъ просвѣтитель Россіи**, Я. Грота. Спб. 1872: 40 к.
- Воспоминанія о В. И. Далѣ и П. П. Пекарскомъ**, Я. Грота. Спб. 1874: 20 к.
- Сочиненія и письма Хемницера**, съ примѣчаніями Я. Грота. Спб. 1873: 1 р. 50 к.
- Исторія Императорской Академіи Наукъ**, П. Пекарскаго. Т. I. Спб. 1870. Цѣна 3 р. Т. II. Спб. 1873. Цѣна 3 р. 50 к.
- Записка о путешествіи въ Швецію и Норвегію**, Я. Грота. Спб. 1873: 25 к.
- Спорные вопросы русскаго правописанія**. Я. Грота. Спб. 1876. 2-е изд. Цѣна 1 р. 25 коп.
- Исторія Россійской Академіи**. М. Сухомлинова. Выпускъ I. Цѣна 1 р. 50 к. Вып. II, цѣна 1 р. 50 к. Вып. III, цѣна 1 р. 75 коп. Вып. IV, цѣна 2 р. Вып. V, цѣна 2 р.
- Екатерина II и Густавъ III**. Я. Грота. Спб. 1877: 50 коп.
- Воспоминанія о четырехсотлѣтнемъ юбилей Упсальскаго университета**. Я. Грота. Спб. 1877: 30 коп.
- Рѣчь по случаю столѣтняго юбилея Александра I**. М. Сухомлинова. Спб. 1877: 45 коп.
- Библиографическія и историческія замѣтки**. Орѣховецкій договоръ. Происхожденіе Екатерины I (со снимкомъ рукописи договора). Я. Грота. Спб. 1877: 25 к.
- Чешскія Глоссы въ Mater Verborum**. Разборъ А. О. Патеры и дополнительныя замѣчанія И. И. Срезневскаго. Цѣна 60 к.

Иногородные адресуютъ свои требованія въ Комитетъ Правленія Академіи Наукъ и, прилагая деньги по выставленнымъ здѣсь цѣнамъ, получаютъ книги безъ платежа въсѣхъ.

СБОРНИКЪ

ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ

ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ТОМЪ ТРИДЦАТЫЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія Императорской Академіи Наукъ.

(Вас. Остр., 9 лия., № 12.)

1882.

Напечатано по распоряженію Императорской Академіи Наукъ.
С.-Петербургъ, Іюнь. 1882 года.

Непрежѣнный Секретарь, Академикъ *К. Веселовскій*.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

	СТРАН.
Извлеченія изъ протоколовъ Отдѣленія русскаго языка и словесности:	
За январь — май 1882 года.....	I — V
Приложеніе къ протоколу Отдѣленія русскаго языка и словесности	V — VII
<hr/>	
Памятники Болгарскаго народнаго творчества. Выпускъ I-й.	
Собрагъ Владиміръ Качановскій..... № 1.	1 — 598

ИЗВЛЕЧЕНИЯ ИЗЪ ПРОТОКоловъ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

ЗАСѢДАНІЯ ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ.

(Январь — Май 1862 г.)

Академикъ И. В. Ягичъ прочелъ слѣдующую записку: «Для успѣшныхъ изслѣдованій по исторіи русскаго языка прежде всего желательно имѣть полныя критическія изданія важнѣйшихъ и древнѣйшихъ памятниковъ. Всѣмъ занимающимся этимъ предметомъ стало теперь яснымъ, что господствовавшій до сихъ поръ пріемъ, по которому издавались только отрывки различныхъ текстовъ, хотя бы взъ древнѣйшихъ памятниковъ, для цѣли научной, филологической, не пригоденъ. — Онъ можетъ удовлетворять историка литературы, но филологъ, внимательно слѣдящій за развитіемъ языка, начиная съ древнѣйшихъ письменныхъ памятниковъ, желаетъ дѣлать свои обобщенія и выводы только на основаніи полнаго существующаго матеріала, и стало быть нуждается не въ отрывкахъ изъ многихъ текстовъ, а въ полныхъ, точныхъ изданіяхъ древнѣйшихъ памятниковъ. Иначе выходитъ, что по поводу явленій, замѣченныхъ въ текстахъ XIII или XIV столѣтій, строятся гипотезы объ отношеніи перваго развитія русскихъ говоровъ къ этимъ позднимъ столѣтіямъ, тогда какъ нѣсколькими неизданными страницами памятниковъ XI вѣка можно засвидѣтельствовать существованіе тѣхъ же чертъ народныхъ говоровъ уже въ то время. — И такъ, полное изданіе древнѣйшихъ памятниковъ для филологической науки сравнительно важнѣе, чѣмъ множество отрывочныхъ указаній или извлеченій изъ текстовъ различныхъ временъ. Только въ той эпохѣ литературы, когда она изобилуетъ большимъ числомъ памятниковъ, повторяющимъ иногда одно и то же, позволительно довольствоваться отрывочными указаніями. — Про

XI и XII столѣтія древне-русской письменности этого сказать нельзя. Число памятниковъ этихъ двухъ вѣковъ, вообще довольно ограниченное, будетъ еще скуднѣе, если дать предпочтеніе памятникамъ съ точно опредѣленными годами передъ тѣми, о времени которыхъ мы въ состояніи судить только по палеографическимъ, пока еще не очень надежнымъ, соображеніямъ. По этому мнѣ кажется дѣломъ достойнымъ II Отдѣленія Императорской Академіи Наукъ, *если оно возьметъ на себя полное изданіе древнѣйшихъ памятниковъ русской письменности, на первый случай памятниковъ XI и XII вѣка, съ точно опредѣленными годами ихъ написанія*, давая конечно до времени предпочтеніе *памятникамъ еще до сихъ поръ неизданнымъ*. — Укажу изъ XI вѣка на сборникъ 1076 года, на Минеи 1096 г., 1097 года, изъ XII-го — на Евангеліе Мстиславово и галицкое 1144 года, на Стихирарь 1157 года и т. д.

«Предлагая этотъ предметъ на обсужденіе II Отдѣленія, я позволяю себѣ указать на слѣдующія главныя начала, которыми могло бы руководствоваться Отдѣленіе при такомъ изданіи:

a) каждый памятникъ, изданіе котораго будетъ признано полезнымъ, печатать вполнѣ, т. е. все уцѣлѣвшее, съ соблюденіемъ всѣхъ палеографическихъ особенностей. Въ текстѣ не измѣнять ничего, обозначать даже строки отвѣсными чертами. — Подъ текстомъ, смотря по качеству памятниковъ, можно дѣлать критическія или объяснительныя примѣчанія;

b) къ каждому тексту прибавлять всегда словарь всѣхъ болѣе замѣчательныхъ выраженій, т. е. словъ съ фразами, и, гдѣ возможно, съ присоединеніемъ подлиннаго текста (если памятникъ переводный);

c) каждый томъ снабжать введеніемъ историко-литературнаго содержанія;

d) каждый памятникъ снабжать снимками для указанія его почерка;

e) желательно было бы, чтобъ такого рода предпріятіе носило какое либо общее заглавіе (напр. Древности русскаго языка, Древнерусская бібліотека, Древнѣйшіе памятники русской письменности, или что либо другое въ этомъ родѣ);

f) сверхъ того было бы желательно, чтобы памятники издавались въ одномъ и томъ же форматѣ, однимъ шрифтомъ и т. п.

Отдѣленіе, вполнѣ одобрявъ предположенія И. В. Ягича, опредѣлило предоставить ему, совмѣстно съ А. Ф. Бычковымъ, при-

ступить, когда онъ найдетъ возможнымъ, къ приготовительнымъ для означенной цѣли работамъ.

Академикъ Я. К. Гротъ доложилъ, что такъ какъ изданіе сочиненій Державина скоро будетъ окончено, то возникаетъ вопросъ о сдачѣ множества полученныхъ имъ въ разное время и отъ разныхъ лицъ для этого изданія рукописныхъ матеріаловъ. Многихъ изъ этихъ лицъ уже нѣтъ въ живыхъ, мѣстопробываніе другихъ неизвѣстно, и потому онъ полагалъ, что всего цѣлесообразнѣе было бы переплести важнѣйшія изъ этихъ рукописей вмѣстѣ по извѣстнымъ отдѣламъ, и передать ихъ частію въ собственность, частію на временное храненіе въ Императорскую Публичную Библіотеку, гдѣ онѣ могутъ быть всего доступнѣе для тѣхъ, кто пожелаетъ съ ними ознакомиться. По одобреніи этого предположенія Отдѣленіемъ, А. Ф. Бычковъ, заявивъ, что Публичная Библіотека съ благодарностію имъ воспользуется, добавилъ, что это учрежденіе охотно приметъ на себя издержки, какія потребуются на переплеты Державинскихъ рукописей.

Академикъ И. В. Ягичъ довелъ до свѣдѣнія Отдѣленія, что занимающійся славянскою филологіею кандидатъ С.-Петербургскаго Университета Юрій Семеновичъ Анненковъ предлагаетъ напечатать въ *Сборникъ* сдѣлавшееся крайне рѣдкимъ сочиненіе Петра Хельчицкаго «*Git véry*», напечатанное въ 1521 году въ Южной Чехіи, при чемъ г. Анненковъ принимаетъ на себя и снабженіе текста какъ надлежащимъ историко-литературнымъ введеніемъ, такъ и параллелями изъ другихъ трудовъ Хельчицкаго. Прочитавъ вмѣстѣ съ тѣмъ составленное г. Анненковымъ описаніе находящагося въ его рукахъ экземпляра этой книги съ изложеніемъ самаго содержанія ея, академикъ Ягичъ объяснилъ, что по его мнѣнію новое изданіе труда Хельчицкаго было бы дѣломъ достойнымъ Отдѣленія и представляется тѣмъ менѣе затруднительнымъ, что сочиненіе это въ *Сборникъ* заняло бы сравнительно лишь незначительное мѣсто. Отдѣленіе, одобливъ это предположеніе, просило И. В. Ягича принять на себя наблюденіе за печатаніемъ памятника, а вмѣстѣ съ тѣмъ опредѣлило: записку г. Анненкова приложить къ протоколу.

Читано письмо г. Подвысоцкаго на имя академика Грота, въ которомъ, извѣщая о полученіи имъ обратно рукописи его словаря Архангельскаго нарѣчія, предлагаетъ представить проектъ собранія на мѣстахъ матеріаловъ для составленія областныхъ словарей другихъ русскихъ нарѣчій. Положено просить г. Подвы-

соцкаго о доставленіи задуманнаго имъ проекта и вмѣстѣ съ тѣмъ сообщить ему, что по приведеніи имъ въ окончательный видъ словаря Архангельскаго нарѣчія, Отдѣленіе готово напечатать оный на счетъ Академіи.

Читано прошеніе почетнаго корреспондента Императорской Публичной Библіотеки и комиссіонера библіотекъ Академіи Наукъ г. Каратаева, въ которомъ онъ, представляя изданное имъ въ 1878 году «Описаніе славянорусскихъ книгъ, напечатанныхъ криволужскими буквами», изъясняетъ, что намѣренъ приступить къ новому, значительно пополненному изданію означеннаго каталога. Въ этомъ изданіи имъ будутъ сообщены, по примѣру перваго выпуска, наиболѣе важныя предисловія и послѣловія описанныхъ книгъ, нѣкоторыя выписки изъ текста, для сличенія книгъ одного и того же содержанія, а также мѣста нахожденія книгъ и ихъ библіографія. Въ концѣ «описанія» будутъ помѣщены алфавитныя указатели: книгъ, именъ, городовъ, монастырей и другихъ мѣстъ, гдѣ производилось печатаніе книгъ. Изданіе это, по соображенію г. Каратаева, займетъ приблизительно до 45-ти печатныхъ листовъ. Предпринимая нынѣ путешествіе для осмотра нѣкоторыхъ библіотекъ, г. Каратаевъ проситъ о напечатаніи предполагаемаго новаго изданія на средства Отдѣленія.

Отдѣленіе, находя трудъ г. Каратаева весьма полезнымъ и заслуживающимъ поддержки, опредѣлило предложеніе его принять съ тѣмъ, чтобы въ случаѣ, если при печатаніи каталога окажутся нужныя какія либо измѣненія, оныя были бы сдѣланы по указаніямъ Отдѣленія.

Академикъ Гротъ передалъ на разсмотрѣніе сочленовъ доставленные г. Шейномъ 11 тетрадей вполне обработанныхъ имъ результатовъ его бѣлорусской командировки. Чтобы удобнѣе обсудить этотъ трудъ, Отдѣленіе опредѣлило пригласить г. Шейна для личныхъ объясненій въ слѣдующее засѣданіе Отдѣленія. По просмотрѣ означенныхъ рукописей, при взаимномъ обмѣнѣ мыслей, положено предоставить г. Шейну на основаніи высказанныхъ членами Отдѣленія замѣчаній приготовить эти матеріалы къ печати, располагая нѣсни отдѣлами по родамъ ихъ (какъ напр. обрядныя, колядныя и т. п.), съ устраненіемъ тѣхъ, которыя уже были напечатаны и не представляютъ важныхъ отлчій, и вообще съ возможнымъ соблюденіемъ правила: печатать только новое и дѣйствительно достойное вниманія.

Академикъ Гротъ прочелъ полученное имъ отъ Шведскаго ученаго г. Йэрне письмо съ нѣкоторыми поясненіями и дополненіями къ недавно напечатанной статьѣ: «Новыя свѣдѣнія о Котошихинѣ по шведскимъ источникамъ». Положено напечатать ихъ въ приложеніяхъ къ протоколу.

ПРИЛОЖЕНІЕ КЪ ПРОТОКОЛУ.

Авторъ шведской статьи о Котошихинѣ, получивъ отъ академика Грота нѣсколько оттисковъ русскаго текста ея, отозвался между прочимъ, что трудъ Ширрена объ источникахъ русской исторіи въ шведскихъ архивахъ былъ давно ему извѣстенъ и онъ имъ пользовался, но не упомянулъ о немъ потому, что хотѣлъ указать только на такія рукописи, которыя самъ видѣлъ. Ширренъ часто почерпалъ свои свѣдѣнія изъ старыхъ архивныхъ каталоговъ XVII вѣка, а въ пожарѣ 1697 г. многіе изъ упоминаемыхъ въ этихъ каталогахъ матеріаловъ погибли, такъ что ихъ уже нигдѣ нельзя отыскать.

Особенно любопытно для г. Йэрне было удостовѣриться, что прошенія Котошихина къ королю и его совѣтникамъ сохранились. Собирая матеріалы для своей статьи, онъ напрасно искалъ ихъ; теперь же ему стало вполне ясно, какъ они исчезли. Покойный Готлундъ (лекторъ финскаго языка въ гельсингфорскомъ университетѣ) извѣстенъ въ шведскомъ государственномъ архивѣ своею недобросовѣстною привычкою присваивать себѣ документы, когда за нимъ не довольно зорко наблюдали. Въ финляндскомъ архивѣ есть цѣлый отдѣлъ актовъ, носящій его имя и возникшій такимъ образомъ. Вѣроятно онъ и въ Петербургѣ доставилъ не мало писанныхъ по русски бумагъ и что онъ теперь въ какомъ нибудь общественномъ учрежденіи огражденъ отъ дальнѣйшаго расхищенія.

Матеріалы для изслѣдованій по шведской исторіи, говорятъ г. Йэрне, такъ богаты въ московскомъ архивѣ министерства иностранныхъ дѣлъ, что еще долгое время трудно будетъ исчерпать ихъ. Далѣе онъ не можетъ нахвалиться внимательностью, съ какою ему облегчась были его занятія въ этомъ архивѣ какъ самымъ директоромъ, такъ и другими служащими тутъ лицами. Относительно Котошихина сообщаетъ онъ слѣдующія выписки.

Котошихинъ въ Нарвѣ.

Шведскія дѣла: 1665 г. № 6 (Арх. древн. снош. Россіи съ Швеціей. *Связка 105*). Отправленъ былъ въ Швецію гонцомъ *Казанскаго приказа* подъячій *Михайло Прокофьевъ*. Память ему отъ Октября 27. Пришелъ въ Нарву *Ноября 21*. Поѣхалъ изъ Нарвы *Ноября 27*, черезъ Ингерманландію, Финляндію и пр. въ Стокгольмъ.

Изъ письма его къ Государю, *Нарва, Ноября 23*: «... Да мнѣ же, холопу твоему, вѣдомо учинилось подлинно, что измѣнникъ Гришка Каташихин пришедъ живетъ нынѣ в Ругодивѣ и ходитъ в немецкомъ платьѣ. И я, холопъ твой, посылалъ къ Ругодивскому генералу толмача Пимина Иванова, и с приставомъ приказывалъ не по одно время, чтобъ он, генералъ, исполняя вашу великого государя дружбу и любовь с королевскимъ величествомъ, измѣнника Гришку Каташихина велѣлъ в Ругодивѣ поиматъ и сковавъ отослатъ къ вамъ великому государю. И толмачъ Пиминъ и приставъ мнѣ, холопу твоему, сказывали, что де они Ругодивскому генералу о измѣнникѣ Гришкѣ говорили, и генералъ де имъ сказалъ, что онъ Гришку пришелъ в Ругодивъ тому недѣль съ шесть, и сказался ему что онъ на вашей великого государя службѣ взятъ былъ в полонъ подъ Шкловымъ, и былъ в полонѣ у Польскаго короля, а изъ Польши ушелъ черезъ Немецкія земли и пришелъ в Ругодивъ, а сказался, что онъ идетъ къ вамъ великому государю. И онъ де генералъ, не вѣдая къ вамъ великому государю ево Гришкины измѣны, велѣлъ ево принятъ, и кормъ датъ, и для ево наготы здѣлатъ немецкое платье. А нынѣ, по ево Гришкину челобит'ю, онъ генералъ отпускаетъ ево изъ Ругодива къ вамъ великому государю къ Москвѣ, и до рубежа посылаетъ с нимъ провожатыхъ. А естли онъ Гришка вскоре изъ Ругодива къ вамъ великому государю не поѣдетъ, и онъ де генералъ велитъ ево Гришку, сковавъ, отослатъ в Великіи Новгородъ. . . »

Тоже самое въ статейномъ его спискѣ послѣ пріѣзда изъ Швеціи (*ibid.*).

Ни въ *отпискѣ Новгородскихъ воеводъ къ государю* (Шв. дѣла 1665—1667), ни въ *столбцѣ объ отправленіи жителя Ионы Леонтьева* (Швед. дѣла 1667, № 4 въ св. 107; статейный списокъ этого гонца вѣроятно потерянь) нѣтъ ничего о Котошихинѣ.

Данилъ Анастасіусъ.

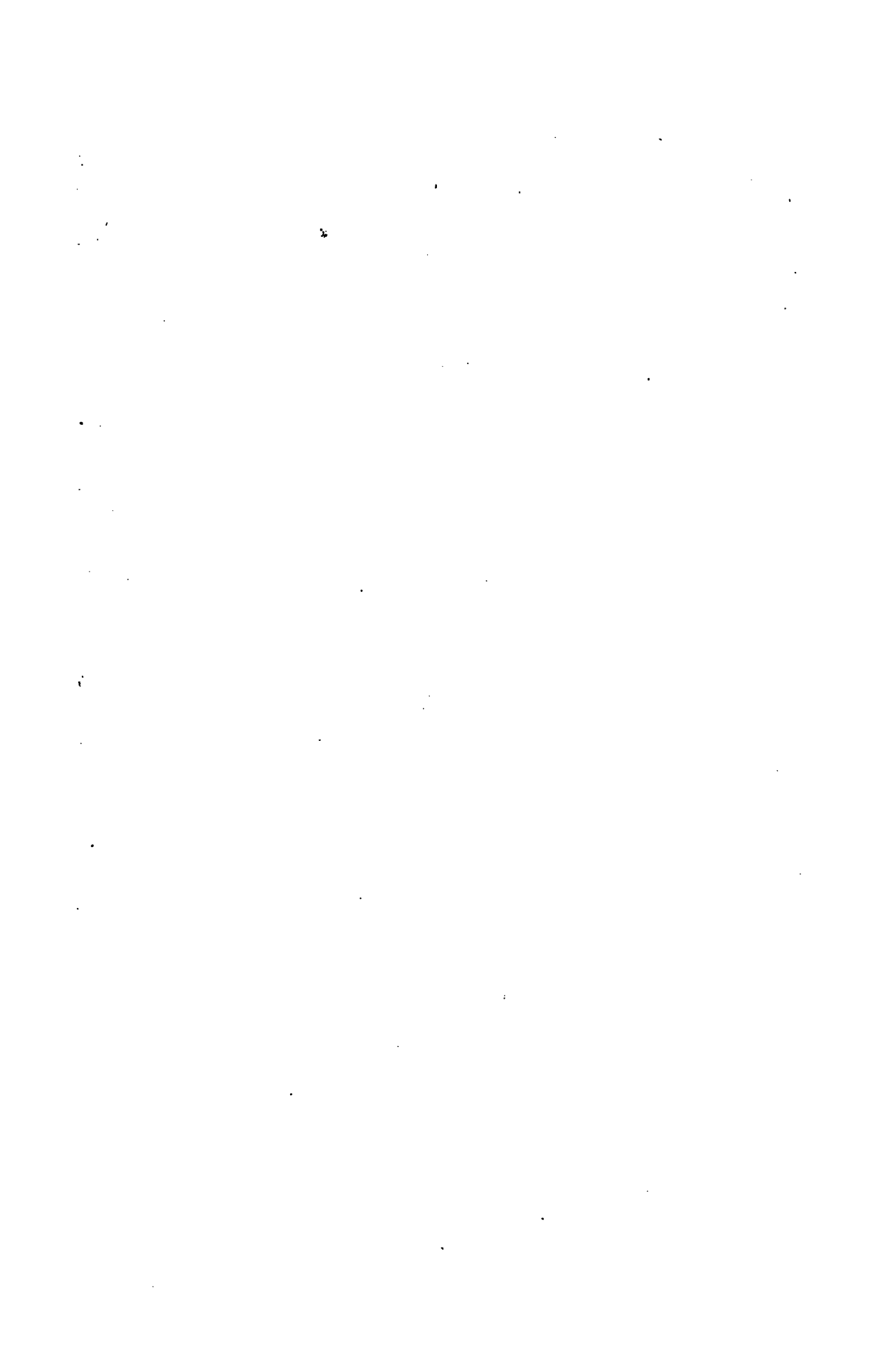
Пб. Шведск. дѣла 1656 г., № 6. (Арх. древн. св. 77): Письмо на шведскомъ языкѣ къ фактору Новгородскому Адольфу Эберсу, подписанное: *Narfwen den 13 Martii 1656, Daniel Anastasius*. Раз-

ныя военныя и политическія извѣстія. Изъ письма явствуется, что этотъ Данилъ Анастасіусъ съ Нарвскимъ генералъ-губернаторомъ, вѣроятно въ качествѣ толмача, путешествовалъ въ Ингерманландіи и Кареліи. Проситъ о *книгахъ*, которыя онъ, Данилъ Анастасіусъ, въ 1652 г. оставилъ въ Москвѣ у покойнаго ротмистра Елофа Гуннарсона (Ryttmästar Elof Gunnarsson; Шведъ въ царской службѣ?).

Росписка Котошихина въ архивъ Каммеръ-Коллегіи въ Стокгольмѣ 21 мая 1666 года.

«Jahan Alexander Selickij *своею рукою подписалъ и сію отписъ далъ*».

СБОРНИКЪ

ОТДѢЛЕНІЯ РУССКАГО ЯЗЫКА И СЛОВЕСНОСТИ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ.

Томъ XXX, № 1.

ПАМЯТНИКИ БОЛГАРСКАГО НАРОДНАГО ТВОРЧЕСТВА.

ВЫПУСКЪ I-й.

СБОРНИКЪ ЗАПАДНО-БОЛГАРСКИХЪ ПѢСЕНЪ

СЪ СЛОВАРЕМЪ

(ОКРУГИ: ВЕЛЕСКІЙ, ОХРИДСКІЙ, ДЖУМАЛИЙСКІЙ, МЕЛЬНИКСКІЙ, САМОКОВСКІЙ, КЮ-СТЕНДИЛЬ-БАНСКІЙ, ДУПНИЧСКІЙ, СОФІЙСКІЙ, РАДОМИРСКІЙ, ТРЕНСКІЙ (СЪ М. ВРЕЗНИКОМЪ), ВРАНСКІЙ, ЛЕСКОВСКІЙ, ПИРОТСКІЙ, БЕРКОВИЧСКІЙ, БЪЛГРАДЧИЦКІЙ И ВРАЧАНСКІЙ).

СОБРАЛЪ

ВЛАДИМИРЪ КАЧАНОВСКІЙ.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.

ТИПОГРАФІЯ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ

(Вас. Остр., 9 лин., № 12).

1882.

Напечатано по распоряженію Императорской Академіи Наукъ.
С.-Петербургъ. Май 1882 года.

Непремѣнный Секретарь, Академикъ *К. Весселовскій*.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

Предисловіе.....	I-VI
I Народныя болгарскіе обычаи...	1
II Изъ рукописи XVIII в.....	22
III Изъ рукописи XVII — XVIII в., хранящейся въ библиотекѣ Рылскаго монастыря подъ № 53.....	42

Пѣсни и сказанія алокрифическаго и мимическаго характера; колядскія и хороводныя пѣсни.

№№

1. Какъ произошло различіе Славянскихъ языковъ? (г. Пиротъ, въ Сербскомъ княж.).....	69
2. Какъ отыскали честный крестъ? (с. Бояна, Соф. окр.).....	—
3. Тоже (с. Великій Вербовникъ, Кюст.-Бан. окр.).....	72
4. О крещеніи Божича (І. Христа) (Джумал. окр.).....	—
5. Тоже (с. Рыла, Дупн. окр.).....	74
6. » (г. Радоміръ).....	75
7. «Стани Како, дай колако» (с. Вел. Вербовникъ).....	76
8. «Станянине Господине!» (с. Опій-цвѣтъ, Соф. окр.).....	—
9. Тоже (Македонія, Мельник. окр.).....	77
10. » (с. Суводолъ, Соф. окр.).....	78
11. » (с. Суводолъ, Соф. окр.).....	—
12. » (с. Суводолъ, Соф. окр.).....	79
13. » (с. Скрино, Дупнич. окр.).....	80
14. » (с. Зимевецъ, Врач. окр. въ Старой планинѣ).....	—
15. Божія Матерь входитъ въ церковь, построенную Желепъ- Неною (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	—

II

№№	стр.
16. «Эй Коледе, Коледе!» (с. Жилинцы, Кюст. окр.).....	81
17. «Сестро Петро, Коледе!» (с. Скрино Дуни. окр.).....	82
18. Турки наследуют царство царя Константина (с. Враждебно, Соф. окр.).....	—
19. Тоже (с. Вершецъ, Берков. окр., въ Загорьи).....	84
20. Царь Стефанъ строить церкви (с. Челопечино, Соф. окр.). ..	87
21. Царь съ золотыми волосами (Загорье, с. Котеновци, Берков. окр., близъ Българчискскаго окр.).....	89
22. Зачатіе дитяти, у котораго въ одной рукѣ письмо, въ другой три золотыхъ яблока; на груди мѣсяцъ и на рамени солнце (с. Гушанци, Берков. окр. въ Загорьи) (не колядская)...	90
23. Конь Вироговъ опережаетъ ясное солнце (г. Радомірѣ) (не колядская).....	92
24. Богословка (благословеніе); поется въ Рождественскіе Святки (с. Котеновци, Берков. окр. въ Загорьи).....	94
25. Богословка на повѣсмо (тамъ же) } въ Рожд.	96
26. Богословка на зерно (тамъ же) } Святки	—
27. Св. Іоаннъ Креститель пьетъ вино; ему прислуживаютъ св. Петка и Недѣля (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	97
28. Св. Недѣля устроила пирѣ (г. Радомірѣ).....	—
29. Св. Іоаннъ Креститель затворяетъ небо, вслѣдствіе чего происходитъ на землѣ засуха, въ продолженіи девяти лѣтъ (Трен. окр. с. Бабица).....	98

Пѣсни на дни другихъ праздниковъ.

30. Въ Лазареву Субботу (с. Жилинцы, Кюст. окр.).....	99
31. На Пасху (Великъ-день) (с. Скрино, Дуни. окр.).....	—
32. При наступленіи весны (с. Жилинцы, Кюст. окр.).....	100
33. Тоже (г. Радомірѣ).....	101
34. На Юрьевъ день (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	—
35. Тоже (с. Невѣстино, Кюст. окр.)	102
36. » (с. Опій-Цвѣтъ, Соф. окр.)...	103
37. » (с. Жилинцы, Кюст. окр.).....	104
38. На Юрьевъ день (необходимо закласть ященка въ этотъ день) (Загорье, с. Гушанци, Берк. окр.).....	105
39. На Вознесеніе Господне (обычай ходить въ гости по праздни-камъ (с. Котеновци, Берков. окр.).....	106
40. На Духовъ день (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	109
41. Объ Авраамѣ и Исаакѣ (г. Радомірѣ).....	110
42. Тоже (с. Жилинцы, Кюстенд. окр.).....	112
43. Объ Іоаннѣ рыльскомъ (с. Невѣстино, Кюст. окр.).....	114
44. Св. Недѣля съ Архангеломъ Михаиломъ строятъ изъ св. де-рева мостъ и входятъ въ рай, (с. Жилинцы, Кюст. окр.)... ..	116
45. «Прошетна се Огняна Марія» (с. Жил. Кюст. окр.).....	117
46. Св. Ангелы возвращаютъ душу умершему един- ственному у матери сыну (г. Радомірѣ).....	118

	стр.
47. Чума «Дергина». (Врачан. окр. с. Дупни-верхъ, Турлаки)....	119
48. Хожденіе мертвеца по бѣлому свѣту (Загорье, Берков. окр. с. Боровци).....	120
49. Вѣрованіе въ предсказанія календаря (оракула) (Заг. Берков. окр. с. Боровци).....	123
50. «Бугаринъ че царь да биде» (с. Жил. Кюст. окр.)	} Хоро-.... 125 вод-.... 126 пия.... 127
51. Бѣгство влюбленныхъ (с. Жил. Кюст. окр.)	
52. Жестокость гайдука (тамъ же)	
53. Подъ пляску медвѣдя (Загорье, г. Берковица).....	128

Пѣсни изъ семейнаго быта.

54. Раннее развитіе половыхъ стремленій (Македонія, с. Струга). —	
55. Споръ двухъ братьевъ изъ-за дѣвушки и выборъ послѣднею младшаго (г. Радоміръ).....	129
56. Дѣвушку беретъ вѣ жену юнакъ, переплывшій черезъ Дунай и принесшій оттуда яблоко «мерджанку» (Трен. окр. с. Бабица).....	130
57. Невѣста зоветъ своего мплага (г. Пиротъ).....	131
58. Невѣста цѣлуетъ руки свадебнымъ гостямъ (с. Кремиковци, Соф. окр.)....	—
59. Злобное отношеніе матери жениха къ невѣстѣ (Макед., Охрид. окр.).....	—
60. Тоже (Трен. окр. с. Бабица, близъ мѣстечка Брезника)....	133
61. Тоже (г. Дупница)....	134
62. «Девойче пѣтъе брало» (г. Пиротъ).....	135
63. «Девойче стой на порте, а момчѣ шета по сокакъ» (г. Пиротъ)	136
64. Интимная связь дѣвушки съ холостякомъ (г. Пиротъ).....	—
65. Разспросы сестры у брата, любящаго дѣвушку, поповскую дочь (Трен. окр. с. Божица, на границѣ Вран. окр.)....	138
66. Жениха убиваютъ «кумъ и старойтъ» (поется за свадебной трапезой) (с. Сливница, Соф. окр.).....	—
67. Разлука новобрачныхъ вскорѣ послѣ вѣнчанья (г. Радоміръ) (за свад. трапезой).....	141
68. Тоже (с. Скрыно, Дупн. окр.) (свадеб.).....	143
69. » (с. Селиште, Джумал. окр.).....	144
70. » (Загорье, Берков. окр. с. Аджиска—Маала).....	147
71. » (Старая-Планина, Соф. окр. с. Зимевецъ (Турлаки)....	151
72. » (г. Радоміръ).....	152
73. » (с. Лешко, Джум. окр.).....	156
74. Мать одного дня женитъ сына, а другого хоронитъ его (г. Радоміръ) (свадебн.).....	157
75. Сестра влюблена въ молодца, а братья противъ этой ея любви (с. Сливница, Соф. окр.).....	158
76. Счастливая мать: родила 9 сыновей, воспитала ихъ и затѣмъ прінсказа имъ хорошихъ женъ; въ домѣ солгасіе.....	161

№№	стр.
77. Недовольство невесты своимъ молодцомъ (Трен. окр. с. Бабица, близъ м. Брезника).....	164
78. Смерть молодца отъ уроковъ (с. Скрино, Дупн. окр.).....	—
79. Тоже (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	165
80. Сговоръ дѣвушки съ молодцомъ, безъ согласія ея родныхъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	166
81. Бѣгство жены съ своимъ любовникомъ (с. Богословци, Кюст. окр.).....	167
82. Измѣна жены мужу (г. Радоміръ).....	169
83. Выходъ за мужъ женщины, мужъ которой въ долгой отлучкѣ, считается великимъ несчастьемъ его рода.....	170
84. Тоже, (Македонія г. Паланка).....	173
85. Разговоръ дѣвушки Вардарки съ соколомъ (с. Рыла, Дупн. окр.).....	174
86. Одна сестра у 9 братьевъ (с. Сливница, Соф. окр.).....	175
87. Сестра любима девятью братьями, но ненавидима женою одного изъ нихъ (г. Радоміръ).....	179
88. Сестра любима двумя братьями, но ненавидима женою одного изъ нихъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	181
89. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	184
90. Предотвращеніе любовной связи брата съ сестрою (тамъ-же). ..	186
91. Распредѣленіе подати (порѣза) въ деревнѣ (Заг., Берков. окр. с. Вершецъ).....	187
92. Споръ двухъ братьевъ объ имѣньи—собственно изъ-за шестокрылаго коня, сивыхъ «загаретъ» и сивыхъ соколовъ (г. Радоміръ).....	189
93. Споръ двухъ братьевъ изъ-за коня и сокола (Пирот. окр. с. Нова Мала).....	194
94. Похвальба болгарина передъ евреями въ г. Солуни въ кофейнѣ, что онъ на своемъ борзомъ конѣ въ одинъ день отправится въ Царьградъ и обратно возвратится (Заг., Берков. окр. с. Гушанци).....	196
95. Какъ Стояна избрали въ старшину надъ обозомъ въ 500 воевъ (изъ караваннаго обычая) (с. Столяникъ, Соф. окр.).....	201
96. Заключеніе условій (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	204
97. Златокрылая утица помогаетъ юнаку Смилянѣ прінска въ двухъ снохъ-«близнакинь» для двоихъ своихъ сыновей-близнецовъ (с. Бабица, Трен. окр.).....	205
98. Храмовой праздникъ въ селѣ (Заг. Берков. окр. с. Гушанци). ..	208
99. Неопредѣленнаго содержанія (Макед. Велескій окр.).....	—
100. «Попей ми слуго» (застольная пѣсня) (с. Кремиковци, Соф. окр.).....	209
101. Тоже «Еребичѣнце, Преперичѣнце» (г. Паланка въ Макед.) ..	—
102. Бавъ Стефанъ строитъ церкви (Макед. село Влан, Мельник. окр.).....	210
103. Горестное воспоминаніе о Бѣлградѣ (г. Радом.).....	211
104. Поединокъ пастуха Стояна съ медвѣдемъ; его спасаетъ кучка (сучка) Симджирлика (г. Радоміръ).....	—

Историческія—Юнація пѣсни и сказанія.

№№	стр.
105. Чтѣ способствовало усиленію Русскаго царя (<i>легенда</i>) (г. Ра- домірь).....	213
106. Царь Петръ (болгарскій) справляетъ свадьбу (с. Суводоль, Соф. окр.).....	214
107. Царь Асѣнь (болгарскій) настигаетъ Турокъ, плѣнившихъ его жену и сына (<i>тамъ же</i>).....	—
108. Турки завоеноываютъ Болгарію; царь Асѣнь убѣгаетъ съ од- ною женщиною въ Россію; женитьба его сына на дочери Русскаго царя (с. Быстрица, Соф. окр.) (<i>преданіе</i>).....	215
109. Воевода Гедіанъ и царь Іоаннъ Шишманъ (Джумал. окр.)....	218
110. Тоже (с. Рыла, Дупн. окр.).....	219
111. Преданіе о занятіи Турками Болгаріи (Пиротскій окр., Суково)	221
112. Сонъ Могленскаго королевы; убіеніе Турками его мужа—Мо- гленскаго короля; женитьба ихъ сына Павла юнака (г. Ра- домірь).....	222
113. Рожденіе у влахини Θεодоры «самотворнаго» дитяти Іоанна, который былъ брошенъ царемъ Константиномъ въ темницу, а затѣмъ наследовалъ его царство (с. Жилинци, Кюст. окр.)	226
114. Дитя Маріи наследуетъ Маринно царство (Загорье, Берков. окр. с. Чипоровци,—Турлаки).....	231
115. Какъ царь Константинъ убѣжалъ изъ Кюстендила (с. Вел. Вербовникъ, Дупн. окр.).....	234
116. Последняго болгарскаго царя Константина убилъ арапинъ, а не турокъ; значеніе этого факта (г. Радомірь).....	234
117. Черный Арапинъ убиваетъ царя Константина, при посредствѣ старой бабы (г. Рыла, Дупн. окр.).....	235
118. Король Степанъ женитъ двухъ сыновей-близнецовъ на двухъ сестрахъ—«близнакиняхъ» (Заг. с. Вершецъ, Берков. окр.) (<i>за- писана однимъ болгар. юношею</i>).....	236
119. Женитьба Мисирскаго короля (с. Сливница, Соф. окр.).....	237
120. Постройка крѣпости королевъ Вукашиномъ (Трен. окр. с. Ба- бица).....	248
121. Тоже (с. Василевци, Соф. окр.).....	251
122. Король Вукашинъ заключаетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ (с. Вербѣ, Радом. окр.).....	255
123. Царь Капетанъ (=Вукашинъ) заключаетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	257
124. МАРКО КРАЛЕВИЧЪ спасаетъ дочь царя Константина и Еле- ны отъ чернаго арапина (с. Вербѣ, Радом. окр.).....	260
125. Качанскій кадія (судья) присуждаетъ дѣвушку въ невѣсту Николаю, королю «отъ Кралѣва», руки которой добивались Марко Кралевичъ и Янко «отъ Косова» (Трен. окр. с. Ба- бица).....	264
126. Марко Кралевичъ освобождаетъ молодыхъ женщинъ и мужчинъ, взятыхъ въ плѣнъ турками (с. Враждебно, Соф. окр.).....	265

VI

№№	СТР.
127. Тоже (г. Радомиръ).....	266
128. » (с. Василевци, Соф. окр.).....	268
129. » (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	270
130. Женитьба Марка Кралевича (Трен. окр. с. Бабица).....	271
131. Алватаръ воевода уводитъ жену Марка Кралевича; Марко убиваетъ его (с. Скрино, Дуин. окр.).....	278
132. Марка Кралевича ищетъ его мать (с. Суводоль, Соф. окр.)...	280
133. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	289
134. Марко убиваетъ Динче Арнауце, ограбившаго его «дворы» (г. Радомиръ).....	291
135. Тоже (Вран. окр. с. Мачкатица).....	294
136. Янко юнакъ освобождаетъ Марка Кралевича, взятаго въ плѣвъ турками въ Охридѣ (Радом. окр. с. Вербѣ).....	—
137. Король Вукашинъ не зоветъ на пиръ Марка Кралевича и Грую-дита (с. Вербѣ, Радом. окр.).....	296
138. Марко отыскиваетъ своего брата Андрея. (Загорье, Берков. окр., с. Чипоровци,—Турлак).....	299
139. Тоже. (Трен. окр. с. Бабица).....	305
140. » (тамъ же).....	307
141. » (с. Батеновци, Радом. окр.).....	310
142. Смерть Андрея, брата Маркова (Вран. окр. с. Мачкатица)...	313
143. Марко (Кралевичъ) присуждаетъ взять дѣвушку тому изъ юнаковъ, который принесетъ изъ-за Дуная дафниново дерево (с. Сеславци, Соф. окр.).....	316
144. Похвальба мадьярскаго короля: убіеніе его Маркомъ Кралевичемъ (с. Суводоль, Соф. окр.).....	318
145. Тоже (г. Кюстендиль).....	321
146. » (с. Опій-Цвѣтъ, Соф. окр.).....	324
147. Разграбленіе «дворовъ» Марка Кралевича Филиппомъ мадьяриномъ (м. Брезниръ).....	327
148. Прогулка 7 юнаковъ; одного изъ нихъ Секузу-дита схватываетъ триглавая змѣя; освободить его не могутъ его сотоварищи, а освобождаютъ вилы-самовилы (<i>Приведены имена вилъ</i>) (Соф. окр. с. Суводоль).....	329
149. Марко Кралевичъ празднуетъ Юрьевъ день (Вран. окр., с. Черна-Трава).....	336
150. Марко Кралевичъ въ числѣ сватовъ у юнака Полугуна Спечена (Загорье, Берков. окр. с. Чипоровци,—Турлак)....	338
151. Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака болѣе сильнаго, чѣмъ онъ—дита Дукатинче (г. Радомиръ)...	341
152. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	345
153. » (с. Панчерево, Джумалійскій окр.).....	347
154. » (Трен. окр. с. Бабица).....	348
155. » (Загорье, Берков. окр. с. Вершець).	351
156. Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака—дита, семи мѣсяцевъ, пѣющаго коня, семи мѣсяцевъ (г. Радомиръ).....	355

№	стр.
157. Марко Кралевичъ захватываетъ Янка «отъ Косова» въ плѣнъ и затѣмъ освобождаетъ его (Трен. окр. с. Бабица).....	356
158. Янко «отъ Коссова» уводитъ жену Маркову Припу; Марко убиваетъ его; освобождаетъ свою жену; смерть матери и сестры Марка отъ радости (с. Рыла, Дун. окр.).....	359
159. Белѣ юнакъ увелъ жену Марка Кралевича (с. Чепинци, Соф. окр.)	366
160. Марко Кралевичъ въ испугѣ (Вран. окр. с. Мачкатица).....	368
161. Похвальба латинскаго дуки (дожя) Радоя; убіеніе его Маркомъ юнакомъ (тамъ же).....	371
162. Марко Кралевичъ уничтожаетъ еврейскую аренду на св. Горѣ (Радош. окр. с. Верба).....	373
163. Марко убиваетъ триглавую змію, вредившую жителямъ (с. Челопечино, Соф. окр.).....	375
164. Марко Кралевичъ строитъ церкви, безъ спроса турокъ; вслѣдствіе чего навлекаетъ на себя злобу султана, который приказываетъ схватить его (с. Суводолъ, Соф. окр.).....	377
165. Тоже (Трен. окр. с. Бабица).....	386
166. » (Вран. окр. с. Мачкатица).....	390
167. По порученію Гины Латинина, Марка захватываютъ въ плѣнъ (с. Лешко, Джум. окр.).....	392
168. Марко Кралевичъ убиваетъ Мусу кеседжію (Трен. окр. с. Бабица).....	—
169. Марко въ Адрианопольской темницѣ; его бой съ чернымъ арапиномъ (с. Чепинци, Соф. окр.).....	394
170. Марко Кралевичъ убиваетъ дѣвушку Арватку (Трен. окр., с. Бабица).....	399
171. Въ поминъ ей Марко строитъ церкви (Трен. окр. с. Баба)...	403
172. Марко Кралевичъ убиваетъ Крипу самовилу (Трен. окр., с. Бабица).....	404
173. Чудесное сѣянъ двухъ золотыхъ яблокъ, данныхъ Марку юнаку дѣвушкою (с. Ястребецъ, бывшее въ Вран. окр., нынѣ въ Арнаутлукъ (Албаніи).....	406
174. Татары, посланные матерью Марка юнака, освобождаютъ его отъ янычаръ-турокъ (Лесков. окр. (въ Сербіи), с. Рѣпниште).	407
175. Сонъ королевы Милицы (с. Жилинци, Кюст. окр.).....	408
176. Султанъ Муратъ вызываетъ на бой сербскаго князя Лазаря; полное пораженіе Сербовъ (с. Верба, Радош. окр.).....	409
177. Косовскій бой (<i>цѣлная топея</i>) (Самоков. окр.).....	413
178. Прекращеніе общенія между юнаками, послѣ Косовской битвы (Трен. окр. с. Бабица).....	431
179. Женитьба МИЛОША ЮНАКА на Маріѣ «Вѣлоградкѣ» (Трен. окр. с. Бабица).....	432
180. Смерть Милоша юнака на Косовомъ полѣ (с. Селиште, Джум. окр., въ Макед.).....	436
181. МОМЧИЛО—юнакъ задолжался (г. Радомиръ).....	439
182. Жена Момчила юнака измѣнница; ее за измѣну наказываетъ самъ мужъ (тамъ же).....	443

№№	стр.
183. Жена Момчила спозналась съ Релей Крылатпдей, который, съ ея помощью, убиваетъ юнака Момчила (Трен. окр. с. Бабица)	446
184. Груя—юнакъ убиваетъ Момчила—юнака и его жену Милицу. (Трен. окр. с. Бабица)	450
185. ДОЙЧИНЪ «болень юнакъ» поражаетъ черного арапина, по- велѣвавшего въ г. Солуни (с. Жилинци Кюст. окр.)	452
186. Дойчинъ «болень юнакъ» поражаетъ Арапина, повелѣвавшего въ г. Будимъ (Трен. окр. с. Бабица)	456
187. Тоже (г. Радоміръ)	460
188. Тоже—(съ переменной имени Дойчина на Демьяна) (г. Радоміръ)	461
189. Визирь Тодоръ поручаетъ Лютицъ Богдану доставить ему жену и коня легенскаго короля и ключи отъ города Легена (с. Слив- ница, Соф. окр.)	466
190. Страхиля, страшный воевода; смерть его (с. Бобошево, Дупниц. окр.)	469
191. Груя—юнакъ получаетъ дѣвушку Виду на пиру у юнака Янка «отъ Косова» (с. Студоница, Самоков. окр.)	471
192. Жена Груи юнака измѣнница; (с. Вербѣ, Радом. окр.)	473
193. Груца—юнакъ освобождаетъ дѣвушку отъ арапина (хоро- водная) (с. Бобошево, Дупн. окр.)	476
194. Женидѣба Янкола-зелень-гора (с. Панчерево, Джумал. окр.)	478
195. Жена юнака Янка взята въ турецкій плѣнъ (с. Драгоданъ, Дупниц. окр.)	480
196. Янко—юнакъ схватываетъ хитростью юнака Ивана Попо- вича (Трен. окр. с. Божица, на границѣ Вран. окр.)	482
197. Женидѣба Θεодора—юнака (Трен. окр. с. Бабица)	484
198. Женидѣба Ивана Черногорца (Червоевича) (тамъ же)	488
199. Похвальба бана Петра (Загорье, Берков. окр. село Класура)	491
200. Банъ Петровитиъ успѣшно дѣйствуетъ въ пользу раи, при султанѣ Муратѣ (с. Бутунѣцъ, Соф. окр.)	492
201. Туре Арнауце грабитъ дворъ бана и уводитъ его жену; банъ настигаетъ его и убиваетъ (г. Радоміръ)	504
202. Невыполненіе юнакомъ Иваномъ своего намѣренія (Трен.окр. с. Бабица)	506
203. Черный арапинъ убиваетъ бана барьяктара (с. Сливница Соф. окр.)	507
204. Дѣвушка воевода (Макед., Велескій окр.)	508
205. Тоже (г. Радоміръ)	509
206. Турецкіе жандармы отыскиваютъ гайдука Милена (тамъ же)	510
207. Разспросы турокъ про гайдуковъ (Макед. Солун. окр., городъ Девгелия)	512
208. Вѣроломный поступокъ турокъ съ молодымъ Дмитріемъ (С. Столникъ, Орхан. округъ)	513
209. Послѣдствія похвальбы раи передъ турками (с. Суводолъ, Соф. окр.)	515
210. Бѣгство раба и рабыни изъ турецкаго рабства (Трен. окр. с. Бабица)	517

211. Турецкая расправа съ Димитріемъ, построившимъ укрѣпленіе для своей защиты отъ села Кунина (с. Слатино, Берков. окр., Загорье)..... 518
212. Расправа юнака Никола съ Идрисъ-бегомъ (г. Радоміръ).... 520
213. Бракъ (христіанина) сына Будимскаго короля съ дочерью визирия (*нельзя смотреть на лицо новобрачной*) (Трен. окр. с. Бабица)..... 522
214. Турецкій способъ усмирять возмущившуюся раю (Макед. Охрид. окр.)..... 523
215. Турецкіе жандармы отыскиваютъ Дима джелепина, семь лѣтъ не платившаго бѣглика (с. Рыла, Дун. окр.)..... 529
216. Руснакъ король Степанъ попался въ плѣнъ султану Бреязизу; онъ притворно припимааетъ мусульманство и вмѣстѣ съ тѣмъ получаетъ руку дочери султана; затѣмъ, онъ убѣждаетъ послѣднюю принять христіанство, и вмѣстѣ убѣгаютъ въ Россію къ царю Александру (г. Радоміръ) 531
217. Чудо надъ англійскимъ царемъ (Загорье, Берков. окр. с. Вершецъ)..... 540
218. Сербинъ юнакъ поражаетъ арапина (с. Жабленъ, Радом. окр.) 543
219. Сравненіе Сербскаго войска съ Русскимъ (с. Бобошево, Дун. окр.)..... 546
220. Изъ войны Турокъ противъ Сербовъ (Трен. окр., с. Баба)... 547
221. Какъ болгаринъ одержалъ верхъ надъ туркомъ (Соф. окр. с. Бояна)..... 548
222. Генералъ Киша измѣннически передалъ Туркамъ мадьярскій лагерь (Загорье, Берков. окр., с. Чипоровци,—Турлаки).. 551
223. Сказка про богача и сына бѣдняка, наслѣдовавшаго все имѣніе перваго, по Божьей волѣ (с. Певѣстино, Кост. окр.)... 552
224. Нѣсколько пословицъ..... 554
225. Прибавленіе..... 555
- СЛОВАРЬ съ предварительнымъ замѣчаніемъ къ нему... 559

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Употребленное собирателемъ въ заглавіи названіе «Западно-болгарскихъ» не можетъ быть осуждаемо и недолжно быть понимаемо такъ, будто онъ желаетъ внести дробленіе въ единый Болгарскій народъ. Не можетъ быть оспариваемо положеніе, что разница между восточною и западною частью Болгаріи существуетъ. Западная часть должна обратить на себя вниманіе того, кто бы пожелалъ уяснить себѣ выдѣленіе Сербскаго нарѣчія изъ Старославянскаго языка. Вопросъ о выдѣленіи Сербскаго нарѣчія не новъ: извѣстны прекрасныя соображенія профессора Харьковскаго университета г. Потебни въ книгѣ: «Къ исторіи звуковъ Русскаго языка» и проф. Ягича въ статьѣ «Podmladjena vokalizacija», помѣщенной въ IX-ой книги Rad-a Югославянской академіи. Кромѣ того, терминъ «западная часть Болгарскаго народа» не новъ; онъ имѣетъ свое историческое основаніе. Составитель сказанія «о перенесеніи мощей св. Іоанна пустынножителя Рылскаго изъ Тернова въ Рылскій монастырь» Владиславъ грамматикъ (родомъ сербъ)¹⁾, не смотря на то,

¹⁾ Владиславъ грамматикъ свое сказаніе прибавилъ къ житію сего святаго, составленному Терновскимъ патріархомъ Евѣмѣемъ, какъ видно изъ заглавія: «житіе и жизнь преподобнаго ѿца нашего іоанна рылскаго. въ немъ же и како прѣнесень бы въ тръновъ. Сѣписано євѣмѣемъ патріархомъ тръновскимъ.

Сборникъ II Отд. II. А. Н.

что мѣстности западной Болгаріи, со времени сербскаго царя Степана Душана [1331—1355 г.], входили въ составъ сербскаго государства, въ своемъ выше поименованномъ трудѣ, писанномъ 1479 г. (=,šćić), когда и Болгаріей и Сербіей обладали Турки, выражается, между прочимъ, слѣдующимъ образомъ: «бѣу и сѣ всакостороннѣ нѣкако и съмотрителнѣ оубѣ съдѣлавшоу и блгопроизволившоу сѣ тако быти. ꙗко да и западнаа пакы страны блгарскыя того ѿчѣствѣа припѣствѣемъ его оцѣтесе, и на лоучшага наздають». Это западная часть Болгарской страны отличается имъ и отъ смежной съ нею страны Загорской съ центромъ Терновомъ.

Правописаніе, принятое собирателемъ въ изданіи этого сборника Болгарскихъ пѣсенъ, отличающееся отъ принятаго въ новоболгарской литературѣ, не можетъ быть осуждаемо, какъ нововведеніе: филологическое изданіе народныхъ памятниковъ требуетъ вѣрной передачи всѣхъ оттѣнковъ говора, чему не удовлетворяетъ современное новоболгарское правописаніе; въ послѣднемъ, напр., принято начертаніе ж, какъ выраженіе а (носоваго соединенія), но въ дѣйствительности такое специфическое значеніе ж — а не оправдывается: въ разныхъ мѣстностяхъ ж различно произносится, то какъ а, то какъ о, ѣ, ѣ, и у.

Но принимая въ этомъ изданіи филологическое правописаніе, собиратель и здѣсь не является нововводителемъ на болгарской почвѣ. Ему посчастливилось въ Болгаріи отыскать нѣсколько рукописей, писанныхъ на народномъ (западно-болгарскомъ) нарѣчій въ правописаніи коихъ принятое имъ правописаніе находитъ историческое основаніе. Это правописаніе чисто звуковое. Болгарскіе писцы XVII и XVIII вв., потерявъ традицію среднеболгарскаго письма — и замѣтить нужно къ великому добру — начали вполнѣ

На концѣ же слова и о ѿбновленіи стѣны обитѣли его иже въ рылѣ. и како пакы прѣнесень бы ѿ трънова въ тѣжде славныи монастырь рыл'скыи. съписано послѣднимъ въ діакѣхъ, владиславомъ граматикомъ». Рукопись въ Рыльскомъ монастырѣ, №61.

вѣрно переводить звуки слова на письмо: какъ говорили, такъ и писали. Для образца приводимъ нѣсколько отрывковъ изъ двухъ рукописей: одна, XVIII в., принадлежитъ одному болгарину въ селѣ Рылѣ, которую будемъ обозначать № 1, а другая, XVII—XVIII в., хранится въ библіотекѣ Рыльского монастыря подъ № 53. Избранные мною отрывки заслуживаютъ вниманія и какъ образчики болгарскихъ проповѣдей; въ нихъ находимъ изображеніе болгарскихъ нравовъ и обычаевъ. Первые три проповѣди сборника № 1 направлены противъ вѣрованія въ «самовилы, бродницы, магесницы и обаяльницы». Въ первомъ, напр., словѣ читаемъ: «магесницы и баснарки и кои ходять на самовилы, и на магесницы, и на баснарки, ѿни нарицаются идолопоклонницы, които лають ѿ слово, и които вѣрѣють на бась на залагане, чародеаніе, които завезѣють звѣри, и мечки и вльцы, и гледать на звезды, и завезѣють младенцы. кои жены нарицаются лекарицы. да давать билавища, които жены така творять, тѣа нарицаются антихрестови ѣченицы, бесовски слѣги, прелащаютъ незлобивы дѣи члѣвчески». Эти народныя суевѣрія были слишкомъ распространены въ Болгаріи [да и въ настоящее время не уменьшилась ихъ распространенность, какъ увидить читатель изъ прилагаемаго ниже краткаго очерка обычаевъ болгарина]; такъ что составитель поученій въ 3-ьемъ словѣ замѣтилъ: «и азъ помногѣ земли ходихъ, и нѣсамъ видѣлъ толико многѣ магесницы, като оу таа наша земля бльгарска, и самовилы и бродницы».

Противъ страсти болгарскихъ женщинъ рядиться, румяниться, надѣвать гривны на руки, вилетать въ косы монеты направлено 6-ое слово.

«Слово ради немилостиваго петра» носить апокрифическій характеръ.

Изъ сборника № 53 приводимъ «Дамаскина инока, иподiakона и стѣдита слово на простомъ езикомъ. По плѣти рождение ѿ насъ ꙗко ѿ ѿ», въ которомъ читаемъ своеобразное толкованіе всѣхъ событій, связанныхъ съ рожденіемъ Иисуса

Христа и 2) «мѹченіе великомѹченика георгіа»;¹⁾ послѣднее апокрифическаго характера.

При составленіи этого сборника болгарскихъ пѣсень, собиратель, главнымъ образомъ, имѣлъ въ виду его филологическое значеніе, какъ матеріала для ознакомленія съ языкомъ западной части Болгаръ, смежной съ Сербскимъ племенемъ, народныхъ памятниковъ коей до сего времени никто не собиралъ. Сколько позволяютъ рамки предисловія, отмѣчаемъ главнѣйшія особенности языка собранныхъ мною матеріаловъ.

Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ можно еще теперь слышать старо-славянское употребленіе глухихъ ѣ и ѣ, какъ два совершенно отличныхъ звука; но въ тоже время существуютъ и примѣры смѣшенія ихъ.

ѣ слышится передъ плавными и послѣ плавныхъ: слѣнце и сѣнце.

ѣ переходитъ въ о (въ концѣ слова), какъ въ древне-русскихъ памятникахъ, независимо отъ вліянія присоединяемаго члена тѣ, та, то: огино (=огнь) и т. п.; примѣръ того же изъ болгарскихъ памятниковъ: стѣпо (мѹч. Георгіа), живото (1 слово на магесницы), за живото (ibid.), хлѣбо (слово ради немилостиваго петра)».

ж, какъ выше замѣчено, произносится какъ а, о, ѣ, и, у: сѣбота (=сѣбота), мѣчити (=мѣчити), да бѣде (=да бѣдетъ), мѣшки (=мѣжскѣ), биде (=бѣдетъ), субота (=сѣбота).

а какъ е: ягне.

га вм. а (въ союзѣ).

ѣ вм. е: ѣшь=ѣште.

е вм. а, или вѣрнѣе ѣ вм. а (по старослав. правописанію ѣ послѣ р) въ словѣ «трѣва»; такъ это слово пишется и въ Зографскомъ евангеліи.

Есть мѣстности, гдѣ сохраняется старо-славянское жд, и въ

¹⁾ Одинъ такой болгарскій памятникъ, XVII в., хранящійся въ Люблянской библіотекѣ въ числѣ рукописей извѣстнаго слависта Копитара, описанъ В. В. Ламанскимъ въ статьѣ «Непорѣшенный вопросъ», помѣщенной въ Ж. М. Н. Просв. за 1868 г.

тоже время есть мѣстности, гдѣ жд=дж и дь (=дж): рождена, роджена и родьена.

старо-славянское шт=шт и щ: шта (хоцѣ), щешь, штерка и щерка.

ч=ч=т и к: вече (больше), ветье и веке и т. п.

х переходитъ въ с въ словѣ: стели, нестели=хтѣли=хотѣли.

л послѣ губныхъ употребляется и неупотребляется; интересна замѣна его ь-ромъ, какъ и въ Супрасльской рукописи: земля, заробьень и т. п.

в вм. м: вногу, вногу (=много, многу) и др.

Употребленіе члена ть, та, то не повсюду въ одинаковой степени распространено. Паденіе формъ также не во всѣхъ посѣщенныхъ мною мѣстностяхъ одинаково полное.

Въ Вранскомъ округѣ, на границѣ Лесковского округа, въ такъ называемомъ Дервенѣ собиратель слышалъ случай употребленія достигательнаго наклоненія: стаде, стала бѣгать. (См. Сборн. № 142 стихи 86 и 89).

Система удареній различна въ разныхъ мѣстностяхъ и представляетъ довольно интересные факты. Собиратель отмѣчалъ удареніе; если гдѣ не отмѣчены ударенія, то это условлено было тѣмъ, что при скоромъ записываніи онъ не поставилъ ихъ, въ самый моментъ записанія народнаго памятника.

Для составленія болгарскаго словаря въ этомъ собраніи памятниковъ болгарскаго творчества, много матеріала, который можетъ быть пополненъ находящимся у него рукописнымъ собраніемъ словъ, въ которомъ по мѣрѣ возможности отмѣчены и провинциализмы.

Кромѣ филологическаго значенія, это собраніе можетъ имѣть и литературное значеніе. А. Н. Пышинъ въ своей «исторіи славянскихъ литературъ» 1879 г. говоритъ между прочимъ, что «историческій періодъ болгарскаго царства, кажется, совершенно забытъ въ болгарскомъ эпосѣ. Самыя старыя пѣсни вспоминаютъ только о кралѣ Шишманѣ, послѣднемъ царѣ болгарскаго царства» (стр. 132). Подобное заявленіе основывалось на доселѣ извѣст-

ныхъ сборникахъ болгарскихъ пѣсенъ. Въ мой сборникъ вошло нѣсколько такихъ старыхъ пѣсенъ изъ древнѣйшаго періода исторіи болгарскаго народа: о царѣ Петрѣ (№ 106), о царѣ Асенѣ (№№ 107, 108), о Могленскомъ королѣ (№. 112), о Мисирскомъ королѣ (№ 119) и о царѣ Іоаннѣ Шишманѣ (№ 109). Юнаки, воспѣваемые въ собранныхъ мною пѣсняхъ, слѣдующіе: Марко Краевичъ, братъ его Андрей, Полугунъ Спечень, Милошъ, Янко, Дойчинъ, Момчило, Груя, Секула, дитя Дукатинче, дитя семи мѣсяцевъ, Динче Арнауце. Это все личности времени покоренія Болгаріи и Сербіи Турками.

Послѣ этого, слѣдуетъ признать невѣрнымъ мнѣніе А. Н. Пыпина, что болгарскій эпосъ слилъ всѣ періоды своего развитія въ одинъ, и герои его всѣ почти гайдуки (*ibid.* стр. 133), которое заимствованномъ изъ изслѣдованія г. Безсонова о болгарскомъ эпосѣ. Въ своемъ изслѣдованіи «Болгарскій эпосъ», предпосланномъ изданію болгарскихъ пѣсенъ, г. Безсоновъ говоритъ, что «не зная сербскаго эпоса, мы не поймемъ болгарскаго, ибо въ первомъ только мы встрѣчаемъ древнѣйшіе эпическіе мотивы, въ первомъ только встрѣчаемъ мы въ ясномъ свѣтѣ тѣхъ героевъ, о которыхъ у Болгаръ сохранилось большею частью только смутное и большею частью уже искаженное воспоминаніе.....» Нѣкоторые факты, опровергающіе это мнѣніе можно найти въ моемъ сборникѣ; а еще больше можно найти въ народной памяти: я встрѣчалъ пѣвцовъ-болгаръ, знавшихъ по 200—300 пѣсенъ, какъ напр. Жета Илковъ въ селѣ Суводолѣ, Соф. округа и другіе.

Наконецъ, считаю нужнымъ сказать слова два о распредѣленіи пѣсенъ въ моемъ собраніи. Я счелъ излишнимъ дѣлать мелкія подраздѣленія, которыми богатъ особенно «Сборникъ Болгарскихъ пѣсенъ братьевъ Миладиновыхъ», и ограничился лишь общимъ дѣленіемъ. (См. оглав.).

Въ Загребѣ, 1 (13) Іюня 1880 г.

Владиміръ Качановскій.

І.

НАРОДНЫЕ ОБЫЧАИ.

«Сборнику» пѣсенъ предпошлемъ краткій очеркъ жизни болгарина съ колыбели и до могилы.

Въ настоящее время болгаринъ еще дитя природы, которую онъ почти что обожаетъ, такъ какъ вліяніемъ ея не можетъ ничего своего противопоставить, съ цѣлью ли улучшить это доброе вліяніе природы, или напротивъ ослабить вредоносное. Еще до настоящаго времени видимъ у него патріархальные обычаи, которые своею патріархальностью заставляютъ обратить на нихъ вниманіе.

Прежде всего, слѣдуетъ отмѣтить твердое вѣрованіе болгарина въ Высшее Существо — Бога, на Котораго онъ всегда и во всякомъ случаѣ возлагаетъ свое упованіе: придетъ ли, напр., въ городъ продать, что Богъ послалъ, онъ ставитъ свой товаръ на рыночной площади и два раза осеняетъ себя крестнымъ знаменіемъ, приговаривая: «Богъ ми помози!»

Тоже твердое вѣрованіе въ Бога, подателя всего добраго человѣку проглядываетъ во всѣхъ праздникахъ, чтимыхъ болгаринами съ замѣчательнымъ уваженіемъ. Подтвержденіе тому увидимъ въ перечнѣ этихъ праздниковъ, къ которому и переходимъ.

Слѣдуя естественному порядку развитія праздниковъ у первобытнаго человѣка, необходимо было бы начать съ весеннихъ; но такъ какъ у современныхъ Болгаръ въ эти праздники привнесено очень много христіанскаго элемента и эти праздники приурочены къ христіанскому календарю, то будетъ удобнѣе слѣдовать новому порядку. Начнемъ съ «Коляды.»

Какъ понимается «Коляда» у Болгаръ? Одинъ слѣпецъ изъ Македоніи, Мельникскаго округа, села Влаи объяснялъ мнѣ возникновеніе «Коляды» и «Сурова»¹⁾ слѣдующимъ образомъ: «12,000 убитыхъ Иродомъ младенцевъ были воскрешены Божьей волею — Его ангеломъ; воскрешенные головы проговорили: «Стани Коледе, Коледе!» Съ того времени, въ воспоминанье объ этомъ событіи, православные христіане творятъ «Коляду» и «Сурова»..»

Совершенно противоположное объясненіе, съ нѣкоторымъ мистическимъ оттѣнкомъ, представляетъ слѣдующее народное вѣрованіе, сообщенное мнѣ однимъ дряхлымъ болгарскимъ монахомъ въ Суковскомъ монастырѣ, что въ Пиротскомъ округѣ: «былъ царь, по имени Коледа, отъ котораго получилъ свое названіе праздникъ «Коляда»..» Но какъ это произошло? мнѣ тотъ священникъ не могъ объяснить. Личность этого царя Коляды вообще темно представляется; народное преданіе говоритъ только — сказалъ монахъ —, если кто на «Коляду» играетъ «хоро» (хороводъ), тотъ не сѣчетъ этого царя Коляду, а кто неиграетъ, тотъ его сѣчетъ».

Въ мѣстностяхъ, прилежащихъ къ границѣ Сербскаго племени «Коляда» извѣстна подъ названіемъ «Бадняго вечера». И вотъ отъ чего произошло такое названіе. На «Бѣдни вечеръ» (по болгарскому произношенію) очень важную роль играетъ баднякъ. — Баднякъ — это дерево. Дѣло такъ происходитъ: срубятъ въ лѣсу дерево и, не очистивъ отъ вѣтвей и сучьевъ, при-

¹⁾ Время съ 1-го дня Нового года по 6 Января — праздникъ Богоявленія носитъ названіе «Сурова».

таскиваютъ въ хижину; здѣсь обрубываютъ вѣтви и сучья и пробуравливаютъ въ стволѣ дыру; затѣмъ кладутъ по срединѣ хижины, перпендикулярно по отношенію къ стоящему противъ него человѣку; въ отверстіе кладутъ кудель, которую каждый членъ семьи долженъ не множко попрясть: начинается хозяинъ дома. Затѣмъ, бадняку даютъ положеніе нѣсколько косвенное, и въ дыру кладутъ медъ, масло и тѣсто. Послѣ того, отложивъ баднякъ въ сторону, принимаются за ужинъ. Ужинъ готовятъ съ нѣкоторыми непремѣнными приправами, имѣющими особенное значеніе. Кушанье, когда оно поставлено на столъ (тарпезу), имѣющій круглую форму, въ кругъ коего усядется вся семья, хозяйка дома прежде всего обсыпаетъ кукурузой и затѣмъ всякому участвующему въ трапезѣ даетъ кусочекъ чесноку (бѣли лукъ-по болг). Всякій долженъ отвѣдать чесноку¹⁾ для того, чтобы быть здоровымъ; кукурузу (на другой день) даютъ ѣсть курицамъ съ тѣмъ, чтобы онѣ несли яйца. (Такъ въ с. Копривштицѣ, Пирот. окр.). Въ Радомирскомъ округѣ въ селахъ существуетъ обычай, что въ этотъ вечеръ за ужиномъ непремѣнно должны быть орѣхи, сливы, яблоки.²⁾ Къ тому же «Баднему вечеру» пекутъ пироги съ разными знаками и изображеніями домашняго животнаго: коровы, лошади, свиньи, собаки и т. п. «на здравіе добитку».

Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр., въ Пиротскомъ округѣ, постятся въ теченіе цѣлаго дня до вечера³⁾; но въ Радомирскомъ округѣ не находимъ этого обычая.

Сколько извѣстно изъ описанія, «бадній вечеръ» у Сербовъ представляетъ нѣкоторое отличіе, и самое главное, что у Сербовъ есть обычай таскать «баднякъ» по улицѣ села и издѣваться надъ нимъ.

Къ числу игръ, приуроченныхъ къ Святкамъ, принадлежитъ переодѣванье въ медвѣдя и козу, которое, обыкновенно, на-

¹⁾ Болгаре большіе любители чесноку.

²⁾ Этотъ обычай и у Русскихъ напр. въ Гродненской губерніи).

³⁾ Тоже (тамъ же).

чинается съ «Новаго года». Цѣлой ватагой, съ пѣсней свѣтской и церковной молодежь ходитъ изъ дома въ домъ, съ цѣлью заполучить кой-что отъ щедрыхъ хозяевъ; а всякій хозяинъ считаетъ своимъ непремѣннымъ долгомъ дать кой-что въ пользу посѣтившей его молодежи.¹⁾ Послѣ на собранное подаваніе участники устраиваютъ общую имъ пирушку—пьютъ и играютъ «оро» (хороводъ). (Такъ въ селѣ Невѣстинѣ, Кюстендиль Банскагоокруга).

При этомъ слѣдуетъ отмѣтить, что не во всѣхъ мѣстностяхъ существуетъ переодѣванье въ медвѣдя и козу, но всѣ сплошь и рядомъ знаютъ «хожденіе по домамъ», которое имѣетъ свое мѣстное типичное названіе «Сурова».

Подаяніе, получаемое кочующею молодежью отъ хозяевъ, представляетъ собою ничто иное, какъ жертву, приносимую человекомъ въ благодарность Высшему Существу. Такое объясненіе вполнѣ оправдываетъ содержаніе колядскихъ пѣсень. Такъ, напр., въ одной пѣснѣ читаемъ:

«Стани Како, дай колако,
Стани Нино, дай крендиро.²⁾
Добри сме ти гостѣ дошли,
Доберъ семъ ти даръ донели:
Тельчинка-те бѣлопахи,
Жребчинка-та патонogi,
Ягнешта-та ваклешаты,
Яришта-та пергорogi». (№ 7 «сбор.»).

Въ другой:

«Стани Нине Господине!
Спишь ли, спишь ли, разбуждайсе!
Добри са ти гостѣ дошли,
Добре (sic) гостѣ коледжане;
б Подобаръ гласъ ти донели:
Ягненца се изъягнили,
Ждребчинка се ождебили,

¹⁾ Тоже (тамъ же). ²⁾ Водка (ракiа).

Пѣленца се извади́ли,
 Крави се се истелили,
 10 Со-съ млада тельчинка».

А дальвѣйшіе стихи этой пѣсни:

«Пай си стана Божья майтя,
 Запредила свилни скуты,
 И си тури млада Бога;
 «Та си ойде возъ Ордана (sic)
 15 Возъ Ордана, возъ Йордана.
 Тамъ срѣтна светы Никола:
 «Да си крстишь млада Бога»!
 Я светы Никóла му доказалъ:
 «Ни то знаемъ, ни умѣемъ;
 20 Я си пойды по-на-горе,
 Тамъ че срѣтнешъ светъ Іована:
 Онъ е крстиль небо — земля,
 Онъ че крсты Млада Бога».
 Чуло си е на дно-море,
 25 Чула си е една рыба,
 Чула го е и станала;
 И го чуло едно дерво,
 Едно дерво трепетлика,
 Оно чуло — не станало,
 30 Па-й го прокле самски Господъ:
 «Е ты-зе-ка едно дерво,
 Едно дерво трепетлика!
 Да изникнешъ на зло мѣсто,
 Де-ка слънце неизгрѣва,
 35 Де-ка роса не опада,
 Да си трептишь и со-съ вѣтеръ
 37 И со-съ вѣтеръ и безъ вѣтеръ».

(№ 6 моего сборн.)

представляютъ нагляднымъ образомъ послѣдствія неуваженія къ Божеству, и производятъ подавляющее вліяніе на простодушнаго болгарина, который щедро одаряетъ посѣтившую его молодежь. Болѣе поздняго возникновенія слѣдующій обычай, общераспространенный у Болгаръ.

За три дня до «Коляды» ребята, посѣщающіе школу ходятъ по домамъ съ пѣніемъ пѣсни канона: «Христосъ рождается славите»; за такое поздравленіе они получаютъ отъ хозяевъ орѣхи и маленькій пирожокъ, имѣющій форму птицы, а подчасъ и нѣсколько мѣдныхъ грошей. Почти все собранное ребятами, за исключеніемъ ничтожной части, приходящейся на ихъ долю, идетъ въ пользу народнаго учителя (даскала). Можно предполагать, что подобный родъ поздравленія измыслили сами господа даскалы, матеріальное обезпеченіе коихъ и теперь, а тѣмъ болѣе во время турецкаго владычества было очень скудное.

Во все время праздниковъ болгаринъ не работаетъ.

На Богоявленіе (на Водице— по болг.) бываетъ въ Высоческомъ срезѣ (уѣздѣ), Пиротскаго округа слѣдующій интересный обычай. Собирается компанія изъ мужчинъ и женщинъ; запрягаютъ лошадь въ телегу или сани и отправляются къ извѣстному человѣку, которому предлагаютъ сѣсть въ телегу или сани. Отказа быть не можетъ; въ противномъ случаѣ берутъ его силою и сажаютъ въ телегу. Въ слѣдъ затѣмъ, цѣлая компанія отправляется по направленію къ рѣкѣ или вообще водѣ и вѣзжаютъ въ воду, въ которой остаются до тѣхъ поръ, пока сѣвшій въ телегу не дастъ напр. 10 окъ вина. Получивъ гарантію на 10 окъ вина, дружина кидается въ воду невѣсту. Понятно, она омочитъ лишь свои ноги. Затѣмъ возвращаются обратно и направляются прямо въ кабакъ (керчмарницу), гдѣ сообща распиваютъ вино.

Въ день св. Власія (11 Февр.) болгаринъ не желаетъ впрягать въ ярмо своихъ воловъ; онъ вѣруеть, что если человѣкъ въ этотъ день впряжетъ волю, они могутъ вдругъ на пути околетъ. Сообщая другому это вѣрованіе, у него не бываетъ недостатка въ примѣрахъ, которыми подтвердить истинность своихъ словъ. По бол-

гарски этотъ праздникъ называется «на воловъ запоръ», т. е. запрещеніе. (с. Слатино, въ Загорьи, Берков. окр.).

Св. Трифонъ пользуется у Болгарина большимъ почитаніемъ; я во многихъ округахъ Болгаріи слышалъ объ этомъ почитаніи. Обыкновенно, ему бываютъ посвящены три дня: первый въ тѣхъ видахъ, чтобы родилось жито, второй — чтобы родился ячмень и третій — чтобы родились кукуруза и овесъ. Праздникъ этотъ приходится въ первыхъ числахъ Февраля мѣсяца, начиная со дня, опредѣленнаго этому святому въ святцахъ. Болгаре строго исполняютъ этотъ праздникъ: въ теченіи трехъ дней не впрягаютъ воловъ въ ярмо, и только въ крайнемъ случаѣ, если, напр., будетъ приказъ отъ начальства — дать подводу, болгаринъ впряжетъ волю въ ярмо. Въ эти дни крестьяне дѣлаютъ слѣдующія наблюденія: если будетъ пасмурно, туманъ, дождь, значитъ будетъ урожайный годъ; если же будетъ ясная погода — признакъ неурожайнаго года. Различаются, при этомъ, и самыя степени тумана.

Въ день 40 мучениковъ (9 Марта) существуетъ слѣдующій обычай: всякая семья должна испечь коровай (кравайци — по болг.), и при томъ число короваевъ должно соответствовать числу дѣтей въ домѣ; на короваяхъ этихъ, пока они не посажены въ печку, дѣлаютъ дырочки вѣткою отъ дерева «бъза» (бузины); а когда испекутся, обмазываютъ ихъ медомъ. Въ тотъ же день одинъ изъ членовъ семьи отправляется въ виноградникъ (лозье), выбираетъ одну пустившую ростокъ вѣтку и приноситъ ее въ хижину; всякій членъ семьи долженъ на-тощакъ сѣсть кусочекъ виноградной лозы, приговаривая: «На млоге године, да е здравъ како дренъ!». Вѣтка эта называется «свѣта вѣтка». Ясно, этотъ обычай исполняется съ вѣрованіемъ, что человѣкъ будетъ здоровъ.

Приближается масляница. На канунѣ ея болгаринъ «покладуе се одъ мяса», и затѣмъ, въ теченіе всей недѣли не ѣстъ мяса, кромѣ масла, сыра, яицъ и рыбы. Масляница (сырница) у Болтаръ считается великимъ праздникомъ: въ понедѣльникъ и вторникъ

этой недѣли народъ не работаетъ; нѣкоторымъ днямъ дано особенное названіе: вторникъ носить названіе «усовторникъ»; четвергъ этой недѣли, какъ четвергъ Русальной недѣли носить названіе «вертолома» (въ Пиротѣ); суббота — называется «бѣла субота».

Въ день заговинъ (=поклады), вечеромъ, бываетъ (напр. въ Пиротѣ) особенное празднество. Собирается компанія мужчинъ и женщинъ, которые, съ зажженнымъ факеломъ¹⁾, съ большимъ воодушевленіемъ, ходятъ по улицамъ, распѣвая подъ музыку пѣсни. На болгарскомъ языкѣ это носить названіе «оратница».²⁾ При этомъ празднествѣ непременно должно быть оро (хорговодъ), отъ чего, по видимому, можно бы производить самое названіе «оратница»; но слѣдующаго содержанія пѣсни, которыя въ числѣ другихъ поются при этомъ случаѣ:

«Ората копата,
Дай ми, дедо, мома-та,
Да ти не запалимъ брада-та»³⁾

или,

«Ората копата,
Дай ми, чичо, мома-та,
Да ю туримъ у каца-та,
Да ми мути яйца-та»

заставляютъ дать нѣсколько иное значеніе этому обычаю.⁴⁾ Но я не берусь здѣсь объяснять значеніе этого обычая.

¹⁾ Обыкновенно, факель этотъ имѣетъ слѣдующее устройство: на палку наворачиваютъ соломѣ и за тѣмъ его зажигаютъ; во время шествія, факель этотъ несущій вертитъ вокругъ своей головы.

²⁾ Въ бытность мою въ Пиротѣ, я замѣтилъ, что этотъ обычай очень удивлялъ Сербовъ.

³⁾ Сообщена однимъ болгаринѣмъ — портнымъ (терзія), проживающимъ въ г. Пиротѣ.

⁴⁾ При этой процессіи, во время турецкаго владычества, распѣвали и революціонныя пѣсни, въ родѣ слѣдующей:

«Азъ зема пушка на рама,
Айдутигъ — бунтовникъ да стану,

Послѣ такой — если можно сказать — оргіи, для болгарина наступаетъ постъ.

1-ая недѣля Великаго поста носитъ названіе «Тудорица» и «едноница» (отъ понедѣльника до субботы); первое названіе отъ имени св. Θεодора, а второе отъ того, что многіе изъ болгаръ, въ теченіе этой недѣли, ѣдятъ одинъ разъ въ день, и то вечеромъ. Понедѣльникъ этой недѣли извѣстенъ подъ именемъ «чистаго понедѣльника»; срѣда этой недѣли называется «Луда срѣда». ¹⁾

Въ день св. Θεодора (въ Субботу 1-ой недѣли В. Поста) бываютъ конскіе скачки: избираются два ваѣздника, которые вступаютъ въ состязаніе; чей конь одержитъ верхъ, тому привѣшиваютъ красный значекъ; человекъ, имѣющій такую лошадь съ отличіемъ пользуется великою славой. (въ Пиротскомъ окр.).

Съ праздникомъ «Благовѣщенія» (25 Марта) также соединяются нѣкоторыя вѣрованія. Въ этотъ день зажигаютъ свѣчи на корытѣ, въ которомъ моютъ бѣлье (Пиротъ); змія убитая въ праздникъ Благовѣщенія считается лѣкарственной, имѣющею магическую силу: стоитъ, вѣрять народъ, отсѣчь ея голову и закопать въ землю; посадить затѣмъ на ней василекъ (босилекъ), и этотъ цвѣтокъ пріобрѣтетъ цѣлебную силу; онъ помогаетъ отъ всякой болѣзни, какая только можетъ быть у животнаго. Цѣлеб-

И тергна вече вовъ Балканъ,
Отечество да забранемъ.
Не жали майко, не плакай,
Не могу да гледамъ вече —
Да душманинъ на огниште
На баштино-то огниште бѣснеять;
Сестри-те имъ вѣнци плетеха,
Юначки пѣсни пееха;
Майка сѣднъ люто кынеше:
Ако се жияи ванете
И ви да се неспасѣте».

(Сообщена тѣмъ же лицомъ).

¹⁾ Отчего произошло такое названіе, никто изъ болгаръ не могъ мнѣ объяснить.

ная сила такой зміи больше, по народному вѣрованію, цѣлебной силы убитой сороки (въ Загорьи, Берков. окр.).

Лазарева Суббота (Лазарица) также понята болгаринѣ по своему и поставлено въ отношеніе къ жизни чело-вѣческой. Изъ содержанія слѣдующей пѣсни, которая поется въ этотъ день на хороводѣ:

«Летя, ми, Лазаре, летя,
Деветъ реда галаби,
Десето жераби;
Пойдоа — ойдоа кралицины двѣреве,
На кралица говорятъ:
«Эй, кралице, кралице!
Кутея бисеръ сѣяше,
На галабѣ ферляше»
Оговори имъ кралица:
«Э вие-ка галаби
Зобете, ми, зобете,
У пролѣтъ, ми, дойдете:
Имамъ сина да женимъ,
Имамъ штерка Мара да давамъ».

(№ 30 моего собр.).

можно видѣть, какое значеніе болгаринъ соединялъ съ этимъ днемъ.

Пасха извѣстна подъ именемъ «Великъ-день». Съ этимъ праздникомъ не соединяется, сколько мнѣ извѣстно, никакого особеннаго обычая или вѣрованія. Отмѣчаемъ, между прочимъ, что въ этотъ праздникъ должны быть крашеные яйца. Пятница этой недѣли носить названіе «благій петакъ» (Пирот. окр.).

Юрьевъ день пользуется у Болгаръ особеннымъ уваженіемъ. На канунъ этого праздника — 22 Апр. молодцы и дѣвушки отправляются на лугъ, собираютъ траву «здравацъ», изъ которой выютъ вѣнокъ; въ то же время на лугу обѣдаютъ и послѣ обѣда играютъ хороводъ. На другой день (23 Апр.) убиваютъ ягненка, изжарать его и несутъ «подъ запись», т. е. крестъ

на возвышеніи, находящемся большею частью по среди села; кромѣ жаренаго ягненка кладутъ сыръ, масло, вино и др. Является попъ и святитъ эту жертву; послѣ освященія, присутствующіе принимаются за истребленіе всего подлежащаго. Затѣмъ играютъ оро (хороводъ); начинаютъ прежде всего дѣвушки: держа свитый на канунѣ вѣнокъ, онѣ поютъ слѣдующую пѣснь:

«Здравче вѣнче,
Цвѣте мерিশливче!
Вию ли те моме?
Вию, вию,
Та како не вию:
Откину ме, па ме померишу». (Пирот. окр.)

Спустя нѣсколько времени, въ хороводъ пускается и старый и молодой, почти всѣ присутствующіе, за исключеніемъ попа.¹⁾

На канунѣ дня св. Іереміи (1 Мая) существуетъ слѣдующій обычай: берутъ кочергу (ожегу) и желѣзо и ударяютъ желѣзомъ, приговаривая: «Іеремія ў поле, а змія ў море»; всего больше дѣти распѣвають это заклинаніе. Въ тотъ же день, какъ и у насъ въ Россіи, празднуется «мая» (=маѣвка); сущность этого праздника здѣсь таже, что и у Русскихъ.

Недѣля передъ Сошествіемъ Св. Духа извѣстна подъ именемъ

¹⁾ Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ существуетъ обычай дѣлать крестный ходъ вокругъ полей въ день св. Георгія. Неисполненіе этого обычая бывало причиною переселенія цѣлаго села на другое мѣсто, какъ свидѣтельствуетъ слѣдующее преданіе. Близъ Дивлянскаго монастыря, что въ пяти верстахъ отъ города Бѣлой-Паланки (Пирот. окр.), вершины Сухой-Планины носятъ названіе «Велико и Мало Конско»; народное преданіе объясняетъ это названіе такимъ образомъ: въ старое время, деревня Клисурса была близъ Дивлянскаго монастыря; жители ея пасли своихъ лошадей (кони) на этихъ вершинахъ, отъ чего эти послѣднія получили свое названіе; въ настоящее же время деревня Клисурса находится на противоположной сторонѣ Сухой-Планины. Староклисурчане имѣли обычай въ день св. Георгія обходить свои поля съ крестнымъ ходомъ; но въ одинъ годъ они не исполнили этого обычая и перешли на настоящее свое мѣстожительство. Оставшееся послѣ нихъ мѣсто называется «клисурска корія», т. е. такое мѣсто, гдѣ не сѣютъ. (Архимандритъ Дивлянскаго монастыря указывалъ мнѣ ниву, носящую названіе «клисурска корія»).

«Русалницы» (Пирот. окр.). Въ старое время, въ теченье всей этой недѣли играли оро (хороводъ) въ честь Русалии. Почитаніе Русалии у Болгаръ пустило глубокіе корни: до настоящаго времени въ нѣсколькихъ селахъ, Кюстендильскаго округа, напр. Посевица, Койно празднуется «соборъ» (храмовой праздникъ) «Руса недѣля»;¹⁾ онъ приходится въ среду Русальной недѣли. Четвергъ Русальной недѣли извѣстенъ подъ именемъ «вѣртоломы». Въ этотъ день женщины, имѣющія дѣтей, не работаютъ, въ то время какъ всѣ прочіе исполняютъ свою ежедневную работу.

Въ теченье этой недѣли существовалъ—четыре года тому назадъ²⁾ въ окрестностяхъ Бѣлой-Паланки слѣдующій обычай. Собирается—говорилъ мнѣ одинъ попъ—восемь дѣвушекъ и отправляются по домамъ съ пѣніемъ пѣсенъ особаго содержанія. Обыкновенно, бывало такъ: приходятъ въ домъ и кого найдутъ въ домѣ, тому цѣлуютъ руку и поютъ ему пѣсню; поютъ попеременно четыре дѣвушки. Если въ домѣ есть молодецъ, которому пора жениться, поютъ слѣдующую пѣсню, не входя въ домъ:

«Овдѣ двѣры не мѣтены,
Овдѣ момакъ за женидбу;
Женѣте га, не держте га:
Када буду зымни ночи,
Чини се му полгодина».

(С. Топольница, Бѣлопаланскаго среза, Пирот. окр.).

Затѣмъ входятъ въ домъ и поютъ самому хозяину:

«Играй крале барактаре,
«Кралица те подиграше».

Затѣмъ:

(С. Топольница, Пирот. окр.).

«Свети Сава лозье сади
Лозье сади, сарай гради,

¹⁾ Проф. Миклошичъ въ своемъ изслѣдованіи: «Ueber die Rusalien» (Wien 1864) полагаетъ, что слово «русалья», «русальна недѣля» заимствовано изъ средне-греческаго языка.

²⁾ Т. е. во время турецкаго владычества, какъ мнѣ сообщалъ одинъ попъ.

Съ оне стране лично мѣсто,
 Да му лозье рано зрѣе;
 Има сина да се жени,
 Милу терку да одае —
 Ой убáва мала мома! (Тамъ же.)

Какому-либо другому члену семьи изъ мужчинъ поють слѣдующее:

«Царь Костадинъ сѣдеше,
 На високи палаты,
 У руке му канаты;
 Туде мину невѣста,
 Та му уми занесе,
 Те му паде каната,
 Те удари палаты,
 Палаты му задзамнеше,
 Ведро небо загърмѣло». (Тамъ же.)

Третьему поють:

«На юнака три е лѣка:
 Едѣнъ златанъ, други сребренъ,
 А трети-ти чиста чоа;
 Сви дава за девойтю;
 Мати си му одговара:
 «Не дай, сине, мили сине;
 Коя ти е судженица,
 Самà че ти у дворъ дойде» (Тамъ же.)

Старому холостяку поють:

«О огняне, Змѣй-огняне!
 Змѣй, ми, лежи на планину,
 Никой несмѣ да га пита;
 Упита га стара майтя:
 «О огняне, Змѣй-огняне!
 Што, ми, лежишь на планину?
 Ты, ми, лежишь па не врѣвишь?»
 А онъ си отказуе:

«Да како̀ чу да гово́римъ?
 Сва се дружба и женила —
 И постаро и помладо,
 А ти менè не о́жены».

Нѣтъ недостатка и въ другихъ пѣсняхъ подобнаго содержанія, приуроченныхъ къ этому обычаю.

Основываясь на содержаніи этихъ пѣсенъ, можно полагать, что съ этимъ праздникомъ соединялось понятіе о необходимости сближенія половъ.

24 Іюня, св. Іованъ «билѣберъ». Ночью (на канунѣ) отправляются за цѣлебной травой;¹⁾ творятъ ворожбу(=вражешлицу — по болг.), баютъ и т. п.

15 Августа, праздникъ Успѣнія Пресв. Богородицы носитъ названіе «Голема Богородица»; а 8 Сент. «Рождество Пресв. Богородицы — «Мала Богородица».

29 Авг. «Іованъ Главосѣкъ». (Усѣкновение Главы Іоанна Предтечи)²⁾. Въ этотъ день не ѣдятъ краснаго винограда, не пьютъ краснаго вина; не ѣдятъ скоромнаго.

29 Октября, день св. Нестора носитъ названіе «праздника на поганци» (т. е. мышей), и «Мишлеци» (въ Радомірскомъ окр. с. Пештера); празднуется онъ болгаринѣмъ въ тѣхъ видахъ, чтобы мыши не причиняли ему вреда (Пирот. окр. с. Темска, Радом. окр. с. Пештера).

Съ 11—13 Ноября праздникъ «Мратинци» (Пирот. окр.)= «Вучлеци» (въ Радом. окр.) празднуется болгаринѣмъ въ тѣхъ видахъ, чтобы волки не причиняли вреда ихъ скоту (стокѣ).

30 Ноября, день св. Андрея первозваннаго посвященъ медвѣдю и съ тою же цѣлью, какъ и два предыдущихъ праздника. На канунѣ этого дня, въ честь медвѣдя варятъ кукурузу(=мурузу =мумурузу—по болг.), которую въ день праздника сами съѣда-

¹⁾ Такъ и у Русскихъ (напр. въ Гродн. губ.).

²⁾ Головосікъ у Малороссовъ.

ють. Употребленіе кукурузы имѣетъ свое значеніе: медвѣдь страшно истребляетъ кукурузу на нивѣ, и эту жертвою болгаринъ желаетъ умилостивить своего недруга. (Пирот., Трен. окр. и Загорье, Берков. окр.).

Въ день св. Патріарха Германа праздникъ «Джерманъ»; исполняется онъ болгаринѣмъ въ тѣхъ видахъ, чтобы его нивы не были побиты градомъ. (Радам. окр.).

Въ день свв. Кирика и Іулиты праздникъ «Горешляци»; исполняется онъ болгаринѣмъ съ цѣлю, чтобы не было пожара и сильныхъ жаровъ (Радам. округъ).

Всматриваясь въ эти праздники, нельзя не замѣтить въ нихъ слѣдовъ первобытной жертвы богамъ въ усовершенствованномъ фазисѣ ея развитія. Авторъ прекрасной монографіи «Очерки первобытной жизни и мысли» (см. журналъ «Дѣло» 1877 г. № 1), г. Шашковъ указалъ на естественную перемѣну въ жертвоприношеніяхъ первобытныхъ народовъ условленную умственнымъ ихъ развитіемъ; имъ указаны факты, что жертва была разорительна для приносившихъ, что эта разорительность привела ихъ къ мысли, что боги нуждаются не въ обильной и жирной пищѣ, а въ «чистотѣ жертвы»; послѣдствіемъ чего былъ обычай — жертвовать богамъ не весь предметъ, а только часть его. У жителей Мадагаскара есть обычай, что изъ жертвеннаго животнаго только голова приносится богу, а мясо съѣдается жертводателями; голова эта насаживается на шесть (стр. 150—1). Нѣчто подобное мнѣ пришлось видѣть въ Загорьи, Берковского округа, въ селѣ Котеновци. Возлѣ дома cadaго хазяина воткнуты на частоколѣ головы зарѣзанныхъ животныхъ. На мой вопросъ — къ чему это? я получилъ отвѣтъ такого рода: «чтобы предотвратить вредъ, причиняемый медвѣдемъ и волкомъ». Вспомнимъ здѣсь и о «юрьевскомъ ягненкѣ», который истребляется приносителями (см. выше). Таже черта видна и въ жертвѣ медвѣдю 30 Ноября, въ день св. апостола Андрея Первозваннаго.

Въ представленномъ выше перечнѣ праздниковъ, свято чтимыхъ болгаринѣмъ, мы видѣли много обрядовъ предшествую-

щихъ браку, или, вѣрнѣе будетъ, напоминающихъ бракъ, какъ необходимость соединенія половъ.

Наконецъ произойдетъ сговоръ: дѣвушка согласна выдти за мужъ за извѣстнаго молодца; родители тоже согласны. Впрочемъ бываютъ случаи, что дѣвушка, безъ вѣдома своихъ родителей, бѣжитъ съ своимъ возлюбленнымъ.

При сговорѣ должны быть покончены всѣ условія, относящіяся къ браку. Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, какъ напр. въ Загорьи, въ селахъ: Котеновци, Костенци, женихъ долженъ купить себѣ невѣсту за самую высокую цѣну 300 грошей, т. е. 15 рублей.¹⁾

Испрошенная дѣвушка называется «невѣста». Такая дѣвушка должна являть себя очень и очень покорною: все время до брака — бываетъ и полгода — она, кого бы ни видѣла — стараго или малаго, должна кланяться ему до ногъ и цѣловать руку,²⁾ за что получаетъ благословеніе: «Богъ те поживи, дай ти Боже срѣчу»; за обѣдомъ или ужиномъ въ своей родительской семьѣ она не можетъ сѣсть, тогда какъ другіе члены сидятъ: она должна прислуживать; если желаетъ выпить за обѣдомъ вина, должна прежде всего поцѣловать всѣхъ присутствующихъ въ руку.

До брака невѣста въ родительскомъ домѣ получаетъ вѣнокъ (вѣнацъ). Форма этого вѣнка обращаетъ на себя вниманіе. Въ селахъ Пиротскаго округа, онъ въ огибаніи головы довольно тѣсновать, но чѣмъ дальше къ верху, тѣмъ все больше и больше разширяется, такъ что народъ преувеличенно говоритъ, что можно посадить тамъ цѣлаго человѣка; къ вѣнку по сторонамъ и сзади привѣшены ленты, густо унизанныя монетами и павлиньими перьями. Въ городѣ вѣнокъ этотъ бываетъ поменьше: онъ

¹⁾ Въ настоящее время Болгаре сами осуждаютъ этотъ обычай и подсмѣиваются надъ нимъ, говоря, что жену легче добыть, нежели корову.

²⁾ Маленькія ребята пользуются этимъ случаемъ и сильно надѣдають невѣстѣ подаваніемъ своихъ рукъ для цѣлованья; но невѣста никогда не отказывается.

не слишкомъ разширяется къ верху. Вѣнокъ этотъ невѣста надѣваетъ, когда отправляется въ церковь, на базаръ, и носить его до «послѣ вѣнчанія».

Наступитъ время свадьбы.

Въ домѣ невѣсты являются сваты. Еще они не пришли, но уже приближаются, дѣвушки поютъ слѣдующее двустипіе:

«Натрагъ, натрагъ, сватови!

Нече ви, нече девойтя!

(С. Тополяница, Пирот. окр. близъ Бѣлой-Паланки.)

Когда они войдутъ въ домъ, дѣвушки поютъ:

«Старый свате, войводо!

Не пій вино помлого,

Не распуштай сватове;

Синочь пойдо на воду,

Срѣтоше ме тройца:

Еданъ ме залюбы,

А други ме пьрста носе,

А трети ме узе смилътицицу.¹⁾ (Тамъ же.)

Послѣ вѣнчанья, свадьба справляется сначала въ домѣ невѣсты, въ продолженіе двухъ дней; а затѣмъ въ домѣ жениха.

Передъ тѣмъ, какъ новобрачная собирается идти въ домъ своего мужа, она должна 24 часа поститься. Разставанье съ родительскимъ домомъ, какъ оно представлено въ пѣсняхъ, наводитъ печаль на новобрачную; она не желаетъ или неохотно желаетъ разстаться съ роднымъ кровомъ:

«Братъ сестра воды

Воды по рамны дворы;

Сестра се моли:

«Ой братко, братко,

Ой мили братко!

Кротко²⁾ ме вѣды

1) Цвѣтокъ на головѣ.

2) Потихоньку, медленно.

По баштины ми
 Рамны двory,
 Да се наодымъ
 По баштины ми
 Рамны двory,
 Да се наодсимъ
 Момино рѹо»

(с. Жилинци, Кюстенд.-Банскаго окр.)

Или:

«Не оды, ми, младо деверъ,
 Не оды ми горе-доле:
 Не набрали здравецъ китка,
 Не увйли снаи вѣнѹкъ» (Тамъ же.)

Наконецъ все готово къ выѣзду невѣсты изъ родительскаго дома; цѣлымъ караваномъ трогаются въ путь. Впереди «кумъ» съ древкомъ въ рукѣ, къ которому привѣшенъ платокъ, какъ знамя. На пути — пѣсни, музыка, пальба изъ ружей(=пушекъ).

Лишь только караванъ съ новобрачной приближается къ дому жениха, свекровь беретъ сито съ рожью и обсыпаетъ имъ сватовъ. Затѣмъ, когда караванъ остановится, невѣста и женихъ слѣзаютъ съ своихъ коней: женихъ снимаетъ съ лошади узду, надѣваетъ ее на свою жену и на ея голову бросаетъ нѣсколько зеренъ ржи. Лице жены закрыто. Въ такомъ нарядѣ она приближается къ дверямъ дома и дѣлаетъ на нихъ три знака креста медомъ; входитъ затѣмъ въ хижину и прямо направляется къ очагу (=огништу — по болг.), на которомъ тоже дѣлаетъ три знака креста медомъ и смотритъ вверхъ, въ отверстіе, черезъ которое выходитъ дымъ. Послѣ всего этого, женихъ снимаетъ узду съ своей жены.

Выполнена эта церемонія и начинается пиръ горой. Пѣсни, музыка (на инструментахъ «гайда», «тупанъ» (=барабанъ) не умолкаютъ. Пѣсни поются разнаго содержанія, какъ, напр., невѣста должна была разставаться съ своимъ мужемъ вскорѣ послѣ брака на долгое время (см. пѣсни моего собранія №№ 66, 67,

68, 69, 70—73), или навсегда, вследствие скоропостижной смерти (№ 74), или вследствие вѣроломнаго убійства (№ 66); какъ невѣста, долго ждавшая возвращенія своего мужа и недождавшись, вступаетъ въ новый бракъ, но неожиданное возвращеніе его разстраиваетъ эту новую свадьбу (№ 83—84); какъ жена измѣнила своему мужу (№ 82); какъ счастлива семья, въ которой бываетъ согласіе между женами (см. № 76); запокоть и про Марка Краевича и другихъ юнаковъ. Но вотъ запокоть:

«Прошетнасе Дилбердинка девойтя

Изъ кумова возъ кумова тарпеца,

Куму рака да целива

И се¹⁾ редомъ по тарпеца». (с. Жил. Кюст. окр.)

Въ этихъ стихахъ поется про обычай, непремѣнный на всякой свадьбѣ,²⁾ который состоитъ въ слѣдующемъ. Невѣста встаетъ съ своего мѣста изъ-за свадебнаго стола, съ покрытымъ лицомъ и сопровождаемая своимъ братомъ подходитъ къ каждому изъ сидящихъ за столомъ гостей, кланяется до ногъ, цѣлуетъ руку и предлагаетъ вино; всякій долженъ отвѣдать вина и благословить невѣсту. Послѣ благословенія ея гостемъ, она вынимаетъ изъ кармана платокъ (обыкновенно, не домашняго производства въ настоящее время) и даетъ благословившему гостю, который въ свою очередь даетъ ей какую-нибудь мелочь денегъ — одинъ или два гроша, что составляетъ 6—12 коп., а то и того меньше.

Всякому гостю, явившемуся на свадебный пиръ, невѣста должна выполнить выше описанный обрядъ. Но для чего это все? Изъ самаго описанія обряда видна цѣль этихъ поклоновъ, — это полученіе благословенія, а конечно и предотвращеніе проклятія. Я, помню, попалъ было на одну такую свадьбу въ селѣ Сеславци, Софійскаго округа. Лишь только я, по общему единогласному приглашенію усялся за столъ, явилась предъ мною невѣста, для выполненія этого обряда; одна старая женщина шепнула ей на ухо: «поклонись добре, да не учини нешто зло»; слыша это, я ска-

¹⁾ Т. е. всѣхъ. ²⁾ См. № 58 моего собранія.

залъ громогласное благословеніе невѣстѣ и ея мужу, и далъ ей денегъ больше обыкновеннаго, чѣмъ она осталась вполне довольна.

Когда родится дитя, ему дается имя того святого, на канунѣ коего оно родилось. Обыкновенно, въ селахъ дитя тотчасъ послѣ рожденія не крестится священникомъ, а спустя 8—10 дней; но все же должно быть непременно крещено освященною водою. Это послѣднее крещеніе исполняетъ старая женщина; она беретъ у священника освященную воду и сама креститъ новорожденное дитя, читая при этомъ наизусть молитву при рожденіи; этою же освященною водою обмывается родильница.

Къ родильницѣ приходятъ ея родственники и знакомые съ подарками: несутъ рисъ, яйца, пироги, молоко, вино, курицъ и лукъ. Обыкновенно все приносимое бываетъ завернуто въ платокъ, кромѣ луку, который кладется сверху. Родильница прежде всего нюхаетъ лукъ въ тѣхъ видахъ, чтобы ея молоко было здорово; пьетъ затѣмъ вино, чтобы ей быть здоровой. Приносителей родильница даритъ, чѣмъ можетъ. (Пирот. окр.).

По случаю рожденія, въ семьѣ бываетъ пиръ. Въ Загорьи существуетъ обычай звать гостей на этотъ пиръ — «на керстенъе». Обычай этотъ состоитъ въ слѣдующемъ. Дѣвушка изъ того дома, гдѣ родится дитя, разодѣвшись¹⁾ ходитъ по домамъ своего села съ виномъ и предлагаетъ отвѣдать. Обыкновенно придя въ домъ, она цѣлуетъ руку тому, кого найдетъ въ домѣ, и даетъ свое вино; отвѣдаетъ человѣкъ вина, она тоже цѣлуетъ его руку, прикладывая затѣмъ свое чело къ рукѣ.

Послѣ такого приглашенія, принесшіе родильницѣ подарки собираются къ обѣду въ домѣ родильницы, который приготовляетъ женщина, крестившая дитя; за обѣдомъ родильница должна первая начинать всякое кушанье.

¹⁾ Уборъ такой дѣвушки у Турлаковъ (въ селахъ: Яловица, Чипоровцы, Котеновцы и др. — но не въ г. Берковицѣ) слѣдующій: въ волосы вплетены перья, бисеръ и монеты; на шеѣ герданъ (ожерелье) изъ монетъ; у пояса по обѣимъ сторонамъ спереди привязано по два шарфа.

Съ смертью человѣка болгаринъ соединяетъ нѣкоторыя очень интересныя вѣрованія, которыя, полагаю, обратятъ на себя вниманія знатоковъ погребальныхъ обычаевъ. Когда умереть дитя, въ гробъ съ тѣломъ его кладутъ небольшой сосудъ (стовницу)— для чего? никто изъ болгаръ не могъ объяснить мнѣ (Пирот. окр.); у мертвеца богатаго (чорбаджии) вынимаютъ часть костей изъ головы и рукъ (тамъ же), и ставятъ въ церкви на сорокъ дней, тогда какъ все тѣло бываетъ погребено. Въ теченіе этихъ сорока дней совершается поминовеніе надъ костями; начинается же оно со дня, слѣдующаго за погребеніемъ: послѣ погребенія, бываетъ «вечѣра», называемая «задуша», и на слѣдующій день женщины (исключительно) несутъ въ церковь «кутку», кадило и кости (отъ «чорбаджии») и ставятъ на аналоѣ; кости кладутся рядомъ съ кутей, а послѣ 40 дней зарываются въ тотъ же гробъ, гдѣ и все тѣло лежитъ. На томъ мѣстѣ, гдѣ лежалъ покойникъ, послѣ выноса его изъ дома кладутъ сѣкиру и немножко рубятъ по тому мѣсту, и это съ тою цѣлью, чтобы предотвратить смертность другихъ сочленовъ дома. (Пиротъ.)

Надъ мертвецомъ бываютъ, какъ и у насъ, заплачки, которыя исполняютъ женщины, родныя мертвеца. (Пирот. окр. и Загорье).

На мертвеца въ селахъ считаютъ необходимымъ всякому живущему въ томъ же селѣ взглянуть, чтобы мертвецъ не являлся ему во снѣ.

Въ годовщину смерти человѣка справляютъ «поминки», называемые въ Загорьи «помана»¹⁾.

¹⁾ Это слово въ томъ же значеніи извѣстно и Валахамъ.

II.

Изъ рукописи XVIII в., принадлежащей одному болгарину въ селѣ Рылѣ,
Дупницкаго округа. № 1.

Слово ради самовилы, и бродницы, и магесницы, и
ѡбаалницы.

Самовилы и бродницы, и ѡбаалницы. тѣмъ са анти-хрѣтови оученицы, и които ходать на ныхъ на врага се поклонѣа, и записѣе гы врагъ и онъ да са негови и не имать дрѹги грѣхъ погѹлемъ, и потежокъ ѿ вси грѣхове, ѿ тоа грѣхъ многѹ досадно есть бѣѹ, понеже аще кой сотворить блѹдъ, паки каетсе и плачетъ, и молисе бѣѹ да го просты, такожде и ѹбийца и вси грѣшны, скорѹ акѹ можешъ да се покаешъ, понеже неси се ѡрекалъ ѿ бѣа; а които ходать на самовили и на бродницы, на магесницы, на залаганѣ, на баанѣ, тѣмъ вси ѡречѹтсе ѿ хрѣта. и тогай пойдеть на самовили, тако ѹрекѹтъ: гдѣ ѿ тебе ни една помощь, и не можешъ да помогнешъ намъ. ѡ велика хѹла на бѣа! тако ѡрицаютсе ѿ бѣа, и потапчѹтъ чѣтнаго крѣта и весь хрѣтъанскы законъ; и тогда пойдать ѿ врага да ищать лекъ; и оуслишите, да разѹмеете, колико есть досадно бѣѹ, които искать ѿ врага лекъ. Пишетъ въ старѣи законъ въ книга иже нарицаетсе прѣтвѣла трѣта кѹнѣцъ глава 5: въ градъ самарѣа беша некой црѣ именемъ ахавъ синъ замѣврѣовъ; и по

смерти ахава прѣа, възиде снѣ егѡ на црѣтво въ самарии, именемъ беша хозиа, и ѡнѣ беша идолопоклоникъ, ꙗкоже и ѡцѣ егѡ; и въ единъ день ходеше по високо место, и падна ѡ високо и оубѣсе, и посла свои члѣвцы, и рече имъ: идѣте на край градь, тамо ѡмать една магесница бгѣ нашемѡ ваалѡ. и нѣмъ въпросите да скажутъ вамъ, мога ли ѡздравѣты, или бгѣ оумрѣти. ѡидѡхъ ѡныя члѣвцы, и посла бгѣ аггѣла, и рече емѡ: иди да речешъ прорѡкъ илию да идѣ да речѣтъ на царовите члѣвцы, да идать на магесница, да ѡмъ скаже, да ли че ѡздравѣ прѣ, или хоче умрѣ; и нечѣше да ѡмре; ама защо ѡстави создателя свѡегѡ бгѣ, и ѡиде ѡ врага да ѡска лѣкъ, за това пресече мѡ бгѣ дни тѣ, и че да ѡмре. тѣа рѣчи сказаа члѣци прорѡкъ илию. прорѡкъ илиа ѡиде скорѡ и пресретма прѣвите члѣвцы, и рече имъ: идѣте да речѣте прѣ: тако глѡголетъ гдѣ вседержитель, тамо где е легналь на ѡдарь, нече да ѡстане живъ, защо неѡиска ѡ создателя свѡего лѣкъ, но ѡиска ѡ врага. ѡидѡхъ члѣвцы и сказаха прѣ, и ѡнѣ ги въпроси: каковъ бѣше члѣвѣкъ, що ви рече тѣа рѣчь? и ѡны мѡ рѣкоха: члѣвѣкъ бѣше космѣтъ, и ѡпасанъ бѣше с ремикъ. рече прѣ: ѡезвѣтенинъ илиа есть; но скорѡ призви педесѣтоначальника, и педесѣто крѣпкы воины, и поручи ѡмъ: идѣте и гдѣто наидете, са сила да го доведѣте; и ѡны ѡидѡхъ и наидоха го на една висока гора, и рѣкоха мѡ: члѣвѣче бжѣй, прѣ зѡветъ те, да идешъ да го састанешъ; и рече прорѡкъ илиа: аще есамъ члѣвѣкъ бжѣй, да паднеть ѡгнь ѡ нѣба да изгорить всехъ васъ, и падна ѡгнь, изгори ги и педесѣтоначальника. егда почѡ прѣ како погорѣха, паки посла педесѣтоначальника. и нѣ воины. Така и ѡны погорѣха, ꙗкоже и прежни. паки прѣ посла трѣтаго педесѣтоначальника, и нѣ воины; трѣти педесѣтоначальникъ бѣше блѡгоговень и бгѣбѡзливъ: егда дойдѣ тамо, гдѣ бѣше прорѡкъ илиа и станѣ ѡдалѣко, и гологлавъ, и приклони колѣна своѣа и са слѣзами, и рече: члѣвѣче бжѣй, молимъ ти се, да не изгорѣишъ насъ, ꙗкоже и прежни наши дрѣжина, но пожали насъ, и аще самъ хочешъ да прѣидешъ до прѣа; тогда рече аггѣлъ ѡ нѣба прорѡкъ: иди и не бойсе. тогда ѡиде при прѣа и тако бысть, ꙗкоже прорѣче прорѡкъ илиа. и по смерти неговѣ, възиде на

цѣтво дрѹги снѣ ахавовъ. именемъ игоромъ. Оуслышахте ли бѣгословѣны хрѣтиане, разѹмехте ли, колико зло есть, конто ходать по самовили и по баснарки. цѣхъ хозіа бѣше идолопоклѣникъ, незнаваше истинаго бѣа, и паки неаде мѣ бѣ да иде на магѣсницы, и без време пресече мѣ животѣ. Чтѣ хѣщеть бѣты ѿ насъ, како се варицаеме православны хрѣтиане, како де сме познали истинаго бѣа и крѣщены, и ѡсвещены и мироуваны и потѣмъ да ѡставиме всесильнаго бѣа, и да идеме ѿ врага да искаме поможѣ, коа милѣсть надеемсе да полѹчиме ѿ бѣа? прѣжни елины неимаха законъ, неимаха ни кой да имъ скаже, а нѣе при толико кнѣги, при толико поѹченіе, и паки іако слѣпи идеме и покланамесе врагѣ: и въ прѣва заповѣдь заповѣда бѣхъ прорѣкъ моѹсею, да не вѣрѣеть дрѹгомѣ бѣхъ, зацо познашь бѣхъ, како чѣтъ многѣ лѣжи да се нарѣчатъ бѣгове; и хѣщеть врагѣ да прелащаеть малѣшны члѣвѣцы, да неможать да познаеть истинаго бѣа? но хѣщѣтъ всаки да се поклана бѣхъ по своѣмѣ разѹмѣ на древо и на камене, на звѣри, на птѣицы: того ради порѹчи бѣхъ, да познаваме коѣе есть бѣхъ, иже сотвори нѣбо и зѣмлю, и море, и вса созданїа, и члѣвека, и всака живѣтна, томѣ бѣхъ подобаеть кланѣтисе, и на негѣ вса надежда наша да имаме, и за живѣто и за смерть, и за дшѣ, и за тѣло. и всѣ кнѣги пишеть, како да се покланаме въ трѣицѣ единомѣ бѣхъ, и не тѣкмо повелеваеть да се покланаме на лѣжовны бѣгове, ни мала некоа поѣсть да не сотворимъ имъ, тѣкмо на единого и всесильнаго и всемогѹщаго бѣа да мѣ се покланаме, и да го почитаме, ради чѣтно име егѣ много зло да претрѣпиме, іакоже рѣче апѣль павѣль на корѣнеомъ рѣче: оумертвѣте ѹди ваши ѿ всаки страсты, блѣдъ и нечистоты, и глѣ възжделѣнїе, и сребролюбіе, и обадѣние. и пианство, тѣа нарицаютсе идолопоклѣникѣ. Таакже и магѣсницы и баснарки и кои ходать на самовили, и на магѣсницы, и на баснарки. ѡни нарицаютсе идолопоклѣнницы, конто лаѹтъ ѡлово, и който вѣрѣать на бѣсъ, на залагане, чародеанїе, който завезѣать звѣри, и мѣчки и влѣцы, и глѣдѣать на звѣзди, и завезѣать младѣнцы. кой жѣны нарицаютсе

лекарѣицы, да давати билъвища. които жѣны така твѣ-
ратъ, тѣа нарицаются антихрѣстови ученицы, бесовски
слѣги, прелащаютъ незлобѣвы дѣши члѣвчески. Ѡ безѣмна
и Ѡ врага прелащено жѣно, егда ты еси бгѣ, да имашъ сила да
лекѣши младожѣнцы, невидиши ли себѣ, како нѣднодѣло неимашъ
да бгѣ оугодно, такожде и ты никакѣ неси оугодила бгѣ, и нѣ-
какѣ ненавиди те бгѣ и мръзѣть на тебѣ; тѣкмо врагове те ѡбѣ-
чаа, Ѡ гдѣ еси приѣла тоа даръ да лекѣшъ. та се знаетъ, како
врачъ ти е даль да лекѣшъ, понѣже врачъ дѣетъ своѣма оугод-
ницы, аще щѣ просать Ѡ него. Ѡ горѣ тебѣ, ѡкаана жѣно: на-
рицаешъ себѣ, како да си хрѣтианка, а ты си се оуподобила врагѣ;
раци ми, колико лѣта сатвориѣла еси въ пѣстѣню, и постѣла еси, и
дарова ти бгѣ тоа даръ да лекѣшъ? или претръпѣла еси нѣкое
мѣченѣе хрѣта ради, или сохраниѣла еси девство и чистотѣ вси днѣи
живота своѣго, или си билѣ милостѣвна, или странолюбѣва, или
претрепѣла еси оукорѣзна и досѣда на правдѣ? скажи и Ѡ коѣ
добрѣдетель дарѣва тебѣ бгѣ тогѣ дѣра да лекѣшъ. аще ли по-
знаѣшъ себѣ, како си грѣшна, познаѣй добрѣ, како Ѡ врага ти есть,
това лекѣванѣе. Рѣче магѣсница: аще ѣсть врашко дѣло баанѣе,
почтѣ егда побѣю и ѡздравѣетъ болѣни? Ѡ прелащено жѣно Ѡ
врага, вси верны и неврѣны, и вси врагове исповедають, како
ѣсмь въ рѣще бжѣе члѣвѣкъ и живѣтъ и смерѣ; егда есть и живѣтъ
и смерѣтъ въ рѣще бжѣи, како можешъ ты прѣтивѣ сѣлѣ бжѣи да
излекѣшъ болѣнаго сѣ твоѣ лажѣвное баанѣе? Ѡ неразѣмна и Ѡ
врага прелащено жѣно, егда повелѣтъ бгѣ и прѣидетъ аггѣль бжѣи
да ѣзметъ дѣша Ѡ члѣвѣка, можешъ ли ты никокѣице сѣтъ твоѣ
баанѣе да се прѣтивѣши повелѣнѣе бжѣе, да не изидетъ онѣа дѣша
Ѡ тѣло? коѣ помѣщъ можешъ да сотвориши малѣ важе и
вѣгленѣ, и сѣнѣ плаѣтно, и черно чѣренѣ ножѣ, и бѣранѣ,
и врѣбѣво дрѣво и дрѣги многѣ враговѣщѣна творѣтъ, коѣ
помѣщъ можешъ да сотвориши на болѣнаго? но лѣкави врагѣ види
вашъ ѣмь и срѣце, како неимѣте надѣжда на всѣсилѣнаго и всѣ-
могѣщаго бгѣа, но на врага имѣте надѣжда да ѡздравѣетъ, и тако
показѣетъ врагѣ, како де творѣтъ нѣкое лекѣванѣе надѣ болѣнаго, да

прелащають васъ да вѣрѣете, како ѿ ба́лнѣ исцелѣе? Рече магесница: ѿ гда́ ба́а, ко́е сло́ твора́, и азъ ѿме хрѣ́тово призваа́ и престей бѣ́и и стѣ́й безъсребрѣни́цы ко́змань и дамáнь, и дрѣ́ги стѣ́и ѿмена призваа́. Оуслѣ́ши прелащѣ́на жѣ́но ѿ вра́га: риба́рь, егда́ хощеть да́ слови́ть ри́би поставлаеть на ва́дица мѣ́ха, или́ чрвьѣ́къ, да се изма́ми ри́ба та да погледнеть оу ва́дица та: аще не би риба́рь ни́що постави́ль на ва́дица та, оубо́ула би́ се ри́бата и побегна́ла би. Та́ка и ты́, жѣ́но, твори́шь, и бае́шь и ѿме хрѣ́тово призва́еешь, и прѣ́стѣи бѣ́и и дрѣ́ги стѣ́и, да се небо́ать члѣ́вцы, и побѣ́гнать, егда́ имъ бае́шь: аще ли би ты́ призва́ла бесовски ѿмена, егда́ бае́шь, ни́кой не би пришель при те́бе да си́ бае́шь. Ви́жь до́бре, ѿка́анна жѣ́но, како́ еси ѿстѣ́пила ѿ б́га, и ѿ а́ггѣ́е б́жѣ́й, и ѿ всѣ́хъ свѣ́тцѣ́и, понѣ́же похѣ́лила еси́ на ѿме хрѣ́това и рѣ́кла еси́: гди́, ты не мо́жешь да излѣ́жешь, ꙗ́коже ме́не; азъ поскору́ мо́га да излѣ́жемъ бо́лнаго, и та́ка преда́ла еси́ дѣ́шъ свою́ врагѣ́, ꙗ́коже ре́кохмѣ. или́ самовѣ́ли, или́ баснаркы́, или́ бродни́цы, или́ биларе́, и ко́ито но́сать бѣ́рань на себѣ́ и тѣ́а нарица́ють неверни́и и ꙗ́долопокло́ницы, ꙗ́коже ѿнѣ́а, ко́ито се покланя́а на мно́го бо́гове, та́ка и ко́ито хѣ́дять на мно́го лека́ре и и́щать ле́кове; по́пъ да ги́ непѣ́сца́ оу цѣ́ква, да имъ неда́вать ни на́фора, ни пречещѣ́нѣ́, и егда́ оумра́тъ да ги́ не опо́ать, ни помень да́ имъ не твора́тъ, ни б́гъ да прѣ́ститъ да́ мѣ́ нереча́тъ; аще ли не́кой по́пъ такѣ́а прѣ́има оу цѣ́ква и дае́тъ имъ на́фора и пречещѣ́нѣ́ и ѿпевае́тъ ги́, и ѿнь подо́бенъ е́сть имъ, безбожники́и и ꙗ́долопокло́ники; и а́ще ко́й дѣ́ховникъ незапрещаетъ, и не ѿлѣ́четъ такѣ́а ѿ цѣ́кви и ѿ пречещѣ́нѣ́, та́ковы дѣ́ховникъ подоба́еть да́ мѣ́ се рече́тъ слѣ́пи слѣ́пца́ во́дитъ, и ѿ́ба въ ꙗ́ма выпада́тъ, ꙗ́коже рече́ злато́вѣ́сть. ꙗ́мать обыча́е лека́ре- ѿтвора́тъ дѣ́кань, и на́редать кѣ́тъи и со́бѣра́тъ билáвица и при́бера оучени́цы, и егда́ при́йде не́кой бо́лень, а ѿны́и незна́а ко́е билѣ́ да го напои́тъ, тѣ́кмо прѣ́сто билѣ́ напои́ го, и поте́ча́тъ мѣ́ зѣ́лени пѣ́ни изъ ѣ́ста, и ѿтрови́ члѣ́вѣ́ка, и ѣ́мре. Та́ка твѣ́римѣ́ и ны́е дѣ́ховники́и: ѿблѣ́че се́бе въ ѣ́крашенѣ́е дѣ́ховни́ческо, ка́пи и раси́, и дльги́и ко́си разрѣ́шены и широ́ки бра́ди,

и патеріцы дръжѣме въ рѣце свои и съ великою грѣдѣнею стоиме посреде народа, и егда прѣиде некой и вопроситъ насъ ради некое вещь, а нѣе незнаеме не кое бѣлѣ да го напоиме, сѣречь незнаеме кои грѣхъ, со що мѡжетъ да се исцѣлитъ; ꙗкоже рѣкохме, неимать дрѣги грѣхъ повеликъ, тѣкмо консе ѡрѣчатъ, ѡ хрѣіанска вѣра, и послѣди егда се покаеть и прѣидеть пѣки на хрѣіанска вера, имать запрещѣние .ѣ. лѣта, да дръжить канѡнъ, и по .ѣ. летъ да се прѣчѣститъ. На товѣ подобіе и самовѣли, и броднѣцы, и магеснѣцы, и кой то хѡдять на ныхъ и ищать ѡ нихъ лекъ, онѣ са сѣ ѡрѣкли ѡ хрѣіанска вера: с нѣхъ нѣкако да се несобѣраме, далѣко да бегѣме ѡ нѣхъ, ꙗкоже ѡ вѣра, и нѣкако да ги непѣщаме оу цѣква, и егда оумрать ни ѡпѣло, ни поменеть да имъ нетвѡрѣме, понѣже есѣ проклѣты ѡ сѣтаго собѡра, ѡ рѣ и ѡ стыхъ ѡцѣ; аще ли прежде смерть покѣютсе, да имъ се далѣи запрещѣнѣе .ѣ. лѣта, и да прокленать магии, кой то сотворѣли, и кѡмѣ нетвѡрять, и по .ѣ. лета да ги причѣстать. Така подобѣеть намъ дѣховнѣческо и поповство (sic) велико вѣнимѣние, и да испѣтѣме такѣва вещь, понѣже правѣдны сѣдѣа хѡщеть да испѣтать насъ, ради ныхъ; и да возмѡжеме съ дерзновѣние ѡвѣщаты правѣдномѣ сѣдѣю, емѣ же слѣва во вѣки вѣкѡвъ амѣнь.

Вѣтро слѡво ради магеснѣцы ѡ разлѣчныхъ кнѣги собранѡ.

Егда бѣше апѣль пѣтаръ по мѣрь, оучѣше народѣ и крѣщавѣше ги во имѣ хрѣіовѡ, и бѣше некой магесникъ, имѣнемъ сѣмонъ; и кадѣ пѣтаръ оучѣше, а сѣмонъ идѣше по пѣтра, и говорѣше на чѡвѣцы те: неслѣшайте пѣтра, що оучи вѣсь; мѣне да вѣрѣете, азъ есмь бѣгъ, и творѣше прѣ нѣхъ магѣи и прѣлащавѣше народѣ; и далѣко бегѣше ѡ пѣтра. и рѣмскы кѣсаръ клѣвѣа разбрѣ, кѣко сѣмонъ прѣлащѣва нарѣда, и посла чѣвѣцы: ѣще гдѣ нѣйдете сѣмона, да го ѡковѣть сосѣ желѣзо, и да го доводѣте. егда го доведѡхѣ прѣ цѣра, а ѡнъ, лѣкави врагъ, и цѣра прѣласти с нѣговѣи магѣи: до гдѣ хѡщѣше да го погѣби, а ѡнъ почѣ и направѣи едѣнъ їдѡль, и поставѣи го мѣждѣ двѣ мѡста на тѣверѣйскѣю рѣка

и написа на їдола, и тако рече: сѣй їдола єсть симонъ бг҃ъ стѣомъ. и пѣтарь оучеше въ антиохію, и въ една нѣць гавѣ мѣ се хртѣсь въ снѣ и рече мѣ: востанѣи пѣтре да їдешъ въ рѣмъ, и тамо потрібно єсть твоѣ поучѣніе. егда ѿїде пѣтарь въ рѣмъ, и почѣ да ѹчѣи людіе, егда видѣ сѣмонъ, така и нехотѣ молчати и да покрѣить свою глѣбѣ, но ходеше по градѣ и говореше на людемъ: почтѣ ѡставиште мѣне и послѣшахте пѣтра; що лаже васъ, мѣжеть ли пѣтарь їакоже мѣне да творѣ чѣдеса? тогда станѣваше змѣа; иногда їако коза, и їако врана, и їако ѡрель, иногда вѣхождаше въ ѡгнь и несагареше; и така прелащаше людіе. пѣтарь молѣшесе бг҃ъ, да го погубѣть таковаго прѣлестника. видѣ сѣмонъ, како не мѣжеть да проїдѣть неговите лѣжи при пѣтра, оумисли да воздвѣгнѣть мѣлѣва въ градѣ, да ѹбѣять пѣтра. въ единъ дѣнь, сатвори вѣнець ѿ дафѣнъ, и поставѣ го на свою глѣвѣ, и взѣде на єдно єлѣнско капище, и велики глѣсъ рече къ народа: ѿ мѣжѣи рѣмскы, како преластѣхтесе ѿ петра рѣбара и ѡставихте мѣне и мѣе їстинное ѹчѣніе, тогѣ ради и азъ данѣсь да призѣвемъ мой ѡгели да ме оузмѣть, да ме занѣсѣть на нѣбо при ѡцѣ мѣего, и тамо хѣщемъ васъ мѣчѣи їако пристѣпницы; и непослушахте моѣ прѣво оучѣніе. така рече и плеснѣ рѣце своѣй, и почѣ да возхѣдитъ на нѣбо, и бѣсове держѣхѣ єгѣ. тогда вси людіе возопѣша: днесъ вѣдохме, како великъ богъ єсть сѣмонъ. тогда пѣтарь станѣ на молѣтва и рече: гдѣи їисѣ хртѣ бжѣ мой, недаждѣ да се саврѣшѣть вола вражѣа, да не до кѣнца преластѣтсе незлобѣви нарѣдѣ; така рече и погледнѣа на гѣре, къ сѣмона, и рече: вамъ глѣю, бѣсовскы слѣги, запрѣщѣемъ вамъ, въ їме гдѣ їисѣ хртѣа, єгѣ же азъ проповѣдѣемъ, ктѣмъ да не дръжѣте сѣмѣона, но тоа чѣсъ да го ѡставѣте. така рече пѣтарь, и бѣсове оубѣлшасе и ѡставѣа сѣмѣона и побѣгнаха; тогда ѡкааныи сѣмонъ пѣде дѣле, и предаде лѣкавою свою дѣшѣ врагѣ и бѣсомъ, и поїде въ вѣчнѣю мѣкѣ.

И дрѣги магѣсникъ бѣше въ ѡстрѣвъ пѣтмо, їменемъ кѣнофѣтъ, и много магѣи творѣше, и прелащѣваше людіе, и покланѣа мѣ се, їако бѣгѣ. и ѿїде при нѣго їѣваннъ бг҃ослѣвъ, и рече кѣнофѣтъ:

видиш ли, іѡанне, какъва чѣдеса азъ твѣримъ, и скѣкналь оу морѣто да премицаеть нарѣда: и запрети іѡаннь на бесовѣте и оставиха го, и кѣмъ неизиде кѣнофъ ѿ морѣто.

И дрѣгги магесникъ бѣше, ѿменемъ киприанъ. и прииде при него единъ юноша и рече мѣ: молимтисе киприане, и да ти дадемъ, що ѿскашъ: една момѣ возлюбихъ, и ѿскамъ да ѿ зѣмемъ, а ѡна не хоче да пристане; рече емъ киприанъ: това е лесна работа, негрижайсе за това; посла киприанъ едногѣ лютагѣ бѣса да идеть да сотвори дѣвица да пристанеть за юноша. ѡтиде бѣсъ и принесе ей глѣ помишленіе, а ѡна стана на молѣтва, и почѣ да се крѣтитъ, и молѣше се бгѣ и така нареждаше: гдѣ иисе хрѣте бже мой, создателю мой, да ѡиде ѿ мене това глѣ помишленіе, да не возрадѣтсе врагъ ѡ мнѣ; и побегна врагъ, и до трѣти пѣтъ прихѣждаше и приносѣ ей глѣ помишленіе; а ѡна сѣ молѣтва ѡгна гѣ, и ѡиде врагъ при киприана, и пожалѣ мѣ се и рече мѣ: ѿ киприане, азъ колико дѣвицы сотворихъ та се ѡженѣха, колико жѣни разлѣчихъ ѿ мѣжѣ, и колико сотворихъ и станѣха блѣдны, колико сотворихъ и братъ брата оубѣ, и братъ на сестра прииде, а таѣ ѿлиана дѣвица никакѣ неможѣхъ да ѿ ѡбрѣнемъ оумъ да помѣсли за женѣтѣба. тѣгда киприанъ оукорѣ егѣ, како неможѣ да сотвори ни една работа, и посла киприанъ и дрѣгагѣ бѣса поспѣнагѣ: прииде и ѡнъ при дѣвѣцѣ, и принесе ей глѣ помишленіе, а ѡна же сѣ молѣтва и сѣ чтѣнагѣ крѣта и него ѡгна, и ѡнъ поидѣ при киприана; и излѣзе и трѣты бѣсъ и рече: киприане, послѣ мене: азъ мога ѿ ѡбранѣти; и рече мѣ: иди. и претворѣсе врагъ гѣко бѣба, и прииди при дѣвица и рече ѿлиана: ѡкѣде идешъ бѣбо? ѡна рече: ѿдалѣко идемъ; и рече ей дѣвица, почѣто тѣлико трѣдиласе старѣце? рече бѣба: почѣла самъ, како ѿмашъ многѣ грижа и дождѣхъ а дѣе разговѣримъ; рече ѿлиана: добрѣ си дошла бѣбѣ. рече бѣба: чѣла самъ како неискашъ да се оженишъ, да ли е ѿстина? гѣ ѿстарѣхъ, това ѡще несамъ чѣла: момѣ да не ѿска да се ѡжени; бгѣ ѿстави ѿ адама да се жѣнѣтъ члѣвѣцы, да се плѣдитъ свѣтъ; ѿлиана рече: бѣбо акѣ си дошла ѿ бгѣ, да ме оутѣшышъ добрѣ, азѣ ли сѣ дошла да ме прѣластѣтъ, и прекрѣстѣсе и рече: гдѣ иисе хрѣте сѣне

бжій, помили ме! тогда гак димь исчезнѣтъ баба, и невидесе. и собрѣхасе и тритѣ вразы и ѿидѣха при киприана, и сказаха емѣ, елика пострадаха ѿ иѣлиана дѣвица и рекоха: ѿ киприяне, и ты бы побегналь ѿ таковае дѣло страшно: егда приближмсе се при неа, она станѣваше на молитва, и сатвараше крѣть на себѣ, и гак ѿгнь изхождаше ѿ оустѣ ей и ѿпалаше насъ; и нападе на насъ страѣ и трѣпеть, и побѣгнахмсе. егда оуслыша такваа словеса киприанъ мѣдарь бѣше, помѣдарь ещѣ станѣ, и въ многѣ размисленіе прійде, и помисли, каква ни една сила нейма врагъ противѣ чѣнаго крѣта, и колико кнѣгы имаше за магѣй, собрѣ гѣ и постави гѣ на ѿгнь и изгорѣха, станѣ и поидѣ при епискѣпа аѣнома, и всѣа сказа емѣ, како дѣвица иѣлиана побѣди всѣа сила вражиа сѣ чѣнаго крѣта. епископъ же многѣ поучивъ егѣ и ѿпѣсти, и ѿидѣ и собрѣ пепель, що бѣха изгорѣли книгите, и носилѣ свою главу, и сѣ слѣзами ѿмиваше своѣ лице. заѣтриа воставъ ѿидѣ въ црѣковь, бѣше великаа сѣбота, и ѣслиша прѣво слово: хрѣтѣсь исхѣпиль ны естѣ ѿ клѣтвы закона, бѣсть насъ ради клѣтва, и пророчѣство оуслыша: виждѣ гдѣ и непремлѣчи, гдѣ не ѿстѣпи ѿ мене, и сѣ ѿтрокѣ егѣже избрѣхъ. егда така ѣслиша киприанъ, болше оукрепѣсе на вѣра и сподобѣсе стѣое крѣщение, по трѣты дѣнь и на дѣакопство ѿстѣсе, по едино лѣто и сѣщенство сподобѣсе, и толико чѣдѣнь и страшенъ бѣсть на всѣа сила вражиа, и послѣди и епискѣпъ станѣ.

Гдѣ сѣтъ ѿниа безѣмны члѣвѣцы, коѣто говорятъ: магѣиа ми е сотворѣнь и не рѣждамъ, а дрѣги каже: магѣа ми сотворѣна и ѣмираюѣ ми дѣца, а дрѣги каже оу кѣще имамъ магѣи, и нейде ми рѣбота напредѣ, а дрѣги каже ѿ магѣиа нетрѣа ми добицы. ѿ безѣмни члѣвече! сотворишь себѣ магѣй: видѣть врагъ вашѣ ѣмъ прѣлащѣны и како неймате надѣжда на всѣсилнаго и всѣмогѣщаго бѣга и прѣидѣть врагъ и рече ти, и наѣчи те, како да имать магѣи ѣ кѣщи. послѣ те да идѣшь на магѣсница да те видѣтъ, и ѿидѣть врагъ тапнеа наѣчитѣ да ти скаже, како ѿнѣ те прѣжде наѣчи, и рече ти магѣсница: иди тамо и тамо ѣ кѣщи да копѣть, магѣимать, и ти идѣшь, та найдѣшь нѣщо и тогаѣ врагъ ѿмѣтъ ты ѿчитѣта

ти се видить, како дѣкаси нашель магіа да те ѡверить, и пака рече ти магѣсница: ѡвсица члвѣкъ сотвори ты магии, а ты вѣрѣешь врага, и почнеши да ненавидишь ѡногова члвѣка; егда те познасть да го послѣша замѣлкѣ, и многѣ ти приноси: егда видигъ врагъ малоѡмень члвѣкъ и вѣрѣеть магии, велика радостъ имать врагъ за тогова члвѣка, аще ли кого члвѣка познава, како невѣрѣеть магии, на него не може да се фѣне магіа; магіа прилеплѣетсе на грѣшнаго члвѣка: аще хочешь да се побойшь ѡ магіа, бѣди милостивъ, щедарь, крѣтокъ, не воздай зло за зло, прощавай кой ты нещѣ досадить недрѣжь пѣметоглѣбие на срѣе свое, бѣди страннолюбецъ, нищѣлюбецъ, сотвори въ домъ свой страннопріемлица, да прѣбирашь нищы и ѡбѣги, ꙗко же въ лѣзе поставитъ плашило, да се боать звѣрии да не приходать, така и въ кой домъ имать страннопріемница, и често выходать и исходать нищы и ѡбѣги, тамо врагъ бойсе да пристѣпуть, бойтсе ѡ плашила, плашило нарицаетсе страннопріемница; бѣженъ члвѣкъ кой сотвори такова плашило въ домъ свой: той члвѣкъ ѡ всѣхъ людѣхъ бѣдетъ похваленъ, но и аггелъ мѣ се радѣа таковомъ члвѣкѣ, тамо гдѣ се почитѣеть хртѣсь, тамо всѣ стѣ радѣются; кой члвѣкъ хртѣа почитатъ, който имать страннопріемница ва домъ свой, ꙗкоже рече хртѣсь: странень бехъ и ваведѣсте ме въ домъ вашъ; бѣженъ члвѣкъ кой взведе хртѣа въ домъ свой; да ти скажемъ и дрѣго ѡтешѣние: егда познаешь, да ти е сотворена магіа, тогда да неоставляешь тогоу и ѡногоу, но да речешь: благодаримъ бѣа и речѣ: ради мой грѣхъ прииде ми тоа зло на мене, и смирисе, и покайсе, и аще ты прииде некое зло или ѡ видимо, или ѡ невидимо, за все да благодарить бѣа, да речешь: благодаримъ бѣа и за това. егда така творишь, тогда ѡдаришь врага съ папеница по глава, а егда ти прииде некое зло, а ты плачешь и тѣжишь, тогда се врагъ радѣе, егда се радѣешь въ скорбы, тогда плачеть врагъ; егда тако бѣдемъ творить, и бѣгѣ бѣдеме оугодити и прѣтво нѣное можеме полѣчиты, ѡ хртѣе иисѣ гдѣнемъ нашимъ, емѣ же слава подобае, чтѣ п поклонѣние ѡцѣ и снѣ и стѣомѣ дхѣ во вѣки аминь.

Слово Г, ради магесницы, и самовили и баснарки, и зала-
гание и бродницы и баанье.

Пишетъ въ книга нарицаеме ламѣайкъ, како бѣше единъ
члвкъ бесень, и приведоха го при една пѣстина жителнаа, и по-
молисе бгъ, и изгна бесь ѿ члвѣка, и стѣи ѿцъ запрети бесъ и
рече мѣ: запрещаем ти, лѣкави враже, право да ми скажешь, ѣ
мѣката кой дѣши помногъ имать, да ли мѣжѣе, или жѣны? рече
врагъ: помногъ жѣны имать ѣ мѣката; и рече ѿцъ: невержем те
лѣкави враже: жѣны нестрѣжать пѣтища да ѣбиваать и да ѣбѣраъ
члвѣцы, или да хѣдаты сѣ баранъ да краднаты; како да те вѣржемъ,
враже, како да имать по многоъ жѣны ѣ мѣкате; рече врагъ да ти
скажемъ, ѿче, почто ради помногъ ѣса жѣны ѣ мѣката: не имъ арѣ-
сова това лице, коѣто имъ бгъ дарова, но поставлаъ бѣило и
червило, и пременяатсе оу красни премѣны, и поставлаъ на себѣ
срѣбро и злато, и колико ѣни ѣкрашаютьсе, толико нѣе бѣсове
радѣмесе, понѣже многоъ члвѣцы прѣлащають; и коѣ неимать да
се премѣни, а тѣасе смеаъ на дрѣгите; а коѣто ѣса бѣзъчѣдны, а
тѣа ги ѣкоряють и ѣсѣждають; егда се двѣ скарать, една дрѣга
до смѣртъ непрѣщавааъ, егда имъ ѣмреть чѣдо, или сорѣдникъ,
хѣлать на бѣа и тѣжаты и плачаты до смѣрты, и ѣскаъ лѣкове да
раждаты мѣшки децѣ. ѣкоже рѣкох ти, ѿче, велика радѣсть имаъ
нашъ господаръ велзевѣлъ на магесницы жѣны: егда ѣмреть некоа
магесница женѣа и принесемъ дѣшѣата ей ѣ пеклоъто, и почитаеъ а
нашъ господаръ велзевѣлъ, и постаъвить а въ преиспѣдна ѣдова и
тамо гдѣ са ѣлинскы бѣгове и ерѣтыци, тамо гдѣ ѣсть и предѣ-
тель ѣюда; такѣаа почѣсть творѣтъ нашъ господаръ на самовилы
и бродницы, и магесницы, и ѣбааълницы, и поставлаеъ гы гдѣ
ѣогнь неѣгаснѣеть, и червѣ неѣмирааъ, и толико ѣгодни са намъ
магесницы, аще що имъ рѣчѣме послѣшааъ насъ: егда имъ по-
кажемѣ некоа лѣкове и бѣрѣане, или дрѣгое некое зло да сотво-
раъ, ѣни ѿ насъ подобре сотвѣрааъ злоъто — нѣе маъло имъ пока-
жемѣ, а ѣни на многоъ разѣмѣвають, и велика помошъ ѣмаше ѿ
ныхъ, и всѣи наши рабѣты велики ѣни соврѣшають, и многоъ по-

мощь имаме ѿ магесницы. ние рекохмѣ да ги наѹчимѣ, а ѿни похитры станѹха ѿ насъ, и ние бѣсовѣ оуболахмѣсѣ ѿ магесницы жѣни, понѣже ѿни многѹ неглобѣви дѣши прелащѹють и прѣведать ги при нашего господѣина; колико мѣжнѣ имать ѹ мѣката, повѣе есѹ ѿ женѣ прелащѣны, нѣжели ѿ дрѹги грѣхъ, така ние ѹчимѣ женѣте. догдѣ са мѹади да се накѣта' и да се переменѹвать да прѣлащѹють неглобѣвы дѣши, егдѹ се застарѣаѹтъ, ѿни стѹнать магесницы, и стѹнать лѹты и срьдѣты, почнать да клянѹтъ и да се заклинать, и да непростѹють ко(и) имъ нѣщо согрѣшѣтъ. Такѹаа словеса рѣче врагъ ѿномѹва дѹховникѹ, и невидѣмъ бѣсть. и азъ помногѹ зѣмли ходѣхъ, и несамъ видѣлъ толико многѹ магесницы, кѹто оу тѹа наша зѣмля бѹлгарска, и самовѣлы и бродницы. по дрѹги землѣ имать дрѹги грѣхове, но лѣсно приходать на покаѣнѣе, понѣже неимать потѣшки грѣхъ, егдѹ се ѿвержѣтъ члѣвѣкъ ѿ хѹа; кои се ѿрипѹють ѿ хрѣта бога? самовѣлы и бродницы и магесницы, и коѣто ходать на ныѣхъ, и ѣскать лѣкове ѿ ныѣхъ; тѹа сѹ противницы бжѣй, и бѣзѹбожницы ѣдолю поклонѣцы: такѹаа, егдѹ се покаѹють, такѹаа покаѣнѣе да покажѹть, да се ѿрѣчатъ ѿ глы дѣли и враговѣщѣны, ꙗко же ѿрекѹхасѣ во врѣмѣ крѣпѣнѣе своѣ, и да прокленѹтъ магѣй, и самовѣлы, и бродницы, и баснѹрки и вѣсака билѹвища и васѹка ѣнѣе вражко начинѣнѣе; егдѹ такѹае покаѣнѣе сотворѹтъ, и до врѣмѣ да имать запрѣщѣнѣе, и тогдѹ да ги прѣѣметъ попъ оу црѣкѹва, да имъ дадѣ наѹфора и пречѣщѣне.

Слово дѣ ради слы жѣны.

Помислыхъ да сѣднемъ да напишемъ, колико враговѣщѣны творѹтъ женѣ ради чародеѣнѣе, и воспомѣнахъ премѹдраго солѹмона, понѣже и ѿнъ почѣ да испѣишетъ колика враговѣщѣны имать жени и неможѣ да испѣишетъ, и рѣче: ꙗще кой мѹже да препѣишетъ песѹкъ морскы, ѿнъ мѹжетъ да препѣишетъ и жѣнскы враговѣщѣны; и азъ помислыхъ, егдѹ премѹдрыи солѹмонъ оубоасѣ ѿ жѣнскы враговѣщѣны, и азъ пристѹнахъ писѣти, тѣкмо хѹщѹ да рѣкѹ ради слы жѣны; неимать дрѹго ныѣщѣ поѣсло ѿ слы

жена: сла жена самѣѣнѣ ѡчи извади; сла жена премѣдраго соломѣна преласты; сла жена прекраснаго іѡсѣфа на правда ѡсѣди и въ темниці затвори; сла жена лѣкава іезавель навѣѣа на сомѣрть предаде; ѡ сла жена пророкъ илїа кріеше се по гора; сла жена предитѣча іѡанна крѣтитѣла ва темница посѣче; сла жена црѣца еудѣїа ѡбщаго въселѣнскаго учителя нищѣлю-бѣваго іѡанна златѡста ѡ престѡла изгна, и на заточѣніе посла. сла жена црѣа не боитсе, сѣѣника не срамлѣтсе; аще есть богѣта, нѣкого не боитсе; аще ѣсть сиромаси, всѣакаго оукорѣѣ и присмиваетсе. —

И ѣмать нѣкой ѡ нѣхъ и говорѣть: пѣть прѣсти бгѣ ѡде-лѣать. ѡ лѣкаво дерзновѣніе, ѡ ѣста хлѣна и незаграждѣна, ѡ гзѣикъ сквѣрнѣ, како возможѣ таквиѣ горки и хлѣни рѣчї да изрѣчѣ на создѣтѣла бга? ѡ гди, славимѣ твоѣ долготерпѣніе, како тоѣ чѣсь непогѣби такового хлѣнищѣ; ѡ землѣю, како терпѣніе и непоглетнѣѣ гѣкоже даѣѣна и авирѣна тѣкваѣ хлѣница; ѡ нѣбо, како непѣщї ѡгнь савѣше, гѣкоже въ дны илїи пророкъ, да изгоритѣ таквиѣ хлѣница; ѡ камѣние, ѡ древе, ѡ истѣчницы, ѡ езеѣра, ѡ морѣ, ѡ всѣѣ здѣніе бжїѣ, како стрѣпехте, да се рекѣтъ таквиѣ нестрѣпѣни хлѣи на создѣтѣла вашегѡ; ѡ крѣщени врѣзи, ѡ бго-мирскы досадѣтѣле, ѡ антихрѣстови ѣченицы и ѣдови наследницы, пѣть пѣрсты рѣчѣ бгѣ надвѣваѣ. ѡ безѣмна и несмыслѣна жѣно, кой создѣде тѣѣ пѣрсты, и како возможѡша тѣѣ пѣть пѣрсты да ѡде-лѣать создѣтѣлю своѣмѣ; ѡ безѣмни жѣны и несмыслѣни, сни-жихте бжѣтво и похлѣихте на всемогѣщаго бга, а врага похва-лихте: да не вменїть бгѣ вапѣ безѣмїѣ; такоvimъ велико покѣѣніе требѣѣтъ да бї се сподѡбили милѣсти бжїѡ и члѣвеколюбіѣ многѣ-терпѣливѡмѣ бгѣ нашѣмѣ слава ѣтъ и поклонѣніе въ вѣки въ-ковѣ амїнь.

Слово ѣ похвално, дѡбры жѣны.

Вчѣѣра многѣ оукорѣихме глѣѣте жени, понѣже така есть при-лично, глѣѣте да се оукорѣавѣтъ, да се неѣмножаваѣтъ, и добродѣ-тель въсѣгда подобѣѣтъ похваѣлїты: неѣкорѣѣѣтъ писанїѣ наредѣѣ

вѣси жѣны, но ѹкоряеть който творать зло. Ѥ женѣ бисть клѣтва и вѣсемѹ мирѹ ѡсѹжденіе, Ѥ женѣ паки бисть вѣсемѹ мирѹ бл҃го-словеніе, оуслыша ева: въ печѣли родиши чѣда, оуслыша двѣца маріа: радѣйсе ѡбрадованаа гдѣ с тобою; и жени бѣша мѣроно-сіцы, и стрѣжахѹ грѣба хр҃това, и агг҃ла сподобѣшасе видѣти и бѣша проповѣдницы вѣскр҃ніе хр҃тово, и помногѹ жены про-сіаша въ постничество, преподѣбно и праведно поживѣша и бл҃гѹ ѹгодиша, и дрѹги многѹ жѣни мѹжествѣно подвижашесе и хр҃та ради крѣвь своѣю изліаша, и мѹченическы вѣнчани бѣша, и много жѣни бл҃гоговѣны, и бѣша нищюлюбны; и самѹ апо-столю петарѹ похваляеть нищюлюбивою заградѹ и нищюлю-біе ради воскресѣна Ѥ мѣртвиѹ, и рече ей: востани зарѣдо, тебѣ ради плачати сироты и вѣдовицы, нищи и ѹбоги неѡостав-ляютъ тебѣ да те глѣдати мѣртвѹ, но востани, ѡще да ѣмѹ послѹ-жишь, ѣще да творишь милостина. такожде и превомѹченица ѡекла, Ѥ еѣ. годѣны последѹва аплѹ павла, и до старосты аплѹтоськы проповѣдываше име хр҃тово; аплѹ павель пишетъ къ ко-ринѹеѣномѹ, ѣѣ глава въ пѣрвое послѣние, како последовѣхѹ емѹ акѣла и жена его присѣла, и ѡны апостѣлскы проповѣдѹваха, и дрѹги многѹ жѣни благоговени и богѣти оугодиша бл҃гѹ, ѣкоже и меланѣа римлѣнина: ѡстана ей Ѥ родѣтеле свои. бл҃. хлѣдѹ жлѣтицы, и все раздѣде ги на нищимѹ и ѹбогимѹ, на сирѣти и вѣдовицы и по цр҃кви, и самѣсе затвори въ една тѣсна кѣлиа, и въ ѡ. часѹ адѣше хлѣбѹ и водѣ пиѣше, и тамо предаде дш҃ѹ свою въ рѹце бж҃ій. И дрѹги жѣны оудержѣха цр҃тво, ѣкоже прина-сѣсь сѣна своѣгѡ констандіна, и собрѣха ѣ-ми соборѹ тѣѣ. ѡпѣи и проклѣха иконобѣрцы, а който поклонѣютсе на чтѣный иконы, тѣа нарѣкоха православны хр҃тиане; и по смѣрти цр҃а аркадіа ѡстави. д. щѣрки: пѣлхерѣа, халкѣа, аркадіа, маріа и единого сѣна на ѡсѣмѹ лѣта, ѣменемѹ ѡѡдѣсиа, но сестрѣ ѡѡдѣсиѡва пѣлхерѣа неѡженѣсе, но ѹдаржѣа цр҃тво, донѣлиже приѣде ѡѡдѣ-сиа на возрастѹ; бѣше пѣлхерѣа ѡѣ. лѣта, егда оустроѣше цр҃тво. такожде и цр҃ица ѡѡдора оударжѣа цр҃тво, и собрѣа соборѹ па-триарха меѡбдіа, и проклѣха койтѣсе непокланѣютъ на чтѣни ико-

ни, и така оутвердѣха права славие. видите ли, колико добры жени и блгочѣивы бгѣ оугодиша, тѣа въ нѡвемь блгодеты бѣша; а въ старѣ законъ многѣ добры и бгѣоугодны жени имѣа, ꙗкоже авраѣмова женѣ сара и ꙗсаѣкова женѣ ревека, ѡнна мѣты бѣы и сѣсѣна и анна мати пророка самѣла, ꙗкоже рече хртѣсъ ѿ лѣки стое еѡлѣе глава д. поѣстина глѣю вѣмь, ꙗко много вдовѣицы бѣша въ дны илины, егда заклѣчѣсе нбо на трѣ лѣта и шѣсь месецы и бѣсть глѣдь по всѣй землѣ, и ни къ единѣ послѣанъ бѣсть илиа, тѣкмо ва сарѣфѣ сидѣонскѣю къ жени вдовѣицы. Слѣшите, какѣи жени добры имѣа и въ старо време, ꙗкоже и прѣжде рѣкохмѣ, и въ старѣ законъ и въ нѡваго просѣаша и бгѣ оугодиша, и всѣгда хѡще имѣти добры и бгѣоугодны и блгѣговѣны жѣны: ꙗкоже сребро и злато сокровѣно есть, така и добры раби хртѣови многѣ имѣть покрѣвѣни, тѣкмо единѣ бгѣ знѣетъ ги, а злѣба не може да се скрѣетъ. тогѡ ради, да радѣмѣ, добро да творѣмѣ и бгѣоугодно да живѣемѣ, да се сподѣбѣмѣ и вѣчни жѣвѣть полѣчѣти; бгѣ нашѣмъ слава чѣтъ и пѣклонение во веки вѣкѣвъ амѣнь.

Слѣво. ѣ. ради жени и мѣми.

Мѣа иѣлиа, кѣ, поѣчѣние ради оукрашѣни жени и дѣвицы, како да живѣѣтъ.

Подобѣетъ, жени и дѣвицы да глѣдѣть на стѣю бѣѣ, како поживѣ на тоа стѣ смирѣно, крѣтко и блгѣговѣно, и не тѣкмо да се криѣтъ лицѣто ѿ мѣжѣи, да ги не глѣдѣтъ, така ѣска и да се срамѣва да не се смѣтъ, и да не дѣмѣтъ смѣшны рѣчи, и да си затѣснѣтъ оушѣте, да не слѣшѣтъ глѣ дѣми; слѣшѣте вѣе, що се нариѣѣете дѣвицы и ѣмѣте телѣсна чѣстѣта! не тѣкмо коѣто имѣть телѣсна чѣстѣта нариѣѣѣтъ чѣсты, но коѣто имѣть дѣшевѣна чѣстѣта, тѣа нариѣѣѣтсе чѣсты; что хѡщѣтъ да рѣчѣтъ чѣстѣта телѣсна и чѣстѣта дѣшевѣна? прѣва чѣстѣта дѣшевѣна есть с мѣра ѣстѣе и питѣе, втѣра чѣстѣта воздержѣние ѣзѣка: неосуждѣѣ ни коѣго, неклеветѣти, нешѣбитѣватѣ, не прислѣшѣватѣ, не лѣгѣти, не празнословѣти, недрѣжѣти пѣзма, не дрѣжѣти злѣ на срѣе, не давѣти злѣ за злѣ ни клеветѣа за клеветѣа; егда имѣть тѣа добрыни,

що сме рекли, тога е почтена, тога е оукрашена, тога е пременена.

Оуслышите вие момии, услышите вие жени, что говорить апль павелъ въ ѿ глава къ тимовѣю перва послание, тако рече: хоща оубо да молитва творять мѣжи на всакомъ мѣсте, воздеате рѣце свой безъ гнева и размишленіе, темже и жени въ украшение лепотомъ са стиденіемъ да украшаю себѣ, не въ плетение власъ, не злато и серебро, или риза многоцена, но якоже подобаетъ женамъ обещавающимся благочестию дѣли блги; жени въ безмилбие да учатсе съ васакимъ покореніемъ; женамъ неучиты повелѣваю, ни владати мѣжъ своимъ, но биты въ безмолвие: адамъ прежде созданъ бистъ, потомъ ева, жена преластисе, и въ преступление выпадѣ; чѣхтели како оучить апль: жени и момии да не украшаются са злато и са серебро, и бисеромъ и многоценны одежди, но да сте честни и почтени, и съ добрыми дѣли оукрашени; що хощеть да се речеть, егда поставляете гривни на рѣце? егда простираешъ рѣце свой на милостина и дрѣги добри дѣли творишь, тогда носишь златны гривны; егда слышашъ законъ и бойшесе бга, тогда носишь златны ѡбецы; егда неосуждаешъ, неклеветашъ, ни кльнешъ, тогда носишь златны герданы; егда въздржишь ѿ сластолюбие, тогда носишь позлатень поасъ.; егда оустроишъ домъ свой блгочестно, тогда носишь многѣцены премени; егда совершишь заповеди бжій, тогда да речешъ: това бехъ длѣжна и това творихъ, дрѣго нищо добро не са сотворила. егда така сотворишь, тогда покривашъ главъ твою са свѣлено забрада, тогда те покриваетъ блгодать бжій, тогда твой мѣжъ славень бѣдетъ междѣ народа с тобою. Оуслышите вие мамы, който иматъ момии, како приличе да ги оучите, да се оукрашаютъ са дѣховно оукрашение, сирѣчь да иматъ на себѣ блгоговѣнство, вѣра и надежда на всесильнаго и всемѣгѣщаго бга, и да се смирають, и да се срамляють, и да есѣ оукрашѣны и пременѣны са добры дѣли, и да не говорите празнословіе и смѣшни рѣчи, и да не кльнете, и да се не заклиняте и да не ходите по самовили, или по баснѣрки, или да залагате, или да ѡтвѣрате

кни́гы на по́па, и́ли на хо́ца, и́ли на бѣла, или на биларе; ко́й ѡтвара еѣ́лие на по́па три го́дины да се непрече́сты, и то́ла по́пъ да не попо́ва, ꙗкоже рече́ стѣ́й иѡа́ннь злато́сть. ꙗкоже ре́кохме, да не глѣ́дате, да се оучи́те ѿ ѡнѣ́а же́ни и мо́ми, що ѡбича́тъ на то́а свѣ́тъ да хо́дять премене́ти и изми́ени, ама́ на ѡва́й свѣ́тъ хо́щать да са дри́пави, и го́ли, и гнѣ́сны, и грóзны; и ѡнѣ́ който са често изми́вали, чéсто оу ба́на ходи́лы, и тѣ́рали меризми́ на се́бе, та́мо хо́ща́ да сма́рдать, и да са грóзны, и що са носи́ли сребро́ и злато́ на се́бе, та́мо ща́тъ да ста́нать зми́й лю́ты да ги ѣ́дат, по ра́цете, да имъ глóждать прѣ́стите, да им се оуви́ваа́тъ ѡко́ль ши́ята, да имъ оула́затъ оуши́те, да имъ ходатъ по ѡбразе́те, да им се зави́ва́тъ ѡко́ль сна́гата, ка́то по́ась; това́ тако че да имъ бѣ́детъ, за́що непогледна́ха на прѣ́вннѣе же́ни и мо́ми: не ли са́ра авраа́мова же́на то́лика бѣ́ше бога́та. Гди́, за́що не рече́ писа́ние, ка́ко но́сеше са́ра на се́бе зла́то и сребро́, и да е ходи́ла изми́вена и на́китена, ама́ рече́ писа́ние, ка́ко сама́ готви́ла и сама́ ме́сила, и слѣ́гѣ́ваше на го́стие; ако би бѣ́ла премене́та и на́китена, ка́ко бѣ́ла слѣ́гѣ́вала; та́кожде и но́йна сна́ха ре́века, же́на исаа́кова, та́кожде и анна ма́ти самоѡ́ла про́рока, а не са́ черви́ло и бе́лило, и зла́то и сребро́, и мно́гоцени дрѣ́хи оукраше́ни. же́на дрѣ́ги грѣ́хъ да не чина́тъ, тѣ́кмо да но́сить злато́ и сребро́ и хѣ́бави дрѣ́хи, и да тѣ́ратъ черви́ло и бе́лило, това́ имъ со́сѣва да ѣ́дать оу пекло́то. ꙗкоже ре́кохме прѣ́жны же́ни не́ймаха сребро́ и зла́то, ты́и да се оукрашаю́тъ с не́го и да ѡда́тъ, и да пи́а́тъ, но да́ваха го на ни́щамъ и оубо́ги. емѣ́же сла́ва подоба́еть чѣ́тъ и покло́неніе ѡцѣ́ и сѣ́нѣ и сто́мѣ дѣ́хъ и ны́нѣ и присно́, и во вѣ́ки вѣ́ковъ аминь.

Сло́во ѿ ѿ кни́га іѡ́вля¹⁾.

Послу́шайте бл҃гослове́ны хрті́ане, что́ рече́ писа́ніе ра́ди пра́веднаго и бога́таго іѡ́ва, коли́ко сто́ка ѡ́маше, говѣ́да и ѡ́вцы, и ка́миле, и коне́, и дрѣ́га мно́гѣ сто́ка живо́тна, въ ма́ли дны́ погѣ́би

¹⁾ Изъ первой части той же рукописи.

всѣ, и нерече некоа хѣла на гѣа, но рече: гѣа даде, гѣа ѡзе; колико богѣство погѣби ѡвѣ, и нехѣли, но и ѡще благодарѣ. Имать ѡ насѣ вѣцы, мало некоа щѣта прѣиде имѣ и почнать да хѣлаѣ на создѣтеля бѣа своѣго: егда прѣхѣдѣ имѣ блѣго, немогѣ да познають ѡдека пришлѣ такова блѣго, но рѣкѣтъ ѡ свое радѣние прѣиде ми богѣство, и немога да познать создѣтеля своѣго; егда погѣбать, тогда почнать да раптѣтъ на бѣа и да хѣлаѣ; и почнать да се хѣлають, како са сотвориѣли некое добрѣ или сѣромѣхѣ корѣ хлѣбѣ подаѣоха, или оу цѣркѣви свѣщѣ запалиѣха, или некое гѣне поменѣ сотвориѣха, и речѣтъ: такова добрѣ сотвориѣхѣме, и ѡдека прѣиде намѣ такѣваа щѣта? малѣе некое добрѣ да ѡчинать, казѣвать; а колико потѣена гла и безаконѣе тѣворѣть-неказѣвать. запалиѣ еси свѣщѣ оу цѣркѣва, добрѣ сотвориѣ еси; но ѡскорбиѣ еси сѣромѣха, и вѣниде сѣромѣхѣ оу цѣркѣва и воздахѣа на тѣбе, и изгасѣ ты свѣщѣ; далѣ еси хлѣбѣ сѣромѣхѣ, поменѣ, како наплѣны бѣтъ твоѣ хамбѣре пченица: мало си далѣ, помногѣ ти се дало; искаш ли да ти непрѣиде некое глѣо, да не досадиѣш сѣромѣхѣ, или на комѣшиа своѣго, на сирѣти и вѣдовицы недосаждай; да не презираѣши нищѣи и ѡбоги, да не лѣкавѣешь на некоѣго; старѣцы почитѣй, млади ѣко браѣа имѣй; родѣтеле твоѣ не ѡбесчѣстиѣй, ѡ цѣркѣви не ѡлѣчѣйсе, на сребролюбѣе глѣшѣйсе, глѣба ѡ срѣце твоѣ ѡженѣй, и любѣвь на срѣце твоѣ насаждай, странѣлюбѣе не забивѣй, стежѣи братѣлюбѣе, ѡ истина и правда не ѡстѣпѣй, ѡ клеветѣа и ѡсѣжденѣе далѣко бѣгай, ради смиренѣе и покорѣние вѣлѣмиѣ желѣй, ѡ крамѣола и мѣва ѡ такѣва далѣко ѡстѣпѣй. сѣа всѣа до концѣа животѣа твоѣго саблюдай; аще сѣа всѣа добрѣ съдѣржиши, неимать тебѣ глѣо прѣитѣи ѡ сопротивника; аще некогда и прѣидѣтъ, а ты наѣчи се да терпиѣш, а не хѣли. сѣа всѣа сотвори ѡвѣ и слѣга гѣнѣ, кога мѣ прѣидѣоха ѡвѣа люѣи изѣшѣни и непохѣли и блѣгѣдари бѣа и рече: бѣди имѣ гѣне блѣгѣсловѣнѣ ѡ нынѣ и до вѣѣка. аще коѣ хрѣѣанинѣ оупаднѣтъ ѣ некоа напасть, или ѣ болѣсть, или ѣ некоа досѣда, или ѡ видимо и невидимѣ прѣидѣтъ некому некое глѣо, на ѡва да взираѣтъ, да се ѡтѣшѣтъ. тогѣ ради поставѣ гѣа ѡвѣ, ѣко ѡгледѣло прѣа наѣи ѡчи: кому прѣи-

деть не́кога на́пасть и тесно́та, на і ѿва да глѣдаты и да се оутѣ-
шить. аще та́ко бѣдемъ творѣти, бѣди всемъ и црѣво нбѣое спо-
добѣты ѿ хрѣте іисе гднемъ на́шимъ, емѣже подобаетъ слава чѣ
и поклоненіе со ѿцемъ и стѣмъ дхѣмъ нынѣ и прѣснѣ и во вѣки
вековъ аминь.

Слово ра́ди немилостѣваго пѣтра¹⁾.

Въ еди́нь де́нь, седе́ха просѣацы на ѣли́це, и помина́ пѣта́рь
покра́й ны́хъ; и пита́ха си еди́нь дрѣгаго, ко́й ѣзель милостѣна
ѿ него, и вси ре́коша, ка́ко несме́ ѣзѣли. еди́нь ѿ ны́хъ рече, аще
азъ днесъ кемъ да ѣземъ ѿ него́ милостѣна, вѣе́ що ми хо́щете
да ми дадете? ѿныи ре́коша, що бѣдемъ днесъ сабра́лы тебе́ кеме
даты; ѿи́де просѣакъ, и ста́на на врата́ пѣтрова, и пѣта́рь беша
натовари́ль на едно́ мѣле хлѣ́бъ и дрѣги гастѣе, и носѣше да се
гощавать по гради́ните са́ дрѣжи́на своа́. кога́ излѣзе из врата́
до́ма свое́го, срѣтна го просѣакъ и поклонѣ́ мѣ се до земли, и про-
сѣше мѣ милостѣна, а ѿнь гонѣше го; просѣакъ небѣгаша, но ра́ди
ѣме бжѣе просѣше мѣ; расрьдѣсе пѣта́рь и потражи́ ка́микъ да го
ѣдари́, и немо́же да на́йде поскѣрѣ ка́микъ, но ѣзе́ еди́нь хлѣ́бъ и
фрѣ́ли да ѣдари́ просѣака́; просѣакъ узѣ хлѣ́бо и радѣ́вашесе по́идѣ
при дрѣжи́на сво́й; ѿны́, кога́ видѣ́ха хлѣ́бо, прослави́ха бга́.

И поминѣ́ха два́ дны, и разболѣсе пѣта́рь, и ѣмре́. прѣиде
аггѣ́ль и держѣше ме́рило, и поставѣ́ на една́ страна́ кни́гы напи́саны
не́гови грѣ́хове, на дрѣ́га страна́ не́ма що́ да поставѣ́ не́кое добро́,
тѣ́кмо тогѣ́ хлѣ́бъ; егда́ го поставѣ́, нате́гна ме́рило, и рече́ мѣ
аггѣ́ль: сѣ́ромаша пѣ́тре, иди́ и блѣ́годарѣ́ ѿного́ва сѣ́ромаша; и па́ки
рече́ мѣ аггѣ́ль: аще то́а хлѣ́бъ, пѣ́тре, не бѣ́ бѣ́ль, че́ха да те оу́з-
мать прѣ́ны и немилостѣвы́и диаво́ле; да те заведѣ́тъ въ вѣ́чна мѣ́ка,
и азъ не бѣ́ мо́галь ни́що да ти помѣ́гнемъ, тѣ́кмо помѣ́гна ти
на то́а сѣ́ромашѣ́ що си фарѣ́иль са́ хлѣ́бъ да го ѣдари́шь; то́гда
вы́иде дѣ́ша въ тѣ́ло, и оживѣ́ пѣта́рь разда́де вса́ свое́
имѣ́ние милостѣна́, и ро́біе и робѣ́ни вси́ прости́, и рече́

¹⁾ Есть апокрифическіе черты.

единомѣ рабѣ вѣрнѣ: що ти речеми да ме послѣшашь, да ме ведѣшь въ іерусалимъ, и тамо да ми речеши, како ти самъ робѣ, да ме продадѣшь, и парите да раздаѣшь на сиромѣси; и сатвори робѣ, такоже мѣ рече пѣтарь: прииде въ іерусалимъ, и продаде господина своего пѣтра единомѣ болѣринѣ именемъ зойль, и асприте раздаде на сиромѣси. Устанѣ пѣтарь тамо, и всѣка работа работаше, и мачеше своѣ снагѣ; гдѣ бѣдетъ промишленіе бжїе ради него, ѿ афригію приидоха зойль гостїе, и пѣтарь поставляхъ трапѣза; и призвѣ зойль гостїе на трапѣза, и пѣтарь служеше и приносеше блюда, и познаха го госке пѣтра, и потѣйно рекоха зойль, той пѣтарь перви болгаринъ бѣше въ афригїа, — пѣтарь видѣ, како го познаха, и возхотѣ да побегнѣтъ, и бѣше вратѣрь глѣхъ и нѣмъ, затвараше и ѡтвѣраше вратѣ; ѿиде пѣтарь, и рече: въ име гдѣ іиса хрїта, бгѣ нашего да ми ѡтвориши вратѣ, и рече глѣхъ да ти ѡтворимъ; изиде пѣтарь, славѣще и бл҃годарѣще бгѣ и побѣже. ѿиде вратѣрь, и рече зойль: господине ѿиде ѿ насъ рабѣ бжїї пѣтарь; рече ми во име іиса хрїта ѡтвори ми вратѣ, и видоухъ пламень изъ ѡсть егѡ. и ѡнь зина пламень прїиде до мой оуши и изїиъ, тогда почѣхъ и проглаголахъ; ѡнь изиде и азъ скоро по него изидоухъ и не найдохъ го. и прослави бгѣ, како прослави свой оугѡдницы; емѣ же слава подобаетъ, чтѣ и поклоненїе ѡцѣ и снѣ и стѡмѣ дхѣ и нынѣ и присно и во вѣки вѣкѡвъ аминь.

Изъ рукописи, хранящейся въ библіотекѣ Рыльского монастыря
подъ № 53, XVII — XVIII в.

мѣць декевриа. кѣ. день.

Дамаскина инока, иподiakона и стѣдита слово на просто^{мъ}
езикѣ^{мъ}. По плѣти рождение г҃ѣ нашемѣ іс҃ѣ х҃ѣ.

Прилични есѣ праздниці цр҃ковні тѣко некогѣ хѣбава и велика
градина. и ва онаа градина да имать многѣ красни и различні
цветове и ва онаа градина да седитъ цр҃ь облеченъ ва цр҃ки одежди
и да призываетъ чл҃вци и да бесѣдуетъ са нимъ и колико чл҃вци
оулазатъ ва онаа градина, имѣть велика радость, како оулезоша
оу таковою красною градинѣ, како померисахѣ таковѣ красні ме-
ризи, како видеха и цр҃во лице, како почѣха и цр҃ева беседа, та-
ковѣ есѣ праздници стѣмъ. и память праведни^{хъ} градина сасѣ многѣ
и различно цветѣе оукрашена стѣа наша цр҃ква нарицаетсе, цветие
есѣ праздници стѣмъ, или мѣчнико^{мъ}, или приподобни. или дрѣгѣ не-
кой ѿ стѣмъ. цр҃ь же іс҃ г҃ѣ нашъ іс҃ хр҃тосѣ оукрашенъ и поча-
тень спїтель васемѣ мирѣ, врачъ исцелитель васемѣ чл҃вкомѣ и
жизнодавѣцъ на васѣ видѣма и невидѣма. на васѣ праздниці стѣмъ,
имаме радость и веселїе, тѣкоже препоудри соломонъ рече: егда
се похвалѣватъ стѣи, радѣютсе людие; на ва господскѣи праздниці,
повелика радость имѣть благочѣстивѣи хр҃стіане, понеже цр҃ки
празникѣи празнѣемо, цр҃ѣи почѣсть творѣме: тѣкоже іс҃ великѣи праз-
никѣи, тако и почѣсть велика требѣеть да творѣмъ. васакѣмѣ хр҃и-

стианинѹ прилично ꙗко, да празнуєть и да тръжествуеть дѣховное тръжество, и които са оугодни царѹ христѹ богѹ нашемѹ, таково тръжество тръжествуеть такови празникъ прѣзнуєть. и како се нарицаєть тои празникъ? нарицаєтсе богоявление понеже ꙗвѣсе бѣ на земли, понеже днѣ видими на земли ꙗвѣсе родѹ члѣвкомѹ; бѣ нѣкое начело немать, днѣ ва лето раждается: кое дрѹго почѹдно, кое дрѹго пославно. кое дрѹги (sic) попофално, кои да почѹють и да се непочѹдитъ, кой да се смѣслить и да се неоудивить, бѣ да станеть члѣвекъ? и да се речеть, страшоо ꙗко и да се оуслишитъ дѣвно ꙗко, почто ради и за кою вещь да станеть бѣ члѣвекъ: ради наше добро, ради наше спасение и да избавить насъ ѿ работи вражѣе; понеже ѿ начела богъ адамѹ васака и многа добра сатвори мѹ и дарѹва мѹ и десеть дѹшевни сѣли, иже ги имать и васакъ члѣвкъ. Г. сѣли нарицаютсе есатѣвна, понеже сас нѣхъ бѣваеть и рѣстетъ и живѣеть члѣвкъ и зачинаетсе и раждается. втора сѣла ꙗко питателна, си рѣтъ питаетсе члѣвкъ. трета сѣла ꙗко, иже растеть члѣвкъ ѿ мало и станеть голѣмъ. и тѣе сѣли и скотѣ имѣють и питаютсе, и воздѣвращають. и дрѹги Д. сѣли нарицаютсе животни, понеже сас нѣхъ можетъ живѣ бити члѣвкъ: и прѣва ꙗко, егда члѣвкъ васегда радить и мѣслить васегда за добро, и избираеть доброто ѿ злото и злото ѿ доброто, тогда онаи сѣла нарицаетсе доброизвоителна; и вавтора сѣла нарицаетсе животна и ради христа да речеме, како советъ имать, понеже нигогда (sic) неवासхоте зло, васегда добро желаше и люблѣше. трета сѣла ꙗко гѣрость, ꙗкоже рече григорѣа богословъ: даде намъ богъ гневъ и гѣрость, не на члѣвка да се гневаеме, но на врага и на сѣпостата нашего — на него да се гневаемъ, него да ненавидимъ, на него да мрѣзиме, понеже онъ намъ многѹ зло ꙗко сатвори и извади насъ ѿ рага, тои насъ приведе на таи многопечалнаи и многотрѣднаи земли; ради него даде бѣ намъ гѣрость, а не на члѣвка да имаме гневъ, и да се гневаме на брата нашего, иже ꙗко сздание божѣе и есме едиѣна вера едиѣно крещение. четверѣта сѣла ꙗко воздѣленіе: да желаемъ васегда за добро за прѣвое наше ѿтѣтво, си речъ за цѣтво нѣбное. тѣе есѣ чѣтири животни сѣли. дрѹги пѣть сѣли нари-

цаются разумни, и сас нихъ можетъ члвкъ да разумѣть и да познаеть и добро и зло: прьво ꙗже невидима вещь, второ ꙗже мнение, трето ꙗже слава, четверто ꙗже сатворение, пето ꙗже ѡмъ. що нарицаетсе зрѣние? егда видить члвкъ некою вещь и познаетъ го, какова вещь ꙗже. слышание ꙗже егда невидить члвкъ некою вещь, или ѡ дрѹгаго члвка оуслышѣть, или ѡ ѡнаго вещь гла оуслышѣть и разумѣть и познаеть какова вещь ꙗже. мериѹма нарицаетсе, егда померише члвкъ некою вещь и познаеть ꙗ, или на хѹбаво мерише или на зло. вакѹшение нарицаетсе, егда видить члвкъ некою вещь и мислитъ, да ли е благо, или е кисало; егда го вакѹситъ, тога познаеть, горко ли е, благо ли е. осезание нарицаетсе, егда члвкъ фанеть сасъ рѹка некою вещь и познаеть ꙗ или е жешко, или е стѹдено, или е тешко, или е леко.

Истлѹкѹвахме петъ зрѣтели вещи. мытателно нарицаетсе, егда члвкъ видить некою вещь и многѹ днѣи мислитъ за него; и мете мѹ се ѹ память члвкѹ, нарицаетсе ендиѹтетось, понеже члвкъ две речи имать: едина речъ ꙗже тага, коѹто бесѣдѹеме, и едѣнь дрѹгаго слышимъ, дрѹга речъ ꙗже, егда члвкъ самъ ѡ себе разумѣваетъ; аще и що речеть сасъ такова речъ, видить и бесѣдѣть члвкъ на сѣбъ; аще и що видить, слава сѹгѹба ꙗже, сиречь, некои оуслыша, како помрѹкна слѣнце, и пакѣ неѹзнаеть, како помрѹкна; то нарицаетъ безъсловесни ѡвѣтъ: сасъ слово саврѹшаетсе ѡвѣтъ; егда ѹзнаеть члвкъ, ѡгдѣ погина слѣнце, по неже лѹна стоить подъ слѣнца, и неѹдаеть емѹ стѣити, слѣнце ѡдесною идеть, и лѹна подоле ꙗже ѡ слѣнце; того ради неможеть слѣнце стѣити. Деѹianie нарицаетсе, егда некто ѹслѣшѣтъ ѡ дрѹгаго члвка, како некои силни царъ побежденъ бистъ ѡ дрѹгаго цара с мала сила: стоить члвкъ тогда и чѹдитсе, да ли ꙗже истина, или ꙗже лѹжа; таковое помишление нарицаетсе деѹiania. елика деиствѹють и садевають едина тѣи десети сили, ради разумѹ работаютъ и помагаютъ, и ꙗже разумѹ. ꙗко царъ на отрадѹ тѣкмо ва ѹвлени и сведетелствовани вещи ходѣть оумъ, сиречь, како ꙗже богъ благъ, како слѣнце сияеть, како члвци есѹ сѣетни. Тѣе .бѣ. сили даде богъ адамѹ да жалееть доброе, да лѹбить изрѣдное, да мислитъ за правда, да промишляеть, коѹа вещь ꙗже

за потреба, да биваетъ Ѡ небитие ва битие, да питається дѣвно и телесно, тело да питаеть сась истиѣ, дѣѣ да питаеть сась слово божие, да вазращаеть тело и добродетель да умножавать ва свою дѣѣ, да разсѣждаеть, кое ѣ добро и кое ѣ зло, да гневаетсе на врага, да жаеаь за цѣтво нѣное. Того ради дарѣва бѣ адамѣ .бѣ. сили. и рече мѣ: адаме васа мога зданиѣ даю ти, да бѣдѣть подѣ твоѣ воли, да заповедаеши и да истеѣеши за бѣтво; Ѡгде начинается и како ѣ това, никако да непомислишь, ниже да речеши; ѡнже непослѣша тиѣ божие заповеди, и тамо где не беше мѣ подобно и прилично, тамо поче да мислитъ и васкорє, ꙗко престѣпника изгнать бѣ из рай.

Тако бѣ престѣпление адамово; аще и инако бѣдєши тѣѣвати, не бѣдєши сагрєшити, понеже рай и древо райско, познати добро и зло, ꙗкоже чѣѣкъ и видимъ ѣ и невидимъ: имать тело и нарицається и ѣ видимъ; имать дѣѣ и нарицається невидимъ; такожде ѣ и древо райское, и видимо и невидимо, ꙗкоже григорѣѣ богословѣ рече: възрєѣ на садовниѣ и виде ꙗко красно бє, и богѣ ненасади зло да бѣдєть ва соблазнѣ, ꙗко же богомрски порфириѣ рече, ниже завидє богѣ адамѣ и недаѣашє мѣ да ѣдєть Ѡ разумное древо, да не станєть ꙗко бѣ; на законѣ положи богѣ адамѣ, да знаєть, како имать надѣ себе господина и начєлника ва вѣса зданиѣ своѣ, сатвори го господина и начєлника; тѣѣмо едина мала заповєдѣ да сакхранѣть. ѡнже непослѣша заповєдѣ божии и оуслиша змиѣ и зломисльнаго врага, които мѣ васєгда мислитъ зло, него послѣша, того ради изгнать бѣсть из райѣ, сирєчь егда испадє есѣство чѣѣское Ѡ заповєди божие и оуклонисє на грєхѣ на безаконниѣ, и наоучи сє чѣѣкъ на зло, и ктомѣ не ваѣхотє добро творити, нѣ васєгда телєсна оугодиѣ творашє: блюдѣ, прєлюбодѣство творашє, оубиѣство, крѣвопролитїє, краденїє, вєнавистѣ, завистѣ, идолопоклонєнїє; тѣє зли и безакони дєлѣ ва онаѣ времена имаха ги за почєсть и за похвала: кои повєчє зло творєшє, немѣ повєлика почєсть творахѣ. никои непокланѣшєсє богѣ, ни ти знаєха, чє има богѣ.

Такова злѣ требѣвашѣ имѣ исцєлєнїє. никои не можа некѣмѣ

да помогнеть, да го избавить ѿ вечна мѣка, ни самъ себе немоще члвкъ да помогнеть последи големо зло, и лѣкѣваніе искаше. Тогда виде богъ сзданае свое мѣчима ѿ дѣлавола, изволи снѣ и слово божіе и възхоте ваплѣтитисе ѿ чистіе васегда дѣици марию, стана сиромаша да обогатить насъ сиромаси; и никое добро дело немаше на себе; въ пещера родисе, да очисти дѣици наши, иже бехме пещери, иже бежа оу насъ врагове и бесове и всака неправда и нечистота, землю ѿсти, въздѣхъ прости: земля беше сквернена ѿ жрѣтви, иже творехъ члвци идоломъ, въздѣхъ беше потемнелъ ѿ дѣла и ѿ смрада идолские жрѣтви; въ гасли положень бистъ, да избавить насъ ѿ бесловесные страсти. чюдо преславно! съвършенъ богъ, несъвършенъ младенецъ видитсе, безначални начело приемлетъ, невидими видитсе дѣи: того ради и вса тварь дари приношають рожденномъ—небеса звезды дають, аггели хваление приносѣть, земля пещеръ-пѣстиню, гасли пастирие, чюдо! члвци бѣи марию, понеже хотѣше богъ всѣ землю простить, и на вси езици да приведетъ въ богоразуміе; того ради и вѣсви дари принесоме, того ради ѿ далеко идехъ вѣсви и на мнози езици гавихасе и проповѣдахъ рожденаго хѣа, того ради и аггели сѣ члвци трѣжествѣють и хваление въздають христѣ, и вѣсви ѿ персиди дари приносѣть, понеже дѣи пророкомъ вѣас пророчения съвършишасе: дѣа, иже рече пророкъ исаѣа, дѣи еммануѣла ѿ дѣа сѣа заче и раждаетъ, гѣкоже онъ самъ възхоте; пророкъ иереміа дѣишни дѣи прорече: «сѣи богъ нашъ, и не прикъснетсе инъ къ немѣ, изобрете всакъ пѣтъ хѣдожества и дарова іаковѣ отрокѣ своемѣ ісрѣлю възлюбленномѣ своемѣ», и паки потомъ: «на земли члкомъ гависе и сѣа члѣки сачетасе, паки ради того день». ісаѣа пророкъ пророчествѣетъ: «изиде жѣзль ѿ корене іесеова и цвѣтъ ѿ корене процвѣте, и ночи на немѣ дѣи премѣдрости, и самисльство и разумъ». жѣзль іесевѣ бѣи нарицаеть, она беше ѿ корене іесевѣа; цвѣтъ ѿ корене процвѣте, гѣ нашъ іс хс исплѣни благооухание рода члвчскаго. паки тои пророкъ провиде и рече: «отроче родисе намъ, и синъ дастьсе намъ, емѣже власть бистъ на раме его и миръ его несть предела, и наречетсе велика съве-

та аггъла, чюдень съветникъ, богъ крепкъ; вѣла, кнезь миръ, ѡтцѣ будѹщаго века». Ради днѣшни днѣ и пророкъ михеа прорече: «и ти виелеѣме, доме михеатовъ ничи» мнѣши еси въ вѣлахъ юудовахъ, не мнѣши еси, еже бити еньхилиашиныю юуда; ис тебе изидеть вѣла вождь бити кнезь ислѣю; изъходь его изъ начела. ѣ. тѣ днѣ века»; ради таа речъ противляются препорици юудейски, и говорѣтъ ради зоровавела тако рече пророкъ. и по правдѣ, ради то лжѣтъ: понеже зоролавель не родисе въ виелеѣмѣ, нѣ оу вавилонѣ родисе; нѣ и пѣти его не бежа ѡ начела, ꙗкоже сказѣтъ пророкъ. Ради хѣ, ради тоа радостни днѣ, пророкъ даниль царѣ навъходоносорѣ рече: «хощеть да се родить царь нѣ всеми царие, да сакрѣшить и да разрѣшить прѣвие члвѣка, кои того непочитать и непокланяеть мѣ се». всѣ пророци прорекоша ради днѣшнаго праздника. Тько нѣа да непродължае слѣво, изѣоставляемо пророчества, да не проидеть многѣ време сказѣвати; пророчества праздниѣ ѡставихме.

Ѣзде хощѣ начети сказѣвати и нехощѣ ни мало нещѣ ѡ себе сказати, нѣ елика повелеваетъ стѣе и бжѣвное еуглѣе. тько изѣоставляю го; пото» хощѣ го сказати, и сега хощѣ да скажѣ, како препитана бѣ бѣа въ стѣа стѣмѣ, како сътвори. вѣ. лѣта тамо, како аггъль носеше тамо пищѣ. Ёгда се обрѣчи іосифѣ оу девицѣ марию, мало време минѣвъ, и видевъ ю како ѣ непразна: и ꙗко правейѣ иже беше іосифѣ не въздохте да ю гавить предѣ члвѣки, нѣ помисли криома да ꙗ ѡпѣститъ. Въ онаа ношѣ, егда помишляше іосифѣ да ꙗ испѣдитъ, прииде ѡ бога архангѣль гаврилъ и рече мѣ: «іосифе сѣе давидовѣ, нищѣ да ѣ не оубоишѣ; тько оузѣми девицѣ марию, и добре и почесно чѣвай ю, понеже она ѡ дѣа стѣо ѣ тешка и хощеть да родить сѣа, име емѣ еѣманоиль; и ти да мѣ наречеши име ісѣ, понеже онѣ хощеть да спасеть рода члвѣкаго ѡ прегрешеніе». Ёгда сабѣдисе іосифѣ ѡ сѣа, сатвори ꙗко же порѣчи аггъль.

И въ онѣа днѣ изиде повеление ѡ авгѣста кесара, да се напишѣють всѣи члѣи въ свое ѡтѣчество, и всѣи члѣици да напишѣтсе подѣ повеление царевѣ. И всаки идегше ѡ свой градѣ и напи-

сѣваше. Оуде іосѣфъ ѿ галилеискаа страна, ѿ назаретъ въ витлеѣмъ и ѡнъ да се напишетъ сасъ обрѣчницѣ свою девицѣ марию, иже беше ѿ рода давидова; егда се написаха, приѣде време да роди девица мариа: и оулезе ѿ една пещера; таа пещера беше широка и голема, и пѣтници оу неѣ кондисѣваха; тамо оу онаѣ пещера госпожда и двѣ бѣа роди гѣ нашѣго ісѣ хрѣта и пови го и положи го въ ясли, тамо где ядѣха безъсловеснии скоти; тамо блізѣ беѣ овѣчаре. и въ онаѣ ноцѣ бдѣхѣ и стрѣжаѣ овѣци свои; и явисе аггль преѣ нихъ и стѣ ѡблиста ихъ, и они оубоѣшасе страхоѣ великиѣ, и рече имъ аггль: «не боитесе, рекоѣ вамъ — велика радость бѣваетъ днѣ всѣмѣ мирѣ, понеже днѣ родисе хѣ всего града давидова, и се да имате и добро знамение: идете оу пещера да найдете негова мати и хрѣста повѣта, іако отроче; и тако сасъ оногова аггльскаго гласа множество аггльи оуслишахѣсе како поѣхѣ и благословляхѣ и славляхѣ и глахѣ: «слава въ вышниѣ богѣ и на земли миръ въ члѣвцѣѣ благоволение». егда оуслишаше пастирие такового гла, рекоша: «приидете, да идемъ до виѣлеѣмъ, да видимъ да лѣ е истинѣ това, що ни се рече»; и ѿидоѣа и найдоѣа, іакоже имъ аггль рече.

Въ онѣи днѣ приѣдоша тройца магесници и звездоброѣи ѿ вѣсточнаа землѣ въ іерѣсалимъ и питахѣ: где ѣ царь, иже се ѣ родилъ иѣдео? видѣхме негова звезда на вѣсточнаа страна и ѿтамо станахмѣ, идемѣ да мѣ се поклонимъ». егда оуслиша іродѣ царѣ оубоѣсе и призива вѣси архѣереѣ и книжници и выпроси ги: писаніе где глаголетъ, како хоцетъ да се родитъ хрѣстосъ? и рекоше мѣ: «пророкъ мѣхеа рекаѣ ѣ оу витлеѣмъ хоцетъ да се родитъ». Тогда іродѣ криѣма призва ѡнѣи магесници и рече имъ: «видете и поклоните мѣ се; егда се вѣзвратите, приидете при мене, да ми скажете где ѣ? и ѣ да идѣ да мѣ се поклоню». тако рече лѣкави царѣ іродѣ: не искаше да мѣ се поклонѣ, нѣ да пратитъ члѣвци да гѣ оубиѣють, да не станетъ царѣ да мѣ оузметъ царство то. магесници егда оуслишаѣа ѿ цара ірода такоѣи речи, вѣскоре изидоѣа изъ іерлѣмъ, и ѿидоѣа до где стана звезда оу виѣлеѣмѣ надѣ пещерѣ. Тогда ѿврьзоше скровѣща свои и дадоѣа бѣи злато

и ливанъ и измирнѣ. аггль гнѣ на сынъ имъ рече, да не идѣтъ при
ирода. и Ѡидоша дрѣгимъ пѣтемъ, и Ѡидоша ва свою землю, и
скажѣваха елика видеха и слишаха.

И се съ божию помощію празничьскою потребѣ въкратце
сказахомъ. тъкмо имаемо различна вопрошениа: а., почто непо-
родисе Ѡцѣ и стѣ дхѣ, нѣ сынъ? в. почто тогда приіде време да се
написѣвать? г. кои мѣ и кое време беше? д. Ѡ где познаша
магесници и приидоша и поклонишасе хѣ? е. що показѣвахъ ѡниа
дари? ж. како се досетиха и принесоха такива дари? з. где на-
доха вѣсви христа — оу пещерѣ ли, или на дрѣго место? и. и
звезда, иже беше са явила — естъствена ли беше, како и дрѣ-
гите звезды? ѳ. или тѣгава явисе? і. таа звезда колико летъ
преждѣ явисе предѣ рождество христово? аще би се заедно явила,
егда се роди хѣ, како биха толико скорѣ прише персидски царие
да наидать христа оу пещера; и како попрежде непородисе хѣ,
нѣ остави толико дѣи, и погибоша тѣа? і. вопрошениа имаемо
днѣ тѣкѣвати. аще и дрѣги бѣдѣтъ, изѣоставлю ихъ, тъкмо пона-
рочитіе да скажеме. нѣ молю ваша любовь, донелиже несѣмъ
почель да скажѣю, дрыще си оумъ да неидеть на дрѣга страна, или
да задремете, или да се разлените слишати. и хоцѣ да начнѣ пръвое
выпрошение, и добре да слишите, понеже имаемо богословіе ска-
жѣвати.

Стѣ и неразделна троица ѿ неизречена, нескончаема, вѣсег-
дашна, нетлена, невидима, и никога вещь иже ѿ на тога стѣ не
можетъ да се оуподобитъ, понеже нѣ васака вещь ѿ начетькѣ и
твораць. и тога стѣ непостоянъ ѿ и сѣетни и тварь ѿ стѣи троици;
того ради нарицаетсе троица, понеже иматъ тры лица. тѣа три
лица имѣтъ едино есѣство, и да речеши тры члѣвци да имѣтъ
три лица, а едино есѣство. Нѣ то оуподобляетсе а на дрѣга
вещь ни мало, понеже тѣа три члѣвци имѣтъ и три разѣме, и три
хотениа и три начинаниа. а стѣ троица едино лице имѣтъ, едино
начинание, едино хотение — начело, лето и коньць неимѣтъ; и едино
лице Ѡ дрѣго не разѣньствѣеть ни мало, тъкмо Ѡцѣ раждаетъ и
прѣбиваеть, Ѡцѣ ѿ нерожденъ. ни Ѡ кого раждается, тако же и

Ѹмь члѣвски Ѡ дрѹго нераждается; снѣ и слово рожденьѣ, понеже Ѡ Ѡца родисе, ꙗко же слово члѣвкѣ Ѡ оумь раждается; а дхъ стѣ ни рождень есть, ни нерождень, понеже аще бѣ биль рождень, хотѣаше да се наречеть снѣ, аще би биль нерождень хотѣаше да се наречеть Ѡцѣ. нь що ѣ и како нарицается? исхождение нарицается, понеже исходъ Ѡ нерождена Ѡца и почиаетъ на рожденнаго сѣа, ꙗкоже есѣствнии дхъ и въздыхание члѣвки. Ѡцѣ нарицается и ѣ и две имена иматъ и нарицается и пребиватель и изхождение, понеже изиде Ѡ него снѣ; син же нарицается слово и синѣ. и дхъ стѣ иматъ две имена: иматъ дхъ стѣ и исхождение. Ѡцѣ премъ сѣа нарицается Ѡцѣ, понеже того ради къ исхождению нарицается и исхождае сиречь посилаеть. снѣ премъ Ѡца нарицается снѣ, понеже очевѣ снѣ ѣ; премъ дха нарицается слово, понеже дхъ ѣ слово; а дхъ стѣ премъ слово нарицается дхъ. а при изходи тела нарицается исхождение. Тѣа трическа лица, всако по две имена именѣтсе. неприлично беше да се выплѣтитъ очевѣо есѣство ипосташисъ; аще би се выплѣтиль Ѡцѣ, не би се нарицали три имена Ѡцѣ и синѣ и исхождение; и пакѣ дхъ ипостасне не беше подобно, да се выплѣтитъ. како би се нарекло три лица и три имена: дхъ и синѣ и изходнии? того ради Ѡцѣ изволи, и дхъ стѣ садеиствѣва и ваплѣтисе снѣ божи, и очевѣ пакѣ да иматъ две имена, ꙗко же и прежде выплѣщеніе снѣ и слово: тоиже безъ матере родисе Ѡ Ѡца на нбѣ, тои днѣ изволи и възхоте безъ оца родитисе на земли Ѡ чистою девицѣ марию, и бѣ намъ подобанъ: и да спасеть насъ, члѣвкѣ бистъ да спасеть члѣвка; богъ пребисъ, да оубожить насъ, немощно и мрътвѣно тело члѣчко прѣемъ, да избавить Ѡ самрѣти дѣши наши; беше снѣ божи, наречесе снѣ члѣвски, да сатворить насъ снѣ и наследници прѣтѣвъ нбѣномъ; того ради выплѣтисе синѣ и слово божне.

Това прѣвое въпрошеніе еще и помногѣ тлъкованіе имѣаше да се тлъкѣть: тькмо ѣ глѣбоко богословіе, того ради прѣкратихме го и не ꙗко не можетъ на широко да се тлъкѣть: можетъ да не тлъкѣть нашироко, нь не могѣтъ прости члѣвци да разбѣирать; егда многѣ богословіе да почѣють, побръка

им се оумь на прости члѣвци; помалкѹ богословие да им се скажетъ.

Да придемь и въ второе въпрошеніе да го истлѣкъме: почто ради написѣвахъ се людие, егда се роди хс̄? понеже тако беше изволение божие, да спасеть аѣма и васе зданіе свое. того ради и таково време прилѣчсе, понеже егда авгѣсть кесарь стана царь, тогда многѹ прѣвна члѣчка престанаха; такожде егда родисе хс̄, много бжтво престана ѿ тоѣ стѣ, и гависе истини стѣ, и вси члѣвци единомѹ богѹ да поклоняются. градове и села и вси написахѣсе, подѣ кесарево повеление, и вси езици, които верѣвахѹ въ христа стадоша ва едино прѣтво, и подѣ единого царѹ христѹ покорихѣсе; вси члѣвци написаха въ прѣую книгѹ авгѣста цесарова, и христіане написаха се въ прѣтво нѣное, нарекохасе они члѣвци авгѣстови, нарекохѣ се и нѣи, които верѣвахѣмъ въ христа, христіане; и хс̄ написасе на повеление кесарово, ради две вещи: прѣво да покажетъ намъ, да имѣемо покорение господиноу на и на царю; ради таѣ вещи рече хс̄ оу стѣе еѣглѣ: дадите кесарѹ кесарово и богѹ божіе, понеже ѿ начела оставилъ ѣ да се повинѣме на царю, — второ ѣ, понеже бехѣмъ порабощени врагѹ, повинѣхѣсе хс̄, да избавить на ѿ повинѣвѣніе дѣаволское и да напишетъ на въ книга, иже рече пророкъ давидъ въ книгѹ свою: вси напишѣтѣсе; поработѣхѣсе да сатворить на да господствѣме надѣ страсти; съ раби сачетаѣ себе, да сатворить на свои раби такоже рече апостоль павѣль: «егда прииде кончина лето, посла богъ сѣна своего рождени ѿ женѹ, бѣвшаго подѣ закона искѣпить, да всиновление възпримѣ». Того ради и таково подобно време прилѣчсе и родисе хрѣтосъ.

Рекохѣмъ въвторое въпрошеніе; да речѣме и третое: кое време беше и кои мѣць, егда се родисе хс̄? да речѣме, една година чѣтри времена имѣтъ; прѣво време пролетъ, второ жѣтва и врьшидѣба, трето есень, чѣврьта зѣма. Пролетъ нарицаетѣсе ѿ зѣ. ферфара мѣца до маѣи зѣ. ѿ маѣи зѣ до авгѣста мѣца зѣ. нарицаетѣсе жѣтва. ѿ зѣ. авгѣста до ноевриа дѣ. нарицаетѣсе есень, ѿ ноевриа дѣ. до ферфариа. зѣ. нарицаетѣсе зѣмно време. гѣ нашъ

исѣсь христось родисе декевриа мѣца, иже ꙗко зимно време, и велика зима беша онова време; того ради прииде хс, да пресечеть греховною зимѣ и лютою и гор'кою помръзлицѣ: вьса земля помръзнала и поледела беша, немаша добродѣтелнаа теплота и да възсияеть пролеть богоразумне, и да ижденеть злое време, прельщение вражие хотѣаша да разорить, многѣ брань и мльва и метежь, да приведеть мирь и тишина вьсемѣ мирѣ, да разрѣшитъ средостение гневѣ и да савакѣшитъ нбѣа съ землянами, сиречь да савакѣшитъ заедно аггѣли и члвци. такоже рекох'м, како беша тогда велика зима, велика беша и гор'ка, понеже члвци тогда немощахѣ да видать небо, ни звезды, ни мѣць, ни слн'це, никоко немощехѣ да видать битвни стѣ и да познають бжтво; того ради породивсе хс оу зимно време, да разрѣшитъ зимѣ и да приведеть пролеть. Нощь беша, егда родиса христось, такоже стое еѣггѣе рече: пастирие бдехѣ и стрѣжахѣ стадо свое, и тогда презь нощи ѿидоша и наидоша христа рождена; ночь беша, понеже хотѣаша, да замяне т'ма, мракъ, грозота, срамота, гвѣсота, грозота греховные вещи, и да прииде днь спасение всемѣ мирѣ, и хотѣаша да приидеть слнце праведное хс богъ нашъ, понеже помрачени члвци потребно имъ беша да видѣть божие просвещение; пророкъ ꙗсаия рече: «людие седиши въ тме и сени смъртныи», сиречь людие седиши въ неразумне, видеа велики стѣ, кои ходять въ днь, да дръжить стѣило; такожде и помрачени езыци: потьмна дела ихна беша ѿ нощи, и потребно беша имъ да видѣть стѣ богоразумне. того ради в нощи родиса хс и въ зимѣ.

И се с помощью божию разрешихме и третье въпрошение, и да приидемъ и на четвертое, тако да речемъ, «ѿгдѣ разѣмеше и придоша вьсви и поклонихасе христѣ», и ради то да речемъ. Пророкъ мойси егда хотѣаша да идеть въ обетѣвную землю, сиречь въ іерлѣимъ и ѿгдѣ поминѣваха, пленеха онова место, тако же поплениша сиѡна цѣра аморейска, и града нарицаемаго еше-вонь, поидоша и къ восточною землю, близѣ при іерлѣимъ. тамо беша царь вьлакъ, синь сем'форовъ; егда ги виде, како идѣтъ оубоѣасе и призва вьси свои магесници и рече имъ: «видите ли

того еврейскаго рода, въ малѣ дни и на бѣдѣхъ попленихъ, нѣ да
 видѣме како да се избавиме ѿ нѣхъ рѣше, и тако в'си събор'но,
 кѣпко сѣ цара сатвориша съветъ, да призовѣтъ магесника валама
 сѣна веорова, иже беше въ онаа времена, аще кого прокълѣнеше,
 беше проклетъ, аще кого благословеше, бываше благословенъ.
 того валама помисли царь да призове, да прокълѣнетъ евреего.
 и вѣскоре посла царь чѣвци и даде имъ многѣ дари да идутъ скорѣ,
 да приведуть в'лама. егда отидоша ѿни чѣвци до валама и дадоша
 мѣ дари, и рекоша мѣ: «зове' те царь; и да сътвориши любовь
 да идеши при него». рече имъ валамъ: «пренощѣвайте таа ноцъ
 зде, и азъ таа ноцъ да се помола богѣ моемѣ, и аще ми речетъ
 богъ да ида, аще ми речетъ да не ида, непойдѣ»; и остадоша они
 чѣвци. заутра рече валамъ на царовите чѣвци: рече ми богъ да
 неидѣ с' вами; възвратихася чѣвци и рекоша царѣ како не хощетъ
 да доидетъ. паки пов'торо посла царь помногѣ чѣвци и помногѣ
 дари посла и ѿидоша при валама. и рече имъ валамъ: «аще би
 ми далъ царь таа кѣща плѣна сасъ жѣлтици, не могѣ да изълезу
 ѿ повелѣние божие; нѣ паки пренощѣвайте таа ноцъ зде, и да
 видѣмъ, що ми бѣдетъ сказати богъ нѣ¹⁾ таа ноцъ и заутрѣ бѣдѣ ви
 сказати». и рече мѣ—иди; нѣ аще що бѣдѣ тебе рек'ти, то да тво-
 риши. И заутра стана валамъ и оузе свое мѣло и поиде сасъ
 царевите чѣвци, и на пѣтъ ѿбисе мало ѿ дрѣжинѣ свою и аггѣль
 божий стана предъ мѣлето и непѣщаше его да идеть понапредъ;
 валамъ неможеше да види аггѣла, нѣ поче и бѣеше мѣлето, и оно
 ѿ бисе ѿ пѣтъ и ходеше безъпѣтыца; и ѿнѣ паки поче, та го
 бѣеше и ѿно оулезе оу пѣтъ и мало поиде по пѣтемѣ, и на едно
 место беше тесно, и ѿ тѣва стена и ѿтѣва, и не беше прилегъ
 да побегне мѣлето; и тамо оу тесно место стана аггѣль предъ
 мѣлето, и неможаше понапредъ да заминетъ. ѿбисе мало да
 заминетъ, и трѣнь закачи нога валамова, и потече кровь. и онѣ
 поче яко да го бистъ; и ради чѣдеса да покажетъ богъ, ѿтвори
 богъ на мѣлето оуста и рече: чѣвче, що искаши ѿ мене, та ме

¹⁾ Такъ въ рукописи.

только биеши? рече валамъ: «аще бихъ ималъ ножъ, заклахъ бихъ те; почто неидеши правимъ пѣте», ꙗко и дрѹги добици, нѣ идеши безъпѣтица? рече мѹ мѹлето: нели ме имаши мене ѿ мрази (sic) години? чинѣхъ ли ти дрѹги пѣтъ така? нѣ сега видимъ аггъла божии, и стоить на пѣтъ и непѣща ме да хамина. тогда погледна валамъ и виде аггъла и егда го виде, оубоѣсе и ѿ страха падна и поклони мѹ се; и рече мѹ аггълъ: почто неправина толико билъ еси мѹлето? не беше ти нищѹ криво: азъ го непѣсхъ да мине, и мислехъ и тебе да оубие; не беше ми оугодно, како си пошълъ. тогда валамъ рече: прощавай, господине, не можихъ да те вида, како ти стоимъ еси предъ мѹлето; нѣ сега что ми повелеваеши да сатворѹ, да ида при цара валака, или да се възвратимъ? рече мѹ аггълъ: иди, тѣмъ аще що бѹдѹ ти сказати, то да твориши. тогда аггълъ невидимъ бистъ, и валамъ ѿиде и стигна царовите члѣвци. егда валамъ прииде при цара, излеже царъ, та го посрешна, и рече мѹ: почто прежде не си пришълъ, егда те призваѹ, или не бихъ достоѣанъ да те почетемъ, како требѹеть? рече валамъ: сега придохъ, и аще що ми повелить богъ мой, то бѹдѹ творити. и онагъ ноцъ тамо ноцѣва валамъ. и заоутра царъ валакъ възведе валама на еднѹ високѹ горѹ, иже нарицашесе гора валъ Богъ. рече валамъ валакѹ царѹ: повели, царѹ, да поставать на. ж. места дрѣва и да приведѹтъ. ж. тел'ци и ж. ѡвни. егда ги принесоме, закла ги и сатвори валамъ жрътва богѹ; потома рече царѹ валакѹ: ти, царѹ, предстои жде жрътвѹ мою, и азъ да поидѹ потамъ, и да попитаю бога моего, да видимъ, що ми бѹдетъ рек'ти, да творѹ. ѿиде, помолисе богѹ. и богъ мѹ принесе на срѣце негово, и рече царѹ валакѹ: призва ме ѿ месопотамна да проклѣнемъ евреете, и да благословимъ моавитене; како могѹ да проклѣнѹ, който е богъ благослови, како могѹ да благословимъ, който е богъ проклѣлъ: многѹ ꙗко семе наково и клетва на него не фащатсе, понеже богъ го е благослови. егда оуслиша царъ валакъ тия речи, рече валамъ: азъ те призвахъ, да ги проклѣнеши, а ти ги благославляши. рече валамъ: азъ то ти рекохъ и прежде, аще що ми повелить богъ, то хоцѹ творити, и то хоцѹ да речемъ; и тогда

Ѥнде царь на дрѹго место, и сатвори жрътва, ꙗкоже и прежде; и паки богъ отвори валамови оуста и рече: вьстани, царѹ, да оуслишишь що повелеваетъ ꙗꙑ; привел ме еси да ги проклѣнѹ, и воля божия несть: не ми е рекль, да ги проклѣнемъ, богъ ги благослови, богъ ги вазрасти, богъ ги оумножи, богъ ги расъпро-
страни, и кои члѣвкъ можеть да ги проклѣнеть; и хоцѣтъ ꙗко львовѣ да погѣдѣтъ телеса сѣпротивникомъ своимъ. егда оуслиша царь валакъ тия речи, оуызвися и рече валамѹ: азъ те призвахъ за дрѹго, а ти дрѹго твориши. рекохъ ти царѹ и прежде, како не могѹ да излеземъ Ѥ повеление божие. паки Ѥнде царь валакъ на дрѹго место, наречено форогъ, и тамо сътвори жрътвѹ. ѹ. телци и седьмъ ѡвни.

И паки Ѥврьзе богъ оуста валамова, и рече къ народомъ: тако рече валамъ снѹ веоровѹ, члѣвкъ, егда видишь сакръвени тини божии, неприлично ꙗꙑ да ги сакривешъ, понеже многѹ множество ꙗꙑ родъ ꙗакововѹ, и богъ ꙗꙑ сас нихъ и хоцеть Ѥ того рода да се родить члѣвкъ, многѹ множество хоцеть да ѡбладаеть землю, и ꙗко львъ хоцеть да легнеть да спить, и кои смеѣтъ да пристѣпить при него, да го сабѣдять. които него бѣдѣтъ прославляти, хоцѣтъ бити и они прославлени, и она кои того хоцѣтъ проклѣнати, хоцѣтъ бити и они проклети; звезда хоцеть да васиаеть и члѣвкъ хоцеть да се родить, и хоцеть да погѣбитъ царие, които му се непокланѣтъ. егда оуслиша царь тия речи, разгневасе и рече валаму: многи дари мислехъ да те дарѹвамъ, нѣ самъ погѣбилъ еси свою почестъ; сега скорѹ бегаи, да не погѣбиши свою животъ. стана валамъ и Ѥнде въ землю свою. и наскоре евреи поплениша васѹ землю царѹ валакѹ. и магесници Ѥтѣгава колико се родиха въ персидской земли, васегда надеяхѹсе, когда да видать звезда и да познають, како родился ꙗꙑ велики царь, когото цара прежде рече влѣсва валамъ, како хоцеть да се родить велики царь. Ѥтѣгава поминѹша а ѡ б, лета, догде се роди хс; и магесници, които беха ва онѡва време, егда видеха, како саврьшисе слово, коѹ то бе рече рекль про-
рокъ влѣсва валамъ, тогда оузеше дари и последѹваша звездѹ:

куда иде она и они по неѣ, и доидоша до витлеемъ оу пещера; ради таковою вещь принесоша вльсви дари христѣ.

Нѣ благодарю рожденаго младенца христа, и поможе ми и изътлькѣва^ѣ и четвертое вапрошеніе.

Сега хощеме да тлькѣме и петое. и слыште да разѣмее, що нарицахѣ се ониѣ дари? многѣ злато тькмо царѣ прилично ѣ; царѣ да имать многѣ богатство и злато; того ради и пророкъ давидѣ пророчествѣть и тако рече: «тебе принесѣтъ цари дари, царие еарсисти, и острови дари принесѣтъ, царие арависти и сава-дари дари принесѣтъ; и поклонетсе емѣ вси царие земльсти». и паки рече подоле того ѡаѣма: «и живѣ бѣдетъ и дастсе емѣ ѡ злата аравитска». того ради принесоха злато хѣ, дарѣ почетень злато, ливанѣ принесоша ѣко богѣ, понеже ливанѣ нигде несть прилично, тькмо оу црѣва богѣ. и пророкъ давидѣ рече, да се исправитъ молитва моя, ѣко кадило предѣ тобою. и измирно принесоша, ѣко тридневномѣ мрѣтвѣцѣ, понеже хѣ помазаша сасѣ измирно, и положиша го ва гробе, ѣко же стое и бжтвное егѣле свидетельствѣть. това пророчествѣвахѣ дари, иже принесоме вльсви хѣ. Исытлькѣвахме и петое вапрошеніе.

Ида приидеме и на шестое, ѡгдѣ познаваша вльсви и принесоша дари хѣ? и то гвествно ѣ, како ѡ пророка вльсва валама разбраха, иже имѣ рече, како хощетъ львѣ да легне да спавать. и познаха львѣ царѣ подобанѣ ѣ, понеже львѣ надѣ вси звери царѣ ѣ, бога познаха го, ѣко же рече: аще кои будѣтъ го благословати, бѣдетъ благословень, аще кои го прокльнетъ, бѣдетъ проклетъ, си-речь, кои члѣвци почитать бога и творѣтъ волю его и предѣ члѣвки познать го е; ѣкоже рекохѣме темьнѣ, нигде негде не естъ прилично, тькмо единомѣ богѣ: того ради принесоме го хѣ, ѣко истинномѣ богѣ, мрѣтваго разѣмеша, егда почѣша—хощетъ да легнетъ да спитъ, и принесоха мѣ змирно. И шестое вапрошеніе протлькѣвахме.

И да протлькѣме и седѣмое, вльсви гдѣ наидоша хѣ—оу пещерѣ ли, или на дрѣго место? Това вапрошеніе имать многѣ речи, понеже неци есѣ рекѣ, како оу египѣта наидоха хѣ, егда

бе побегналь тамо сась матерь свою. стѣ ісидоръ пѣлусійскі рекль ꙗко тако. тѣмъ нѣмъ да познаеме истинѣ, ꙗкоже иоанъ зѣтствъ повелеваетъ, како оу пещера найдоме, понеже и самъ зѣтоуостъ рече, како бе пещера велика, и кондисѣвахъ трыговѣци, и вѣлѣви сѣтвориша тамо неколико днѣ, понеже немѣмахъ гдѣ да помѣнѣтъ ѿ многи народъ, нѣ и аггль иже рече іосифъ да бежить оу поустыни. поустыни нарицаетсе египтъ, и не бешѣ пѣствъ ѿ члѣвци, нѣ ѿ благодетель божи; оу пещерѣ надомѣ го, іосифѣ и бѣ. истина ꙗко, како оу пещера найдомѣ вѣлѣви хѣ.

И да прѣидемъ и на ѡсмое вопрошеніе. да ли го помните, кое бешѣ или го стѣ забѣварили? многѣ слово слѣшѣхте, и мнѣть ми се, како малѣина да го стѣ запомнили. тѣмъ да го речемъ.

Въпрашаю васъ — звезда, иже бешѣ се ꙗвила на онѣмъ магесници, тогѣмъ ли бешѣ са ꙗвила, или бешѣ како и дрѣгитѣ звезды? аще би била како и дрѣгитѣ звезды, хотѣла би и понапрѣди ꙗвитисѣ; нѣ не бешѣ естѣствѣна звезда, нѣ аггль божи бешѣ, и тако им се видѣше ꙗко звезда и показѣвахѣ имъ пѣтъ; и немѣжахъ вѣлѣви да видѣтъ аггль, нѣ въ мѣсто аггль ꙗви им се звезда, да се сѣврѣшитъ слово, иже рече вѣламъ. нѣ незнамъ кое да тѣлѣжю и кое да нетѣлѣжю. повѣже многѣ вѣразѣмленіе имѣтъ и ѿ многѣ вѣразѣмленіе оупадаю въ недѣмленіе. нѣ слово мѣ принѣждаѣтъ и празнична любовь да глаголю многѣ. тѣмъ въ кратѣце да рекъ, и да прѣидѣ и на деветѣе вопрошеніе.

И да речемѣ, таѣмъ звезда колика лѣта напредѣ прѣдѣ рѣждѣство хѣо ꙗвисѣ, повѣже аще би се зѣдно ꙗвила, како бѣхѣ толико скорѣ прѣшлѣ вѣлѣви и да найдѣтъ хѣ оу пещера. и да речемѣ рѣчи ѿ прѣковни наши оучитѣлѣ. Рѣкошѣ, како повѣлѣ іродѣ царѣ да оубиють дѣца ѿ двѣ години и помалки. тогдѣ ещѣ бешѣ хѣ оу пещера, и найдомѣ, како тако ꙗ истина, како двѣ години понапрѣди ꙗвисѣ звезда и водѣше вѣлѣви ѿ персидѣ до вѣолѣемъ. можѣхъ и поскорѣ ѿ двѣ години да прѣидѣтъ, нѣ тако бешѣ воля божи, да се забавѣтъ и да обидѣтъ многѣ мѣсто; и питахѣ ги члѣвци: кѣдѣ идѣте? и онѣ рѣчѣхъ: «родѣлсе ꙗ велики царѣ, и идѣмъ да мѣ се поклонимъ; и рѣчѣхѣ имъ, како можѣше го наити, гдѣ са е ро-

диль? а они речехъ: «гледаме на небо, и їма една звезда, и она кѹде идеть и нѣтъ по неѣ идемъ». тако ꙗко истина, две лете прежде ꙗвисе звезда, понеже егда ꙗвисе аггль на магесниците и рече имъ, да нейдать при ꙗрода цара, нѣ на дрѹги пѹтъ да идать, оу пещера имъ рече. И деветое вапрошение изътлькѹвахме.

И да придемъ и на десетое вапрошение, по что попрежде не-
вапльтисе хсѹ, нѣ на последнаа лета, и остави толики дѣшї, и
ѡодоха оу мѹка? еще това да изътлькѹемъ, и пото^а и дрѹга да
речемъ, и да саврышиме слово, понеже многѹ словеса реко^{хъ}, и не
беше подобно, и како не беше подобно, понеже праздника нашего
чесние вещи несѹ просто и неизвещени, и всїи знаете и мали и
великї, како ꙗко дѣнь рождество хвѹ, како спасение всемѹ мирѹ
бисть. Азѹ да начнѹ ѡзѹде да изътлькѹю и десетое вапрошение.
верѹемъ и їзповедѹемъ и васи знаемъ, како богъ есаство ꙗко благъ,
милосрѣдь, щѣдръ, длготрьпеливъ, никогда не мислитъ члѣвкѹ зло,
нѣ васѣгда добро мѹ мислитъ, васегда за дѣшѹ спасение негово
радять. и ѡ многое благодѣтелию свю прежде сатвори аггли и они
да есѹ причатени ѡ благодѣть божїю; и неугодно бѣ дозѹде бѣ
да бѣдѹтъ аггли, нѣ сатвори дрѹги стѣ ни мало некое подобїе не
имать на бжѣтво. и ѡ тїа две зданиа божїа — едно сасѹ дрѹго
неимакѹ приликѹ; последи хотѣше многѹ мѹдрость да пока-
жетъ, и ѡ тїа две зданиа смеси и сатвори члѣвка, и са-
твори го и никогда да неоумираетъ и да ꙗко видимъ и невидимъ: да
есѹ видимъ, понеже имать тело, а невидимъ, понеже имать дѣша да
заповѣдаетъ на всѣа зданиа божїа и да ꙗко подѣ заповѣди божїе:
ѡнѣ да се покланяетъ богѹ, и васѣа зданиа божїа да се покланяетъ
емѹ. саздаде богъ аѣма и остави го на своѣа волѣ; тѣкмо едина
заповѣдь порѹчи мѹ да дрѣжитъ и да знаеть, како имать надѣ себе
господина. имаше време, да речеть богъ аѣмѹ, да ꙗдетъ
ѡ онова древо, нѣ не почѣка аѣмъ, догде да мѹ речеть
богъ да ꙗдетъ, нѣ безѣ волѣ божїа оузе и ꙗде, и того ради
изгнанъ бѣ изъ рай, и прииде на тѣа проклѣтата землѣа. и егда
се наплѣдиха члѣвци ѡ аѣма, ꙗко ѡ преслѣшника и престѣпника,
заповѣдь божїа рождени почѣха зло да творять, блюдь, прелюбо-

действию, зависть, ненависть, оубиство, идолопоклонство, и васа зла творахѹ. които са оугодни врагѹ. и богъ хотѣашѣ да вазвратить члѣвческаго рода ѿ прельщение вражие; и въсегда показѹваше знамение и чюдеса, и потопись наведе по васѹ землю и градове потопа, а другѣи сасѹ огнь изгори, и многа чѹдеса показѹваше имъ богъ, да но се бѣха оубогае, и да познають бога. коньчно, егда виде богъ, како никако члѣвци необратихасе на добро, прѣиде самъ и ваплѣтисе ѿ пречистіе девици маріѣ. како попрежде не прѣиде? понеже еще вси пророци не бехѹ прорекле, и еще вси члѣвци не бехѹ се избрали, да се познають, кои са доброоумни и злооумни; еще предитеча іѡванъ небеше рождень, пѣтъ показатель не беше се явилъ, проповедникъ еще не бе проповедалъ, како хоцетъ да прѣидеть хс̄, предъ цара идеть проповедникъ, и показѹеть како хоцетъ да прѣидеть царь нбѣи хс̄; того ради на последная лета прѣиде хс̄, ѣкоже и апостоль павель свидѣтельствѹеть и тако рече: «егда прѣидеть кончина лето, посла богъ снѣ своего раждающаго се ѿ жени, бивающаго подъ закономъ», да подъзакони искѹпитъ да васинение приемлетъ».

И се с помощью божію изъгълѣвахме и десето вопрошение. слава рожденомѹ млѣцѹ христѹ. дньсь пророкъ моисѣ пророчествѹеть, тако рече: «пророка хоцетъ богъ да воздвигнетъ ѿ братѣи наша ѣкоже и мене; того по васе оуслишите. аще васака дѣша непослѹшаетъ того пророка, потребитсе ѿ лица земли». по что ради нарицаеть хѣ пророка? сиречь понеже вса помишленна всакомѹ члѣвкѹ знаеть що мислитъ, и що имать на срѣ или зло или добро, и знаеть що хоцетъ да бѣдетъ и напредѣ и послѣдѣ, прорече о разѹрѣшеніе иерлѣмово и запѣстѣние храмѹ, и тако и савръшисе. почто ради рече, ѣкоже и мене? сиречь, ѣкоже моисѣ члѣвкѹ беше, тако и хс̄: члѣвкѹ хоцетъ бити, тькмо безъ грѣха. како положи хс̄ законъ. (Одного листа недостаетъ).

Мѣжие и жени, понеже земля и пепель есме, да се не вагносиме сѣ телесное оукрашение, понеже самрътѣ ни чекать; да не творимъ блюдь и прелюбодеяство, понеже вечна мѣка и огнь геѣнски за тако творещимъ оуготованъ ѣ; да не многѹ гадеме и пиеме, и

заутрѣ паки хощеѣ ѣсти и пити—колико многѣ ѣдеме и пиѣме, толико многѣ искать ѣсти и пити. наука ꙗко, коѣ потреба ꙗко ѿ многѣ ѣстїе и питїе: тѣмъ тело да гоѣме, а на дшѣ ни една по-мощь неимать. колико члѣвци тоѣ днѣ различно и красни премени носиха, и многѣ ѣдоха, и довольно пѣха, и играха, и смеѣхасе, а сега есѣ стали прахъ и пепель и кости имѣ почрьвели, и смрьдѣтъ оу землю. нѣ блажени есѣ ониѣ, коѣто ѣдуть и пѣють сѣ стра-хо^а божїи. нѣ сиромаси да нахраниме, голи да облечѣме, страни да введеме ва доми наши, болѣни да пригледаѣме, и коѣто са въ тѣмници, да идеѣме да имѣ дадеѣме телеснаѣ потреба, ѣкоже рече хсѣ: аще коѣ мене любить и искать да ѣе наидеть и да ѣи сто-рїть (sic) добро, да идеть оу темница—тамо да ѣе наидеть, да идеть при болного—тамо да ѣе наидеть; въ нищїи и ѣбоѣи доми тамо да ѣе наидеть, да идеть гдѣ плачѣтъ и ронать слъзи правда ради, тамо да ѣе наидеть; да идать гдѣ плачѣтъ сироти и сиромаси и азъ тамо есѣмъ и оутѣшаѣмъ ги ѿ печали и скръби и отриваѣмъ имѣ очї ѿ слъзи. Аще тако бѣдеѣме творити, тогда празнѣвати бѣдеѣмъ вѣчнїи праздниѣ, тогда трѣжествѣвати бѣдеѣмъ господьско трѣжествѣ, тогда да вѣзрадѣѣмсе и да речеѣмъ, како празнѣваѣмсе праздниѣ рождество хѣо. тогда радѣютсе аггѣли, тогда веселютсе праведни, тогда приѣмлетъ наша приношенїи, тогда посрамлѣютсе врагове, тогда скръблѣють и ждѣтъ (конца недостаѣтъ).

(Изъ той же рукописи).

Мѣѣа априлїа ꙗко мѣчение великомѣченика геѣорѣїа.¹⁾ слово тѣлѣкѣвано ѿ дамаскина инока, иподѣискона и стѣ-дїта. ѿче благослови прочести. (л. об ѣѣ — ѣѣ).

Празници и трѣжаства стѣимъ, почто ради поставлени биша? не за дрѣго, нѣ тѣмъ ради дѣшевное спасенїе поставлени биша,

¹⁾ Составитель этого слова пользовался апокрифическимъ житїемъ великомученика Геѣорѣїа, но изложилъ всю истѣрїю нѣсколько сокращенно; въ концѣ приложены чудеса св. Геѣорѣїа послѣ его смерти.

и не да се ѡпразниме ѿ работа и да работиме врагѹ и бесѹ, и немного да идеме, и да пиеме, и да играме, и да поеме, и да нетвориме телесна ѡгода: нѣ да се ѡпразнимъ ѿ работа, и да идеме въ црковѣ да послѣшае слово божие, и да разбереме, како ѿ творилъ стѣ, его же празнуеме— ꙗкоже и стѣ георгия, его же данъ съ празнуемъ. той беше въ цртво диоклитіѣна и маѣмѣѣна. Въ ѡнна лета беше георгия. кѣ. летъ ѿ благочѣстиви родителя рождень. г. лета беше, егда мѹ ѡмре ѿцъ и ѡзе го мати негова и занесе го въ свое ѡтѣчѣство: егда прииде ѿ. лета, поиде при диоклитіѣна цара, написасе воинъ. тогда ѡмре и мати негова: и онъ колико наиде богатаство раздаде ги нищимъ и ѡбогимъ, и почѹ, како се съвѣщавають елине, да мѹчатъ хрїстіѣне ради вера. тогда и георгия хоте да се извѣтъ, како естъ хрїстіѣнинъ. егда бехѹ се събрали да се зговоратъ, како да мѹчатъ хрїстіѣне, рече стѣ: «и азъ хрїстіѣнинъ есмъ»: егда ѡслиша царъ, како рече стѣ и азъ хрїстіѣнинъ есмъ, рече царъ магнентію да призоветь стго наѡсобъ, да го въпросить. и рече мѹ: скажи ми, георгие, почто говориши такови речи? рече стѣ: азъ хрїстіѣнинъ есмъ і имамъ на христа моего надежда: того ради сказахъ вамъ, и ѿѣ исповедахъ предъ вами за истиннаго бога. и царъ рече: да мѣкнѹтъ людѣе. рече стомѹ: азъ хотѣлахъ тебе понавѣліко господѣство да те поставимъ, но молю те, послѣшай мене, да не погѣбиши свою младость: нѣ приѣди и поклонисе великимъ нашимъ богомъ, да прїѣмѣши велика почѣсть ѿ мене. тогда стѣ георгия рече: добро беше тебе царѹ, да познаешъ истиннаго бога и да ти дадетъ цртво ѿбное, понеже това твое цртво скорѹ погибаетъ. такова глаголаше стѣ. царъ же разгневасе на стго, повеле да го збодѹтъ съ копие по мишцѹ: и едино копие извиса, ꙗко ѡлово, и неможе да прободеть стго; потомъ поставиша ноги стому въ кладѣ и на груди поставише мѹ велики камень, и всѹ ношъ лежаше стѣ подъ камень и благодареше бога; егда днь бистъ, повеле царъ и извадиша стго ѿ темница, и рече мѹ: да ли се еси покорилъ ѿ вечерьниѣтъ ѡмъ и ѿ дръзновени колико ималъ еси? тогда рече стѣ: с таково ли мѣчение надеешисе да ме прельщиши,

да се ѿречемъ ѿ истинаго бога: да видимъ, да ли мене хоцетсе досадити ѿ мѣчение, или тебе хоцетсе досадити да ме мучиши. тогда повеле царь и принесоша веліко коло: имаше наоколо наредени ѿстри ножеве въ дщи: едни режехъ, дрѹги порехъ, дрѹги раздирахъ; и принесоха голема даска: имаше наредени ѿстри пироне—едни прави, едни крѣви: и поставиха ѿто на оная даска, и почеха да врѣтатъ онова коло. и срезаха мѣ телото: ѿти потайно моленше се богъ; нечѣстиви же радѹвахъ се, како мѣчеха ѿто, и присмевашесе и рече мѣ: где есть богъ твои георгие, да ти помогнеть? тако рече царь, и ѿиде да се поклонить аполонъ; егда тако рече царь, бистъ велики громъ, и ѿ небеса гласъ речесе: не бойсе, георгіе, азъ с тобою есмь; по того гласа стана ясно: и прииде аггелъ ѿ небеса и ѿвеза ѿто: тогда воине поведоха при цара: егда виде царь, како немаше ни мала рана на тело ѿтомъ, почѹдисе царь, и двои воиводи—аватолѣа и протоѣа верѹвахъ въ истинаго бога. и повеле царь да ги посечѹтъ. и дрѹго мѣчение измисли царь, да сътворить ѿтому: повеле да го поставять въ варницѣа негасима. егда го поставиша, сипаха вода, поче варь да кипить. три дни сътвори ѿти у варницѣа. повеле царь да идѹтъ воине да сакриють тело ѿтомъ да го ненайдѹтъ христиане да го погребѹтъ; никакo не надейшесе да го найдать живъ: многъ члѣвци ѿидоша на варницѣа и найдоха ѿтаго стогаше правъ ѹ върницѣа; всѣа единогласно рекоша: велики богъ есть, его же георгіи проповедѹеть; тогда царь вапроси ѿтаго: скажи, скажи намъ, георгіе, како твориши тѣе магій? и повеле да принесѹтъ живѣни ѿбѹща; имахъ вънѹтаръ ѿстри пироне: и ѿбѹха ѿто и поведоха го и биеха го скорѹ да идеть, и затвориша го ва темницу. и ни едио вреждение ѿ ѿбѹщия не прииде мѣ. повеле царь да положѹтъ светаго на земліи и да го биютъ по коремъ и по плещи: и напоисе земліа ѿ крѣви ѿтомъ и ѿ бои никое зло не прииде ѿтмѣ. тогда диоклитіанъ рече предъ престающамъ: воистину магеснигъ есть георгіа; ѿвеща магнентіа и рече: иматъ едио добре знаеть магии, да направить, да ѹтровать георгіа. призва царь аванасна магесника и порѹчи мѣ да сторить (sic) да ѹтровать

георгия. рече аанасна: Утре до ѡбеть да будетъ волга твога, царѣ. повеле царь да поставать стѣго въ темницѣ: и всѣ ношѣ малаше се богѣ. егда днь бистъ, седе царь на равно полѣ; прииде и магесникъ аанасна. и ношаше две грѣнета магии и рече: повели, царѣ, да приидеть георгия, да го сатворѣ, да се покорить на твое повеление. егда го напоимъ съ лева рѣкѣ дръжимъ грѣне, хоцетъ да се покорить, аще ли го напоимъ съ десною рѣкѣ, дръжимъ хоцетъ да ѹмре. егда прииде георгия, и съ дръзновение приеть едино грѣне, и прекръстиси и рече: гди їсе хсе, ѣко же рекалъ еси, егда испиете всака ўтрова, раби твои, ва име твое, невредени бивають: и тако испи ѡнага ўтрова, и никакое зло мѣ не прииде, на стоимше и присмевашесе прелашеномѣ царѣ. егда виде царь, никое зло неприиде мѣ, повеле магесникѣ да го напоить, и ѡ дръгата ўтрова, да го ѹморить. егда и неѣ испи стѣи никое зло мѣ неприиде, тогда рече царь: скажи намъ, георгіе, како твориши тѣѣ магии? рече и стѣи: непомышляи, ѡ царѣ, како де (sic) творѣ магии: нѣ богъ егоже азѣ верѣю ѡнѣ творить такова чѣдеса, да познають людїе прелашени, какова сила иматъ истинїи богъ, и да го верѣсеме: и тако наѣчи васъ и рече ни: небоитесе никои не можеть васъ ѹбити безъ волги мога, не можеть ни едино влакно да ѹзметъ ѡ глави ваши, догде азѣ да не повелимъ, рече гдѣ; еще и дръго можеть да творить богъ нашъ: болнимъ здравие даваеть, хроми повелеваеть да ходатъ, слепимъ ѡчи ѡва-раеть и гледать и мрътви вскрѣпашеть. тогда царь рече аанасию: что хоцеша, да речеша, аанасіе, ради тѣѣ речи? рече аанасіа: и наши велики богове творять чѣдеса, на доселе несме чѣле мрътви да ѡживееть. тамо, близѣ имаше гробѣ; рече аанасіа: повели, царѣ, георгию, можели ѡживити того мрътовца; тогда прѣски намесникъ магнентіа извади стѣго ѡ жилиза: сега да те видимъ, георгіе: покажи чѣдеса богѣ своимѣ; рече стѣи: господине магнентіе: богъ съ едина речъ сътвори вса видима и невидима; не можетъ ли и сего мрътваго ѡживити. тако рече стѣи и преклони колена свои на земли и съ слъзами потайно помолисе богѣ и рече: гди, вскрѣси мрътовца сего, да видать ненавидещи те и да се

посрамать, ꙗко твоѧ есть слава ва веки аминь; и по аминь бисть громъ и мльние: и гробъ отворисе и мрътви изъ гроба изиде и стана посреде народа: и васи людие рекоша: великаго бога георгиева верземъ: магесникъ аѡанасиа прииде и паде на носѣ стѡмъ. тогда рече царь: видите ли, людие, что сатвори проклети аѡанасиа! сатвори вола магесникъ георгію: и рече-да ѡморить го, а онъ го напои поздравъ да бѣдетъ: и сатвориха некое привидение, како де вскръсиха мрътовца! тако рече царь и повеле да посечѹтъ аѡанасиа и вскръшаго члѣвѣка, и стѡго да поставать въ темницѹ. царь поиде въ полати свои, да измислитъ что да сатворить. егда идеше стѡи въ темница, молише се богъ и благодареше и глаголаше: «благодарѹ те, гди боже мой, ꙗко неси мене посрамили предъ нечастиви». идехѹ члѣвци въ темницѹ, да ги поѹчи стѡи: а дрѹги болни искаху исцеление, дрѹги на верѹ се ѡтверждабаху; единъ ѡ нихъ, именемъ гликеріа беще ѡрачь. егда ѡреше, ѡмре мѹ единъ волъ, ѡиде при стѡго и сказа мѹ ради вола: и стѡи мѹ рече: иди на нивѹ, хочещи да го найдеши живъ. ѡиде кликеріа и наиде вола жива. тогда великимъ гласомъ вазѹпи: истинаго бога пропо-ведѹеть георгіа. егда почѹ царь како верѹва хѡа, повеле да го посечѹтъ: вьне ѡ града посечень бисть кликеріа. некои клирици рекоха царѹ: георгіа въ темницѹ непрестано идѹтъ елине и твори ги христіане: егда прииде царь ва капище аполоново, повеле да приведѹтъ стѡго; егда прииде свети, рече царь: не познаваш ли, георгие, колико члѣвколюбие показѹю азъ тебе, и жалимъ твоѧ младость? рече стѡи: «потребно беще царѹ ѡначала да покажеши такова любовь». егда почѹ царь такови речи, помне мѹ се, како хочеть да се поклонитъ на ндола, и рече мѹ царь: да те имамъ, како своего сына; рече стѡи: «прииди, царѹ, и азъ да идѹ да видѹ ваши богове». тогда царь повеле вьси болгарѣ да приидѹтъ, и да видѹтъ, како хочеть георгіа да се поклонитъ нашимъ богомъ: приидоха и вьнидоха ва капище, да видѹтъ, что хочеть да сатворить стѡи: егда ваниде георгіа ва капище, простре десною свою рѹкѹ на аполонѹ и рече: «хочещи ли, аполоне, да ти се поклонимъ ꙗко богъ?» рекоша врагове коитѡ бежа ѹ аполона: «ниѧ несме богове;

кого ти верѣши, той есть истини богъ»; егда тако рекоша, побегоше бесове. тогда идолъ паде и сакрѣшисе. тогда приидоша людие и поимаша стѣго, и заведоша го предъ цара, и рекоша мѣ: доколе дръжиши сего магесника? хочеть и капище да ѡбвалить; тогда и алеѣандра царипа изиде предъ народа и рече: «боже геѡргѣѡвѣ, помози ми». тогда призѡва царь стѣго и рече мѣ: «такова ли вазданіе ваздаде ти мене!» и стѣи рече: «безѡѡмни царѣ, тако се наѡчихѣ, да ѡкореѡва безчасни твои богове, тако они глаголахѣ. прииде и алеѣандра царипа: егда виде стѣго, паде на нозе его и целѣѡваше мѣ нозе: тогда повеле царь воинномѣ да ѡзѡмать геѡргѣѡа и алеѣандра царипа, да гѣ изѡвадатъ вонѣ изъ града да гѣ посечѣтъ; егда приидоша до некое место, седе алеѣандра на единѣ камень, да си починеть, и тамо предаде чѣнѣю своѣ дѣшѣ въ рѣде божии. тогда стѣи геѡргѣѡа прослави бога и рече: «прійѣми гѣди и дѣшѣ мою и даждѣ ми гѣди дарѣ: кои прошѣтъ ѡ мене некое прошеніе да имѣ биваетѣ». тако молебшесѣ стѣи, и посекоше го воине; и неговѣ слѣга приеть чесни мощи и занесе гѣ въ негово ѡтечество.

И хочѣ да скажѣ неколико чѣдеса, иже сѡтвори стѣи.

Въ сирийскою землю ѡсхотехѣ христѣѡѡне да сѡтворѣтъ красна цѣрква ѡа имѣ стѣомѣ геѡргѣѡю, и ѡа ѡнова место неимаше каменіе ради стѣпѡве; поидоша по дрѣго место и наидоха многѣ красни каменіе: и ѡа единѣ градь беше некоеѡ вдовица жена; и ѡна кѣпи красни стѣпѣ, да го последѣ, да го поставѣтъ въ цѣрковѣ стѣомѣ геѡргѣѡю; ѡпроси корабѣначелника, и рече мѣ: кѣпихѣ стѣпѣ, да го занесешѣ, да го поставѣтъ въ цѣркѡви; рече корабѣначелникѣ: не могѣ да го ѡзѡма, понеже наплѣнѣлѣсѣ ѣ корабѣ, и не имамѣ где да го поставимѣ; ѣ ѡстана стѣпѣ на краѣ море. корабѣ ѡнде: тогда зажалисѣ ѡнаѡа жена и всѣ ноцѣ жалешѣ и плакашѣ, како не можи да послетѣ стѣпа. и ѡа ѡнаѡа ноцѣ ѡѡѡйисѣ стѣи геѡргѣѡа и рече ѣ: «почто плачешѣ жено?» ѡна рече: «многѣ жалимѣ, како не ѡзѡша стѣпо». рече стѣи: на коѡа страна хочешѣ да го поставѣтъ? рече жена: «ѡ десна страна да го поставѣтъ». рече стѣи: «подигѣи ти, да го посѡме да идеть». Тако се виде на сѣнѣ та жена: и ѡна помогна и поставѣха стѣпо ѡа море. и неѡи

члѣвци ѿ града приидоха на край море, и наидоха стѣпо на край море: и бѣше написано на стѣпо, да се поставить ѿ десною странѣ ѡ цркви.

(Слѣдуетъ перечисленіе другихъ чудесъ святаго).

И егда твориме празници стѣмъ, да не твориме такоже творехъ елине: егда творихъ празници на свои богове, пиха и гадеха, и поухъ и играеха, и много безъчестия творахъ; каковы имъ бѣха богове, таковы и почести имъ творахъ; егда и нѣмъ тако сатворимъ, ѡбезъчествѣемъ наши стѣти. такоже рече исаѣа пророкъ: «горе, които пиятъ вино съ тѣпане и съ свирки играютъ, и не радѣтъ да савръшѣтъ заповѣди божи и ради свою дѣшъ».

Егда тако бѣдемъ творити, тогда бѣдемъ ѿ бога имѣти милость и ѿ стѣаго помощь, и бѣдемъ се сподобити и цртво небесно полѣчити ѿ хсе ісе гдѣ нашемъ. томъ подобаетъ вьсака слава, часть и поклонение съ безначалнымъ его ѿцемъ и прѣстѣмъ дѣхомъ и нинѣ и присно и ва веки вековъ амѣнь.

ПАМЯТНИКИ

НАРОДНАГО ТВОРЧЕСТВА.

СКАЗАНИЯ И ПѢСНИ АПОКРИФИЧЕСКАГО И МИФИЧЕСКАГО ХАРАКТЕРА; ПѢСНИ КОЛЯДСКІЯ И ХОРОВОДНЫЯ.

№ 1.

Записано въ г. Пиротѣ со словъ одной старой женщины (5 ноября 1879 г.).

Какъ произошло различіе славянскихъ языковъ?

Када́ богорѣдѣца Исуса породѣла, бѣгала отъ Еврее и Турци
по гра́дама и чувала се да дю (sic) не найду. Де е бѣла, оставила
различѣ-то езици, различѣ-то премѣну оставила. И тако́ Руси,
Българе, Серби.

№ 2.

Обрѣтеніе креста Господня.

Соф. Окр., село Бояна¹⁾; 30 янв. 1880 г. записано со словъ крестьянина той
же деревни Стоянча Величкова.

Служба служи цара Костадина,
Та покани редомъ свето-оци;
Па ойдоа у чесна тарпеза;
Та ги служи това добро вино;
5 Между себе дума продумаха:
«Се ни служба добра поканета,
Да си има наши чесни керсты,

¹⁾ Село Бояна находится у подношья горы Витоши, близъ города Софіи;
отъ жителей этого села и села Суводоль я слышалъ, что на одномъ очень
недоступномъ мѣстѣ горы Витоши, въ близи села Бояны видны прикрѣпы,
за которыя привязывались судна — корабли.

- Тогай би се вѣра увѣрило,
Тогай би се законъ запознѣло».
- 10 Дочула ги царица Елена —
Говорила цару Костадину:
«Фала, цару, фала Костадине!
Ты поканилъ тѣя добры гостѣе,
Добры гостѣе си-те свето-оци;
15 Межу себе они дума продумаха:
«Какво нема наши чесни керсты»;
Фала, цару, фала, Костадине!
Я си ойды у Феруна града
И си фани царя Евреяша,
20 Та го мочи три дни и три ноци,
Да си каже наши чесны керсты».
Послуша а цара Костадина,
Та си ойде у Феруна града,
Та си фана царя Евреяша,
25 Та го мочи три дни и три ноци:
Смерть прѣйма, керсты не казува.
Проговори царица Елена:
«Фала, цару, фала, Костадине!
Я си фани царица еврейтя,
30 Та ю мочи три дни и три ноци,
Она че ти каза, де е наши керсты».
Послуша а цара Костадина,
Та си ойде у Феруна града,
Та си фана царица еврейтя,
35 Та ю мочи три дни и три ноци:
Смерть прѣйма, керсты не казува.
Проговори царица Елена:
«Фала тебѣ, фала, цару Костадине!
Я си фани на царица еврейтя
40 Това мышко дете,
Та го мочи три дни и три ноци —

- А майтя за дете си не трае,
Я она те керсты да искажи».
Послуша а цара Костадина,
45 Та си фана на парица дете:
Оште не го замочило,
Изговори парица еврейтя:
«Фала, цару, фала, Костадине!
Я не мочи мое мышко дете,
50 Я ще кажемъ ваши чесны керсты:
«Рано рани, цару Костадине!
Рано рани у гола планина,
У Планина — у Сива Грамада,
Да си найдешъ три стърка босилѣкъ;
55 Камо найдешъ три стърка босилѣкъ,
Тамо найдешъ ваши чесны керсты».
— Рано рани цара Костадина,
Рано рани у гола Планина,
У Планина — Сива Грамада,
60 Рано рани со-съ негови слуги,
Да си найдатъ три стърка босилѣкъ,
Да си найдатъ плѣча становница.
Отпили па и нашли:
Подигнаа плѣча становница,
65 Та найдоа наши чесни керсты;
Занесе ги цара Костадина,
Занесе я на негова служба;
И па покани триста свето оци
И остави ги у чесна тарпеза.
70 Тогай се вѣра увѣрило,
Тогай се законъ запознало,
Тогай се царство укрѣпило.
-

№ 3.

Записано со словъ одной старушки въ селѣ Великій Вербовникъ (Кюст.-Бан. окр. 9 дек. 1879 г.).

Когá се вѣра развѣрила, кърсы погинали, Евреи ги умер-
снали. Собралисе семдесе попове при нова църква и сказали: кадѣ
си поденали: наши чесны кърсы? Па старея казалъ: «фанете
Еврейского цара». Фанали го, но онъ не казалъ. Фанали Еврей-
ска царица, но и она не казала. Кадѣ фанали негово машко детѣ,
оно казало: «не мачете мое машко детѣ; я че кажемъ ваши
чесны керсты: керсты ваши надъ Фекира града, надъ Фекира
высока могíла, надъ могила одъ мермеръ плóча; подъ плоча-та
три страка босилѣкъ. Рано ранатъ мерсны-те Евреи, та го бе-
ратъ, а не може да найдатъ; но вы рано раните у света боси-
лѣкъ, и найдете ваши чесны керсты». — Тогай нашли се чесны
керсты; тогай сме покерстили; а до-тогай били сме безъ керста.

№ 4.

Крещеніе І. Христа.

Городъ Дупница; 11 дек. 1879 г. записано со словъ Стефана Станоева,
бѣженца изъ Джумалійскаго округа.

- Замачисе Божя майка
Одъ Игната¹⁾ до Божица,
Да си роды млада Бога,
Млада Бога и Божица.
- б И си роды млада Бога
И роды Божица;

¹⁾ День св. Игнатія Богоносца считается великимъ праздникомъ; въ на-
родѣ укоренено повѣрье слѣдующее: первый кто войдетъ въ этотъ день въ
домъ изъ людей непринлежащихъ къ семьѣ приносить съ собою счастье
цѣлому дому: вошло въ обычай — въ этотъ день не давать ничего изъ своего
дома (село Бобошево).

- Повесе го да го кърсты;
И се шетна на-горъ, на-долъ,
На-горъ, на-долъ възъ Йордана;
10 На срѣшта светый Никола;
Говори светый Никола:
«Доберъ денъ Божья мале»!
— «Далъ Богъ добро, светый Николо»,
«Язека си до тебе идемъ,
15 Да ми кърстишь млада Бога,
Млада Бога и Божи́ча».
— Изговори светый Никола:
«Я не смѣмъ, неумѣмъ,
Да ти кърстимъ Млада Бога;
20 Оде Иована Кърстителя,
Што-то керсти небо — земля,
Што-то керсти гора́ — вода,
Той ште ти керсти Млада Бога».
Па си шетна Божья майка
25 На-горъ, на-долъ, низъ Йордана.
На срѣшта и свети Иованъ:
«Доберъ денъ ти Божья майко»!
— Далъ Богъ добро, свети Иоване!
И язе-ка си до тебе-ка идемъ,
30 Да ми керстышь Млада Бога,
Млада Бога и Божи́ча».
— И си флезна во-фъ Йордана,
Завигъ се свилни полици,
Да си керсти Млада Бога;
85 Все се дervья преклѣниха,
Едно́ си дervье не преклѣни,
И оно́ бѣше абленово¹⁾;

¹⁾ Сказатель не зналъ, какое это дерево.

Проклеа го Божья майка:

«Е ты дерво абленово!

40 Цвѣтъ, да цавтишь,

41 Ражба да не машь».

№ 5.

Дупническій округъ, село Рыло; доставлена мнѣ 20 янв. 1880 г. народнымъ учителемъ дьякономъ Христою (Христофоромъ) Димитріевымъ Куюнджискимъ.

(На Р. Хр.)

Пошла си Божя майка Марія

Низъ Иордана возъ Иордана на-горе;

Въ рацѣ носи млада Бога Господа;

На срѣща и светъ Никола убавы;

5 Говори му Божя майка Марія:

«Э ты-зе-ка, светъ Никола убавы!

Тебе трасехъ, тебе найдохъ;

Да ми крстишь млада Бога и Господá!

Говори и светъ Никола убавы:

10 «Э ты-зе-ка Божя майко Маріе!

Я не смѣю ни во-ѣть погледна,

А камо ли азъ Него да крстимъ;

Я си шетни още мало по-нагоре,

Ще си стрѣтнешъ Светъ Иванъ,

15 Що е крстилъ слънце — мѣсецъ на небо,

Що е крстилъ гора — вода на земя,

Онъ ще крсты Млада Бога и Господа!»

Послушала Божя майка Марія,

Та се шетна аще малко по-нагоре,

20 Та си срѣтна светъ Иванъ креститель.

Говори му Божя майка:

«Э ты-зе-ка светъ Иване крестителю!

- Тебе тръсихъ, тебе найдохъ;
 Да ми кърстишь Млада Бога и Господа»;
 25 Говори и светъ Иванъ Креститель:
 «Э, ты-зе-ка, Божя майка Марія!
 Постои малко, та почéкай,
 Да си запремъ слънце — мѣсецъ на небо
 И да запра гора — вода на земи»
 30 Та си запре слънце — мѣсецъ на небо
 И си запре гора — вода на земи,
 32 И си кърстиль Млада Бога и Господа.

№ 6.

Городъ Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записано со словъ Таски Петрунова
 Моавійскаго.

Станинине господине!	Тамъ срѣтна светы Никола:
Спишь ли, спишь ли разбуж-	«Да си кърстишь Млада Бога!»
дайсе!	Я светы Никóла му доказалъ:
Добри са ти гостъе дóшли,	«Ни то знаямъ, ни умѣемъ;
Добре гостъе коледжане;	20 Я си пойды по-на-горе,
5 Подобаръ гласъ ти донели:	Тамъ че срѣтнешъ светъ Ио-
Ягненца се изъягнѣли,	вана:
Ждребчинка се ождребили,	Онъ е кърстиль небо — земля,
Пѣленца се извадили,	Онъ че кърсты Млада Бога».
Крави се се истелили,	Чуло си е на дно-море,
10 Со-съ млада тельчинка.	25 Чула си е една рыба,
Пай си стана Божья майтя,	Чула го е и станала;
Запегнала свилни скуты,	И го чуло едно дърво,
И си тури млада Бога;	Едно дърво трепетлика,
Та си ойде възъ Ордана	Оно чуло не станало,
15 Возъ Ордана, възъ Юрдана.	30 Пай го прокле самски Господъ:

«Е ты-зе-ка едно дѣрво, Да си трептишь и со-съ вѣ-
 Едно дерво трепетлика! теръ,
 Да изникнешъ на зло мѣсто, 37 И со-съ вѣтеръ и безъ вѣ-
 Дека слънце неизгрѣва, теръ¹⁾.
 35 Дека роса неопада,

№ 7.

Сезо Великій Вербовникъ, Дупнич. округа; 9 дек. 1879 г. записано со словъ
 одной старой женщины.

Стани Како, дай колако, 5 Тельчянка-те бѣлопахъ,
 Стани Нино, дай крендиро²⁾: Ждребчина-та патонохи,
 Добри сме ти гостѣ дошли, Ягнешта-та ваклешаты,
 Доберъ семъ ти даръ донѣли: 8 Яришта-та пергорочи.

№ 8.

Соф. окр., с. Опій-цвѣтъ; 6 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Миль-
 чова Лагариина.

(Колядская «Станянинне господине!»).

(КОЛЕДЖАНСКА).

Станянинне господине! Добро сме ти гостѣ дошли,
 Пьянъ ли си? разбуждайсе; Добро гостѣ-коледжане,

¹⁾ По другому варианту, записанному тамъ же, пѣсня эта имѣетъ слѣдую-
 щій конецъ:

«Што е чуло, се станало;	Да излезнешъ у зло мѣсто,
Едно дерво трепетлюга	Дека слънце неогрѣва,
И е чуло — не станало;	Дека слана неопада».
Тогай его Господъ проклетъ:	

²⁾ Ракія (водка).

- 5 Доберъ сме ти гласъ донели: 15 Кравице се истелили,
 «Од-оз-горе Влашка страна Све кравици млекомъзи,
 Кобилъки се иждребели — И воловци потегловци».
 Се кобилъки лѣвогривки, Стани, стани станянине!
 И конѣвци патонѣги». Добро сме ти гостѣ дошли,
 10 Стани, стани станянине, 20 Доберъ сме ти гласъ донели:
 Станянине господине! «Од-оз-доле Овче-поле,
 Добро сме ти гостѣ дошли Овчице си изъягнали —
 Доберъ сме ти гласъ донели: Се овчицы ваклушаты
 «Од-оз-горе низъ Загоре 24 И овновци виторѣги.

№ 9.

Село Влаи, Мельникскаго округа (въ Македоніи); 16 дек. 1879 г. записана
въ селѣ Бобошевѣ со словъ одного сѣпца.

- Станянине господине, Стани, гѣре погледъ Нине,
 Стани, гѣре погледъ Нине, Какви ти сме гостѣ дошли,
 Какви ти сме гостѣ дошли, Подоберъ сме гласъ донѣли:
 Подоберъ сме гласъ донели: 15 Пчели ти се изрѣили,
 [(повторяется стихъ) Се пчелички златнокрилца.
 5 Овце ти се изъягнали, Тебе пеємъ Стане господине
 Се овчицки ваклошатки Тебе пеємъ, Бога славимъ
 [(2 раза); [(2 раза),
 Конѣ ти се иждребели (2 раза), Да се цавтишь, да се кѣтишь,
 Се кобилъки патонѣжки; 20 Ка-то ружа у градина,
 Крави ти се истелили Сиви соколъ у высѣина (2 раза),
 10 Се кравички бѣлопаки. Мрена рыба у дълѣбина,
 Станянине господине, 23 Бѣлъ трендафилъ у градина.

№ 10.

Соф. окр. село Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записано со словъ крестьянина
Жоты Илкова.

Станинине господине!	Ошь по-доберъ гласъ донели:
Добро ютро, доматине!	«Кобилки се иждребили,
Заспалъ ли си? разбуждайсе;	Се кобилки лѣвогровки,
Пьянъ ли си? растрезнуйся:	А конѣвци патоножки;
5 Добри сме ти гостѣ дошли,	20 Ошь по-доберъ гласъ донели:
Добаръ сме ти гласъ донели	Козицы се изкозили,
Од-оз-доле — Овче поле:	Се козицы вранушаты»;
«Овчицы ти изъимили,	Ошь по-доберъ гласъ донели:
Изъимили, изъягнили —	«Копарци се изроили,
10 Се овчицы ваклушаты,	25 Се пчелици леватинки —
А овновци виторожки;	Леко лета, тежко носа:
Ошь по-доберъ гласъ донели:	На главица по паница,
Кравицы ти се истелили,	На ножица по ложица,
Се кравицы бѣлобойки,	На гербина кавтерина».
15 А воловци потегливци»;	30 Стани нине господине!

№ 11.

Станинине господине!	10 Па ю тию говораше:
Джелепъ Нее вино пие	«Фала тебѣ, света Петко,
Одъ недѣля до недѣля,	Света Петко и Недѣлѣ!
Одъ мѣсеца до мѣсеца,	Ка'-то служишь добро вино,
5 Слуга му е света Петка,	Зашто ронишь дробни съзи
Света Петка и Недѣля,	15 Дробни съзи до хубава черна
Слуга служи съзи рони,	земня?
Рони до хубава черна земня;	Да ли ти се досадило,
Сегледа ю Джелепъ Нее,	Добро вино служялче

И на подзе стояяче?»
 — Света Петка говѣраше:
 20 «Фала тебѣ, Джелепъ Неѣ!
 Ни то ми се досадило,
 Добро вино служаюче,
 Ни на подзе стояюче;
 Верло ми се нажалило:
 25 Ка' пиѣме и рѣчае,
 За добрѣ се не сѣштаме;
 Хайде церкви да градиме —
 Се одъ злато и одъ сребро,
 Безцанъ каминъ прѣстолъ да е,
 30 Да е вѣкомъ и до вѣка». 44 Да е вѣкомъ и до вѣка!
 — Джелепъ Неѣ говораше:

«Фала тебѣ, света Петко,
 Света Петко и Недѣлѣ!
 Да градиме златны церкви!?
 35 Че настане турско царство:
 Се чатъ церкви да растура,
 Безцанъ камикъ че подметна,
 Со-съ насъ шѣга¹⁾ че си бѣя,
 Одъ злато че узды лѣты,
 40 Одъ сребра сѣдла че кова;
 Нѣло, хайде, да градиме
 Одъ варъ камикъ и одъ тугла²⁾,
 Мермеръ камикъ прѣстолъ дае,
 44 Да е вѣкомъ и до вѣка!

№ 12.

Станинине господине!
 Дане бане, Данъ войвѣдо!
 Имамъ сына Михаила,
 15 Злато косо, дѣлго умо;
 Молиме те, да го пишешъ,
 Да го пишешъ — царъ да быде
 На своя земня и крайнина.
 — А онъ си имъ одговѣра: 20 Едынъ че му кѣнѣ сѣдлѣ,
 «Имамъ, имамъ, не че лыжемъ,
 10 Аме ми е вѣрно младо,
 Вѣрно младо аджамія — 23 На сва земня и крайнина.
 Не че може царство держѣ,

Ни че може крайни рѣди,
 Не че може войска рѣди». 15 — Дане бане, Данъ войвѣдо!
 Молиме те, ты го пиши:
 Царо има три крѣлѣве —
 Едынъ че му войска рѣди,
 Едынъ че му царство держѣ,
 20 Едынъ че му кѣнѣ сѣдлѣ,
 Салъ да си се царъ назива,
 Царъ назива — банъ назива
 23 На сва земня и крайнина.

¹⁾ Тур. слово, знач. смѣясь.²⁾ Кирпичъ.

№ 13.

Село Скрино, Дупнич. округа; 17 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела
(Янгелъ) Рыбаря.

Станинине доматине!	Овцы ти се изъягнѣли,
Добри сме тѣ гости дошли	Се овчицы ваклашаты;
Добаръ сме тѣ гласъ донѣли:	10 Козы ти се окозили,
Кобили се ождребѣли,	Се яренца виѣрожки;
5 Се ждребчинка патоножки;	Пчелици се изроили,
Кравице се отѣили,	13 Се пчелици левиканки.
Се тельчинка бѣлопахи;	

№ 14.

Старая-Планина; Соф. окр. с. Зимевецъ; 12 февр. 1880 г. записано въ селѣ
Аджиска-маала (Берк. окр.) со словъ той же крестьянки.

Станине господине!	5 Доле-горе по-загоре,
Тебе поѣмъ, тебе славимъ:	Да си карашъ се овновци,
Одъ Бога ти много здравье!	Се овновци патоножки,
Да си идешъ горѣ-доле	8 Се кобилки патоножки.

№ 15.

Соф. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записано со словъ Стефана Мил-
чѣва Крачуна.

(Матерь Божія входитъ въ церковь, построенную Джелепъ Неною).

(колядская).

Собралисе си селяне	Вино пиятъ, дума думать —
На механа меранджиска:	Кой да гради новы церкви?

- 5 Судна се редна се, 20 Покрай моря — по селчини,
 Одсудна, да и гради Та напписа милостивня,
 Да и гради Желепъ Нено; Та натовари деветъ конѣ
 Започелъ ги одъ Дердевъ денъ; Деветъ коне чисто сребро,
 Викналъ си е два майстора А десето суво злато,
 10 Со-съ три-те чегерте¹⁾, 25 Та догради новы церкви.
 Да си прави новы церкви; Тече-иде Божья майтя —
 Та ги гради малу-многу Одъ милосты не продума,
 Малу-многу сва-то лѣто, Одъ убогости не погледна,
 Одъ Дердевъ денъ до Митровъ Та си влезна въ новы церкви:
 денъ; 30 Та си сапаса кованъ коланъ,
 15 Та му мало нестигнало Та го тури на престолю,
 Мало злато и то сребро; Де-то четать млады дѣяци
 Онѣ облече черно руфо Млады дѣяци и попове,
 Черно руфо калудерско, 34 А стары попове служатъ лы-
 Та си слезне доле въ поле тургия.

№ 16.

Село Жилинци, Кюстенд. округа; 6 дек. 1879 г. записано со словъ Стойны
 Стояновой Чекеренда.

- Эй Коледе, Коледе! Да наберемъ вито прутѣе,
 Ушто се крыешъ, Коледе, Да заградимъ вита Струга,
 Задъ майке-те? Да накарамъ сиво стадо,
 Ни есме ти, Коледе, добри 10 Да намуземъ ведро млеко,
 гости; Да обанямъ Млада Бога,
 5 Навези ми, Коледе, десно Млада Бога и Божича.
 крыльце, 13 Богъ се роды у Коледе во
 Да прелетимъ презъ Морава, вечеръ.

¹⁾ Подмастерье.

№ 17.

Село Скрино, Дупнич. округа; 17 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела Рыбаря.

Сестро Петро, Коледе!	Да направимъ вѣта страга,
Везарія, Коледе!	Коледе,
Навежи ми, Коледе,	10 Че навертимъ, Коледе,
Десно крыло, Коледе,	Сиво стадо, Коледе,
5 Да прилѣтамъ, Коледе,	Да намуза, Коледе,
Презъ Дунава, Коледе;	Прѣсно млеко, Коледе,
Да наберемъ, Коледе,	14 За Божичъ млеко, Коледе!
Вѣто праке ¹⁾ , Коледе,	

№ 18.

Соф. окр. (поле), село Враждебно; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Донки Гѣлева.

(Турки наслѣдуютъ царство царя Константина).

(НА Р. ХР. = НА БОЖИЧЪ).

Станявине господине!	Проговори царь Костадинъ:
Извило се сиво пиле	10 «Слава Богу, цару слуги,
На цареви равни дворы;	Цару слуги-дугонджии ²⁾ !
Та се вѣло мало-млогу,	Изнесете танко мрѣдже,
5 Мало-млогу, такмо три дни,	Премрѣжете синѣ небо,
Такмо три дни и три ноци;	Да фанѣмо сиво пиле».
Никой пиле не согледа,	15 Послушаа цару слуги,
Согледа го царь Костадинъ.	Изнесоа тенко мрѣдже,

¹⁾ с-меккое = пракје.

²⁾ Слуги.

- Премрѣжиа сивѣ небо;
 Бо'ме, каде виде сиво пиле,
 Сиво пиле и двашь и трышь, 45
 20 И двашь и трышь надъ мрѣ-
 дже-то.
 Проговори царь Костадинъ:
 «Слава Богу, цару слуги!
 Я влезнете нови церкви,
 Изнесете столъ позлатенъ,
 25 И турете стреле двори.
 Подъ ябука петровкина.
 Послушаа цару слуги,
 Та влезнаа нови церкви,
 Изнесоа столъ позлатенъ,
 30 И турнаа стреле двори
 Подъ ябука петровкина;
 Та си сѣдна царь Костадинъ,
 Та помаи сиво пиле: 40
 Ка' го виде сиво пиле,
 35 Та му падне на колѣно,
 Та растраси десно крыло,
 Та истраси бѣло книже,
 Бѣло книже — черно слово.
 Проговори царь Костадинъ: 45
 40 «Слава Богу, цару слуги!
 Я влезнете у ягаре,
 Наяхайте добры конѣ,
 На керзъ поле калешете,
 Калешете си попове,
 Си попове и дьякове».
 Послушаа цару слуги,
 И влезнаа у ягаре,
 Наяхаа добры конѣ,
 На керзъ поле калесаа
 50 Си попове и дьякове,
 Да си четать литургии;
 Си попове книже четать,
 Книже четать, пѣсень пѣять;
 Попъ Никола книже чети,
 55 Книже чети — съзи рони.
 Проговори царь Костадинъ:
 «Слава Богу, попъ Никола!
 Какво ли е твое чудо?
 Си попове книже четать,
 60 Книже четать, пѣсень пѣять,
 А ты-зе-ка книже чѣтышь,
 Книже чѣтышь — съзи ро-
 нишь?»
 Попъ Никола одговара:
 «Слава Богу, царь Костадинъ!
 65 Нали питашь, да ти кажемъ:
 [(2 раза)
 «Наше царство достанало,
 67 Турско царство настанало».

№ 19.

(Заг.) Берков. окр. с. Вершецъ; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Елисаветы Гованчиной.

(КОЛЯДСКАЯ).

Зависе сиви соколю	У дворове на столове;
На царевы равны дворы;	Па почука на коленце;
Висе два дни, висе три дни	Коледе!
Коледе! Коледе!	Емъ почукалъ, емъ повикалъ:
5 Висе такмо три недѣли;	Ела, ела, сиви соколъ,
Царь испраты свѣтны слуги:	Коледе!
Коледе! Коледе!	25 Та ми сѣдни на колѣно,
«Я идете вѣрны слуги,	Та ми падни на колѣно,
Та прекиньте ситно мрѣже	Коледе!
Коледе!	Да те ранимъ съ бѣло месо,
Юловете сивы соколъ,,	[(повторяется)
10 Донесете го ми на колѣно;	Коледе!
Коледе!	Да те поимъ съ руйно вино».
Да го поятъ съ руйно вино,	30 Свисе соколъ, та падналъ —
Да го ранатъ съ бѣло месо».	Коледе!
Коледе!	Падна цару на колѣно,
Злезнали вѣрны слуги,	И простралъ си десно крыло,
Фергали со-съ ситно мрѣже,	Коледе!
Коледе!	Та истраси десно книжне,
15 Сиви соколъ ту подлаталъ	Дребна книга, ситна слова.
Ту подлаталъ, ту надлаталъ,	Коледе!
Коледе!	35 Царь Костадинъ одговори:
У мрѣжа тако улата.	«Леле, варай, вѣрны слуги!
Излезналъ е царо Костадине,	Коледе!
Коледе!	Я идете по сви села
Па си сѣдне у дворове,	По сви села и градове,
20 Па си сѣдне у дворове,	Коледе!
Коледе!	Соберете сви попове

40 Сви попове и дякове, Коледе!	И погледналъ книжле-то Коледе!
Да пречетатъ дребно книжне, Дребно книжне, ситно слово».	И поронилъ дребни съззи; [(повторяется)
Коледе!	Коледе!
И учили ¹⁾ вѣрны слуги По сви села и градове;	Па си дума одговори: «Леле, варај, цару Костадине!
Коледе!	Коледе!
45 Собрали са сви попове, Сви попове и дякове:	Е-те глава, е-те и сабыя — Земи сабыя, посѣчи ме:
Коледе!	Коледе!
Чели два дни, чели три дни, Не могоха да пречетатъ,	65 Царсто ни е достаяло» (повто- ряется)
Коледе!	Коледе!
Кой-то знае — не казува» [(повторяется)	Расерди се царъ Костадинъ, И трегна сабыя, да го посѣче;
Коледе!	Коледе!
50 Продума царъ Костадинъ: «Я идете на Прокопе,	Попъ Никола одговара: «Леле, варај, царе Костадине!
Коледе!	Коледе!
Да викнете попъ Никола Коледе!	70 Не сѣчи мене, не губи мене, Но ме запри у тевница,
Попъ Никола одъ Прокопе; Онъ ште книжне да прочете,	Коледе!
Коледе!	И ме тури у тумруци, Да посѣда таманъ два дни и
55 Онъ ште мене право каже».	пладнина,
И учили ¹⁾ на Прокопе, Коледе!	Ако нема иня вѣра, Коледе!
И викнали попъ Никола. Коледе!	75 Иня вѣра — клеты Турци, Изведи ме, посѣчи ме».
И погледналъ попъ Никола	Коледе!

¹⁾ Сказительница объяснила это слово через «отшели», т. е. отошли.

- И запрежь го царь Костадинъ А то нѣли гиня вѣра, (повто-
 [(повторяется) рается)
 Коледе! Коледе!
- У тевницы, у тумруци; Иня вѣра — клетви Турци.
 И сѣдель е, таманъ, два дни 100 Царь Костадинъ одговори:
 Коледе! Коледе!
- 80 Таманъ два дни и пладнина «Леле, варай, вѣрны слуги!
 У тевницы, у тумруци. И я мога и конь може,
 Коледе! Коледе!
- Изведе го, да го сѣче; Когі Господь поможе.
 Алъ погледна на-нагоре Бутна конѣ — конь не верви,
 Коледе! Коледе!
- На-нагоре, па надоле: 105 Тергна сабья — невадисе,
 85 Колко на гора листьѣ Но се преби до крестеве,
 Коледе! До крестеве позлатены;
 Колко на земня трѣва-та, Коледе!
 Только иде иня вѣра, Проговори царь Костадинъ:
 Коледе! «Леле, варай, вѣрны слуги!
- Иня вѣра — клетви Турци. 110 Кой ште съ мене да бѣгаме?»
 Царь Костадинъ договарья: Коледе!
 Коледе! Сви са слуги остапали,
 90 «Леле, варай, вѣрны слуги! Само пошелъ единъ слуга;
 Яхайте, та бѣгаме; Коледе!
 Коледе! Преминали деветъ нахѣи,
 Кой ште съ мене да бѣгаме». Царь Костадинъ вода посака,
 Вѣрны слуги одговарять: Коледе!
 Коледе! 115 На патѣ студенъ кладенце;
 «Леле, варай, царь Костадинъ! Царь Костадинъ одговори:
 95 Я се надахъ, да полетимъ — Коледе!
 Коледе! «Леле, варай, вѣрно слуго!
 Ясно небо съ ясны дзвѣзды Я поэми златно тенче,
 Ние съ тебе да повернемъ, Коледе!
 Коледе! Загреби ми студна вода»;

120	Вѣрна слуга одговори:	И безъ рака и безъ глава.
	Коледе!	Коледе!
	«Леле, варай, царь Костадинъ!	У десето малки моми
	Сеги свекий себѣ слуга —	И сѣднаха, та шиеха;
	Коледе!	Коледе!
	Наведи се, загреби си»;	135 Една мома казала:
	Онъ си беркна у бисаги	«Та станете, мили дружки!
	Коледе!	Коледе!
125	И извади златно тенче,	Да видите, какво хѣро
	И загреба студна вода —	Какво хѣро по друми
	Коледе!	Коледе!
	И посѣкна вѣрна слуга,	И безъ рака, и безъ глава»;
	Одсѣче му десна рака	140 И станаха вѣрны дружки,
	Коледе!	И видѣха царь Костадинъ.
	Десна рака и глава-та.	Коледе!
130	И преминалъ царь Костадинъ	И тогива падналъ царь Ко-
	Коледе!	стадинъ;
	Преминалъ е деветъ села	143 Тамо е неговъ трупo.
		Коледе, Коледе!

№ 20.

Соф. окр. (поле), село Челопечино; 1 февр. 1880 г. записано со словъ крестянина Бунила Тодорова.

(Царь Стефанъ строить церкви).

Станинине господине!
Царь ми Стефанъ деркви гради;
Заградилъ е на Дюрдевъ день,
Доградилъ е на Великъ день.
5 Не стигнало му малу — многу
Суво злато за алтарь,
Безцанъ камикъ за престолъ;

- Па се чуди царь ми Стефанъ,
 Па се чуди, што да чини?
 10 Што да чини, какъ доправи?
 Стефаница одговара:
 «Слава Богу, царь ны Стефанъ!
 Се те уче и това́ ли?
 Я си влезни въ танка шайтя¹⁾),
 15 Та си нишни низъ бѣлъ Дунавъ,
 Та премини оданаде,
 Оданаде градъ Солуна,
 Та улови дру́га вѣра,
 Друга вѣра Евреина,
 20 Увержи го, у́кови го,
 Удари му вечъ на макъ,
 Онъ ште каже, што ти трѣбе».
- Послуша ю царь Стефанъ,
 Та си верзна въ танка шайтя,
 25 Та си нишна низъ бѣлъ Дунавъ,
 Та премина оданаде,
 Оданаде градъ Солуна,
 Та улови друга вѣра,
 Друга вѣра Ереина;
 30 Увѣза го, укóва го,
 Удари му вечъ на макъ;
 Евреинъ се милно моли:
 «Слава Богу, царь Стефанъ!
 Я погледни доле — горе,
 35 Доле — горе на дно море,
 Кá играе мрена рыба,
 Мрена рыба съ безцанъ камикъ:
 Я си ферли таяка мрѣжа,
 Та си фаны мренá рыба —

- 40 Мренá рыба яко тебе:
 На Никулъ день за дулгере¹⁾,
 За дулгере на курбанъ, —
 43 Безцанъ камикъ за престолъ.

№ 21.

(Загорье) Берков. окр., близъ Бѣлградчикскаго округа, село Котеновци;
 16 февр. 1880 г. записано со словъ Стояна Мурги.

(Царь съ золотыми волосами).

(колядская).

- Собралисе три кралёве,
 И се молили на едынъ човѣкъ:
 «Имашъ момче-златна коса,
 Ты пушти намъ го — царь да намъ баде,
 5 И пушти го — миръ да чини».
 — «Имамъ, имамъ, багме имамъ,
 А я младо аджамія —
 Не умѣ ни кральство да варди,
 Не умѣ войско да си стега».
 10 — «Ты го пушти саде, —
 Мы имаме три кралёве;
 Еденъ ште му войска реди,
 Еденъ ште му стегя стега,
 Еденъ ште му на стулъ сѣды
 15 На стулъ сѣды, да му реди».
 — И пуштилъ го — царь станало.

¹⁾ Мастеръ.

№ 22.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г.

(Зачатіе дитяти, у котораго въ одной рукѣ письмо, въ другой три золотыхъ яблока; на груди мѣсяцъ и на рамени солнце).

- Ималъ Миланъ млада Петкана —
 Одъ деветъ годинъ се узелъ;
 Узели се одъ деветъ годинъ,
 И рожба немали нѣкаква.
- 5 Даде имъ Господъ иманье и стока,
 А рожба си нематъ.
 Продумалъ Миланъ:
 «Петкано, Петкано!
 Ште оставимъ тебе,
- 10 Оставимъ млада удовица.
 — «Болеглава ме загуби!
 Да не стане млада удовица,
 Да се смѣе сельски селяне».
- 15 Миланъ запрати аберь,
 Аберь при Лило Касапинъ:
 «Че има права ялова
 Ялова деветъ годинъ,
 Одъ деветъ годинъ нестелна».
- 20 Па си Миланъ до деветъ фурни леба упече,
 Деветъ бачви вино наточи,
 Деветъ бачви ракія наточи,
 Закоделъ тлыста пауна,
 Зифетъ да чини Лило Касапинъ,
 Да губи Лило млада Петкана.
- 25 Дойдѣ Лило Касапинъ,
 Дойдѣ съ деведесѣ юнаци,
 Съ деведесѣ гонаци и осемдесе джалаци.

- Па си думалъ Миланъ на Лило Касапинъ:
«Додай се крава ялова!
30 Деца — то работа иматъ;
Да заколеме крава ялова!»
— «Чекай, Милане; да вечераме,
Па тогива че колимe».
Вечераю са дружина:
35 Дотерчаа млада юнаци,
Та фанаа млада Петкана,
Млада Петкана диванъ да ги чини;
Млада Петкана диванъ ги чини:
Емъ ги служи чаша вино,
40 Емъ дробни сълзи рони.
Додумали млада юнаци,
Та фанаа ю и заклали;
Заклали млада Петкана,
А у серцѣ-то му нешто бие;
45 Продумалъ Миланъ:
«Распорете ми млада Петкана!»
Распоре млада Петкана,
И намѣри машко дете:
Ошь у майти баптинъ занаятъ научилъ;
50 Со-съ писмо у една рака-та,
Со-съ три златни ябълки у друга,
Да и мѣсець му у гърди-те,
Слънце-то му на рамо.
И се детѣ одъедныгъ загинало.
55 Продума тогива Миланъ:
«Лило Касапине!
Додай ми влашко ножлѣнце,
Да порѣжнемъ ябълка-те,
Чста се да одквасимъ».
60 Онъ не ште да рѣже ябълка,
Алъ удари себе у серцѣ,

И продума:

«Просто да ти е деветъ верви жытице,
Да закопашъ троичине въ единъ гробъ».

65 Закопаа ги троица въ единъ гробъ.

—
Да не бѣше истина,
Не би гѣсма запѣлъ.

—
№ 23.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записано со словъ Таски Петрунова.

(Нонъ Вирогонъ опережаетъ солнце).

Съ-ношти дойдѣ Миялъ на сѣдентѣ;

Повали се при малкѣ-те момѣ,

«Де-ка ималъ коня Вирогона,

Што претича алѣ и вѣтрове,

5 Што минуе това ясно слънце;

Ако мине Миялъ това ясно слънце,

Да му дадѣ това ясно слънце,

Да му дадѣ сестра Перусія;

А ако мине това ясно слънце,

10 Ако мине Мияла юнака,

Да му зѣме коня Вирогона».

И си сѣды Миялъ вреденъ юнакъ.

Слънце стана, вече, гулемъ ручѣкъ,

Миялъ сѣды у ладны меаны,

15 Та си пѣе това руйно вино

И си пѣе лютица ракія.

Дума дума слънчева-та майтя:

«Э, Мияле, э, вреденъ юначе!

- Ка незнаешъ, облокъ да си держишь?
20 Што се вапшташь со-съ ясно-то слънце?
Слънце стана, вече, гулемъ ручекъ,
Я ты піешъ у ладны меаны,
Та си піешъ това руйно віно,
И си піешъ лютица ракія!»
- 25 Миялъ стана, та коня изведе,
И си тури нога у зенгія,
Дуръ да тури, Богме, и оная,
И достигна това ясно слънце,
И го стигна, и го замина:
- 30 «Добра стиджа, мое ясно слънце!»
— «Далъ Богъ добро, Мияле юначе!
Кадѣ си коня уберзѣло?
Чекай мене, заедно да идемо».
Я Миялъ му дума продумуе:
- 35 «Чуешь мене, мое ясно слънце!
Я че ойдемъ на твои пладништа,
Че да ойдемъ, мало да си преспимъ;
Когѣ минешъ, ты-зи да ме окнешъ».
Заминало това ясно слънце,
- 40 Заминало, а го не окнало.
Дума дума Миялови коня:
«Э, Мияле, вреденъ юначе!
Што семъ тебе язе надельело,
Та ме давашъ на ясно-то слънце».
- 45 И Мияле (лъ + е) тогай собудѣло;
Па-й си яна коня Вирогѣна,
И го яна, и го си пребутна,
И си стигна това ясно слънце,
Па-й го стигна, па-й го замина.
- 50 Дума дума това ясно слънце:
«Э Мияле, э, вреденъ юначе!
Просто тебе да е, моя мила сестра!

Я очемъ тебе коня да ти зѣмемъ:
 Я коня ты кого вредна било —
 55 Достигне ме и ме, бре, замѣне.

№ 24.

Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записано со словъ того же
 крестьянина.

(БОГОСЛОВКА).

Повалисе Милке майтя
 Съ-ношка на кладенець:
 «Кѡ уземе моя Милка,
 Да прокопа двѣ планины
 5 Двѣ планины — двѣ рудины,
 Да искати морскá вѡда,
 Да извѣ виты чешмы —
 Онъ да земе моя Милка».
 Раструдисе малко дунгѣрче —
 10 Прокопá двѣ планины — двѣ рудины,
 Пуштило морскá вѡда
 И довело една вода Милки майти,
 Милки майти у двѡры;
 Извѣло виты чешмы —
 15 И потекли виты чешмы —
 Виты чешмы — три шипорки.
 Тогива викнало младо дунгѣрче;
 «Излезъ, излезъ, Милки майтя,
 Да си видишь морскá вѡда,
 20 Какѡ течѣ изъ виты чешмы,
 Изъ виты чешмы у твой двѡры».
 Излезнала Милки майтя,

- Излезнала, та па-й погледнала, —
Потекла морскá вода три шипорки —
25 И казвала:
«Язе така не сѣмъ рѣкла;
Кой насаде по бѣлъ Дунавъ бѣло лозье
И па побережлѣньки жыти дуньки,
Онъ да земе моя Милка,
30 Моя Милка найубава».
Раструдисе малко дунгерче —
Па насади па бѣлъ Дунавъ бѣло лозье
И насади жыти дуньки,
Па си викналъ Милки майти:
35 «Излезъ, излезъ, Милки майтѣ,
Да си видишь по бѣлъ Дунавъ бѣло лозье,
Да си видишь побережлѣньки жыти дуньки».
Излезнала Милки майтѣ,
Излезнала та па-й погледнала —
40 Та па-й рекла:
«Я така не сѣмъ рекла;
Кой устрѣли грѣйно слънце,
Онъ да земе моя Милка,
Моя Милка найубава».
45 И рече тогѣва младо дунгѣрче:
«Излезъ, излезъ Милки майтѣ —
Я да стрѣлямъ грѣйно слънце,
Я да стрѣлямъ, ты да глѣдашь».
Не устрѣля грѣйно слънце,
50 Та устрѣля Милки майтѣ;
Та си умре Милки майтѣ,
52 Онъ си узе Милка найубава.
-

№ 25.

(Заг.) Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Мурги.

БОГОСЛОВКА (благословеніе) въ Р. ХР. НА «ПОВЪСМА».

Колко тука влакно	Момче ги носили;
На-преко, на-дълго,	10 Покумство и побратимство
Толко му далъ Господъ	По сънце и по вѣтеръ ги но-
На купишта кунупишта:	силе,
5 Били тенки, ка-то игла,	Носили, та ги кинали;
Били високи, ка-то ела,	Ты си со-съ ни фалилъ,
Били гысты, ка-то магла,	14 А кои носили, се фалили со-съ
Момъ ги работили,	рызи-те.

№ 26.

Берков. окр., с. Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ того же лица.

БОГОСЛОВКА НА ЗЕРНО.

Какво-то е зерче,	10 Што е околъ воденицы ско-
Што-то ни дари нашъ побра-	вало —
тимъ?	Колко се зернца премѣтни
Ако буде злато,	Презъ това ситно сито,
Злато му се ляло и ковало	Толко му далъ Господъ
5 По синове и дашерки;	На големи ниви купни,
Ако буде сребро,	15 На мали ниви кладни —
Сребро му се ляло и ковало	Ка-то жеравина презъ гѣбъ
И прекъ край прелявало;	преревало.
Около Ивановы-те дни,	

№ 27.

Соф. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Стефана Милчѣва Крачуна.

(Св. Іоаннъ Креститель пѣтъ вино; ему прислуживають свв. Пятница и Недѣля).

Светый Іованъ вино пѣ,	Со съзи и преливашъ?
Вино пѣ одъ недѣля до недѣля,	Одговара света Петка:
Одъ мѣсеца до мѣсеца;	«Слава Богу, за светого Іо-
Слуга му е света Петка и Не-	вана!
дѣля.	15 Че не надпиѣме за светого
5 Никой не я не сегледа,	Арандела
Сегледа я светы Іованъ —	И за братъ му Мѣхѣила».
Съ вино чаша не долива,	— «Тая ли са грыжа гры-
Со-съ съзи и прелива.	жешъ?
Светы Іованъ одговори:	Язе имамъ три пивници
10 «Што ти се е нажалило?	Три пивници добро вино
Съ вино чаша не доливашъ,	20 И четверта, башъ, ракия.

№ 28.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина Таски Петрунова.

(Св. Недѣля устроила пиръ).

Слуга служи пресвета Недѣля,	Дума дума пресвета Недѣля:
И си кани ора и градове,	«Што ни е грозна търпеца?
И си кани до-деветъ краини,	Де нема старца светы Никѡла?
И покани до-деветъ краици,	10 Скоро-то бържете, ангеле!
5 И покани до-деветъ крѡлѣве,	Точѣте златна здравца,
Не покани пресветы Никола;	Канѣте светы Никола!»

Ангеле послушаа пресвета На света Неделя на гостѣ!»
 Неделя: Отишелъ светы Никóла;
 Точили златна здравица, 20 И света Неделя негó срѣт-
 15 Канили светы Никола: на́ла:
 «Пошло си е светы Никола, «Бѣше ми грозна търпе́за
 Пошло со златна здравица, 22 Безъ светы старца Никола».

№ 29.

Тренскій окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣвченки Христини Стоянчиной.

(Св. Іоаниѣ Креститель затворяетъ небо).

Одъ-какó се земля размѣри́ло,
 Одъ-тага се срамы загубили:
 Синъ си башту за башту не знае,
 Черка майтю за майтю не знае,
 5 Сна зелву за зълву не знае.
 Проговори светы Іованъ Креститель:
 «Дай ми, Боже, ключе одъ небеса́,
 Да закло́пимъ това́ ясно небо —
 Деветъ годинъ слънце да не грѣе,
 10 Деветъ годинъ роса́ да не рóси,
 Да се пукне зéмля деветъ педы,
 Да упадне краль Миланъ Будимски,
 Да упáдне до а́лови поясъ —
 Сълга народъ, на нишанъ бѣше;
 15 Нему душа на муку испадне».

Далъ му Господъ ключе одъ небеса,
 Та закло́пи това́ ясно небо:
 Деветъ годинъ роса не росила,
 Деветъ годинъ слънце не грѣяло,

- 20 Та се пуче земя деветъ педы,
Та упаде краљ Миланъ Будимски —
Сълга народъ, на нишанъ бѣяше;
23 Тамо душа на муку испаде.

ПѢСНИ НА ДНИ ДРУГИХЪ ПРАЗДНИКОВЪ.

№ 30.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записано со словъ дѣвѣцы
Анны Карадановой.

(ВЪ СУББОТУ ЛАЗАРЕВУ).

Летя, ми, Лазаре, летя	На галабѣ ферляше»
Деветъ реда галаби,	Оговори имъ кралица:
Десето жераби;	10 Э, вие-ка галаби!
Пойдоа-ойдоа кралицины дво-	Зобете, ми, зобете;
реве,	У пролѣтъ ми дойдете:
5 На кралица говоратъ:	Имамъ сина да женимъ,
«Эй, кралице, кралице!	14 Имамъ штерка Мара да да-
Кутей бисеръ сѣяше,	вамъ».

№ 31.

Село Скрино, Душнич. округа; 18 дек. 1879 г. записано со словъ Ангела
Рыбаря.

(НА ПАСХУ — ВЕЛИКЪ ДЕНЬ).

Нено, хубави Нено!	«Дойди Нено на Великъ-день,
Пратила му абаръ тета:	Наше-то сѣло големо;

- 5 Дойди, Ненó, на гостѣе,
 Големъ се соборъ собѣра —
 Отъ три села е соборо,
 Загледа моми хубави.
 И Нено крена да иде;
 10 Майтя му премѣна даваше,
 И градомъ сълзи роняше;
 Снаи му колачи мѣсѣха
 И оны сълзи рониѣхъ;
 Башта му пари даваше
 15 И онъ сълзи роняше;
 Братѣя му конѣя справляѣхъ
 И оны сълзи роняѣхъ.
 И майтя му говореше:
 «Сѣди, сине, не иды,
 20 Хубавъ ми си, сине!
 Че паднешъ тамъ одъ урбци»
- Не слуща — ойде Нено.
 Одвела го тета на орб-то;
 Кметове вино пѣять,
 25 И забора вино да пѣять,
 У Нено погледнаѣхъ;
 Кметици-те дѹма дѹмаѣхъ
 И дума-та забориа,
 И онѣ у Ненó-то погледнаѣхъ;
 30 Момчета-та камень ферляѣхъ,
 И онѣ камикъ забориѣхъ;
 Моми пѣсень поѣѣхъ,
 Пѣсень-та забориѣхъ,
 И оны-те погледнаѣхъ
 35 Погледнаѣхъ у Нено-те.
 И си-те уроци фанаа Нено:
 Умре Нено одъ уроци.

№ 32.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записано со словъ дѣвнцы
 Анны Карадановой.

(ПРИ НАСТУПЛЕНИИ ВЕСНЫ).

- Гороле, гора зелена!
 Водоле, вода студена!
 Не ми е гора зелена,
 Не ми е вода студѣна,
 5 Туку е мома румена;
 Шетала поле Дреново,
 Видѣла момчѣ убаво,
 Па на башта си говори:
 «Тателе, мили татице!
- 10 Я шетахъ поле Дреново,
 Я видохъ момче убаво;
 Давай ме тате, за него:
 Сама че д'идемъ по него.
 Башта му вели-говори:
 15 «Штерко румено, румено:
 Я те недавамъ за него».
 — Кършиѣла врата по него.

№ 33.

Г. Радомиръ; 1 декабря 1879 г. записано со словъ Таски Моавійскаго.

(ТО ЖЕ).

- Зуравче-вѣнче, цвѣте меришливче!
 Берали те моми и невѣсты!
 Я здравче му дума продумѣе:
 Не ме бера моми и невѣсты —
- 5 Корень ми е подъ Соканоевъ-камикъ;
 Ка ми дойде пролѣтъ на Дюрдѣвъ день,
 Тогай ся се язе развѣвамъ:
 Умеришемъ горица зелена,
 И кой мине, и се ми одкине,
- 10 То ме тура оно у пазуке,
 И ме нѣси оно у пазуке,
 12 Да си вѣе тѣя виты вѣнци.

№ 34.

Сос. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записано со словъ Стефана Милчѣва Крачуна.

(НА ЮРЬЕВЪ ДЕНЬ).

- Рано рани светы Дѣрде, «Слава Богу, светы Дѣрде!
 Да, ми, иде, да обиде 10 Весель ойдешъ, скербенъ дой-
 Да обиде синурето, дѣшь!
 Синурето по полето; Какво ти синурето
 5 Весель ойде, скербенъ дойдѣ; Синурето по полето?»
 Никой него не сегледа. — «Слава Богу, Божья мале!
 Посрѣшнѣ го Божья майтя, Нали питашь, да ти кажемъ:
 Па му тио одговора: 15 Есенина черна угарь,

Пролѣтнина не никнала.	Та я отшелъ, да я обишелъ,
Божья майтя одговара:	30 Обишелъ синорето по поле-то;
«Слава Богу, светъ Дѣргіе!	Скорбенъ ойде, веселъ дойдѣ.
Тая ли се грыжа грыжешъ?	Посрѣшна го Божья майтя,
20 Да ми доде день Спасовъ-день,	Посрѣшна го, попита го:
Даште Господъ ситна роса;	«Слава Богу, светъ Дѣргіе!
Па да идешъ, да обидешъ.	35 Какво ти е синорето,
Дошелъ день Спасовъ-день.	Синорето по поле-то?»
Та е ранилъ светъ Дѣргіе,	Нали питашь, Божья майтя,
25 Та отшелъ да обиде,	Нали питашь, да ти, кажемъ:
Да обиде синурето,	«Есенина — конъ пота(не),
Синурето по поле-то;	40 Пролѣтнина до зенгѣя».
Подковаъ е добръ коня,	

№ 35.

Село Невѣстино, Кюстендильскаго округа, близъ Кадинна моста; записано
8 дек. 1879 г. со словъ Стоицы Лазарева.

(т о ж е).

Светый Гѣрги коня яхна.	На срѣшта му стара майтя
Когá яхна, веселъ яхна;	15 Кажѣ: светый Гѣрги, мили
Та си пойде по полѣ-то,	сину!
Да обиде орачѣ-то,	Защо толко веселъ ойде,
5 Орачѣ-то, овчарѣ-то,	А сегá ми толко иленъ идешъ?
Овчарѣ-то, конярѣ-то.	И онъ скаже на майтя:
Когá ойде светый Гѣрги,	«Како да не самъ иленъ?
Когá ойде, веселъ ойде.	20 Орачѣ-то сѣдаты-плачаты,
Орачѣ-то сѣдаты-плачаты,	Овчарѣ-то сѣдаты-плачаты,
10 Овчарѣ-то сѣдаты-плачаты,	Конярѣ-то сѣдаты-плачаты:
Конярѣ-то сѣдаты плачаты;	Све-то поле погорѣло».
Светый Гѣрги веселъ ойде,	— Кажѣ:
Отгудъ веселъ, оттамъ иленъ.	25 «Светый Гѣргю, мили сину!

И това ли те майтя да учи? 40 — Светый Гѣрги веселъ ойде.
Я си ойды на нова-та цѣрква,
Та запали семдесе жълты свѣшты,
И се моли на милва-та Бога,
30 Да зароси тая ситна роса, 45 — Какъ да не самъ веселъ?
Та прероси това свѣто поле;
Тога яни, светый Гѣргю, мили сѣну,
Тога яни коню дорушана;
Та си ойдешъ по полѣ-то, 50 Кобиле се иждребиле—
35 Да обидешъ орачѣ-то». Не се знае, мамо,
— Кога ойде светый Гѣрги: Кое е гулемо, кое е малено,—
Орачѣ-то оратъ-поятъ, И мѣе коне Дорушано
Овчарѣ-то пасатъ-поятъ, 54 Не може да изгори трава дѣ-
Коняръѣ-то пасатъ-поятъ. телина.

№ 36.

Соф. окр., с. Опій-цвѣтъ; 6 февр. 1880 г. записана со-словъ крестьянина
Стояна Мильчова Лагарина.

(T O Ж Е).

Светы Дёрджа коня́ кове́,
Па си коня́ лапо оружало,
И си верли коню на рамена, 10
Да обиде сичко поле.
5 Оды Дёрги, оды и па види:
«Пролётнины не викнали,
Есеницы изгинали»,
И си дойде светы Дёрги

И си дойде иленъ, а отиде
веселъ.
Стара майтя го питуе:
«Леле сянко, светы Гёрги!
Веселъ си ойдё, а ухилень ми
дойдё?
А онъ си и одговора:
«Леле майко, мила майка!

- 15 Како да не самъ уиленъ? И си дойде веселъ.
 Пролѣтнини не никнали, 25 Стара майтя го питуе:
 Есеницы изгинали». «Леле, синко, светы Дѣрги!
 Когá биде день Спасовъ-день, Саде ты-си веселъ дошелъ?
 Па си ойде светы Гѣрги, Одговара светы Дѣрги:
 20 Да обиде сячко поле: «Есеницы у вретенце,
 •Есеницы у вретенце, 30 Пролѣтнини класъ върлили —
 Пролѣтнини класъ върлили. Та за това семъ веселъ!»
 И си дойде светы Дѣрги,

№ 37.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвѣицы
 Анны Карадановой.

(то же).

- Ой, мили светы Дѣрдѣ!
 Светы Дѣрдѣ цѣркве мете,
 Цѣркве мете, книга чати,
 И си рони дробни съзи.
 5 Согледа го стара майтя
 И говори на светый Дѣрдѣ:
 «Зашто синко, цѣрква метешъ,
 И си чатишь бѣла книга
 Бѣла книга — черно писмо,
 10 И си ронишь бѣлы съзи?»
 Светый Дѣрдѣ говорише:
 «Малеле, мила майчице!
 По лѣто берететъ нема»,
 Майтя му вели-говори:
 15 «Ой, мили светы Дѣрдѣ!
 И това ль да те учимъ,
 Да те уче-да науче:
 Ноштемъ роси ситна роса,
 Денемъ грѣе ясно сънце,
 20 Туре поле на распара;
 Па си чекай една недѣля,
 Па си яны Врана поня,
 Та си ойды у полѣ-то,
 Да си видишь равно поле,
 25 Да си видишь беритето».
 Послуша си Дѣрдѣ стара майтя:
 Ноштемъ роси ситна роса,
 Денемъ грѣе ясно сънце,
 Тури поле на распара.
 30 Па си яхна Врана коня,
 Па си ойде у полѣ-то,
 Та си видѣ беритето:

Пролѣтни-те никнали	Та на майтя си казуе:
Есени-те му класіли;	40 «Малеле, мила майчице!
35 Радѹесе светы Дѣрдѣ;	Есени-те ми класіле,
Настоясе на поле-то,	Пролѣтни-те ми никнале
Па си дойдѣ светы Дѣрдѣ	43 Полѣ-то ми е вѣсело:
Дойдѣ при негѡва стара майтя,	

№ 38.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г. записана со словъ Герасима Русинова.

(то же).

Очудилсе Стояно
 Очудилсе, че нема,
 Че нема ваклошина да заколи,
 Да заколи на Дюрдевъ день.
 5 Дигналъ ми се заранъ-та,
 Та ми преодылъ деведесѣ кошары,
 Не можелъ да си намѣри ваклошина.
 И си верналъ на-дѡми.
 И майтя си него заклала,
 10 И мила му черевца,
 И надѣла го на раженъ;
 Занела водица одъ черевца,
 Та плиснала на прадипште-то.
 И тамо е на Бога се свидело;
 15 Та проникнали два ваклени ягенци.

№ 39.

Берков. окр., село Котеновци; 16 февр. 1880 г. записана со словъ Стояна Мурги.

(НА СПАСОВЪ-ДЕНЬ — ВОЗНЕСЕНІЕ).

Дошло е доберь день
 День Спасовъ-день.
 Сбралисе чорбаджии по меаны —
 По меаны, по кафене-те,
 5 И свекъ си канаше,
 Кой де-ка на гостье идѣ:
 Едынъ у братъ на гостье идѣ,
 Едынъ у сестра на гостье идѣ;
 Едынъ човѣкъ немаше нигде никого,
 10 Дѣ-ка на гостье иде,
 И си заверна, та жалба дожалѣ —
 Нема, де-ка на гостье д'иде;
 Па си отидѣ, да си пита,
 Да си пита своя стара майтя:
 15 «Малеле, Малеле, старо майтѣ!
 Салъ мене ли родило?
 Та не си ли родило
 Ошь едны брато, или сестрица?»
 —«Родило семъ, сине, родило
 20 Родило семъ ти сестра,
 Ама Турци занесоа твоя мила сестрица;
 Я самъ чула, че войвода воды;
 Ама не дѣй д'идеши:
 Да се уплаши отъ тебе —
 25 Че си ты много юначенъ».
 —«Ты ми мила майко кажи;
 Я нышто нештѣмъ направимъ».

- «Да идешъ, сине, у ѡня градъ,
Да идешъ на гостѣе на войвода,
30 На войвода — при сестра си».
И онъ си стега коня, да си иде,
И стѣгне и отидѣ.
Задалъ се отъ широко поле —
Сестра му отъ пѣнджеръ глѣда
35 И си реди измитярки:
«Ела, да глѣдате, кѡя-та делія?
Да ли е наша войвода,
Да ли е друга войвода?»
— «Не е наша войвода,
40 Но е друга делія,
Делія много юначна».
И долѣте онъ на порты
И рече:
«Отворете ми врата, сестро!»
45 Рече сестра:
«Затворете врата, мои слуги,
Ударете деветъ ключеве на порты»;
Онъ се помоли ошъ еденъ путь;
И па удари со-съ топузъ у врата
50 Та си строши тія врата:
Улезна при сестра си;
И сестра му го срѣшна,
Срѣшна го со-съ кѡпава ракія,
И метанія му чини:
55 «Прости, брате, че ти грѣшила!»
— «Да ти е просто!»
Наредила сестра измитярки —
Та измишаа вино — ракія —
И го опойла, и го у сенъ оборила.
60 Заспа младъ юнакъ;
А го сестра верза наопако,

- И го ферли у тевни тевници.
Ка дойдѣ войвода,
И видѣ, че му е порты строшени,
65 Пита:
«Зашто ми е порты строшени?»
— «Дошелъ ми е брато ми,
Па че тебе да погуби,
Мене да си воды;
70 Я го верзала наопако
И ферлила у тевни тевници:
Да изведешъ го на срѣдъ дворы,
На срѣдъ дворы да посѣчешъ».
И войвода извади го на срѣдъ дворы,
75 Па си тергна сабля да го сѣче;
Помоли се му младъ юнакъ:
«Не мой мене сѣчи у тесны-те дворы,
Но извѣды мене на широко поле,
Да ти дворы не окервавимъ —
80 Зашто много семъ юначенъ,
Много кѣрви ѣмамъ».
Изведе го на широко поле,
Па си тергна сабля, да го сѣче;
Помоли се нему младъ юнакъ:
85 «Поведи ме оште подалекъ,
Подалекъ отъ твои-те дворы».
Поведе подалекъ одъ дворы,
И си тергна сабля да го сѣче;
— «Че ти са молимъ нешто:
90 Да отвержешъ ми отъ сабля
Самъ маличекъ перстъ».
Послушало луда войвода,
И си отверза му самъ маличекъ перстъ.
И тогива узе онъ отъ маличекъ перстъ,
95 Отъ маличекъ перстъ сабля,

- Та посѣчѣ войвода;
 Пай отидѣ при сестра си на дворы.
 Рекла негова-та сестра:
 Излезте, та излезте измитярки,
 100 Да видите, каква е делія иде —
 Много е юначно, па сердито;
 Да ли е верла измама?
 Или е наша войвода?»
 И въеднага онъ долѣте —
 105 Та си бутна-отворе порты;
 И срѣшнаа го и му се преклониа:
 «Просты ме, брате, много прегрѣшиа!»
 — «Че ти простымъ!
 Измѣша катранъ у ведрѣца,
 110 Па узе катранъ, та я обля,
 И запали я одъ глава-та до доле,
 Да си нему свѣти;
 Па-й нареди робини-те,
 Да му правя ракія —
 Да му служба гостѣе,
 116 А сестра му свѣти свѣтія.

№ 40.

Соф. поле, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Стефана
Миљчева Крачуна.

(на троицу — духовъ день).

Кирле ресле — Господи помилуй!
 Света Троица слезни оз-горе,
 Та си влезни въ село,
 Та искарай кмете, кметице!

- 5 Куни да носимъ, Бога да молимъ:
 «Я дай ми Боже ситна росица—
 По горѣ руйно, по полѣ ситно,
 Трѣва да расте, паунъ да пасе,
 Паунъ да пасе, перья да рони,
 10 Перья да рони, моми да берутъ,
 Моми да берутъ, китки да вѣять,
 12 Китки да вѣять, момци да зимать.

№ 41.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина Таски Петрунова.

(Объ Авраамъ и Исаакъ).

- Слуга служи Аврамъ гостюлюбевъ.
 И е собралъ педесѣ дружина:
 «Яжьте, пійте, братья и дружина!
 Да ми даде Господъ ѓдно мушко дете!»
 5 Очемъ него на Бога курбанъ да давамъ».

Породисе това мало дете
 И рекло на майтя-на башта:
 «Леле мале, леле моя стара башта!»
 И се дошли два бърза ангеле,

 10 Два ангеле — три Божі пѓстоле.
 Дума дума Аврамъ гостюлюбевъ:
 «Слушате ли ви два бърза ангеле,
 Два ангеле — три Божі пѓстоле!
 Очемъ него курбанъ да си давамъ».
- 15 Та си дума Аврамъ гостюлюбевъ,
-
- Та си дума на дете Исакче:
-
- «Я си ойды у суво — то лозье,
-
- Та набери три огнѣве дърва,
-
- И приготви три казана вода,

- 20 Я че дойдемъ, курбанъ да се колимъ.
И детё башта послушало:
Приготвило три огнёве дърва,
Приготвило три казана вода;
И тогай се башта продумало,
25 Продумало на дете Исакче:
«Леле сине, леле мили сине!
Я што чемъ курбанъ да си давамъ?
Очемъ тебе на Бога курбанъ да се давамъ».
— А дете му дума продумало:
30 Чуешъ мене, тате, Аврамъ гостолубенъ!
Оты ты мене дóма не казълъ?
Да се проста одъ моя майтя,
И одъ моя брайтя и дружина.
А башта му дума продума:
35 «Слушай мене, дете Исакче!
Язъ бѣ тебе на Бога курбанъ обрeкло;
И кадъ ты се породѣ,
И, ми, рече: «татко и пай мамко!»
Я въєднагъ курбанъ на Бога те обрeкло».
40 Послѣ това дете дума продумало:
«Я ми вержи раце и па-й нодзе,
Да не рипнемъ, да те не убиeмъ».
И Аврамъ му верзало раце па-й и нодзе,
Па-й си махна со сабля димицѣя,
45 Та си махна на гѣва-та страна.
И тогай си дума продумаа,
Продумаха два Божи ангели,
Два ангели — три Божѣ постолe:
«Слушай мене, Аврамъ гостолубенъ!»
50 Я си мани на десна-та страна:
Што закачишь, то оно твое».
Закачишь е деветъ вакли овнове.
53 Това си е на Бога курбанъ!
-

№ 42.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Стоймена
Атанасова.

(Томе).

- Излезна Аврамъ, бре, богатый,
Излезна на равны друмове,
И повервевя тѣя добры госты,
Повервевя, на монастырь да одать.
- 5 Та говѣри Аврамъ, бре, богатый:
«Пійте, яште, мои добры госты,
Пійте, яште и на Бога се молете,
Да васъ Господъ молба че прѣйма:
Эве, стана деведесѣ годѣна,
- 10 Како смо ми земали се
Со-съ стара баба Исака,
Одъ свое сердце чедо немаме;
Пакъ се молиме на Господа,
Да ны дадѣ чедо одъ сердце-то, —
- 15 И не сакамъ ногу да живѣе,
Да живѣе само три години.
Колко одъ сердца чедо да познавамъ,
Пакъ на Бога курбанъ че го давамъ.
И мина време, време три години,
- 20 И даде Господъ чедо одъ сердце-то;
И живѣало, таманъ, три години.
И слезна Гаврилъ Божій рангелъ
На Аврама по тѣя разговора:
«Э, Авраме, Авраме, бре, богатый!
- 25 Што си на Бога, курбанъ обрекелъ,
Оты го, Авраме, недавашъ?»
И проговорѣ Аврамъ, бре, богатый:
«Э, Гавриле, Божій, бре, рангеле!
Я што семъ на Бога обрекелъ,

- 30 Я се назадъ неповраштамъ,
Амо сакамъ, на Господа да се помолимъ,
Да го арыжи Господъ оште до три годинъ —
Да стане дете шесъ години,
Да го дадемъ на големо училиште,
35 Да изучи кнѣга вангеліе;
Тогава ше стане поголемъ курбанъ.
И ариза го Господъ оште три годинъ,
И станá детé-то шесъ годинъ.
Пакъ слезна Гаврилъ Божій рангелъ:
40 Хайда, Авраме, Авраме богатый!
Ште да давашъ на Господа курбанъ». —
И зема Аврамъ, бре, богатый,
Зема сребрены ножеве,
Да заколе негово-то машко дете;
45 Турі го на десно колѣно
И фана да остри сребрены ножеве;
Я дете му тіа разговора:
«Авраме, Авраме, башто, бре богатый!
Дали чешъ, Авраме, пѣтелъ да заколешъ,
50 Ели чешъ на Господа курбанъ да колешъ».
Но Аврамъ тога си фана,
Фана машко детé,
Да го коле курбанъ на Бога.
И продума Гаврилъ Божій рангелъ:
55 «Стой Авраме, Авраме, бре, богатый!
Това на Бóга курбанъ неште да буде;
Само земи една прачка дренова,
Та удари на черна-та земня,
Че излезнатъ три черна овнове —
60 Они четъ на Бога големъ курбанъ да бидатъ».
Зема Аврамъ, бре, богатый,
Зема прачка дренова,
Та удари на черна-та земня —

- Излезнали три черна овнове.
 65 И тогай земá Аврамъ богатый,
 Зема сребрены ножеве,
 Закла три черны овнове:
 Овнове курбанъ бидоа
 И на Аврама дете остана.
 70 И детé му славно, бре, биде —
 Ученъ биде мъжъ (sic)
 72 И рани башта-та.

№ 43.

Село Невѣстино, Кюстендильскаго округа; записана 8 дек. 1879 г. со **словъ**
 крестьянина Стоицы Лазарева.

(О св. Іоаннѣ Рыльскомъ).

(СВѢТЫЙ ІОВАНЪ КОГА СЕ ПОКАЖА, ДА Е СВЕТЕЦЪ).

- Бѣше то едно дѣте сироче.
 Послѣ се уцанилъ еденъ човѣкъ,
 Уцанилъ се еденъ говедаръ;
 Одкара говеда, да ги пасе,
 5 Загуби крава со-съ теле;
 Когá дойдé домоска,
 Чорбаджія почна да го бие,
 Да го бие за крава-та;
 Товá бѣше карáло
 10 Презъ една водá голема:
 Соблечé дрея отъ негó,
 Та тури на вода-та,
 Да пройде презъ вода-та,
 Да тражи крáва-та;

- 15 Ойде, найдё крава-та,
 Па земá телé-то,
 Па тури дрея на вода,
 Па пройде презъ вода со-съ теле.
 Чорбаджія го пази.
- 20 Кога пройде презъ вода-та, дома дойде;
 Чорбаджія донесе арижаго теле-то:
 И теле-то бѣше шарéно,
 И теле-то бѣше машко;
 Чува го три годинъ време.
- 25 И кога си пойдё на три годинъ време,
 И отиде на Скрино,
 Монастырь да прави на Скрино-то; ¹⁾
 Това Скринци сакаа, да го погубать.
 Па той побѣгна со-съ волъ.
- 30 Гонѣа го до Мердиште ²⁾
 И ванаа го, земаа вола,
 Та заклаха и него посѣкоа.
 И това створисе орелъ Таликна ³⁾.
 Оттамока ойде на Рыла,
- 35 Па тамока започне монастырь.
 Сѣде орелъ три годинъ врѣме,
 И тамо монастырь прави;
 Оттамо го погнаа Рыльчане.

¹⁾ Село Скрино находится близъ монастыря св. Димитрія, что у рѣки Струмы, между мѣстечкомъ Бобошевомъ и селомъ Скрино. По распространенному въ народѣ преданію, этотъ св. Іоаннъ Рыльскій постриженникъ Бобошевскаго монастыря. Въ с. Скрино до сего времени указываютъ пещеру, гдѣ обиталъ святой. Жители этого села говорятъ о св. Іоаннѣ, какъ своемъ, но опровергаютъ преданіе, будто ихъ предки преслѣдовали святаго; они, когда заводятся рѣчь объ этомъ, обыкновенно замѣчаютъ: «кой знае, што е била?»

²⁾ Село Мердиште находится въ Дупницкомъ округѣ, недалеко отъ Скрино.

³⁾ Сказатель не понималъ этого слова; на мой вопросъ не могъ дать отвѣта.

Тога отиде у една пустылія,
 40 Де е сега светый Іованъ.
 И затекоа го тамъ ошь еднашь:
 42 Одсѣкли му десница и однесли у Росія.

№ 44.

Село Жилинци, Кюстенд. окр.; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Миты Славеевой.

(Св. Недѣля съ Архангеломъ Михаиломъ строятъ изъ св. дерева мостъ и входятъ въ рай).

(ХОРОВОДНАЯ).

Заспала Света Недѣля.	Та у рай ги не пушта:
Светы Рангелъ на скѹты,	Една душа много грѣшна —
Светыя светцы буды,	Дечѣце е керштевала,
Та и буди светая Недѣля:	20 Повои имъ не давала;
5 «Стани ми, света Недѣля,	Друга душа ешь погрѣшна —
Да идеме света Гора,	Чуждо прела, чуждо ткала,
Да снѣмо светѣ дерево».	Отъ чуждо-то остаяла
Ставала света Недѣля;	И нойна-то притурала,
Та ойдѣа света Гора,	25 За това е ногу грѣшна,
10 Одсѣкоа свето дерево,	Та у рай я не пушта;
Та превили у рай мостъ;	Третья душа ешь погрѣшна —
У рай мостъ има стевы,	На мома покудила,
Да минуать мертвы души.	Монастырье растурила, —
Си душици заминали,	30 За това е ногу грѣшна,
15 Три се души останае —	Та у рай я не пушта.
Они биле яко грѣшни,	

№ 45.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(«Прошетна се Огняна Марія»).

(ХОРОВОДНАЯ).

- Прошетна се Огняна Марія,
 Прошетна се изъ Легенско поле;
 На срѣшта ю братъ света Илія,
 И по него братъ светы Гѣргіе:
- 5 «Добра срѣшта, пресвета Маріе!»
 — «Далъ Богъ добро, братъ, светы Иліе».
 — «Каде ч' идешъ Огняна Марія?»
 Проговори Огняна Марія:
 «Э, ты-зе-ка, братъ, светы Иліе!
- 10 Че си идемъ при милного Бога,
 Да ми даде ключи и катанци,
 Да заключимъ небо и па земня —
 Деветъ годинъ капка дѣжда нема,
 Да си пукнетъ земня деветъ латы,
- 15 Да пропадне конѣ со-съ юнакъ,
 Да пропадне рало со-съ волѣве:
 Синъ си башта за башта незнае,
 Но го знае — момѣкъ да му биде, —
 Штерка майтя за майтя не знае,
- 20 Но знае момкина да биде, —
 Братъ си сестра за сестра незнае,
 Но е знае — любве да му биде».
 Отиде си Огняна Марія,
 Отиде си при милного Бога.
- 25 Далъ и Господъ ключи и катанци;
 Заключила небо и па земня:
 Деветъ годинъ капка дождъ немало,

Пукнала се земня деветъ латы,
 Пропаднало рало со-съ волове,
 30 Пропаднало юнакъ со-съ врана коня.

№ 46.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(Св. Ангелы возвращаютъ душу умершему единственному у матери сыну).

Развѣласе чума Руселія,
 Развиласе, на два нова града:
 На день бѣ двѣсте и дваесе,
 На ношь бѣ триста и тріесе,
 5 Па-й не се е на градъ запознало;
 Ка ударі едѣнъ синъ у майтя,
 И тогай се на градъ запознало:
 А майтя му плаче и говѣри:
 «Леле, сине, леле мили сине!»
 10 Когá са си дете одвели,
 Та са го погребли,
 И па-й майтя му плаче и говѣри:
 «Леле сине, леле мили сине!
 Мека ли е земняна постеля,
 15 Мека ли е камена зглавница,
 Мека ли е земпяна завивка?»
 Прати Господъ два берза ангела
 Два ангела, три Божи постола:
 «Я слезнѣте доле на земнѣ-та,
 20 Аку да е одъ милосъ, скоро-бърже
 Скоро душа да вадите,
 Аку да е одъ жалба, скоро-бърже
 Скоро душа да дáвате!»
 Слезнали са два бърза ангела,

- 25 Слезнали са три Божи постоли;
 И вишли се, де-ка е одъ жалба,
 И они са въеднакъ душа дали —
 И си станá еденъ синъ у майтя,
 И продумá на негова майтя:
 30 «Леле мале, леле моя стара мале!
 Зашто мале, ты-зи толко плачешъ?»
 Какó дете на майтя продума,
 33 И она́ се съ душа растави́ла.

№ 47.

Врачанскій окр., с. Дупни-верхъ (Турлаки), въ Старой-Планинѣ; 12 февр.
 1880 г. записана со словъ Петканы Дулиной.

(Чума «Дергина»).

Загради Господъ монастырь —	Гбсподъ тофтерé прегледва;
Ни ти на небо, ни ти на земли —	Си-то тефтере реситены —
Между двѣ-те планине,	20 Те си чума Дергина.
Между темни облаци —	Господъ си чума садеше:
5 Одъ лудѣ ги заградилъ;	«Чумо Дергино, Дергино!
Па нема Господъ монастырь	Тебе ли вика зла болѣсъ?
да догради:	Ты не си была зла болѣсъ;
Кламбале да се натурать,	25 Кадé те праты, не идé,
Стары-те лудѣ — подвале,	Што те наредихъ — не
Маниньки децá — прагове,	сверши».
10 Млады ергенье — колове,	Господъ си чума садаше,
Млады девойки — преплите;	А она му са мбляше:
Запраты Господъ запраты	«Божеле немилостивенъ!
До деветъ чума да морать,	30 Што ты си Боже не смило-
Десета чума Дергина:	стишь?
15 Одыла са, што одыла,	Терные ми дреи сдраа,
Морила са, што морила;	Кремици нодзе срѣзаа;
Си-те са чуми ойдо́а:	Не мога, Боже, да влезá,

Да влезе у Стоянове дворове, Тогай чума улезна,
 35 Че има тамо кучка на син- У Стояновы дворы улэзна.
 джиръ, 55 Стоянъ па снаи прѣдума:
 Кучка со-съ дванаѣсе кучета, «Я дарувайте циганка,
 Кучета са ботничета. Па да си излази».
 Господъ си чума учаше: Прѣдума му дума чума Дер-
 «Чумо Дергино, Дергино! гина:
 40 Сторисе мечка стервница, «Я несамъ черна циганка,
 Та му при стадо отиды, 60 Я самъ чума Дергина;
 Та му то стадо порини, Самъ-си ме Господъ дѣпрати,
 Ега се псета одмами, Со-съ метла да вы изметне,
 Тогай да се е влезнешъ, Керезъ те да вы закарамъ;
 45 Да влезнешъ у Стояновы дво- А Стоянъ се моли:
 рове 65 «Чумице, мила сестрице!
 Со-съ метла да ги изметешъ, Млады да ми оставишь,
 Керезъ те да ги искарашь». Борчове да ми извадышь».
 И чума се назадъ поверна: Туку си товѣ издума,
 Сторише се мечка стервница, Детенце писна у люльтя;
 50 Та при стадо Стояново отидѣ, 70 Та ги со-съ метла измела,
 И му то стадо порина, Та ги керезъ те искара.
 И онъ си псета одмами:

№ 48.

(Загорье). Берков. окр., с. Боровци; 18 февраля 1880 г. записана со словъ
Тодора Н.

(Хождение мертвеца по бѣлому свѣту).

Чувала мала — мача¹⁾, где- На гурка²⁾ и на махалко³⁾;
 дала И така ги учувала;
 Доръ деветъ сѣна рѣдены 5 Станали мажи работны.

¹⁾ Мать.

²⁾ Прялка.

³⁾ Колесо въ прядильной ручной машинѣ.

Лазарь майти говори:
«Малеле, мома, родена!
Назе чува мома учува,
Станале маже работны;
10 Напълни, мома, деветъ бак-
леци,
Узитай деветъ гривна чиф-
тета
И деветъ китки низаны,
На деветъ села мома да идешъ,
Деветъ моми да годишъ,
15 Та назе да си оженишъ». Майка Лезаря дочула,
На деветъ села отиде,
Деветы-ты моми довела
Деветъ синове у жены.
20 Дойде ми чума безредна,
Умори деветъ синове,
Умори деветъ жени;
Останахли деветъ люльчета
И една стара баба нейка.
25 Деветъ-ти баба люльки лю-
ляла,
И люто Лазаря, кълнеше:
«Сине Лазаре, Лазаре!
Господъ ти душу не прибра!
Низъ глава трѣва изникне,
30 Косты ти земня изфѣрли!
Я си дашерка не давамъ
На това село Меново;
А ти я сине че даде:
Нема вода кой ми донесе

35 И глѣбъ да ми умесѣ,
И ѳгинъ да ми накладѣ». Плакала, та па кукала.
Я Богъ са жалба дожалилъ,
И Лазаря подплатилъ¹⁾,
40 И, ми, Лазарь изъ гробъ из-
лезналъ,
Да иде село Меново,
Сестра Ювана да си доведѣ,
Та майтя да си послѹша.
Отидѣ Лазарь село Меново:
45 Край село оро играя;
Сестра Ювана братко загледа
Хоро, ми, прекина,
И братко Лазаря фанала:
«Браткуле, братку, Лазаре!»
50 Деветъ годинъ, ка' ме да-
дохъ ты,
Мене не сте ми дошли;
Зашто, сегі че идешъ?
Ели е мама умрела,
Ели е нѣкой милой снашица,
55 Или мили братя рѡдѣнены?»
— «Млогу ти здравье одъ
мама!
Двѣ идешъ, мома, со-съ мене:
Мама си жени преунукъ;
Да дойдешъ, мома, сестрица,
60 Да идеме со-съ тебе».

Сестра Ювана и братко пошли
Наставали горá зелѣна;
Низъ горá слáвия че пее:

¹⁾ Т. е. оплотилъ (воскресилъ).

«Де-къ се чуло, видело,
 65 Живъ човѣкъ съ мертавъ да 90 Сестра му дома ошела,
 ходи!» Лазарь се у гробиште отшло.
 Дочула сестра Іована: Ку'-ту ми дома ошела,
 «Браткуле, братку Лазаре! Майка и плака и виче,
 Яле, ми, славія ка' пее: Сина Лазаря кълнеше:
 «Какъ се чуло, видело, 95 Господъ душа да ти не при-
 70 Живъ човѣкъ съ мертавъ да бере!
 ходы». Изъ глава трѣва изникне,
 Лазарь сестри си говори: Косты-ты зѣмня исфѣрли!
 «Тайсе, сестра тайсе! Че я дащерка недавамъ
 Ты имашъ славій лажовны». На това село Меново —
 Вервели, што са ходыли, 100 Меново село далечиное
 75 Іована братку испитува: Не може да си дойде,
 «Браткуле, братко Лазаре! Та майтя да си послуша».
 Зашто ты, братку, душа Іована на врата дошла,
 смерды И на майтя говори:
 Душа смерды на базе¹⁾, 105 «Малеле, мома родѣна!
 Я ты парделякъ на попарена Отвори, мома! што плачешъ?»
 мирише?» Майка и врата отворила.
 80 Вервели, што са вервели— Ку'-то у кышта увлезнала,
 Яла край село че дошли, Жива се съ майка здравили—
 Яла си братко говори: 110 Мертвы се пустили.
 Сестро-ле мома Іовано! Остана слано и благо
 Я земи тоа пать, За тия верли душмане.
 85 Да идешъ, мома, дома; —
 Я ше останемъ гробишта, Това се тамо сторило
 Ранена коня да си напасемъ, Та се у пѣсень турнало.
 Па ше те, мома, пристиг- 115 За ваше здравье — за наше,
 немъ». За много годинъ.

¹⁾ Особенная вонючая трава.

№ 49.

(Загорье) Берков. окр., с. Боровци; 13 февраля 1880 г. записано со словъ Тодора Н.

(Вѣрованіе въ предсказанія календаря (оракула).

Рано, ми, рани младъ Тудоръ	25	Тудору майка да умре,
У светá млада нѣделя.		Тудоръ дома да се враща.
Заметна кожувъ лисиченъ,		И така Тудоръ спечалилъ,
Узелъ, ми, тежекъ календаръ,		Спечалилъ тежко иманье,
5 Отважда църква шарена,		И се назаде поверналъ.
Та да се Богомъ помоли	30	Прикупилъ Тудоръ овчаре,
У светá младая неделя.		Овчаре и говедаре,
Ку'-то, ми, отшелъ у църква,		Стока-та да му закарать
Зяпалилъ деветъ кандилé,		На село-то Борованъ ¹⁾ .
10 Та се Богомъ помóли:		Деветъ години поминали
«Божеле, мили Господи!	35	И десята му подбрала,
У календаръ ми се падаше,		И така Тудоръ коня стегнало,
Че ште да гиня,		Настанá Баштино росно ли-
Да гиня одъ своя майтя		вадье.
родьена».		Цено Тудуру говори:
15 «Тудоръ надалеко ше бѣгне		«Враштайсе, батё, назаде!
У големъ градъ у Влашка,	40	Това тѣ не е на добрѣ»
Ага се годинъ поминать —		Тудуръ три паты коня при-
Деветъ години да сѣди,		пуштѣ,
Да сѣди у Влашка земня Бог-		Три паты калпакъ паднало.
данска».		Настанали село Борованъ.
20 И така Тудоръ побѣгна		Край село-чешма шарена
У Влашка земня Богданска;	45	Либе му Петкана стояше;
Деветъ години посѣделъ,		Тудуръ Петкана загледá,
Тежко иманье спечалилъ;		Тудуръ си при нея дойде,
Агá си годинъ поминать,		И, ми, Петкана пѣташе:

¹⁾ Село въ Врачанскомъ округѣ.

Сборникъ II Отд. II. А. Н.

- «Либеле, либе Петкано!
 50 Петкана, младо невѣсто!
 Има ли това село конакъ,
 Конакъ да лежимъ —
 Сто гроша давамъ за оборъ¹⁾
 Двѣ иляды давамъ, у васъ да
 спимъ».
- 55 Постой, почекай либе Тудоре,
 До дома да се посвѣрнемъ,
 Да питамъ стара майка родъ-
 ена —
 Че ние сме двѣ жени
 Двѣ жени — довици».
- 60 И така шарены поди²⁾ диг-
 нала,
 Ка-мъ-то, ми, дѳма тѣчаше,
 Стара свекѣрва питаше;
 И си Петкана майка пѣташе:
 «Малеле, мила родъена!
 65 Терговче мало пѣташе,
 У назе моли да дойде —
 Сто гроша дае за оборъ,
 Иляду дае, у насъ да си спи».
- Петкани свекерва гѳвѳри:
 70 «Иды терговче, мома, из-
 лажи —
 Ага она-зе да дойде,
 Тежко иманье да земеме».
- И така она терговче викна̀ла;
 Тудуръ на свайга домъ отиде.
 75 Яле се пили ношь-та.
- И Петкана свекѣрви гѳвѳри:
 «Малеле, мила родъена!
 Яло, мале, терговче, ипило;
 Оче мало да поспи;
 80 Иды, ми, мамá, постели:
 Шарены озглавници нату-
 рай».
- Она му озглавници натурало
 Озглавници шарены;
 Двама са Петкана и Тудоръ
 легнали,
 85 Легнали, та се заспали.
- Нош́та се дигнала стара баба:
 Узѣла влашко ножленце,
 Само при Тудоръ очела,
 И така врата отворила
 90 И Тудору гла̀ва узѣла.
- Петкана се собу̀дила —
 Викна̀ла, та заплака̀ла:
 «Малеле, мома, старице!
 Какво̀ се чудо сторѣло!
 95 Нали е, мамо, нашъ Тудоръ,
 Де-ка у Влашка побѣгна̀
 У тая земля Богданска?
 Деветъ годинъ го не мало,
 Десета година че дойде́.
- 100 Мале, мома, родъена!
 На ли е то нашъ Тудоръ?»
- Свекерва Петкани гѳвѳри:
 «Дигнисе, мома, дигнисе!
 Тудору да си спастриме³⁾,

¹⁾ Сарай, малорус. обѳра.

²⁾ Исподница.

- 105 Тежко иманье ни остане; У буниште го турна́ли.
 Комшии да ни не чуя́тъ, 110 Останá тежко иманье
 Иманье да не узема́тъ». За тия верли душманье.
 Тудору но́пшась спа́стрили,

№ 50.

Кюстенд.-Бан. окр., село Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвѣцы
 Анны Карадановой.

(Будеть болгарскій царь изъ болгаръ ¹⁾).

Бугаринъ че царь да биде —	20 — А башта му говоряше:
Бугарска войска че бере.	«Раду́ли́нко, мило штерко!
Кой има сина че праты,	Та не чу ли — не разбра ли,
Кой сина, кой ми́ли брата;	Съ но́шти вечеръ на чешма-та
5 Сиракъ Стояна нема сина,	Каковъ си е ферманъ дошелъ,
Нема сина, ни брата:	25 Ферманъ дошелъ, аберь до-
Та си оды по дворове	нелъ:
И си рони дробни сузи,	«Бугаринъ че царь да биде —
И си трóши бѣли рацѣ;	Бугарска войска че берутъ»;
10 Онъ си има деветъ штерки,	И язъ сиромá ни мамъ сина,
Десета-та Раду́ли́нка;	Нимамъ сина, нимамъ брата,
Раду́ли́нка найма́ленка,	30 Салъ си имамъ деветъ штерки,
Найма́ленка, найубе́нька	Десета-то Раду́ли́нка,
Согледа го одъ високи те чар-	Раду́ли́нка найма́ленька,
даци,	Найма́ленька, найу́бава».
15 Па на башта си говóри:	Проговори Раду́ли́нка:
Аво тато, ми́ли тато!	35 «Не бой, ми, се, ми́ли тате!
За́што, тате, по дворъ ше-	О́тиди си на Новъ-Пазаръ на
ташь,	панагиръ,
По дворъ шета́шь дробни съзи	Та ми купи машко руо и оруже,
рони́шь,	И ми купи остра са́бля,
И си тро́пиши бѣли рацѣ?»	Остра са́бля — посѣ́клие,

¹⁾ Пѣснь эта поется на хороводахъ.

- 40 И ми купи тенка пушка,
Тенка пушка нишанлія,
И ми купи Врана коня,
Врана коня — игралія,
И ми купи буйно копье,
45 И ми купи шаренъ калпакъ;
Подсѣчи ми руса коса,
Остави ми руси перчикъ;
Я че идемъ силне войске
Со чѣчины сынове —
50 Напредъ предъ войске че
одымъ
И зеленъ байракъ че нѣсимъ». 65 Тамъ трава-та повенала:
Тамъ седѣла деветъ годинъ.
Когѧ дошлѧ «Лазарица»,
Улезнало у яѣро при конѣ-то, 68 Та и тамъ трава весела била.
- 55 Улезнало — запояло «Лазарица».
Дочула е паріца — та,
И говори:
«Тако м' Бога, честитъ царь!
Имашъ момѧ у войске-те».
60 Я царо не вѣруе.
Па сидѣла ошъ три годинъ
време.
Де сидѣла дружина,
Се трава-та весела,
Де седѣла Радулинка,
65 Тамъ трава-та повенала:
Радулинка у уста вода носѣла,
Та трава-та насипала,
68 Та и тамъ трава весела била.

№ 51.

Село Жилинци, Кюст. окр.; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Стойны Стояновой Чекеренды.

(Бѣгство влюбленных¹⁾).

- Извикна́ла е Янинка:
«Бре варай Боже! до Бога 10 Дочуе Петрѣ тергѡвецъ:
Одъ таа кашта богата,
«Айде, Янинко да бѣгамо!»
Одъ тѣя люде джелѣпи:
А Янинка му говѡраше:
5 Вѣсъ день перемъ и мѣсимъ,
«Чекай, Петре, до година,
Са ноштъ свѣла препри-
До година на Великъ-день,—
дамъ 15 Свекоръ, свекрова на церква,
Золви за танки дѡрове;
До двѣ ми золви на ѡро,
Да имамъ негдѣ нѣкого,
До два девера на каменъ,

¹⁾ Пѣснь эта поется на хороводахъ.

Младо войно на прошетъ;	Докарагъ кони, кочія,
Докарай кони, кочіи,	Натоварилъ имъ иманье:
20 Дотовари имъ иманье.	25 Една кочія тонки дарове,
Чекалъ Петре до година,	Друга кочія Янінка. —
До година на Великъ-день;	И се бѣгало на друга кашта.

№ 52.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(Жестокость гайдука ¹⁾).

Билъ Богданъ, билъ арамлія	Накара башта да верти,
До седемъ — осемъ години	15 Накара сестры да поятъ,
арамлія.	Накара братя да свиратъ,
Войвода му говори:	Накара снаи да поятъ,
«А Богдане, Богдане!	Накара майтя да яде;
6 По тая гора зелена —	Башта му верти и плаче,
Богъ да не кара —	20 Майтя му яде и плаче,
Колко си годинъ айдукъ	Братя му свиратъ и плачатъ,
билъ?»	Сестры му игратъ и плачатъ,
Богданъ му вели-говори:	Снаи му поятъ и плачатъ.
«Войводо, мори, войводо!	Дете одъ раженъ говори:
10 Деветъ семъ годинъ айдукъ	25 «Тателе, мили татице!
билъ,	Потерни, мили тате, огино,
Деветъ семъ керви учинилъ,	Изгорѣятъ черни очи,
Десето детѣ Стояно,	Я ми додай студна вода,
Живью го на раженъ пе-	29 Да растопа клето сердце.

кохъ:

¹⁾ Пѣснь эта поется на хороводахъ.

№ 53.

(Заг.) г. Берковица; 13 февр. 1880 г. записана со словъ вожатаго медвѣдя.

(ПОДЪ ПЛЯСКУ МЕДВѢДЯ).

Димитра малка мома!	А верже се гердадже-то
Да ми дойдешъ ютре на вечеръ:	Гердаджече су маниста.
Да ми носишь руса коса,	Ште ти земемъ китка цвѣтя,
Руса коса до пояса;	Китка цвѣтя одъ глава,
5 Премѣнисе, нажитисе,	10 Китка цвѣтя ралебуша.

ПѢСНИ ИЗЪ СЕМЕЙНАГО БЫТА.

№ 54.

Сехо Струга (въ Македоніи); 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджіева.

(Раннее развитіе половыхъ стремленій).

Жены ме, майко, жены ме!	— «Ако ме, майко, не женишь,
Дури су мало-малено	Младъ харамія ке бидамъ
(поеторяется стихъ)	Со дваесъ и петъ дружина,
Дури е жито ефтино, (bis)	Кой нема майка, ни татко,
Дури е вино ефтино,	15 Кой носи кервава кошула»;
5 Килница вретя сто пары,	— «Ако идешъ харамія,
Ведрица ¹⁾ вино золота ²⁾ .	Луто ке, ми, те прѣкынамъ:
— «Не женамъ, синко, не же-	Тамо да, ми, се рѣзболишь,
намъ,	Да нема, кой да ти дойде до
Уште си мало-малено	тебе;
О(д) дванаесъ години,	20 Ты да си ѹмрешъ на-само,
10 Одъ тринаесъ пролѣти»;	21 Гаврани-те да те закопаятъ.

¹⁾ Сосудъ въ 12 окъ.²⁾ 30-тъ паръ.

№ 55.

Г. Радомиръ; 1 дек 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Споръ двухъ братьевъ изъ-за дѣвушки и выборъ послѣднею младшаго).

- Два се брата за мамá караятъ;
Помладіє на старіє вели:
«Немой, брате, да се некараме,
Свѣтъ со-съ насъ да се не смѣе;
5 Ты ўдари гóра бершлянова,
А я че удримъ гóра чешмирóва;
Кой претечє на мóмины двory,
Онъ че земе текмена девойтя».
Пóстаріє удри́ гора бершлянова,
10 Помладіє удри́ гора чемширова,
И два-та се на дворъ достигная.
Излезнáла токмена девойтя—
Што че она дарба да даруе?
Пóстаріє свилена кошуля,
15 Помладіє дуня стогодкина;
Не се чуда свилена кошуля
Алъ се чуда дуня стогодкина;
Де-ка си е дуня лѣтувала?
А де-ка си е дуня зимувала?
20 Лѣтувала момины дарове,
Зимувала мóмины пазуки.
И па-й се братья за мома карая;
И тога имъ мома продумує:
«Кому дáдо свилена кошуля,
25 Онъ да биде мой стари деверъ,
Кому дáдо дуня стогодкина,
27 Очемъ него за любе да ми е.
-

№ 56.

Трен. округа, с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Стоянчи
Божилова.

(Дѣвушку беретъ въ жену юнанъ, принесшій изъ-за Дуная яблоко
«мерджанку»).

- Собрали се шеесѣтъ юнѣци,
Собрали се на ладне меане,
Та си пили това руйно вино;
Слуга имъ е Руселенъ девойтя;
5 Рѣдома е чашу даваѣла—
Сви юнѣци чашу приванали.
Проговори Дюра Скенделия:
«Бога тебе, моме Руселено!
Какъ можешъ, слуга да ми бѹдешъ,
10 Дали можешъ, да ми любе будешъ»?
Оговори Руселенъ девойтя:
«Кой се може юнакъ наванаты,
Да преплива презъ бѣли Дунавье,
Тому-ва чемъ люба да си бѹдемъ:
15 Тамо има мерджанка ябука,
Да донесѣ одъ ябука нишѣнъ».
Навара се Дюра Скенделия,
Да преплива презъ бѣли Дунавье,
Да донесѣ ябука мерджанка,
20 Да си узме мому Дюръ-Елену:
Постегнале ¹⁾ конче-то троегѹдче,
Постегнале ¹⁾ до деветъ коланы,
Те препливагъ бѣли Дунавье,
И донѣгъ ябука мерджанка,
25 Та узелъ момѣ Дюръ-Елена.

¹⁾ Т. е. постегналъ+е.

№ 57.

Г. Пиротъ (въ Сербск. Княжествѣ); записана 5 ноября 1879 г.

(Невѣста зоветъ своего милаго).

Дуни, ми, дуни ладѣне,	Да видишь Милки дарове;
Дойди, ми, дойди Драгѣне,	Вържи си коня за ружу:
Иль тѣе вечерь, иль друга	Конь ружу да мерѣше,
У моя баща зеленѣ,	А онъ у сердцу да уздише
5 Кудѣ везѣ Милка дарове;	10 За свое-то драго нѣболе.

№ 58.

Сое. округъ, с. Кремиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Степана Крачуна.

(Невѣста цѣлуетъ руки свадебнымъ гостямъ).

(свадебная).

Огрея дзвѣзда деница	На кума и на старойтя:
Низъ тая чесна тарпеца;	Кумове аризвать,
Не ми е било дзвѣзда деница,	Аризвать пара грошеве,
Но ми е млада невѣста:	9 А девере керстаты полаци ¹⁾ .
5 Редома рака целива	

№ 59.

Охридскій окр.; 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджіева.

(Злобное отношеніе матери жениха къ невѣстѣ).

По патъ растель трендафилъ,
 Растель червень трендафилъ,
 По патъ цвѣтилъ, на патъ падялъ;
 Тукъ поминувать Янкови сватови:

¹⁾ Тур. слово-платокъ.

- 5 Си-те сватоце трендафилъ брале;
А небере Янко младо момче,
Но онъ ходи близу при девойка,—
Янко думатъ на млада невѣста:
«Ой Меріе, моя сужденице!
- 10 Ты си ми сега девета девойка;
Си-ти ми ги отрула стара майка;
Ке дойдеме до бѣли дворови,
Предъ дворови коло ке играе,
Коло води стара-та ми майка,
- 15 И у коло мили-те ми сестры;
Отъ хоро-то майка ке се пусты,
Ке си влезе во бѣли дворови,
Ке си земе отъ злато машица,
Ке си фаны змїя присойница,
- 20 И ке земе бърданъ отъ булюра
У чаша та зехеръ не нацеди,
Ке помѣша вода и шекеръ,
Ке ти дава шербетъ да си піешъ;
Не се лажи, мило мое сердце;
- 25 Па ты земи, подай си на деверо-тъ».
Ми дойдова до бѣли дворови,
Се фанаха коло да играятъ:
Коло води Янкова-та майка;
Си донесе шербетъ на невѣста-та:
- 30 «Земи, Маро, моя снахо мила!
Напи, мї, се шекеренъ шербетъ».
Мара зеде ¹⁾, на деверо-тъ си даде,
Па го непи — жалосна му майка!
Како га испи, на земля си падна —
- 35 Наймаліо-тъ синъ билъ деверъ.

¹⁾ Sic.

№ 60.

Тренскій окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Юрія Н.

(тоже).

- Иванъ сака Петкану девойтю,
Иванъ сака, майтя му недава:
«Не мой, синко, Петкану да зѣмешъ —
Петкана си е многа больняива
5 Больняива и па айнаджія:
Зимѣ(е) глава, лѣтѣ половина».
Иванъ си майтю неслухалъ,
Та земало Петкану девойтю.
Ка' е било скóро по вѣнчанье,
10 И ню е скоро глава заболѣла;
А майтя́ му по тія оговóри:
«Кой ты дума, синко, Петкану да не земашь?»
Па е отишла Иванова майтя,
Отишла на нови пазаръ,
15 Да тражи то върле маджіе;
Опази ю Иванъ добаръ юнакъ,
Па-й си говори на Петкану любе:
«Те, си иде тая наша стара майтя
И носи той върле маджіе;
20 Када биде вечеръ на лаганье,
Ты да легнешъ на мое постельте,
А я легнемъ на твое постельте;
Егá би се тоя върле маджіе растуриле,
Станалъ се Иванъ Змія — Осовница;
25 Ка' си биде рано одъ зарана
Я си станá Змія́ — Осовница,
Да запрегнешъ той бѣли скутеве,
Да ме туришь у бѣле скутеве,

Да ме носишь презъ росне ливадѣ,
 30 Да ме туришь у камено громадѣ;
 Ты си млада не чешь да отсѣдишь;
 Ка' биде, да се тебе воде,
 Да дойдешь, да ме туришь
 Да ме туришь у бѣле скутѣве,
 35 Да ме туришь у мое дувáрове».

Дальше сказатель не могъ въ порядкѣ все досказать, но въ заключеніе сказалъ:

Станало е Петкана Змія-Осовница,
 Та испила на негову стару майтю очи,

И говори:

«Мале! да одышь по равни дворѣве —
 40 Емъ да одышь, тѣрева да одышь».

Мои си двори запусѣли.

№ 61.

Г. Дупница; 11 дек. 1879 г. записана со словъ Стефана Станоева.

(ТОЖЕ).

Сѣднѣлъ е Стефанъ сиромѣхъ	Майка Стефану думаше:
Вечера да си вечерѣра	«Синку, Стефане, Стефане!
Со-съ булка си Елѣнка	15 Я одсудимъ булка-та,
И съ двѣ-те мышки ражбицы;	Че ми се вече не срамѣя:
5 Яли са, вечерѣли,	И вечеръ хѣды по дукѣне,
Я вино имъ се свершило;	Та со-съ терзиѣ играе».
Станѣла булка-та Еленка	Влезнѣла булка-та Елѣнка;
Въ дольни земници да иде	20 Стефанъ Еленки думаше:
Вино да си натѣчи,	«Еленко първолюбне!
10 И се на прага запрѣла,	Я извади ми вѣнчална премѣна,
Да шлуша майка свекрыва,	Ютре ште идемъ на чѣрква
Што ште да дума за неа.	Премѣни Петра и Пáвля;

- 25 Оди́ха и дойдо́ха.
 Сте́фано Еленки ду́маше:
 «Еленко перволю́бне!
 Чу́гъ самъ азъ ду́ма за те́бе,
 Че се на майка несра́мьшъ;
 Я извади, ми, са́бля френги́я
 Ру́са и глави́ца одсѣ́че;
 Ола́вица таи́ ёште скача́ше
 И со-съ язы́къ ду́маше:
 «Сте́фано, перволю́бне!
- 35 Што́ ти на срѣ́шта пу́тъ пре-
 ми́нахъ,
 Што́ ти ло́ше проду́махъ?
 Та послу́пá майка́ ти —
 Тая́ ми е голе́мъ душма́нъ».
 Сте́фану жа́лбу дожа́лѣ,
 40 И се пробо́де кле́то се́рце,
 И на майка́ си ду́маше:
 «Сѣ́ды ми майка́ са́мичка,
 43 Сѣ́ды ми, ёште леску́вай».

№ 62.

Городъ Пиротъ (5 ноября 1879 г.).

- Девóйче цвѣ́тъе бра́ло.
 Куд га бра́ло,
 Там заспа́ло:
 У гори́це
 5 Подъ ели́це
 Подъ елú
 Зеленú;
 Бѣ́ло ли́це прекри́ло
 Са але́во кавра́че.
 10 — Упа́зи га младо момчé
 Момчé изъ нова са́да,
 Та говóри на дево́йче:
 «Дигсе, дигсе дево́йчице!
 Шта́ си се оспало́?
 15 Ясно сýнцe изгре́яло,
 Оче да при́гори;
 Алевъ кавравъ побелѣ́лѣ,
 Побѣ́лелъ отъ лю́те росе.
- И китка́ цвѣ́тя повенúла,
 20 Што́ си набра́ла».
 — «Не́ка вене, не́ка сене,
 Другчо́ че бере́».
 — И момчé-то се оже́нилo,
 Што́ си избра́ла.
 25 — «Не́к се жени́, не́к се
 до́ми,
 Просто́ да му е:
 У́ мен(е) му златанъ пѣ́рстенъ,
 Што́ че се мени́;
 (Ка́же) Ка́дѣ́ буде у церк-
 ви́це
 30 У церкви́ насре́дѣ вѣ́нчания,
 Громъ́ да гро́ме и тресъ́ да
 тресне́
 Да тресне́ изъ ве́дро небо
 33 И ни́ да уби́е.

№ 63.

Городъ Пиротъ (5 ноября 1879 г.).

(Девоиче стои на порте, а момче шета по сокаѣ).

- Момче девоичи говори: Куде има земља ровита,
 «Кажѣ ми, лудо, и покажи, 15 Да се тамо закопамъ?»
 Куде има горѣ зеленѣ-та, — Каже девоича:
 Де идем да се обѣсим; И това ли да научем?
 5 У друштво личенъ да несем, Закопайсе, лудо, у моя-та баща
 И на светѣ да не досѣджа?» У баща зеленѣ,
 — Каже девоича: 20 У тѣя бечки карафиля.
 «И това ли да научем? — Момче девоичи говори:
 Обѣси се, луде, у моя-та баща «Кажѣ, покажи девоиче,
 10 У баща зеленѣ, Куде има вода голема?
 На тѣя бели трендари». Идем да се удавимъ.
 — Момче девоичи говори: 25 — Удависе, лудо, удависе
 Кажѣ, покажи, ми, лудо, У моя-та баща, у бунаръ.

№ 64.

Село Нова-Мала (Пирот. округъ); 7 ноября 1879 г. записана со словъ Софѣи Кирины.

(Интимная связь дѣвушки съ холостякомъ).

- Прошетавсе младъ бетяръ
 Прошетавсе у серай — Бѣлградъ.
 Угледа га Елена отъ високе чардака:
 «И ела! дойди ерделъ младъ
 5 И донеси кавале, мало да посвириямо!»
 Проговори ерделъ младъ:
 Не смѣмъ, не смѣмъ, Елено,
 Ту е Ёерковъ краль,
 Па се дойде на вечеръ
 10 Па-й донесе кавала».

- Су ¹⁾ нощъ ѣше и пише
И предъ зоре заспаше.
— Причукали ²⁾ Їерковъ краљъ
Причукалъ на неговѣ капие:
15 «Ела, отвори Елена!»
— «Почекъ почекъ, Їеркокъ краљъ!»
— Па се дойде Їерковъ краљъ,
Па говори Їерковъ краљъ:
«Елена, Елена! мѣсила ли тайна,
20 «Да си дойдемъ на войску»?
— «Не семъ мѣсила, не готвила».
— Проговори Їерковъ краљъ:
«Што си косе мърсене»?
Приговори Елена:
25 «Дошла сестра-та,
Та доvéла децá-тá, —
Да се съ мене играше,
Да на то косе мърсене».
— Изговара Їерковъ краљъ:
30 «Ей, Елено, Елено!
Іа, ми, додай ключёве,
Да отворимъ сандáци (2 раза),
Да узмемъ дукáци,
Да си купимъ тайну»
35 — Изговара Елена:
«Тако м' Бога, Їерковъ краљъ,
Си-ночь да де-си стрáтилъ,
Да се играше са децá-та
Ключеве изгубише».
40 Излётесе Їерковъ краљъ,
Та, ти рáзби сандаци:
У сандаци младъ бетяръ.

1) Т. е. всу.

2) Sic.

№ 65.

Трент. окр., с. Божица, на границѣ Вран. окр.; 4 марта 1880 г. записана со словъ Павла Лазарева.

(Разспросы сестры у брата, любящаго поповскую дочь).

Пролія, ми, ято голубато	«Брале Лазо, коя девойка
Па, ми, паде лозье на дутяне.	тешь,
Лазарь рѣже крыла паунова,	Коя девойна тешь?»
Порѣза се на рука десницá	15 — «Селе Еле! найближня ком-
5 На рука десница.	шійка
Па го пита сестра Елица:	Найближня комшійка
«Брале Лазо! боли ли те	Поповá е чѣрка»
рука?»	— «Брале Лазо! шій мордо-
— «Селе Еле? не боли ме	ламо
рука	Шій мордоламо;
Не боли ме рука;	20 Турай дугме до дугмеета,
10 Но ме боли сердце за девойка	(повторяется стихъ)
Серце за девойка».	Да не пройде ни златнá ябўка,
Па га пита сестра Елица:	22 А камо ли тудя рука».

№ 66.

Соф. окр., село Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Тита Николова Адамова.

(Нумъ и староста убиваютъ жениха).

(ЗА СВАДЕБНОЙ ТРАПЕЗОЙ).

Зажени ми се младъ Младенъ:	Триста сватове и дванаесе
Далеко момá затекми	дѣвере,
У Влашка града голема;	Новога кума и старойтю.
Чинило законъ, што било,	И си пойдоха свáтове.
5 Та па се назáдъ поверна;	10 Минаше поле широко
Та позва триста сватове,	И насташе гора зелéна;

- Тамо ги мракъ преотелъ,
 Та са легнали и заспали.
 И додума кумъкъ и старойтя: 45 И майтя ги срѣтнала,
 15 Погубиѣа млада Младена; Предала куму и старойтю
 Турише Бранка деверче, Това ви́но червено
 Турише младъ младоженя, И на девойтя превѣсь по-
 И отидоше у Влашка града дига —
 голема. Та ли е многу хубава?
 Недѣля свадба правиѣа, 50 А девойтя ю казуе:
 20 И нече имъ момá излезне; «Хубава, мамо, та яко хубава,
 Брайтя Тодори думая: Амо семъ млада удóвна.
 «Сестро Тодоро, Тодоро! Недѣля свадба правише:
 Кага́ улезнешъ тарпе́за, Се си я майтя питуе,
 Не дидзай глава высоко́, 55 И се ю момá казуе;
 25 Не турай вѣ́нци по́-горѣ; А па майтя вѣ́ра не лови.
 И не разгледай тарпе́за; Кага́ си биде́ на́йпослѣ́,
 Не мой срамъ посрамишь, И майтя вѣ́ра фанала:
 Не мой укоръ изнесешъ; «А куде́ е си Младенъ при-
 Ние сме лю́де чуены́. лика?»
 30 И Тодора тарпе́за улезе: 60 Кой ти е младъ младоженя?»
 И ди́же глава высоко́, — «А Бранко е, мамо, де-
 И тури вѣ́нци по́-горѣ, верче!
 По сва тарпе́за по́гледа — Оно е младъ младоженя.
 Нема си Младенъ, та нема го. — «Э, куде́ е Младенъ при-
 35 И си по́йдоше отуде; лика?»
 Пре свая гора гледала, — «Мале! Младенъ е млади
 Гледала млада Тодора, загина́лъ,
 Де-ка че види млада Младена? 65 Загина́лъ у тая гора зелена,
 Та я видѣ́ла млада Младена При това́ дерво керстато,
 40 Ута́я гора́ зеле́на видѣ́ла: На тонка ры́за-кошу́ля,
 Башка́¹⁾ съ гла́ва́ трупина́, На чишъ²⁾ червенъ подкап-
 Лежи на тенка риза-кошу́ля, никъ».

¹⁾ Отдѣльно.²⁾ Sic.

Сборникъ II Отд. И. А. Н.

- Тагай е деветъ сестры цвилба
тергна́ли,
- 70 Десета майтя найвече;
А цвилба се до́чу небесѣ;
И говори́ Господъ:
«Ангеле мои́ рѣтае!
Слезнете долѣ, на земи!
- 75 Што ми е цвилба дочуе».
И са ангеле слезна́ли;
Та са на́ земи видѣли,
Та па си при Бога отоше;
Та па ги Господъ питуе:
- 80 Ангели мои́ рѣтае!
Што си видохте на́ земи?»
А онѣ тагай говори́:
«Божеле, мили Божице!
Младенъ си е младъ заже-
нигъ,
- 85 Далекѣ затекмигъ мома́
У Влашка града големи,
И си се назадъ по́верна
Со-съ триста сватове и два-
наесе девере;
- 90 И минаха́ поле ширѣко,
Настая го́ра зелѣна,
И тамо ги е мракъ преотелъ,
Та си легнали-заспали;
И додума кумъ и старойтя,
Та погубиха́ Младена,
- 95 Тури́ха Бранка деверче,
Тури́ха младъ младоженя;
- Кага́ отоше у Влашка,
Недѣля́ свадба прави́ше —
Не че имъ мома излезне;
100 Брайтя Тодори думая:
«Сестро-ле Тодоро, Тодоро!
Кага́ улезнешъ тарпезе,
Не дигай глава высоко́,
Не турай вѣнци по́-горѣ,
105 Не мой да гледашъ тарпезе,
Не мой ни срамъ посрамишь,
Не мой укоръ изнесешъ;
Ние смо людѣ чуены».
И се вернаа свѣтове
- 110 Презъ тая го́ра зелена,
Тамо е видѣла,
Видѣла млада Тодора,
Де-ка е Младенъ загинагъ:
У тая го́ра зелена,
- 115 При това́ дерво керстато,
Керстато и столовата¹⁾.
Па си ойдо́ше на двѣры;
Майтя ги срѣтна́ла,
Предала вино-ракѣя,
- 120 На девойтя превѣсь по-
дигла,
Да види, да гледа,
Да ли е многу хубава?
А девойтя ю казуе:
«Хубава, мале, хубава!
125 Хубава, мале, та много,
Ама семъ млада удовна».

¹⁾ Развѣснстий.

Тутъ сказитель нѣсколько опустилъ, сравнительно съ изложеніемъ въ первой части этой пѣсни.

- «О ти си, синку (sic) Узнете сабья ерджава
удовна?» 135 И той маздракъ желѣзень,
— «Младень е млады поги- Слезнете долѣ на земли,
налъ, Ставѣте глава трупина,
Погиналъ у тая гора зелена». Та на му душа съодайте;
130 Тагай се деветъ сестры цвил- И дайте му сабья ерджава.
ба тергнали, 140 И тоя маздракъ желѣзень,
Десѣта майтя найвече. Та да отиде на свадба.
Цвилба си дочу до тебе» Што найде, се да посѣче,
— «Фала вама, мои ангеле! 145 Да сѣче и да убодѣ.

№ 67.

Г. Радоміръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Разлуна новобрачныхъ вскорѣ послѣ вѣнчанья).

(СВАДЕБНАЯ).

Войницѣ се пишатъ	Ты водо студена,
На войска да идатъ.	15 Ты стара пладнино!
Горо-ломъ зелѣна,	Кой си нема сабля,
Ты водо студѣна,	Сабля че му дадемъ.
5 Ты стара пладнино!	Горо-ломъ зелена,
Кой си нема коня,	Ты водо студена,
Коня че му дадемъ.	20 Ты стара пладнино!
Горо-ломъ зелѣна,	Собралисе се млады войници
Ты водо студена,	Си-те млады, си-те неженены,
10 Ты стара пладнино!	И си-те, мале, коня играяха;
Кой си нема пушка,	Я едно войниче коня не играе,
Пушка те му дадемъ.	25 Ни коня играе, ни ми пѣсень
Горо-ломъ зелена,	поѣ;

- Окна си го, мале, сръбски князь Стевана:
«Зашто ты-зи ни коня играешь,
Ни ми пѣсень поѣшь?»
Продума малко войниче:
30 «Слушай мене сербски краль Стѣване!
Я играемъ и ногу обичамъ;
Мене ми е писмо достигнало,
Достигнало одъ моя-та дома,
Де-ка били ногу на грыжове»
35 Продумá си сербски краль Стеване:
«Ты разыграй коня патонѡга!»
И разыгрá коня патонѡга,
Разыгрá го низъ поле широко.
Продумá си сербски краль Стеване,
40 Продумá си на младо войниче:
«Ты разыгрá твой добра коня
Разыгра го низъ поле широко»!
И войникъ му дума продумуе:
«Слушай мене, сербски краль Стеване!»
45 Я не бѣгамъ одъ царска-та служба
И не бѣгамъ одъ нашѣ народъ —
Ногу сакамъ и ногу обичамъ;
Богъ да бѣе мои-те комшійте!
Они са си верли, бре, душманти:
50 То пратия това бѣло книже
У книже-то това черно писмо,
Не го знаемъ, де е одъ комшии,
Я го знаемъ одъ моя-та дома;
Научйсе де-ка не е одъ моя-та дома,
55 Салъ одъ верли комшии
Одъ комшии, одъ верли душмане:
Очемъ сега коня да играемъ,
Очемъ тебе пѣсень да попоѣмъ,
Очемъ д'идемъ на равно Косово

- 60 Да пропѣдимъ Турска силна войска,
 Да погубимъ цара, бре, Мурата,
 Да со-съ Божій заповѣдъ
 Ослобѣдимъ наша мила вѣра,
 Мила вѣра, мила православна».
- 65 Богъ да бѣ Турци клетки псета!....
 Да живеа наши мили брати,
- 67 Дека стана царство православно!

№ 68.

Село Скрино, Дупн. окр.; 17 дек. 1879 г. записана со словъ Ангела Рыбаря.

(Т О Ж Е)

Стояне, море, Стояне!	15 «Стояне, море, Стояне, ста-
Стояну книга дофтасала:	нувай!
Премладъ нá войсте че иде;	Ай станувай, да ходыме!»
Остави млада невѣста,	И онъ ошелъ, она го неусѣ-
5 Армосана, невѣнчана.	тѣла:
И она го прашаше:	Когá се разбудила, егá ли го
Стояне, любне, Стояне!	нѣма;
Кадъ-то чешъ, любне, да	Станалá на дворъ излезнáла,
идешъ?	20 Викнáла та заплакала:
Ногу ли чешъ да се заба-	«Стояне, море, Стояне!
вишь?	Даль ойде у горá
10 Дали два дни, дали три	Еленъ да утепашъ,
дни?	Или ойде у поле-то,
— «Ни два, ни три дни,	25 Рыба да уловишь».
Алъ деветъ годинъ царски	Земала двѣ стовни шарены,
измитаръ».	Та ойде нá вода-на Дунаева,
Па си легна, та си заспа.,	На Дунава говѣреше:
Чукнала на порты дружина:	«Дунаве, тѣя водице!

30 Одка(д) са петли появи, Надъ-предъ Стоянъ идеше
 Колко вгемія минало? И со-съ писанъ кафалъ свираше
 — Триста вгеміи минаа, 35 И за тебе жаляше.

№ 69.

Джумалійскій окр., с. Селиште; 10 дек. 1879 г. записана въ г. Дупницѣ со словъ Николы Іованова.

(ТО ЖЕ).

Углави се Павлѣ у неделя,
 До неделя-та свадба че буде.
 Поканилъ си отъ три града гостѣ:
 И си кані кумо и старейко;
 5 На свадба му дойдоа три Татара
 Три Татара — три чадара,
 На Павлѣ-те велятъ-говоратъ:
 «Айде, Павле, цару, ми, ти тѣра,
 Да ты идешъ на силна война»;
 10 А Павле си вели — говори:
 «Постойте малко, почакайте,
 Да испратамъ до три млади дѣверы»;
 А онѣ му велятъ — говорятъ:
 «Не те оставамо ни день до пладнина,
 15 А то не да испратишь три дѣвера».
 Та стануа Павлѣ, да иде,
 Да иде на силна война:
 Башта му азна бронише,
 Братъ му коня кове и сѣдла,
 20 Я майтя му дреи избѣраше,
 Любне му кѣтка увѣваше
 Увиваше и му нарачаше:
 «Да гледашъ, Павле, да гледашъ,

- Кой ти китка повене,
25 Я те се углава». —
Па ойде Павле на силна война —
Деветъ години сѣде Павле
Сѣде на силна война —
Се му китка била весела;
30 Когá десета година-та била,
Китка му повенала-сехнала, —
Павле си уилигъ, угрыжилгъ;
Догледала го царица Марія,
Та на Павле-те вели-говори:
35 «Што си се, Павле, уилило
Уилило, угрыжило?»
Я Павле и вели-говори:
«Когá крену́ на силна война,
Башта ми азна брояше,
40 Братъ ми коня ковалъ и сѣдлагъ,
Майтя ми дреи збираше,
Любне ми китка увиваше
Увиваше и нарачаше:
«Да гледашъ, Павле, да гледашъ —
45 Когá ти китка повене,
Я те се углава;
Ка' се титка усехне,
Я те се ожéне»;
Те сегá деветъ години —
50 Титка ми биде се весела,
Са'ми титка повена-посехна́». —
«Проклетъ да си, Павле!
Што не ми си ты казалгъ?
Я улезни, Павле, у яхере,
55 Та извади коня шестокры́ла,
Та си яни низъ поле широко,
Егá би нешта затéкалгъ».

- Та си влезна Пивле у яхеры,
 Та извади коня шестокрыла,
 60 Та яхна низъ поле широко;
 На срѣшта му стара майтя,
 Де-ка бѣли това платно у неделя;
 Павле на майтя си вели-говори:
 «Помози Богъ, стара бабо!
 65 Зашто бѣлишь това бѣло платно,
 Зашто бѣлишь у света неделя?
 Да ли го бѣлишь, да бѣлѣе,
 Или го бѣлишь, да чернѣе?»
 — «Имахъ сина, како тебе;
 70 Ойдѣ онъ на силна война,
 Любне остави подъ бѣла прекрова;
 Са'му се любне жени:
 Одъ мака семъ дошла да бѣля»;
 Па си яхна Павле коня на нагоре,
 75 Та си найде стара башта,
 Де-ка крои лозѣе у неделя:
 «Помози Богъ, стары дедо!
 Зашто кроишь лози у неделя?
 Да ли кроишь, да роды,
 80 Или кроишь, да исахне?»
 — «Не го кроимъ, да родить,
 Но го кроимъ, да исахне:
 Имахъ сима, ка'-то тебе;
 Отиде онъ на силна война,
 85 Любне остави подъ бѣла прекровка;
 Са'му се любне жени,
 Та одъ мака самъ се бѣгалъ, —
 Та го кроамъ, да исахне»,
 — «Да ли те я затеча дѣма»?
 90 — «Карай кона поберже, те затечешъ».
 И Павле си бутна кона,

- Та си ойде дѳма:
 Сватове на търпезе сѣдеа;
 До кумъ му мѣсто чиня.
- 95 Павлѣ вели-говори:
 «Не самъ дошелъ, да сѣдамъ;
 А извадѣте млада невѣста,
 Да ми целива рака».
- И изведѳа млада невѣста,
 100 Та му целна́ла ра́ка;
 Павлѣ даде и перстенъ мѣновникъ:
 Тѳга она на сватове вели-говори:
 «Айдете со здравье, китени сватове!
- 104 На мене дойде Павле добаръ юнакъ.

№ 70.

Берков. окр., с. Аджиска Маала; 12 февр. 1880 г. записана со бловъ Най-
 дена Андрѳва.

(тоже.)

- Яла и Стоянъ заженилъ.
 Доде му свадба стояше,
 Ситенъ му ферманъ дофтаса:
 Да иде Стоянъ, да иде,
- 5 Да дигне вълна бѣгличка»;
 Излезналъ младъ Стоянъ,
 Та на кметове се мо́ли
 На кметове и попове:
 Ко'-то писахте кола
- 10 Кола петъ стотинъ,
 Да дигатъ вълна бѣгличка,
 Оти писахте и мене,
 Ко'-то самъ свадба правѣлъ?»

Они му тогива казували:

- 15 «Тебе сме писали
Че ти са бйволе яки,
И ти са кола новы,
И ти са жегли ¹⁾ желъзны,
Да ште ты, Стояне, карване ²⁾ да водишь».
- 20 И Стоянъ си тергналъ, та пошелъ.
И ко'-то пошелъ Стоянъ,
Миналъ покрай гѣденица:
И она на вертнѣко ³⁾ стояла
И у рака торба держала,
- 25 И у една рака китка держала,
И му казала:
«Доде-ка е китка вѣсела,
И ты да ме знаешъ,
Че самъ тебе чекала;
- 30 Одкадъ китка стане нехѣла,
Да знаешъ, Стояне, да знаешъ,
Че самъ се годѣла, Стояне!»
И Стоянъ отшелъ.
Деветъ годинъ станало,
- 35 Доде вълна теслимилъ
Теслимилилъ на кралица-та.
Свекоа заранъ китка бѣше вѣсела;
Когѣ една заранъ, китка померкнала;
Невеселъ станалъ младъ Стоянъ.
- 40 И кралица го викнала:
Оти, Стояне, кѣто заранъ веселъ,
А тая заранъ не ми е веселъ?»
И Стоянъ е казалъ: Оти невеселъ?
Не самъ веселъ, че има, царѣце,

¹⁾ Дышло.

²⁾ Скоро.

³⁾ Воротца.

- 45 Че има презъ врата двѣ ябълки,
Двѣ ябълки петровки;
Ката година раждатъ
Раждатъ една златна ябълка,
И тая година родили;
50 Ко'-то родили, дошли айдуци,
Та украднали ябълки».
— Сетило се царица. —
«Товѣ не са айдуци дошли,
Но ми са любовница жены».
55 Рекла тогива царица,
Рекла на нойны рыджале: ¹⁾
«Изведѣте кѡня ранена,
Ранена, крылата;
Да иде Стоянъ, да иде
60 Да иде на негѡви дѡмове;
Че оде мене прошка има
Да иде на негѡви дѡмове».
И пошелъ Стоянъ, пошелъ:
Доде у зенгіа постапи на конь,
65 Настаналъ баштино лозье;
Башта му лозье копа у нѣделя;
Рекелъ младъ Стоянъ:
«Помогай Богъ, копачко!
Оти кѡпашъ лозье у нѣделя?
70 Да ли го кѡпашъ, да ражда,
Или го кѡпашъ, да сахне?»
— «Я го не кѡпамъ да ражда,
На го копамъ да сане,
Одъ мой синове маки».
75 Заминалъ него, заминалъ,
Отшелъ на баштины домове, —

¹⁾ Слуги.

- И сестра́ му таче платно;
— «Да што го тачешъ у нѣделя?
Да ли тачешъ, да нѣсишь,
80 Или го тачешъ са покровъ?»
— «Не го тачемъ да носимъ,
На го тачемъ за покровъ
Одъ братови па маки».
И одвѣрналъ се Стоянъ;
85 Она му одказува:
«Че има единъ братецъ Стоянъ,
И него бѣгликъзакараа,
И негова либе женисе;
Та одъ мака голема тачѣмъ».
90 И тогѣва си Стоянъ отшелъ на свадба.
И ко'-то отшелъ на свадба-та,
Го викнали тогѣва унетра,
Викнали го слѣдка тарпѣза;
На слѣдка тарпѣза пресѣдвалъ;
95 И невѣста вино предава:
И ко'-то предала нему вино,
И онъ си далъ рака да цалу́ва —
И ко'-то цалу́ва рака,
Она си познае перстенѣ;
100 Тогѣва невѣста млада
Отпусти чаша отъ своя рака
И пригерна млада Стояна:
«О Стояне, Стояне!
До сеги ли се сети за мене?»
105 И послѣ Стоянъ голема веселба дигналъ.
-

№ 71.

Стар. Планина, Соф. окр., с. Зимевецъ (Турлаки); 12 февр. 1880 г. записана въ селѣ Аджійска Маала со словъ Невены Цвѣтковой.

(ТО ЖЕ).

Билá е Дола джелепка,	30 Често си китка погледва́,
Джелепка млада безъ детка;	И весела му китка деветъ
У гора коренье преяла,	годинъ;
Дунавъ е вода препила,	Когá десета настана,
5 Доде е Стоянъ добила.	И китка му повейна́ла.
Крышомá го чувало,	35 Заиграло хоро големо —
А тама го и женила,	Се му дружина весели,
До Турци да се не чуе,	Стоянъ стои́ и пла́че.
Младъ войникъ да го нека́ра,	И царица го видла,
10 Младъ войнинъ, млада войвода;	Та на Стоянъ говори:
Неделя свадба правила;	Море, Стояне, Стояне!
Туку се свадба растури,	40 Ты-зи, ми, бѣше найвѣселъ,
У село «ѣрманъ достаса,	Сега, ми, найускорбенъ?»
Да иде Стоянъ младъ войникъ,	— «Царице, млада кметице?
15 Младъ войникъ, млада войвода;	Оженила ми е се невѣста;
Оставя млада невѣста	— Она му тихо говори:
Вѣнчана я непростена	45 «Море, Стояне, Стояне!
Одъ кума и одъ старойтя	Улезни у ладны земницы,
И одъ два млада деверы;	Избери́ коня найдоберъ
20 Майтя му дреи тражаше,	Со-съ дванаесе попраци,
Башта му коня стѣгаше,	И съ тринаеся постедзи,
Невѣста му китка виеше,	50 Та да си стигнешъ до́ дома
Стопана на Стоянъ говори:	Да идешъ за день до до́ма».
«Весела, китко, весела,	И онъ си улезна у земницы,
25 Весела деветъ годинъ;	Извелъ е коня́ найдобра
Когá десета настанешъ,	55 Со-съ дванаесе попраци,
Ты да ми, китко, повѣйнешъ;	Со-съ тринаеся постедзи;
Че либе ше ти ожени́.	Доде е турилъ но́га зенгія,
Сѣдела, што е постѣдела;	Онъ е три села замина́лъ,

Тай на свадба затекалъ; Извели са невѣста,
 И либе му са женило; 65 Онъ си е дае перстень мѣнов-
 60 Па си отиде на свадба, никъ;
 Та па на лудѣ говори: Кѧ-то е зела мѣновникъ,
 «Изведете ми тая невѣста, 67 Она со-съ Стояно отиде.
 Аризмó да ѧриже»;

№ 72.

Г. Радомиръ; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(Т О Ж Е).

Стояне, морé, Стояне!
 Стоянъ си баштá заженí —
 Неська га, море, заженí,
 Ютре го въеднекъ прáти
 5 На доле съ ваклí овнóве;
 Любе му титка ви́яше,
 Я сестра космý чешяше,
 Я брата конче спрáвяше;
 На Стояна ли́бе продúма:
 10 «Стояне, море, Стояне!
 Чéсто у титка погледúй:
 Когá ти тítка повене,
 Тогай я че се зажéнимъ.
 Станáло деветъ годинъ време,
 15 Тогай му титка повена,
 И Стаянъ уиленъ паднá!»
 Съпази го негови чичо —
 Чичá му дúма продума:
 Стояне, море, Стояне!
 20 Што си хуильно паднáло?»
 — Стоянъ му дума продумá:

- Чичоле, чичо Радуле!
За што ме прашашь,
Ты мене, чичо Радуле?
- 25 Когá си пойдó на дóле —
На доле съ ваклѣ овнóве,
Сестра ми косма чéшляше,
Я брата конь справляше,
Я любе титка вѣяше,
- 30 И любе ми дúма продúма:
Стояне, морé Стояне!
Често у титка погледúй:
Когá ми титка повене
Тогай я че се заженимъ»;
- 35 И тогай казалъ Стоянъ
На неговъ чича Радулъ:
«Чичоле, чичо Радуле!
Не ми е стадо больняво,
Нель когá си пойдó на доле,
- 40 На доле съ ваклѣ овнóве,
А любе титка вѣяше,
А брата конче справяше,
Сестра ми космы чéшляше,
И тогай ми любе продумá:
- 45 «Стояне, море, Стояне!
Често у тѣтка погледúй!»
И чичá му тогай продумá:
Стояне, море, Стояне!
Язди сиво конченце,
- 50 Препливай вода Арданска
Ойды си твой дворéве».
И Стоянъ чичá послуша,
И янáлъ сиво конченце,
Препливалъ вода Арданска,
- 55 И пошелъ негóви двóры,

- Настигналъ ниню-то поле —
 И вишелъ Стоянъ башта си:
 «Пома Богъ старче!
 Зашто орешъ у Света недѣля?»
- 60 Язе има сина, како тебе,
 Та незнаемъ, де Света недѣля;
 Эвѣ станѣ деветъ гóдинъ време,
 Сегѣ му се любе заженѣло,
 Та не знаемъ, де Света недѣля.
- 65 Бутнѣ кóня млади Стояне,
 Та си ойдѣ неговѣ дворóве,
 И си чука на порты желѣзны;
 Излезнала Стоянова майтя;
 — «Пома Богъ ти, Стоянова майко!
- 70 Зашто сѣдишь у Света недѣля
 Та си предешъ то черна кадѣля?»
 И майтя му дума продумѣла:
 «Я не знаемъ, де Света недѣля
 Язе имамъ сина, како тебе;
- 75 А сегѣ му се любе заженѣло».
 Дума дума Стояново любе,
 Дума дума на Стоянова майтя:
 «Зашто очешъ сѣкира до го губишь?»
 — «Прилича како Стояна!» —
- 80 И тогай продума Стоянова майтя:
 Продума на Стояново любе:
 «Ты-зи си ного проклѣта!»
 И Стоянъ легна, та заспа.
 А любе го си припозна.
- 85 Проклѣта била майтя-му!
 Онѣ си зема сѣкира и уби млади Стояна
 И погреба го у дюбре; ¹⁾
 Како си него погреба —

¹⁾ Гной.

- Ни си е малко, ни много —
90 Дойдѣ си овенъ караджа¹⁾
Што си носи звонци
До деветъ медни звонци носи;
По него ильядо брави вакли ѓвнове
Я деветъ стѳтинъ рудѣ рудѣци,
95 Со-съ малки ягнѣнци;
Право ги води овенъ караджа
Право ги води Стоянови дворы,
И чѣка порты желѣзны;
Излезнѣ старѣ бабице:
100 «Бабице старѣ бабице!
Има ми Стояне чорбаджи»?
Баба му дѣма продумѣ:
«Нема си Стояне чорбаджи!».
Продумѣ овенъ караджѣ:
105 «Бабице, старѣ бабице!
Отвори порты желѣзны;
Я че намѣримъ млѣды Стояна,
Онѣ че ми устѣ позлѣти,
И алаци че ми посрѣбри:
110 Оти му водимъ стѣдо-то,
Ильядо вакли овнѣве,
Деветъ стѳтины руды рудѣцы
И дѣветъ стѳтинѣ ягнѣнца».
Я баба двѳры не отвѣра.
115 И казѣ овенъ караджѣ:
«Отвори старѣ бабице»!
И баба му дума продумѣ:
«Зашто да ти отворимъ»?
И продумѣ се овенъ караджѣ:
120 Бабице, старѣ бабице!

¹⁾ Чернаго цвѣта.

- «Имашь ли сина Стояна»?
 И баба му дѹма продѹма:
 Имамъ си сина Стояна,
 Онѹ е ошлѹ на доле,
 125 На доле съ вакли овнове»;
 Продума овенъ караджѹ:
 «Бабице, стара бабице!
 Тука е твой синъ Стояно»!
 И баба е тога отвори́ла,
 130 Отвори́ла порты желѣзны;
 Улезнѹ овенъ караджѹ,
 У уведѣ ильядо вакли овновѣ,
 Деветъ стотинъ руды рудѣцы,
 И дѣветъ стотинъ ягненца;
 135 . Тогова казѹ овенъ караджѹ:
 Да рите товѹ дѹбриште,
 Тува е млади Стояне чорбаджѹ,
 Него е майтя утепѹла,
 Любе си егѹ познало:
 140 Майтя се по иманье поварди́ла,
 А любе си егѹ позна́ло....

№ 73.

Село Лешко, Джумалийскаго окр.; записана въ селѣ Скрино со словъ старушки Авдотьи Николинцы 17 дек. 1879 г.

- Углавилъ се Павелъ доберъ юнакъ,
 Углави се Павле у сабота,
 У недѣля Павле свадба бѣше,
 Понедѣльникъ Павле ѡберъ дойде —
 5 Два татара и три чоха́дара;
 Проговоратъ до два татара:
 «Э ты, Павле, э ты, доберъ юнакъ!
 Айде, Павле, айде со-съ насъ да идешъ,

- Да си идешь цару на индата:
 10 Те се біе Турчинъ и кауринъ».
- А Павлѣ имъ велі и говори:
 «Два татара и три чоҳадара!
 Почекайте салъ те тая вечеръ,
 Да испратамъ куму и старейко,
 15 Да испратамъ мои дибри госте,
 Да прелеза три млада невѣсты».
- Проговоратъ два татара и три чоҳадара:
 Хайде, хайде, Павелъ, доберь юнакъ,
 Та погледни, каковъ ферманъ,
 20 Зашто д' идемъ и да дойдемъ».
- Одкарали го.

№ 74.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавійскаго.

(Мать одного дня женить сына, а другого хоронить его).

- Съ ношти майтя сина заженила,
 Кадѣ ручокъ сина закопала,
 Кадѣ пладне снаха испратило:
 «Чуешь мене, моя мила снахо!
 5 Я си яны тоя добра коня,
 Та изви коли-колко можешъ, —
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Ка ли бидо мома и оевѣста
 И остана млада удовица?»
 10 Пушти коня косы до капита».
- И си плаче коли-колко може,
 И я дочу Господъ одъ небеса,
 И си прати зелена трѣвица,
 И си прати шарена змиѣца,
 15 И прати шарена боклиця:

- Скоро бърже да нѳсите шарена бокли́ца,
 Да на́йдете млади́ младожѳня,
 Да сипете това́ руйно вино,
 Дека си е онѳ погрѳбево».
- 20 Однели са шарена бѳкли́ца,
 Пресипа́ли негово-то тѳло —
 Даде Господъ и въеднага стана́,
 И си ойде́ до́ма на дворе́ве, —
 И го виде негова-та май́тя,
- 25 Де е станалъ млади́ младожѳня,
 26 И въеднага съ душа се растави.

№ 75.

Соф. округъ, с. Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крѳстьянина
 Ангелка Тончина.

(Сестра влюблена въ молодца, а братья противъ этой ея любви).

- Димитрій, сине Димитре!
 Не ли те, май́тя учаше:
 Нейды, синте на сѳдентю,
 При Милку, синку, девойтю,
- 5 Не носи мѳдны кавалчета?
 Димитеръ май́тю не слуша;
 Отиде при Милку на сѳдентю:
 И вечерали и сѳдели;
 Тагай рекла́ Милка девойтя:
- 10 «Засвири со-съ мене кавалчета»;
 И запѳйла Милка девойтя;
 Дочули нѳны петина брайтя —
 Двамина кеседжии, тройца арамлин
 И Мильци на дворе́ве чукали;
- 15 Тагай се Милка уплашила:

- «Димитріє, де-ка те сокріємъ?»
Сетисе Милка девойтя:
«Вала тебѣ, Димитріє!
Я семъ по-юнакъ одъ си петина брайтя».
- 20 И станала Милка девойтя,
Та отворила порты демирове;
И влезнаше нѣны брайтя:
«Вала тебѣ, Милко, наша мило сестро!
Вала тебѣ Димитріє, наша мило зетленце!
- 25 Донеси, Милко, млого руйно вино.
Испише това руйно вино;
И тогай окали нѣны брайтя —
Двамина кеседжін, троица арамліи:
«Пусто! се вино довершило!
- 30 Улезни, Милко, девойтѣ,
Улезни у тевни зевници,
Та наточи това руйно вино»;
Милка се вила и повила —
Не смѣ да остави Димитріє;
- 35 И Никола, наймлади братѣкъ рекелъ:
Не бойсе, Милко, сестро наша,
Нечемъ погубимо наши зетъ,
Наши зетъ Димитріє».
- Тагай се верлила Милка,
40 Верлила у тевни зевници.
И говора петина брайтя:
«Не бойсе, зето Димитріє!
Стури капа, да те бріємо.
Излезнала Милка изъ тевни зевници
- 45 И рекла на свои-те брайтя:
«Што видосте у мене — завидосте?»
— «У одаѣ се кervъ оперскано».
— «Камъ Димитріє, мой первнелюбе?»
И тогай Милка проговарала:

- 50 «Ваши домове на меза¹⁾ продаме
И васъ млады че обѣсу —
Какво? де-ка че се крие Димитріе?»
Па ги Милка научила:
«Можете, закарайте го,
55 Закарайте у негови дворове,
Положете него у негово одае».
Учинили тако нѣны брайтя.
И тогай негова майтя говорила:
«Милко девойтѣ, девойтѣ!
60 Много си играли съ ношти на сѣдентѣ —
Димитріе много е заспало».
Милка ништо не думала.
Отишла си Димитрина майтя,
Отишла си на свой домъ
65 И окала сына Димитріе:
«Димитріе, сине, Димитріе!
Не ли те учимъ-нейды на сѣдентѣ,
Да не идешъ при Милку девойтю;
Много си се, сгно, оснало —
70 Се дружина твой на оранье отишли».
Ока майтя, Димитріе не стае;
И тогай беркву она у десна пазука
И рекла:
«Ситна те роса избѣла!
75 Много си, сине, играло на сѣдентѣ,
Та си морно, сине, заспало»;
Кадъ си терже рука десница,
Она у кervъ утанала;
Тагай си майтя би у двѣ страна ў глава
80 И каже:
«Димитріе, сине Димитріе:
Не ли ти учила сине —

¹⁾ Турецкое слово — съ молотка.

- Да не идешъ Милки на сѣдентю:
 Оти су Милки многи душмане».
- 85 Тагай се окну́ли люде,
 Окнули да погребу Димитрія;
 По неѣ дошла Милка девойтя:
 «Вала вис пстина майсторе!
 Да направите ковчегъ за двамина».
- 90 Искарѣли Димитрію на грѣбиште;
 Излезе и Милка девойтя:
 «Вала вне, чорбаджіе!
 Избѣсите мой брѣйтя
 И нашъ домъ на-мезѣ да прѣдате;
- 95 Саде, оступете се чорбаджіе!
 Я да придемъ при Димитра,
 При Димитра, мое младо любе;
 Беркна Милка у свилни джепове,
 Та извади ноже-та влашки
- 100 И си беркну у клето-то сѣрце:
 «Легай, войно, оба да лежимо—
 Да не жали моя майтя,
 103 Моя майтя а твоя.

№ 76.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Счастье матери).

(Свадебная).

- Роды майтя деветъ мѣла сына
 Да ги роды у гладна година
- 5 Съ игла шѣла, та ги е ранила
 Съ вурка прела, да ги облачѣла.
 Дошло време старія да жени—
 Си-те деветъ заедно че жени;
 Па обиде ора и градове,

- 10 Та си тражи деветъ снаи мѣли,
 Сп-те деветъ една лика да са,
 Еднѣ лика и една прилика,
 И у кышты слога, бре, роднина.
 Па си ойдѣ ора и градове
- 15 Пай не море, да си нигде найде;
 Па си ойдѣ у Лендера града,
 Тамо найде деветъ снаи мѣли
 Еднолики и едноприлики;
 И собрѣ триста и три свата
- 20 И собра свирки и тупанье,
 И пойдоа китени сватове;
 Настанаа презъ гора зелѣна;
 А майтя му дума продумуе:
 «Ка станете презъ гора зелѣна,
- 25 Заставѣте свирки и тупанье:
 Тамо има вила-самовѣла,
 Претварѣсе той млада невѣста,
 И износи шарена боклица,
 Та си износи товѣ рѣвно вино:
- 30 «Да пиѣте китени сватове,
 Вече ми се душа умерисѣ».
 И тогай сватове дума продумуе:
 «Умерисѣ одъ товѣ вино червѣно».
 И си окна кѣма и старойтя:
- 35 «Я запрете свирки и тупанье,
 И запрѣте, китѣни сватове,
 Да видиме, каква си е дзвѣрка?»
 Излезнѣ си детѣ Андреяше:
 «Назадъ, назадъ, китѣны сватове!»
- 40 И повернѣ китѣны сватове.
 — Продума си Андреѣва коня:
 «Слушай мене детѣ Андреяше!
 «Товѣ не е той млада невѣста,

- Нела си вила-самовѣла;
45 Погълтна ме-мене до копита;
Я извади лека воздогѣна,
Та ме удри мене доле у копито».
Извадило дете Андреяше,
Извадило лека воздогана,
50 Удри коѣя доле у кошито,
И се смаза вила-самовѣла;
Тогѣй окнѣ свирки и тупанье,
И си окнѣ китѣны сватове,
И си каза кума и старойтя:
55 Нека свира свирки и тупанье,
Нека поѣ китени свѣтове;
Што се прави премлада невѣста?
Онѣ не е премлада невѣста,
Онѣ си е вила-самовѣла».
60 И я вана дете Андреяше,
И си ея на коѣя вергѣло;
Па си ойдѣ у Ленгера града;
Доведоа деветъ мили снаи;
Па удрия презъ гора зелѣна,
65 И заставѣя свирки и тупанье,
Запрѣя се китени сватове.
Продума имъ детѣ Андреяше:
«Пѣйте, братя, и не се пай бойте!
Я семъ смазѣлъ алѣ-гуштерина!»
70 Пай удрия свирки и тупанье
И запояа китени сватове,
И ойдѣа дома на дворѣве;
Одведоа деветъ снаи мѣли,
Си-те деветъ еднолики били
75 Еднолики и едноприлики били.
У кышты слога роднина.
-

Хубавъ ми си, сине!	И оны у Ненѣ-то погледнаха;
Че паднешъ тамъ одъ уроци».	Момчета-та камень ферляха,
Неслуша Нено — ойдѣ,	И оны камикъ забориха;
25 Одвела го тета на оро-то:	Моми-те пѣсень поѣха
Кметове-то вино пїяха,	35 Пѣсень-та забориха —
И забора вино да пїять,	И оны-те погледнаха у Нено.
У него погледнаха;	И си-те уроци фанаа Нено:
Кметици-те дѹма дѹмаха,	38 Умре Ненѣ одъ уроци.
30 И дума-та заборна —	

№ 79.

Село Жилинци, Кюстендильскаго округа; 6 дек. 1879 г. записана со словъ Яни (Іоанны) Големинской.

(тоже).

Хубави Нено, гиздави!	«Убави Нено, гиздави!
Нарачало неговѣ-та мїла	Когѣ придеши при соборо,
тетка:	Немой си коня разигра,
«Да дойды, Нено, дойды	Немой си тенко провикна,
На хубави денокъ Великъ-	20 Немой си коня пушки при-
день;	ферля;
5 Ногу че соборъ да има —	Ты ми се Нено угледенъ:
Одъ дѣветъ сель момї-ты	Хочать те ѳчи пресѣчатъ.
Десѣта село-то наше-то,	Онѣ си майтя неслуша:
Да ти мома изберемо».	Когѣ приде при соборо,
Кога дойде день Великъ-день,	25 Врана си коня разигра,
10 Справи се Нено да иде;	И си тенко провикне,
Два му брата коня справя(тъ);	И си ферли тенки пушки.
Башта му порты отвора;	Момчета камень метая,
Двѣ му сестры китки спра-	Камень си погрѣшиа,
вятъ;	30 У Нено то гледають;
Майтя му премѣна справя,	Моми-те ѳро играють,
15 Премѣна справя и учи:	Оро-то си погрѣшиа,

У Нено-то гледають; Айде, дома да идеме;
 Нено-то очи пресѣкли. Нешто ме серце пресѣче!
 35 На тетка си Нено говораше: Не слушалъ Нено майтя,
 «Аво тетко, мило тетко! 40 Не слушалъ та и умрелъ.

№ 80.

Село Жилинци, Кюстенд. округа; 6 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвоч.
 Гюргены Чекерендовой.

(Сговоръ дѣвушки съ молодцомъ, безъ согласія ея родныхъ).

Иоване, Иоване юначе!
 Заспали Иоване гора зелена,
 Я девойтя край студень кладенецъ;
 Кой заминне — све девойте буде,
 5 Я Ивана никой неразбужда.
 Долетѣло пиле соколенце
 И паднало на Ивана на рамъ:
 Се крыла трепчи — Ивана разбужда,
 Со-съ уста го прашуе:
 10 «Эй Иване, Иване юначе!
 Такменъ ли, море, иль не си?
 Жененъ ли, море, иль не си»?
 Я Иванче по-ти оговори:
 «Ни семъ такменъ,
 15 Ни чу да си такменъ,
 Ни семъ жененъ,
 Ни чу да се женемъ;
 Че си чекамъ Бильтя мала мома».
 Дочулъ е бильтинъ брате:
 20 Сиградиа кула одъ блова,
 И затвори Бильтя мала мома;
 Седѣла е Бильтя деветъ године,

- Па е Бога помолила:
 «Дай ми, Боже, есени дождеве,
 25 Дай ми, Боже, пролѣтни гърмове;
 Дождеве кула-та да растопатъ,
 Гърмове-те врата' да растрóшатъ,
 Да излезнемъ на бѣло-то видѣло,
 Да си видимъ юнака Ивана,
 30 Да ми оды, кáко што одаше,
 Да ми яха тая Врана коня,
 Што му семъ я кришума купи́ла;
 Ни ме знае ни ма́ма, ни тата,
 Ни ме знае ни чичо, ни стринка,
 35 Салъ ме знае наймала стрина,
 И нея семъ даро́къ даровала:
 На Великъ-день свилена кошуля,
 На Дюрдевъ-день алови чарапи,
 39 На Спасовъ-день пребрана марама.

№ 81.

Кростенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 27 дек. 1879 г. записана со словъ Екатерины Миловановой и Маріи Павлѣвой.

(Бѣгство жены съ своимъ любовникомъ).

Янинка Пазарджичанка.	10	Дочú Петре рата́йче,
Провикнала Янинка:		Па на Яни́нка гово́ри:
«Бре варай Боже да Бога!		«Янинко Пазарджичанко!
Тая кашта богата,		Дали, мори, бѣгамо?»
5 Ветѣ ми се досадило,		Янинка му гово́ри:
Досади́ло, додеяло	15	«Петреле, Петре рата́йче!
Одъ тая кашта богата,		Бѣгатю, морé, бѣга́тю:
Ди да имамъ негдѣ не́кого,		Нека дойде Великъ-день,
Та ако би не би бѣгала».		Великъ-день—Свѣтла недѣля—

Старѣ у цѣрква те идатъ,	На мое любне-те Янинка?
20 Золвѣ, етерви на оро,	Петрѣ му вели—говори:
А девери каменъ те метатъ;	«Я минѣ, измини Пáвеле
Павелъ на ловъ те иде,	50 Зарадъ те млада че (в)и-
Ние съ тебе те бѣгае	шешъ,
Та си дошѣлъ Великъ-день,	Я гла́ва и ты гла́ва».
25 Великъ-день — Свѣтла не-	Минá — изминá младъ Па-
дѣля:	велъ,
Стари у цѣрква ойдоа,	Та си я́хна Врана коня,
Золви, етѣрви на оро ойдо́а,	Та си ойде дурь до́ма;
А девери камикъ метаа,	55 Оддалекъ иде и ви́ка:
А Павелъ на ловъ отишелъ;	«Любне Янинко, Янинко!
30 Они съ Петре-те бѣгаа.	Отвори ми но́ви порты,
Когá бѣ стрѣлъ полѣ-то,	Зеръ ти иде млады Пáвелъ;
Срѣтналъ е Павелъ юнакъ,	Па излезна́ стáра майтя,
Па на Петре те говори:	60 Та отвори́ новы порты,
«Петреле, Петре ратайче!	Па на Павлѣ гово́ри;
35 Э позапри кочіа,	«Тува нема Янинка,
Да ти видимъ невѣста-та:	Измами я млады Петрѣ».
Бѣла ли е, червена ли,	Одъ конь, бари, не е сле-
Танка ли е, висока ли,	зна́лъ,
Мошно ли черно́бка?»	65 Бутна ко́не на́наза́де,
40 Послуша го Петре юнакъ,	И извади́ остра са́бля,
Та подзапри кочіа;	Та си стигна́ млады Петрѣ,
Те му виде виде невѣста-та,	Одсѣче му руса гла́ва,
Та на Петре-те гово́ри:	Па я даде на Янинка,
«Петреле, Петре ратайче!	70 Па на Янинка гово́ри:
45 Та каква ти невѣста!?	«Любвеле Янинка, Янинка!
Се си е ли́ка и прилика	Чу́вай ты-зи млады Пётре.

№ 82.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Изгѣна жены муму).

Дойдо двѣсте воштѣне,	Какó не самъ ни лѣбъ яло,
Да вани млади Богоя	Не самъ ни вода пило,
Дека недава на цара данокъ;	30 Ни сьнокъ земало.
Я Петкана ¹⁾ имъ говори:	Продума башта Богоя:
5 «Додайте свилни гайтѣне,	«Дете-ле, дете, малечне!
Он се е у сьнокъ занелъ,	Иды при майтя Петкана,
До си го-него оковемъ».	Егá те на конь качеше».
Дали са свилни гайтане;	35 Дете си ойдѣ при майтя;
И Петкана го окова,	Петкана гидра—опака:
10 И отвори поргы желѣзны.	Одтука детѣ малечно!
Улезная двѣсте воштане,	Ты-зе си гидро—опако!»
И дѣте си ги съопази:	Пай си верне детенце;
«Тателе, тателе Богоѣ!	40 Ойдѣ при башта Богоя.
Я стѣни, тате, Богоѣ!	—Башта му дума говори:
15 Да видишь двѣсте воштане»,	«Ногу си дѣте одило,
И башта му се събуди:	И оште малко пооды,
Глава си диза, не му се диза,	Че слезне двѣсте воштане,
Рацѣ си диза, не му се дигатъ	45 Че слезне росно ливадѣ,
Нозѣ си диза, не му се дизатъ	Че слезне конѣ да пасатъ;
20 Ванае си го двѣсте воштане,	И тогай ты-зи че прѣспишь,
И въєднага го на конь качія;	И тогай вода че пѣшь
И забраа си млада Петкана,	И тогай лѣбецъ че рúчашъ».
И забраа си това машко дете,	50 — Слезнали росно ливадѣ,
И ойдоя гора зелена;	Тамо са конѣ пуштили;
25 На детѣ се вече досади:	Какó са конѣ пустили,
«Тателе, тате, Богоѣ!	Заспали двѣсте воштане,
Эвѣ, станá три дни и три по-	Заспала млада Петкана.
шти,	55 — Продума млади Богоя;

¹⁾ Жена Богоя.

«Дѣте-ле, дѣтѣ малѣнько!	Намаза лой и катранъ,
Я бъркни свилны джспове,	Запали млада Петкана;
Извади ножѣ потайно,	75 Богоя съ малко дѣтенце
Та сѣчи свилны гайтанье.	Пий си това руйно вино
60 И дѣте башта послуша,	И тая люта ракия, —
И бъркна свилны джепове,	И Петкана му говори:
Извади ножѣ потайно	«Богоѣ, млади Богоѣ!
Одсѣче свилны гайтанье.	80 Ако не ти е за мене жалъ,
Опушти башта Богоя;	Не ели ти жалъ за това мы-
65 И станало е башта Богоя,	шко дѣтѣ,
И бъркна у десна чѣжма,	Што е мене у корѣму?»
Извади сабя на зглабове,	И оно зема ножѣ потайно,
Развертесе на лѣво, на дѣсно,	Та распра млада Петкана,
Погуби двѣсте воштане,	85 Извади мышко дѣтенце,
70 И зема млада Петкана:	И него са въеднакъ погребло
Ископа дупка до поясъ,	87 Погребло га у черна та земля.
И намаза млада Петкана	

№ 83.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Гордана Лазарева.

(Выходъ замужъ жены, мужъ которой въ долгой отлучкѣ, считается великимъ несчастьемъ его рода).

Затворанъ Тодоръ е забоваренъ.	Та си слезна при тевни зънданы,
Та си лежи деветъ годинъ време.	Та прашуе Тодора юнака:
Ка покарá десѣта година,	10 «Э ты-зе-ка Тодоре юначе!
Пишти Тодоръ, ка-то люта змѣя;	Эве станá деветъ годинъ време,
5 Та го дочу кралица-кметѣца.	Какó лежишь у тевны зъндани,
Па слезна кралица кметѣца	Не пишгеше, ка-то люта змѣя;
Па си слезна више од дивана,	Садъ покарá десѣта година»

- 15 И ты пштитишь ка-то люта змѣя
— И Тодоръ си дума проду-
муе:
«Э ты-зе-ка кралице-кметице!
Я се моли цару Костадина,
Да ме пушти, дома да се
ойдемъ».
- 20 Неська ми се любне затек-
мѣло».
И се моли кралица-кметица,
Та се моли цару Костадине:
«Э ты-зе-ка цару Костадине!
Да си пуштишь Тодора
юнака,
25 Да го пуштишь, дома да си
ойде;
Неська му се любне затек-
мѣло».
И си пушта цару Костадина
И си пушта Тодора юнака.
Ка привѣде Тодоръ-добаръ
юнака,
30 Та привѣде коня Дорушана,
Приведе га на бинекъ-камыко
Та си тури нога у зенгѣя:
Дуръ да тури лѣпо и онѣя,
Онъ се ойде на Будино село;
35 Пуштѣ коня, самъ да му се
шѣта;
И си приде при негови порты: 60
И си сѣды негова—та майтя
Та си сѣды у Света неделя,
Та си пряде, бре, черна каделя.
- 40 И Тодоръ си дума продумѣе:
«Э ты зе-ке, Тодорова майтѣ!
Зашто предешъ у Света не-
деля?».
И та си дума продумѣе:
«Э ты-зе-ка, непознанъ юначе!
45 Язъ си имамъ сина, како
тѣбе, —
И эве станѣ деветъ годинъ
време,
Какó си е онó затворено,
Неська му е любне затекмѣло
се;
Та незнаемо, дека си е Прѣ-
света неделя».
50 И се качи Тодоръ добаръ
юнакъ,
Та се качи више на чърдаци,
Та улезнѣ у ладны одаи:
У одаи—той чесны търпезы
И си сѣды кума и старойтя;
55 И улезнѣ Тодоръ добаръ
юнакъ:
«Добре ютро, куме и ста-
ройтѣ!»
И онѣ му тогай продумѣли:
«Далъ Богъ добро, черно ко-
луджере».
Продумалъ си черна калуд-
жера:
«Э ты-зе-ка куме и старойтѣ!
Я бѣни Тодорица млѣда,
Да ю кажемъ, дека умре То-
доръ добаръ юнакъ».

И окнѣли Тодорица млада; Та извади од ериль кошуля,
 Казуе ю черна калуджера: И него е дарба дарувала.
 65 «Э ты-зе-ка, Тодорице И си сѣднѣ черна калуджера,
 млада! 90 Та си сѣднѣ у чесны тѣрпезы,
 Де си умре Тодоръ добаръ И тогай си дума продумуе:
 юнакъ!» «Просты мене, куме и ста-
 И она си дума продумуе: ройтѣ!
 «Э ты-зе-ка, черна калуд- Да играемъ оро калуджерско».
 жера! И му прѣсты кума и старойта
 Ако ми, ле, ты-зе право ка- 95 Да играетъ оро калуджерско.
 жешь, Развертесе черна калуджера;
 70 Де се смазѣ Арватско колѣно, Развертесе нѣлѣво, нѣдесно,
 Я зе тебе дарба че даруемъ, Та съосѣче китены сватове,
 Че даруемъ одъ ерилье ко- Останале кума и старойта,
 шуле». 100 И останалъ млада младоженя,
 Ка се виде Тодорица млада, И при ни Тодорица млада.
 Ка се виде Тодорови перстень, Продумалъ си черна калуд-
 75 И она си дума продумуе. жера:
 «Э ты-зе-ка черна калуд- «Э ты-зе-ка Тодорице млада!
 жера! Та я не сам черна калуд-
 Дека найде Тодорови пер- жера,
 стень?» 105 Нело семь си Тодоръ добаръ
 «И продумѣ черна калуджера: юнакъ:
 «Э ты-зе-ка Тодорице млада! И тогай се Тодоръ продумуе:
 80 Ка си умре Тодоръ добаръ «Э ты-зе-ка млада младе-
 юнакъ, женѣ!
 Нема кой да си го погребѣ; Да докарашь до три кола
 Я погребѣ Тодора юнака, иманя,
 Та му земѣ беспаны пер- Да те пуштимъ живо да се
 стень». ойдешь».
 И улезнѣ Тодорица млада, 110 И онъ си дума продумуе:
 85 Та улезнѣ у ладны зевницѣ, «Э ты-зе-ка Тодоре юначе!
 Таѣ отвори той сельви сан- Я мепушти дѣма да си оидемъ,
 даци, Чедокарамъ три кола иманье».

- И несмѣ Тодоръ, да го пушти: И онѣ си дума продумѣ:
 115 И му везѣ раѣѣ наопако, «Нечемъ язе слуга да си
 И му турѣ пѣры у зубѣ-те, слѣжимъ
 И му тури книже на колѣно, А очемъ да семъ млада свѣ-
 Та си пише млады младежене, тарѣя.
 Та си пише товѣ ситно писмо, 135 Намаза я Тодоръ, добаръ
 120 Та го праштана неговѣ башта, юнакъ,
 Да допрѣти три кола иманье, Намаза я тоя черни катранъ,
 Ега него живо опуштѣлъ. Закопѣ я, Богме, до колѣна
 И докарѣ неговѣ башта, Запали я, Богме, од недѣля,
 Та докарѣ три кола иманье; Та му свѣты, богме, до дру-
 125 Та си пуштѣ Тодоръ, добаръ гѣ-та:
 юнакъ, 140 И си сѣды Тодоръ добаръ
 Та го пуштѣ, дѣма да си юнакъ,
 ойдѣ. Та си пиесѣ брайтѣ и дружи-
 Останѣла Тодорѣца млада. на;
 И Тодоръ си дума продумѣ: И си вѣка Тодоръ, добаръ
 «Э ты-зе-ка, Тодорѣце млада! юнакъ:
 130 Да ли очешъ, да си млада «Э вие—ка, бре, вѣрна дру-
 свѣтарѣя, жѣнѣ
 Или очешъ, да си млада слу- И рѣчайте и кажете.
 гарѣя?» 145 «Богъ да бѣе Тодорѣца млада!»

№ 84.

Г. Паланка, въ 4-хъ часахъ разстоянія отъ Кюстендилской Бани, въ Македоніи; 5 дек. 1879 г. записана со словъ Стаменка Алексова.

(тоже).

(Пересказъ пѣсни).

Талакинъ Тодора затворили деветъ кралѣве и затворили го за-ради деветъ азна; а сами сѣдеа на меана, та пѣя. Деветъ годинъ лежѣ таламинъ Тодора. Негова жена заженѣсе. Имаше оно пиле сокоболово; дойдоше пиле на зенданы и пишти, та си глава кине.

Скочи Таламинъ Тодоръ, та го замами; пиле нему каже: твоя жена раненика си земало. Ка' дочуль това таламинъ Тодоръ, заронилъ сызъи у абсена: о, ты моя любне! зашто не зимашь другого, тукъ узимашь мога раненика. Заплака таламинъ Тодоръ у абсана, дочули го деветъ кралёве. И тега речеа на абсанджия: «за што пишти Тодоръ? Што зоръ му е?»—И те га прапа: «што неволя ти?»—«Што ли имамъ зоръ? Моя стопаница зима мой раненикъ; оти не земе другого, по раненика земе!» Тагай извикнаа го при деветъ кралёви. Речеа кралёве: «таляминъ Тодоре! Што ти е зоръ, Да пиштишь у зенданы? Дали ти е додеяло, што лежишь одъ деветъ годинъ?»—«Не ми това додеяло; оно, ми, се любе заженило: не си зима другого мужа, оно зима мого раненика; а да зима другого, жалъ немамъ». Речеа кралёве: «Седъ, ка те пуштимъ, едали се можешъ, да повернешъ?» — «И да пуштите, че повернемъ, и вашё азно донесемъ». И тогай пуштія го.

Отиде Тодоръ на свои дворови: станала черна калудера; у врата на негова майтя чука: «Добро утро! бабо!» — «Далъ ти Господъ добро!» Оти плачешъ, черно калудере? о-де-къ идешъ?» — «Я идемъ одъ деветъ кралёве, што бѣ затворенъ». — «Имамъ и я тамо одного сина таляминъ Тодора». — «Сви е погубія, салъ мене пуштія». «Тега баба бакшишь му даде». — Пита негова любя: одкъудъ идешъ, черно Калудеро? *(не досказано)*.

№ 85.

Село Рыло (Дупн. окр.); 27 дек. 1879 г. записана со словъ Екатерины Миловановой.

(Разговоръ дѣвушки Вардарки съ соколомъ).

Соколъ піе по Вардара вода:
Нодзе му у сребро укованы,
Криле му у злато позлатены,
На глава му бѣлъ трендафилъ цавти,

- 5 На гърло му дробенъ бисеръ трепти;
 Па не смѣ нико да го пита.
 Пита го Вардарка девойка:
 «Э ты зека пиле соколенце!
 Кой ты сребри нодзе до колѣна,
 10 Кой ты златы крила до рамена,
 Кой ты садѣ трендафилъ на глава,
 Кой ты низа бисеръ на герло»?
 А сокѣле му по-ти оговори:
 «Э ты-зе-ка Вардарка девојко!
 15 Ель ме питашь, право ште ти кажа:
 Зетѣ имамъ златаринъ,
 Да ми сребри нодзе до колѣна,
 Да ми златы крыла до раменя;
 Сестра имамъ, та ми садѣ трендафилъ на глава
 20 Та ми нижа бисеръ на герло.

№ 86.

Соф. окр., село Сливница; 7 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
 Ильи Григорьева Стамбули.

(Одна сестра у девяти братьевъ).

- Деветъ брата една сестра иматъ;
 Сви-те деветъ са я обичали;
 Одъ милосъ я на пазаръ одвели,
 Што видѣли, се се ней купили:
 5 Видѣли се сребрени ножница,
 На ножница три струка вериги,
 На вериги ясно огледало,
 И купили, да се Нейтя често огледуе;
 Отишли у ладна меана,

- 10 Та си сѣдли да си ядатъ и да пиятъ;
 Она била птра-дьяволита:
 Прошетнасе низъ тевна чаршія,
 И усрѣта Митерь Кустурлію:
 «Добра срѣча, гиздава девайте!»
- 15 — Далъ Богъ добро, Митерь Кустурліе!
 Очешъ, Митре, мене да залюбишь?
 — «Не ти смѣемъ, тебе да полюбимъ:
 Да ты имашъ деветъ мили брата —
 Сви-ти деветъ си юнаци;
20 Очу мене бны да погубать».
- Она му по ти оговори:
 «Я чемъ братя лысно да издадемъ:
 Собери се тристе душъ юнаци,
 Па отиде на старе езерѣ
25 На езерѣ, на стара пбишта;
 Я чемъ братя у ловъ да допратимъ».
- Когѧ било ютре одъ-заранъ,
 А она си братя поокнало:
 «Айте, брало, у ловъ да идете!»
- 30 Сви юнаци тука проминали —
 Проминаше и васъ пот'окнаше
 Пот'окнаше и порты почукнаше»;
 Я они и по ти оговѧра:
 «Иды, сестро, коні-те ни справи».
- 35 — Пошла сестра,
 И со-съ венерь¹⁾ крыла оперлило,
 Што остало подъ кола верзало,
 Я сабля имъ съ калай²⁾ зопоило;
 Па дооды и говѧри:
40 «Я кони справила и при камикъ ги привела!
 Айте! качитесе на свои коні».

1) Фенерь — фонарь.

2) Олово.

- И онѣ се глѣпо накачили,
Па отишли на езере,
На езере, на поишта стара;
45 Согледалъ и Митра Кустурлія;
И проговорѣ наймлады братѣкъ:
«Бѣжѣте, брало! сегѣ да бѣгае!
Оче Митеръ назе да погуби»;
Проговорѣ найстаріѣ братѣкъ:
50 «Да я немамъ саблю да кервавимъ,
Я камо ли вие да сѣчете?»
Приблизилъ се Митеръ Кустурлія.
Сабли тергнатъ брата, сабле не излазатъ,
Коня рижатъ, коня се не мердатъ;
55 Проговори найстаріѣ братѣкъ:
«Бѣжѣте, кой на-куде види!»
Алѣ ги Митра сви-те деветъ погубилъ.
Па отишелъ Митра Нейти на дворове,
И излезе на куле високе
60 И говори Нейти:
«Сѣди, сега да сѣдимъ —
Сви-те деветъ я семъ погубилъ»;
А она му по ти одговори:
«Съ-ношка, вечеръ дете се добило,
65 И оно одъ юначко колѣно;
Оче оно насъ да ны погуби».
Отиде Митеръ Кустурлія,
Да погуби детѣ у пелѣне;
Излезе се деветъ миле стрине —
70 Сви-те се Митру помолиле,
Помолиле и па поклониле:
«Тако м' Бога, Митеръ, наши зѣту!
Остави ны това мушко дете —
Кой че, Митеръ, насъ да ны дорани?»
75 И нему се верло нажалило,

- Та-си оставилъ това мушко дете.
 Минало се текмо двѣ недѣли,
 А дете си на майтю говори:
 «Вала, мале, моя стара мале!
 80 Сва децѣ бащеве держать,
 Оти нема мене кой да держи?»
 Я она му по ти оговори:
 «Богъ да бие лелю Нетю!
 Да ты имашь осемъ мили чичо
 85 И деветы твой стары башта,
 Амо леля ги издала».
- А оно си майци одговара:
 «Я ми справи бащина коня,
 Че си идемъ башта да си тражимъ»;
 90 Я майтя му по ти одговара:
 «Сѣды, дете, сѣды у пелене,
 Оче тебе Митеръ да погубе».
- А оно си майтю не послуша,
 Нело отиде на ладны яхыры —
 95 Съ нога ритна, та си врата строши,
 Та улезне у ладны яхыры
 И си тражи бащиного коня;
 И си найде бащиного коня,
 Па си тури бащино оруже;
 100 Приведе га при бащинъ си камикъ,
 Де-ка се му бащѣ качило;
 Та уяну бащиного коня
 И отиде Митру на дворо́ве:
 «Тако м' Бога Митре Кустурліе!
 105 Я излезни мене на белѣго»;
 Одговара Митеръ Кустурлія:
 «Богъ те убилъ, дете у пелене!
 Да я немамъ сабля на тебе,
 Немамъ сабля да кервѣвимъ,

- 110 Я камѡ ли на белѣгъ излезнемъ;
 Я дете му по ти одговори:
 «Я излази! яли че те съ душо
 И съ кожера тергнемъ!»
 Митеръ е тагай на белѣго плезеи:
 115 Одсѣче му дете той русу главу;
 Па плезе на куле високе,
 Та си вана леля си Нейтя
 И одсѣкалъ ю нѡге до колѣна,
 И одсѣкалъ ю руке до рамена,
 120 Извертелъ ю тѣя черни очи,
 Па завелъ на камени тюпріа:
 «Сѣды тука, лелю, да си сѣдышь —
 Кой промѣне, дарба да ти дари;
 124 Ка' проминеиъ, дукатъ че ти давамъ.

№ 87.

Г. Радомиръ; 29 ноембра 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова.

(Сестра любима девятью братьями, но ненавидима женою одного изъ нихъ).

Една Яна между деветъ брата;	Та убодѣ до два сиви юнца
Кадѣ пда, и Яна си вода.	И убодѣ до деветъ конѣве,
Отишли са на нови пазаре	Си-те деветъ, богме, подпая-
И Яна са тамо, бре, одвели	вѣне;
5 Одвели я на нове пазаре.	15 И си ойде Павла кучковица,
Што са вишли, се се укупили:	Та си ойде у ладне одаи:
Вишли са си среберны вериги	«Дигъсе, дигъсе, Павеле юначе!
На вериги среберно поженце.	Каква ти е штѣта учинето?
Богъ да бѣе Павла-то любе!	Убодени до два сива юнца
10 Не свидѣсе Павла кучковица,	20 И деветъ конѣ подпайване,
Та узѣзна у ладне яхѣры,	Учини и сестрица Янинка».

— Я братокъ му дума проду- Што убоде това машко дете?
 мума; И тогай окне Павелъ вреденъ
 «Просто да е, Яни за свадбина!» юнакъ:
 Богъ да бие Павла кучковица! 50 Елъ овамо, сестрицо Янинко!
 25 Улезнала у ладны зевницы, Ты убоде до два сиве юнца,
 Опуштила деветъ бочви вино Деветъ коне, богме, подпай-
 И десета той люта ракия, ване,
 Пай си ойде при Павле-то И опушти деветъ бочви вино
 юнака: И десета-га люта ракия;
 «Дигъсе, дигъсе, Павеле юначе, 55 Што убоде това машко дете?»
 30 Дигъсе, дигъсе, да би се не — Дума дума сестра му
 диголь Янинка:
 Каква ти штета учинето? «Ако семъ братко, това я на-
 Учини е сестрица Янинка: правило,
 Опуштила деветъ бочви вино Изведы ме у гора зелена:
 «И десета той люта ракия». Де-ка падна мои бѣли рацѣ,
 35 И тогай си Павелъ продумуе: 60 Тамъ да никна двѣ бѣли тополя,
 «Просто да е, Яни за свадбина!» Де-ка падна мои черны очи
 Богъ да бие Павлово-то любе! Тамъ да извратъ два бистры
 Ка улезна у ладне одаи кладенца;
 И си зема Янино ножѣнце, Де-ка падне това мое тѣло,
 40 Убоде си това машко дете, «Да се згради церква Ма-
 И тогай ойде у ладне одаи: ріица» ¹⁾.
 «Дигъсе, дигъсе, Павеле, 65 И кога лежи кучка Павлевица—
 юначе! Лежала е деветъ годинъ
 Каква ти е штета учинето? време—
 Учини е сестрица Янинка: Пай се присни Павла кучко-
 45 Убоде ти това машко дете». вица,
 Тогай Павелъ дума продумало: Да я вода церква Маріица;
 Што ми прави, се се ми про- Одвели я церква Маріица,
 сти́ло, 70 И тогай се съ душа раставило.

¹⁾ Тутъ пропущено то, что братъ все такъ сдѣлалъ, какъ говорила сестра Янинка.

№ 88.

Кюстенд.-Бан. окръг, с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ Марин
Тупаковица.

(Сестра любима двуя братьями, но ненавидима женою одного изъ
нихъ).

- Два, ми, брата верно живовали,
Между ни сестра милували;
Одъ милость е на пазаръ водили,
Што са вишли, све са укупили:
- 5 Ножи вишлѣ, ножи черноцрени
И ния укупили;
Па си дошлѣ вечере до вечеръ
Дошлѣ на свой—те двѣры.
Не свиде се кучка Павлевици:
- 10 Улезнала у ладны земници,
Испуштила деветъ бочви вино
Десета—то люта ракия;
Па си ойде у ладны меаны,
На Павлѣ по тия говори:
- 15 «Дигъ се, Павле, да бихъ се не дигналъ!
Што ти се штета учинила!»
А Павле му по ти оговори:
«А оттука кучка Павлевица!
Два сме живи два — та со-съ брата,
- 20 Да е жива наша мила сестра».
Не свидесе кучка Павлевици:
Па улезна у ладны яорѣ,
Та убѣды коня упайвана;
Па отидѣ у ладны меаны,
- 25 На Павле-те по ти оговори:
Дигъ се Павле, да би се недигналъ!
Што ти се штета учинила?

- Убодена коня упайвана!»
 А Павле по ти оговори:
- 30 «А отува, кучко Павлевице!
 Да сме живи два-та со-съ брата,
 Да е живе наша мѣла сестра!»
 Не свиде се кучка Павлевица;
 Та отиде у ладны ляницѣ
- 35 Та сосипа до-деветъ кошара —
 Потеклоа меды изъ ляницѣ;
 Па отиде кучка Павлѣвица
 На Павле-те по ти оговори:
 «Дигъ се, Павле, да би се недигалъ!
- 40 Што ти се штета учинила!
 Сосипаны деветъ коша —
 Потеклоа меды изъ ляницѣ!»
 Я Павле му по ти оговори:
 «А отува, кучка Павлевица!
- 45 Да сме живи два-та со-съ брата,
 Да е жива наша мила сестра!»
 Па не свидесе кучка Павлѣвица:
 Искачи се горе на чардаци,
 Та убóде това машко детѣ
- 50 Убóде го у свилны пелены
 У пелены, у клѣто-то сердце —
 Потекли са керви изъ чардаци;
 Па отиде кучка Павлевица
 Отиде у ладны меаны.
- 55 На Павле-те по ти оговори:
 «Дигъ се, Павле, да би се недигалъ!
 Што ти се е штѣта учинѣла!
 Убодено наше машко детѣ
 Убóдено у свилны пелены
- 60 Убóдено у клѣто-то сердце,
 Потекли со керви изъ чардаци».

- Тогай ришна Павле добаръ юнакъ:
«Да глѣдаме редомъ по ножѣве —
Чиѣ ножи у керви утаѣнали,
65 Това си е штета учинилъ».
Та глѣдаа редомъ по ножѣве —
Сестры Мары ножи у керви утаѣнали.
Проговори Мара чернобка:
«Аво, братко, аво мили братко!
70 Ако семъ ти штета учинила,
Изнеси ме на висока ела,
Расѣчи ме на четири дѣла:
Де че падне моя руса коса,
Тамъ че никне тая гаста гора;
75 Де че падатъ мои черни бѣчи,
Тамъ че извратъ два студна кладенца;
Де че паднатъ бѣли рацѣ,
Тамъ че никнатъ двѣ танки тополѣ;
Де че паднатъ мои танки вѣжди,
80 Тамъ че извратъ морски пѣвици;
Де че падне моя рамна снага,
Тамъ че стане церква Марѣнца».
Изнесеа на висока ела,
Расѣчеа на четири дѣла:
85 Де-ка падне нойна руса коса,
Тамъ никнала тая гаста гора;
Де паднале нойны черни очи,
Тамъ изврѣле два студна кладенца;
Де паднале нойны танки вѣжди,
90 Тамъ изврѣле морске пѣвици;
Пе паднале нойне бѣли рацѣ,
Дамъ никнале двѣ танке тополе;
Те паднала нойна рамна снага,
Дамъ створиласе церква Марѣнца.
95 Поболѣ се кучка Павлѣвица:

- Обидоа орѣ и загорѣ,
 Немогоа лѣкове да найдатъ, —
 Изъ кости му трава пропикнала!
 Изъ очию муи пролитаятъ,
 100 У вуши-те погѣнци матіле.
 Проговорѣи кучка Павлѣвица:
 «Аво Павле, аво добаръ юнакъ!
 Да ме носишь церкви Маріице».
 Па усобра косты у рѣшѣто,
 105 Однесе я церкви Маріице:
 Оудалекъ е церква согледѣло,
 Оудблизу се церква затворѣло —
 Попове-то онемѣле,
 Дякове-то ослѣпѣле;
 110 Проговори церква Маріица:
 «А отува кучко Павлѣвице»!

№ 89.

Село Бабѣца (Трен. окр.); 26 ноября 1879 г. въ мѣстечкѣ Брѣзникѣ записана со словъ Дѣши Тодорова.

(тоже).

- Два брата много добре живовали,
 Сестру Нейтю много миловали:
 Одъ милосты на пазаръ одвели —
 5 Што видѣли се и окупили:
 Видѣли су ножи у ножница,
 На ножеве три струкеве вериче,
 На вериге педесе прапорца,
 На прапорци златно огледало —
 Да се Нейтя често огледуе,
 15 Да ли е бѣла, иль е црвена. —
 Несвидѣ се на кучку Павловицу,

- Та се дпже ночи п средъ ночи,
Та украде Нейтины ножеве,
Та убодѣ два вола на адрѣ(?),
20 И убодѣ конекъ на пойвани,
И убодѣ товѣ мужко дете,
И расипа до двѣ бѣчве вино
А третя-та люта-та ракія;
И с'окала кучка Павловица,
25 И с'окала стопаница Павла:
«Дигъ се Павле, да би се не дѣгалъ!
Каквъ се пакость направѣло:
Убодены два вола на одри,
Убоденъ конекъ на пайвана,
30 Убодено товѣ мужко детѣ,
Распано до двѣ бочве вино,
А третя-та да та люта ракія»;
Рипа Павелъ на тънке кошуле,
Па се чуди Павелъ, што да чини;
35 Учило га негово-то любѣ:
«И това ли да те учимъ?
Редомъ реди по града, по Солунъ,
Редомъ реди, да ножеве гледай,
Чии ножи у кървь потонули,
40 Тіе са тоя работили».
Редомъ реди, та ножеве гледа,
Нигде нема ноже у кървь потонуле;
Кадъ погледа Нейтине ножеве —
Они су у кървь потонули:
45 Сестро Нейтѣ! моя сестро!
Оты си пакость направила?
— «Не семъ, брате, ко ми живи віе;
Я брале, много се вѣрно кълнемъ».
(Конецъ не досказанъ).
-

№ 90.

Трен. окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тилѣтней дѣвухи Христины Стоянчиной.

(Предотвращеніе любовной связи брата съ сестрою).

- Пишти́ пиле подѣ небесе,
 Пишти́, пишти́, та си главу кине:
 Чуйте стары, млады памегуйте!
 Не е било, не че па-й да буде—
 5 Братъ и сестра́ на чърдаци съдѣ,
 Те играю со-зѣ златну ябуку,
 Емъ играю, емъ че се залюбу.
 Не дочула ги гиздава девойтя,
 Нель си дочу турче Саратличе;
 10 Па казуе Турче Саратличе;
 «Казуй си-отъ коя́ си родѣ?»
 — Че да кажемъ, Турче Саратличе
 Че да кажемъ, да грыжа не ме е:
 «Я си имамъ и майтю и башту́,
 15 Я си имамъ и брата и сестру́;
 Ка' су били первне размирице,
 Тагай-си го Турци заробише,
 А я-си на сису остѣла».
 — «Казуй, како́ е име?»
 20 — Че да кажемъ-грыжа не ме е:
 «На майтю-Мару меанджійтю,
 На башту-Пауна войводо,
 На брата ми-Николо войводо,
 24 А мене Паувтя девойтѣ.
 (не кончена).

№ 91.

(Загорье) Берков. окр. с. Вершецъ; 11 февр. 1880 г. записана со словъ
Дамьяна Тодорова Пецынъ.

(Распредѣленіе подати (порѣза) въ деревнѣ).

- Кехіяты¹⁾ вѣка по село:
«Когі ште баде зарана,
Свичко-то село да се сабира,
Да рѣжатъ царска мирія».
- 5 Когі било е зарана-та,
Свичко-то село собрало се —
И стары кметове и млады
И рѣзали царска мирія.
Чорбаджи Лазаръ продума:
- 10 «Селяне и кметски синове!
Редомъ вергія рѣжете —
Комуъ педесетъ, комуъ шесé,
А на моё брато синъ Тудоръ
Да рѣжете сто и педесé:
- 15 Че има стока свекаква
И дрóбна и ядра».
А Тудоръ заплака и рече:
«Чиче, Тудоре, Тудоре!
Што самъ ти зло направилъ?»
- 20 Та па си домо-ка отидé,
И на майтя си продумá:
«Мале, стара — никаква!
Да видишь мале стара,
Чичо Тудоръ предъ село што продумá!»
- 25 — «Што е, сине, продумалъ?»
— «На селяне говори:
«Селяне и кметски синове!

¹⁾ Глашатай.

- Редомъ царска вергія рѣжете —
Кому педесетъ, кому шедесетъ,
30 А на синъ на мой братъ Тудоръ
Да рѣжете сто и педесѣ:
Че има стока свекаква
И дробна и ядра».
Стара майтя го научи:
35 «Ако, сине, чиче тако продумагъ,
Я земи, сине, сертме ¹⁾ севрія ²⁾,
Па отиды Тунджа, Маруца,
Да ферлишь сертме севрія,
Да фанешъ рыба скомрія;
40 И онъ майти си послуша:
И узе сертме семврія,
Та ферли у Тундже Марице,
Да фане рыба скомрія;
Онъ не фанá рыба скомрія,
45 Но фана глава човѣчка —
Оште керве течеа.
И онъ е дома занесе,
Па на майтя си продумагъ:
Ела, мамо, моя мила мама,
50 Каква ти рыба уловихъ:
Не фана ти рыба скомврія,
Но фана ти главá човѣчка».
Тогива майтя продума:
«Я иды, сине, я иды
55 Я иды у чичины-те слами,
Та заври тая глава човѣчка;
Па да идешъ, сине, заранъ одъ зарана,
Да видишь, да ли чиче тая дума продума?
Ако продума па така́,

¹⁾ Мрежа.

²⁾ Густой.

- 5 А ты тогива да речешь:
 «Чичё Лазаре, Лазаре!
 Па ты ли си, чичё, харенъ
 Харенъ и па вреденъ!
 Де-ка-то торговци претычатъ,
 10 Тамъ ги глави-те узиماشъ, —
 И съ-ношка, чичё, торговецъ претече,
 И съ ношка му глава одсѣчешъ,
 И глава-та му у твоѣ-та слама,
 У слама иржана турната!»
 15 Чичё му Лазаръ продума:
 «Селяне, кметски синове!
 Ако има глава човѣчка
 У мой слама иржана,
 Свички мой малъ да е просто
 20 Да е просто на царо—
 Ако да идете селяне
 И да па намѣрите глава човѣчка
 У моя-та слама иржана.
 Хайде, селяне, идеме, да видиме».
 55 И отшелó село-то и намѣрило
 Глава-та човѣчка у слама-та.
 И земало му село мало,
 57 А царъ му деца и мало аризалъ

Ж 92.

Г. Радомиръ; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Споръ двухъ братьевъ объ имѣньи — собственно изъ-за шестокрылаго
 коня, сивыхъ «загаретъ» и сивыхъ соколовъ.

Два си брата, два са, бре, близнака.
 Едини Петеръ булюбаша,
 А други Павелъ господара

- И два-та са ного зендинъ ¹⁾ били
- 5 Постариѣ Павелъ господарь
Помладиѣ Петеръ булюбаша.
Продумало Петеръ булюбаше:
«Слушай мене, Павелъ господаро!
Имаме си сто дулума лозье,
- 10 Имаме конѣ и говѣда,
Имаме козы пай овцы,
Имаме си ниви и ливады,
Имаме сѣви гелыбета,
Имаме сѣтни загарѣта
- 15 Имаме сиви соколета»;
— Помладиѣ Петеръ булюбаша. —
Когá бѣше рано одъ зарано,
Дума дума Павелъ господара;
А Петеръ му дума продѹмѹе:
- 20 «Не ти хочу ни козы, ни овцы,
Ни ти сакамъ конѣ и говеда,
Само хочу коня шестокрыла,
И си сакамъ сиви загарета,
И си сакамъ сѣви соколѣта
- 25 И си сакамъ сиви гелыбета».
Дума дума Павелъ господара —
Дума дума на негове любе:
«Слушай мене, мое первнелюбе!
Когá биде рано одъ зарано,
- 30 Да ми справишь коня шестокрыла;
Когá ойде Петеръ булюбаша,
Когá ойде у селó на церкви,
Когá ойде Богу да се мóли,
Ты да готвишь той сладки ручкóве,
- 35 И да туришь у сладки ручкóве
Да си туришь тоя люты отровъ»;

¹⁾ Богатый.

- Нойна снаха ного ўмна била,
Ного ўмна и ного разўмна,
Готвила си той сладки ручкѡве.
40 Продумало Петроўви братѡкъ—
Дума дума на негове любе:
«Я че ойдемъ у горá на ловъ;
Ако не би ты това направѣло,
Че те сѣчемъ мерва по мерва—
45 Найголемо, вранинѣкъ што носи».
И него жена дослушала.
Павелъ ойде у гора на лѡва,
А Петеръ ойде у село на церкви,
И си ойде и си Богу мѡли;
50 И четеа попове, владыки.
Излезна Петеръ булюбаша,
Излезна низъ село, низъ цѣркви;
И си ойде дѡма на дворѡве,
И го срѣтна негова-та снаха:
65 «Слушай мене, Петеръ булюбаше,
Я ти готвѣмъ тоя сладки ручкѡве,
Како каже твоѣ браты Павелъ:
Я че хойдемъ у гора на лѡва,
Ты да готвишь Петре-ти юнака,
60 Да му готвишь то сладки ручкѡве,
У ручкове това люты ѡтровъ,
Зеръ ка дойдемъ низъ гора, низъ лѡва,
Че те сѣчемъ мерва по мерва—
Найголемо, вранинѣкъ што нѡси».
65 И си дойде Петеръ булюбаша
И си дойде низъ село, низъ церкви
И си земáлъ големо пречесіе,
И го срѣтна негова та снаха
И го срѣтна и рáка целива:
70 «Слушай мене, Петре булюбаше,

- Какво каже, твоё браты Пáвель:
 Петеръ ойдѣ на село у цѣркви,
 И оно ми вѣрно отказáло:
 «Ка излезне Петеръ булюбаша,
 75 Да му готвишь тѣя сладки татли,
 Да туришь у ния тоя люты отровъ».
- И Петеръ си дума продѹмуе:
 «Слушай мене, моя мила снахо!
 Моя снахо, моя мила майко!
 80 Я улезны у ладны зевницы,
 И изнеси платно́ бабучѣрно
 И усучи до три жыты свѣшты,
 Я че легнемъ у двори да ўмремъ».
- И снаха го не́го послушáла,
 85 И изнѣла платно́ бобучерно,
 И усукла до три жыты свѣшты.
 И си легна Петеръ булюбаша,
 Та си легна у двóры, да ўмре;
 Покрѣла го негова-та сна́ха,
 90 И запали́ла три жыты свѣшты,
 И си изви той зелены титки;
 А ка ошелъ Пáвель господáра,
 И одкарáлъ коня шестокрѣла,
 И си одвелъ сѣви соколѣта,
 95 Излезнала бѣ́лья златнокрѣлья;
 И си пушты Пáвель господáра
 И си пушты едынъ братъ соко́ла,
 И неможѣ нигде да я стигне:
 Пишть́ пиле до Бога чѹе се;
 100 Кадъ си пушты други братъ сокола,
 Ка я стигна́, ка ю душа вади,
 И тогай си Пáвель съосетѣло,
 Де не може братъ безъ брата да биде;
 И уяна́ ко́ня шесторыла,

- 105 И го бутна негови дворове,
 Ега може брата живо да намѣри.
 И улезна негови дворове:
 Ка си виде брата упружена,
 Извади ножѣ потайно,
 110 Да се муне у клето-то серце;
 Што-то бѣше негово-то любе
 И въеднагъ ему дума продумала:
 «Да видишь ты, де не може
 Братъ безъ брата да е».
- 115 А што-то било на Петеръ булюбаша снаха
 Она била умна и разумна:
 «Петеръ не е у двори поумрелъ,
 Живо сѣды, а у дворъ помрело».
- 120 Тогай каза Павелъ господаро:
 «Стани ты-зи Петеръ булюбаше,
 Просто да е коня шестокрыла,
 Просто да са сиви гелыбета,
 Просто да са ситни загарета,
 Просто да са сиви соколета!
- 125 Сегá видо, де неможе
 Братъ безъ брата да е;
 Ного била твоя снаха —
 Мое первне-любе умна и разумна.
 И тогай казало Павелъ господара:
- 130 Чуешъ мене, Петеръ булюбаше
 Ты не сакашъ делъ да ми делешъ;
 Не ми сака козы и пай овцы,
 Ни ми сака конѣ и говѣда,
 Ни ми сака сто дулуми лозье;
- 135 Просто да е тебѣ коня шестокрыла,
 Просто до са сиви гелыбета
 Просто до са ситни загорета
- 138 Просто да са сиви соколета!
-

№ 93.

Село Нова-Мала, близъ Пирота; 7 ноября 1879 г. записана со словъ Ионы Кирини.

(Споръ двухъ братьевъ изъ-за коня и сокола).

Проговори дзвездица даница:

Тако м' Бога, тія мѣсяцъ,

Кудъ се било у трѣтью вѣчеръ,

Та те нѣма на небу да грѣшешъ?

6 — Изговори тія самъ мѣсяцъ:

Я самъ билъ у трѣтью вечеръ

Я самъ билъ у Русію зѣмлю

Тамъ сидѣла два брата рождени:

Све су благо раздѣлили

10 Саде коня су не раздѣлили

И со-съ неѣа сива соколѣнца;

Па стари сака коня да узме,

А помлади га за свадбину пе даде;

Теѣа проговори по старіѣ-тъ брата-тъ

15 Проговори со свою перволюбѣу:

«Да отруешъ помладѣга брата,

И я чу са соколемъ идемъ;

Када дойдемъ, брата подъ покровъ да найдемъ».

Онъ ушѣлъ у ловъ,

20 Па отишѣлъ у сине езеръ;

Па си пѣшти сиво соколенце,

Да улови плѣвку златокрику.

А онѣ¹⁾ биле много на родуту,

Та на соколе крила потропише;

25 А соколъ пиште, у небу се чуе.

Тагай онъ се тешилъ:

Тай си сиво соколенце!

«Чу те, да те чувамъ до твоѣ-тъ животъ!»

¹⁾ Т. е. Пловки-утки.

Проговори сиве соколенце:

- 50 «Тешко мени, докѣ ме ти е чувашѣ;
Тешко мени безѣ брата родженогѣ.
Онѣ се текѣ вернувсе на домѣ,
Да се иде, да затѣче брата съ душомѣ;
Де мине презѣ моста каменѣ,
65 Коня-тѣ се строши ногу у копиту,
Та и онѣ се пишти — у небу се чуе.
Па онѣ нѣму говори:
«Тай се коню, немой да се пиштишѣ,
Чу те: чувамѣ до твоѣ живѣта».
- 60 — «Тешко мени, докѣ ме ти е чувашѣ;
Тешко мени безѣ брата родженогѣ».
А онѣ остави конѣ на путѣ;
Скоро тѣрчи дома, да се стигне,
Да се найде брата съ душомѣ.
- 65 — А снаа-та била много досетница:
А она извѣла девера тога на висѣки чардакѣ,
Прекрила га съ то бѣло платнѣ,
И запалила му тее жьлте свѣче.
— А онѣ презѣ дворѣ тѣрчи:
- 70 «Леле любе, леле перволюбѣ!
Што ти, рекѣ, да ми си створила?
— А она рекла:
«Што ми се казалѣ, све самѣ завершила».
- Тага онѣ извади ѳстри нѣжи,
75 Да убоде своѣ клетѣ сѣрце,
А тагай вану свое перволюбѣ.
— Немой, войно, не семѣ завершила:
Обишла, да види, какѣ жалѣ за брата!
Она брата живѣга завѣла,
80 Не го уморила —
Да вѣди, кака жалѣ за брата!
-

№ 94.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г. записана со словъ Герасима Русинова.

(Похвальба болгарина передъ евреями въ г. Солуни въ кофейнѣ, что онъ на своемъ борзомъ конѣ въ одинъ день отправится въ Царьградъ и обратно возвратится).

- Дигналъ, ми, се Радойно
У света млада недѣля:
Чарны си очи омыло,
5 Запáлилъ чибукъ — килибаръ,
Замѣтнагъ кужухъ на рамо —
Големъ го дьяволъ оздúло, —
Та си нейдѣ на църква,
На си отиде па Солунско кафене;
10 Шекерно кафе испило.
Таманъ Радойно да си поиде,
Затекоа го мърсна вѣра Еврея;
Големъ са облогъ правили,
Че има кóнче ранено,
15 За день да иде Цариградъ
За день да и де и да дойде;
Ако не дóйде, мърсна вѣра Еврея
Кышта-та бѣгликъ да му зéмать,
Млада Петкана рóбкина
20 Со-съ това машко детѣнце;
И ако си иде и да дойде,
Просто да му са еврейски дутяна
Покрай синѣ-то море,
Со-съ това тежко иманье —
25 Дуръ деветъ дутяна со-съ тия маргаре,¹⁾
Десята помлада еврейкина».

¹⁾ Мониеты.

- Тогива шен-те ¹⁾ фаналь,
Та па отиде на дома;
И негова Петкана на порты стояше,
30 На рака машко дете держепе.
И заминалъ ю Радойно
И не погледналъ на Петяну;
И детенце бѣше заплакало,
Че си го башта бѣше научило —
85 Когі си идешъ изъ цѣркве,
Онъ си детенце зѣмене,
Та го у кышты увесѣ,
И когі детенце не узе,
Оно заплакало.
40 Влезна Петкана по Радойно
И си дума говори:
Либе ми, либе Радойно!
Да ли на детѣ ядѹвашъ
Иль я не сѣмъ ти ѹбава,
45 Ка'-то первня-та вечера,
Ка'-то двѣ-те та неделя,
Ка'-то первня-та гѹдина?
И онъ тогива дума говѹри:
«Я-си на детѣ не ядувамъ,
50 И ты-зе си ми ѹбава;
На ли одъ заранъ дигна —
Големъ ме дяволъ издугъ —
Та си не отидѹ на цѣрква,
Но си отидѹ на Солунско-то кафене;
55 Шекерно кафе испилъ;
Таманъ, бре, да си пойда,
Затѣче ме мърсна вѣра Еврея;
Големъ сѣмъ облогъ направилъ:

¹⁾ Свидѣтель.

- Чешиамъ конче ранено
 За ценъ да ида и да дойда
 60 Да юйда у Цариградъ.
 И казалъ бѣше Петкани,
 Да справи му коня;
 А самъси легналъ та заспалъ.
 Петканаси коня гледала,
 65 Сребрене гривны развала,
 На коня пѣчи правила,
 Златены перстени трошила,
 На конѣ пионе ¹⁾ правила;
 Та му крака-та ²⁾ подковала;
 70 Студена го вода напоила,
 Сребрено му сѣдло турнала,
 Деветъ коланѣ стигнала,
 Златена му юзда турнала.
 Зоря-то трепе-излази,
 75 Петкана Радойно бѹдеше:
 Дигайсе, дигайсе, Радойно!
 Зоря ми трепи-излази.
 Мърсны еврея покрай порты вардиа,
 Тебе да ти испрататъ.
 80 Дигналъ се дѣте Радойно
 Черны́ си очи омилъ,
 Шекѣрно кофѣ испило;
 Петкана му коня привѣла;
 Имъ се сребряна зенгія стапналъ,
 85 Феркнало коньчѣ-то, та пошло,
 Премѣтнало деветъ кадылаци ³⁾;
 Доръ се на него префѣрли,

¹⁾ Подкова.

²⁾ Нога.

³⁾ Губернія.

- Оште деветъ преметналъ;
Доръ се крако́ у зенгія намѣстилъ,
90 Доръ си е кожуо заметналъ,
Оште деветъ преметналъ,
У Цариграда улѣзналъ —
Таманъ е било на́ пладне,
Ка'-то влезна́лъ тамъ;
95 Конѣ си на меана верза́лъ —
Тая меана бѣше евреска;
Па, ми, отшелъ на полиція;
Големъ ферманъ четѣа,
И му други писѣа
100 И му писѣа и да́доа;
Верналъ се бѣше Радойно,
Одверзалъ си конѣ одъ дирекъ,
Евреинъ му дума — говори:
«Когá дойдешъ ты, у назе свернешъ»;
105 А Радойно каза,
Че големъ облогъ правѣлъ;
Тогива евреинъ рекелъ:
«Чекай, дадемъ една чаша ракія». —
Не било ракія, но било верло отро́ва;
110 Та легна́ Радойно, та заспа;
Слънце-то трепе да за́йде,
Конѣ му вишти и ко́па:
«Дигай ми се, Радойно!
Слънце-то трепе да за́йде,
115 Кышта ти бѣгликъ отидѣ,
Млада Петкана робкина
Со-съ това машко детенце».
Дигналъ ми се Радойно,
Дребни се съзри порони́лъ;
120 Конѣ му дума говори:
«Студена вода да ме напо́ишь,

- Бѣла рапсалица¹⁾ да ми закачешъ,
 На мене да си укѣчишь,
 Очѣ-те съ кърпа да си превѣржешъ,
 125 Да извѣдишь дваяна камджія
 Со-съ тія златни куршұмы,
 Да ме удѣришь три паты;
 Доръ се свія, да феркна,
 Ни ти ште нѣ небо,
 130 Ни ти ште нѣ земи,
 Самъ до два тѣвна ѡблака.
 И онъ го студѣна вѡда напониъ,
 И му бѣла рапсалица закачиъ,
 И му деветъ колѣна постѣгнаъ
 135 И се на нѣго укѣчиъ;
 Очи се съ кърпа проверзали;
 Извѣдиъ дваяна камджія,
 Та го удѣриъ три паты.
 Доръ се кончѣ свио,
 140 Феркнало предъ деветъ кадылаци;
 Радойно ферлиъ маздракъ,
 Та си забувалъ у нѣговъ дворъ.
 Тогѣва Петкана по дворъ одаше,
 Зеленъ керчагъ у рака нѡсаше,
 145 У него вѡда студена —
 Не си е била вѡда студѣна
 На е било верло отрова;
 Ка'-то слънце трепне да заѣде,
 Онѣ да се отрови.
 150 Ка'-то видела маздракъ у дворе,ве,
 Она еврея разгѡнила:
 «Урипете-се, каже, проклеты еврѣи!
 Радойно си бѣше дошелъ-ка,

¹⁾ Родъ жита, ярица.

- Амо легнагъ та заспагъ».
- 155 Онѣ това изрѣкла,
И конче се свило, паднало,
Радойно одъ него слезнало.
Излезнагъ бѣше на порты,
Подбрагъ бѣше еврея,
160 Та ги заведе на Солунско-то кафене;
Евреи му се молеа:
«Просто да ти са дутяне
Съ това тежко иманье,
И доръ деветъ дутяне
165 Со-съ тия маргари,
Амо да ны опростышь
Да опростышь помлада еврейкина».
А Радойно рекелъ:
169 «Не проштава еврейкина».

№ 95.

Софійск. губернія, село Столникъ; 28 ноября 1879 г. записано въ мѣстечкѣ
Радомирѣ со словъ солдатака Волка (Волчѣ) Гешова.

(Какъ Стояна избрали въ старшину надъ обозомъ въ 500 возовъ).

(Изъ караваннаго обичая).

- Големъ се бѣгликъ зачело:
Петъ стотинъ кола софийски
Петъ стотинъ кола загорски,
Па се сабраше фо-фъ долни Лозенъ
5 На меѣхана червено вино пия
И тая бистра ракия,
И вѣрна дума думале, —
Когó крамаринъ ¹⁾ да туратъ

¹⁾ Старейшина каравана.

- На петъ стотинъ кола софѣшки,
 10 На петъ стотинъ кола загорски;
 Па си турѣле Стояна,
 Стояна Долно-Лозлянче:
 Че знае Стоянтъ, че знае
 На дълги патишта краѣве,
 15 На Витимъ-вода бродове.
 Па си опѣлъ младъ Стоянтъ
 При стара майтя рождена,
 Па си на майтю казува:
 «Малеле, мила моя малеле!
 20 Язе се много измашихъ,
 Измашихъ, мале, излагахъ;
 Стана си младо крамарче
 На петъ стотинъ кола софѣшки
 И на петъ стотинъ загорски —
 25 На илядо кола крамаринъ,
 Крамаринъ язе да бидемъ.
 — А майтя си му думаше:
 «Сину, Стояне, Стояне!
 О ты се, сину излѣга,
 30 О ты се сину измѣми!
 Айде, сину, — на си ѡйдете
 На Витимъ вода дълбока,
 Та си биволе рѣсерди,
 Ярмѣ-те да ти потрошатъ
 35 И тѣя жегли сребряны,
 Додѣ сѣдите, да се напредватъ,
 Дружина да си забаватъ,
 И много парѣ поарчатъ,
 Оште еднашь тебе-ка крамаринъ
 40 Крамаринъ да си не туратъ:
 Ти-зе си многу ѡдѣжамѣя,
 Ти-зе си единъ у майтя,

- Може си младо загина».
— Какво си онѣ отишли
- 45 Край Витимъ вода дълбока,
И Димитеръ си на биволе думаше:
«Де д'иды брешко Влаинче
И ты-зе кула Караманъ,
Отука ме извадете
- 50 Низъ Витимъ вода дълбока,
Я шта коса-та да си оскуба
Да я продада, купи́те
Што ви позлата, рогови,
Рогови што ви посребра».
- 55 — И биволе го послушале,
Извади́ле го низъ Витимъ вода дълбока
И онъ си коса оскуба,
И сичко си продаде,
На биволе копита позлати,
- 60 И ро́гове имъ посребри,
И стара майтя пригледа:
«Небойсе, мале, небойсе,
Ты-зи си майтя, па майтя,
Ты-зи си мене роди́ла,
- 65 Язе шта глава́-та да си дамъ,
Иллемъ(-иль емъ) тебе-ка не давамъ;
Ты-зи си мене майчица,
Язе шта тебе-ка да гледамъ,
Какъ двѣ-те очи мой-те, черни́-те,
- 70 И те шта така да гледамъ,
Доде мене очи-те гледать;
Одкадъ си язе загина,
- 73 И тебе тога́ не гледамъ.

№ 96.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы
Анны Карадановой.

(Заключеніе условій).

(На праздниѣ св. Николы, 6 декабря).

Николо, море, Николо!	20 Да си видуе другачке,
Дружина си собѣраятъ	Да се, мале, не растажи».
У меана вино пѣятъ,	Па му майтя набрѣ рѣсна
Тежка кирѣя пазаратъ	китка,
5 Тежка кирѣя — олово,	Та я даде на Никѣла
Ногу далече го каратъ —	И на Никола говори:
На Нишъ, на Видинъ, на Бѣл-	25 «Синко, Николо, Николо!
градъ.	Додека китка цавти,
И Николо че да иде;	До тага да а жалѣишъ;
Па на майтя-си говорѣ:	Фане ли китка да вене,
10 «Малеле, мила майчице!	Тогай че се она ожени».
И я чу, мале, да идемъ —	30 Отишелъ младъ Никола.
Волове са ми биволе,	Фанала китка да вене;
Колѣ-та ми желѣзна,	Говѣри Никола на дружиѣна:
Ярмове са ми среберны,	«Дружина вѣрна, собрате!
15 Жегла-та са ми златени»;	Да ми чувате колѣ-та
Па на майтя си говори:	35 Колата и волове-те;
Эве, малеле, мила майчице!	Я че си идемъ на свои до—
Невѣста-та да ми чувашъ:	мове:
Често ѣ на пазѣръ воды,	37 Че ми се ожени любне-то.

№ 97.

Село Бабица, Тренскаго окр.; 18 ноября 1879 г. записана со словъ Дѣши Тодорова.

(Златокрылая утица помогаетъ юнану Смилянѣ пріискать двухъ снохъ-«близнакинь» для его двоихъ сыновей-близнецовъ).

- Башта чуваль до два мѣла сына,
 До два сына, до два су близнаци.
 Дойде време синове да жени,
 Че да тражи до двѣ миле снае,
 5 До двѣ снае, до двѣ близнакине —
 Онѣ брайтѣ да су бажанацѣ,
 Онѣ сестре да су етерве.
 Наточилъ е двѣ златни здравице,
 Па си справи коня Пеливана,
 10 И си узе пѹшка нишанлиѣ,
 Па си поиде презъ горе зелене,
 Па се видѣ пиле златокрыльку, —
 Па наслони пѹшку нишанлию,
 Да убіе пиле златокрыльку;
 15 А она Смиляину дума:
 «Немой мене, Смиляине юначе:
 Да я знаемъ, кудѣ ты си пошелъ;
 Ты си имашъ до два мѣла сына,
 До два сына, до два, бра близнака,
 20 Па си тражишь до двѣ миле снае,
 До двѣ снае, до двѣ близнакине;
 Я си знаемъ, де има до двѣ близнакине,
 Та су сестре, та си су етерве,
 А два брата да су бажанацѣ».
 25 Одведе га у града незначана;
 Та си найде до двѣ миле снае,
 Емъ су сестре, емъ да су етерве;

- Утоки Смиляинъ юначе;
 Па си поїде Смиляинъ юначе,
 30 Па по тїя оговори:
 «Останъ съ Богомъ, добры домашине!
 Да ми справишь до двѣ миле снае,
 А я чу да идемъ на моѣ дворове,
 Да си справимъ до два мила сына,
 35 И да зберемъ до триста свѣтове.
 Отиде юнакъ Смиляинъ,
 Отиде на свои дворове,
 Па каза на свое любне:
 «Я си найдо до двѣ миле снае,
 40 До двѣ снае, до двѣ близнакине,
 Да су сестре, да су етерве».
 А любе му тїя продума.
 «Немой да идешъ Смиляинъ юначе;
 Лошъ семъ сенъ гледала:
 45 Долетеше два сива гóлуба—
 Ка' дойдоше, со-зъ главе дойдоше,
 Ка' отоше, безъ главе отоше».
 Онъ не слуша неговей любе:
 Собралъ си е до триста свѣтове,
 50 Та си ойде презъ гору зелѣну;
 Отиде си у града незнаѣна,
 Та си узе до двѣ миле снае,
 До двѣ снае — до двѣ близнакине;
 Па си поїде презъ горе зелене,
 55 И си води до двѣ миле снае;
 И напредъ ишелъ Смиляинъ юначе
 И са-съ неге снае-си идуть;
 Два дни оде, нема да викаю;
 Па лежаше на равне рудїне;
 60 Кога биде рано одъ-зарана,
 Пай си иду презъ горе зелѣне,

- Тагай су снае завикале.
А питаль ги Смиляинъ юначе:
«Што викате до двѣ миле снае?»
- 65 А оне су тагай продумале:
«Леле тате да нашъ миле свекре!
За кога ны водишь?
Я пречекай китене сватове:
Дали иду до два твои сыну,
70 До два сыну, до два младожене?»
Шевнулъ коня Смиляинъ юначе,
Та преброи китени сватове;
Сви сватове подъ брой искочише,
Али нема до два мила сына;
- 75 Тога бутнулъ коня назадъ,
Та отиде на равне рудине:
Какво спали, такви погинули —
И на два та главе одсѣчене;
Тагай слезе одъ коня доброгъ,
- 80 Та си узе до двѣ русе главе,
Та ги тури коню у зобницу;
Па си стиже китени сватове,
Стиже, па ги зѣмину,
Саатъ мѣсто до дома-си дойде:
- 35 Искочило негови-то любе,
Та питуе Смиляинъ юначе —
Не питуе за снае — не пита,
Нель питуе за свои сынове:
«Да камо до два мила сына,
90 До два сына, до два, бра, близнака?»
Онъ си вика, дѣ Бога се чуе.
Чуешъ, каза, мене, перволюбѣ!
«Еве тебѣ до двѣ златне ябуке,
- 95 Да ги шожемо, додека смо живи». —
-

№ 98.

(Загорье) Берков. окр., с. Гушанци; 13 февр. 1880 г. записана со словъ Младена Младенова.

(Храмовой праздникъ въ селѣ).

Собра́ло се село-то
 Собра́ло се на Бору́ванска могила —
 Сви се селяне сабрали;
 Соборъ правяя и Бога мо́ляя:
 5 «Боже мили!
 Ага ала не дойде,
 Соборъ да не разва́ли».
 Таманъ това изрѣкли,
 9 И ала дойде и соборъ имъ развали.

№ 99.

Велеский окр. (въ Македония); 2 дек. 1879 г. записана со словъ Лазаря Хажиева.

(Неопредѣленнаго содержания).

Каравело, мори, мала мома:	Одговара Каравѣла:
Опште ли ходышь неженѣно?	15 «Кой давало, лудо било,
— Булюкбаши по конаци,	Кой зимало, паметно било;
А сеймены по чаршии,	Триста дадохъ за мониста,
5 А сеизи край огниште;	Двѣсте дадохъ за стары бабти,
А ти насъ не насъ изма́ми;	Шесъ стотина за дерданы,
Све измами, све соблече —	20 Седемъ стотины за желтице;
И коне-то ны ги зема,	Што ти земахъ, све поарчихъ;
И пары-те ны ги зема;	Когá си ми пары давагъ,
10 Дай ми, баре, малко паре,	Мартиры ми ты извади.
Да си купамъ Врана коня —	— «Не ти давахъ на пладнина,
Дружина-та ми се смѣе, —	25 Ни ти давахъ по борина,
Да не ходамъ пѣшь».	Него нѣтъ на месечина».

№ 100.

Соф. окр., село Крешиковци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Стефана Крачуна.

(«Попей ми слуго»).

(Застольная пѣсня—трапезная).

Попей ми слуго,	Тежка е грыжа на мене:
Повесели ми гостѣ-то:	Видышь ли Стара-Планина?
Да ми е гостѣ весело,	10 Колко е магла на нея,
Да му е точно яденѣе,	Толко е грыжа на мене —
5 Да му е пиво пиенѣе;	Че имамъ сина да жена;
Слуга му тѣя оговора:	13 Това е грыжа на мене.
«Не мога да ти попея,	

№ 101.

Г. Паланка (въ Македоніи); 29 дек. 1879 г. записана со словъ священника села Рыла Василя Христова.

(«Яребичѣнце, Преперичѣнце»).

(Мирская слава).

Яребичѣнце	Ой борье, борье!
Преперичѣнце!	Зелены борье!
По поле шѣташь,	Тѣбе те сѣчатъ деветъ сѣ-
По друмѣ скакашь,	кѣры,
5 По друмѣ скакашь,	Одъ тѣбе лети деветъ иверъ,
Цернь пѣтеръ клѣошь;	15 Па си лети, лети
Одъ друмѣ летнешь,	У срѣда ми дворье,
На кашта ми паднешь;	А у двори ми среберни столе;
На кашта ми слама,	У столе сѣди Иванъ госпо-
10 Укашта ми слава.	даръ,

У рацѣ держи среберна Добри доматине:
 чаша, Живо ми ти глава
 20 Пълна е рѡвна товѧ руѣно За-длѣго ти слава;
 виѣпо; 25 Богъ да ти помѡгне
 Напимисе Иване И светы Іоване!

№ 102.

Село Влаи, Мельникскаго окр. (въ Македоніи); 16 дек. 1879 г. записана в селѣ Бобошевѣ со словъ одного слѣпца.

(Банъ Стефанъ стромтъ церкви).

(Постя за трапезой).

Стефанъ бано церква гради,
 Церква гради-светы монастырь,
 Церква гради Софіянска.
 Омуть има да покрива, (*стихъ 2 раза повторяется*)
 5 Да покрива со-съ алтына;
 Што не стигна со желтица,
 Да покрива со-съ кара-грошъ; (*2 раза*)
 Што не стигне со-съ кара-грошъ (*2 раза*)
 Да покрива съ жѣты свѣшты.
 10 Одговѡра на Стефанъ банъ:
 «Немой гради света церква (*2 раза*):
 Не скандисать клети Турци (*2 раза*)
 Тебе може да клеветать» (*2 раза*).
 Ка си дочу Стефанъ бано,
 15 Остависе света церква,
 Заградисе едны мосты.
 Тебе пеемъ, Бога славимъ, (*2 раза*)
 Да се цавтишь, да се китишь,

- Ка то ружа у градина,
 20 Сиви соколъ у высѣна (2 раза)
 Мрена рыба у дълѣбина,
 22 Бѣлъ трендафилъ у градина.

№ 103.

Г. Радоміръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова.

(Горестное воспоминаніе о Бѣлградѣ).

- Бре, Иоване, бѣлиграджанине!
 Повернысе — Бѣлиградъ изгоре!
 — «Ако гори, да би пусть останалъ:
 У него семъ три годинъ робувалъ —
 5 Перва годинъ за добра-та коня,
 Вто́ра годинъ за мома́ хубава,
 Трета годинъ за свилено рубъ;
 Когá бѣше ко́ня за язденъе,
 Тогай ми я други преотеа;
 10 Когá бѣше любе за любенъе,
 Тогай ми го други преотѣ;
 Когá бѣше руо за носене,
 13 Тогай ми го други преотеа».

№ 104.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

Поединокъ пастуха Стояна съ медвѣдемъ; его спасаетъ нучна (сучна)
 «Симджирлика»).

Поселисе мечка-медвѣда,
 Та издави невѣсты по кладенци,
 А можѣ-то по Балканѣ-то,
 Деца́-та по зевниці́-те.

- 5 Собрали са се одъ три, ми, села
 По триста — деветъ стотины,
 Че гонятъ мечка-медвѣда;
 И со-съ ни Стоянъ младъ чобанъ.
 Ошли са гора зелѣна,
- 10 Нашли са мечка-медвѣда,
 Нашли е подъ голѣмъ камикъ —
 Ядеше крава ялова,
 Што-то бѣше одъ деветъ годинъ ялова;
 Избѣгали Кѳсовци голобѳсовци,
- 15 Што бѣя деветъ стотины,
 Салъ останъ Стоянъ младъ чобанъ.
 И станъ мечка мърсница
 И стана и въеднакъ ревнъ,
 Вана се со Стояна млады чобана,
- 20 Та се борать три дни и три ношти:
 На Стояна млады чобана
 Мечета му на подзе жили извадия,
 А Стоянъ держи мечка-медвѣда;
 И на Стояна се досады:
- 25 «Божице, миле Божице!
 Имамъ ли родъ, я породъ,
 Или мой мили братѳкъ,
 Да ме дочуе, да дойде?
 Станъ три дни и три ношти,
- 30 Како се я съ мѣчка боримъ,
 Мечѣта ми жили извадия».
 Даде Господъ тоа ладенъ вѣтеръ;
 Стоянъ пишти, до Бога се чуе;
 Дочула го кучка Симджирлика,
- 35 Та извади деветъ лакты копье
 Та извади низъ земь,
 И си търчи презъ гора зелена:
 Со-съ подзе си корене копаше,

- У со-съ душа бѹти повѣляше,
 40 И си найдѣ у гóра зелéна,
 Де се держи Стоянъ млады чобанъ
 Держи мечка-медвѣда;
 И тогай кучка Симджирлика
 Вана си мечка-медвѣда,
 45 Та кинá мърва по мърва —
 Найголемо враминѣкъ да поси,
 Та закачá по гора зелена
 Одъ дерво на дерво,
 И си носí по равни друмове,
 50 Та качуе одъ дерва на дерв о.
 И тогай Стоянъ продѹмует:
 «Кучице Симджирличице!
 А че те водымъ на Стамбулъ,
 Да ти посрѣбримъ подзе-те,
 55 Да ти позлáтимъ ялаци.

ИСТОРИЧЕСКІЯ — ЮНАЦКІЯ ПѢСНИ И СКАЗАНІЯ.

№ 105.

Г. Радоміръ; 8 дек. 1879 г. записана въ Кюстендель-Банѣ со словъ Милоша Момчилова.

(Что способствовало усиленію Русскаго Царя?)

(Пересказъ).

Ка' бѣше Бугаринъ царь — и четвертый той бѣше царь, той Ойде-Русъ, да даде малко му поминокъ. Той му даде еденъ дѣлъ; Тамъ имаше ногу рыбы у него, да лови рыбы, да продава и да Поминае. И той (Русъ) лови еденъ петдесетъ годинъ време; послѣ

помислилъ, да исуши дѣло и да оре жито у него. А имаше една планина; прекѡпа е подъ земня, и исуши све вода. Ка' исуши вода, найдѣ у дѣлъ три топове: перви-светъ Никола, втѡрія-светы Петерь, третіѣ-светы Рандель. Тія топове били нему ногу вредни: кадъ-то има битка на една странъ, тія си сами обраштая; отъ тія топове ногу земня зема и найбогатъ стана. И перви онъ се станъ царь.

№ 106.

Соф. округъ, с. Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина Жѣты Илкова.

(Царь Петръ (болгарскій) справляеть свадьбу).

Царь Петаръ свадба пра-	И деверъ си е испратилъ, —
веше;	Та си на дворы отишелъ;
Се е поканилъ на свадба:	10 А майтя си го питуе:
Одъ си-те, каже, крайнины	«Сине Младене, Младене!
До седемъ, каже, крѡлѣве,	Што си те, царо, подари?»
5 И си е деверъ поканилъ	Младенъ си го говори:
Одъ мила родѡ негова.	«Малеле, мила майчице».
Та па си е свадба прека-	15 Многу ме дарба дариа —
ралъ,	16 Одъ чисто злато кошуля.

№ 107.

Соф. окр., с. Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина Жѣты Илкова.

(Царь Астѣнь (болгарскій) настигаетъ Турокъ, плѣнившихъ его жену и сына).

Царь Ясень служба заслужи;	5 Она на Турци казала:
Та си е собралъ селѡ-то,	«Турци-ле, Турци презморци!
Та си ги вино поѣше.	Царь Ясень служба заслужилъ,
Проклета да е една бабица:	

Та піе вино́ червенó	Ты піешъ, цару Ясене,
Со-съ негови-те селяне	Піешъ си вино червено
10 Надъ селó подъ Кукаляне ¹⁾ ,	Со-съ чаша, со-съ позла-
На това бѣло каменье;	тена,
Подминете си царъ Ясень,	30 Со-съ твои добры селяне,
Та му на калé ойдéте,	И со-съ твои добры слуги,
Та му калé-то разбите —	Турци калé-то разбія,
15 У калé никой са' нема».	И парица робя,
И Турци са баба слушали,	И детé ти погубія,
Подминаа царъ Ясень,	35 И сестра ти закарая».
Та му на калé ойдóа,	Царъ Ясень вѣднагъ ста-
Та му калé-то разбіа,	нало,
20 Та му парица робія	Та си у яхъръ улезна,
Со-съ зълва сестра Янинка;	Та си е коня извело,
Никой ги ни чу, не виде,	Та си е Турци гонило;
Видѣла си е мома одъ срѣшта	40 Стигна ги и погуби ги;
Одъ селó—одъ Панчарево ²⁾ ;	Та си е везелъ парица
25 Та е окнала мома-та:	И зелва сестра Янинка,
«Цару Ясене, Ясене!	45 И свое мушко дете.

№ 108.

(Соф. округъ; с. Быстрица; 7 февр. 1879 г. записана со словъ Аджи-Іована Славіева въ селѣ Васильевци.

(Турки завоевываютъ Балгарію; царъ Астѣнь убѣгаетъ съ одною женщиною въ Россію; женидба его сына на дочери Русскаго царя).

Когá дошли Турци у Быстрица, срѣшнали една баба, коя Рекла: «честито ви царство»; а Турци рекли: «не маме царство, доръ не ванемо царъ Ясеня». Рекла баба: «я чемъ царъ Ясень ясно да ви ванемъ». Та ги провела низъ вода ведена тамо, де е

¹⁾ Село это и теперь существуетъ.

²⁾ Село это находится по сосѣдству съ первымъ.

царь и царица. У то време царица е излегла на оро со-съ тѣя сельски дреи; а баба казала на Турка: «те, товѣ царица-та! и ю Турци ванали и закарали. Царь Ясень седѣлъ, та си ручалъ. Дошло аберь нему: «Ты сѣдишь и пієшь, а Турци закараше царицу». Царь рекелъ: «Петре, скоро софра прибирай! — Павле, конь ми изводи». Довели коня, и царь Ясень качилъ се на коню, па не согледалъ, че коню е опайвенъ¹⁾. Тако миналъ презъ село Кукаляне²⁾. Отадъ миналъ презъ село Панчерѣво³⁾; отадъ миналъ презъ село-градъ Германъ⁴⁾. Ошелъ тогай подъ село Лозенъ⁵⁾. Тамъ пасли двѣ деца овци; онъ ихъ попиталъ: «минади ли туку Турци»? Они рекли «чичу! сегѣ туку заминаха; онъ рекелъ: «далъ че ги стигнемъ»? Они рекли: «какво че стигнешъ? коню ти заклюпенъ!» Тогай рекелъ царь Ясень: Эй, Кукаляне, калъ да те бие! — Панчерѣво — саде камикъ да е! а градъ Германъ-градушка да те бие — село да те на прави! а Лозенъ безъ конѣ да не са и безъ волове да не са, и жито садѣ, да имъ е ченица!» — Деца рекли: «чичу! нема по-туку вода»; а онъ рекелъ: «Господъ че даде вода!» — Тогай пресѣкалъ царь Ясень пайване-та и рипналъ коню — излегли три кладенци вода. Кога бутналъ царо коня, стигналъ Турци-те и погубилъ ги, а царица-та верналъ си и одвелъ я у Урвичъ⁶⁾ - градъ, со-съ желѣзны порты, а Искеръ заобиколилъ градъ Урвичъ. Тогай царь Ясень попиталъ царица: «Кога Турци те водѣа, имали ли нешто пакосъ?» Она рекла: «влезне вълкъ у овци, онъ си мирно не излезне: единъ ми е беркналъ у пазува»; а царо рече: «они са сета⁷⁾», — товѣ не е лошо, ка'-то сѣдеше при царо.

Па рече царица цару: «многоу ги я аресахъ, кога идатъ да серятъ, они се мѣятъ». Царо се расерди, та погуби царицу

¹⁾ Спутанъ.

²⁾ Село въ Софійскомъ округѣ.

³⁾ Тоже.

⁴⁾ Тоже, (село).

⁵⁾ Тоже.

⁶⁾ Село въ Софійскомъ округѣ.

⁷⁾ Т. е. псета.

расферили я по единъ камикъ. И била царица доила дете, и отъ това до днесъка излеза вода бѣла. Тогай царь Ясень со-съ една мома бѣгалъ у Русіа. И тамока у Русіа бѣше говедарь. Тамо му дали една бабица сельска, коя родила нему едно детенце машко. Дете изучило книга; ка' изучило книга, умрелъ башта-му. Когай детенце разбило сандакъ и нашло тамо царска капа и царските писма; тогай повѣрвало, че неговъ башта былъ царь и че има у Урвичъ закопаны бащини пары. И натовари оно маски со солъ, та дойде у Софіа; ойде у Урвичъ, со-съ писма найде бащини пары, та однесе у Русіа¹⁾.

Преданіе это досказалъ крестьянинъ Филиппъ Мининъ такъ:

«Царь Ясень на Русіа бѣше говедарь. Тогашни Руски царь никакву вѣру нѣмаше. Царо Руски затражи да жени сина си; и синъ му рече: «че земемъ на говедара черку». Одговорилъ Руски царь: «добре!» — Царь Ясень-говедарь рече на царь Руски: «има ли нешто твой синъ одъ занаятъ?» — Онъ рекелъ: «ништо нема!» Рече царь Ясень-говедарь: «почекай, да го учимъ». И учише го царь Ясень-говедарь десетъ дни и научише да прави рогоже. Тогай рече царь Ясень-говедарь: «ка'-то може да прави рогоже, че му дадемъ мому-ту». И му даде мому-ту. — И синъ на Руски царь не може да живѣ со-съ своя булка. Тогай сама булка рече: «бре, човѣче! мой баща знае траву самотворку, коя че помогне. И царь Ясень-говедарь соблекелъ синъ на Руски царь, па му турилъ босилекъ, па му светилъ воду, па го моливъ, па го испупалъ. И оттогай лице-то сину свѣтнало, ка'-то на царь Ясень-говедарь. Па и самъ Руски царь — невѣрны, каде даде сина на черку царь Ясень, стана ка'-то неговъ синъ, сирѣчь ристянинъ. И сега и Русіа и Болгаріа се едно — Ристяніа.

¹⁾ Въ заключеніе сказитель замѣтилъ, что до настоящаго времени въ Кожанскомъ монастырѣ «св. Рандела, што надъ самъ Искаръ, има чаша и кратуна одъ царь Ясень».

№ 109.

Г. Джумая; 27 дек. 1879 г. записана со словъ Георгія Емануилова въ
м. Рылѣ.

(Воевода Гедіанъ и царь Іоаннъ Шишманъ).

- У торникъ се годы лудо-то Гедиянъ,
У недѣля-та зарани,
Свадба че се прави;
Дойде недѣля заранъ:
5 И пойдѣа у церква да идатъ;
И ойдоа у церква,
Армасаны — невѣнчаны;
Аберъ му достигна одъ царь Іованъ Шишманъ,
Достигна книга на рака-та:
10 «Та булче остави, Богме, подъ вѣнчило,
Армасано-невѣнчано,
Та си ѣди мени на помошь».
И тадай говори лудо-то Гедиянъ,
И говѣри на свое-то любне:
15 «Справляй коня моя-то Доряна,
Че се одымъ на Сафійско поле,
На Сафійско поле подъ бѣли чадори,
Дуръ не е войска разбѣрена».
И справи коня Доряна,
20 Таманъ тури ногу у зенгія;
Докле нога да преферли,
Прекомъ пречи презъ гора зелена:
И гора-то укори,
И земя-то ископа,
25 Докле дойде на Софійско поле.
Кадъ го виде царь Іованъ Шишманъ
Проговори тія милни речи:

- «Благодаримъ Бога за това,
 Што имамъ такава юнаци!
 30 Што терашь луду-ту Гедиянъ?»
 — Што терамъ, царю Іованъ Шишманъ?
 Дойде ми аберъ: «булу подъ вѣнчѣло
 Армасано — невѣнчано остави,
 Та си иди царю на помошь».
 35 И язе оставихъ булу подъ вѣнчѣло,
 И дойдохъ тебѣ да те видамъ,
 Дурь не е войска разорена!
 — И му проговори царо Шишманъ:
 «А се верни, луду Гедиянъ!»
 40 На ти сребро, злато, ако искашь!
 Иди—прави свадба своя». —
 — И го тури у златна кочія,
 43 И го проводи, свадба да си прави. —

Затѣмъ сказитель прибавилъ слѣдующее: этотъ Гедіанъ былъ первый полковѣдецъ болгарскаго царя Івана Шишмана; онъ дошелъ на Софійское поле, когда битва съ непріателемъ была окончена въ пользу царя Івана Шишмана.

№ 110.

Село Рыло; 30 дек. 1879 г. записано со словъ Димитрія Іованова.

(тоже).

- Одкадъ се зоря зазорѣла,
 Оттогай е войска повервела:
 Конь до коня, юнакъ до юнака,
 У раце имъ се делги баряци:
 5 Въ одну имать остри муздраци,
 Въ другу имать тенки пушки;

- Пушки-те имъ, като ясно слънце блещатъ,
 Одъ громъ повече трештатъ,
 Сабли-те имъ на-то ясна мѣсечина лештатъ,
 10 На баряци-те имъ написано
 Асланува образъ,
 Да се показва, че весме берзъ.
 Одкадъ е зачула людѣ-та Гедия,
 Остави се булъче подъ було,
 15 А себе подъ вѣнчило;
 Скоро берже опаше сабля дамаскина,
 Сабля дванадесе педи,
 Обсѣдна се конъче Дорѣйна;
 Прѣкомъ пречи презъ гора зелена:
 20 Гора-то укерни,
 Планина-то укори,
 Додѣка излѣзне на Софійско поле,
 Бой да се бие за Ристово име.
 Жалко му станало,
 25 Зашто ненамѣри войска да се бие,
 Само што намѣри бѣли-те чадери,
 Чадери царъ Иоанови-те,
 Чадери царъ Шишманови-те;
 Тутакъ проводилъ го кодъ царъ
 30 Кодъ царъ Иоанъ Шишманъ;
 Поглѣдна го царъ Иоанъ Шишманъ;
 Казва му царъ Иоанъ Шишманъ:
 Тверде ми се виждашь
 Жалко и уиленъ:
 35 «Кончѣ ли те неработи,
 Сабля ли те несѣче?»
 Одговори му Гедия:
 «Конъче ми работи, като дукаты,
 Сабля ми сѣче, каде-то повлечѣ;
 40 Но ми е друга жалба:

- «Зашто не намѣрихъ войска да се биѣмъ?
 Оставихъ булче подъ бѹло
 И себе подъ вѣнчило,
 Ка' то ми аберъ достигна,
 45 Скоро берже опаса(хъ)се сабле дамаскина,
 Сабля дванадесе педи,
 Обсѣдна(хъ) си коня Дорьяна,
 Гора-то укернихъ,
 Планина-то укорихъ». —
 50 И поклонѣ го царо Шишмаво
 Една златна кочія со-съ желтицы. —
 Милостиви Богъ всегда есть со-съ мене:
 Одкакво я имамъ таквия добри юнаци,
 54 На всека дѣла Богъ тѣе ми помогне.

№ 111.

Пирот. окр., Суковскій монастырь; 17 ноября 1879 г. записана изъ разсказа
 одного дряхлаго священника.

(Преданіе о занятіи Турками Болгаріи).

Царь Болгарскій Петръ ¹⁾ не вдругъ потерялъ свое царство, а постепенно, отъ времени до времени уступая натиску Турокъ. Сначала онъ принужденъ былъ оставить г. Виддинъ и утвердилъ свое мѣстопробываніе въ г. Нишѣ, гдѣ правилъ 7 лѣтъ. Преслѣдуемый и здѣсь Турками, онъ бѣжалъ въ г. Пиротъ, гдѣ царствовалъ тоже 7 лѣтъ. Затѣмъ, точно также бѣжалъ въ г. Софію, гдѣ правилъ 7 лѣтъ и наконецъ въ *одинъ монастырь семи престоловъ* откуда затѣмъ перешелъ *въ рай*, гдѣ и донинѣ находится.

Турки, говоритъ это народное преданіе, производили свое давленіе на Болгаръ и по другому пути, направляясь одъ *Самокова*.

¹⁾ Имя не вѣрно обозначено (анакронизмъ).

Идя по этому пути, они достигли окрестностей Моглена. Отъ звѣрскаго турецкаго истребленія спаслись въ монастырѣ «*Малличъ*» св. Николая нѣсколько тысячъ болгарскихъ дѣтей и то Божьей волей: Богъ попустилъ великую мглу, въ слѣдствіе которой Турки должны были оставить этотъ монастырь въ покоѣ.

Дальше, затѣмъ, народное преданіе приводитъ все это въ связь съ господствомъ въ Болгаріи *иреческаго духовенства*. Турки, говорятъ преданіе, заняли всѣ мѣста въ Болгаріи и Греціи. Нужно было имъ подумать о своемъ управленіи; нужно было назначить вѣрнаго духовнаго пастыря, патріарха (патрика), который бы не вредилъ интересамъ турецкимъ: султанъ Махометь, назначая цариградскаго патріарха, потребовалъ отъ него ежегодно 300 по дукатовъ, а этотъ, въ свою очередь, выговорилъ себѣ право поставлять въ Болгаріи *иреческихъ священниковъ*.

№ 112.

Г. Радомірѣ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Іордана Лазарева.

(Сонъ Могленской королевы; убіеніе Турками ея мужа—Могленскаго ко-
роля; женидба ихъ сына Павла юнака).

- Де заспала е кралица кметица,
Заспала е у света недѣля.
Мало спанье, големъ сънокъ вишла:
«Сво е поле магла нападнало,
5 Низъ магла-та ели проникнали
И ясно слънце у кърви утахнало,
А ясенъ мѣсець у злато окъванъ».
И казуе кралица кметица,
И казуе кралю господину:
10 «Э ты-зе-ка кралю господине!
Мало спанье, големъ сънокъ видо:
Сво е поле магла нападнало,

- И ясно слънце у кървь утахнало.
 И продума краля господина:
- 15 «Э ты-зе-ка кралице кметѣце!
 Да што си е тая силна магла?»
 — «Това си е силна турска войска».
 — «Да што са си тѣя тенки ели?»
 — «Това са си сабли и ножеве».
- 20 — «Да што си е това ясно слънце?»
 — «Това че ни се крайнына отме».
 — «Да што си е тоя ясенъ мѣсяцъ,
 Да што си е у злато окѡванъ?»
 — «Това си е Турски, оле, царъ».
- 25 Дури краля дума да издума,
 Испунила турска силна войска:
 И тогай се кралѣ вострашила.
 Богъ да бѣе тѣя клетѣ Турци!
 Та фаная магленскио краля;
- 30 Останало негово-то дѣтѣ,
 Останало на сѣдымъ години;
 Имайтя му дума продумуе.
 «Айде, Павле, майтя да те жѣнитъ».
 — Я Павлѣ си дума продумуе:
- 35 А я, мале, не чѣ да се жене,
 И мене-ми книжеле дооди,
 Дооди ми отъ край—одъ крайнина,
 Дека че си крайни размѣруе».
 А майтя го, богме, не слушала;
- 40 Та си ойде у Будима града,
 Та утекли будимка девойтя.
 Та си собрѣ Павлѣ, добаръ юнакъ,
 Та си собрѣ триста и три свата,
 Та си ойде у Будима града,
- 45 И си води будимка девойтя,
 Та я води дома на двореве:

- Оште не е у двори увéло,
И нему е книже достасáло
Достасало одъ край — одъ крайнина:
- 60 «Дека са си крайни размири́ли,
Да си иде Павлѣ добаръ юнакъ,
Да си иде на край-на крайнина
Да си иде крайни да си мѣри».
И си беркна у свилны джепове,
- 65 Та извади той перстенъ меновникъ,
И си дѹма Павлѣ добаръ юнакъ:
«Э ты-зи-ка, Елено невѣсто,
Да ме чекашь деветъ годинъ дена,
Я че идемъ на край-на крайнина,
- 60 Да си идемъ крайни да си миримъ.
И го чека Елена невѣста,
Та го чека деветъ годинъ време.
И е дошелъ Бошка добаръ юнакъ,
И си дума Елену невѣста:
- 65 «Э ты-зе-ка, Елено невѣсто!
За што чекашь Павлѣ-то юна́ка?
Павлѣ си е крайни умири́ло,
И Павлѣ ногу на кѣзове —
На ночь люби момá и невѣста».
- 70 Тогай станá Елена невѣста,
Та си зема той зелени стовни,
Та си ойдѣ па шарены чѣшмы;
И продума Бошко добаръ юнакъ:
«Э ты-зе-ка, Елено невѣсто,
- 75 Да направишь той сладки вечери».
И направи Елена невѣста,
И направи́ той сладки вечери.
Ка е било вечеръ да вечера,
Отишѣлъ е Бошко добаръ юнакъ,
- 80 Отишѣлъ е вечеръ да вечѣра,

- И е сѣдналь у чесны тарпезы,
Да вечера Бошко добаръ юнакъ;
Не мѣна се ни ного ни малко,
Та си дойде Павлѣ одъ крайнина,
85 Та си чукать на нѣгови порты:
И излезна Елена невѣста,
Та излезнѣ на шарены порты,
И она си тогай попрѣше:
«Кой си чука на Павлеви порты?»
90 И Павлѣ си дума продумуе:
«Чекашь ли ме, Елено невѣсто?»
Продума си Елена невѣста:
»Я почекай Павле, добаръ юнакъ,
Да си земемъ одъ порты ключѣве
95 Да отворимъ той шарены враты».
Повернасе Елена невѣста,
Та продумѣ Бошко тѣй юнака:
«Бѣгай, Бошко, низъ мали-те враты,
Эте, иде Павлѣ одъ крайнина:
100 Оче онъ кавга да си прѣвѣтъ».
Ка си бѣга Бошко добаръ юнакъ,
Ка си бѣгѣ низъ мали-те враты,
Забоварѣ при чесны тарпезы,
Забовари дванаесъ ножѣве,
105 Со-съ ножеве, дванаесъ ножниѣци.
Ка улезнѣ Павлѣ добаръ юнакъ,
Ка улезнѣ у ладны одаѣ,
У одаѣ у чесны тарпѣзы,
Та си виды Божкови ножеве;
110 Позналь е Павле добаръ юнакъ,
Дека са си Божкови ножеве.
Нече Павлѣ кавга да си прѣвѣ,
Павлѣ се е съ акылъ разумилъ:
Та направи той сладки ручкеве,

- 115 Та си собрѣ брайтѣ и дружина,
 И си окнѣ Божко-те юнакъ.
 И тогай си Павлѣ дума продумѣе:
 «Э ты-зе-ка Божко добаръ юнакъ!
 Ка си пойдѣ на край-на крайнина,
 120 Я загради зелена ливѣда,
 Научилъ се елень съ дванѣес рѣгове,
 Та прерипагъ у мой ливѣда,
 Ништо не е пакось учинило,
 Саде ми малко трѣва умьрсѣло;
 125 Ка прерипнѣ елень съ дванѣес рѣгове,
 Оставио дванѣесъ ножеве,
 Со-съ ножеве дванѣесъ ножници».
 И тогай си Бошко продумѣло:
 «Просты мене, Павле, добаръ юнакъ»;
 130 Това са си, бре, мой ножѣве,
 Бре, ножеве съ дванѣесъ ножници
 132 И тогай си му простѣ Павле добаръ юнакъ.

№ 113.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словѣ дѣвицы Анны Карадановой.

Рождѣніе у влахине Теодорѣ «самотворнаго» дитяти Іоанна, который былъ брошенъ царемъ Константиномъ въ темницу, а за тѣмъ наследовалъ его царство).

- Тодоро, Тодоро влаино!
 Останѣла Тодора Влаина,
 Останѣла съ деветъ сирочета;
 Чудиласе, со-съ ни што да чини;
 5 Прочула се пуста ѣвтинія,
 Ёвтинія у пуста Софія:
 Куто жито педесѣ грошеве,

- Ока просо дванаѣсе гроша;
 На си-те по дутянь купила,
 10 На Димитріа до-два дутяна купила,
 Си-те ги я на занаятъ дала —
 Кой терзія, кой младъ тюрчія,
 Димитріа на два занаятъ дала —
 Емъ терзія, емъ младъ патречія.
- 15 Прожегвасе черна чума —
 Та не бие секаде редомъ,
 Но избира кой-де-ка юнака,
 Кой-де-ка юнака по единъ у майтя;
 Удари деветъ мили сина:
- 20 Си-те ги гробишта качала,
 Димитріа у дворъ закопала
 Одъ заръ: сину «добро итро»!
 Вечеръ иде: сину «добро вечеръ»!
 «Жешка ли е, сину, земляна постельта?
- 25 Жешка ли е, сину, камена зглавница?
 Жешка ли е, сину, пгичена завивка?»
 И му пали по полъ ока свѣшты.
 Одъ жалбы е земня продумала:
 «Стига, мале, стига, мѣло мале!
- 30 Со-съ свѣшты покрово изгоре,
 Со-съ сълзи гроби истопи».
 Чудилосе сирота влаина,
 Чудилосе сама, што да прави;
 Па улезна у нова градина,
- 35 Та откина до два, ми, зунбуля,
 Откина ги со-съ лѣва-та рака,
Та ти тури у десна-та пазука.
Одъ занбулѣ, што че да ю биде?
 Пошла е трудна и дебела;
- 40 Носила ю до деветъ мѣсецы,
 Родыло се детѣ самотѣбно:

- На главу му златна айманія,
 Подъ рацѣ-ты златны крыла трепчатъ»;
 Одъ радости сирота влаивна
 45 Направи му среберна люльчица,
 На люльтя-та златены люліла;
 Повіла го у свилны пелены;
 Вержа люлька за блага ябука;
 Емъ го люля, емъ му пѣсень пѣе:
 50 «Люлюй Нане, дете самотворно».
- Поканила петина-та попѡве
 И канила петіна кумове,
 Та керстила детѣ самотворно,
 Турі му иня Іованіѣ.
 55 Емъ го люля, емъ му пѣсень пѣе:
 «Люлюй Нане, дете самотворно,
 Да пораснешь юнакъ надъ юнакъ,
 Да преотмешь на царо царство-то,
 Да си станешь найголемъ валиѣ».
- 60 Дочуле я комшіи душмане:
 Испишая тая бѣла книга,
 На кнѣга-та това черно писмо;
 Пратия го цару Костадину;
 Расчети го царо Костадино,
 65 И извика два берза юнака,
 Два юнака, како два голака:
 «Да идете на Влашка-та земня,
 Да идете влаивны двори
 Ни е биты, ни е, башъ, мачѣты,
 70 Салъ земѣте дете самотворно:
 Де е, сага тува да е».
 Отидѡа на Влашка-та земня,
 На влаивны-те двори:
 «Добро итро, влаивно невѣсто!»
 75 — «Далъ Богъ добро, два бърза юнаки!»

- Далъ сте доплé леби да ядите,
Иль сте доплé вино да пiете?»
А они по тiё говоратъ:
Э, ты-зе-ка влаино невѣсто!
80 Ни сме дошли лебе да ядеме,
Ни сме дошли вино да пiеме.
Но сме дошли дете да зéмеме
Твое дете самотворно».
Однесоа детé самотворно,
85 Однесоа на царска-та земня,
Дáдова ¹⁾ цару Костадину;
Развилъ го царо Костадино:
На главу му златна айманлiя,
Подъ рацé му златны кры́ла трепчатъ;
90 Погледá го царо Костадино,
Па извiка Нико зондаджiя:
«Э, ты-зе-ка Нико зондаджiё!
Отвори-си темни-те зондане,
Та да ферляшь дете самотворно,
95 Да го ферлишь у темниi зондани,
Да го ядатъ змiн и гуштерье».
Отвори́ Нико темни-те зондане,
Та си ферли дете замотворно,
Да го ядатъ змiн и гуштерiя.
100 Поболъ́ се царо Костадино;
Обидоа орье и загорье,
Не могоа лѣкове да найдатъ;
Поболъ́ се много царо Костадино:
Изъ кости му трава проникнала,
105 Изъ очи му муи́ проли́тая,
У уши му поганци матиле.
Проговори́ царо Костадино:
«Э, ты-зе-ка Нико зондаджiё!

1) Sic.

- Отвори си темни зонданае,
 110 Ега найдешь одъ детѣ косчица —
 Белки, ме е майтя му проклела —
 Та да носишь на негова майтя,
 Да си види детѣ косчица».
- Отвори си Нико темни зонданае,
 115 Да си тражи одъ дете косчице,
 И види:
 Дете сѣды на свилна постеля;
 Света Петка у skutъ го держеше,
 Света Недѣля свѣшта му свѣтеше,
 120 Дете чати кни́га вангеліе.
- Па си станѣ детѣ Іованіе,
 Та си дойде при царо Костадино,
 И си фана царо Костадино:
 Изверте му тія черни очи,
 125 Одсѣче му тія бѣли рацѣ;
 И му купи дервена паница,
 Изнесе го на длеги дру́мове;
 Па нему по тія оговѣри:
 «Аво, цару, аво, Костадину!
- 130 Тува, цару, царство да царуешь!
 Тува, цару, кральство да кралюешь!»
- Па си праты дете Іованіе,
 Па си праты два бърза юнака,
 Та ги праты на Влашка-та земня,
 135 Да доведатъ нему стара майтя.
- Пойдоа два бърза юнака,
 Пойдоа на Влашка-та земня,
 Доведоа негова-та майтя;
 Проговѣри негова-та майтя:
 140 «Э, ты-зе-ка дете самотворно!
 Се ми е млекѣ-то истекло»;
 Я детѣ по ти оговѣра:

- «Аво, мале, аво, старо мале!
 Мене-ми е млеко доождало».
- 145 Детё игра съ лека въздугана,
 Лека-лека деведесё ока,
 147 И си сѣды на царскіе столъ.

№ 114.

(Загорье) Берк. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 21 февр. 1880 г. записана со словъ Сими Маркова.

(Дитя Маріи наслѣдуетъ Маріино царство).

- Родила е Марія мушко детенце;
 Па си ма́ма па детё говори:
 «Нуни ме, сине, Нуни,
 Големъ юнакъ да станешъ —
- 5 На цара царство да узмешъ,
 На краля кралство да узмешъ,
 На бана банство да узмешъ».
- Дочуше селяне комшии .
 Селяне верли душмане,
- 10 И на цара аберь занёсоше:
 «Де д'иды, пару честиты!
 Марія млада невѣста
 Мушко е детенце добила,
 И си Бога моли:
- 15 Големъ юнакъ до стане,
 Царство-то да ти узме».
- Испрати царь троица Турци гавáзье,
 Да донесу́ Маріино мало детёнце;
 И узеше Маріино мало дете
- 20 И занёсоше го при цара.
 Царь дума говори:
 «Де д'иды Ангеле тавничаринъ,
 И отвори дървени тевници

- И десети задалъ желѣзанъ,
 25 Та ферли Маріино детенце,
 Де-ка-то зміе и гуштере —
 Зміе-те кervъ-ту да пію,
 Гуштере-те мѣсо да ядѹ,
 Жабѣ коколе¹⁾ да погълну;
 30 Егá ми царство остáне».
 И отвори Ангелъ тевница,
 Та ферли дете Маріино;
 Деветъ годинъ е лежало,
 А Марія майтя по тавницѣ викала,
 35 Дребне сълзы ронила —
 Де-ка-то сълзе капале,
 Тамо рѣки—вербе ницале;
 На дете мамá сеньтю правила
 Сеньтю одъ тавнице до сарая,
 40 И правила равны друми.
 И се цару много нажалѣло,
 И царъ продумáлъ е думу:
 «Ангеле, мой товничарѣ!
 Отвори доръ деветъ тевне тевнице
 45 И десеты задалъ желѣзанъ,
 Та збери кокала на Маріино дете,
 И ги дай на майтю,
 Егá си мама оттуку рине».
 Отворило Ангелъ тевничаръ
 50 Отворилъ до-деветъ дєрвене тевнице
 И десеты задалъ желѣзанъ:
 Света Недѣля дете дои,
 Светы Никола двáнъ стои,
 Светы Рангелъ изметъ чини;
 55 Ангелъ тевничаръ назадъ се поверну,
 Та на цара приказа:

¹⁾ Кость.

- «Де д'иды, цару честиты!
Отиде ти, цару, царство!
Света Недѣля Маріино дете дои,
60 Дои у деветъ дервене тевнице,
Светы Никола диванъ стои,
Светы Рангелъ изметъ чини».
- Царь дума проговори:
«Тако м' Бога, Ангеле тавничаринъ!
65 Пóскоро дете да ми донесешъ,
Пóскоро му царство да опростымъ».
- Принесé дете тавничаринъ Ангелъ:
Предъ него Света Недѣля,
По него светъ Никола,
70 Светъ Никола и светы Рангелъ;
Царь дума проговори:
«Да ти е просто, Маріино детé,
Да ти е просто царство то,
И ты мене кабаатъ ¹⁾ опростышь»;
- 75 Думу продума́ Маріино дете:
«Я чемъ тебѣ кабаатъ да опростымъ:
Да лежишь ты, цару тамо,
Де-ка-то я семъ лежалъ
И лежалъ семъ деветъ годинъ време».
- 80 И продума малечко дете Маріино
Продума на Ангелъ тавничаринъ:
«Отвори тевнице, Ангеле тавничаринъ,
Та си буни цара-та голема —
Зміе-те кервь-ту да пію́,
85 Гуштере-те месо да ядú,
Жабе-те кокале да ядú».
- И тогива преземало дете
88 Дете Маріино царство-то.

¹⁾ Проступокъ.

№ 115.

Записано со словъ одной старушки въ деревнѣ Великій Вербовникъ
9 дек. 1879 г. (на границѣ Кюстенд. и Дупнич. округовъ).

(Какъ царь Константинъ убѣжалъ изъ Кюстендила).

Када бѣгалъ царь Костадинъ одъ Турка, маска набопако
плоча-та ковалъ, да незнаять, на куде ошелъ. Одъ зарану го по-
терѣли—камо царь Костадинъ? Онъ ойде оште съ ношти, кога
пѣтли поять. И кога избѣгналъ царь Костадинъ, Турци заузели
Кюстендиль, кой навикалъ *градъ царь Костадинъ*, а туречко—
Кюстендиль.

№ 116.

Г. Радоміръ; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Милоша Момчилова.

(Послѣдняго болгарскаго царя Константина убилъ арабинъ, а не турокъ;
значеніе этого факта).

(Пересказъ).

Кадъ презимо Турци Бугарско царство, тагай бѣше царь
Костадинъ и царица Елена. Имаше онѣ двама юнаци: Марко
Кралевиць и Реля отъ Пазаръ. Та ги испрати царь Костадинъ,
да сѣча Турци, да отимая царство. Тія бѣше у Момина илисура;
тамъ она направѣ едынъ лагемъ —и подъ земи два юнака и два
коня верви; та излеза у Софійско поле. Тамъ (на Соф. полѣ они)
сѣча Турци: на двѣ пресѣче (Турка), той двамина стана. Вернесе
(юнаки) назадъ на Момина клисура, па-й тамъ сѣча Турци—па-й
едынъ сѣча, двамина стана. Ты видова, дека Богъ не помѣга,
та ойдоа на царь Костадинъ казоваа. Дойдоа; а царь Костадинъ
пержи три рыбы у тава-та. Казую, каква е работа; а царь Ко-
стадинъ каза на юнаци: «Ка' излезна тія рыбы изъ тава-та, тогай

че ми зема Турци царство! Той рыби-те пернаа, та излезнаа изъ това-та: и де бѣше огіне, тамъ вода искара, и тамъ рыби останаа у вода-та живи. Рыби-те одъ една страна бѣше пержени, а одъ една не бѣше превернеты. И тогай видѣ царь Костадинъ, че му земать Турци царство. И онъ самъ яна коньче, ойдо на бой. Тамъ срѣтна Турци на бой: единъ Арапинъ пушти се, та посѣче царь Костадинъ.

Да го (царя Константина) бѣа Турци посѣкли, че они да са роби; але Арапинъ посѣче, та за то Турци стана царове, а Арапи стана робѣе. Ти ги и днесъ-ка продавая.

№ 117.

Село Рыло; 29 дек 1879 г. записана со словъ Маріи Павлѣвой.

(Черный арапинъ убиваетъ царя Константина, при посредствѣ старой бабы).

- Сонъ сонѣла царица Елена:
 На сонъ и се небо предвойло,
 Дробни дзвѣзде по земля паднаа,
 А мѣсяцъ у керви утана,
 5 А дзвѣзда е тевно утавнѣла.
 — Емъ станува, емъ сонокъ кажѹва:
 «Ой ле, цару, цару Костадину!
 Какво язе сонъ видѣла!
 На сонъ ми се небо предвойло,
 10 А мѣсяцъ у керви утана,
 Я дзвѣзди-те на земня-та попадаа,
 А власи-те далекъ пребѣгнаа,
 Далекъ, далекъ у славна Русія;
 Тамъ имъ е дѣдина и старѣнаа.
 15 Проговорѣ царо Костадино:

- «Э ты-зе-ка царице Елено!
 Това те се наше царство узети.
 Е-те оттамъ една стара баба —
 Ему даде дървена калечка:
 20 «На ти, сину, дървена калечка,
 Да побѣдишь тия клети Турци»;
 Костадино тия лѣпо вели:
 «А отгѣва стара баба!
 Язе имамъ среберна калечка,
 25 Та неможемъ Турци да побѣдимъ,
 А камо ли съ дървена калечка».
 Та си слезна тая стара баба,
 Та си слезна долѣ на дворове
 И тамъ е заплака.
 30 — Е-те отадъ черна Арапина;
 На баба се вѣрно покорило:
 И си зема дървена калечка,
 Та погуби царо Костадино
 И пороби царица Елена;
 35 — Синове имъ далѣкъ пребѣгнаа,
 Далекъ, далекъ у славна Русія. —
 — Два ми сина царство зематъ. —

№ 118.

Берков. окр., с. Вершецъ; 12 февр. 1880 г.; передаемъ буква въ букву
 по одного болгарскаго мальчика, списавшаго для меня эту пѣсню, ста-
 лишь свою интерпункцію.

(Король Степанъ женить двухъ сыновей-близнецовъ на двухъ сест-
 близнаниняхъ).

(Записано однимъ болгарскимъ юношею).

«Затродилъ се кралъ Стефанъ, да жени два близнаки,
 сина доръ. Кралъ Стефанъ обигелъ сви села и се градови

намери две снаи, две близкини. Не може да намери. Премина оданакъ дуновъ: у влашка тамъ намери две снаи, две близн(а)кини; верна е дума удумалъ, та се назатъ пов(е)рналъ, та си е домъ ошелъ: те свадба подигналъ: собралъ три ста свати и двести сваци; та отиде оданакъ дуновъ у влашки за снахи; та си венчали два сина, два близнака, та назатъ свадба повернаха. Варвели, що си варвели, те са се синове остали; срѣшваха ги айдуци, та назатъ повернаха — на гуша петелка да окинатъ; па си пойдоха на пато на кр(е)сто-пато: зла ги стига стигнало — глави ги осекоха. Баща имъ се надалъ, да стигнатъ. Послѣ имъ баща се назатъ поверналъ, та имъ глави нашелъ, та ги у десаги турналъ. Па си пакъ по свадба поиде и свадба пристигна; па си на кума и старайтю каза: «полекъ свадба!» И тагива ошелъ на свой домъ.

№ 119.

Соф. окр., с. Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Тита Николова Адамова.

(Женитьба мисирского короля).

Заженисе кралѣ одъ Мисира:

Обиде хора и градове,

А паланки и брой край нема,

Тражилъ за себе прилика

5 И за майтю роднина;

Де-ка найде за себе прилика,

Тамо нема роднына за майтю,

Де-ка найде роднына за майтю,

А нема за себе прилика.

10 Ка' отиде у Роксана града,

Тамо найде за себе прилика,

И найде за майтю роднына,

- Амо са засакали многу —
Сакая му благо три товары,
15 И сакая единъ златенъ перстенъ,
И што си има рода, да се позве,
Сестриче свои да не позве —
У кавга са кавгами много,
У ракия многу лудии.
- 20 А дете си дойде по свои дворове;
Пупшти коня по равны дворове,
Па си керши тия бѣле руке,
И си рони тия дробни сълзи;
А майтя га стара согледала,
25 Согледала и говори:
«Чедо драго, мое мило чедо!
Оты кершишь тия бѣле руке?
Оты ронишь тия дробни сълзи?»
А дете на майтю говори:
- 30 «Охъ, старо майтѣ моя!
Я обидохъ градове и хоры,
Та си тражилъ за себе прилика
И то тражилъ за тебе роднина —
Де-ка найдемъ погода за тебе,
35 Тамо нема прилика за мене,
Де-ка найдемъ прилика за мене,
Тамо нема погода за тебе;
Ка' отидохъ у Роксана града,
Тамо найдохъ за себе прилика
40 И за тебе найдохъ роднина,
Амо много ми засакаше:
Сакая ми благо три товары,
И сакая единъ златенъ перстенъ,
И сакая шесъ стотинъ сватове,
45 Што си имамъ рода-се да позвемъ,
Да не позвемъ свои сестричиче.

Кажи мене, мале, што да чинимъ?»

Одговара нему майтя:

«Я си земи тоя бѣле книже,

50 Та испиши баштины достове»¹⁾.

И онъ земѧ това бѣло книже,

Та испи́са баштины достове:

Та си писа кралевия Марка,

И си писа одъ Косово Янка,

55 И си писа одъ Релѣво Релю,

И си писа Сербина юнака;

Буде деверъ одъ Кралево Марко,

А старойтѣ одъ Косово Янко,

А кумъ че одъ Релѣво Реля,

60 Сербинъ юнакъ баряктарче младо.

Собраша се китени сватове;

Напредъ иде Марко одъ Кралево

И си воды шесъ стотинъ сватове,

И си носи три златна перстена,

65 На престенѣ²⁾ безцѣно каменье;

Нанайпослѣ иде Сербинъ добаръ юнакъ

Се Сербяци — до Бога юнаци,

Подскацую канъ сури-ѣлене;

Мерки-берки за уши верзую.

70 И пойдоше китени сватове;

Салъ не ида, бре, сестричиче.

Проговори нина майтя,

Бре, сестра на кралѣ одъ Мисира;

«Чуешь мене, Вукашине сине!

75 Чуешь мене, сине Петрушине!

Не идохте уйтѣ си на свадба?»

— «Какó незвани ч' идемо.

— «Ка'? не уйтя поредомъ познава?

¹⁾ Приятель.

²⁾ Sic.

- Я земете, синку, това бѣло книже,
 80 Та пишете това ситно писмо,
 Та пратете на Кочанъ пладнина,
 Пратете по пиле соколенце».
- Исписаше-товѣ сѣтно писмо
 И дадоше на пиле соколе;
 85 И одлете пиле на Кочанъ пладнина:
 Ручѣкъ руча чобанинче Милошъ,
 Ручѣкъ руча съ дванаесе кіяи ¹⁾;
 Та си падне Милошу у коленце,
 Съ крыло тропна и книже отвори;
 90 Ка' прегледа чобанинче Милошъ,
 Ка' прегледа товѣ ситно писмѣ,
 На кіяи по ти оговѣри:
 «Фала вама, дванаесѣ кіяи!
 Хубаво ми стадо погледайте,
 95 Погледайте, брайтѣ, почувайте;
 Я че идемъ на свои дворѣве,
 Да си видимъ стару майтю мою —
 На-злѣ лежи стара майтѣ моя,
 На-злѣ лежи, че да умре;
 100 Не можемъ у животъ затечемъ,
 Баремъ, майцѣ на гробнину д'идемъ;
 Фапете ми конче троегодче,
 Накитете лѣпо, што сакате,
 Постегнете твердо, што можете».
- 105 Накития лѣпо, што сакаха,
 Постигнаа твердо, што могоха.
 Па се качи коню на рамена,
 Па се качи Милошъ добаръ юнакъ,
 Па на пиле низъ гърло говѣри:
 110 «Лети, пиле, подъ бѣжѣ небеса,

¹⁾ Овчаръ.

- Конь че иде по бѣли друмове —
Кой че може на дворъ да претече?
Писна пиле подъ божѣ небесѣ,
Висна коньче по бѣли друмове —
115 На дворове коньче е претекло.
А стара майтя сина согледала одалекъ,
И одблиза сина посрѣтнала
И у рука здравица держала:
«Много здравье, чедо мое драго!
120 Много здравье одъ уйтя твоѣга!
Да си идешъ у сватове уйти».
Юнакъ ни се вива, ни се повѣва;
Ферли кожухъ-мечетина
И си ферли калпакъ вучетина,
125 Па облече сермалія руо,
Па облече кожухъ-мечетина,
И си тури калпакъ вучетина;
Па си стега коньче троегодче.
А майтя му поговѣра:
130 «Не карай си коньче троегодче,
Нело карай Кулаша баштина».
И дете е послушало майтю:
Та си стегна Кулаша баштина,
Та го стегна—одъ земня го дига,
135 Па се качи на рамена коню.
Сватове бѣха три дни предъ него.
Оно прави коня по друмове;
Не ли е будалина овчаръ?
Онъ задрема коню на рамена,
140 А конь си е много засилило;
За пладниште сватове пристигна;
Мейданъ гледа, де-ка да заmine.
Згледаха го тройца юнаци,
Вернаха се, конекъ да му узма,

- 145 Сви троица заедно ферлиша,
 И ферлише и нишанъ ударише —
 Удариѣа тоя добаръ юнакъ;
 Юнакъ си е низъ сенъ разбудило,
 На конь тергне той златны дизгине
- 150 И му шибна четалъ-мамузе ¹⁾):
 Три копа у высъ е рыпнало,
 А у длъжинъ ни край, ни брой нема;
 Па заверте коня по трагове,
 Та си тражи три добра юнака;
- 155 Па си нашелъ тия троица юнаци:
 Охъ, вала Вама, троица юнаци!
 Дали мене юначки биете,
 Или съ мене шака ²⁾ правите?
 Да видите, ково бие юнакъ!
- 160 Па извади огняна камджия,
 Та ги шибна тенке половине —
 Ка'-но титре играя предъ него,
 И настегнаше на Роксанско на край,
 И Роксанци ги чекая на край:
- 165 И говора Роксанци:
 «Кой че може, китени сватове,
 Кой че може излезне юнакъ,
 Да преришне три хата ³⁾ на-съ-поредъ:
 На коньче-то това буйно копье,
- 170 На копье-то стрѣли шестоперы;
 И сватове потернали терномъ ⁴⁾),
 А кралѣкъ у земня погледнало.
 Эте иде черна Бугарина
 Иде и Кулаша мамѣ,

¹⁾ Шпоры.

²⁾ Смѣхъ, шутка.

³⁾ Конь.

⁴⁾ Призадумались.

- 175 И си ачикъ ¹⁾ дума:
«Богъ вы убилъ, кметове роксански!
И я самъ козарь по Кочанъ-пладнина!
Ночемъ дойде дива говедина,
Та поуди мое сиво стадо;
180 Я прекрочимъ по деветъ могили,
Та соберемъ мое сиво стадо,
Та соберемъ, у терла ²⁾ накарамъ.
Што е овой три конъче на-съ-поредъ?
Та па крочи юнакъ Милошъ,
185 Юнакъ крочи и прѣкрочи,
Па говѣри имъ:
«Али нема крокомъ да крокнемъ,
А камо ли юначки да рипнемъ».
И си зема три конъчета добры,
190 Та на краля теслимъ ³⁾ учини;
Па отиде па крадни ⁴⁾ меаны
Со-съ вино се пѣти.
И ошъ еднашъ игра заиграли:
Извели деветъ чебра вино
195 И говора:
«Кѡй че може вино да испѣе,
Той че воды гледа на девойтю».
И сватове потернали терномъ,
А кралѣкъ се у колѣно тупна;
200 Эте иде черна Бугарина,
Иде и Кулаша мамѣ,
И си ачикъ дума:
«Богъ вы убилъ, кметове Роксански!
И това ли е игра че да буде?
205 Я самъ козарь по Кочанъ-пладнина;

1) Свободно.

2) Кошары, хлѣвъ.

3) Подарокъ, даръ.

4) Крайніе.

- Кага бѣше лѣто презъ стружница ¹⁾,
 Я измѣземъ деветъ ильядъ сагмалъ ²⁾,
 Та па саде питамъ, а нема да дробнемъ:
 «Што е овай деветъ чебра вино?»
 210 Па си нави юнакъ, та ги испи —
 Лѣвый мустакъ половинъ нѣтопи,
 А десные аберь нема.
 Па отиде на крадни меѣханы.
 Па отиде со-съ вино се пити.
 215 Ошь еднашь се игра заиграли:
 Охъ, вала вама, китени сватове!
 «Кой че може юнакъ да излезне,
 Да убиѣ низъ перстенъ ябука?»
 Сви сватове терномъ потернали,
 220 А кралѣкъ е дума продумало:
 «Оттукъ нечемъ глава да занесемъ,
 А камо ли мома да заведѣмъ?!»
 Эте иде черна Бугарина
 И коня-си за дезгинъ водеше,
 225 И постеза до деветъ колана,
 И си метна коню на рамена,
 Та поѣкара Кулаша баштина,
 Та сва рудина ³⁾ угаръ ⁴⁾ направило,
 И терже стрѣла шестопера,
 230 Терже шесъ сааты мѣсто,
 Та уби низъ перстенъ ябуко,
 И кралю теслимъ учинило.
 И отиде на крадни меѣханы.
 И тергнаха китени сватове,
 235 Налезоа у Роксана града;

¹⁾ Время стрижки овецъ (лѣтомъ).

²⁾ Дойная овца.

³⁾ Ливада—сѣнокосъ.

⁴⁾ Нива, пашня.

- Обтекли Роксански кметове,
Обтекоа китени свáтове,
И имъ дума продумаше:
«Кой че може юнакъ да излезне,
240 Да отвори порты желѣзници;
Не че, може, отворите порты,
Редома главы че зѣмаме».
Сви сватове терномъ потернали,
А кралѣкъ подъ-кришомъ аберь запратило:
245 «Да ми дойде черна Бугарина,
Да ми дойде глава куртулише¹⁾;
Одъ не-братъ, братъ да ми стане».
— Это иде черна Бугарина,
Та си кара коня Кулаша,
250 Кара презъ тѣсны сокаци:
Одъ копита ясенъ огонь съева,
Та кепенци пали,
И душа духа ганды²⁾ обары;
Та си придѣ порты желѣзници,
255 Па поверна коня Кулаша,
И говори китени свáтове:
«По-край, по-край, китени сватове!
Да повернемъ я коня Кулаша,
Да го вернемъ, да му дадемъ мейданъ,
260 Да видиме, да ли може, да е».
И поверна той коня Кулаша,
Та му межданъ даде,
И урипна у кале високо;
И тамъ найдѣ три добры девойки,
265 Еднолики у едно лице,
И едноимки на име;

¹⁾ Отнять, спасти.

²⁾ Крыша.

- И онъ ферли кожухъ мечетина,
 И ся стури калпакъ вучетина,
 И извади спрегалія сабля,
 270 И говори на добры̑ дево̑йки:
 «Кажете си—гледана коя е?»
 И двѣ се крадни средне погледна̑ли;
 И онъ фанѣ двѣ крадни дево̑йки,
 Та ги тури при дуваръ на края
 275 И говори има:
 «И сѣдете, мори, не мердайте¹⁾),
 Да ме нема три дни бѣла дена».
 И подрипна порты желѣзници,
 Со-съ десна нога подрипна,
 280 И порты низъ темель искрутило.
 И налезнаа китени сватове,
 И медю себе продумаше дума:
 «Да ручамо, брайтя, да піемо,
 Вечи нема назаде обло̑га».
 285 А ги дочу черна Бугарина,
 Та па имъ низъ гърло бесѣди:
 «Де знаете, де-ка нема облогъ?
 То перва е облога наза̑де!
 Оште нема Балашинъ войво̑да!
 290 И троеглави е—да го Богъ убіе!»
 И проговори кра̑ль Роксански:
 «Фала вама, двама таламина!
 Я идете, да ѡкнете Балашинъ войводу
 Да ми дойде, да ми отме чедо,
 295 Кое отишло на обло̑га».
 И отоше двама таламина,
 Па говора на Балашинъ войвода:
 «Охъ, фала тебѣ, Балашинъ войво̑да

¹⁾ Не трогаться, не шевелиться.

- Много здравье одъ краля нашего!
300 Да си идешъ, чедо да му отмешъ —
Отиде му чедо на облога». —
А говори Балашинъ войвода:
«Фала вама, двама таламина!
«Дали има юнакъ одъ-нѣкуде?»
305 А онѣ му низъ гърло бесѣда:
«Има негде, кажатъ, Бугарина черна,
Амо преди тебе нече може юнакъ да е». —
А онѣ е съззи порѣнило:
«Това, брайтя, не е черна Бугарина,
310 Нело ми е мило чобанино
Одъ Кочанъ-пладнина;
Преди неѣ юнакъ нигде нема —
Оде-ка слънце истиче,
Доде-ка слънце заходы
315 Предъ неѣ юнакъ никаде нема;
Чемъ да идемъ, мои мили брайтя,
Не чемъ кралю атеръ ¹⁾ да строшимъ,
Амо тамо главу че потровимъ». —
И поведоха гиздава деѣйтя —
320 Излезе низъ Роксана града.
И срѣтна ги Балашинъ войвода:
И дуѣна со-съ вири вѣтрове,
И дуѣна со-съ ясны огнѣве,
И прѣтури до деѣветъ кѣчи,
325 И паднаха юнаци одъ конѣ.
И излезе черна Бугарина,
И си терже лека буздогана,
И си дигна тежка топузина,
И говори Балашинъ войводу:
330 «Ферляй, брайле, жалба да немашъ».

¹⁾ Милость, благорасположеніе.

- И си ферли Балашинъ войвода,
 Черна Бугарина дочекало тежка топузина
 Су десница рука дочека;
 И говори черна Бугарина:
 335 «Держьсе, Балашинъ войводо!
 Я че врачамъ твою топузину»;
 И ферли тежка топузина —
 Деветъ лакти у земь на́кара,
 На́кара Балашинъ войводу.
 340 И оттоа се китени сватове.
 Черна Бугарина верна́ се у Роксана
 Та си зема двѣ добры девойки,
 Што ги тури при дуваръ на-края:
 Една́ че му ягенци пасе,
 345 А другá-та вода че да носи;
 И си стиже китени сватове:
 «Добра стижа! мой мили уйтице!
 348 Незванъ дойдохъ, непочтанъ че с' идемъ».

№ 120.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Дѣши Тодорова.

(Постройка крѣпости королемъ Вукашиномъ).

- Заградили ¹⁾ крале Вукашино,
 Заградили на Дунавъ, на озеръ,
 Заградили кула да се прави —
 Три година по триста майсторе,
 5 Па-й неможе темель да си вержи:
 Дънемъ прави, а ночемъ га носи.
 Па сбраще негови-те брѣтя:

¹⁾ Заградилъ — с.

- «Чуешь мене, крале Вукашине!
Ты не можешь, кула да заправишь,
10 Ты не можешь темель да овержешь,
Доръ ние думе не думамо».
Удумаше, вѣру увѣрише:
«Кага́ буде одъ заранъ собалье,
Коя жена ручькъ намъ довесё,
15 И ню че у темель ту́римо,
Тагай че се темель задержаты».
Па отоше дома, да лёгаю.
Итро било крале Вукашино —
Оно каза на не́гове любе:
20 «Немой, мори, ручёкъ да́ донесешь»;
Па-й каза средня-тъ брата-тъ
Каза па не́гове-то любе:
«Немой, мори, ручёкъ да донесешь!»
Наймлади несте да каже,
25 Несте каже Матруни невѣсти.
Када́ биле заранъ собале,
Дойде време ручёкъ да се но́си.
Думе дума кралево-то любе:
«Айде, море, ручёкъ да но́сите!»
30 Мене нешто глава забогѣла,
Та не могу ручькъ да однесёмъ;
Продумала средня-та етерва:
«И я немогу́ ручёкъ да однесёмъ —
Мене нешто нога забогѣла,
35 Че да иде Матруна невѣста;
Продумала Матруна невѣста:
«И я немогу́ ручекъ да однесемъ —
Редъ ми е дошелъ, да ометёмъ ижу,
И па-ми е Петруна малестна —
40 Да го окупимъ и да ю повіемъ».
Думе дума найстара етерва:

- «Айде, море, ручёкъ да однесешь!
Я чу тебе ижу да изметёмъ
И па-й чу ти Петруну окупёмъ
45 Чу окупемъ и па-й чу повіемъ»
Узё ручёкъ Матруна невѣста,
Та отидё тамо пре дунгере;
Тамо сѣду троица кралёве:
Наймлади сѣди — съIZE рони;
50 Питала го Матруна невѣста:
«Зашто сидишь, зашто съIZE ронишь?
А онъ си е думе продумало:
«Я си викамъ одъ мое жалове —
Я си имамъ то златна ябука,
55 И ню че ми вѣда однесё»;
А она му тагай продумала:
«Мълчи, море, за това не викай!
Ты ябуку па че си кúпишь».
Па станаше два млада девера,
60 Уловише Матруну за руки,
Та турише Матруну у темель;
Она каже, да шала права.
Зазидаше ноги до колѣна,
Тагай си думе продумала:
65 «Чуйте мене, два млада девера!
Немойте мене у темель туриты!
Идете ку моя-та майтя —
Моя майтя много пары има,
Она че ме со-съ парё одкúпи»;
70 Зазидаше Матруну до поясъ:
Окну-викну, колико што може, —
Туга, леле, до Бога се чуе:
«Кой че мене Петруну да чува?
Петруна мене малечка;
75 Кой че мене Петруну да кúпе

- Да купе и да си повіе;
 «Она нече безъ боску¹⁾ да мине;
 Ано мене у дуваръ туристе,
 Оставѣте боску на двѣрку,
 80 Донесете Петруну детенце:
 Я чу га на дуваръ подѡимъ,
 Она нече безъ боска да мине».
- Зазидаше Матруну невѣсту,
 Оставише е боску на двѣрку,
 85 Донесеше Петруну детенце;
 Три године на дуваръ дошла
 Дошла га и одошла га.
 88 Пораснало Петруно детенце.

№ 121.

Соф. окр., с. Василевци (другое названіе Войслювци); 7 февр. 1880 г. записана со словъ Іоны Илиана.

(тоже).

- Градъ градили три брата родьена:
 Едно бѣше кралѣ Вукашино,
 Другій бѣше Углеша войвода,
 Третій бѣше Гойковиче младо;
 5 Градъ градили три година дена
 Три година со-съ триста майсторы;
 Што майсторы за день соградиа,
 То е вила за ночь оборила;
 Па дозива вила низъ планина:
 10 «Фала тебѣ, крале Вукашине!
 Не арчисе и не троши блага;
 Не мошь, крале, темель поставиты,

¹⁾ Грудн-титъкии.

- Я ди ли града соградиты,
 Докъ не найдешь два слична,
 15 Докъ не найдешь Стою и Стояна,
 Я найболѣ брата и сестрицу,
 Да зазыдешь кулѣ у темелю —
 Тогай че се темель задержаты,
 Тогай че се града соградиты».
- 20 Ка'-то зачу кралѣ Вукашине,
 Онѣ дозива два брата родьена
 И говори кралѣ Вукашине:
 «Фала вие, два брата родьена!
 Ние файда ¹⁾ нема, што арчиме».
- 25 Па дозива слугу Десимира:
 «Фала тебѣ, слуго Десимире!
 Вати кони и интове ²⁾,
 И понеси три товара благо,
 Те си иды преко бѣла свѣта,
- 30 Те си тражи два слична имена».
 Ка'-то зачу слуга Десимира,
 Вати кони и интове,
 И понесе три тóвара благо,
 Те си тражи два слична имена, —
- 35 Тражи слуга три година дена,
 Алѣ не найдо два слична имена.
 Ка'-то зачу кралю Вукашине,
 Кралю викну Раду наймайлтора,
 Рада викну до триста майсторе,
 40 Те зедаше куле и темели —
 Што майсторе за денѣ заградна,
 То е вила за нощь оборила,
 Па дозива вила низѣ планина:

¹⁾ Польза.

²⁾ Колесница.

- «Фала тебѣ, крале Вукашине!
 45 Не се арчи и нетрошѣ блага —
 Не мошь, крале, темель поставиты,
 Я ди ли града соградиты?
 Эво, вие сте три брата родѣна,
 У свакога има вѣрна люба:
 50 Чія дойде ютре на Бояна,
 И донесе ручекъ на майсторе,
 Да градиме кулѣ у темели:
 Тогай че се темель задержаты,
 Тогай че се града соградиты». —
 55 И твердо су вѣру завѣрили
 И твердо су думу удумали:
 «Никой, вечеръ, люби да некаже».
 Ка' отоше вечеръ на вечера,
 Вечераше господска вечера,
 60 Та отоше сѣкій у легало.
 Али крале вѣру погазило,
 И онъ своей любви доказало:
 «Немой дойдешь ютре на Бояна!
 Че те градимъ кулѣ у темели»;
 65 И Угleshа вѣру погазило —
 И онъ своей любви доказало:
 «Не мой дойдешь ютре на Бояна!
 Че те зедамъ кулѣ у темелѣ»;
 Али Гойко вѣру непóгази,
 70 И онъ своей любви не дóказа.
 Ка' е било ютре одъ зарана,
 Та отоше градекъ да се граду.
 Дойдѣ време-ручекъ да се носи:
 Редъ е било господи кралици;
 75 Она иде помлада етерва
 И говори:
 «Фала тебѣ, помладо етерво!

- Я понеси на майсторе ручекъ,
Мене е главá заболѣла;
80 Она иде Гойковичи младо
И говори Гойковичи младо!
«Фала тебѣ, Гойковичо младо!
Я понеси на майсторе ручекъ;
Алѣ говори Гойковича млада:
85 «Фала тебѣ господжо кралице!
Че понесемъ на майсторе ручекъ;
Али ми е дете некупано,
Не купано, ни пелены праны»;
Алѣ говори господжа кралица:
90 «Фала тебѣ танана невѣсто!
Я чемъ тебѣ детѣ окупаты,
Я етерва пелене опраты».
Немá кудѣ Гойковиче младо,
Те понесе на майсторе ручекъ.
95 Кадъ е било на воду Бояну,
Сегледа ю Гойковиче младо:
Верла́ му е жалба нажалѣла —
Рови сызи низъ тое бѣло лице;
Упази го Гойковица млада
100 Па говори Гойковица млада:
«Фала тебѣ, Гойковиче младо!
Што си ронишь сызи низъ образи?»
Одговара Гойковиче младо:
«Имао самъ одъ злато ябълко,
105 Те ми спаде данесъ у Бояну —
Те го жалимъ, преболѣе не могу».
-

№ 122.

Село Вербá (Радомирскаго окр.); 29 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина.

(Король Вунашинъ затворяетъ въ темницу двухъ родныхъ братьевъ).

- Живовали два брата рождены:
 Една лика коне яхали,
 Една форма руба носили,
 Па една вода се мили,
 5 Съ една си кърпа брисали.
 Каскандисалъ крале Вукашино,
 Та затворилъ до два мила брата;
 Затворилъ и за вино юнаштво,
 Затворилъ и забоварилъ;
 10 Та лежали деветъ годинъ врѣме,
 Цвилѣмъ цвиля до два мила брата,
 Цвилѣмъ цвиля Стамболъ събудуе.
 А што бѣше краля Капетана:
 «Скоро бырже Петеръ жендаджія,
 15 Да опрашашъ до два мила брата!».
 И си ойде Петеръ жендаджія;
 Отворилъ тевни зондани:
 «Што плачете до два мила брата,
 Што цвилете у тевни зондани?»
 20 — «Не знаеме, на кое смо врѣме,
 Ни кога е лѣте, ни кога е зиме;
 Каде дойде день Иованъ день,
 Донесете студенъ ледокъ,
 Да знаѣме, на кое смо врѣме;
 25 А кога на день на Спасовъ день,
 Донесете класокъ жито,
 Да знаеме, на кое смо врѣме;
 А кога дойде на день, на Крстовъ день,

- Донесете чаша благо вино,
30 Да знаемо, на кое смо врѣме.
Излезналъ помладѣй-отъ братѣкъ,
Та ойдѣ на Новопазарѣ,
Та си найде неговъ стари башта:
Продава това сиви волѣве;
35 Онъ му каже:
«Леле дедо, леле татко,
За што держишь сиви волѣве?»
— Онъ му каже:
«Держимъ, да продавамъ,
40 Да синове си одкупимъ:
Затворилъ и краля Вукашина,
Затворилъ за Божія правнина,
Затворилъ и за нино юнаштво».
— А си пошелъ малко по-на-горе,
45 Тамъ си найде неговѣ-та майтя,
Де держала тѣя вранѣ конѣ;
«Чуешъ мене, моя стара майко!
На што держишь тѣе врани конѣ?»
— Я держимъ да и продавамъ,
50 Синове да одкупимъ:
Затворилъ и кралѣ Вукашина,
Затворилъ и за Божиѣ правина,
Затворилъ и за нино юнаштво».
— Па си пошелъ оште по-на-горе,
55 Тамо нашель мили сестры,
Е держали сѣя тенки ризи,
Держали, та и продавали;
А то имъ говориль:
«Леле моѣ, леле сестры!»
60 Зашто держитѣ той тенки ризи?»
«Держимѣ, да и продаваме,
Братѣя да откупимѣ:

- Затвори́ль и кра́ля Вукашина,
 Затвори́ль за Бо́жія правина,
 65 — Затвори́ль и за ни́но юнаштво». —
 — Поше́ль оште по-на-горе,
 Тамъ наше́ль ни́ни любі́-те;
 «Чуете ли жены, — сестры!
 За́што держи́те той машки де́ца?
 70 Да ли держите, тавра́ да чините?»
 — А они́ му по́ тія говоря:
 «Держи́ме, да ги прода́ваме,
 Да имъ башти одку́пиме:
 Затвори́ль и кра́ля Вукашина,
 75 Затвори́ль за Бо́жія правина
 Затвори́ль и за ни́но юнаштво». —
 — Па нато́чилъ ча́ша благо ви́но,
 Та си о́йде при него́ва брата,
 Сичко́ нему́ одказа́ло.
 80 — И се тога́й бра́тья искомка́ли,
 Па се тога́й оба́два преста́вили. —

№ 123.

Кюстенд.-Бан. окр., с. Жилинци; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Стой-
 мена Атанасова.

(Царь Капетанъ (Вукашинъ) затворяетъ двухъ родныхъ братьевъ).

- Богъ да б́іе царо Капетана!
 Затвори́ль е до два брата родъены,
 Затвори́ль е за Бо́жія правина —
 Де-ка са си верно живовали,
 5 Затвори́ль е у темна зендана.
 Та лежа́ле двана́есе годи́нь,
 Та изуми́ле, на кое са време?

- Па продума ашикъ Димитрие:
 «Тако м' Бога, дели Николае!
 10 Я повѣкай млади зондаджиче,
 Да донесе златны-те ключеве,
 Да отвори темни-те зондани,
 Да опушти, баръ, еденъ одъ насть,
 Да видиме — на кое сме време:
 15 Да ли си е това топло лѣто,
 Или си е това ладно зиме,
 Да ли си е таа росна пролѣтъ;
 Да ны даде мулетъ за единъ мѣсець».
- И отворилъ е зондаджия,
 20 Отворилъ е тие темни зондани,
 Та си пушти дели Николае.
 Испрашта го ашикъ Димитрие:
 «А со здравье, дели Николае!
 Нogu здравье на нашего башта,
 25 Нogu здравье на наша-та майтя!
 Ако си е това топло лѣто,
 Да допратате единъ класокъ жито;
 Ако си е таа росна пролѣтъ,
 Да допратате едно росно цвѣтъе,
 30 А ако си е таа ладна есенъ,
 Да допрататъ единъ гроздокъ гроздье;
 Ако си е това студно зиме,
 Да допрататъ една чаша вино —
 Да видиме, на кое сме време?»
- 35 Па си пойдѣ дели Николай,
 Па си поиде на рамны друмове;
 На срѣшта му тая стара майтя,
 И си кара сиви, бре, говеда:
 «Добра срѣшта, мори, стара бабо!
 40 Кадѣ карашъ сиви, бре, говеда?»
 — «Че ги карамъ, да си ги продавамъ,

- Да си пуштамъ до два мѣла сина:
Еве, стана дванаесе годинъ,
Какó лежá у темни зендани,
45 Ни ги знаемъ, ни ги попознавамъ.
Па си поїде оште по-нагоре,
Па си срѣтна неговіе башта:
«Де си карашъ, сиви, бре, волове?»
— «Че ги карамъ, да ги продавамъ,
50 Да си пуштимъ до два мили сина —
Еве, лежатъ дванаесе годинъ,
Лежá у темни зендани,
Незнаеме—да ли са живи,
Или са мъртви».
- 55 Па си поїде оште по-нагоре,
Та си срѣтна нины-те братя:
«Де-ка карате ергеле-коне?»
— «Че ги караме, да ги продаваме,
Да пуштиме до два свои брата».
- 60 Па си поїде оште по-нагоре,
Па си срѣтна нины свои сестры:
— «Де-ка носатъ свилене дарове?»
— «Че ги носатъ, да ги продаватъ,
Да си пуштатъ до два свои брата».
- 65 Па си поїде оште по-на-горе,
Па си срѣтна снаа-та и невѣста-та:
— «Де-ка водатъ млада-та дечица?»
— «Че ги водатъ, да ги продаватъ,
Да си пуштатъ нины-те момчѣта».
- 70 И продумá едно машко дете:
«Мамо, рече, него тата!
И на башта му дума испаднала.
(не кончено).
-

№ 124.

Село Верба, Радомирского окр.; 30 ноября 1879 г. записано со словъ Минны Стоянова.

(Марко Кралевичъ спасаетъ дочь царя Константина и Елены отъ чернаго Арапина).

- Дошла е перна Арапщина,
 Де е дошла изъ Арапска земя:
 Дойде у Стамбола града,
 Калé прави одъ мермера кáмникъ,
 5 Кули́ гради одъ жълти дукати;
 Само нема за себе прилика;
 Аресáлъ царева-та черка,
 И си ойде подъ цара Костади́на
 Това му дума издумáло:
 10 «Чуешъ мене, царю Костадине!
 Я заправилъ кáле одъ мермѣра камикъ,
 Кули правимъ одъ жълти дукати,
 Амо немамъ за себе прилика»,
 Та беендисалъ това султана:
 15 «Я салъ дошелъ не я семъ просимъ;
 Дойдо, молба да се мо́лимъ
 Мало со-съ добро, а повече со зло» —
 А оно му е черка говорѣль.
 Проговори паръ Костадинъ:
 20 Че дадемъ моя мила штерка.
 А што-то бѣше Елена царица
 И она изговори тая дума:
 «Я че дадемъ моя-та мила штерка,
 Да ми чекашъ петнаесъ дѣна»
 25 И она исписа тоя бѣла кнѣга,
 Та я прашта на Марко Кралевичъ:

- «Много здравье, Марко Кралевице!
Да дойдеш чадо да ми отмешь
Одъ това черна Арапщина».
- 30 Дофтасала книга до Марко юнакъ;
Онó е книже прегледало
И го тури подъ колѣно.
Кадъ стануло петнаесъ дена,
И што-то бѣше царева-та штерка
- 35 Исписала тая бѣла книга,
Та я прашта Марка на юнакъ:
«Дали очешь мене за любе да си любишь?
Ако ты имашь любе за любенье,
Некъ ме земи за робинье,
- 40 Не ли да ме люби черна Арапштина:
Да не грѣшимъ майчина душа,
Ни да сраимъ цара Костадина.
Ако нечешь, Марко, да си придешь,
Очемъ млада да си тровимъ».
- 45 Какъ си приде това бѣло книже
До Марко-то Кралевица,
Тогай се Марко заплакало;
И посправи Шарца добра коня;
Какъ отиде на Бѣло-то море,
- 50 Излезнало царева султана —
Самъ царъ Костадина черка,
Да пооды малку по гезне,
Па че верни се, да си трови,
Отпрашало него Марко юнакъ:
- 55 «Де си одышь царево султано?»
Она нему одговóра:
«Я си одинъ, да малко прошетнимъ,
Ште се вернимъ, млада се тровимъ:
За што ме че люби черна Арапщина?
- 60 Я праштала до три бѣли книги

- На Марко-ти добри юнакъ,
 Да дойде мене да ослободи,
 Алъ го нема, та и нема».
- Одговори нѣйни Марко добри юнакъ:
 65 «Азъ самъ Марко добаръ юнакъ;
 Много здрави цару Костадину!
 Да опушти до-седемъ телала,
 Да си лича по Стамбола грады:
 Да си нигде нема дворы отворене,
 70 Салъ е негови сараи отворены,
 И да отвори той нови анове,
 Да ми готви крава яловица,
 И да готви до три фурни леба
 И да готви до три бочви вино,
 75 Ште да дойдемъ на нове анове,
 Ште да дойдемъ да вечера вечерамъ».
- Што-то бѣше цара Костадина,
 Нему черка одказала:
 «Ете иде Марко Прилѣпче!
 80 «Ты си опушти до седемъ телала,
 Да си лича по Стамбола града,
 Нигде да нема дворы отворены,
 Само да е сарай отворенъ
 И да се отворены той нови анове».
- 85 И оно е ти Марку приготви́ло,
 Што е нему зарачи́ло.
 Ете дойде черна Арапшина
 Со-съ триста души бѣли Ара́пи
 И въеднако уйде у цареви дворы,
 90 И земало царева султана —
 Самъ царъ Костадина черка,
 И по тие приказало:
 «Кадъ си предъ нове анове
 Никой смѣя дворы да отвори,

- 95 Чекъ да отидемъ при новъ анджія.
А Марко веза Шарца добра коня
И го веза за нови диреци,
И го пои вино шербетліѣ.
Кадъ притърча черна Арапина
- 110 Со-съ та тенка бедовія,
Ферли чифте за чифта
На добра Шарка коня;
Алъ не припушта тенка бедовія.
Излютисе перна Арапина,
- 115 Та си рицна тенка бедовія,
Та улези у нови анове,
И тамо е нашелъ Марко добри юнакъ,
И проговори на Марко добри юнакъ:
«Богъ те било Марко Кралевиче!
- 120 Да и ты ли си ми на срѣшта пришелъ?»
И извади тая остра сабля,
Да погуби Марко-то юнакъ;
А Марко се подъ диреци проврѣло;
Кадъ си удри черна Арапина
- 125 Удрило у нови диреци
Та си е сабля потрошила.
Па и Марко извади сабля на зглабове,
Та пресѣче черна Арапина;
Па уяна Шарца добра коня,
- 130 Тай стигнало той бѣли Арапи,
Тай погуби си-те триста Арапина,
И поверна царева султана
Самъ царъ Костадина черка,
И одведе я цару Костадину:
- 135 Ето тебе твое мило чедо!
— А онъ си нему одговара:
«Ако сакашь, за любне я води».

А Марко му тѣя лѣпо дума:
 «Я си имамъ любе за воденѣе;
 130 Я избавилъ твое мило чедо,
 Твое чадо, па и мое.

№ 125.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пешы (Петра)
 Тодорова.

(Качанскій кадія (судья) присуждаетъ дѣвушкѣ въ невѣсту Николаю королю
 «отъ Кралёва», руки которой добивались Марко Кралевичъ и Янко «отъ
 Косова»).

Ставишесе тройца дружина,
 Ставишесе на поле широко —
 Сви-те млади, неженете:
 Едно Марко одъ Прилѣпа града,
 5 Друго Янко одъ Косова града,
 Третѣ кралѣ одъ Кралева града.
 Сви-те су млади, неженеты.
 Усрѣте ги гиздава девойтя:
 Тагай су се дружина закарала —
 10 Да кой че девойтю да узмѣ.
 Проговори Марко Кралевичъ:
 «Да идемо у Качана града».
 Та отоше у Качана града:
 — «Богъ помага Качански кадія!»
 15 — «Добро, добро, добри юнаци!
 Кажете, каква е кавга?»
 — «Я пойдѣмо пре широко поле,
 Усрѣча ни гиздава девойтя;
 Сви су дѣрба даровали:

- 20 Марко даде тая жълта дѹня,
 А Іованъ даде червена ябука.
 А Никола пръстенъ бармулія;
 Сега ние сме се судомъ засудѣли —
 Да кой че девойтю да узме?»
- 25 Проговори Качански кадія:
 «Али, ми, е дуня за меризма,
 А ли, ми, е ябука за гризенѣе,
 Я ли, ми, е пръстенъ за вѣнчанѣе,
 И тагай и пресудило Качански кадіе:
- 30 Падесе Николи, девойтю да узме.
 И тагай Никѡла одъ Кралева града
 Марка си е за кума вануло,
 А Іована е за дѣвера ватило;
- 34 Та су свадбу направѣли.

№ 126.

Соф. окр. (Поле), село Враждебно; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестъ-
 янина Донки Гѣлева.

(Марко Кралевичъ освобождаетъ молодыхъ женщинъ и мужчинъ, взятыхъ
 въ плѣнъ Турками).

- Марко сака Моровски девойки,
 Марко сака, майтя му не дава:
 Немой, синку, Моровски девойки,
 Зимѣ глава, лѣтѣ половина;
- 5 Па си тергна Марко добаръ юнакъ,
 Па си стегна коня Шаркалія,
 Та отиде у тесны илисуры.
 Срѣшта му се три синджира робѣе:
 Единъ синджиръ-млады момчетія,
- 10 Тѡры синджиръ-млады девойки;
 Трети синджиръ-млады невѣсты;
 Согледа ги Марко, одгледа ги,

- На очи му жалба останало,
 На сердце му свидно ¹⁾ останало;
 15 Проговори Марко добаръ юнакъ:
 «Слава Богу, моя Шаркалія!
 Мошь ли аскеръ съ нодзе да погазишь?
 И язе-ка со-съ остра-та сабля».
- Шарка коня по́ ти оговора:
 20 «Ка' неможемъ аскеръ да погазимъ?
 Зашъ ме зобишь тая чиста зоба,
 И ме по́ишь това руйно вино?»
 Па си тури Марко добаръ юнакъ,
 Па си тури нога у зенгія,
 25 Доде тури Марко и оная,
 Онъ отиде у тесны клисуры,
 Та затече тоа силенъ аскеръ;
 Та разъигра коня Шаркалія;
 И разверже Марко остра сабля,
 30 Та погуби тоа силенъ аскеръ,
 И свободи три синджира робье;
 На секога по дуката даде:
 Кое гладно, лѣбець да си купи,
 Кое голо, дрешка да си земе,
 35 Кое босо, опинци да си земе.

№ 127.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(тоже).

Марко шета низъ тесны клисуры;
 Емъ си шета, емъ си Богу мо́ли:
 «Дай ми, Боже, три синджира́ робье —
 Едни синджиръ са млади невѣсты

¹⁾ Скучно, сердце поетъ.

- 5 Певѣсты со-съ мъшки дечица;
 Други синджиръ се млади девойти;
 Третій синджиръ се млади момчета,
 Си-те млади, сп-те неженены»,
 Доде Марко дума да издума,
 10 Далъ му Господъ три синджира роби —
 На синджиро по илядо души;
 И ди кара черна Арапи́на
 И Марко му дума продумуе;
 «Босъ те уби, черно Арапино!
 15 Кадé карашъ три синджире роби?»
 Я Арапинъ дума продумуе,
 Продумуе па Марка юнака:
 «Мълчи, Марко, непознавъ юначе!
 И за тебе празна алка има!»
 20 Марко-ти се варло дожалѣло
 Дожалѣло п па-й доделѣло,
 И Марко си въеднакъ най ¹⁾ продума:
 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Че пушташь ли три синджира роби?
 25 Или нечешъ, па-й да си ми кажешъ?»
 И Арапинъ Марко-ти продума:
 «Че те туримъ тебе пайнапреде,
 Да ди водышь, како тѣсѣмъ овенъ».
 Марко бъркна у десна-та чижма,
 30 Та извади сабля на зглабове,
 Што се впе, ка-то люта змѣя,
 Па си мана нѣлѣво, нѣдесно,
 Та погуби черна Арапина,
 И опуштѣ три синджира роби —
 35 На синджиро по илядо души:
 Едынъ синджиръ со млади невѣсты

¹⁾ Т. е. на-т-й.

- Невѣсты со-съ мышки дечица,
 Други синджиръ се младе девойти.
 Трети синджиръ се младе момчѣта,
 40 Си-те младе, си-те нежѣнены
 И си ойдѣ Марко Кралевико,
 Та си ойдѣ церкви Маріицы,
 И си ойдѣ церкви манастирѣ;
 Дума дума на поповѣ-владыки:
 45 «Чуете ли, поповѣ-владыки!
 Да ли имамъ язе-ка пречесе,
 Дека самъ си язе опуштило,
 Опуштило три синджира роби —
 На синджиро по илядо души?»
 50 Продумаа поповѣ-владыки:
 «Имашъ Марко, не ли да не имашъ!
 Имашъ, Марко, до три пѣтъ пречесе:
 Когу си си добро направѣло,
 54 Де избави вѣра православна. —

№ 128.

Соз. окр., с. Василевци; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Филиппа Мина.

(тоже).

- Рано рани Марко светы недѣли,
 Да си иды церкви Раваницы.
 Мина Марко презъ широко поле,
 Насталъ Марко презъ гора зелена;
 5 Самъ си Марко гори поговѣра:
 «Горе-ле горице!
 Што си рано повенала?»
 Сама гору Марку поговѣра:
 «Што сама си рано повенала?

- 10 Богъ да бѣе церна Арапина!
Поминало три синджира робѣе:
Еденъ синджиръ-се млади юнаци,
Еденъ синджиръ-се млади девойки,
Трети синджиръ-се млади невѣсты,
15 Со сълзи ми верши посушише,
Со-съ нозе корень подкопаше;
За това я рано повенала».
Тогай си Марко гори поговара:
«Вала горо, вала зелена!
20 Дал' е далекъ»?
Одговара сама гора зелена:
«Ни е далекъ, ни е близу,
Салъ у тесны клисуре».
Марко стиже Арапина у тесны клисуре
25 И му рече:
«Стани, курво, перни Арапине!
Пушти три синджира робѣе!»
Одговара церна Арапина:
«Мълчи, курво, Марко!
30 За тебе има една ока вино!»
Я Марко му говори:
«Стани, курво, перни Арапине!
Да си мейданъ бѣемъ —
Я ферляй, я ли че верлямъ буздогана».
35 И въеднага верлилъ Марко добаръ юнакъ,
Верлилъ перна буздогана,
И накаралъ Арапина деветъ лакти ѹ земь.
Осташе три синджира робѣе;
Поведе ги Марко църкве Раванице;
40 Ка' дойдоше църкве Раванице,
Сами църкви отворишесе.

№ 129.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана словъ Маріи Тупаковица и ея дочери.

(тоже).

- Горице-ли, горице зелено!
 Пойде Марко на церква да иде,
 На срѣшта му горица зелена;
 Я Марко по тія говореше:
 5 «Горице ли, горица зелена!
 То што си, ми, рано повенела?
 Дали, ми, те слана попорію,
 Или, ми, те снѣжи оснѣжили,
 Ели, ми, те сѣкира сосѣкла?»
 10 Горица му тія говореше:
 «Море, Марко, море, добаръ юнакъ!
 Ни, ти, ме слана попарила,
 Ни, ти, ме снѣжи оснѣжили,
 Ни, ти, ме сѣкира пресѣкла;
 15 Заминаа тіе клети Турци,
 Прекараа три синджира робѣе —
 Со-съ нодзе корень подкopaа,
 Со-съ душе ми више полумиа:
 Еденъ сенджиръ-се млади невѣсты
 20 Се невѣсты скоро доведены,
 Други сенджиръ-се млади девойки,
 Трети сенджиръ-се млади момчета;
 Невѣсты-те мѣлно-жално плачатъ:
 «Аво, Боже, аво, мили Боже!»
 25 Мѣлно-жално за машки-те дѣца;
 Я момѣ-те мѣлно-жално плачатъ
 Мѣлно-жално-за тенки-те дары:
 Тенки дары цусты останали,

- Кой че да ви растресé-претресé;
 30 Ергенъ те мило-жално плачатъ
 Мило-жално-за тенки-те пушки:
 Тенки пушки пусты оставали,
 Кой че напуны и сверле.
 34 За това я самъ рано повенела».

(не кончена).

№ 130.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пешъ (Петра)
 Тодорова.

(Женитьба Марка Кралевича).

- Зáженисе Марко Крáлевичъ.
 И си óды три дни и три ночи.
 Ка' отидé у Зеméна града,
 Тамо найдé са себе девойтю:
 5 Нишанъ даде три товара благо.
 И думалъ си Земенски краль:
 «Да си берешъ, Марко, китени сватове
 Да си берешъ за триесé дена,
 И да водышь гиздаву девойтю,
 10 И да водышь за триесé дена».
 Ка' отидé Марко у Прилѣпъ градъ,
 Тамо найдé Янко одъ Косова,
 И найдé си крáля одъ Кралева;
 И питаю го добрѣ юнаци:
 15 «Да найдé ли за тебе девойтю,
 А за насъ прилику?»
 — «Я си найдó за мене прилику
 Найдó Прилику и девойтю,
 И нишанъ дадó три товара благо, —

- 20 И думаше ми, да за триесѣ дѣна
Я си водимъ триста и три свата».
Я се диже Янко одъ Косова,
И се диже кралекъ одъ Кралева;
Свеки оди три дни и три ночи;
25 Ка' отиде Янко у Земена града,
Тамо найде за себе девойтю —
Нишанъ даде два товара благо;
И думаше краль Земенски:
«Да си водышь китены свѣтове
30 Да си водышь двѣсте сватове,
Да си водышь за триесѣ дена.
Ка' отиде Кралекъ одъ Кралева,
Ка' отиде у Земена града,
Тамо найде за себе девойтю —
35 Нишанъ даде четиръ товара благо;
И дума му краль Земенски,
Да си воды четиристотитъ свата.
Тагай су се поверну у Прилѣпа града;
Тамъ найдоше Марка Кралевича:
40 И онъ си ги вѣрно питуеше:
«Та найдосте ли за васъ девойтю,
За васъ девойтю, а за мене прилику?»
Сваки каже све по реду.
И собрали се сватове.
45 Се пойдоше еденъ днькъ.
Ставишесе на поле широко,
Ставишесе до грби сватове,
До три кума и до три старойтя,
И до три, ми, младе младожени,
50 И до три, ми, млада байрактары,
И до три, ми, млада девера,
А сватове края броя нема.
Я отѣше у Земена града.

- Ка' отоше у Земена града,
55 Срѣтоше ги кметове Земенчане,
И срѣте ги майтя на девойтю.
Улезоше у златне тарпезы;
Сѣдѡше до троїца младожене.
Проговори Марко Кралевичъ:
60 «Да камо вие мое-те слуге?
Я окнете майтю на девойче,
Да опитамъ и да опрашамъ».
И окнуше девойчину майтю.
— «Бога тебе, девойчина мале!
65 Да ли имашъ три младе девойте?»
— «Една си е, и она да не е».
Проговори Марко одъ Прилѣпа града:
«Ако сакашъ, мале,
Да ю давашъ яко за юнака,
70 Да ю давашъ за Марка Кралевича;
Ако сакашъ яко за прилику,
Да ю давашъ Янку одъ Косова;
Ако сакашъ яко за иманье,
Да ю давашъ кралою одъ Кралева».
75 Майтя му по тїя оговори:
«Она не че боякъ да ми бїе,
Да удавамъ яко за юнака.
Она не е китка, да забодє за главу
Да удавамъ яко за прилику;
80 Че удавамъ за много иманье».
Тагай си излезла майчина девойтя.
Марко си тада по тїя оговори:
«Бога тебе, мое-те слуге,
Я окнете и мѡя-те слуге,
85 Да збирамо мой-те сватове».
Окнуше те Маркове сватове;
Собрашєсе Маркове сватове;

- И Марко имъ по тія оговѣри:
 «Бога тебе, мой-те сватове!
 90 За насъ тука девойтя нема.
 Тагай Марко низъ тарпезе излезе,
 Та си яну коня шаренога,
 Та си стане предъ врата,
 И си ока девойчину майтю,
 95 Да опита па-и да опраша.
 Дойде девойчина майтя;
 Па ю пита Марко одъ Прилѣпа:
 «Бога тебе, девойчина майтя!
 Кой найнапредъ со-съ нишанъ дойдѣ?»
 100 — «Найнапредъ Марко Кралевичъ». Сметну се Марко одъ добрѣга коня,
 Та улѣзе у златна тарпеза;
 Та си вану Янка одъ Косова,
 Удараше му една шлякавица —
 105 Нѣкара га три педы у земи;
 Я си вану крѣля одъ Кралева,
 Удари му една шлякавица —
 Нѣкара га три педы у земи.
 Тагай сѣде у златна тарпеза,
 110 Та си сѣдѣ три дни и три ночи.
 Што би законъ, се га прекарѣше,
 Па подоше друмы да друмѣю;
 — «Нема ништа майтя-да поуѣи?»
 Бога тебе, девойчина мале!»
 115 — «Да немогу ништа да поуѣимъ:
 Кадъ си биде пре сынѣ-то море
 И подувну тія силенъ вѣтеръ,
 Да си персто превезъ держишь,
 Че да дувне тія силенъ вѣтеръ,
 120 Та подигне на девойтку превезъ». Я пазила кума господина —

- Да га Богъ убіе! —,
Што е майтя продумала:
Кага е било преко синѣ море,
125 Я си дувне тія силенъ вѣтеръ,
Та подиже на девойтю превезъ:
Синю лицѣ, како ясно сѣлнце;
Опазило кума господина:
Вати, та обречѣ на девере
130 Та обречѣ едѣнъ товаръ благо,
Да си люби той млада невѣста;
Онѣ молчу ¹⁾, па си снау водѣ.
— «Бога ви, два русна дѣвера!
Да дадете снау да ви любимъ;
135 Онѣ мълчу, па си снау уводе.
Онъ обрѣкоше чѣтиръ тѣвара благо...
Кага си е вечеръ на леганье,
Проговори гиздава девѣйтя:
«Я се окни, кумо господино,
140 Я се окни тройца берберы,
Да обриче тую русу браду,
Па тага че лицѣ да мѣ любишь».
И онѣ ѡкну тройца берберы:
Обричише тую русу браду —
145 А она имъ свѣтила,
Та-й у превезъ браду верзувала;
Когѣ се брада обричила,
Она си е свѣчи дѣвнула;
Та си вати той тѣвне тевниче,
150 Та си ойдѣ при Момчилъ
При Момчалъ байрактарче:
«Богъ помага, Момчилъ байрактарче!»
А онъ си лежи, не смѣ да устане,
Алъ на срѣдъ е казуе:

1) Sic.

- 155 «Богъ те ўбилъ, той млада невѣста!
Што си тражишь, невѣста?»
— «Тува лѣга Марко Кралевиче?»
— «Тува лѣга; презъ вода Ситниѣца,
Поды зелѣнъ чадерь лѣга».
- 160 И си стану Момчилъ юнакъ,
— Испрати ю до воду Ситниѣцу
И говори:
«Бога тебе, той млада невѣсто!
Я си завій тѣя свилни скуты,
165 Та преплѣвай той вода Ситниѣца,
Та си право иды подъ зелены чадори,
Де-ка спава Марко Кралевиче.
Тамо горѣле двѣ жыте свѣче».
- 170 Та засука тѣя свилны скуты,
Та преплива той воду Ситниѣцу.
Ка' отѣде на зелени чадоръ,
Тамо спава Марко Кралевичъ;
Она Марка на легола найде
И го, море, замашкала;
- 175 А Марко по тѣя оговори:
«Бѣгай, курво, предъ коне у ясле»!
И она си ишла у ясле,
Предъ коня у ясле лѣгла.
Кадъ се рано зазорило,
180 Я излезла денниѣца звѣздиѣца,
Проговори Марко Кралевиче:
«Ела, курво, сада ми да кѣжешъ».
- И она тагай стаде, та дойдѣ:
Нема ништо дума да се дума —
185 Тако си превезъ одверзала
И си тако косу истресала»;
Марко си тагай сетило:
«Лѣгай, курво, на мое постѣле;

- Я че точимъ той сладке здравице,
 Че да идемъ, кума да си канимъ,
 190 Да си путомъ путуемъ.
 Она си лежи на зглавницѣ.
 Марко яна коня шаренога,
 Па си прейдѣ той воду Ситницу,
 Паси идѣ предъ Милошъ ¹⁾ байрактарче:
 195 «Богъ помага, Милошъ байрактарче!
 Айды, да станы, кума да канемо».
- Я си стану Милошъ байрактарче,
 Та отоше, кума да си кане.
 Ка' отоше при кума Латина:
 200 «Богъ помага куме Латине!»
 — «Добро, добро, млади младоженѣ!»
 — «Бога тебе, кума господине!
 Што си верзалъ тую русу главу?»
 — «Ситни су ми зуби заболѣли»;
- 205 — «Я самъ здравице наточилъ,
 У здравице лѣкове натурилъ:
 Очемъ, Бога, главу да оздравимъ;
 Я додай ми тую десну руку».
- Я си дойде тую десну руку,
 210 Предаде му той лѣпа здравица,
 И говори Марко Краевиче:
 «Зашто, куме, главу уверзалъ?»
 — «Ситни су ми зубы заболѣли»;
 — «У здравице семъ лѣкове турилъ,
- 215 Очемъ, богме, главу да излѣкуемъ».
- Нема, кума Латина да одверза
 Да одверза тую русу главу;
 Онъ га вану за десну ручицу,
 Да предаде той златне здравици;

¹⁾ Въ началѣ пѣсни онъ названъ «Момчилъ».

- 220 Кума господина оговори:
 «Ситне су ми зубы заболѣли,
 Та не смѣемъ главу да одвержемъ».
 — «Я семъ, кумо, синочка чуло —
 У здравѣце лѣкове турило,
 225 Очемъ, богме, да оздравимъ;
 Я дай, куме, руку десни́цу».
 Кумъкъ да́де руку десни́цу;
 Марко га за руку вану́,
 229 И одсѣче му той русу главу.

№ 131.

Село Скрино, Дупнич. окр.; 17 дек. 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Ангела Рыбаря.

(Алватаръ воевода уводитъ жену Марка Кралевича; Марко уби-
 ваеъ его).

- Ойде Марко на Косово поле,
 На краль да е младый помохчѣя;
 Тамо сѣделъ Марко три години.
 Дочулъ го е Алватаръ войвода,
 5 Та дошелъ, та му поплѣнилъ дворове,
 И залюбилъ му любне-то.
 Дочулъ го е Марко одъ Косова,
 И се чуди, што да чини,
 И попраша чорбаджія си:
 10 «Такова ми е книга дофтасала,
 Дека ми е дворове
 Поплѣнилъ Алватаръ войвода
 И ми залюбилъ любне-то».
 — И рекалъ му чорбаджія:
 15 «Да си викнешъ дванаесе терзѣи,
 Да сошѣя руба игуменска,

- И да зѣмешъ калпакъ игуменски,
Да си яхнешъ конѣ,
Да си яхнешъ, та да си отидешъ.
- 20 За година бѣше му за мѣсяцъ.
И ойде въ селѣ-то, на ойде на чешма-та;
Тамо найде моми и невѣсты;
Угледна на една невѣста,
Рече: чія си невѣста?
- 25 — Язе Марковица бѣхъ,
А сега на Алватаръ войвода». —
Можемъ ли, да поминемъ я
У ваши-те двѣрове?
— Айде, идеме у наши дворове.
- 30 И ойдоа у нойне-те дворове.
И рекла млада Марковица:
«Э ты-зп-ка, черно калѹдеро!
Дека найде Маркова-то коня,
Дека найде Маркова-та сабля?»
- 35 И рекалъ черно калудеро:
«Марко умре на Косово поле,
Та му земахъ конѣ за опѣло,
Сабля-та земахъ за одгреба».
— Чекай малко, да излезнемъ,
- 40 Да прашуемъ Алватаръ войвода:
Можешъ ли да поминешъ ты тука?
И ойде Марковица да прашуе Алватаръ войвода.
И опъ рече: «нека дойде».
И ойде черна калудера,
- 45 Ойде на високи чардеци. —
И она верза конѣ у яхѣро,
И го пригерна и здравува:
«Мило ми коньче, добрѣ ми дошло,
Оте нема Марко да ми дойде».
- 50 Дури плачеше, конѣ ока

И потече кervъ врезъ нея;
 И она викна тогай:
 «Алватаръ войвѣда испусти вино-то»;
 Излезна на високи чардаци,
 55 Погледна на Алватаръ войвода,
 А глава-то отсѣчена.

№ 132.

Соф. окр., село Суводолъ; 30 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина
 этого села Жѣты Илкова.

(Марна Кралевица ищетъ его мать).

Майтя Марко по варошь тражила.
 Не найде го у бѣли вароши;
 Разбрала го у ладни меанѣ;
 Когá биде у ладны меанѣ,
 5 Нема Марко у ладны меанѣ;
 Разбрала го у суи плáднины,
 Де-ка гради деветъ задѹжбины,
 Кални друми, камени калдерми,
 Криви рѣки, те мѣре мостѣве,
 10 Вода вѣды, одѣ деветъ планины,
 Чешмы гради по суи планины;
 Вода воды, вода не дохѣды.
 Па говори нѣму стара майтя:
 «Фала тебѣ, Марко, моѣ детѣ!
 15 Зашто градишь деветъ задѹжбины?
 Даль ги градишь тебе за спомена,
 Иль ги градишь мене за проклета,
 Иль ги градишь башти за проштенье?»
 Одговара Марко добаръ юнакъ:
 20 «Леле мале, леле стара мале!

- Ни ги градимъ мене за спомене,
Ни ги градимъ тебе за проклета,
Ни ги градимъ башти за проштенье;
Нель ги градимъ Арватки девойти.
- 25 Пие бѣхме триесе юнаци,
Отидохме на ладна меана,
Пихме вино и пихме ракия,
У дружина си чаша посатукна;
Когѣ бѣше рано одъ зарана,
- 30 Пойдоа си триесе юнаци,
Тесгетаре порты затвориа,
Редомъ реда редомъ по юнаци,
Редомъ реда, та си чаша тража,
Редомъ реда-редъ клетва давае:
- 35 Кой се кыне у брата, у сестра,
А я немамъ у шта да се кынемъ;
Я се кынемъ у моя-та коня,
И се кынемъ у моя-та сабля —
Остра сабля-студено желѣзо,
- 40 Врана коня-кучешка нарана, —
Та не хтеа за вѣра да вана;
Турнаа ме у тевни тевницы,
Та си лежа три година време;
Никой нема кодъ мене да дойде;
- 45 Научисе Арватка девойтя,
Ката дена подъ мене доожда,
Ката дена и сака недѣля,
На ручка пребѣло погача,
И на вечера пребѣла баница,
- 50 На недѣля пребѣла премѣна;
Па си дума Арватка девойтя:
«Вала тебѣ, Марко, доберъ юнакъ!
Хочешъ мене за любе да земешъ;
Че да лахамъ одъ башта ключеве,

- 55 Че отворимъ той тевни тевници,
Че те пуштимъ низъ тежки зендани».
И Марко ю по ти оговѣра:
«Вала тебѣ, Арватко девойтѣ!
Ты ме пушти низъ тежке зендани,
60 Я чемъ тебе за любе да узмемъ».
Везѣла е одъ башта ключѣве,
Отворила той тевни тевници,
Опуштила Марко-те юнака,
Пуштила го низъ тежки зендани.
65 Пойдѣ Марко, дѣма да си иде;
Она поиде со-съ него да иде.
Пойдѣ Марко презъ поле широко;
Останаѣла Арватка девойтя;
Проговори Арватка девойтя:
70 «Вала тебѣ, Марко, доберь юнакъ!
Чекай, Марко, я съ тебе д'идемъ;
Ако нечешъ за любе да семъ ти,
Ты ме воды робыня да самъ ти;
Ако нечешъ-робыня да самъ ти,
75 Ты си верни, па си ме погуби»,
А Марко се токо чудомъ чуди —
Да я воды за любе да му е,
Со-съ него чеше га дружина да си бѣя;
Да я воды-робыня да му е,
80 Па дружина ше га да си бѣя:
«Да нѣма ли бугарка девойтя,
Та я везель арватка девойтя;
Па се Марко токо чудомъ чуди:
Па си тегна сабля димискія,
85 Та погуби арватка девойтя,
Погуби е на равни дѣумове.
Проговори Марко доберь юнакъ:
«Леле мале, леле стара мале!

- Ка' ме родишь, што мене порóри?
- 90 Яли брата, яли мила сестра?»
 Я майтя му по́ ти оговóри:
 «Фала тебѣ, Марко, мое дете!
 Ка' те родихъ, а я те порóдихъ,
 Породихъ ти брата Андреяша;
- 95 Амо дойде Челединъ войвода,
 Занесе го на Латина града».
 Я Марко го по ти оговáра:
 «Клета да си, моя стара мале!
 Клета да си и прóклетá да си!
- 100 Што не кажешъ оште одедавна?
 Да си идемъ брата да си тражимъ,
 Да си тражимъ брата Андреяша».
 Па подкóва си нодзе у подкови,
 Па облече той дервишки дрей,
- 105 Направи се лúда дервишина;
 Па си вана Шарга по себе-ка,
 Та си хóды одъ града на града,
 Та отíде у Латина града;
 Па питуе латински читаци:
- 110 «Вала вие, латински читаци!
 Де-ка има вино за желтица?
 Я да пiемъ и конѣ да поимъ».
 Я óни нему по ти оговóра:
 «Фала тебѣ, лудо дервешино!
- 115 Тука нема вино за желтица,
 Тука има младо Андреяшо,
 Онó дава вино на облога:
 Ты да пiешъ и коня да поiишь».
 Я Марко по ти оговáра:
- 120 «Фала вие, латынски читаци!
 Де-ка са си негови дворове?»
 Говореа латынски читаци:

- «Фала тебѣ, лудо дервешино!
Негови са яко лични двори,
125 Се дуаре одъ юначки глави,
Я подпоры одъ юначки подзе;
Нему двори на-срѣдъ на Латина».
Когѧ ойдѣ Марко доберъ юнакъ,
Та си найде Андреяши двори;
130 Почукналъ е на пребѣли порты;
Излезнала Андреяши либе;
Говораше Марко доберъ юнакъ:
«Фала тебѣ, Андреяши либе!
Да дадете вино за желтица,
135 Я да піемъ и конѣ да поѣмъ».
Я онѧ му по ти оговори:
«Вала тебѣ, лудо дервишино!
Тува нема вино за желтица,
Тука има младо Андреяше,
140 Оно дава винѧ на облога—
Ты да піешъ и конѣ че поѣшь».
Улезналъ е Марко у дворове,
Та си сака винѧ за желтица:
«Фала тебѣ, младо Андреяше!
145 Да ми дадешъ вино за желтица».
Андреяша по ти оговори:
«Да си давалъ вино за желтица,
Сва би града злато позлатило;
А я давамъ винѧ на облога—
150 Ты да піешъ и конѣ да поѣшь».
Ка' сѣднаа до-двама юнаци,
Направиа голѣма облога:
Марко даде коня изъ-подъ себе,
Андреяше свое перволибе,
155 Да си пѣять двѣ недѣли дена,
Да си пѣять да си незадрематъ;

- Когó напредъ дремка че одреме,
 Онъ че даде голѣма облога».
- Ка' се пили денъ-недѣля дена,
 160 Андреяше дремка одремала —
 Заспало е младо Андреяше;
 Провикна се Андреяши либе:
 «Фала тебѣ, лудо дервишино!
 Че ме вóдышь у Прилѣпа града,
 165 Тамъ я имамъ, бре, Марка девера,
 Онъ че мене одъ тебе да отме».
- Проговори Марко доберь юнакъ:
 «Стани, млади Андреяше!
 Просто да е голѣма облога;
 170 Днесъка пресвета недѣля,
 Стани, Бога да молиме,
 Стури капа, Бога да молиме.
 Когá станá младо Андреяше,
 Па му дума Марко добаръ юнакъ:
 175 «Справи коня Тютурана,
 Да идеме на наши дворóве;
 Да си идешъ майтя да си видишь».
- Справи коня младо Андреяше.
 Уяхнаа два добры юнаци,
 180 Уяхнаа до два добры кони:
 Марко яхна коня Шареяна,
 Андреяша коня Тютурана;
 Та пойдоа презъ Латина града,
 Презъ Латина по тѣсни сокаци,
 185 Калдермѣ изъ темель вертеа,
 А терамиды у небеса верча,
 Со-съ колпацы чанди́н собарать.
 Говóраа Латински чита́ци:
 «Фала вама до двама юнаци!
 190 Не зорете ваши добре кони,

- Излезнете у сува планина,
 Та шетайте по сува планина —
 Кой понапредъ вода че посѣка».
 Ка' шетали до двама юнаци,
 195 Андреяша вода ожеднѣло,
 Па си дума младо Андреяше:
 «Фала тебѣ, Марко мили брате,
 Че си бодемъ коня изъ-подъ себе,
 Многу са ми жеди зажедѣли,
 200 Че си пиемъ конски черни керви».
 Я Марко му по ти оговѣра:
 «Фала тебѣ, младо Андреяше!
 Не боди си коня изъ-подъ себе,
 Да си пиешъ конски черни керви,
 205 Нело иди у гора зеленѣ:
 У горица-потайна меѣна,
 На меѣни Мара меанджѣйтя;
 Она дава вино за желтица,
 Ты да пиешъ и коня да побешъ;
 210 Когѣ ойдеши у гора зелена
 У горица на ладна меѣна,,
 Ты-зе, младо, одъ коня не слази,
 Че е Мира многу дяволита»,
 Богѣ ойде младо Андреяше,
 215 Когѣ ойде презъ горы зелены,
 Оддалекъ го Мара согледала,
 На хайдучи по ти оговѣра:
 «Фала вие, шедесе хайдучи!
 Какво лудо презъ горица иде:
 220 На глава му безпано каменье,
 И си яхналъ коня Тютурана».
 Дори она дума продумала,
 Пристигнало младо Андреяше.
 «Фала вие шедесѣ айдуци!

- 225 Да фанете незнана делія,
 Да земетѣ безцано каменье;
 Мене дайте безцано каменье,
 Да платите, што сте си испили,
 Што сте пили на ладны меаны».
- 230 Когá придѣ младо Андреяше,
 Па си сака вино за желтица:
 «Фала тебѣ, Мара меанджіята!
 Да ми дадешъ вино за желтица —
 Я да піемъ и кóня да поимъ».
- 235 Проговори Мара меанджіята:
 »Фала тебѣ, непознанъ юначе!
 Я да давамъ винó за желтица,
 Сва би гора злато позлатила,
 Нело давамъ вино на облога —
- 240 Ты да піешъ и коня поѣшь;
 Да си слезнешъ одъ добра-та коня,
 Да улезнешъ у ладна-та меана,
 Пій си винó, колико си сакашь».
- Слезнало е младо Андреяше,
- 245 Улезнало у ладна меана:
 У меана шездесѣ хайдуди,
 Си-те са му на нодзѣ станали,
 И въеднагъ го у руцѣ фанали
 И руса му глава одрѣзали.
- 250 Пиле пиште изъ-подъ ясно небо:
 «Дигъсе, Марко, да би́хъ се не дигалъ»!
 Марко заспало у Доспадъ-плáнина,
 Въеднага е на подзе рипнало, —
 И уя́хна коня Шарейна;
- 255 Та си тергна́ огня́на камджія,
 Та удари Шарко по гербина:
 Литна Шарко презъ гора зелена,
 Та одлете на ладна меана;

- Верза Шарка на мала-та врата,
 260 Самъ улезна одъ голема врата;
 Улезналъ е у ладна меанѣ,
 Извадилъ е сабля зглобовница,
 Завортесе налѣво-надесно,
 Та погуби шесдесѣ хайдуци;
 265 Итра била Марка меанджійтя:
 Подвреза се Шарку подъ копито,
 Та бѣгала у росно ливадѣ.
 Уяхна си Марко, добаръ юнакъ,
 Уяхна си Шарко узобенъ,
 270 Па си тергна огняна камджія:
 Ка удари Шарка по гербина —
 «Де? да найдешъ Мара меанджійтя!»
 Я Шарко му по ти оговара:
 «Цверсто, Марко, на мене-ка держисьсе!
 275 Я че найдемъ Мара меанджійтя;
 Э, каже, у росно ливадѣ».
 Литна Шарко презъ поле широко,
 Та отиде у росно ливадѣ;
 Фавалъ е Марко Мара меанджійтя,
 280 Тергналъ си е сабля зглобовница,
 Да посѣче Мара меанджійтя;
 Она му се вѣрно примолила:
 «Немой мене, Марко, да посѣчешъ!
 Че оздравимъ младо Андреяше:
 285 Какво бѣше, поболье че стане»;
 Па отиде у гора зелена,
 Та набрала трѣва лѣковачна,
 И наточи вода лѣковачна,
 Окепала млада Андреяша:
 290 Какво било, поболье станало.
-

№ 133.

Трен. окр., с. Бабица; 24 нолбря 1879 г. записана со словъ Арангела Дойчинова.

(томе).

- Тражи майтя Марка юнака.
 Тражи майтя него у горне мене,
 А найде га дольне меане:
 Марко пие со-съ брайтя, со-съ дружина;
 5 У дружина чаша погинула,
 Меанджійтя чаша тражи у дружина—
 Кой се кыне у брата, у сестра,
 Я Марко се кыне у коня шаренбга,
 И кыне се у сабля ржавица;
 10 Я Марко дружина невѣрче:
 Тако д' ¹⁾ Бога, Марко Кралевиче!
 Зашто си кынешь у коня шаренбга,
 У шаренога коня и у сабля ржавица?
 Конекъ си е пчешко месо,
 15 Сабля си е желѣзо студено!
 Марко си паде у невѣрось.
 Па се Марко завика,
 И съззе рони низъ бѣле образье.
 Па си вану коня Марко Кралевиче,
 20 Та си уйде дома на двѣрове.
 Сегледа га негова-та майтя:
 «Тако д' Бога, сину Марко!
 Зашто одышь по дворъ —
 Бѣле съззе ронишь,
 25 Бѣли персты кършишь?»
 Проговори Марко Кралевиче:

¹⁾ т. е. тако ти.

- «Вала, мале оstarѣло!
 Ка' ме роди, што ме не породи?»
 — «Породи ты сина Андреяша,
 30 Ама га су Турци закарáли».
 — «Далѣ е, мало, далекъ, иль е близа?»
 — «Ни е, синко, далекъ, ни е близа:
 Одъ вечера коня да посправишь,
 Зарани рано да подранишь —
 35 Да си рано подранишь,
 Рано коня да назóбишь,
 Да си отидешъ презъ поле ширóко,
 Рано че стигнешъ тамо;
 Че найдешъ Ана меанджійтя,
 40 Она че ты каже, сину, Марко».
 И оно си е одвечеръ коня посправи́ло,
 Зарани си е, рано подрани́ло,
 Па си яну ко́ня шарено́га:
 Тури лѣву ногу у зенгiя,
 45 Доръ да тури десна нога у зенгiя,
 Оно се отиде презъ поле ширóко,
 Та си дойде при Ана меанджійтя:
 «Помози Богъ! Ане меанджійтя!»
 — «Далѣ Богъ добро, непознанъ делиѣ!»
 50 — «Очешъ мене да давашъ вино немѣрено?
 Да ти давамъ паре неброене».
 Она му дала вино немѣрено,
 Онъ ю дава паре неброене:
 «Тако д' Бога, Ане меанджійтя!
 55 Дали има одъ мене по-юнакъ?»
 — «Тако д' Бога, Марко Кралеви́че!
 Има одъ тебе по-юнакъ-братъкъ Андреяша».
 — «Далѣ е далекъ, иль е бли́за?»
 — «Да отидешъ презъ поле широко,

- 60 Че да видишь Андреяшины дворы:
 Андреяшины кулѣ направене со-съ юначке главе,
 А негови дворы направлены со-съ юначке руке
 63 И омазане со-съ юначке кърве.

№ 134.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моави-
 скаго.

(Марко убиваетъ Динче Арнауце, ограбившаго его дворы).

- Марко кани ора и градове,
 И покани до деветъ краѣны,
 И покани до деветъ кралѣве,
 И покани до деветъ кралицы,
 5 Салъ некани Динче Арнауце.
 Дума дума Марково-то любе:
 «Како кажатъ тѣ добры гости,
 Много сладки Маркови-те гозби,
 Салъ да има рыба одъ Оридо
 10 И ракия одъ Демиръ-капия».
 И Марко си дума продуме —
 Продуме на негово любе:
 Посправи ми коня Шарговѣта,
 Че да идемъ, да си донесемъ
 15 Рыба одъ Орида и ракия одъ Демиръ-капия». —
 Бутна коня Марко Кралевико,
 Та го бутна низъ поле ширѣко,
 И настана низъ тесны клисуры;
 У срѣшта му Динче Арнауце:
 20 «Добра срѣшта, непознанъ делиѣ!»
 — «Далъ Богъ добро, непознанъ юначе!»
 И Марко се малко възместило,
 И си веднагъ на коню продума:

- «Това си е Динче Арнауце.
 25 Како ми сега да правиме?»
 И продума коня Шарговита:
 «Я ме верни мене назаде-къ».
 И Марко е коня послушало,
 И си верна коня Шарговита;
 30 Какъ си верна коня Шарговита,
 И достигна Динче Арнауце:
 «Добра стиджа, непознанъ делие!
 — Далъ Богъ добро, незнане юначе!
 «Кадѣ си конѣ уберзѣло?»
 35 И Динче му тогай продумало:
 «Че да идемъ на Марковы дворы»
 — Зашто идешъ на Марковы дворы?»
 — Че да идемъ, дворы да му похарамъ,
 И госке да му погубимъ».
 40 И Марко се заплакало;
 А коня го допитало:
 «Зашто платъешъ Марко Кралевико?»
 И Марко му дума продумуе:
 «Какѡ да не плачешъ?»
 45 Че си ойде Динче Арнауце,
 Че си ойде на мои дворѡве
 Дворы оче да ми похара,
 И госке оче да ми убѣе».
 И тогай си коню продумуе,
 50 Продумуе коню Шарговиту:
 «Слушай мене, Марко Кралевико!
 А си верны, да го достѣгнѣе».
 Бутна коня Марко Кралевико,
 И достигна Динче Арнауце:
 55 «Язе не семъ непознанъ делие,
 Нѣло семъ Марко Кралевико».
 Въеднага одъ коня се стуря:

- Една страна кончета се бѣя,
Друга странѣ юпади се бѣя;
60 И ѣ одвилъ коня Шарговита,
И накаралъ на Динче Арнауце конѣ,
Накаралъ го тридеветъ лакти у земи;
А преверналъ Динче Арнауце,
Преверналъ Марко-те юнака;
65 И си дошелъ коня Шарговита:
«Леле, Марко, мой чорбаджіѣ!
Я си бъркни у десна-та чижма,
Та извади ножѣ потайниче,
Та го муши у клето-то серце».
70 И Марко е коня послушало,
Та извади ножѣ потайниче,
Та го муна у клето-то серце.
Тогай Марко-ти продума коня,
Продума коня Шарговита:
75 «Я се мѣтай мене на рамена!»
И Марко е коня послушало;
Бутнало го низъ поле широко,
И си ойде до Орида града —
Земало е рыба одъ Орида
80 И земало е ракія одъ Демиръ-капія,
Па-й се однесе на негови двори,
И си піе вино одъ три годинѣ,
И си піе лютица ракія,
И казуе негови дружина:
85 «Што-то бѣше Динче Арнауце —
Бѣше пошло на мой дворѣве,
Двори да ми поара,
И госке да ми убіе;
Алъ него семъ я погубилъ
90 Со-съ ноже-то потайниче.
-

№ 135.

Вран. окр., на границѣ съ Лековскимъ, с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана со словъ Иліи Николина.

(тоже).

Темби чиня цара Сулеймана: Да дашцю му пола мое благо». Да не иду по Стамбола града, 15 Никой не би се нашёлъ; Да не иду ти добры юнаци, Туй се найде Гине Арнауце, Да не пречу сабле по меане, Та уяне тенко Бедовіе, 5 Да не пію вина и ракіе. Право иде у меана нова Той негледа Марко Кралевиче; И казуе: Но си иде по нова пазара, 20 «Чуешь мене, Марко Кралевиче! И си пречи сабля по меане, «Ты изиды овамо мейдана — И си піе вино и ракіе. «Ты изиды овамо мейдана — 10 Той согледа царе Сулеймане, Оче ние мейданъ да дѣлимо». Па, ми, вика по нова пазара: Ту изиде Марко Кралевиче, «Кой се найде юнакъ у мейдана Па увати Гине Арнауце — Да погуби Марка Кралевича, 25 Обѣ му е руке излѣмио, А ние го своѣго погубио.

№ 136.

Село Верба, Радомірскаго окр.; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Мины Стоянова.

(Янко юнакъ освобождаетъ Марка Кралевича, взятаго въ плѣнъ Турками въ Охридѣ).

Поканилъ Марко това добра гость:
Седемъ краля одъ седемъ краины
И три владыки одъ три краины;
Си-те крали поканило
5 Пай си-те дойдѣ,
А найпослѣ дойде кралица довица.

- И сѣднали у чесны тарпѣзы.
А кралица маана нашла:
«Добаръ Марко добаръ госба прави.
10 Добаръ госба за гладны юнаци,
Добро вино за пияны жены;
Оти нема ракія
Одъ Демиръ-капія,
Оти нема рыба
15 Одъ Орида града?»
И тогай си Марко сљутилъ,
И уяна Шарца добра коня,
Та отиде на Орида града,
Да си тражи рыба одъ Орида;
20 А тамъ го су Турци уловили;
А онъ си лѣпо имъ измолуе:
«Опуштете ми тая десна рака,
Да испишемъ тое бѣло книже,
Да попатимъ на моя-та майтя,
25 Да се майтя на сына не нада».
И тогай се Турци несвѣстили:
Опустили тая десна рака;
И исписа Марко тая бѣла книга,
Та я прати на негови шура,
30 На юнакъ Янко Кѣсовче;
И я пратилъ по сиво соколе,
Ошь побърже Янко да приде.
И соколе тамо отиде,
Даде Янку книже да пречати.
35 Чети книже Янко Косовче,
И него со съзи омילו.
И въ еднага Янко яна
Яна коня Пелифана,
И отиде на Орида града.
40 И тогай се Турци нарипѣли,

Та му даю това руйно вино.
 А оно си вино не прийма,
 Нель извади тоя остра сабля;
 Та погуби Турци янычари
 135 И па Марко думу издумае:
 «Да не може ли съ брайтя да піешъ,
 Нель си піеша съ курви и съ гедіи?»
 — И тогай е Марка одвезало. —

№ 137.

Слоо Вербѣ, Радомирск. окр.; 29 ноябрю ноябрь записана со словъ того же крестьянина.

(Король Вукашинъ не зоветъ на пиръ Марка Кралевича и Грую-дита).

Поканиле¹⁾ краля Вукашина,
 Уканиле²⁾ сичке околіне,
 Салъ не каниль Марко-то юнакъ
 И неканиль Груё малко дѣте,
 5 Дека су се многи пѣяници
 Вино заодили, у ракія незнаѣли,
 А на ножёве дюречіи,
 А на конё бинекчіи;
 Оттова не хтѣлъ да ги кани.
 10 Аль си иде Груя малко дѣте:
 «Леле, уйте, леле Марко!
 Поканиль е краля Вукашина,
 Поканиль това добро госбе,
 Салъ не каниль мене и пай тебе;
 15 Айде, д'идемо ни каниты, ни фризены.
 А янаѣли тія добри кони,
 Та отишель краля Вукашина.
 Излезнало това добро госте,

¹⁾ Т. е. поканилъ е.

²⁾ Тоже.

- Та срѣшнало Марко-то юнакъ,
20 Да му земе Шарца добра коня,
Да го земе, да го шетатъ;
А онъ имъ говори:
«Онъ е ученъ-самъ че шета».
Па си сакая Грую детенце,
25 Да шетая конче троегодче;
А онъ имъ говори:
«Не ватайте конче троегодче,
Че го учи учива конь».
И сѣднали чесны тарпѣзи:
30 Слуга имъ е Роселинъ девойтя;
Редомъ чаша служи;
Редъ дойде до Груя детенце,
А него е подминала;
А оно имъ говорило:
35 «Чуете това добрѣ госте!
Имате ли облокъ за девойка?»
А оны му говоря:
«Има, та какѡ нѣма —
Ту е Біоръ-планина,
40 Еденъ езеръ има и пай нѣма,
Други езеръ има и пай нѣма,
Трети езеръ дърво езерливо,
У дърво-то до три златны ябуки;
Кой то може, да та ябука одкине,
45 Онъ че земе Руселинъ девойка».
— Въеднагъ рипна Груя детенце,
Да посправя конче троегодче;
А му Марко дума:
«Я си карай моя Шарца
50 Шарца-добра коня;
Онъ ишелъ, онъ че те води, —
И што дума, него да слушашъ».

- Кадъ си ойде на бьстро озеро,
Па му-нему дума:
55 «Теле Шарцо, леле добро коню!
Да ли я ябука да кинемъ,
Ели дерво да вѣдимъ?»
И онъ му-нему говори:
«Ако можешъ, дерво извади».
60 И она е дерво извадило,
Извадило-побѣгнало.
Излезнали до три вили-самовили,
Самовили тѣя яшни кѹчки;
Па ему една-та ока:
65 «Я постой Груѣ дете!
Я ти дадемъ тая златна форма».
А оно си па отбѣгло.
Одока го друга кѹчка:
«Э, ме чекай, Груѣ детенце!
70 Че дадемъ тая златна тепсѣя,
У тепсѣя златне пилишта ¹⁾».
А оно си па отбѣгло.
Па му третя ока кѹчка:
«Я почекай, Груѣ-малко дете!
75 Я дадемъ тая златна софра,
На софра това безцани камени:
Кадъ вечерашъ, самѣ те да свѣта»;
И она му коня позапрѣло.
Стигнаа него три вили-самовили,
80 Тамъ су мрѣжю уплѣли;
А конѣкъ му по-ти оговори:
«Изведъ това остра сабля,
Та ю пушти меджи предни нозе,
Да исѣче тая ситна мрѣжа,

¹⁾ птички.

- 85 Умѣри-то у клетно серце,
 Да се сетимъ за младиѣтъ вака-тъ». —
 Уритни га у клето серце,
 Та излетѣлъ у поле ширѣко
 И изнекалъ до три вили-самовили.
- 90 Па му конѣ по-ти оговори:
 «Чуешь мене, Груѣ дете!
 Я си вежи до три самовили,
 Двѣ си вежи мени за зенгѣи,
 Третья вежи мени за опашка».
- 95 Па одлете у кралевы дворы,
 И е побилъ ¹⁾ това златно дѣрво,
 И везаль е до три вили-самовили;
 А они се чудомъ почудили,
 Какви юнаци отидоа,
- 100 Никой неможе да се повѣрне;
 А това е Груѣ дете:
 Довело три вили-самовили
 И земало Руселинъ-девойтя,
- 104 Та земало си за любе.

№ 138.

(Загорье) Берков. окр. с. Чипоровци (Турлаки); 20 февр. 1880 г. записана
 со словъ Сими попъ-Маркова.

(Марно отыскиваетъ своего брата Андрея).

- А собралисе дванаесе деліе,
 А дванаесе деліи-све добры юнаци
 А ю Стамбола града голѣма, (повторяется).
 Ю ладне меане,
- 5 А то пію а това руйно вино;

¹⁾ Т. е. осадилъ въ землю.

- А наймладо меанджійче
Това руйно вино служише —
А руйно вино служише,
А съ чашка злата, позлащена;
10 А штуркала е чашка позлатена
А между дванѣсе добры юнаци;
А задираше младо меанджійте
А задираше чашка позлатена —
А кой, ми, се кълне у брата,
15 А у милу сестру,
Я Марко доберъ юнакъ — у коня Шаркалію,
У коня-кѣсело месо,
И се кълне Марко доберъ юнакъ
А ю саблю мегданлію;
20 Сви добры юнаци Марку подсмиваю,
Че се кълне Марко у коня Шаркалію
И се кълне у саблю мегданлію:
«А ю негъ е чашка позлатена!
А за товъ се Марко кълне
25 У коня Шаркалію и у саблю мегданлію»
А Марку, ми, се много нажалѣло:
А изведе коня Шаркалію
А та па усѣде коня Шаркалію
А та па, ми, Марко отиде,
30 Отиде кодъ майку дома.
А та па се Марко мѣми провѣкна:
«А чуешъ ли мене, старо майчице!
А кагъ мене, мамо, роди,
А заште ме, мамо, не породѣ —
35 Я брата, мамо, да имамъ,
Я и сестру, мамо, да имамъ?»
— «А мама те, сине, породила:
И ты, сине, имашъ младо Андреяше,
А и си имашъ сестру Петкану;

- 40 А кога бѣше, сине, первня размирица,
 А тегай су ги мали заробили;
 А да диришь, сине, брата Андреяшу
 А да диришь у Невенъ града голѣма,
 А да диришь сестру Петкану
- 45 Ю Дуката града голѣма».
 А и онѣ си стегна коня Шарканлія,
 А юдарі му сѣдло позлатено,
 А па, ми, отіде у Невенъ града голѣма;
 А ю срѣчу му млáда девойка;
- 50 А Марко си думу продумáло:
 «А де-ка вода за піенье?
 А или да има вино за піенье?»
 А она му дума продумала:
 «Ту-ка вино за піенье,
- 55 Ту-ка нема вода за піенье;
 Само има на едно мѣсто
 На едно мѣсто вино за піенье,
 И онѣ на облогъ да го піешъ,
 А съ пары нема да го кúпишь».
- 60 А, ми, Марко пита:
 «Де-ка е тѣва вино,
 Што на облогъ да піемъ?»
 А мома дума проговори:
 «Ту-ка има вино за піенье,
- 65 Ту-ка има младо Андреяше?»
 — «Де-ка сѣди младо Андреяше?»
 — «Разиграй коня Шаркалія,
 Разиграй низе тевни чаршіе;
 Де-ка найдешъ порта позлатена,
- 70 Тамо сѣдѣи младо Андреяше».
 Намѣрило Марко порта позлатена:
 Шь(=съ) чизма біе порта позлатена,
 Порта, ми, се изъ темель круте.

- Излезнало Андреяшево-то либе:
75 «Што работышь незнаны деліе?
Та, ми, біешь порты со-съ чизмы
И си изъ темель крутешъ?»
— Ту-къ ли сѣды' младо Андреяше?»
— «Тука сѣдь' младо Андреяше;
80 Амо ту-ка нема сега».
— «Али има віно за піенье?»
— «Има вино за піенье:
За облогъ да піешь,
Съ пары нема да кúпишь».
85 Изведе га на висѣки чърдаци,
Па изнесе това руйно вино.
Па си пита Марко добаръ юнакъ:
«Али знаешъ дали има Андреяше
Да ли има младо Андреяше брата?»
90 — «Има брата Марко, доберъ юнакъ,
Амо га незнае».
Продумалъ е Марко, доберъ юнакъ:
«Я самъ Марко Кралевитъ!» —
Марко и неговъ братъ Андреяше
95 Голѣма су веселба направѣли;
Младо Андреяше сака,
Да си иде съ Марко, добаръ юнакъ,
Да иде, майку да види.
Излезнаше на поле широко.
100 Продумало младо Андреяше:
«Тако м' Бога, Марко, добаръ юнакъ!
Айде, да правимо юначки юришь —
Да видимо, кой е по-юнакъ?»
Марко, ми, е продумало:
105 «Да правимо два брата юначкигоришь!
Кой види, че ны завиды,
Кой чуе, че се зачуды —

- Два брата юначки юришь да правя!
 Нело чеме настане Димска планина:
 110 Тамо нема вода за пиенье,
 Тамо нема вино за пиенье;
 Три дни че одымо и три ночи,
 Нигде сѣньтя нема за сѣденье;
 Тамо че видимо-кой е по-юнакъ.
 115 Настанаше Димска-планина;
 Та си оде три дни и три ночи;
 Много, ми, се Андреяше младо
 Много за воду дѣсади:
 Извадило влашко ножженце,
 120 Та си коня бодеше,
 Та му кервь пиеше.
 Продумалъ е Марко добаръ юнакъ:
 «Небодѣ коня ранена,
 Непій туя конску кервь;
 125 Нело ту-ка има дълбока падина:
 У падину-ту има ладна меѣна,
 И тамо има Мара меанджійтя,
 Тамо има вино за пиенье».
 Настанаше дълбока падина;
 130 Разсѣдлаше тѣя добри кѣни;
 Та си леже Марко да пѣспи;
 Я младо Андреяше отиде на ладне меѣне:
 У меане четыресъ юнаци сѣдѣ;
 Какѣ улезе младо Андреяше,
 135 Така му главу отсѣкоше.
 Сѣнь сѣнуе Марко доберъ юнакъ:
 «Излезнѣше три люте змѣе,
 Та уапаше младо Андреяше»;
 Ка' се рѣпне Марко добаръ юнакъ,
 140 Нѣ уста му огень фериѣло;
 Та отидѣ на ладну меану:

- «Камо младо Андреяше?
Мара меанджіѣтя думу одговара:
«Ту-ка младо Андреяше не е дооділо—
145 Ова е годинѣ девета,
Како ту-ка не е минуло». Ка' улезе Марко, добарѣ юнакѣ,
Ка улезе ладне меане,
Тамо найде мертво Андреяше;
150 Та истерже Марко саблю мегданлію,
Та погуби чѣтырѣсѣ юнака.
Останала Мара меанджіѣтя;
Онѣ ю фати за русу косу:
«Че ти рѣжвмѣ русу глѣву,
155 Ако недашѣ младо Андреяше». Продумала Мара меанджіѣтя:
«А почекай Марко, доберѣ юнакѣ!»
Да донесемѣ живу вѣду,
Да полїемѣ младо Андреяше,
160 Да оживїѣ младо Андреяше». Ка' донѣсе Мара живу воду,
Та, ми, полѣе младо Андреяше,
Та оживе младо Андреяше.
Тагай Марко добарѣ юнакѣ
165 Одрѣзало ю главу
И па-й приказало:
«Ты си много юнаци загубила,
Сега я тебе да загубимѣ». Та усїднaше оба брата,
170 Та усїднaше тїя добры кѣни,
Та отїдоше майти на дворѣве.
И си видѣ майтѣ млада Андреяша.
И какѣ ю майка виде,
174 Вїеднагѣ му душѣ испадла.
-

№ 139.

Трен. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова

(тоже).

- Собращешесе седемдесѣ юнаци,
Собрашесе на ладне меане,
Да си пѣю те руйно вино;
Слуга имъ Дюрде-Еленъ девойтя;
5 Редомъ е чаша предавала;
Сви юнаци чаша приванали;
У юнаци чаша погинула;
На юнаци клѣтва че давая —
У кога е чаша погинула?
10 Кой се кълне у брата, у сестра;
Марко нема у што да се кълне:
Онъ се кълне у сабля димеския
И се кълне коня шаренога;
Марку си клѣтва неванало —
15 Марка си беля обѣдила;
Марку си върло нажалѣло,
За правину беля обѣдило.
Марко яха коня шаренога,
Та че да иде на негови двороуе,
20 Да си питуе туя стару майтю —
Дали има, да е породила
Я братъ, я сестру?
Дошелъ Марко на свои двороуе
И питуе свою стару майтю.
25 Я майтя му по тѣю оговоре:
Да ты имаше братѣ Андреяше—
«Кога бѣше първия размирица,
Тага я младо заробише,
Заробише и га закараше,

- 30 Закараше га камъ-то истоку.
 Че иде Марко да си брата тражи.
 Отишълъ е на ладне меѧне,
 Тамо има Неда меанджійтя:
 «Помодзъ Богъ, Неда меанджійте!
- 35 Я изнеси еденъ чеберъ вино —
 Я да пиѧмъ, коня да напоимъ»;
 А онѧ-си ему по тѧ оговѧри:
 «Слезни, брате, у ладне меѧне,
 Ты да пиѧшь и коня да напоишь;
- 40 Марко Неди говѧраше:
 «Де изнесѧ на дворъ вино —
 Я до пиѧмъ, коня да напоимъ:»
 Неда си изнела чѧберъ вино:
 Марко пило и коня напоило.
- 45 Па си слезе Марко Кралѧвичъ,
 Та улезне у ладне меѧне:
 Ка' улезна у ладне зевницѧ,
 Тамо нѧйде шесдесѧ айдуци,
 Тамо нѧйде на брата главу
- 50 На братъкъ Андрейшъ;
 Та си айдуци играю тѧтру;
 Айдуци му по тѧ оговоре:
 «Богѧ тебе, непознанъ делиѧ!
 Сѧди малко, вино да пиѧмо»;
- 55 А онѧ си има по тѧ оговоре:
 «Че ви играмъ калуджерско ѧро».
 Поиграю калуджерско ѧро,
 Завъртело саблю нѧгѧво, нѧдесно,
 Та посѧкло шесдесѧ айдука;
- 60 Па си вана Неда меанджійтя:
 Намаза ю са-съ катранъ
 И запали Неду меанджійтю;
 И си сѧдѧ три дни и три пѧчи;

- Зе си пи́ло и па-и руча́ло,
 65 А Неда му све свѣчь свѣтила.
 Па си узе Марко Андрея́ши гла́ву,
 Та ю тури у зобни́це
 И однесе на негови двори
 При туя стару майтю;
 70 Па псока туя стару майтю:
 «Леле майтѣ, леле старо мале!
 Я излезни, да видишь —
 Тая ли Андреяшева глава?
 И излезла тая стара майтя:
 75 Имало Андреяше имало
 Златно влакно́ у главу́-ту.
 Та познала стара майтя
 78 Тія Андрея́шина глава́.

№ 140.

Село Бабица, Радомирского окр.; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова.

(тоже).

- Пи́ю вино тройца дружина:
 У дружину чаша погинула;
 На дружина се клятвина пада:
 Кой се кълне у брата, у сестру́,
 5 Яли Марко нема́ ни брата ни сестру́—
 Не му се чаша предѣлила;
 Та си платил чашу у дружина,
 Па си ойде при негову майтю,
 Пн на майтю по ти оговори:
 10 «Ка' ме роди, шта ме породи —
 Яли брата, яли милу сестру?»

- Одговори майтя на сина-си:
 «Леле синко, леле Марко!
 Ты си имашь брата Андреяша,
 15 Малечкога ю Турци заробише,
 Заробише и па откараше».
 — «Леле мале, моя стара мале!
 На куде га мала закараше?
 Да ли откуде сълнце изъоди,
 20 Или одека запада?»
 — «Одкараше га мала камъ по истоку».
 — «Дали, мале, нешто нишанъ има?»
 — «Има, синко, да какó си нѣма:
 На ногу га свиня упала:
 25 На главу му до три златна влакна».
 Яну коня Марко Кралевичъ,
 Да си тражи брата Андреяшу;
 Та настану презъ горе зелѣне:
 Два дни оды, воду не набы;
 30 Па си найдѣ той ладне меанѣ
 И отидѣ вино да си пиѣ;
 Сипа вино млада меанджійтя —
 Вино пиѣ Марко Кралевичъ;
 Питала за млада меанджійтя:
 35 «А чуешъ мене, непознанъ деліѣ!
 Дали знаешъ Марка Кралевича?
 Мой стопанинъ-онъ е Андреяша,
 Онъ си има брата Марка Кралевича,
 Одъ неѣ се юнакъ по-не-мало».
 40 Тагай рипи Марко Кралевичъ:
 Тержи чизму, та му съобу —
 На нога га свиня упала;
 Тержи калпакъ, та му калпакъ стури —
 На главу му до три влакна златна;
 45 — «Да ты се си, брате Андреяшю?» —

- «Да я самъ-си, Марко Кралевичъ».
 — «Айде, брале, при майтю да идемо».
 Седѣли су, та су вино пили —
 Вино пише три недѣли дена. —
- 50 Та-й пойдеше предъ майтю да иду.
 Андрее водицу ожеденъ:
 «Леле, брале Марко Кралевичъ!
 Чу да бодѣмъ коня съ-подъ себе,
 Че да пиѣмъ тѣ черни керви»;
- 55 А Марко му таде продумало:
 «Немой, брате, коня да си бодешъ;
 По-тамъ има айдучке меане:
 Терчи тамо вино да си пиѣшь».
 Отидѣ да си пиѣ винó;
- 60 Тамо има до деветъ айдука:
 Искочише до деветъ айдука,
 Та срѣтнуше брата Андреяша —
 Сви-те деветъ по чашу дадоше;
 Испилъ си е Андреяша до деветъ чаша,
- 65 Па улезне у ладне меане;
 Посѣкоше брата Андреяша;
 Почека га Марко Кралевичъ,
 Па си нема Андрея да дойде;
 Бутну коня Марко Кралевичъ:
- 70 Како отиде на ладне меане,
 Тамо сѣди млада меанджійтя,
 Она сѣди — бѣле сълзѣ рони;
 «Помозъ Богъ», млада меанджійтѣ!
 Имашь ли си вино, за пиѣнье?»
- 75 — «Имамъ, да кудѣ не имамъ;
 Слезни да си малко вино пиѣшь,
 Люби мене, koliko ти драго».
 Кадъ си слезе Марко одъ Шарда-си,
 Та улезе у ладне меанѣ и види:

- 80 Погинулъ е братъ му Андреяша;
 Извадилъ е тая остра сабля,
 Та посѣче до деветъ айдука;
 Па улови младу меанджіѣтю,
 Умаза ю у катрану и у восакъ;
 85 Па си узé главу и трупину,
 Застави си брата Андреяша —
 Како си бѣше, пакъ тако станá:
 Тагай запалише младу меанджіѣтю:
 Она гори, оны вино пія.
 90 Пише вино три дни и три ночи. —

№ 141.

Село Батеновци, въ 6-ти верстахъ отъ города Радомира; 26 ноября 1879 г.
 записалъ со словъ старика Анты (Антоня).

(тоже).

- Пили вино педесé другара,
 Піли вино у ладна меана;
 У дружина чаша поштукнала,
 Сви юнаци клетва постигнала:
 5 Кой закълне у брата и у сестра,
 На не́га бѣлѣ́ не́ма, да ю стиза;
 Люты Марко ни то брата,
 Ни то сестра има.
 Сва дружина на Марко бѣлѣ́ туря;
 10 Онъ закълне у вѣрна коня,
 А дружина го за вѣра не ватая:
 За што конѣкъ е чешко¹⁾ месо;
 И па се Марко кълне у остра-та сабля,

¹⁾ Т. е. пчешко—собачье.

- Па неѧ дружина за вѣра неѧтая:
15 Зашто тая сабля студенó желѣзо.
Па се Марко на меѧа заплака́ло,
Па си о́йде кодъ негоѧа стара майтѧ.
Пай на майтѧ пó ти говори:
«Тако м' Бога моя стара майтѧ,
20 Когá мене родя, одъ мене не породѣ—
Я братъ бѣше породѣло,
Я сестрá бѣше породѣло?
Тагай си Марко майтѧ измаи́ло.
— Та му каза, де е братъ зарóбенъ,
25 И сестра и она ему зарóбена.
Тагай рипна́ Марко на юначке нóге,
Та на́рани тая врѣдна коня́ —
Емъ го рани, ему дума думи:
«Тако м' Бóга, мой доберь Шарко!
30 Я ми рúчай траѧа детели́на;
Кога бѣде рано одъ зарано,
Че ми брата да тражѣ́мо».
Майтѧ му се люта лѣпо заплака́ла:
«Зашто, синко, мене измаи́ло,
35 Зашто симъ теби брата каза́ло,
Зашто ти е братокъ одаѧна зарóбенъ:
Одкара́ли га Турци-Лечане,
Одкарали га су у Лечана града —
Я братокъ ти млада Андре́йша».
40 Ка' е било рано од зарано,
Марко яна́ т́я вредна коня,
Та га бутна презъ поле ширóко,
Та отидѣ у Лечана града,
Та отидѣ на лечански чешмы,
45 Па затѣче деѧойки-Лечанки;
Кога Марко викна на деѧойки-Лечанки:
«Добро ютро, Лечанки-деѧойки»!

- Изъикнѣла момѣ,
 Та проговори на Марка Кралевича:
 50 «Далъ Богъ теби, Марко Кралевиче!»
 Марко тогай по ти говори:
 «Тако м' Бога, момѣ лечѣнко,
 Да одека знаешъ, я самъ Марко Кралевичъ?»
 — Па момѣ по ти говори:
- 55 «Я те знаемъ:
 Кога одъ люте-те раны лежаше,
 Моя майтя тебе мекъ лекъ тураше,
 А я ти-тебе вода студена приносѣхъ;
 За товѣ тебе знаемъ,
- 60 Дека си Марко Кралевичъ». —
 Па си ойде Марко Кралевичъ
 На лечанска джаміѣ,
 Та затече Турци-Лечане, —
 И Марко у джаміѣ улезнѣ,
- 65 Сви су Турци изъ джаміѣ побѣгнѣли,
 Самъ остало оджа Мамудъ-ойджа;
 Па се чуде оджа,
 На-каде побѣгне;
 А Марко му по ти говорѣ:
- 70 «Фала оджа, фала Мамудъ-оджа!
 Зашто си толко уплашила?
 Ты си вѣренъ, вѣрно че те прашамъ;
 Да ми кажешъ:
 Дали има тука млади Андреяша?»
- 75 — И онъ му казѣлъ, дека има
 Юнакъ Андреяша найболи.
 «И да ми кажешъ, дѣка има
 Винѣ добро и та лютѣ ракѣѣ?»
 — И каза оджа Мамудъ-оджа:
- 80 «Тамо има у млада Андреяши,
 Тамо има добрѣ вино и арна ракѣѣ».

- Тагай исправи Марко,
 Та отойде кодъ брата на госбе.
 А на млада Андреяша три девойки
 85 На главу му стой;
 А млади Андреяша на сънъ заспало;
 А Марко му у дворове улезнало,
 А любе Андреяшино на чешмѣ затѣкло,
 Пай си любе на Марко те говори:
 90 «Тако м' Бога, непознанъ юнакъ!
 Зашто шеташъ по наши дворове?
 Андреяша си мало заспало;
 Ако си обуди Андреяша,
 Може те младо да погуби».
 95 А Марко по ти говори:
 «Тако м' Бога, моя младо снао!
 Я ми кажи, дека младо Андреяша,
 Я чемъ код неѣа гостъ.

Конца пѣсни сказитель недосказалъ въ точной послѣдовательности, а прибавилъ лишь: «Па послѣ гостовали, здравовали и познали, да су братья». При этомъ сказитель замѣтилъ, что сначала, прежде чѣмъ они узнали другъ друга, дѣло доходило до опасной ссоры между братьями; но эту ссору устранило золотое яблоко, которое показалъ Марко Кралевичь, то самое яблоко, которымъ они въ дѣтствѣ играли. —

№ 142.

Вранскій округъ (въ Серб. княж.) с. Мачкатица; 3 Марта 1880 г. записана со словъ крестьянина Ильи Николина.

(Смерть Андрея, брата Маркова).

Вино пію два брата родьѣна,
 Вино пію Марко и Андрее;
 Па овако Андра проговара:
 «Вала тебѣ, Марко Кралевице!

- 5 Е самъ чуо и люды казую,
Да смо мие найдобры юнаци;
Айд' идемо у Рогожь-планине,
Да видимо, кой е болѣ юнакъ?»
Проговора Марко Кралѣвиче:
- 10 «Чуешь мене, Кралѣвичъ Андрео!
Немой ити у Рогожь-планины:
Нама че се люды насмѣяты;
Айде, мие жеду да терпимо:
Кой више жеду утерпѣте,
- 15 Той е, есте, болій юнакъ бити».
Па терпѣше двѣ недѣли дена.
Проговара Кралевичъ Андреа:
«О, мой брате, Кралевичу Марко!
Отю колемъ Вранца одъ мегдана,
- 20 Да тю піемъ тія черни керви:
Млогу ми су жеде надолѣле».
Проговара Марко Кралевичъ:
Немой, брате, не коли си коня;
Не мой, брате, не чини си штета;
- 25 Ели видишь ту суу елу?
Ту има такой нова меана,
У меана Мара керчмарица;
Ты, ми, йды, вино да ме піешь»;
Туй отиде Кралевичъ Андреа.
- 30 Оддалекъ го Мара согледала;
У меане триесе айдука;
Па овако имъ бесѣдаше:
«Чуете ли, триесе айдука!
Те иде еденъ доберъ юнакъ!
- 35 Дайте мене триесе дуката,
Да уватимъ това юнака»;
Дадошѣ нѣй триесе дуката.
Туй ми дойде Кралевичъ Андреа:

- «Помози Богъ Маро керчмарицо!»
 40 — Богъ помагалъ, непѳзнанъ делиѳ!»
 — Чуешъ мене, Маро керчмарицо!
 Изнесе ми ѳденъ чаберъ вино,
 Кои вата семдесѳ ока».
 — «Ты ѳиды у нове меане,
 45 Пѳй ми вино, а пѳй ми ракію,
 Нетю тебе ни пару узеты:
 Ёте деветъ годинъ дена,
 Како ни самъ ювака видѳла».
 Онъ уиде у нове меане;
 50 Видоше га триесе айдука —
 Смакошесе еденъ до другога,
 У версъ мѳсто начинише;
 Сви му триесъ наздравую —
 Сваки шаволь ¹⁾ по дванаѳесъ ока:
 55 «Пѳй, Андро мустатъна накваша!»
 Богъ убѳе Мару керчмарицу!
 Она д'иде длубоке подрумы,
 Изнесе му еденъ чаберъ вино,
 И натури свакояку травку,
 60 Понайвише траву дренбуличе.
 Испѳи Кралѳевичъ Андреа;
 Па задрема доберъ ювакъ;
 Туй, ме, стаде едно туре младо —
 Ману саблю, одсѳче му главу.
 65 Сенъ сенио Марко Кралевиче,
 Сенъ сенио у Рогожъ-планина;
 Чимъ се дѳге, одма го казуѳе:
 Яо мене! дѳ Бога еднога!
 Каковъ се сенокъ сенувало
 70 Декъ ми Шарцу грѳва опаднула,

¹⁾ Чапа.

- Той погину Кралевичъ Андреа.
 Па уяна Шарца добра коня,
 Право иде у нове меанѣ;
 Одалекъ го Мара согледала
- 75 И казуе:
 Чуєте ли триесе айдука!
 Эте иде еденъ добаръ юнакъ!
 Отю него вама уватиты».
- Кадъ, ми, дойде Кралевиче Марко,
 80 Па, ми, видо одъ Андрею главу,
 Одма верже Шарца за врата,
 И улезне у нова меана:
 Па извади саблу одъ майдана,
 Одъ триесе и шесѣ начина,
- 85 И посѣче триесе айдука;
 Стаде бѣгатъ Мара керчмарица;
 Проговара Марко Кралевиче:
 «Стани, Маро! живъ те Богъ убио!
 Ёште ючеръ да си стала бѣгатъ,
 90 Данасъ би те Марко уватио,
 Обѣ бѣ ти очи извадио».
- Па ю стиже Марко Кралевиче,
 Обѣва очи извади,
 Десну руку одсѣче,
- 95 Па даде стотина дуката:
 «Бирай, Маро, по горѣ юнаци.

№ 143.

Соф. окр. (поле), село Сеславци; 3 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Іованчи Илиѣва.

(Марко (Кралевичъ) присуждаеть взятъ дѣвушку тому изъ юнаковъ, который принесетъ изъ-за Дуная дафиново дерево).

Вино пиятъ тридесетъ деліи	У меана подъ Демиръ-капія;
Вино пиятъ и ракія	Слуга имъ Деница е девойка,

5 Служи имъ и редомъ чаша
 предава;
 Све делии мирно сѣдеха;
 Павелъ мирно несѣдеше:
 Чаша зима, за персты я лови,
 Чаша дава, низъ сердце воз-
 дыша.
 10 Проговори Марко делия:
 «Фало тебѣ, Павелъ добаръ
 юнакъ!
 Така либа не са залибува!
 Кой че земе така либа,
 Да преплива презъ бѣлъ Ду-
 навъ,
 15 Да отиде у широка Влашка;
 Тамо има, бре, сербска гра-
 дина,
 Тамъ си има дерво дафина;
 У дерво-то има двѣ златни
 яболки,
 И си има одъ секакво цвѣтье,
 20 И си има цароградско грож-
 дзе,
 И си има дунки и наранки;
 Та ги варди ала троеглава.
 Кой се найде премладо юначе,
 Да преплива презъ бѣлъ Ду-
 навъ,
 25 Да набере одъ секакво цвѣ-
 тье,
 Да увіе до три китки цвѣтье,
 Да набере цароградско гроз-
 дзе,
 Да откине дунки и наранки,
 Да откърши двѣ златны
 яболки,
 30 Той ште биде найболѣе юначе,
 Той штелибе Деница девойка».

И стигнала Павелъ добаръ	Па си казва Павелъ добаръ
юнакъ,	юнакъ:
На стрѣдъ бѣли Дунавъ сти-	«Излезъ, излезъ, Деница де-
гнала;	войко!
Извадилъ е Павелъ добаръ	Да си видишь Павелъ добаръ
юнакъ,	юнакъ —
65 Извади, бре, остра-та сабля, 65	Што зарачи, се ти донесе;
Што-то има на канія до де-	И на дружина проговара:
ведесе огледала,	«Излезнете, моя дружино!
Та пресѣче ала на два, на	Си-те тридесѣтъ деліи,
три трупа;	Што правиме вѣренъ облокъ!
Почервила бѣли Дунава,	70 Я си свершихъ тоя облокъ —
Почервила со-съ черни-те	Я донесохъ дерво дафиново,
керви.	Дафиново со сичко коренье;
60 Па исплива Павелъ добаръ	Та изгуби нѣгова дружина,
юнакъ;	74 Та заляби Деница девойка.
Та отиде на Деница на порты.	

№ 144.

Соф. окр., с. Суводолъ; 31 января 1880 г. записана со словъ крестьянина этой деревни Жѣты Илкова.

(Похвальба мадѣйскаго короля: убіеніе его Маркомъ Кралевичемъ).

Сѣднѣ Марко съ майтя да вечера
 Суа лѣба и вино червено;
 Па се Марко подъ мустакъ уснива,
 Я майтя му по тѣ оговара:
 5 «Фала тебѣ Марко, мое дете!
 Што се Марко подъ мустакъ усмивашъ?
 Далъ си смѣешь мене на старость-та,
 Иль си смѣешь башта на проштенье,
 Иль си смѣешь на суѣа вечера,
 10 Иль си смѣешь на вино червено?»

- А Марко ю по́ ти оговара:
«Леле мале, леле остарѣла!
Ни се смѣмъ на старость-та,
Ни се смѣмъ на проштенье,
15 Ни се смѣмъ на суи вечери,
Ни се смѣмъ на вѣно́ црвено;
Нелъ се смѣмъ Филиппъ Маджарина,
Де са Филиппъ по меани тали:
Сви юнаци Филия погубило,
20 Сви юнаци и си-те кралёве;
Останали тропца юнаци:
Останалъ е Марко Кралевикъ,
И останалъ Релё шестокрылецъ,
И останалъ Кобиличъ войвода»;
25 Па на майтя по́ ти оговара:
«Леле мале, леле стара мале!»
Рано Шарка вода да напоишь,
Да напоишь и зобъ да назобѣишь,
Че да идемъ Филипови двори,
30 Че да идемъ, да си ю погубимъ».
— Ка' било рано одъ зарана,
Рано Шарка вода напоила,
Напоила и зобъ назобѣила.
Та е станалъ Марко добаръ юнакъ;
35 Уяхна си коня Шареяна;
Отиде си у Филибе града,
Отиде си на Филиёвы порты:
Извадилъ е лека буздогана —
Лека: съ сто и шесдесё окá,
40 Та си бие Филиповы порты:
«Я излезни Филиппъ маджарино!
Я излезни, да си обидеме»;
Пемало с Филиппъ Маджарина;
Излезнало Филипове либе,

- 45 Излезнало, та Марка видѣло,
Видѣло с Марко Кралевиче,
Поверна се, та на майтя дума:
«Леле мале, постара свекерво!
Каковъ дервишь на порты ни чука:
- 50 На гербина цала вучетина,
А на глава цала мечетина,
У уста си черна овца носи».
Я проговори нойна стара майтя:
Иды, снао, иды да му речешъ,
- 55 Да му рѣчешъ: отгукъ да с'иде;
Че да дойде Филипъ маджарина,
И него че младо да погуби».
Излезнала нойна мила снаа,
Па на Марка по́ ти оговара:
- 60 «А иды си луда дервишпна,
А иды си од пребѣли порты,
Че да дойде Филипъ маджарина,
Че да дойде и че те погуби;
Да видишь ли тоа мермеръ камикъ,
- 65 Што е камикъ до пребѣли порты,
Него Филипъ до колена дидза,
Че ю дигне, та че те утепа».
Слезна Марко одъ одъ доброго коня,
Та си везе тоа мермеръ камикъ,
- 70 Та го тури на десна-та страна,
Завертесе на́гъво, на́десно,
Та си ферли тоа мермеръ камикъ:
Исферли го на край-на Филибе;
Па си фана Филино-то либе,
- 75 Та му везе отъ гуша желтица;
Па си ойде на ладна меана —
Тамо найде Филипъ маджарина,
Па му дума Марко Кралевиче:

- «Богъ те било, Филипъ маджарино!
 80 Ты се, Филипъ, по мезны валишь:
 «Сви крѣлѣве ты погубило,
 Останалъ ти Марко Кралевичъ,
 Останалъ ти Релѣ шестокрыла
 И останалъ ти Кобиличъ войвода»;
 85 Стани, мене да погубишь —
 Сегѣ семъ ти я на нѣдзе дошелъ».
 Филипъ не смѣялъ е дума да продума.
 Извадилъ е Кралевико Марко,
 Извадилъ е лека буздогана,
 90 Та удари Филипъ маджарина:
 Накара го у черна-та земня —
 Деветъ лакти у земни улезе.

№ 145.

Г. Кюстендилъ; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Гроздана Костова (пере-
 селившася сюда изъ г. Радомира.

(тоже).

- Пратилъ Филипъ Маджаринъ писмо
 Пратилъ на Марко Кралевиче
 На Марко-то Прилѣпско-то копеле:
 «Я да ми дойде онъ на Будима града,
 5 Да му не идемъ на Прилѣпа града;
 Семдесѣ юнака самъ се погубилъ!
 Ту да ми дойде Марко на нѣдзе!»
 Сѣдвалъ Марко вечера да вечера:
 Вачера единъ лѣбъ и червена пипера
 10 И пиеше товѣ червено вино.
 Емъ вечера, емъ подъ мустакъ се усмива;
 Праша го майтя стара:
 «Синко, што се смѣешъ подъ мустакъ?

- Далъ на моя старосъ си смѣшъ,
 15 Аль на добра вечера ми си смѣшъ?»
 Рече Марко Кралевиче:
 Не се смѣмъ на твоя та старосъ,
 Ни се смѣмъ на добра вечера,
 Но се смѣмъ на Филипъ Маджаринъ,
 20 Де-ка ме пратилъ абаръ,
 Да му идемъ на Бѹдима града,
 Да му дойдемъ на подзе».
- Рече му стара майтя:
 Иды, синко, до Бѹдима града!
 25 Да не глѣда майтя черни кърви».
- Марко ойде на Бѹдима града.
 Яна Шарка добра коня и го пѣта:
 «Дале можемо робота ¹⁾ да завершѣмо?
 Или да не идеме?»
- 30 Конѣ Шарацъ му рече:
 «Да како не идемо, Марко?!
 Ако не идеме, Марко,
 Отс срамота каде че се дѣнеме?»
- Бутна конѣ Марка, пройде презъ бѣли Дунавъ,
 35 Та ойде на Бѹдима града:
 И тамо срѣтна-семдесѣ робини
 Платно бобошевно бѣля;
 Рекоа му семдесѣ робини:
 «Лудо младо! каде одышь тува?
- 40 Знаешъ, де-ка смо ние семдесѣ робини!
 Наши юнаци погубѣлъ, насъ заробѣлъ;
 И ты каде одышь? и тебе че глава земе!»
- И тогай рече Марко юнакъ:
 «Ногу ли е юнакъ Филипъ?»
- 45 — Товай камикъ дѣта на конь до дезгния».
- Марко зема камикъ, да го верли у бѣли Дунавъ;

¹⁾ Sic.

- И ги праша: «де-ка сѣды Филя маджаринъ?»
 — «Ваны возъ Будима града,
 Че те срѣтна желѣзны порты,
 50 На ни семдесѣ ключеве».
 Дойде Марко и почукна на порты;
 Излезнала Филипица, та му рече;
 «Што тражишь, лудо младо?
 Малко ли семъ кърви гледала,
 55 Та и твои да гледамъ!
 Рече тогай Марко:
 «Де е Филя маджаринъ?»
 — «На гора зелена, ловъ да лови».
 — «Когá дойде, недъ ¹⁾ дойде на меаны
 60 На ладне-те меаны!»
 Дойде Филя маджаринъ:
 Порты-те му у срѣдъ дворове накараны;
 Тогай пита млада кметица:
 «Што са е тия порты у срѣдъ дворове?»
 65 — Проговори млада кметица:
 «Една незнана делія дойде».
 — «Какóвъ бѣше?»
 — «До-двѣ черни овци у заби носи,
 Калпако му вучетина,
 70 Кожуо му мечетина,
 И конь му шаренъ».
 — «Товай Марко прилѣпско кониле!»
 — «Че да идешъ на ладны меаны!
 Онъ мой бисеръ откиналъ одъ гуши,
 75 Та однелъ го на ладны меаны,
 И казалъ: когá дойде Филя,
 Да го піемо на ладны меаны заедно!»
 Ойде Филя на ладны меаны:
 «Тúва ли Марко Прилѣпско копеле?»

¹⁾ Sic.

- 80 — «Я семъ Марко Кралевиче!»
 — «Айде, Марко, Прилѣпско копиле!
 Айде, да біемо мейданъ:
 Біемъ ти кѡня и очи ты вадимъ!»
 — «Тува се юнаци не біятъ,
 85 На се біятъ на равны друмове —
 На раскърстьє, дуня-та да ги види».
 Ойдѡба на равны друмове:
 Мана Филя своя боздогана,
 Удари Марко на конь у зенгія;
 90 Тагай мана Марко Кралевиче,
 Мана со-съ своя лека боздогана,
 Та накара Филя маджаринъ
 Деветъ лакти у земли. —
 Яна Марко Шарда коня,
 95 Та отиде на Прилѣпа града
 На Прилѣпа града при стара майтя.

№ 146.

Соф. окр., с. Опій-Цвѣтъ; 6 февр. 1880 г. записана со словъ Стоянова
 Мильчова Лагаринна.

(тоже).

- Сѣдна Марко съ майтя да вечерѡ,
 Да вечера сува гѣба и червено вино;
 Па се Марко подъ мустакъ усмива,
 А стара го майтя питує:
 5 Леле Марко, леле, башъ, делѣ!
 За што ми се подъ мустакъ усмивашъ?
 Далъ си смѣешъ мене на старость-та,
 Илъ си смѣешъ на посна вечера?
 А онъ си ю пѡ ти оговори:
 10 «Леле мале, леле стара мале!

- Не смѣмъ си ти на старость,
Ни се смѣмъ на посна вечера,
Нелъ се ми се малко достѣтило:
Съ нощти вечеръ на ладна меѣхана
- 15 Повалисе Вилипъ маджарина —
Че погубилъ тридесетъ юнаци,
Оште има троица да губи:
Единъ ми е Марко Кралевиче,
Единъ ми е Муса Кеседжия,
- 20 А третіе Релѣ Крылатиче». —
Кога биде ютре одъ зарана,
Марко стегна коня Шареяна,
И обрмачи сабля димискія,
И закачи лыка буздогана;
- 25 Па си верли коню на рамена
И отиде у маджарска земня,
Че да тражи Филипъ маджарина;
И отидѣ на Филиповы порты;
Чукналъ си е Филиповы порты;
- 30 Излезнало Филипово лъубе;
Па говори Марко Кралевиче:
«Помози Богъ Филипово лъубе!»
Онó си му по ти оговорѣ:
«Што тресишь, непознанъ гедіе?»
- 35 А Марко ю питуе:
«Тува ли е Вилипъ, мой побратимъ?»
— Айде, верви, непознанъ гедіе!
Вилипъ съ таквія недума,
А како ли побратимъ да буде?»
- 40 Разъиграгъ е Марко добаръ юнакъ
Разъиграгъ е коня Шареяна,
Па удари Филипицу съ рука перишана ¹⁾),

¹⁾ Ладонь.

- Искара ю обѣ черни очи,
И ю кара на ладни меѣани;
45 Узелъ му е кована дердана,
Па си сѣдне у ладны меѣаны,
И си піе вино троегѣдско;
Конъ се самъ пре двори шета;
Па говори Марко на Шарко:
50 «Гездеръ, ¹⁾ коню, и на врата гледай,
Да не дойде Вилипъ на измама».
Сѣды Марко у ладна меѣана,
Та си піе кована дердана.
Ете, иде Вилипъ маджарина.
55 «На странъ стани, коню, —
Да улезне Вилипъ маджарина».
На странъ стана коня Шарейна.
Улезналъ си Вилипъ маджарина:
Марко піе, а Вилипъ го біе;
60 Проговори Марко Кралевиче:
«Фала тебѣ, Филипъ маджарине!
Не ме удри по десница-ручица,
Да расипешъ една чаша винце,
Што-то ми е деведесѣ ока»;
64 Не се одбръ Филипъ маджарина:
Расипа му една чаша вино:
Расредисе Марко Кралевиче,
Та извади сабля димискія
69 И посѣче и Вилипъ и конѣ.

¹⁾ Прохаживайся (тур. слово).

№ 147.

Паланка (мѣстечко) Брезникъ; 26 ноябрі 1879 г. записана со словъ Петра Пейчева.

(Разграбленіе «дворовъ» Марна Кралевича Филиппомъ маджариномъ).

- Съ ношти дойде Марко до три здравы:
 Еднѣ, да иде Марко да вѣнчава,
 Друга, да иде Марко да кърштава,
 Третя, да иде Марко да наплита.
- 5 Сина прати Марко да кърштава,
 Брата прати Марко да поплита,
 Самъ че иде Марко да вѣнчава
 Дуръ далеко у Стамбѣла града.
 Тага нема три године време.
- 10 Богъ да бѣе Филя маджарина:
 Равны му е дворы оарало,
 Младо му е любе залюбило,
 Стару майтю заробило.
 Четверта е година поступила,
- 15 Ете дойдѣ Марко Кралевиче:
 Равне дворы у пелинъ ураснали, —
 Марко се жално заплакало,
 Марко то си комшията одговара:
 «Не бойсе Марко, милъ комшия!
- 20 Богъ да бѣе Филя Маджарина,
 Равне ти е дворы оарало,
 Младо ти е любе залюбило,
 Стару майтю заробило,
 Одкарало дуръ у Маджара града,
- 25 Оно е юнакъ надъ юнаци —
 Негови двори зъ главе оперине,
 Оно е юнакъ надъ юнаци —
 А подпѣры одъ човѣци нозе;
 Та да идешъ Марко Кралевиче;

- Оно направисе черна калуджера.
 30 Преды дворы двѣ шарены чешмы:
 Да приведешь коня,
 Вода да напоишь;
 При тебе че любе дойде».
- Марко си е комшіята послушало.
 35 Направисе черна калудѣра,
 И си иде у Маджара града.
 Тамо найдѣ двѣ чешмы шарены,
 Та прійде да напои вода;
 И при неѣ любе дойдѣ;
 40 И ю пита:
 Тако д' Бога, черно калудѣро!
 Дека найдѣ Маркова коня,
 Дека найдѣ пѣрстенъ бурманлія?
 — И онѣ му вѣрно говори:
 45 «Марко те е Богъ да прости!
 Коня се му зѣло за гробніна,
 Пѣрстенъ се му зѣло за третина».
- Повърнасе прелѣпа невѣста,
 Та си каза Фили Маджарину:
 50 «Пій, ручай Марково иманье;
 Туй промина черна калудера
 И провѣде Маркового коня,
 И пронесе пѣрстенъ бурманлія»
- Иды, викны черна калудера,
 55 Да му правимъ голѣмъ зѣветъ.
 — Повърнасе прелѣпа невѣста
 Та си викна черна калудера —
 Качило се на висѣке кѣле,
 И онѣ си му вѣрно говори:
 60 «Пій, ручай, черно калудеро!»
 — Марко те е — Богъ да га прости —
 Та си сѣди три дни и три ночи.

- Врѣме дойдѣ Марка да си прѣти.
 65 Напунѣло коню зобница Марково иманье,
 Турѣло коню на тертія,
 Самъ говѣри Марково-то любе:
 «Пій, ручай, черна калудеро,
 Да си речешъ: Марку Богъ да просты!
 70 То е Марково иманье!»
 Богъ да бѣе Филя Маджарина!
 Къздисало де е рекло Марково иманье,
 И си пошло къ черна калудера.
 — Да си оды, само се е досетѣло:
 75 «Чуешъ мене, Филе Маджарина,
 Да ми простышь,
 Да ти играмъ калудерско оро.
 И оно е опростѣло.
 — Завертѣсе нагѣво, пай надесно:
 80 Богъ да прости Филѣ Маджарина!
 Просты мене, да ти играмъ калудерско оро.
 Дори Фѣля дума да издѣума,
 И оно му главу откинало.
 И тегай е любе опознѣло,
 85 Зашто е Марко Краевичъ!

№ 148.

окр., село Суводолъ; 30 янв. 1880 г. записана со словъ кмета Геор-
 гія Колова.

улка 7 юнаковъ; одного изъ нихъ Секулу-дѣтя схватываетъ три-
 я змѣя; освободить его не могутъ его сотоварищи, а освобож-
 даютъ вилы-самовилы).¹⁾

Збралисе седмина крѣлеве,
 Збралисе шедбаджія че шетая,
 Че шетая по пуста краина.
 И си шетать редомъ по земни-те.

¹⁾ Въ этой пѣснѣ приведены имена вилъ.

- 5 Сс крѣѣве одъ редоме юнаѣи;
 Секой юнакъ испитѣ чини,
 Со-съ Марко-то и двѣ и три ида
 И найнапредъ Секула детенце:
 «Леле Марко, леле мили уйте!
 10 Ты че хѣдышь и мене да вѣдышь;
 Сакамъ, уйте, и я да си хѣдымъ,
 Я да хѣдымъ и да си видимъ;
 Чешъ ли, уйте, мене да си вѣдышь?
 Я обычамъ, уйте, да си одымъ,
 15 Да си видимъ, што юнагство имамъ,
 Че и мене майтя е родыла,
 Че и я самъ одъ Маркова рода;
 Чешъ ли, уйте, мене да приимашъ?»
 А Марко му ти говораше:
 20 «Э, Секуле, Секуле детенце!
 А родъ те знаемъ,
 Да те не познаемъ;
 Че я самъ одъ юначка рода;
 Я че одымъ шедба че да шетамъ,
 25 Не разбирамъ твое-то юнагство;
 Ты че хѣдышь, а назе незнасшь:
 Ние ч'име много подалѣче,
 Че хѣдыме земни покраины,
 Покраины земня Карамъ-Влашка
 30 И са-съ друга земня Арванашка,
 И пай друго редомъ по земни-то,
 Може, нема вода за пиенье;
 А ние сме далеко отивали,
 Отивали три недѣли дѣна:
 35 Бѣлтимъ нема вода за пиенье,
 Ты немѣжешъ за вода да траешъ».
 А Секула Марку не вѣр'вало,
 Налъ хѣдымо, та шедба шетало,

- И чинило три недѣли дена;
 40 Седамъ краля за вода траяли,
 Одыли са и млогу са траяли,
 Нигде нема вода да намѣра;
 А Секуло вырло нажелѣло,
 Нажелѣло и е ожеднѣло;
 45 Само дете, само продумало:
 «Чиче, виче, мили уйтѣ, виче!
 Ходыли сме редомъ по земнѣ-та,
 По земнѣ-та, земня по Латинска,
 Земня-та Латинска, земня Тала-Туратинска,
 50 И найпослѣ земня Карамъ-Влашка,
 Карамъ-Влашка, земня Арванашка,
 Арванашка, боме, земня Герчка;
 И ходихме редомъ по земни-те,
 По си земни, по си крайны.
 55 Леле уйте, леле мили уйте!
 Ка' ойдохме наши пусты земни,
 Дали има негде да ме запратъ?
 Ты-зи знаешъ и ны ги познавашъ;
 Не мой, уйте, лошо да си стане;
 60 Са' семъ, уйте, вода ожеднѣло:
 Дали има вода за пиенье?
 Я не знаемъ нигде, ни познавамъ,
 Ты-зе, уйте, знаешъ и че кажешъ,
 Дека има ледена водица?»
 65 Той му Марко ти оговорѣше:
 «Э, Секуле, одъ курва копеле!
 Ты-си пошло за мой ядове:
 Кадѣ ходымъ, се за тебе жалимъ;
 Нигде нема вода за пиенье,
 70 Саде знаемъ на едного мѣсто
 Само има батале бунѣре,
 У бунаре ледена водица;

- Да ойдыме, можеме да піеме;
 Ако да би змія да заспала,
 75 Може се би вода извадила.
 Той не бѣше много подалече.
 Тергнали се и право ойдоа
 И ойдоа на батале бунаре,
 Со-съ еднога до седемъ кралѣве,
 80 Со-съ одного ¹⁾ одъ добре-те кони
 Изгорѣли за ледена вода;
 Никой нема вода да нацерна;
 Говораше Секула детенце:
 «Чичо, виче, мили уйтѣ, виче!
 85 Э, вие несте одъ моя-га рода!
 И язе-ка семъ малечко детѣнце,
 И я, брате, че съ ваие че ходымъ;
 Сапасуйте свилени поясе,
 Вержете ме прекомъ половина —
 90 Я да слезнемъ у баталъ бунаре;
 Бунаре-те са у наша-га земия;
 Я да слезнемъ, я че ви напоимъ».
 И кралѣве дете послушаха:
 Сапасаха свилени поясе,
 95 Верзаха го преко половина;
 Седемъ пыты у бунаръ слазило,
 Седемъ пыты слепо и излепо;
 Излепо е ледена водица,
 Напоило седмина кралѣве;
 100 Каде слезне дете, да се піе,
 У бунаръ вода намалела,
 Разбудисе змія трояглава,
 На глава ю вода оплетела,
 Лежала е, Богъ да ю убіе,

¹⁾ Sic.

- 105 Лежала е и належала се;
Сагледала Секула детенце,
Дигнала нойны е до три глави;
Гълтнала е Секула детенце,
Гълтнала е и погълтнала:
- 110 Еднажъ гълтна до бѣли колѣна;
Извикна се Секула детенце:
«Леле братя и мой дружина,
Е кралѣве, е мой мили брајтя,
Да вие сте до седемъ дружина!
- 115 Де-ка да сте, сѣга тука да сте»!
Дуръ е дете дума да издума,
Гълтнала е ала троеглава,
Гълтнала го до свилни појаси;
Пишти дете и колико може:
- 120 «Фала вама, фала вамъ до седемъ кралѣве!
Дайте мене моя остра сабля,
Што я чувамъ одъ мое стары башто,
Я и дайте-мене се найде:
Егá, може, змѣя да убодемъ».
- 125 Дали му тая остра сабля.
Вертелo се Секула детенце,
Вертелo се и колико могло,
Не е могло змѣя да погуби;
Пресѣкло е свилени појаси,
- 130 Паднало е на дно у бунаре,
И змѣя го до рамена гълтна;
И дете оште нѣшто нема.
Дете имъ изъ бунаре каже:
«Уйтѣвицы па чичóвицы!
- 135 Вие да сте надалекъ ходите;
Вержете ми кóня за бунаре:
Како мене змѣя че да яда,
Тако коня орли нека ядатъ;

- Чичо, виче, мили уйте, виче!»
- 140 Тія бѣха надалекъ ойдоа,
И шетаха и далеку ойдоа.
Коня цвили-надалеко се чуе;
Дочуло се многу надалече,
Дочуло се до више планине;
- 145 На планина три ора играя,
До три ора, до три самовилы;
На танецъ е Дюрга самовила;
Продумѣ Дюрга самовила:
«Вала тебѣ, моя мило сестро!
- 150 Што ли се гласъ дочуя,
Дочувая одалекъ-одъ баталъ бунаре,
Гласи са де на наши братенце;
Да ли си у бунаръ слезнало,
Да не са го змиѣ погълнали;
- 155 Многу ми се гласи дочувая,
Може да е наше мило братѣ?
Да си идешъ, брате, да си видишъ».
Пратила ги Вела самовила:
«Иди Гюрго самовило,
- 160 Да би могло наше мило брате,
Да би могло у бунаръ да падне,
Да би, може, и намъ да си кажешъ».
— «Я че пратемъ Магда самовила;
Она че иде, право че ми каже;
- 165 Што м' да каже Вела самовила,
Сама ч' иде, сама че виде».
И ошла Магда самовила;
Право ойде на баталъ бунаре,
Право ойде и право слезнало,
- 170 Право слезна у баталъ бунаро.
Видѣла я Сѣкула детенце;
Па си дума Магда самовила:

- «Фала тебѣ, змїе троеглава!
Опушти ми Секула детенце;
175 Ако дойде Гюрга самовила,
Тебе она младо че погуби».
Говори змїя троеглава:
«Хайде, верви, оде-ка си дошла!
Я едвѣ се со-съ мѣсо насытила».
180 Литнала е Магда самовила,
Залитѣла у више планина,
Та казуе Гюрди самовили:
«Фала тебѣ, Дюрго самовило!
Не пушта-си змїя троёглава,
185 Не пушта ни Секула детенце, —
Гълтнала е детѣ до рамена».
Ка' се пушти Гюрга самовила,
Пуштила се више пладнине,
Пуштила се, ка'-то бѣло платно,
190 Залитѣла у пусты крайнины,
У крайнины, на баталъ бунаре;
Не стѣла е дума да продума,
Въеднага е у бунаръ рипнала,
Та фанала Секула детенце;
195 Све заедне низъ бунаръ изнесе,
И изнесе змїя троёглава.
Погуби си змїя троёглава;
Опушти Секула детенце.
И онѣ яхна нему добра ко́ня,
200 Па го стегна по бѣли друмове,
Та си гони до седымъ кралёве;
Па си стигна до седымъ кралёве.
203 Та шетаа редомъ по земни-те.
-

№ 149.

Вран. окр., село Церна-Трава; 5 марта 1880 г. записана со словъ крестьяни-
на Стамена Стеванова.

(Марко Кралевичъ празднуеть «Юрьевъ день»).

- Вала Божє, вала единому!
 Данагъ-Дюрдевъ денъ служи Марко Кралѣвичъ,
 Ага служи, ага бере три совре:
 Едну совру бере люде чорбаджіс,
 5 Другу совру бере люде челепе,
 Третю совру бере пуку сиротыпня;
 Тури свою майку слугу на одну совру,
 А негову люблю тури слугу,
 Слугу на кметове люде,
 10 Само Марко зауза руке до лактови.
 Докле пійте и ѣжьте,
 Те, присташе Турци янычары;
 Докле онъ думу продума
 И разговоръ разговоріи,
 15 Пристасаше Турци янычарс,
 Пристасаше при негову дворы.
 Проговори Марко доберь юнакъ:
 «Чуешь мене, майко остарѣло!
 А извѣды мени коня Шара,
 20 И ми тури перна буздована,
 И ми тури топузъ одъ мейдана,
 И справи крешимъ-калица на коня;
 Я тю да идемъ у Орида града,
 Да знамъ, да не дойдемъ».
 25 Ему справи майка коня,
 Ему майка оружа коня;
 Марко яна и отиде у Орида града,
 Да узме рыба одъ Орыда града;

- Не може Марко рыба да узме,
30 Но го притисну Сулеймана цара
Притисну у тѣсне клисуре.
Говори Шарацъ Марку:
«Чуешь мене, Марко юначе!
Мы чемо женски изгинути,
35 Изгинути у тѣсне клисуре».
Ещъ мало не извикну,
Ещъ мало останало,
И Сулеймана цара притисну;
Говори Шара коня Марку:
40 «Не предавайсе на цара Сулеймана».
— Говори Марко:
«Предавайсе, царе Сулеймане»!
— «Не се предава цара Сулеймана».
— Проговори Марко доберъ юнакъ:
45 «Чуешь мене, цара Сулеймана!
Метни, царе, перна буздогана —
Ель га ты метни,
Ель га я тю метамъ».
Метну га Марко Кралевичъ:
50 Ель га метну Марко Кралевичъ,
Накара царъ Сулеймана
Седемдесе аршина у черну зевню;
Тага стадоше Шарецъ Марковъ,
Сташе и конь Дебелянъ царевъ,
55 Та си риваше три дена и три ноти:
Одолѣ се яко Марковъ конь на царева коня.
Тагъ повике Марко:
«Чуешь мене, Шарко коню!
Погледни у ясно сланце,
60 Какви тсмо юнаци да се погубимо!»
Нель се сѣти царевъ коню,
Смлѣ га Шара коня, —

- Па тогай Шарецъ доберъ конѣ
 Не могаѣ се три дена да се извади,
 65 Да извади се одъ мершу.
 Тагъ повиче Марко:
 «Чуйте мене, виле-самовиле!
 Куде сте? овде сте дойдете,
 У неволю да ми се найдете,
 70 Да извадите Шара добра коня,
 Да извадите одъ мершу царева».
 Дофтасали виле-самовиле,
 Извадише Маркова-та коня Шара,
 74 Извадише одъ мершу царева.

№ 150.

(Загорье) Берк. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 20 февр. 1880 г. записана со словъ Сими попъ-Маркова.

(Марко Кралевичъ въ числѣ сватовъ у юнака Полугуна Спечена).

- Полугунъ Спеченъ добаръ юнакъ
 Собралъ е кичени свѣтове:
 Найболѣе Марко добаръ юнакъ-старойтя.
 Марко му е дума продумало:
 5 «Наточи вино и ракія,
 Че на тамо нѣма ни виво, ни ракія,
 Ни има вода за піенье».
 Полугунъ си дума продумало:
 «Докле ми су желтици у кесію,
 10 Нечу да точимъ вино и ракію».
 Отидоше; настанаше гора зелѣна:
 Нигде нема вода за піенье,
 Нигде нѣма вино за піенье;
 Намѣрише дълбока бунара:

- 15 Тамо че улезне-Полугунъ
Полугунъ добаръ юнакъ,
Да изнесе вѣду за піенье;
Загыта га ала троеглава,
Загыта га до колѣна.
- 20 Провикнасе Полугунъ добаръ юнакъ:
«Тако м' Бога, кичеңы сватове,
Найболѣ Марко старойтѣ!
Я пуштете свилни поясы,
Че ме загыта ала троеглава,
- 25 Че ме загыта до колѣна;
И турете кони за бунара,
Ега могу добры кони тѣ
Тежакъ гайлетъ да учина».
- Учинише тако добры юнаци;
30 Учинише кони тѣ тежакъ гайлетъ,
Та не могу алу да покруте,
Али юнака да, ми, изваде;
Марку, ми, се мѣрну ала троеглава
Мѣрну се предъ саблю мегданлю,
- 35 Я Марко тимну¹⁾ да пресѣче алу,
Да пресѣче алу троеглаву,
А онъ пресѣче свилни поясы;
Та упаде Полугунъ юнакъ надѣлѣ;
Провиче се Полугунъ добаръ юнакъ:
- 40 «Я пуштете ситны синджиры,
И вержете моѣга коня —
Ту-ка конь да пукне при мене:
Я чемъ ту-ка младъ юнакъ да угинемъ,
Ту-ка и конь да угине при мене».
- 45 И пуштише ситни синджиры,
И верзаше коню за бунара.

¹⁾ Ударилъ.

- Конь цвили, до не́бо се чуе,
 Та се д́бчу презъ деветъ планинъ:
 Тамо б́ше Вела-самовила
 50 И тамо б́ше Иона самовила
 Полугу́нове посестриме:
 Та си л́тнаше презъ деветъ планине,
 Та па́доше на шир́ока орница¹⁾.
 Продумала Вела самовила;
 55 «Тако м' Бога, зм́е аловито!
 Я ми пушти доброга юнака́».
- Продумала зм́я аловита:
 «Тако т' Бога, Вело самовило!
 Ту-ка с́димъ триста године
 60 У тай дльбока бунара,
 Триста аршина дльбока,
 Досегъ ми е такевъ юнакъ неупа́далъ —
 Гла́ву давамъ, юнака́ си не да́вамъ».
- А Вела си изступи по орница
 65 По широка орница,
 Та си л́тну, та ка́къ в́трокъ,
 Та изверну́ бунаръ нао́пако,
 Та ра́сипа зм́ю троглаву,
 Та извади доброга́ юнака́,
 70 Па извади Вела самовила
 Па извади саблю мегданли́ю,
 Та си сломи зм́ю чире́къ по чире́къ;
 Па си на брата проговори:
 «Айде, брате, да идеме
 75 Да идеме по кичены свáтовс».
- «Не могу, сестро, да идемъ,
 Че самъ сло́мень и стрóшень».
 Иступисе Вела самовила

¹⁾ Прогамина.

- Иступисе по широка орница,
 80 Та собра всѣкаква трѣвка,
 Та га напои-наложи:
 Какó бѣше юнакъ-пóболѣ стану.
 Па отоше по кичены сватове,
 Та собраше кичены сватове —
 85 Найболѣ Марко старойтѣ,
 Та су за девойку отишли;
 87 Та су свадбу направили.

№ 151.

Г. Радоміръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Іордана Лазарева.

(Марко Кралевичъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака болѣе сильнаго, чѣмъ онъ — дитя Дукадинче).

- Та си óды Марко Кралевико
 Та си оды одъ града на градъ,
 Та си тражи поюнакъ одъ него.
 Ка си ойде у Будино село,
 5 Тамо има дѣте Дукадинче;
 Оно си е на седымъ годинъ,
 Седымъ паты поюнакъ одъ него;
 Та намѣри три малки дечица,
 И Марко си дума продумуе:
 10 Э вие-ка три малки дечица!
 Де-ка сѣды дѣте Дукадинче?
 Оно си е на седымъ годинъ,
 Седымъ паты поюнакъ одъ мене.
 Продумá си посреднѣ-то дѣте:
 15 «Э ты-зе-ка, Марко Кралéвико!
 Да язъ семь дѣте Дукадинче,
 Седымъ паты поюнакъ одъ тебе».

- И Марко си дума продумуе:
 «Э ты-зи-ка дѣте Дукадинче!
 20 А д'идеме на Перинъ-планина,
 Да фърляме камикъ на облога»!
 Ка ойдѡа на Перинъ-планина.
 Та земаа той мермеръ камика;
 Та го земá Марко Кралéвико,
 25 Та си ферля той мермеръ камикъ.
 И си зема дѣте Дукадинче,
 Та си зема той мермеръ кáмика:
 Ка го ферли дѣте Дукадинче —
 Де си падна той мермеръ кáмика,
 30 Та си е изби, ископало,
 И надферли́ Марко-те юнака,
 Надферли го петъ раскрочи мѣсто.
 И Марко си тогай вострашило;
 И Марко си дúма продумуе:
 35 »Э ты-зе-ка дѣтé Дукадинче!
 Айде, ние брайтя да стáнеме,
 Да йдеме у Зéмена града,
 Да утépеме земенскіе цара».
 Ка си ях́на́ Марко Кралевико,
 40 Ка си ях́на́ Шарца добра коня,
 И со-съ ньего дѣте Дукадинче:
 Та си яха́ дѣте Дукадинче,
 Та си яха́ коньчé седмогодче;
 И Марку-те се, Богме, не свидéло,
 45 Та продума Марко Кралевико:
 «Э ты-зе-ка дѣте Дукадинче!
 Я погледни више у небесá,
 Како трептá тія ясни звѣзды».
 Ка погледнá дѣте Дукадинче,
 50 Та погледнá више у небеса,
 Какó трепта тія ясни звѣзди.

- Богъ да бие Марко-те юнака!
Ка извади сабля на зглабове,
Та пресѣче дѣтѣ Дукадинче,
55 Пресѣче го пресредъ половины;
Минало се е едѣнъ сатъ време,
И дѣтѣ си думá продумáло:
«Э, ты-зе-ко, Марко Кралѣвико!
Ништо мене серце преболѣе».
- 60 Я Марко му дума продумѣе:
«Э, ты-зе-ка дѣте Дукадинче!
Наведи си надъ твоя-та коня,
Та си лизни одъ десна зенгѣя,
И тебе-ка серце че уминѣ».
- 65 Навѣде се дѣтѣ Дукадинче,
Навѣде се на нѣгова кóня,
Наведесе зенгѣя да лизне,
Та му падна половинъ трупѣна;
Ка си станá трупѣна безъ гла́ва,
- 70 Та си забрá Марко-те юнáкъ,
Та ю гони низъ Перимъ-планина;
Ка достигнá половинъ трупина,
Та достигнá Марко-те юнáка,
Достигнá у тесны клисуры:
- 75 Фаная се у юначке рацѣ,
Та се борать три дни и три ношти;
И Марку се, богме, досадило,
И продума Марко Кралѣвико:
Э, ты-зе-ка, Мѣлице Загорко!
- 80 Я си сбѣри вѣли-самовѣли,
Да си скѣна половинъ трупѣна».
- И си сбрали вѣли-самовѣли,
Сбрали се низъ Перимъ-планина,
Да се кина половинъ трупѣна;
- 85 Ка се кина вѣли-самовѣли,

- Та си падна Марко Кралевико,
Та си падна подъ негова мерша;
Па-й се мычи Марко Кралевико,
Та се мыче подъ негова мерша,
90 Та се мыче три дни и три ношти,
Дуръ да стане подъ негова мерша,
Ка си станá Марко Кралевико,
Та си станá подъ негова мерша,
Та си беркнá Марко Кралевико
95 Та си беркнá у дэсна-та чижма,
Та извади ножé потайниче,
Та си распра дѣте Дукадинче,
А оно има до три, бре, сердце-те:
Едно се с било и пребило,
100 Другó-то се туку разбудило,
А трётё-то, Богме, и нечуло.
И сбралисе вили-самовили,
Та погребли дѣте Дукадинче.
И Марко си дума продумуе:
105 «Э вие-ка вили-самовили!
Та што вие дѣте Дукадинче
Та што вие ногу-ле уилилось?»
И продумáя вили-самовили:
«Э ты-зе-ка Марко Кралевико!
110 Онó си едно-ле у майтя,
И е седымъ паты поюнакъ одъ тебе;
За товá ли ние него че погребéме —
Онó може светiя да стане,
114 Оты си е на седымъ години.
-

№ 152.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова.

(тоже).

- Оды Марко узъ тесне клисуре,
 Да си тражи юнака нады не́га.
 Одыло е три дни и три ночи,
 Нышто не е Марко намѣрило;
 5 И онó си говоръ говораше:
 «Бога тебе, дзвѣзде деновни́це!
 Како грѣшъ вы́синъ подъ небеса,
 Да ли зна́ешъ юна́къ на́ды мене?»
 Дзвѣзда си ему по тѣя оговóре:
 10 «И ты ли си юна́къ надъ юнаци?
 Я отиды у Ду́ката гра́да,
 Тамъ да си види́шь юна́къ!
 Тамо има дете Дукати́нче,
 Па си има кончѣ троегóдче».
 15 И Марко си яшилъ кони́ шаренóга:
 Та е пошла мѣгла и пра́ове,
 Та ошло у Дуката гра́да;
 Намѣрило Дукатске юна́ци
 И па и питало:
 20 «Бога и вамъ Дукатске юнаци!
 Де-ка си е Дука́то-то дете?»
 А онѣ си му по тѣя оговóря:
 «Ела! мало ками́къ да метамо,
 Па тѣга че кажемо, де-ка сѣды́
 25 Де-ка сѣды́ дете Дука́то?»
 И онó си е узело ками́къ
 Узело ками́къ, та върли́ло;
 Надвърлили га Дукатски юна́ци;
 Па-й се Марко, па-й-се повърнало,

- 30 Та узéло кáмикъ, та гó върлило —
Нигде си виделъ, ни с'опрелъ
Па тага си му юнаци казáли,
Дé-ка сѣды дете Дукáто:
«Де-ка има двory среберны подпóры,
35 Тамо сѣды дете Дукáто».
И онó януло кóня шаренога,
Та си ошлó на негóви двory.
Па-й си му Марко говораше:
«Я мой брате, мой побратиме!»
40 Я семъ дошéлъ, да се обидемо.
Я си яни кончé троегодче!
И онó си яни кончé троегóдче,
Та га рáзигра по негóви дворóве —
Я негóви дворóве све потресли;
45 Тага си се Марко уплаши́ло.
— «Яни, брате, конче троегодче;
Мие съ тебе братя, побрáтиме,
Че одымо по гóру зелéну,
Да тражимо юнаци нады нась».
50 Па си га Мáрко върло превари́ло:
«Аде, брате, предъ менé искарай!»
И дете си искара́ло напредъ;
Тага Марко извадилъ е саблю димискію
Та пресѣче дете прéко срѣде;
55 Па-й се Марко на дете говори:
Я, дете! можé ли да усетишь?
И онó си му детé говораше:
«Смудна́ си ме пресъ тоньте половине»;
А Марко си му говораше:
60 «Я разиграй коньче троегóдче!»
И разиграло оно коньче троегодче,
62 Та се на двѣ трупѣне одлетéло.
-

№ 153.

Джумалійскій окр., с. Панчерево, въ такъ называемомъ округѣ Пяницѣ ¹⁾;
13 дек. 1879 г. записана со словъ Димитрія Кундева.

(тоже).

- Излезналъ е тово витекъ Марко
Излезналъ е вонка на двѣрове,
Искокналъ е вечеръ предъ вечера,
Та на дзвѣзда вели и говори:
- 5 «Мори, дзвѣздо, мори, вечернице!
Кадъ-то грѣшъ, дзвѣздо, по са тѣя земя,
Да ли е видѣла, дзвѣздо вечернице,
Да ли е видѣла неде юнакъ,
Юнакъ, ка'-то мене?»
- 10 А дзвѣзда му вели и говори:
«Море, Марко, море, хаджаміе!
И ты ли, Марко, юнакъ бронишь?
А да идѣшь у Дуката града,
Та да видишь дете Дукатинче —
- 15 Оште си е дете три године,
Три паты поюнакъ одъ тебе;
Порты му самородъ одъ желѣзо».
- Полютисе това витекъ Марко.
Когá бѣше, море, утре рано,
- 20 Яхналъ си тая добра конъ,
Та-я ошелъ у Дуката града;
Когá бѣше на поле широко,
Тамо срѣтна до три машини дѣца,

¹⁾ Округъ зтогъ въ настоящее время раздѣленъ на части: одна вошла въ составъ Болгарскаго Княжества, а другая осталась во владѣніи Турціи (въ Македоніи).

- Де-ка ферля това тешокъ камень:
25 Едно ферля, та надферля.
Рече Марко добаръ юнакъ:
«Помози Богъ, до три машки дѣца!
Али има тука дете Дукатинче?»
— Оно рече: «язе дете Дукатинче!»
30 — «Айде, да ме водышь на твои-те дворе,
Да ти вида двory,
Да ти вида-каквѣ са?»
— «Айдемо на мой-те двory!»
— «Море, дете Дукатинче!»
35 Де-ка бива госто напредъ оды?
Айды, ты-зи напредъ да одышь».
Крена дете Дукатинче,
Да го воды на свои двory.
Марко бѣше хитра гидія:
40 Тергна Марко тая остра сабля,
Та удари дете Дукатинче
Та удари преко тенки половины;
Па кренаа на нагоре.
А дете-то вели и говори:
45 «Море, Марко, море, чичѣ Марко!
Какво ме е сердце нешто пригрызло».
— «Айде, айде, детѣ Дукатинчѣ —
Това ни е твое люто сердце,
Туку си е моя остра сабля;
50 Тѹку си накриви на-въ десна рака,
Те ти олекна твое-то сердце».
Ка' се накривилъ дете Дукатинче
Ка' се накривилъ на-въ десна рака
54 Накривилъ си, па и изгасналъ.
-

№ 154.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Дѣши.

(то же).

- Сѣди Марко съ майтю, та вечера
Суво лѣбо и вино црвено;
Па се Марко подъ мустакъ усмива.
Питала негова-та майтя:
- 5 «Емъ вечерае(шь) подъ мустакъ се смѣешь —
Даль си смѣешь менѣ подъ старости,
Ель си смѣешь на божіа вечера,
Ель си смѣешь на твое-то любе?
Любе имашь, а други любя га».
- 10 Питалъ си е Марко Кралевичъ:
«Кой ми любя мое первнѣлюбѣ?»
— «Любя га Сънка Дуковита».
— «Леле мале, мое стара мале!
«Даль си чула. съ очи ли видѣла?»
- 15 — «Емъ самъ чуло, емъ съ очи видѣло».
Итро било Марко Кралевичъ:
Собрало окольне комшія,
Собрало ги, та ги попоило,
И не окало Сънка Дуковита;
- 20 Думало-то негово-то любе:
«Чуешь мене, Марко Кралевиче!
Оты не позвашъ Сънка Дуковита?
Дуковитъ е найближи комшія
Найближни и понайаранъ».
- 25 Думе дума Марко Кралевичъ:
«Забоварилъ семъ, мое первнѣлюбѣ».
Наточиле Марко Кралевичъ,

- Наточиль е та златна здравица;
 Та си даде на неговѣ любѣ,
 30 Да си позва Сѣнка Дуковита,
 Да га позви, да га докара;
 Позвало га, па-й га и забрало.
 Яли Марко одъ чардакъ пазило:
 Доръ да доду до негови дворы,
 35 Три путы обе залюбили.
 Тагай дойдѣ Сѣнко Дуковито.
 Сѣдели су три дни и три ночи.
 Марко прати окѣини комшіе —
 Емъ ги прати и дарекъ дарус;
 40 Яли Сѣнка нече да испрати,
 Ни испрача, ни га дарекъ дарус.
 Думе дума неговѣ-то любѣ:
 «Запшто нечешъ Сѣнка да испратишь,
 Ни испрачашъ, ни даръ га даруешъ?»
 45 Марко тага на любѣ продѣма:
 «По-часть, неча че испратимъ;
 Че му дадемъ свѣлене кошуле».
 Испратиле околни комшіи,
 Уловили Сѣнка Дуковита,
 50 Одсѣче му тѣю русу главу;
 Уловили негово-то любѣ,
 Умаза га ¹⁾ у катранъ, у восекъ,
 Запалили то неговѣ любѣ:
 Онѣ горѣ, онъ се винѣ шѣ.
 55 Думе дума неговѣ-то любѣ:
 «Ако ни е за мене,
 Но ли те за черни те очи!»
 — «Нека горѣ, нека ги Богъ убѣ!
 Ние любилъ Сѣнко Дуковитъ.»

¹⁾ Вм. ю.

- 60 — «Ако не за мене, не за те церве очи,
 Нель за бѣло-то лицѣ!»
 — «Нека гори, да га Богъ убіе!»
 Нега се е Сынко любило».
 Пропиштало мужко детѣ,
 65 И она е тога гродумала:
 «Ако не е за мене,
 Нели ти за мужко-то дсте!»
 — «Нека гори, да га Богъ убіе!»
 69 Сіе Сынково колѣно.

№ 155.

(Загорье) Берк. окр., с. Вершецъ; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Ели-
 заветы Іованчиной.

(тоже).

- Море, сѣдналъ Марко да вечера
 Да вечера съ негова-та майтя;
 Емъ вечера, у небо погледа,
 Емъ, море, согледа звѣзда вечерница.
 5 И па-й дума Марко Кралевичъ:
 «А, море, звѣздо вечернице!
 Моя верно посестримо!
 Море, ко'-то грѣшь одъ истокъ
 Одъ истокъ до западъ,
 10 А ко'-то грѣшь по свичка земня,
 А ко'-то видишь Влашка и Богданска,
 А дали има негде по-юнакъ одъ мене?»
 Продумала дзвѣзда вечерница:
 «Леле, варай, Марко доберъ юнакъ!»
 15 А нигде нема по-юнакъ одъ тебе,
 А туку има у Дукатинъ града
 Младо момче Дукатинче».

- Море, посердисе Марко юнакъ,
 Че имало по-юнакъ одъ него.
- 20 Онъ улезло у новы яхаре,
 Изведе си коня Шаркалія,
 Со-съ шиница бѣла го наранилъ,
 А напоилъ чаборъ вино, —
 И си бутна коня Марко юнакъ,
- 25 Та отиде у Дукатинъ града;
 Край Дукатинъ града—двѣ млады момчета,
 Двѣ млады момчеты-млады телчартыта.
 Попита ги Марко доберъ юнакъ:
 «Леле, варай, двѣ млады момчета!
- 30 Море, де сѣди момче Дукатинче,
 Де е казва, че е млогу юнакъ?»
 Продумали двѣ млады момчета:
 «Леле, варай, чиче незнаяны!
 Да ли питашь-право да кажеме:
- 35 Море, де-ка сѣды момче дете Дукатинче?
 Бутны конѣ возъ новы пазаръ —
 Де-ка найдешъ калдерма одъ желтици,
 Де-ка найдешъ порты одъ желѣзо,
 Де-ка найдешъ камены дворове,
- 40 Де-ка найдешъ високе сарае,
 Тамо сѣды момче Дукатинче».
 И пойдѣ Марко доберъ юнакъ
 И отиде возъ тесны сокаци,
 И намѣри калдермо одъ желтици,
- 45 И намѣри порты одъ желѣзо,
 И намѣри камены дворове,
 И намѣри високе сарае;
 И него мръзи порты желѣзны да чука:
 Море, бутна коня, презъ дуvara прерипна;
- 50 Па ми хѣды по равны дворове,
 По дворове хѣды одъ конѣ не слазе.

- Видело го момче Дукатинче:
Та му дума одговори:
«Леле, варай, чиче незнаяны!
- 55 Што ми ходышь по равны дворове,
По дворове ходышь, одъ конѣ не слазишь?
Дали мислишь пазаръ да правиме,
Пазаръ да правиме-трампа да чиниме,
Или меркашь, бой да се біеме?»
- 60 Продума Марко доберь юнакъ:
«Леле, варай, момче Дукатинче!
Не семъ дошелъ пазаръ да правиме,
Не семъ дошелъ бой да се біеме,
На семъ дошелъ юнатлакъ да правиме,
- 65 Зашто семъ те чуло и разбрало,
Че си млогу юнакъ надъ юнака;
Море, ела, малко юнатлакъ да правиме,
Юнатлакъ да правиме,
Да се малко пребориме».
- 70 Море, продума момче Дукатинче:
Што-то се, брате, пребориме,
Бельти се убіеме;
Айде, идеме у Косово-поле,
Тамо има тое желты камикъ —
- 75 Онъ е мѣренъ триста оки;
Тамо штемо да се обидеме —
Кой юнакъ надъ юнакъ?»
Искочила негова-та майтя,
Та му дума одговори:
- 80 «Леле, варай, момче Дукатинче!
Не е Марко юнакъ со-съ юнатство,
На е Марко юнакъ со-съ курвалство;
Оште, сине, тебе да погуби».
- 85 Изведе коня момче Дукатинче
Изведé изъ новы яхъры,

- Та го шинекъ-бѣлъ орисъ нѣзоби,
 Напой го чоборъ руйно вино,
 Постигна го съ тридеветъ қолане,
 Попрегна го съ тридеветъ попрази;
 90 Па бутна конѣ момче Дукатинче,
 Бутна конѣ изъ Дукатинъ града.
 Леко ходы коня Ластавица,
 Леко ходы, калдерма-та троши,
 Калдерма-та троши, дуваре са трясать,
 95 Дуваре са тресать, пенджере треперать.
 И отшели у Косово-поле,
 Намѣрили тоя желты камикъ —
 Де-ка мѣренъ таманъ триста ока.
 Море, подметна го Марко юнакъ,
 100 Та летелъ е ни малко, ни многу,
 Та летилъ три дни и три нощи;
 Дирили го три дни и три нощи,
 Дирили го, доде-къ намѣрили.
 Та го метне дете Дукатинче;
 105 Него мерзне одъ коня да слази—
 Свесе се, одъ коня го узе;
 Подметналъ го момче Дукатинче,
 А го ферли момче Дукатинче;
 Дирили го три дни и три нощи,
 110 А дирили го те намѣрили го —
 Чудилисе, каде камикъ падне?
 А дали влете у черна земня,
 Или упадна у синѣ-то море.
 Море, ка' си поиде момче Дукатинче—
 115 Леко ходы коня Ластавица,
 Ка'-то би е ясна зора чини;
 А, море, леко ходы коня Ластавица—
 Одъ подзе-то трѣва ферлила се у небеса.
 Тогива продумало Марко доберъ юнакъ:

120 «Леле, варай, момче Дукатинче!
Постави се коня Ластавица...

Конецъ недосказанъ. Сказитель замѣтилъ, «да е Марко излагалъ момче Дукатинче» и вѣроломнымъ образомъ погубилъ его, (ббльшаго отъ него юнака).

№ 156.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Марко Кралевиъ вѣроломнымъ образомъ убиваетъ юнака — дитя, семи мѣсяцевъ, имѣющаго коня, семи мѣсяцевъ).

Билó дете седмомѣшче,
Па имáло конь седмомѣшче.
Дума дума му уйтя седмомѣшче:
«Я излезны детé седмомѣшче,
5 Изведы коньче седмомѣшче,
Изведы го низъ ладны яхеры:
Мие малко бой да правиме съ тебе,
Да видеме, кой че поюнакъ,
И дали е коньче седмомѣшче,
10 Дали ти е ногу берзо бѣло,
Ели си е моя коня Шарговита?»
Излега го уйтя му Марко:
«Я опушти ты коньче твое
Коньче седмомѣшче—
15 Да видиме, ногу ли е берзо бѣло?»
И оно е уйтя послушáло,
Та опушти коньче седмомѣшче;
Я Марко ного хитро било:
Не свидесе, де-ка е детé седмомѣшче
20 Де-ка си е одъ Марко-те поюнакъ,

- И извади сабля димиція —
 Детё си е напредъ предъ Марко-те—
 И земá Марко сабля димиція,
 Та пресѣчѣ дете пре-срѣде-ка;
 25 И дѣте си на коньче говори:
 «Слушай мене, коньче седмомѣшче!
 Нешто ме е серце преболѣло».
 И тогай му Марко въеднакъ ока:
 «Э, ты-зи-ка детё седмомѣшче!
 30 Я си оберны ты-зи-ка назáде,
 Да си видишь ты-зи, коньче
 Съ каква ти е чоха покриенъ?»
 Дете се въеднакъ обрнало
 Обрнало и въеднакъ паднало:
 35 «Проклетъ да си, уйте, триклетъ да си!
 Оты ме мене такá измаи!»
 37 Тебе гробъ нигде, уйте, да нема!»

№ 157.

Трен. окр. с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Пеши (Петра)
 Тодорова.

(Марко Кралевичъ захватываетъ Янка «отъ Косова» въ плѣнъ и затѣмъ
 освобождаетъ его).

- Повалисе Янко одъ Косова,
 Да не мине турчинъ презъ Косово поле.
 Сѣде Марко съ майтю да вечера
 Да вечера суво лѣбо и первѣно вино;
 5 Я самъ Марко подъ мустапи смѣе;
 Майтя Марка питуеше:
 «Бога тебе, Марко Кралевиче!
 Дазъ си смѣешь на суе вечере,

- Иль си смѣешь на мое на старосты?»
10 «Ни се смѣемъ на сѹе вечере,
Ни се смѣемъ тебе на старосты,
Я са смѣемъ Янку одъ Косова:
Повалилъ се Янко одъ Косова,
Да не мине турчинъ презъ равно Косово;
15 Дори, мале, Марко повечѣра,
Ты да идешъ, коня да закаляшь —
Шаренъ бѣше, чернъ да стане;
Да донесешъ това турско рѹо —
Да облечемъ това турско рѹо;
20 Чу да идемъ Янку на индаты». Майтя иде, та коня закаля;
Па се верну, та донесе това турско рѹо.
Па премѣри Марко Краевиче
Премѣри и пререшисе;
25 Па си стану Марко, та и отидѣ,
Та отидѣ подъ Косова града:
Поби копья, па си коня вѣрза,
Па се узе турски да се кланя.
Сегледа го Янкова то любе,
30 Па говори Янку господѣру:
«Бога тебе, Янко господаре!
И ты си младо обложило,
Да не мине турчинъ презъ Косово.
Онъ се кланя у Косово града».
35 Янко по тѣя оговори:
«Бога тебе, мое—то любе!
Я че окнемъ саизина,
Да си узме коня дебеляна,
Да си иде доле—подъ селѹо-то,
40 Да га види—ель е турче, или бугарче?
И онъ яну коня дебеляна,
Та отиде доле—подъ село-то:

- «Богъ те убилъ, непознанъ делие!
 Далъ си турче, иль каурче?»
- 45 А онъ си често клани.
 Кага си с момче приближило,
 И онъ върли лека буздогана,
 Удари га у самó-то серце —
 Конёкъ се паде и онъ се по нега;
- 50 И вану га, и верза му руке наопако;
 Па-й се узе, да се турски клани.
 Сегледа га Янко одъ диване:
 Па си яну коня Пеливана,
 Та отиде доле—подъ селó-то;
- 55 Ка отиде доле —подъ селó-то
 Проговори Янко одъ Косова:
 «Бога тебе, турче саратличе!
 Да-ль си турче, иль бугарче?»
 Марко мълчи и често се клани.
- 60 Кага си с Янко приближило,
 Онъ си върли лека буздогаца,
 Та удари лека буздогана,
 Та удари коня изъ-подъ нега;
 Конёкъ се пада, и онъ по нега:
- 65 Тага ста, та му верза́ руке наопа́къ,
 И си верза́ коня́ Пеливана
 И си верза́ за коня́ шаренога.
 Па Тага́й вати, за баджа пуса-та,
 Да си гази той воду Ситни́цу,
- 70 И прикара Янка при воду Ситни́цу;
 Тага́й Янко по тія оговори:
 «Бога тебе, незнано делие!
 Да ми пуштишь руку десни́цу;
 Ако не смѣешъ руку десни́цу,
- 75 Да ми пуштишь руку лѣви́цу;
 И додай ми това бѣло книже,

- Да испишемъ това чёрно писмо,
 Да га прѣтимъ на стару́ ту майтю».
- А Марко му е пуштилъ десницу,
 80 Та му даде това бѣло книже;
 Янко на́писа това чёрно́ писмо́;
 Не га трати на стару-ту майтю,
 Нель га прати Марку Кралевичу—
 Па си свѣрну на сиво соколѣ;
 85 А Марко Янку подсмѣе:
 «Бога тебе, Янко одъ Косова!
 Деветъ путы низъ давнанъ те пуштагъ,
 Садъ десеты путы те пуштамъ;
 Я самъ Марко Кралевичъ!
 90 Запто пратишь сиво соколенце,
 Да иде на мое дворове?»
 Янко си е тага продумало:
 «Просто да ти е деветъ кадълька,
 Просто да су и мои конаци,
 95 Просто да и те мое любе».
- Но е Марко Кралевиче опросты му
 И конаци и любе-то,
 98 И любе-то, што обручагъ.

№ 158.

Дупнич. окр., с. Рыло; записана 19 янв. 1880 г. однимъ болгарскимъ школь-
 никомъ по порученію народнаго учителя дьякона Христы Димитріева
 Куюнджискаго. Передаемъ буква въ букву.¹⁾

(Янко отъ Косова уводить жену Маркову Ирину; Марко убиваетъ его;
 освобождаетъ свою жену; смерть матери и сестры Марна отъ радости).

Море, Марко, море млады Марко;
 Марко шета по Влашка крайнина,
 По крайнина шета, та крайни(на) чува.
 Кога беше на светіи никола,

¹⁾ Дѣлаемъ только свою разстановку знаковъ.

- 5 Тогай Марко отъ крайни доиде,
 Па на слуги по ти оговорѣ:
 Е виека дванаесе слуги!
 Гответе ручокъ, да ручате,
 Наточете вино, да пиете,
10 Изнесете наймалата чаша,
 Що то бере дванаесе ока,
 Та я дайте на млада шаркоте,
 Да си пие и да благосия.
 Слушаа го дванаесе слуги,
15 Уготвия ручокъ, да ручая,
 Наточия вино, да си пиятъ,
 Изнесоха наймалата чаша,
 Дадоха я на млада шаркоте—
 Ем си пие, ем си благосия.
20 Па е Марко на чаша задремало—
 Малко дремна, големъ сонокъ виде;
 Уплаши се Марко разбудисе,
 Та на слуги по ти оговори:
 «Е виека дванаесе слуги!»
25 Малко дремнахъ големъ сонокъ видохъ:
 Де ми двори магла утахнали,
 Претъ портите чернъ барякъ побие
 У стретъ двори това сухо дерво;
 А на яфорово на дервото
30 До три куковици:
 Една кука вечеръ и па вечеръ—
 Като кука веке ичъ неможе;
 Друга кука нощи-полунощи—
 Като кука друга изговара;
35 Трека кука заранъ та па заранъ
 Като кука веке ош окнала.
 Да ли е на зло, или е на добръ?
 Слуги му по ти оговоратъ:

- «Море Марко, море млади Марко!
40 Ни е на зло, ни то е на добро:
Пленена е робена господна—
Еве сега три година време,
Како си е она запланена—
Пленигъ е Янко отъ Косово;
45 Това що са до три куковици:
Тай що кука вечеръ та по вечеръ,
Това ти е твое стара майка,—
Що то кука ношти полунощи,
Това ти е твое перволюбне,—
50 Що то кука заранъ па та зѣранъ,
Она ти е сестра Ангелия».
Ни то стоя Марко, ни то гледа,
Туку яхна тая Шарца кона,
Та си пойде стара манастира;
55 Тамо седе три месеца време;
Та си пуши коси за поясъ си,
И направи калугерско рухó,
И си тури калугерська капа,
Та си яхна, та Шарца кона,
60 Та си хойде з Косови града;
Та си ходе предъ Янкови портѣ;
Претъ порти му тай шарены чешмы:
Тамо наде ери(на) госпожа
Де нагне два ибрика вода;
65 Говори черна калудера:
«Помага(й) Богъ, моя Янковице!
Я ми дода(й) еденъ ибрикъ вода—
Я да пия, коня да поя;
Устата е мене погорелы
70 Погорелы за студена вода».
Говори му Ерина госпожа:
«Далъ Богъ добро, черна калудера!

- Не смею ти водица подати,
 Ме Янко отъ чардаци гледа,
 75 Та хоче мене младо да погуби;
 Кога бехъ котъ млади Марко,
 Секо гладно бех го заранила,
 Секо жадно бех го наповло,
 Секо гола бех го заоблекло,
 80 А подъ Янко ясъ несмемъ
 Не смемъ и вода да дадемъ;
 Ене, Янко отъ чардаци гледа!»
 Па си зема два златна ибрика,
 Та си хойде горе котъ Янкоте
 85 Котъ Янкоте на високи чардакъ.
 А Янко и по тѣ оговори:
 «Е тизека Ерино госпожо,
 Що ти збори черна калугера?»
 И она му казива и доказва,
 90 Що и збори черна калугера;
 Туку го е она излагала:
 «Е тизека Янко млади Янко!
 Конакъ тражи дека да нощева».
 Говори Янко млади Янко:
 95 «Е тизека Ерине госпожо!
 Ти го викни, у насъ да нощева;
 Язе имамъ дума да му думамъ
 Ега Бог да право да ми кажа,
 Ясъ на него големъ бакшишъ дада!»
 100 Послуша го Ерина госпожа,
 Та повикна черна калугера:
 «Тако м' Бога черна калугеро!
 Хайде тизе у насъ да нощевашъ,
 Тебе зове Янко млади Янко»;
 105 Не ще да праша-послуша я черна калугера,
 Та си хойде код млади Янко,

- Те говори церна калугера:
«Богъ помага Янко млади Янко!»
— «Далъ Богъ добро, церна калугера!»
- 110 Говори Янко млади Янко:
«Е тизе Ерино госпожо!
Я уготви тай слатка вечера
И наточи това руйно вино».
Послуша го Ерина госпожа,
- 115 Та уготви тай слатка вечера
И наточи това руйно вино.
Па седнаха да си вечерая;
Принесоха вино да си пиятъ;
Па се они дума задумаха.
- 120 Говори му Янко млади Янко:
«Тако м' Бога, церна калугеро!
Богъ ми, душа! нещо ке те прашамъ;
Да би далъ Богъ,
Право да ми кажешъ,
- 125 Я кю тебе големъ бакши да дамъ».
Говори му церна калугера:
«Прашай, Янко, прашай, млади Янко!
Тако м' Бога, право ще ти кажа».
И Янко му оц еднашъ, говори:
- 130 «Е тизека церна калугеро!
Отде ти е марковата кона?»
— Калугер му по тѣ оговорѣ:
«Е тизека, Янко млади Янко!
Еве, сека три години време,
- 135 Како Марко по краини умре,
Та му коня за опело узехъ»;
Дочула е Ерина госпожа,
Поронила тия дробни сълзе;
Согледа я Янко млади Янко,
- 140 Дека рони тия дробни сълзи,

- Дека жали за млади Маркоте,
 Тагъ удри съ рака десница,
 Два и заби из глава паднаха.
 Говори му черна калугера:
 145 «Тако м' Бога, Янко, млади Янко!
 Я ми подай тая остра сабля,
 Да понишамъ твоя остра сабля,
 Да поиграмъ калугерско оро;
 Да разговара Ерина госпожа,
 150 Да не рони тия дробни съззи,
 Да не жали Марко млада Марко».
 Не сетисе Янко млади Янко,
 Та е даде тая остра сабля;
 Разнишалъ черна калугера
 155 Разнишалъ тая остра сабля,
 Та разграбъ е калугерско оро,
 И отсече Янковата глава;
 Остави му глава на софра-та,
 Па си фана Ерина за рака,
 160 Та я сведе доле у дворове;
 Па улезна у нова яхери,
 Та изведе си тая Шарца кона,
 Та си яхна тая Шарца кона,
 Па си фана Ерина за рака,
 165 Та я ферли като зат себека.
 Расплака се Ерина госпожа,
 Та си викна, колко що си може:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Останах си без млада Маркоте,
 170 А па сега и без млади Янкоте,
 Па сега кю калугеръ да вода».
 Говори и Марко млади Марко:
 «Не бой ми се, Ерино госпожо!
 Язе не самъ черна калугера,

- 175 Туку са ти Марко перволюбне;
Сега ние дома ќе идеме,
Да видиме наша стара майка —
Живи ле, или не живи?
И да вида сестра Ангелия —
- 180 Дома ли е, или се ожени?»
Па си ојде Марко, дура, дома;
Одалеко иде и си вика:
«Отвори ми, моя стара майко!
Отвори ми тия нови порти, —
- 185 Я излезни сестро Янгелио!
Я излезни да пошетнаш коня».
Дочула го нему стара-майка;
Дочула го сестра Ангелия;
Дури майка стара да подигне
- 190 Да подигне тия стари кости,
Да отвори на Маркоте порти;
Дури сестра гергевъ да остави
На гергево тоа свиленъ яглакъ,
На яглако девелесе игла,
- 195 И си на нозе станала,
Удри Марко коня съ зенгѣ(и),
Та прелете презъ новите порти.
Ка' го виде негова-та майка,
Жива го е она пригърнала! —
- 200 «Добре дојде Марко, мили сине!»
Още рече она неизрече,
Мертва се она одвоила;
Пригърна го сестра Ангелия:
«Добре доше Марко, мили братко!»
- 205 Жива го е она пригърнала,
Мертва се е она одвоила.

№ 159.

Соф. окр. (поле), село Чепинци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Николы Мацуковецъ.

(Белѣ юнакъ увелъ жену Марка Кралевича).

- Абаре дошлѣ на Марко
 Одъ три кралоуе стигнало:
 Да иде Марко да иде,
 Да три крайнины да варди.
 5 Мало е млогу е пресѣдѣлъ,
 Сѣделъ е деветъ години;
 Абаре дошло одъ Марко:
 «Марко е дюле¹⁾ удрило;
 Осилилъ се Белѣ добаръ юнакъ,
 10 Та зароби Марково-то либе
 И марково-то дете осмогодче.
 И калеса Белѣ триста села
 Триста села и сто града:
 Собралисе юнакъ надъ юнакъ,
 15 А Белѣ се самъ си, бре, почали:
 «Видете ли Марково боздоганинъ?
 Това ми е одъ Марко миразъ²⁾;
 Юнаци се спогледнаха,
 Та вазеа Маркови боздоганинъ —
 20 Кой си може низъ капія да го извади?
 Си се гостѣ редомъ, бре, редили,
 Кой се, бре, фана за него,
 И кой се не фана;
 А марково дете осмогодче
 25 Фанало се со-съ лѣва-та рака,

¹⁾ Пушка.

²⁾ Наслѣдство (тур.).

- Извади си боздоганъ до стрѣде,
Па се фана со-съ десна рака,
Та извади боздоганъ.
А майтя го, бре, люто кълнеше:
80 «Проклето да си, триклето да си!
Башта ти си глава придаде
Са-съ тая халосія¹⁾.
Таманъ е, бре, рекла,
Тече-иде черна калудера
85 И си яха Марку шарголія.
Ка' го видѣ Белѣ добаръ юнакъ,
Зеа лица да го пребивать:
На нодзе го дочекали,
На раце го прифанали,
40 У тарпези го увели,
Да му рече тоя, оня;
Продума му самъ Белѣ добаръ юнакъ:
«Слава Богу, перна калудера!
Што си яздышь коня,
45 Приличе на Маркова Шарголія?»
— Одговара Марко перна калудера:
«Слава Богу, Белѣ добаръ юнакъ!
Згодихсе Марку на опѣло,
Та ми дали Шарка коня».
50 Тога се Белѣ ослободѣ,
Тога се Белѣ самъ си приказа:
«Слава Богу, перна калудера!
Та това е Марково либе
И негово мошко дете осмогодче»;
55 Марко по ти одговори:
«Слава Богу, Белѣ добаръ юнакъ!
Я ми дай Марковъ боздоганинъ,

¹⁾ юнакъ.

- Да припаша на моя-та танка половина,
 Да се кача Маркова-та коня,
 60 Какъ и знае, да играе,
 Да играе прилѣпчанско оро».
- И Белѣ му даде боздогана;
 Припаса го церна калудера,
 Припаса го танка половина,
 65 Па се качи коня Шарголія,
 Та заигра прилѣпчанско оро,
 Та заигра, бре, налѣво;
 Ка' обернѣ надесно,
 Кога погледне на юнаци,
 70 Одъ юнаци нема нѣшто;
 И говори:
 Та знаешъ ли, Белѣ чорбаджіе?
 Те товѣ с Марко добаръ юнакъ
 Одъ Прилѣпа града, бре, голѣма!
- 75 Тогая се фана Белѣ добаръ юнакъ,
 Та му подвѣ лѣва-та рака,
 И му изви, бре, руса-та глава,
 Па си беркна у десны джепове,
 Та извади, бре, влашки ножѣве,
 80 Одрѣза му, бре, руса глава.

№ 160.

Вран. окр. (въ Сербскомъ княжествѣ), с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана со словъ крестьянина Илія Николіна.

(Марко Кралевичъ въ испугѣ).

Сѣды Марко да вечера;
 На вечеру го питус майка:
 «Вала тебе, Марко Кралевиче!
 Како дурашь по бѣлога свѣта,

- 5 Ели се кад-годъ уплашио?»
 — «Нель ме питашь остарѣла майка
 Нель ме питашь, право тю ти кажемъ:
 Кадъ запресе младе Радивое,
 Кадъ запресе надалекъ девоѣку,
10 Надалеко-преко Черно море,
 Кума куми Дука Латинина,
 Старогъ свата Релю одъ Пазара,
 А прикумка Милошъ Кобиличе,
 А мене, майко, за деверство узме;
15 Па отомо у Латинску земню,
 Па-й отомо здраво и вѣсело;
 Латини ни лѣпо дочекáше:
 Доста пива и доста вáрива;
 Па пойдóмо изъ Латинску земню,
20 И узомо тую лѣпу девоѣку, *
 Па пойдóмо горѣ Романліѣ.
 Проклета е гора Романлія!
 Никадъ не е безъ айдука, майко,
 Безъ айдука, ель безъ мечка-вука.
25 Врагъ изнесе троглáву Рапину,
 Па овако онъ бесѣдеше:
 «Чуешь мене, Дуко Латинино!
 Чудно ли тешъ, лудо ли да погíнешъ?
 Свою главу за-лудъ да издадѣшь
30 И за тудя тай лѣпа девоѣка».
 Онъ побѣже горѣ Романліѣ.
 Па овако, майко, проговóра:
 «Чуешь мене, Милошъ Кобиличу!
 Чудно ли тешъ, лудо ли да погивнешъ?
35 Свою главу за-лудъ да издадѣшь
 И за тудя тай лѣпа девоѣка,
 И за тудя одъ злато ябука»;
 Онъ побѣже у горе зелене.

- Па овако Рели бесѣдаше:
 40 Чуешь мене, Реля одъ Пазара!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь:
 И за тудя тая лѣпа девойка,
 За-лудъ ли тешь да погинешь?»
 Побѣгоше сви редомъ свѣтове;
 45 Ёште оста Марко Кралевиче:
 И онъ вѣды подъ девойку коня.
 Туй Рапъ му бесѣдаше:
 «Чуешь мене, Марко Кралевиче!
 Чудно ли тешь, лудо ли да погинешь?»
 50 Своу главу за-лудъ да издадешь:
 А што вѣдешь подъ девойку коня.
 Тегъ се майко, я малко уплаши:
 Па попустимъ шарены дязгѣни,
 Па побѣго у горѣ зелене,
 55 И западо узъ слу зелену;
 Девойка ме люто проклѣняше:
 «Проклетъ да си, Марко Кралевиче!
 Оде вѣре срамѣта те било:
 А кому се снау поклонѣо?
 60 Да е Сербиятъ, ни е ни срамѣта,
 Но на черну троеглаву Рапину!»
 Тегъ се, майко, я малко налюти:
 Па си уземъ тежку топузину;
 Варкалъ одъ слу до слу,
 65 Докле го самъ малко превѣрно
 На довата по черному врату:
 Арапъ падн, я му допада,
 Па-й отсѣко три айджерске главе;
 Па си викалъ до три бѣла дена,
 70 Докле свикалъ редомъ до три сви сватове.
 Па и отѣмо здраво и вѣсело.
-

№ 161.

Вран. окр. (въ Сербскомъ княж.), с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана
со словъ крестьянина Илии Николина.

(Похвальба дуки (дожа) Латинскаго Радоя; убиеніе его Маркомъ юнаномъ).

- Сѣды Марко вечеръ-та вечера;
На вечеру питуе го майка:
«Што се, Марко, подъ мустати смѣешь?
Даль си смѣешь на божу вечеру,
5 Иль си смѣешь майка на старости?»
— «Ни се смѣемъ на боже вечере,
Ни се смѣемъ майки на старости,
Но се смѣемъ Дуки Латинину —
Какѡвъ юнакъ! какѡ писмо прати!
10 «Да ми дойде Марко у мейдана,
Али отю нему отити».
Проговара нему стара майтя:
«Немой да дойде Дука Латинина,
А иды ты —
15 Вете ми се надолѣло,
Гледаючи свакакви грѣѡви».
И узъяна Марко Шарца добра коня,
Право иде у дукине дворы;
Кадъ онъ е се добро затвѡрио,
20 Туй, ме, чука Марко на порте:
«Ты излезни, бре, добрый юначе!»
Проговара негова-та любя:
«Айде, иды, непѡзнанъ делиѣ,
Докле не е Раде дошео ми,
25 Али оче тебе онъ погубити»;
И налюти Марко Шарца добра коня,
Па урипи у негѡви дворы;
Тавай скина кована гердана,

- Маку съ рукомъ—изчука ней зуби,
 30 Па поручуй на нѣйнога човѣка —
 Нека дойде у нѣве меане,
 Да піемо той герданъ заедно.
 Кадъ, ми, дойде тай-зи нѣванъ човѣкъ,
 И она му добрѣ докѣзуе:
 35 «Ючеръ самъ ти погинула —
 Туй, ми, дойде, еденъ доберъ юнакъ,
 Преко твое порте, есте, урипио,
 И мене ми герданъ изкидао,
 И мене ми зуби изчукао;
 40 А што пратешъ писмо,
 А дома не сѣдышь?»
 — «А кудъ се дѣну тѣя доберъ юнакъ?»
 — «Онъ отиде у нови меане
 И побручи—и ты да му идешъ».
 45 И онъ оде у нове меане:
 «Помозъ Бога, Марко Кралевиче!»
 — «Богъ помѣгалъ, непознанъ деліѣ!
 Оды, вино да піемо,
 Да піемо еденъ женски герданъ».
 50 — Каже Дука Латинина:
 «Лесно жени сваки бити;
 Но излезни юнакъ у мейдану».
 — «Оды, кажемъ, вино да піемо,
 А у мейданъ съутра излезтемо».
 55 Дука нышто више нете да говѣри —
 Ману сабля и расипа Марку чашу.
 Налюти се Марко Кралевиче,
 Та му узме тая празна чаша —
 Мана чашу-истеру му главу;
 60 Съ чашу го погубио —
 Нѣма нѣ што саблю да крѣви.
-

№ 162.

Радом. окр., село Верба; 29 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина села «Вербы».

(Марко Кралевичъ уничтожаетъ еврейскую аренду на Св. Горѣ).

- Прода́васе чиста света гора.
 Закупилъ е жълта еврештина;
 И наловилъ триста киридѣи,
 Амо се нема конь-калаусъ;
 5 Беендисаль Марково-то конѣ,
 Да му иде нредъ конь напредъ;
 Па си ойде при Марко юнакъ:
 «Я самъ купилъ чиста света гора,
 И наловилъ триста киридѣи,
 10 И беендисахъ твоя Шарца добра коня,
 Да иде калаусъ напредъ
 И да носе звонѣцъ седемдесе ѳки».
 — А слютисе Марко добаръ юнакъ,
 Та удри жълта еврештина,
 15 Удри га Марко добаръ юна́къ;
 А она нему говѳрилъ:
 «А ме удри, а ме муа ушти́па».
 Тага удрилъ жълта еврештина;
 А онъ си му измѳлюе:
 20 «Не мой мене повторъ повторите!
 Айде, карай Шарка добра коня:
 Колко сакашь, толко товаръ турай».
 — А онъ си ойде та на майтя казува:
 «Богъ да бѳе жълта еврештина!
 25 — Закупилъ е чиста света гора,
 И ме одкара Шарца добра коня».
 — И товá ли, сине, да те учимъ?
 «Направисе Божѳя прошлятина,

- Та си шды друми на раздруми,
 30 Та си сѣди шарены на чешмы,
 И ты земли тїя гѣпи гусли,
 Тамъ же мине жълта еврѣштина;
 Честиты му чиста света гора;
 Онъ же дарокъ даруе,
 45 А ты не мой, дарокъ да земешъ,
 А ты си му измолюй,
 Ега же вода да даде.
 — Ете иде жълта евреина.
 — «Богъ те било жълто евреино!
 40 Честита ти чиста света гора!»
 А оно му дае жълте алтены;
 — А оно каже: «не давай жълте алтены,
 Додай мени студена водица:
 Немамъ я очи, да си придемъ,
 45 Да придемъ, вода да си пиємъ».
 — А слезнало жълта евреина,
 А слезналъ, вода да пїе,
 Та запишилъ деветъ дули чешмы;
 А не било Божїя прошлятина,
 50 Нелю било Марко, добаръ юнакъ:
 Извади тая остра сабля,
 Та пресѣче жълта евреина;
 А рекнала половинъ-трупина
 Та притисне Марко юнакъ;
 55 — А онъ се гѣпо измолюе:
 «Чуете ли, триста кирджїи!
 Свинете те триста тоягальни.¹⁾
 Удрише му триста помагальни,
 Па немогли, него да одма;
 60 А онъ се окъ Шарца добра коня:

¹⁾ Палка.

«Скоро бѣжи, мене да отмешь!»
 — Тагай му конѣ повернуло,
 Та удри со-съ негови копити,
 Го накараъ деветъ латы у земи,
 65 А четри у дробно каменѣ.
 Тогай станѣ Марко добаръ юнакъ,
 Да е отелъ чиста света гора,
 68 Да не мърси жыта еврештина.

№ 163.

Соф. окр. (поле), село Челопечино; 1 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина Стояна Раствова Буелъ.

(Марко убиваетъ треглавую змію, вредившую жителямъ).

Собралисе три дружина	Та отиде на Балкана;
У меана дренопольска,	20 Проговори добаръ юнакъ:
Та си пиятъ вино и ракия:	«Слава Богу, люта змія!
Единъ бѣше Марко юнакъ,	Де-ка да си, тука да си!»
5 Торы бѣше Павелъ юнакъ,	Ка' го дочу люта змія,
Трети бѣше Бранко юнакъ.	Заехчала-запиштала,
Прочула се люта змія	25 Съ душо гора поломила,
Люта змія у Балкана,	Со-съ подзе камень обронила.
Разселила деветъ села	Согледа го добаръ юнакъ:
10 И запрѣла три клисуры.	Верна конѣ наназде,
Проговори Бранко юнакъ:	Едва живъ съ душо утече;
«Слава Богу, два дружина!	30 Та отиде при два дружина
Ка' сѣдете, та пите,	И говори добаръ юнакъ:
Я то иде, да обиде	«Слава Богу, два дружина!
15 Да обиде добра коня.	Ка сѣдете, та си пійте,
Па отиде, та обиде добра коня,	Не се трепе люта змія
Та е постѣгна, та попрѣгна,	35 Люта змія троеглава
Та се качи добаръ юнакъ,	Троеглава, шестокрыла».

- Проговори Павелъ юнакъ: 70 Запа́са остра́ сабля,
 «Слава Богу, два дружина! Та се качи Марко юнакъ,
 Ка' сѣдете, та си пійте, И отиде на Балкана;
 40 Я то идемъ, да обидемъ Проговори Марко юнакъ:
 Да обидемъ добра́ коня, «Слава Богомъ, люта змія!
 Да постегнемъ добра́ коня». 75 Де-ка да си, тука да си!
 Стегна, попрегна добра́ коня, Да ти вида, ты каква си?»
 Та се качи добаръ юнакъ Дочула го люта змія:
 45 И отиде на Балкана; Заехчала, запищала,
 Проговори добаръ юнакъ: Съ душо гора поломила
 «Слава Богу, люта змія! 80 Со-съ подзе камене обронила.
 Де-ка да си, тука да си! Согледа е Марко юнакъ,
 Да те вида, ты каква си?» Согледа а, дочека а;
 50 Дочу го люта змія: Дочекала люта змія:
 Заехчала, запиштала, Фанала люта змія
 Съ душо гора поломила, 85 Фанала Марко юнакъ —
 Со-съ подзе камене обронила; Съ една глава фанала Марко
 Ка' видѣ Павелъ юнакъ, юнакъ,
 55 Версна ко́ня на-назадъ, Съ то́ра глава фанала Ша́рка
 Едва живъ съ душо утече, ко́ня,
 И ойдѣ при два дружина; Трета глава Марко яде.
 Проговори Павелъ юнакъ: Погледалъ Марко юнакъ
 «Слава Богомъ, два дружина! 90 Погледалъ и заплакалъ,
 60 Не се губи люта змія Одъ Марка си керви течать,—
 Люта змія троёглава Па извади остра́ сабля,
 Троёглава, шестокрыла. Та одсѣче змія троёглава,
 Проговори Марко юнакъ: Па си верна на-назаде;
 «Слава Богомъ, два дружина! 95 Проговори Марко юнакъ:
 65 Ка' сѣдете, та си пійте, «Слава Богомъ, деветъ села!
 Я тю идемъ, да обидемъ Селѣтесе деветъ села;
 Да обидемъ Шарка коня. Я погуби́ люта змія;
 Па постегна Шарка коня, И провервете три клисуры!
 Постегна́ го, попрегна́ го, 100 Я погуби́ люта змія!

№ 164.

Соф. окр., село Суводолъ; 30 янв. 1880 г. записана со словъ кмета Георгія Колова.

(Марко Кралевичъ стромтъ церкви, безъ спроса турокъ; вслѣдствіе чего навлекаетъ на себя злобу султана, который приказываетъ схватить его).

- Шета Марко по Косово поле,
 Тамо гради церкви, монастыре;
 Оттамъ ойде на Скопье високо,
 И тамъ Марко монастырь загради —
 5 Монастырьє светы Димитріе;
 Се ги гради безъ царева изинъ¹⁾.
 Рѣчь по рѣчь до царо се дочу.
 Царъ се прати до два ми телала,
 Лиць балича по Стамбола града:
 10 «Чуете ли Турци и Бугаре!
 Че каковъ е Марко делиѣбаша!
 Кой-то може юнакъ надъ юнаци
 Живъ Марка да у руце фана,
 Дарилъ бы ги незнано иманье,
 15 Дарилъ бы незнаны градове,
 Дарилъ бы и опште што сакать,
 Салъ Марко живъ ми да доведа». —
 Никой нема юнакъ надъ юнаци —
 Живъ Марко у руце да фана,
 20 Салъ са е черна Арапина;
 Па отиде при царъ султанъ Муратъ
 И говори:
 «Фала, цару, фала е, султане!
 Колку, цару, дарба че ме дарешъ?
 25 Я самъ болье юнакъ надъ юнаци,

¹⁾ Тур. слово=разрѣшеніе.

- Я че фанемъ Марка-те юнака,
 Живъ че ти у руке доведѣмъ;
 Давай, цару, друго, што че давашь:
 Ты ме даришь града Радомира,
 30 Што извезе стара влахимина,
 И ми давашь града Сталатина,
 Што извезе стара влахимина,
 И ми давашь Босна-Сараева
 И у Босна бѣло Сараево,
 35 Той неражда ни жито, ни трѣва;
 Давай, цару, друго и придавай,
 Ако сакашь добро да ти чинимъ —
 Живъ Марко ти у руке да фанемъ,
 Живъ да те на двory доведѣмъ».
- 40 Той му царо ти'о говореше:
 «Фала тебѣ, черна Арапине!
 Ако можешь юнакъ надъ юнаци
 Живъ Марко у руке да фанешь,
 Даричемъ те сва Солуна града
- 45 И че дадемъ кральство да кралювашь;
 Ако можешь добро да ми чинишь,
 Че те даримъ Маркови-те двory
 И са-съ двory Марково-то любе».
- Той се нае черна Арапина;
 50 Тогай тергна возъ тесны сокаци,
 Право ойде на ибизданжин;
 Тамъ накрои рухо калудерско,
 И направи капа калимавка.
 И направи златны нараквицы —
- 55 Сышты стана черны калудера;
 Направилъ е до седемъ сенджира,
 И везель дервишко дървеже,
 Съ дървеже одъ юнаци варай,
 Право тергна по бѣли друмове,

- 60 Право ойде града на Пригѣпа:
Тамъ подчукна на марковы порты;
Излезнала маркова-та майтя,
Па му майтя тихо говораше:
«Фала тебѣ, черно калудеро!
- 65 Тука нема Марка-те юнака,
Да Марко е на Скопье високо,
Тамо гради церкви-монастыре,
Заградилъ е светы Димитріе.
Той се тергна черна Арапина,
- 70 Право тергна по бѣли друмове;
Ка' е тергна оловна камджія ¹⁾),
Та удари коня изъ-подъ себе;
Каде минá по бѣли друмове,
Се друмове огень утегнаха,
- 75 Одъ уздá му бѣли пѣни течá;
Одъ гербѣна церни керви течá;
Право ойде на Скопье високо,
Тамъ на монастырь светы Димитріе;
Почукналъ е на пребѣли порты:
- 80 Излезналъ е Марко доберь юнакъ,
Излезналъ е и въедналъ казалъ:
«Фала тебѣ, черно Арапино!
Богъ те бие, Богъ да те убие!
Защо идешъ на наши монастырь?
- 85 Дали идешъ-нешто да ми лыжешъ?»
А онъ си му тихо говораше:
«Фала, Марко, фала, доберь юнакъ!
Да я несамъ черна Арапина,
Нело семъ чернá калудера,
- 90 Де я самъ си одъ света горица —
Одъ монастыро одъ Илендараго;

¹⁾ Кнутъ (тур. слово).

- Той самъ чуло и самъ си разбрало,
 Зашто градишь церкви-монастире,
 И самъ дошелъ на твой монастырь:
 95 Ты че кажешь старѣя да будемъ».
- Той му Марко по ти оговори:
 «Богъ те било, черне Арапине!
 Ты си дошелъ, та ме-мене лыжешь».
- Арапинъ му тихо говорахше:
 100 «Фала, Марко, фала, доберъ юнакъ!
 Оведисе, Марко, и ме слушай:
 Я да четимъ книга повангелъе;
 Ако ли те, Марко, я излыжемъ,
 Ты одсѣчи моя черна глава,
 105 Ако ли те, Марко, я не лыжемъ,
 Ты постави мене старѣя че будемъ».
- И Марко го младо послушало:
 И Арапинъ книга прочетело —
 Съ лѣва рака книга се держаше,
 110 Съ десна рака синджиръ си держеше
- И на Марко на рамо наметна —
 Живъ Марко та у руке улове;
 Пишти Марко, ка'-то люта змѣя,
 Никой нема, Марко да се отме.
- 115 Дочулъ го е хайдукъ дебелъ Новакъ
 Одъ висока Качинова града:
 Справилъ си нему добра коня;
 Тергналъ си е по бѣли друмове,
 Право ойде и право ги стигна,
 120 На Арапинъ тихо говорахше:
 «Фала тебѣ, черна Арапина!
 Каде карашъ Марко-те юнака?
 Знаешъ ли ме-мене и познавашъ?
 Кой самъ юнакъ, одъ коя самъ града?»

Слѣдовалъ, вѣроятно, отвѣтъ Арапина; но сказитель опу-
стилъ его. На отвѣтъ Арапина отвѣчаетъ юнакъ Новакъ:

- 125 «Не ме викатъ Марко доберъ юнакъ,
Нагъ ме викатъ хайдукъ дебелъ Новакъ,
Одъ висока самъ Качина града;
Чемъ да ферлимъ, чемъ да те удѣримъ:
Мытна вода какво порой нѣси,
130 Така тебе бѣда че однесе». А онъ си му тихо говораше:
«Ферляй, ферляй, хайдукъ дебелъ Новакъ!
Ако можешъ мене да утепашъ,
Харамъ да е кралство, што краювашъ,
135 Ако немошъ мене да утѣпашъ,
Да ти видимъ, што юначество имашъ!»
Тергна-ферля хайдукъ дебелъ Новакъ
Со-съ негово лѣпо шестоперче;
Богъ да бие черна Арапина!
140 Завертелъ е дервишко дерведже,
Шестоперче на странѣ отидѣ;
Ферлилъ халка ¹⁾ и него улови.
Тойги стави до два юнаци;
Тія пиштатъ ка'-то люты змиѣ,
145 Дочуло ги Новаково детѣ,
Дете му е Груица-детенце;
Справило нему е добръ коня,
Тергнало одъ свой дворѣве,
Право терчи на бѣли дрѹмове,
150 Право срѣшна и право го пита:
«Богъ те било, черно Арапино!
Каде ходышь и каде си ходыгъ?
И си фаналъ двамина юнаци?
Дошелъ ли си е до моя-та рака,

¹⁾ Петля.

- 155 Да ме видишь, да я кой самъ юнакъ,
Кой самъ юнакъ, одъ коя самъ града?
Не ме викатъ Марко Кралевиче,
Не ме викатъ хайдукъ дебелъ Новѣкъ,
Но самъ язе Груица—детенце,
- 160 Одъ висока самъ Качина града;
Да видишь ли мое шестоперче!
Мытно вода каде порой носи,
Така ты-зи у бѣдѣ че ойдешъ.
А онъ-ти му по ти оговори:
- 165 Богъ те било, Груице—детенце!
Харамъ, што кральство кралювашъ,
Ако немошь Арапинъ утепѣ.
Ферли дете съ леко шестоперче.
Богъ да бие черна Арапина!
- 170 Завертелъ е дервишко дерведже
И буздоганъ на страна бѣде,
Ферли синджиръ и него улови.
Той станаха троица юнаци;
Тѣя пишта, ка'-то люты змін.
- 175 Дочуха ги Новѣкови децѣ:
Исправиха нѣхни добри кони,
Излезнаха, и нѣхъ си е фаналъ,
Фаналъ е черна Арапина.
Той станаха петина юнаци;
- 180 Тѣя пишта, ка'-то люты змін.
Ка' ги дочуль Янко доберъ юнакъ —
Той е Янкуль одъ равно Косово —
Янкуль дочуль одъ неговѣ двори,
Че дружина у руке фанеты;
- 185 А Янкуль е юнакъ надъ юнаци,
Че да ида, дружина да отме.
Той е ошелъ, и онъ си е фанатъ.

- Той станаха шестина юнаци;
 Тія пишта и си са ожаловатъ.
 190 Богъ да бие черна Арапина!
 Ни ги пита, ни имъ добре чини,
 Право верви по бѣли друмове,
 Право д' иде на Стамбола града,
 Да ги кара при царъ султанъ Муратъ.
 195 Дочуло е Секуло—детенце
 Одъ висока града Йорганина;
 Седѣло е дете у одаи,
 Одъ врати му гласи достигная,
 А дете се чудо му чудило, —
 200 Я вечера, а гласи достигаъ;
 Той си мой братя улѡвены,
 Мой братя и моя дружина;
 Може, да са на зло начинеты;
 Я да идемъ, егѣ да ги отнемъ;
 205 Не че можемъ со-съ моя силама,
 Я да платимъ деветъ летургіи,
 Можемъ тогѣй брѣтя да одкупимъ.
 И станало и коня стегнало,
 И тергнало и си е отишло,
 210 И скепо си е летургія плати;
 Право стигна неговы-те дружины:
 И тамо е черна Арапина,
 Живъ ги фанали ¹⁾
 И живъ ги кара,
 215 Тай са близа до Стамбола града;
 И надалекъ робъе заробены.
 Ка'-то стигна Секула—детенце,
 Одалекъ е оно искоало:
 «Богъ те било, черна Арапина!

¹⁾ = фаналъ + и

- 220 Пуштай ты-зи той мой дружина!
 Ни се фалимъ—ни юнагство имамъ,
 Ако, може, Господъ да помогне,
 Ты че знаешъ и люде че видать!»
 Тергна, ферли съ лека буздогана;
 225 А е ферлигъ, а го е ударигъ,
 Исферлигъ го низъ синѣ-то сѣдло,
 И онъ падна на черна-та земня;
 Што ми прешло Сѣкула-детенце,
 Тергнало е сѣбля дипленица —
 230 Диплело е дванаесы диплѣ,
 Носило е у десна пазуха;
 Отпустило е шестина юнаци
 И думало Сѣкула-детенце:
 «Айде! напредъ, черна Арапине!
 235 Каде ч' идешъ, каде че ме водышь?
 Да имашъ ли мѣсто, дека д' име,
 Дека д' име, дека че ме водышь?»
 Арапинъ му се чудомъ учудило:
 Дека д' иде, дека го воды?
 240 Нима д' иде, нима да го воды.
 Земало е Секула-детенце,
 Везело с на Арапинъ глава
 И опло при царъ султанъ Муратъ,
 И му тихо говораше:
 245 «Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
 Мошь честыти да быдышь!
 Ты ми прашташь черны Арапины,
 Та да лова насъ по земни-те,
 И да хода и назе да лова,
 250 А ние сме и на оште живи —
 Братъ по брата и нече да умре;
 Я семъ отелъ шестина юнаци,

- Я семъ седми кодъ тебе семъ дошелъ,
Да ми кажешъ, дагъ ги ты-зе пратышь?
- 255 А царь-си му по ти оговори:
«Фала тебѣ, Секулѣ-детенце!
Я те знавамъ за мое-те чедо
И за тебе нигде душа немамъ;
Ты-си дошелъ, да ми-мене жалишь;
- 260 Я не знаемъ перна Арапина,
Ни ме питай, кадѣ си хѣды,
Ни го знаемъ, ни го попознавамъ,
Дали има негде Арапины;
Я да поидемъ, я че ги утѣпамъ».
- 265 Той му дете по-ти оговори:
«Фала, цару, мошь честитъ да быдешъ,
Я погледни на моя-та коня
И погледни у мой бисаджи,
Што ти носимъ глава, да си видишь:
- 270 А дали глава за ферлянье?»
И дали е, цару, непознавашъ?
И дали чешъ, цару, да си думашъ?
У тебе е дума изпуштена,
Ты чешъ, цару, одговоренъ да си;
- 275 Я семъ сраменъ, и срамо загубихъ,
Я чемъ сега право да си кажемъ:
Че те губимъ, ако да си сакамъ».
- А царь му-се тво говораше:
«Э Секуле, Секуле-детенце!
- 280 Мой-те са дарби найголѣми:
Колко сакашь, толко че те даримъ».
- А Секула ти оговорае:
«Богъ те било, цару, е честиты!
Ни те знаемъ, на те попознаемъ,
285 Ни че ипшемъ, тебе да погубимъ;
Я избавихъ шестина юнаци,

- Избавихъ ги и ги познавамъ,
 Ни ги сакамъ, мене да се кажатъ,
 А то нели, царо, да те гүбимъ».
- 290 А царъ му е ти оговѣраше:
 «Э, Секуле, Секуле—детенце!
 Ты ме знаешъ, язе колко можемъ;
 Ты да сакашъ, ты че ме погүбипъ;
 Молимъ ти се, не дѣй да ме погуби».
- 295 —«Дарба имашъ живѣтъ и здравье».

№ 165.

Трен. окр., с. Бабица; 28 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣ-
 вушки Христини Стояичевой.

(тоже).

- Марко гради деветъ задужбине —
 Ни питае цара, ни визира.
 Па се дочу до честита цара.
 Пушти царо до деветъ талале;
- 5 Талали виче по Будима града:
 «Кой се може юнакъ наванати,
 Да си ване Марка Кралевича,
 При мене живъ да докара,
 Че му дадемъ Босна-Сарай,
- 10 Че му дадемъ двѣ азнаина».
 Богъ да бие черну Арапину!
 Наванусе черна Арапина
 Наванусе—да га Богъ убие!
 «Давай цару-што че ми дадешъ?
- 15 Да я нечу Босну-Сараю,
 Што не ража ни дърва ни камикъ».
 Далъ му царькъ три азне иманя.
 Богъ да бие черну Арапину!

- Ка' отиде на нови пазаръ,
20 Та си купи руо калудерско,
И си купи капу калудерску,
И си земе кнѣге старовремске,
Па си поїде презъ пѣле ширѣко.
Одалекъ га Марко согледало:
25 «Назадъ, назадъ, черна Арапина!»
Арапинъ си Марку говораше:
«Тако д' Бога, Марко Кралевиче!
Да я несамъ черна Арапина,
Нели самъ черна калудера;
30 Я ме води деветъ задужбине,
Да осветимъ деветъ задужбине».
Не сѣтисе Марко Кралевичъ —
Излыжи га черна Арапина;
Уведе га у деветъ задужбине.
35 Проговори черна Арапина:
Тако д' Бога, Марко Кралевичъ!
Я наведи ми твою русу главу,
Да осветимъ твою русу главу,
Па тагая че цѣркве да осветимъ».
40 Навело е Марко Кралевичъ,
Навело е тую русу главу;
Богъ да бѣе черну Арапину!
Вади ключе одъ сенджире,
Та укова Марка Кралевича:
45 На нѣге му три ситна синджія,
На руке му деветъ букадія,
На гушу деветъ куладія —
Укова Марка, Кралевича,
Уковало га и покарало.
50 Писнуло е Марко Кралевичъ,
Писнуло е, колико се може.

- Дочу си Янко одъ Косова;
 Янко дума на стару майтю:
 «Леле мале, леле стара мале!
 55 Писъкъ иде презъ поле широко,
 На гласъ му е побратимъ Марко.
 Янко си е коня посправило,
 Постегнуло до деветъ колана,
 Узело тешка топузина,
 60 Узело лъка бугдозана,
 Та пристигна чернѹ Арапину:
 Пуштай, пуштай Марко Кралевичъ,
 Че те удри(мъ) меджи черны́ очи,
 Че накарамъ три пѣды ѹ земь!»
 65 Проговори чернѹ Арапина:
 «Върляй, върляй, жалба да не ти е!
 Таманъ толко и за тебе алка има».
- Таманъ товѹ думу издумѹлъ,
 И нега у алку турило.
 70 Писнали се двамина юнака
 Писнали се, колико се може.
 Дочѹ ги айдукъ Дебѣлъ-Новѹкъ;
 Айдукъ дѹма на стару-ту майтю:
 «Леле мале, леле стара мале!
 75 Много писакъ преко поле широко —
 Едно си е Марко юнакъ,
 А другѹ-то Янко одъ Косѹва».
- И онѹ е коня посправило:
 Постегну до деветъ колана,
 80 И узело тежка топузина,
 И узело лъка бугдозана,
 Та пристигну черну Арапину.
 Проговори айдукъ Дебѣлъ-Новѹкъ:
 «Тако д' Бога, чернѹ Арапина!
 85 Пущай, пущай двамина юнака,

- Че те удримъ меджи черны́ бчи,
Че накарамъ три педы у земли.
Одговара черна́ Арапина:
«Върляй, върляй, жалба да не ти е!»
- 90 Таманъ, това думу издумало,
И не́га у а́лку ту́рилъ.
Писнали су троица юнака,
Писнали су, колико се може.
Дочу ги Груя вреденъ юнакъ.
- 95 Груя дума на стару-ту майтю:
«Леле мале, леле старо мале!
Много писакъ презъ поле широко —
Едно си е Марко вреденъ юнакъ,
Едно си е Янко одъ Косова,
- 100 Я третье-то айдукъ Дебелъ-Новакъ».
И онó е коня́ посправилó,
Постегнуло до деветъ колана,
И узело тежка топузина,
И узело лъка бугдозана;
- 105 Пристигну черну́ Арапину:
«Пущай, пущай троица юнака!
Че те удримъ меджи черны́ очи,
Че накарамъ три педу у земли.
— «Върляй, върляй, жалба да не би ти,
- 110 Да не би ти жалба останала:
Таманъ толко и за тебе алка́ има».
Таманъ това́ дума издумало,
Удри не́га Груя вреденъ юнакъ,
Та накара три педы у земли,
- 115 Та опу́щи троица юнака.
-

№ 166.

Вранскій округъ, с. Мачкатица; 3 марта 1880 г. записана со словъ Ильи
Николина.

(тоже).

- Марко прави триєсть манастира
У Приморѣѣ мѣсту питоміѣ;
У ни по́пне деведесѣ звоне,
И набави триєсть калѹдера
5 И тридесетъ дяка самоука.
Па кадъ буде у петекъ—у ютро,
Онъ обори деведесѣтъ звоне,
И пѣвали тридесетъ калѹдера
И тридесетъ дяка самоука;
10 Туй не смѣю ити турци у джаміе;
Тежка тужба на цара отіде:
«Чуешь, царе, самъ честиты царе!
Марко прави триєсть манастира,
У ни по́пне деведесѣ звоне,
15 И набави триєсть калѹдере
И тридесетъ дяка самоука,
Па, кадъ бива у петекъ—у ютре,
Кадъ пойдѣ у джаміе
Онъ обори деведесѣ дзвѣне,
20 И пѣвау триєсть калѹдера
И тридѣсетъ дяка самоука;
Туй не смѣю у джаміе ити».
Онъ му прати неколико войско,
Па му рушу триєсть манастира,
25 И погубу триєсть калудера
И тридесетъ дяка самоука.
Той, ми, дѣчу Марко Кралѣвиче;

- Па узъяне Шарца добра коня,
Право иде у Прѣморье добро;
30 Та, ми, виде негѣве-те штете;
Право иде у бѣла Стамбола,
И уиде цару у двѣрове:
Побѣ шаторѣ цару у двѣрове,
Побѣ коне у лѣдину;
35 Па приверже Шарца добра коня,
Па изиде цару честитому —
Бѣле руке до лакти заузви,
Церны берке на раме набѣци:
«Кажы, цару, кудѣ е мое благо?»
40 Тут се стаде царе измѣцине,
Али Марко ближе примѣцине;
Дойде царо до дѣвара —
Па, ми, беркну у свильны джепове,
Та извади стотина дукѣта:
45 «Иды, Марко, у нове меане!
Докле пѣшь стотина дукѣта,
Тю ты правимѣ триєсь манастира
И у нима девѣдєсѣ дзвѣне,
Набавити триєсь калѣдера
50 И тридєсєть дяка самоука;
Свє тю твое благо такѣ да наравнамѣ,
Какѣ што е било;
Салѣ немой, Марко, цѣра да погѣбишь».
Свє му царо, єстє, наравно,
55 И Марко го не є погѣбио.
-

№ 167.

Село Лешко, Джумалійск. окр.; 17 дек. 1879 г. записана въ селѣ Скрино со словъ старушки Авдотьи (Авдоcha) Николицы.

(По порученію Гины Латинина, Марка захватываютъ въ плѣтъ).

Канилъ Марко госте Свето- Одбѣгала, та отишла цару на
 горци, индату,
 Канилъ съ Никулъ день. Та пратила за Марко Крале-
 Отъ се има Марко, да е гости, вите,
 Опште нема рыба моруна. 15 Да го найдатъ, да го фанатъ,
 5 Креналъ Марко на рыба да иде, Те погуби мои-те дружина;
 На срѣшта му Гина Лятинина Па пратиха на Маркови двори,
 И со-съ нея тройца Лятине; Та фанаха Марко Кралевите:
 Оддалекъ му вѣра процураа, Ойдоа цару на индата;
 Одблизу му майка споменя; 20 Не го губи царо Марко Кра-
 10 Извади се леки боздогана, левите,
 Та погуби тройца Лятине; Но го тури младо азнатарче:
 Одбѣгала Гина Лятинина,

№ 168.

Трен. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Яикова.

(Марко Кралевичъ убиваетъ Мусу кеседжію).

Яши Марко коня шаренога,
 Та си шета по люте країне,
 Та си тражи Мусу кеседжію.
 Шеталъ си е три дни и три нощи,
 5 Та па-й се га дрѣмка оборила;
 Якъ конь негѣ изъ-подъ себе везе;
 Та говори Шаренога конь:
 «Дигъ се, Марко, дигъ се —

- Да би се не дигалъ!
- 10 Каквѣ ала у срѣчу не иде;
И Марко си е тагай обудило,
Тагай си е на коня говорило,
И па-й се Марко устрашило:
«Леле коню, леле шаренога!
- 15 Напредъ да идемо, млади че гѣнемо,
Над-задъ че вратемо, люде че ны смѣю;
Айде, напредъ да идемо —
Каквѣ Богъ помѣга».
И усрѣче Муса кеседжія.
- 20 Марко си е говораше:
«Добра срѣча, Мусо кеседжіѣ».
— «Далъ Богъ добро, непознанъ деліѣ!
Какво шеташъ узъ тесне клисуре?
Дали знаешъ, Марко де-ка си е?»
- 25 — «И ты ли си Марка непознавашъ?
Съ Марка думашъ, Марка не познавашъ!
Я самъ пошѣлъ, тебе да се обѣдеме;
Де, върляме лѣке буздоане.
Върлилъ Марко лѣка буздоана,
- 30 Маркова-та се строшила;
Върляли си тежки топузи,
Маркови са стропили;
Па си се вануше у юнѣчке руке:
Борили се три дни и три нощи,
- 35 Марко си е оздолѣ падлю,
Марко си ока и па-й вика:
«Леле виле, леле самовиле,
Леле мое посестриме!
Дѣка сте, тука да сте,
- 40 Да видите Марка!»
Долетели виле-самовиле;
И онѣ му шепнуле на десно-то ушѣ:

- «Да куде су те потайни ножеве?
 Та убоди Мусу кеседжію».
- 45 И онó извади потайне ножеве,
 Та убодѣ Мусу кеседжію;
 Та си умре Муса кеседжія;
 Па не може Марко да се изверне:
 Те, си идú млади кириджіе;
- 50 Окаю виле-самовиле:
 Э, вие, млади кириджіе!
 Та сѣчете сѣрове кюскіе,
 Да се дигне Марко Кралéвиче».
- Насѣкли су сирове кюскіе,
 55 Отверлили Мусу кеседжію,
 Та се диже Марко Кралéвиче.
 Та распрало Марко Мусу кеседжію,
 И си найде двѣ сѣрца у Мусу:
 Едно се борило и преборило,
 60 А другó-то, таманъ, се разгрѣвало.

№ 169.

Соф. поле, с. Чепинци; 2 февр. 1880 г. записана со словъ Атанаса Микинецъ.

(ПЕРЕСКАЗЪ).

(Марко въ адрианопольской темницѣ; его бой съ чернымъ арапиномъ).

- Ферлили Марко Кралевича у Ядрена града голѣма;
 У апасъ деветъ годинъ сѣдѣлъ.
 Царь зналъ, че е Марко погѣналъ.
 Излезла черна Арапина,
 5 Па си посилила—на царь хазни за пира.
 Па се чуди царь, што да чини,

- Што да чини со-съ армазанина;
Пушти телалъ по Цариграда:
«Кой се найме армосанина да погуби,
10 Царь му царство дава».
Наялъ се турчинъ Мехмедъ барьяхтаръ:
Сабралъ петъ стотинъ души млады юнаци,
Та отиде армаса да погуби.
Онъ бѣше у Ямбола града:
15 На голѣма диванъ высѣко сѣдеше;
Ка' виде, да идатъ юнаци да губатъ него —
Онъ бѣше на танки бѣли донове¹⁾ —
Ка' ги виде, а имъ оддалекъ дума:
«Не придете петъ стотинъ юнаци,
20 Жалъ ми е, млады ше гинете».
Юнаци това нештеха да слушать,
Право кодъ него ойдоа;
Онъ стана на подзе,
Одкачи сабля френгя,
25 Па слезна доле на земня:
Та се заверте налѣво, надесно,
Та си погуби петъ стотинъ юнаци;
Туку остана Мехмедъ барьяхтаръ,
Него си живъ улови,
30 Та го на конъ качи —
Подзе му заклопи подъ конъ,
Рацѣ му назадъ веза,
Па го на царь запрати,
Да види царь Мехмедъ-юнакъ.
35 Когá кодъ царо отиде,
Царь Мехмеду дума:
«Фалимъ тебе, Мехмедъ барьяхтары!

¹⁾ Подштаники.
Сборникъ II Отд. II. А. Н.

- Камо ти петъ стотинъ млади юнаци?»
 А Мехмедъ дума на царь:
 40 «Нели я ти дойдохъ? за юнаци не питай». Тога се сети царь за Марко Кралевичъ:
 Да бѣше Марко оште живъ,
 Онъ ште Арапинъ погуби.
 Излезна една баба, та каза,
 45 Че е живъ Марко Кралевичъ,
 Ама у Едренѣ апасъ деветъ годинъ.
 Царь пушти улакъ ¹⁾, да го доведатъ.
 Когá отидоха кодъ него —
 Онъ душа има, сила нема;
 50 Аберджии кажатъ на Марко:
 Я хайде, Марко, да станешъ!
 Че те царь ока». А Марко нимъ дума:
 «Я душа имамъ, сила немамъ,
 55 Сила немамъ да ида»; И улакъ се верна кодъ царь и дума:
 «Марко душа има, сила нѣма
 Кодъ тебе да дбйде»; А царь на улакъ дума:
 60 «Скоро па конъ да го донесете!» И они се скоро вернаха,
 Та го на конъ донесоха. Царь дума на Марко:
 «Знаешъ ли, Марко Кралевичъ,
 65 Зашто те на конъ донесѡа? Знаешъ, Марко, я те носимъ
 Бой да бйешъ». Марко на царь дума:
 «Цару честиты!

¹⁾ Вѣстникъ.

- 70 Мертва душа бой бие ли?»
 Царь на Марко думаше:
 «Какво да чиниме сегѧ?»
 — «Да ми дадешь мухлетъ единъ мѣсець,
 И да ме хранишь овчѣ месо,
 75 Ялово отъ три годинъ,
 И да ме пойшь вино троегодско».
 И царь го храни мѣсець време
 Овчѣ месо ялово.
 Царь дума на Марко тогай:
 80 «Какво да чиниме сега, Марко?»
 Онъ каже: «я мога, ама конъ не мамъ».
 Царь каже: я конѣ имамъ;
 Влезни у яхаръ, та избери».
 Марко у яхаръ влезна, конъ да избере,
 85 За Марко конъ немало;
 Излезна, та на царь дѹма:
 «Цару честиты!
 Да пуштишь телалъ по Цариграда,
 Че ште Марко да свирне;
 90 Никой да се не уплаши;
 Ако ми е конѣ живъ,
 Онъ ште дойде».
 И Марко излезна, та свирна;
 Конѣ му бѣше у Едрене воданоси,
 95 Ка'-то го конѣ чу,
 Онъ се низъ рацѣ отамна,
 Та кодъ Марко отидѣ;
 И онъ бѣше герчавъ ¹⁾ конъ.
 Марко дума на царо:
 100 «Цару, да ми дадешь дваесе дена,
 И конѣ да ми хранишь ечмикъ троёгодски,

¹⁾ Тошій, исхудалый.

- И да го побишь чернó вино».
- И царь го храни дваесе дѣна
- И поѣ го вино троѣгодско.
- 105 Тога е Марко на коня качѣ,
 Та отидѣ на Ямболъ града,
 А Арапинъ армасанъ тамъ не маше;
 Него казаха на друга касабѣ.
- Марко пойдѣ, кодъ него д'иде,
- 110 Та го срѣшна на стрѣдъ патъ:
 Арапинъ му оддалекъ ѡка:
 «Не иды на срѣшта, курвино копеле!
 Че ше младо да загинешъ»!
 А Марко му думаше:
- 115 «Несамъ курвино копеле,
 На самъ Марко Кралевичинъ!
 Стой на бѣлекъ, курвино копеле!
 Я да ферлямъ, я да ферляшь».
- Наферли Арапинъ Марко да убѣе,
- 120 Марко зададе зенгѣя,
 Топузъ у зенгѣя удари;
 Когѣ ферля Марко со-съ топузина,
 Марко Арапинъ у рака го улóви;
 Тога придоха едѣнъ до единъ,
- 125 Па слезнаха съ коне, да се зборѣха;
 Та се три дни бориа;
 Па тратна Арапинъ Марко;
 Сѣдна Арапинъ на Марко,
 Да обчини малко,
- 130 Па послѣ да го сѣче;
 А Марко се имаше силе
 Сила со-съ самовила:
 Тогае Марко пословечки засвири:
 «Вило-самовило!»

- 135 Де-ка да си, кодъ мене да си»;
 Она бѣше у черно море
 У черно море на стрѣдъ, на Ада.
 Ка'-то го чу вила-самовила,
 Она со-съ силенъ облакъ кодъ нихъ отиде;
 140 Та па на Марко дума:
 «Я тебе, Марко, думала,
 У света недѣля бой да небієшь;
 И сега тю да те куртулиша;
 Ты кажи Арапину, облакъ да погледне,
 145 Па извади ножъ, та го рѣспори
 Одъ гочкуръ до бѣло гърло.
 Учинилъ тако Марко Кралевичъ,
 И распрѣ Арапинъ одъ гочкуръ до бѣло гърло;
 Та падна мърша на Марко,
 150 Та три дни не можѣ одъ него да излезне;
 Па минаха лудѣ ябанджии,
 Та Марко одъ мерша извадиха.

№ 170.

Село Бабица, Тренскаго окр.; 18 ноября 1878 г. записано со словъ Дѣши Тодорова.

(Марко Кралевичъ убиваетъ дѣвушну Арвату).

- Юнаци у ловъ пойдоше,
 Та отоше у гора зелена;
 Настануше презъ поле широко.
 У полѣ се нешто побелѣло;
 5 Бутна коня Реля Крылатица;
 Ка' отиде, тамо види:

- Што се белѣло,
Оно било перо пауново;
Онъ тада узелъ е перо да забодѣ,
10 Алъ едва пѣро до колѣна диже.
Ете иде Дена-дзвездалия:
И онъ узѣ пѣро да забодѣ,
И едва пѣро до по́яса диже.
Те стиже Дина-Арнау́че:
15 И онъ узѣ перо да забодѣ,
Едва перо до рамена диже.
Кога стиже Марко Кра́левичъ,
Онъ е перо за калпакъ забодѣ. —
Па подоше презъ поле широко.
20 Пресрѣ́те га Арватка де́войтя,
Та си свертѣ тѣе триѣсти дру́жина:
«Зашто мене перо забодоше,
Нели ми се перо оставило?»
Од́кара ги у града Ма́джара,
25 Затвори ги у кале ма́джарске.
Затвори́ла се триѣсть ю́нака,
Лежали су три недѣ́ли дана:
Ни имъ дала воду да пи́ю,
Ни имъ дала лѣ́ба да ру́чаю.
30 Па послѣ́ е продумала.
«Лежте, лежте, триѣсть ю́наци,
Одъ-за́ране пресвета недѣ́ля,
Я че са-съ васъ Вели́къ-де́нь да правимъ.
Уплаши́се Ма́рко Кра́левичъ:
35 Та си преи́де презъ кале ма́джарско;
Онъ прои́де и коня си преведе́;
Испи́шташе триѣсть дру́жина:
«Ле́ле Ма́рко, ле́ле Кра́левичъ!
Е́га Ма́рко и на́съ си прене́сешъ,
40 Да прене́сешъ прѣ́зъ кале ма́джарско».

- Превелъ си е триестъ дружина —
Ни преведе и кони преведѣ.
Па тагай се на кони качили,
И доръ да се зазоре,
45 Три конака мѣсто утекли,
Осевнуше на шарены мосты;
И тогай Марко продумалъ:
«Чуйте мене, триестъ юнаци!
Че ме стигне Арватка девойтя,
50 Че ме стигне, [да ю Богъ убіе!]
Айде вие да бѣгате,
Я че станѣмъ божя прослятина,
Конь ме криви, и я семъ невидимъ,
Та че седимъ на шарены мосты:
55 Кой че мине, за Бога че сакамъ». —
И отоше си триестъ юнаци;
А остане Марко Кралевичъ,
Остане божя прослятина,
Та си пусти коня кривога:
60 Конь му криви, а Марко не види.
Ете иде Арватка девойтя,
Па на Марко по ти оговори:
«Добрѣ ютро, божѣ прослятино!»
А Марко тага одговорилъ:
65 «Богъ помага, непознанъ деліе!»
Продумала Арватка девойтя:
«Чуешь мене, божѣ прослятино!
Далъ минаше триестъ юнаци?»
Продумала божя прослятина:
70 «Еве стана три недѣли дена,
Какѣ сѣдимъ на шарены мосты,
Нико нема тука да си мине;
Конь ми кривы, а яси невидимъ;
Коня пушти(хъ) по желсна лужья,

- 75 Па нмогу коня да се найдемъ,
Да си идемъ, лѣба да се тра́жимъ».
Тагай слеже Арватка девойтя,
Тай му найдé тогъ кривого ¹⁾ коня;
Укачила божя прослятину.
- 80 Па си по́йде Арватка девойтя,
И продумала на боже прослятину:
«Карай коня́ крѣвога,
Да те водимъ у града Маджара,
Да ти дадемъ лѣба да си ручашъ».
- 85 Напредъ кара Арватка девойтя,
А по нѣй божя прослятина:
Извадила божя прослятина
Извадила саблю изъ-подъ мишку,
Та пресѣче Арватку девойтю;
- 90 Онъ пресѣче, она не усѣче,
Саде си ѣй душе продумала:
«Што мене, што серце прогрі́зуе».
А Марко тагай-си продумало:
«Разъиграй си коня Пеливана,
- 95 Та да си дзенгіе целѣвашъ,
Тебе че си серце уздравѣе».
Разъиграла коня Пеливана,
Навела се да целѣва дзенгію
И тагай се мома раздвоило:
- 100 Половина на земи паднала,
Половина на коня остала.
Погубилъ така Марко юнакъ
- 103 Славну Арватку девойтю.

¹⁾ Sic.

№ 171.

Трен. окр., с. Баба; 7 февр. 1880 г. записана въ селѣ Василевци со словъ
Гиги Тричкова Вирьянова.

(Въ поминѣ ей Марко строи́тъ церкви).

- Марко шета по го́ра зелена,
Та си гради тежке задушбине,
Церной гори бѣли манастири,
У полѣ церква Раваница,
5 И надъ воде широке тюпріе,
По друмове чешме шалдерваны¹⁾.
Питует га своя стара майтя:
«Кому, синко, тежке задужбине?
Даль ги градишь тебѣ на юнаштво,
10 Ель ги градишь майци и пай башты?»
— Ни ги градимъ мене на юнатство,
Но ги градимъ Арватки девойке:
Затворенъ самъ граду Арватину,
Та самъ лежалъ за деветъ година;
15 Верло ми си, майко, додеяло,
Лежаючи у тевна зендена;
Тамо сѣды Арватка девойка
И говори:
«Узетешъ ме, Марко Кралевичу?
20 Я украднемъ ключе одъ тевнице,
Да бѣгамо у го́ра зелена.
Пай се чуди Марко Кралеви́чъ,
Што да чини Арватки девойки, —
Па я казалъ: «узечю те, Арватка девойко!»
25 Па окрадла ключи одъ тевницы;
Та побѣгли у гора зелена.

¹⁾ Пестрый.

- Поболѣсе Арватка девойтя,
 Та лежалá три дни и три ночи,
 Па умрела Арватка девойка.
 30 Ней си градимъ тежке задущбины:
 Церной гори бѣли манастире;
 И у полѣ церкви Раванице,
 И по длѣге воде широке тюпріе,
 34 И по дрúмове чешме шалдерванс.

№ 172.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ Пешни (Петра)
 Тодорова.

(Марко Кралевичъ убиваетъ Крипу самовилу).

- Оде Марко цѣркве Раванице,
 Да си зима чесна почеснина.
 Кага ойде церкви Раванице,
 Церква си е затворена,
 5 Калуджера пословочке зборуу у церква:
 «Проклетъ да си Марко Кралевичъ,
 Кой-то направилъ церкви-те,
 Па назадъ не поверну́лъ,
 Кой направилъ той голѣми мосты —
 10 И на мосты сѣды Крипа самовила
 Сѣды и баждарлакъ зима».
 Тагай си Марко повернуло,
 Та отиде на голѣмы мосты.
 Сегледа га Крипа самовила:
 15 «Бога тебе, незнано деліе!
 Да оштѣ отъ тебе баждарлакъ да зима́мъ —
 Да ли отъ тебе десно око,
 Яль одъ коня нога десница».

- А Марко мълчи, за пусаке держи;
20 Па подритне коня Шаренога.
— «Бога тебе, Марко Кралевиче!
Та ты ли си, курвино копило?»
Па-й Марко мълчи, за пусаки держи.
— «Бога тебе, Марко Кралевиче!
- 25 Я чу тебе три бильтя аризамъ:
Една бильтя—кудъ погледнашь,
Тамо да си видишь,
Друга бильтя—кудъ помислишь,
Тамо да си стигнешъ,
- 30 Третья бильтя, да те роды
Да те роды мужко дете».
А Марко си по тия оговори:
«Кудъ помислимъ, тамо си стизамъ,
Кудъ погледнемъ, тамо се видимъ;
- 35 Ако има одъ Бога даръ,
Че се роды мужко дете.
Да те питами-кой ти рече,
Да узимамъ баждарлакъ на голѣмы мосты?»
Тамо ю стиже, тамо ю сѣче;
- 40 Па си тури главу у зобнице.
Па отиде церкви Раванице,
Та подритна и ѡтвори церкву-ту.
Тагай улезе у церкви богомолство;
Та си узима чесна почеснина;
- 45 И каза си на неговѣ калуджери:
«Зашто затварате церкву Раваницу?
Како самъ ю направилъ,
Не самъ дошелъ да узимамъ
Да узимамъ чесна почеснина;
- 50 Кадъ дойдо сега, да си зимамъ
Да си зимамъ чесна почеснина,
Вие сте церкву затвориле?»

- Оттагай калуджере Марку говорили:
 «Да ты ли ся Марко Кралевичъ?»
 55 — «Я самъ Марко Кралевичъ!»
 Тагай сегѧ Марка причестили.
 И Марко по тѧ оговори:
 «Бога тебе, черни калуджере!
 Имате ли зоба, коня да назобите?»
 60 И опѧ идоше—коня назобише:
 Та узеше торбѹ—зобницу,
 Найдоше главу у зобницѹ.
 Тагай су се калѹджере освободиле,
 Деветъ дена на зѧветъ держали
 65 Держали Марка Кралевича.

№ 173.

Село Ястребецъ (бывшее въ Вран. округѣ) въ Арнаутлукѣ; 5 марта 1880 г. записана со словъ Мили'савѧ Стеванова Румене въ с. Герделицѣ.

(Чудесное сѣмя двухъ золотыхъ яблокъ, данныхъ юнаку Марку дѣвицею).

- Давала мома Марку:
 «На ти, Марко, двѣ златне ябуке!
 Да ги ѣдѣшь у Едрене града,
 Сѣмте сушишь на ясно слунце, —
 5 И да ги посѧдышь царѹ до чадера;
 Па те никне и да расне,
 Па те расне и берго¹⁾ порасне;
 И царь че се чуди, какѧ берго расне;
 Порасне и цвѣтьѣ отѣ да цевти —
 10 Много тѣе цевти, а мало тѣе одержи,
 И царь тѣе се да чуди —
 Да одержи двѣ ябуке

¹⁾ Вм. берзо—борзо, скоро.

- Одъ-благѣ преблагѣ ябуке;
 Царь тѣ ѣдѣ мѣзе со-съ ракію,
 15 Па тѣ чудомъ че се чуди,
 Што су толко благѣ:
 Какво благо царь не ѣлъ,
 Той найблаго изишло».

Учинило тако Марко юнакъ.
 20 Па си лежи царь да спава:
 Мало спая, много сенувая —
 Великъ се сенекъ санувалъ,
 И сенъ му лѣпо приказалъ:
 Да има Марко мому запрѣсену;
 25 Па кадъ пошелъ Марко у войску
 У войску цару на помотъ,
 Та му мома те ябуке дала,
 И онъ е сѣмте посадилъ.

Сказитель не могъ все въ порядкѣ передатъ, и въ концѣ сказалъ: «Што растеше ябуко, мома радуваше се; а што цвѣтеше, она надаше, да е близу свадба. Амо Марко забавише. У сенекъ царь видѣлъ и дозналъ, да е то чудо голѣмо, и рекалъ: кой има мому запросену, недонесену, да иде домъ, да прави свадбу. И отишелъ Марко да прави свадбу.

№ 174.

Лесков. окр. (въ Сербіи), село Рѣпниште, входящее въ область такъ называемаго Дрвена; 5 марта 1880 г. записана со словъ Веселина Маркова.

(ПЕРЕСКАЗЪ) ¹⁾.

(Татаре, посланные матерью Марна юнака, освобождаютъ его отъ янычарь-турокъ).

Дигае Марко Кралевичъ Турчина да разбіе; дигаюсе Турциянычары, семдесѣ Турци-янычары. Рекне онъ: Те, да улазимъ

¹⁾ Сказитель не могъ передать мнѣ въ стихахъ и со всѣми подробностями.

у васъ. Кадъ улегоа у Турци—янычары, они го упоили, па верзали и се усмѣняyse: «Э, Марко юначе! Што те е добро нашло!» — «Што е нашло? «Какѡвъ юнакъ, како лесно пройдехъ!» — «Э Турке! дали може човѣкъ да се откупе со-съ благо?» — Може: до-двѣ куле блага да дадешъ». — Попуштите десну руку, да напишемъ едно ситно писмо, да пратимъ на свою стару майтю. Попустили десну руку. Марко пише ситно писмо, и праты сокола на побратима Милютина и Илю: «Марко Кралевичъ; ютре че га бѣсу; до три кула благо майка да праты, Марка да откупи».

Эво, зеленъ пламенъ изъ кони излази! Што е войска иде, силна войска иде; то е иде майка Маркова: Татары пратила, да откупи мене; благо иде по нѣ.—«Добро ютро, Турци—янычары! Марко ли сте лѣпо верзали?» — «Лѣпо!» — «Айде, атове да играмо—лѣво на десно сабля да завертеме». Извадили Татарс сабле, погубили Турци-янычары и извадили Марка Кралевича. — Э, добры ювацы—побратими! мене извадили изъ вѣчне муке!

№ 175.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 5 дек. 1879 г. записана со словъ дѣвицы Домницы Карадановой.

(Сонъ королевы Милицы).

Заспала е кралица Милица,
 Заспала у света недѣля,
 А заспала, е сонъ видѣла,
 А стануе, а си сонъ казуе:
 5 «Тако м' Бога, честиты царе!
 Каковъ семъ си сонъ сенувало —
 Товей сенокъ у добрѣ да биде:
 «Ясно ми се небо раздвоило,
 Ясны дзвѣзды по земли паднали,

- 10 Влахци¹⁾ далекъ пребѣгали,
 Деница-та керво огрѣяла,
 Я мѣсяцо на наши дворове»;
 Проговори честитого царо:
 «Тако м' Бога, Милице кралице!
- 15 Што—то се е небо раздвоило —
 Напо се е царство довершило,
 Што—то влахци-ге далекъ пребѣгали,
 То влахци—наши мили дѣца,
 Што деница си е керво грѣяше —
- 20 Ты-зи си млада удовица,
 Што мѣсяцъ на наши двѣрове —
 Товѣ си е мой руса глава».
 Дури дума, дума да издума,
 Долетѣли тѣя клетки Турци —
- 25 Погубили честитого цара.
 Останала Милица
- 27 Млада удовица.

№ 176.

Село Верба, Радом. окр.; 29 ноябля 1879 г. записана со словъ крестьянина
 Мины Стоянова.

(Султанъ Муратъ вызываетъ на бой сербскаго князя Лазаря; полное по-
 раженіе Сербовъ).

- Што-то бѣше сербски кнезь Лазаре,
 Ималъ си до четри штерки;
 Оженилъ и на четири краини;
 И си те изба поканилъ,
 5 И поканилъ до четира зета.

¹⁾ Названіе звѣздъ.

- Што покани, уси те му дойдо!
 Постари айдукъ Бранковичъ,
 А помлади Милошъ Кобилитъ,
 А третіе Милана Топлика,
 10 А четверты Лютица Богданъ одъ стара Русія;
 Си те су собаръ присобрали.
 А што бѣше султана Мурата,
 Оно е кавгá заправило:
 Исписало тая бѣла книга,
 15 Та я прашта на стара Сербія,
 «Да му готви войске наголѣмо,
 Да ги готви за три дни;
 Ако ти но войски не приготви,
 Да одаде ключе одъ Призрена
 20 И даде арачь одъ—седемъ годинъ».
 Книге чети кнезъ Лазаре,
 Книге четисо съззи премива:
 Капки капа—соври прогоруя.
 Какъ го види негово-то любе,
 25 Проговори тія лѣни думи:
 «Чуешъ мене, добри кнезъ Лазаре!
 Сака денъ книже преглиждашь
 И се е подъ мустакъ сміяшь,
 А сегá книге преглиждашь
 30 И со съззи е премивашъ».
 А оно ю одговора:
 «Мълчи, мълчи, перволюбице!
 Богъ да бие султана Мурата!
 Заправиль кавга наголѣмо,
 35 Да собирамъ войски за три дни;
 Ако не соберемъ войски за три дни,
 Да си дадемъ ключе одъ Призрена
 И да дадемъ арачь одъ седемъ годинъ».
 Я она му тія лѣпо дума:

- 40 «Небойсе кнеза Лазаре!
Я исписи до четири книги,
Та ги прати на четири краини,
Та ги прати на четира зета,
Да собератъ до четиресъ илядъ войска,
45 Да си ида на равно Косово.
И оно пратиль е до четири книги,
Пратиль е на четири краини.
Собрали му до четиресъ илядъ войски,
И ойдо' на равно Косово,
50 И тамо се битка заправиъ.
Што-то бѣше кнеза Лаза,
Проговори кнеза Лаза:
«Чуете ли до четира зета!
Кой-то може да битка заправи?»
55 Што-то бѣше айдукъ Бранковичъ,
Проговори айдукъ Бранковичъ:
«Я ми дадешъ шесъ иляды оклопника,
Я чемъ тебя земя да воздержимъ».
И нему онъ даде шесъ иляды оклопника,
60 А проклети Бранковичъ!
Оно се со-съ Турчинъ сослизало,
Да издаде стара Сербія.
А што бѣше Милошъ Кобиличъ,
Оно му дума продумало:
65 «Леле дедо, леле мили дедо!
А ты-си, бре, земя издало:
А това е зетъ одъ герчкιάтъ царъ;
Оти нему даешъ шесъ иляды оклопника?»
Я чемъ, дедо, земя да воздержимъ!»
70 Облече Милошъ своя оклопница,
И се качи коню на рамено,
И въеднагъ пристигна на туречка войска;
И просѣче турецка война;

- Кадъ просѣче турецка война,
 75 Срѣтна него кървь до колѣна;
 А кадъ се оно наванъ повернало,
 Срѣтна го кървь у зенгѣи;
 И на деда по ти продумало:
 «Леле дедо, кнезъ Лазаре!
 80 Я самъ турецка война просѣкло!»
 А Лазаръ му по ти оговори:
 «Много ли е турѣчка война?»
 А оно нему одговорилъ:
 «Ни ного, ни малко, кнезъ Лазаре,
 85 Сви су то кокошкарѣ—оризари;
 Я чемъ свичко-то погубимъ».
 И се качи коню на рамена;
 Свичка войска погубило,
 Салъ останали шесъ иляды
 90 Шесъ иляды оклопници,
 Останали со-съ айдукъ Бранковичъ;
 И отишло ние да погуби,
 А не могло да погуби све,
 Само думу продумало:
 95 «Чуете ли шесъ иляды оклопника!
 Кой-то у васъ бѣлъ Мехметъ
 Бѣлъ Мехметъ со-съ бѣлъ мустакъ?
 Да излезне битка да правиме».
 А оно е вече сънѣкъ видѣло:
 100 Дека чея Турци земя да притиснуть,
 И оно че се само битка прави,
 Битка прави со-съ бѣлъ Мехмета,
 Бѣлъ Мехмета со-съ бѣлъ мустакъ».
 Одокнало бѣлъ Мехмета,
 105 Бѣлъ Мехмета со-съ бѣлъ мустакъ;
 Излезнало бѣлъ Мехмета,
 Излезнало битка да прави.

- И тогѣй одказуе Милошъ Кобиличъ:
 «Свершавасе наше-то царство,
 110 И ви чете царство да держите!»
 И соблека негова-та форма. —
 И тогѣй земали Турци наше царство,
 Преземали всячка България,
 Преземали и стара Сербія.
 115 Одъ петъ стотинъ годинъ
 Еве стана двѣ године време,
 Одкадъ се е България избавила;
 Избавиль е царъ Алесандрія
 119 Царъ на стара Русія.

№ 177.

Самоков. окр.; 9 дек. 1880 г. записана въ г. Дупницѣ со словъ слѣпца Нико-
 лы Млечанова.

(Косовскій бой).

(Цѣлмая эпопея).

- Вино піе кнезо Лазаро
 Вино піе одъ града Крушево,
 На Крушево на негово дворе
 Со-съ негово до четири слуги:
 5 Перви бѣше Милошъ Кобилите,
 Други бѣше Косача Иванъ,
 По него Топлица Милано,
 По Милано бано Голубано.
 Сѣднаа на златна терпеца
 10 Ручѣкъ да ручать, вино да пиятъ.
 На кнеза Лазара чаша подадѡа;
 На чаша книга-то достигна
 Одъ Косово поле одъ царъ султанъ Муратъ:
 «Вногу тебе здравље, кнезу Лазаро,
 15 Сербски господару!

- Бери войстя да се біеме;
 Отъ ни е ти рае сиромашна —
 Нематъ парѣ лѣбъ на деца да купать,
 А камо ли на два цара мирѣ да даватъ»!
 20 Кнезо книга прегледало
 Прегледало и на Милошь говорило:
 «Богъ те убилъ, Милошь Кобиличу!
 Ты си вѣренъ и безвѣренъ;
 Ели си ты одъ кобила зацицало,
 25 Одъ ристянски-те законѣ не разбирашь?
 Ты чешъ, Милошь, вѣра да издѣдешъ
 Да издадешъ — на Турци да предѣдешъ
 Да предадешъ — вѣра да потурчишь».
 Охъ, Милоша вели-говори:
 30 «Господаро, сербски кнезу Лазаро!
 Ако баде тая измама одъ мене,
 И мене сабли пресѣкла!»
 Заклело се Милоша во-фъ посты
 Во-фъ четири посты въ година:
 35 Превѣ посты Богородичины,
 Фторы посты Божичевы,
 Трети посты Великевы
 И четверты посты Петровы,
 И туку му и света Неделя,
 40 И туку му и день Великъ-день.
 «Ако биде измама одъ мене-ка,
 Клетва да ме стигна —
 Турци да ме загубать».
 «Слушай мене, слушай кнезу Лазару!
 45 Не одъ мене тая работа;
 Но одъ твое зето Вельчѣ Бранковичъ —
 Той се предалъ се на царь Муратъ
 Предалъ се и потурчилъ се
 Со сто хилѣяды войскы:

- 50 Све ги облече у турски дреи,
Се паднаа Турци янычаре,
А Вельчѣ стана везире;
Облече го царь со златны дреи.
Ако помогне Царь Небесный,
- 55 Со-съ моя сила голѣма
Да ида по Косово-поле,
Да фатають царь султанъ Муратъ —
Тако м' Бога, вѣра ристянска!
Сланина му въ уста турать;
- 60 И ако фате Вельчѣ Бранковичъ
Ако го фате тамо,
Че му одсѣчѣ двѣ-те рацѣ
Рацѣ-те до лактѣ-те,
Двѣ нозѣ до колѣна,
- 65 Отте да издава ристянска вѣра?
Сега, ако семъ живъ,
Въ рацѣ да го фанамъ.
И да стане, да иде на Косово,
Да фати(мъ) царь султанъ Муратъ».
- 70 И отиде Милошъ добаръ юнакъ.
И речѣ му побратимо Косачѣ Ивано:
«Леле, леле, побратиме Милошу!
Ка'-то идешъ на Косово-поле,
А турски не знаешъ,
- 75 Какó зговоръ да зговоришь?
На турци селямъ да дадешъ?
Моле ти се, мой побратиме,
Сѣды ты-зе на пазаде;
Я те се облека у турске дрее,
- 80 Та че идемъ у Косово-поле,
Та че се направимъ младо янычерче;
Я знамъ турски ферсиа —
На Турци селямъ че дадемъ

- И селямъ че земемъ.
- 85 Айде, ты сѣды на назѣде;
 Дай ты ми коня сѣдленѧ,
 Я те вервимъ по Косову полю
 И те идемъ по турска-та ордія,
 Те идемъ, да видимъ-что има?
- 90 Да видимъ — колко войска туречка?
 Да ме чекате до шеснаесте дни;
 Ако не мога, да се живъ дойде,
 Та ме чекайте на осемнаесе дни;
 Не мого ли да стигне на дваѣсеты —
- 95 Ако не мого да стигна,
 Поменъ да ми чините:
 Да идете, да земете отъ «фурне-те
 Да земете лѣбъ, за душа да раздавате».
 И стана Косаче Иванъ,
- 100 Облече се у турске-те дреп,
 Направи се прави янычаринъ,
 Та отиде по Косово поле.
 Та замина презъ Сазли — тюпрія,
 Та флезнѧ низъ Косово поле;
- 105 Ка'-то флезна низъ туречка ордія,
 Селямъ дае, селямъ зима,
 И никой го непознава
 Не познава, те е сербѧчь;
 Всѣкій го вика: «те, хенычаринъ!»
- 110 Петнаесъ дена оды низъ Косово поле,
 Неможе войске да прекоси;
 На шеснаестые денъ отиде
 Отиде при зеленъ чадѣръ,
 Отиде при царь султанъ Муратъ;
- 115 И тамъ сѣдеше Вельчѣ Бранковичъ—
 На царо везиръ стана;
 Со сто хилѧды войска отиде,

- Та потурчи се — вѣра погуби;
Сички му се Турци поклониа,
120 Ка' замина край зеленъ чадѣръ;
Вельчѣ Бранковичъ Іована не познѣ,
А Іованъ Вельчѣ познѣ;
Ама нема какво кавгѣ да подѣгне,
Те се сами найдѣ.
- 125 Стана Іованъ, замина пре силна ордія.
А кнезо Лазаръ думаше на Милоша:
«О Милоше, Милоше моя слуга,
Ты си вѣренъ и безвѣренъ!
Ты издаде земня-та, Милоше,
130 Те я потурчишь, Милоше;
Ты си прати твой братъ Іована,
Ты го прати, та загина на Косово;
Утре и мене те издадешъ —
На Косово и я те погинемъ;
- 135 Я, ми, иды на фурни, Милоше,
Та, ми, купи два гѣба семида
За Іована за душа да раздавамъ».
А Милошъ Лазара не слушаше,
Яаше коню изъяхуваше,
- 140 По три паты по поли излазаше,
Да гледа на Косово — да гледа,
Дали те дойде Іовано?
На третія патъ магла се замагли
Замагли се магла у Косово —
- 145 Маглѣ идеше и росѣ зароси;
У Милошъ се сердце зарадува —
Отти Іованъ живъ дойде;
И Милошъ съ пусула гледаше —
Дали е живъ иде Іованъ?
- 150 И го виде — живъ идеше,
Барьякъ въ рацѣ носеше;

- Ка'-то виде го Милошь,
 У срѣшта му отиде:
 И се срѣтнаха на висока могѣла —
 165 Два брата се пригернаха,
 Чинія здраво, живо!
 Милошь викаше на Іована:
 «Леле побратиме, какво помина?
 По Косово-поле, низъ тѣ пусты Турци
 160 Каквó замина, побратиме?
 Дали има вногу Турци побратиме?»
 А Іованъ на Милошь думаше:
 «Немой ми пита, побратиме!
 Не се чуде, мой побратиме,
 165 Какво Турци са насилѣли,
 Не се чуде цару, какво рани,
 Но земня каквó е держи:
 Колко лѣстя по гóра, побратиме,
 До два ката войстя на земня».
 170 Рече Милошь Кобилитѣ:
 «Э, побратиме Іоване, Іоване!
 Сакыни немой да кажешъ —
 Немой да кажешъ на кнеза Лазара,
 Отти е Лазарь много страшливъ,
 175 Те се уплаши кнезо Лазаро,
 Та земня-та на Турци-те я даде;
 А кога́ идеме на кнезови-ти дворове,
 На Лазарь немой да кажешъ,
 Немой да кажешъ, те има вногу Турци
 180 Вногу Турци по Косову;
 Лазарь тебе те попраша,
 А ты немой да му кажешъ,
 Те са вногу Турци по Косову —
 Отти Лазарь те се уплаши,
 185 Те на Турци земня-та те предаде,

- Те и вѣра-та потурчи;
 Ами, ако те пита Лазарь,
 Ты да речешъ побратиме:
 «Небой, ми, се Лазаре кнезо!
 190 Ни сме четворица побратима;
 Войско ни е за денъ и до пладнине;
 Направи ни четѣри дрѣи сермини,
 Да облечеме юнакъ, да заключиме
 Отъ перчикъ конь до копиту, —
 195 Да облечеме юнака и коня;
 И кога идеме, ты да речешъ,
 Да ни даду ракия три паты преварена:
 Ние юнаци да се напиеме
 И коне-те со-съ вино-то
 200 Со-съ вино прсварено да напойме;
 Отти, кога идеме у войстя,
 Да не гледатъ коне-то,
 Да не гледатъ, де-ка идатъ.
 Даде имъ царо четири дрѣи
 205 Четири дрѣи сермени даде;
 Заклопиа юнаци отъ перчикъ коню
 Отъ перчикъ коню до копита,
 Заключиа сабли за рацѣ,
 И се напия ракия три паты преварена,
 210 И коне-то вино напоиа,
 И си лѣбецъ въ уста натуриа,
 И бутнаа коне ранене:
 Напредъ Милушь, по него Юванъ,
 По Юванъ Миланъ, по Милано банъ
 215 Бано—Голубано;
 Отидоа на Косово-поле презъ Сазли—тюпрія;
 Увлезба у Косово-поле, бре, побратиме,
 Ка'-но неке косаче у некосена ливада;
 А Милушь напреде вревеше —

- 220 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво — надесно,
 Еднашь маше, триесе глава паднеха;
 По Милушу Іованъ вревеше —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
- 225 Маше нагѣво—надесно,
 Еднашь маше, дваесе главе паднеха;
 По Іованъ Миланъ вревеше —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво — надесно,
- 230 Еднашь маше, петнаесе главе паднеха;
 По Милано бано Голубано —
 Ка'-но маше саблю нагѣво
 Маше нагѣво—надесно,
 Еднашь маше, десетъ главе падаха.
- 235 Кусія, ка'-то некои косаче
 По некосена ливада;
 Косія, косія, отидоа до зеленъ чадеръ,
 Отидба при царь султанъ Муратъ.
 Ка'-то отидоха тамо, бре, побратиме,
- 240 И видеха четворица Турци
 Четворицы со златны дрехи облечены:
 Не се знае, койе царь султанъ Муратъ?
 А везиръ бѣше Вельчѣ Бранковичъ;
 Милошь-оно назадъ конѣ поверна,
- 245 Да си иде кодъ князо Лазарь,
 Да си иде на града Крушево;
 Заминаха презъ Сазли-тюпрія;
 Собраха се четворица побратима,
 Да си идатъ кодъ князо Лазарь;
- 250 Еле си Милушь досети:
 «Меле Боже, исполай ви!
 Какво си бѣше клетва заклеа,
 На цару сланина фъ уста да тури(мъ),

- А язе забравихъ!
255 Те се вернемъ надира,
Отъ клетва да не мина»;
А Іованъ побратимъ му думаше:
«Поверштантя проклята бива!
Немой се поверштаты!
260 Клетва те ни стигне!
Та те, ми, загинешъ
Те загинешъ, побратиме Милушъ!
Та нема тебе да прежалиме,
Отты ние, братку, безъ сабля
265 Безъ сабля останеме».
А Милошъ Іованъ неслуша:
«Дури не иде, да се вернемъ;
Да идемъ на чадеру — кодъ царь султанъ,
На цара сланина-та въ уста да туримъ!
270 Оты да се невернемъ?
Оты одъ клетва те останемъ?
Мене князо нете, да ме вѣрува,
Нете, да ме има вѣра».
Па стана Милушъ, назадъ се верна.
275 Отиде на зелене чадеры;
— Видеа га риджале-те и рекоа:
«Цару честиты Мурату!
Иде Сербячу, сербячу иде!
Иде, да се молба моли,
280 Да му простышь Сербія,
Да му простышь Булгарія,
Иде рака да те цалува;
Амо немой рака да му давашь,
Е му дай одъ нога чижма да цалува».
285 Дойдѣ Милошъ Кубилите;
Наклони се да цалува нога,
Та извади остра сабля

И убоде царь султанъ Мурата,
 И му тури въ уста сланина¹⁾.
 290 Амо одъ Милоша отишло юнатство,
 А одъ царь султанъ Мурата царство.
 Поверна си Милошь Кобилите;
 Поверна се, да си иде презъ Косово
 Да си иде на Крушева града,
 295 Да си иде при князо Лазаро;
 И си иде, и си сѣче Турци.
 Та замина на Сазли-тюпрія.
 Немогоа Турци да уфану
 Да уфану Милошь Кобилите;
 300 Посрѣшнали една стара баба
 Стара баба булгарка;
 Дадое два фѣса желтици:
 «Кажи, бабо, научи не,
 Какво да фатиме то-зи юнака
 305 Того юнака Сербяка;
 Него фанемъ, да погубимъ:
 Те доста маки расплака,
 И доста жены довицы останаха,
 И доста дѣца безъ бапти,
 310 Безъ майти-сираци остаха;
 Кажи, научи ны, старо бабо!»
 И баба булгарка за пары
 За пары бѣше лакома;
 Отъ Турци пары зема,
 315 Та юнака на Турци издаде:
 «А, бре, Турци, Турци янычаре!
 Товѣ ли искате, да вы научимъ?
 Я идете, соберете одъ Косово

¹⁾ Въ обнародованныхъ доселѣ пѣсняхъ съ этимъ сюжетомъ этой чер-
 ты не встрѣчается; въ первые она является въ издаваемой мною цѣснѣ.

- Одъ Косово сабли половини,
320 Соберете, наредете по Сазли-тюпрія,
И земéте слама ержаница,
Та покрійте со-слама-та отъ-горе,
Да си не гледа сабля по тюпрія;
Кодъ-то иде Милошь сербляка,
325 Кодъ-то иде одъ Косова силенъ
И не види, што има подъ слама-та,
Кодъ-то премине по тюпрія,
Те си кóню пресѣче нозе-те;
Коню те падне на тюпрія,
330 А Милошь одъ коню на земя те падне;
Вие тога изъ-подъ тюпріи излезнете,
Та фанете Милошь сербляка,
Та го фанете, та него погубете.
Ваша воля да се напу́лни!»
335 И Турци това нея послушаа:
Направи́ха, нареди́ха сабли по тюпріи,
И со слама ги покриа,
И подъ мосту си се скриа,
И чекаа, Милушь да ми́не.
340 И отамъ идеше Милушь,
Таманъ, да мине презъ тюпрія;
Силно идеше и невидеше,
Што има предъ него;
Таманъ, на тюпрія да мине,
345 Коню се нозе пресѣче до колѣна,
Падна коню на калдерма,
И по него Милошь по земя се полужи.
Тогай Турци излезнаа
Излезная изъ-подъ тюпрія,
350 Та фанаа Милуша Сербляка,
Та го прикараа при цару

При цару на мизличу ¹⁾:
 «Какъвъ изетъ да му дадѣме?
 Дали на колъ него побіеме,
 355 Или со саблю да го постѣчѣме?
 И мизличу имъ рекоа:
 «Немойте го на колъ побиваѣты,
 Отти е онъ царски измичія,
 Отти е го князь пратилю,
 360 Пратилю да му земля утѣма;
 Идете, со сабля глава му земѣте»,
 И отидоха Турци янычаре
 Та го турна на Сазли-тюпрія
 На Сазли-тюпрія—на краю,
 365 Тамо го турна, со сабли мачна:
 Три дни мачна, глава да му земать,
 Еле бѣше пандзуръ на него заключень;
 Еле се на Милошъ ногу досади,
 Ногу досади, тешко додея:
 370 — «Подигнете ми десна мустака,
 Та извадете ключе одъ мустака,
 Та отключете пандзуръ одъ глава,
 Та одъ мене го соблечѣте,
 Тога лесно те мене погубите».
 375 Послушали него пусты Турци,
 И мустакъ му подигнаха,
 Извадна ключе одъ мустака,
 Та отключи пандзуръ одъ глава-та,
 Та соблекоха Милуша сербляка,
 380 И земаха сабля туречка,
 Та на Милуша глава отрѣзаха.
 И тога царъ султанъ Муратъ умре.
 Одъ десна страна Милуша погребаа,

¹⁾ Собрание, совѣщание (тур.).

- Одъ лѣва-та страна царь Муратъ
385 Царь султанъ Муратъ погребоха;
Та направиа темеръ,
Да се знае — кой е гробъ Милушевъ,
Кой е гробъ на царь султанъ Муратъ.
Па тога станаха Турци
390 И аберъ прѣтна на княза Лазара
На Лазара — на Крушеву граду:
«Вногу здравье, князу Лазаре!
Тебе-ти слуга погина —
Погина те Милуше сербляче;
395 Ние го погребае.
Ты имашъ ли време, князо Лазаре,
Земня-та на ни предавашъ,
Или опште имашъ борба да се боришь,
Или съ молба да се молишь,
400 Иль съ кавгѣ земня предавашъ.
Ако имашъ, куветъ, князо,
Бери войстя да се біеме». —
И тогѣ отиде книга-та
Отиде на града Крушево
405 На князь Лазарово дворъ.
И Лазаръ бѣше излезнало
Излезнало — по двори се шѣташе
А за ручѣкъ чекаше, —
И книга-та на него достигна
410 Достигна на рацѣ-те;
Лазаръ на стрѣдъ двори сѣдна
На стрѣдъ двори на камикъ сѣдна,
И си книга на колѣно разви;
Та си книга прегледа и пречети,
415 И се силно расплака —
Слызи по суратъ порунѣ:
Деле Боже! што да правимъ?

- Како на Турци на срѣшта да излезнемъ?
 Да излезнемъ, Сербія да отъедемъ,
 Да отъедемъ отъ туречке раѣ?
 420 А царица-та Лазарица на Лазара говораше:
 «Небойсе, князе Лазару,
 Князе Лазару, честиты наши князу!
 Да пратиме до четири, до петъ книги
 Да пратиме на града Услика
 425 До оной-ги (у) Услика Стефана
 И до слуга му Первозбра,
 Да калезать, да собиратьъ
 Сички народъ ристянски:
 Што е одъ майтя родъено
 430 Да потечеть, ка'-то вода,
 Каквѣ-то Дунавъ иде на море,
 Таквѣ нарѣде да иде на Косово,
 Да се биятъ за родъ-вѣра,
 Вѣра да куртулисать,
 435 Да куртулисать Сербія и Булгарія».
- Князо книга писа,
 Та я прати на Услика града
 До оной-ги у Услика Стефана,
 Де-то Крайна чуваше,
 440 На Мушата¹⁾, на Немція.
 Таманъ бѣше сѣдналъ Стефанъ —
 Сѣдналъ на златна-та тарпеца
 Вечера да вечера,
 И на вечера-та книга-та достигна:
 445 «Айде, Стефане, стегай коне
 Стегай твое берзе коне,
 Айде, да идешъ на Косово;
 Ка'-то вода иде на море,

¹⁾ Непонятно намъ это слово; не Молдавія ли?

- И ние така да ѝдеме на Кóсово,
 450 Да се биеме съ Турци за-радъ вѣра».
 Распрати книги по сичке градове
 До сичке-те нашіе начельници,
 Да збиратъ наро́до —
 Да идеме на Кóсово-поле.
- 455 И потекоа сичке млади сербѣчи,
 Потекоа, ка'-то вода на море;
 И се проштваю дѣца со-съ майти
 Со-съ майти и со-съ башты,
 Прошка зимаю одъ майти и одъ башты,
 460 Отты идатъ на кервь
 Идатъ на Кóсово кервь те проліватъ,
 А башты-те и майти-те плачатъ,
 Плачатъ и на дѣца-та думаа:
 «О чедо, моя рожба!
- 465 Ка'-то идете на Кóсово,
 Какъ е живи да се виде́ме,
 Какъ е васъ да прежа́лиме?
 Вие, ка'-то идете на Кóсово,
 Кервь просі́пате тамо,
- 470 А кой те глѣда насъ на старо време?»
 И потекоа Сербѣци юнаци на Кóсово,
 Потѣкоа, ка'-то вода на море,
 И си дофтасаа Кóсово, та се би́ха;
 И се би́ха три бо́дины,
- 475 Вногу кервь се проліяше:
 Конче плі́ваше у кервь до сѣдло́-то,
 Юнаци се заруни́ха по поле,
 Ка'-то сно́пе по нива;
 Кервь текна́, ка'-то рѣ́ка голѣ́ма.
- 480 И Стефано одъ Усли́къ станá
 И станá со слуга си Первозора:
 Я́хнаа си свои два берза коня,

- Та заклопѣа пандзуръ за себе
 Одъ перчика коню до купиту,
 485 И заключѣа сабля за рацѣ,
 Та пойдѣа на Кóсово;
 Та пойдѣа по вечерно време
 А придоа зорѣ че зазорѣ
 На сѣло Реплянову; на чешма Бѣгличка
 490 Слънце ги изгрѣа тамо;
 Тамъ найдѣа на чешма-та,
 Тамъ найдѣа триесе мѣми
 И найдѣа педесѣ невѣсты,
 Каде бѣа бѣло платно;
 495 Невѣсты-те платно бѣаха,
 А мѣми-те калпацѣ кервави мѣаха;
 И юнакъ Стефанъ одъ коню слезна,
 Кѣмъ да си прошѣта, вода да напѣи
 Да напѣи на чешма студена;
 500 И виде Стефанъ тридесе девѣйти,
 Како мѣаха тридесе калпацѣ господарски,
 И ту виде князовѣ калпакъ
 Со златны-те чѣленкове
 И съ безцаны-те каменѣе;
 505 Позна го Стефанъ одъ Услѣка,
 Позна го по кѣме-то,
 И позна го по писмѣ-то,
 Позна и се сильно заплака;
 И на мѣми-те говори:
 510 «Ойле, мѣми, мѣи сестры!
 Ойле, невѣсты, мѣи снаи!
 Де-ка найдѣхте тѣа калпацѣ
 Та ги тука на чешма донѣсохте,
 Да ги мѣете одъ керви-те?
 515 Чѣда да мѣи сте! право да кажете!»
 И мѣми-те на него казува:

- «Ние отидоме на рѣка Сазлица ¹⁾,
 Да бѣлеме това бѣло платно;
 А рѣка-та бѣше кервава —
- 520 Еденъ катъ вода, а три катъ кервь имаше —
 Люде носаше, ка'-то снопе по нѣва;
 Не можѣме у рѣка платно да убѣлиме,
 И си вернали на чешма Бѣгличка,
 Да обѣлиме платно-то,
- 525 Да уміаме одъ кервь калпацѣ». —
 — «Дѣ-ка ги моме найдѣхте?»
 — «Найдоме ги край рѣка Ситница —
 Тамо ги ми намѣриме,
 Та ги донесеме, да уміаме одъ кервь».
- 530 Види юнакъ Стефанъ види,
 Да юнаци на Косову изгинали —
 Изгинали седмдесе краля
 Со-съ нѣна сичка рожба:
 Юговите Богданъ одъ града Крушево
- 535 Изгина со-съ деветъ сина,
 Бано изгина со-съ дванаесъ побратиме,
 И загина Косаче Јовано
 Со-съ десетъ побратиме,
 И загина Топлица Милано
- 540 Со-съ дванаесе братучеда
 И четири нлѣды народъ,
 Што со-съ него водеше,
 Сичке тамъ погинаха, —
 И калпацѣ у рѣка ушли.
- 545 И Стефанъ си коне яхна
 И по него слуга Первозоръ;
 Отидоха презъ Сазли-тюпрія,
 Та отидоа на Кѣсово-поле

¹⁾ Такъ въ этомъ мѣстѣ назваеъ эту рѣку сказитель.

- И улезнаа низъ турска-та ёрдія;
 550 Ка'-то влезнаа у турска-та ёрдія,
 Слуга Первозоре излезе напреде,
 Та извади саблю одъ ножници,
 И по него Стефанъ одъ Усликъ;
 Та влезнаа, ка'-то нѣкои косаче
 555 По нѣкоа ливада зелена, у турска ёрдія;
 Каквѣ-то косаче трѣва-та косаха,
 Тие со сабли човѣци губеа:
 Ка'-то маше сабля слуга Первозора
 Ка'-то маше на лѣво, на десно,
 560 Еднашь маше, триесе главе паднаха;
 Ка'-то маше сабля одъ Усликъ Стефанъ
 Ка'-то маше на лѣво на десно,
 Еднашь маше дваесъ петъ главе паднаха.
 Отидоа до зелени чедеры,
 565 А на тама-го Вельчѣ Бранковичъ,
 И той Стѣфана познѣ:
 И дигна стрѣла шестоперка,
 Одъ чадеръ стрѣла ферли,
 Та удари слуга Первозора,
 570 Про сердце него прониза:
 Падна слуга Первозоре одъ конь
 И загина тамо — у Кóсово.
 Ка'-то видѣ Стефанъ одъ Усликъ,
 Та се уплаши, и назадъ се поверна,
 575 Та побѣгне, у Сербія отидѣ
 Отидѣ на града Крушево
 Отиде на Лазарове двори,
 Та придѣ и извика се:
 «Охъ, леле, майко, царице Лазарице!
 580 Загина нашъ царо, твой господаро!
 Турци уземаха Сербія и Булгарія!
 Айде, царице, да бѣгаме!

Стегни дванаесе кучиѣ,
 Напани ги со златни минцеве,
 585 И да земешъ одъ Лазарь корона-та
 И да земешъ двѣ-те свои дѣца,
 Да бѣгáме у Немечка-та земя;
 Немой, да препаднеме на туречке радѣ,
 Оты, ка'-то земать корóна-та,
 590 Ка'-то земать и дѣца-та,
 Ни те сме робье до вѣкъъ.
 И зема царица дванаесе кучиѣ,
 Натовари ги съ иманье,
 Та бѣга со-съ дѣца-та
 595 Та бѣгá у Немечка земя.
 И дѣца-та тамо израснаха
 Педесé годинъ тамъ живѣяха
 И акыгъ научи на школѣ;
 Па се излезба изъ Немечка земя
 600 У Турци се отемнаха
 И си Сербiя земаха.

Въ заключеніе сказитель замѣтилъ, что онъ знаетъ досказать, какъ продолженіе этой объемистой пѣсни, дальнѣйшую исторію борьбы Сербовъ съ Турками до новѣйшаго времени. Но время не дозволило ему передать мнѣ эту пѣсню цѣликомъ; онъ спѣшилъ съ своими товарищами въ странствованіе по селамъ.

№ 178.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Дѣши Тодорова.

(Прекращеніе общенія между юнаками послѣ Косовской битвы).

Равно ми е съянде огрѣяло.
 Марко слезалъ одъ добрóга коня,
 Та го шета по Косово-поле.
 Дружина му по тія оговóри:

- 5 «Бога тебе, Марко Кралевичъ!
 Дали ты не можешъ,
 Или конь не може,
 Али самъ-си Господъ не дае?»
 Тагай си Марко по тѣя огóвори:
 10 «Кадъ си бѣше у Косово поле,
 Та газише кърви по зенгю,
 Самъ си Господъ пошелъ,
 Виделъ и рекалъ:
 «Нема инатъ! да бѣгамо!»
 15 Тагай си рипнали та побѣгли!
 Тагай изайде Реля Крылатичъ,
 Тагай изайде Муса кеседжия,
 И изайде Момчило доберъ юнакъ,
 И изайде дете Груяничъ,
 20 И изайде дете Мияильче —
 Тагай су се дружина раздвоили.

Замѣч. При этомъ сказитель прибавилъ, что этотъ бой на Косовомъ полѣ вели Болгаре.

№ 179.

Село Бабица, въ 6-ти верстахъ отъ мѣстечка (паланки) Брезника; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина Дѣши Тодорова.

(Женитьба Милоша юнака на Маріѣ «Бѣлоградкѣ»).

- По двору оды Милошъ добаръ юнакъ,
 Емъ си оды, емъ уильно гледа.
 Питала га та негова майтя:
 «Зашто одишь и уильно гледашь?»
 5 — «Деле, мале, стара мале!
 Зашто нечешъ, да мене оженишь?

- «Еве стана деветъ година дена,
Како тражимъ за тебе прилика,
Пай не можемъ прилику да найдемъ:
10 Дека найдемъ за тебе прилика,
Тамо нема за мене роднина,
Да ми дойду, и па да отидемо;
Таманъ отидо у Бѣлградъ,
Тамо найдо' за тебе прилику,
15 И пай найдо за мене роднину.
Проклетъ е Марко Кралевичъ!
Надкупи ми Мару Бѣлоградку,
Надкупи ю и уводи».
- «Леле, мале, старо мале!
20 Далъ е близа, иль е далеко?»
— «Леле, синко, Милоше юначе!
Ни е далеку, ни е яко близа:
Оде вечеру коня да поранишь,
Одзарана коня да уянешъ,
25 Че да ойдешъ на Бѣлиградове,
Че си видишь Мару Бѣлоградку.»
И онó е майтю послушало:
Одвечеру коня наранило,
Отзарану рано уянуло,
30 Емъ га яна, емъ си говори:
«Леле коню, леле Пилатицу!
Ситно скачи, далеко упружи,
«Да идемо на Бѣлиградове,
Да видимо Мару Бѣлоградку».
35 Та отоше на Бѣлиградове,
Отидоше на Марины двори:
Моминъ дворъ пълнъ си сватове,
У сватове той чесна тарпеза,
У тарпезу кумъкъ и старойтя,
40 Яли Мара меджи два девера,

- Два девера, два перья оката.
 — Отишелъ е Милошъ добаръ юнакъ,
 Отидѣ си предъ млада девера:
 «Помозъ Богъ, два млада девера!
 45 Приведете вашу милу снау,
 Егаби ми у руку цунула,
 И я чу даръкъ даруемъ,
 Чу дадемъ двѣ жълте желтице».
- Девере се тага одговорили:
 50 «Чуешъ мене, непознанъ делиѣ!
 Е неможемо снау приведѣмо; (Sic)
 Е си слезни о(д) доброга коня,
 Та си сѣдни у чесне тарпезе,
 Редомъ че невѣста да нелива».
- 55 — «Я не могу одъ коня да слазимъ,
 Я на цара поцту нѣсимъ».
 Привели су Мару Бѣлоградку:
 Пружи руку, она га целива;
 Онъ е даде двѣ жълте желтице,
 60 Па си бъркне у свилне пазуке,
 Та извади кърпа и бришима:
 У кърпу-ту ситънъ бисеръ вѣрзанъ,
 Та расипа тѣя ситанъ бисеръ.
 Навели се два млада дѣвера,
 65 Да си беру тѣя ситанъ бисеръ.
 Тадъ се суна Милошъ добаръ юнакъ,
 Та докача Мару Бѣлоградку,
 Та утури коню на тертію.
 Подигне се два млада девера:
 70 Нима юнакъ, нима мила снаа;
 Отърчаше Марку и казаше:
 «Е си дойде непознанъ делия,
 Та оте Мару Бѣлоградку,
 Оте си ю, па и однесе».

- 75 Марко рипи низъ чесне тарпезе;
Яну коня' каписески,
Терчи саблю тесиджиски,
И по Марка кумокъ и старойтя,
Я по кума деветъ стотинъ свата.
- 80 А онъ си е далека утекалъ,
Чакъ утекалъ у ситне рѣке,
Извадилъ е ногу низъ зенгію.
Питала га Мара Бѣлоградка:
«Зашто вадишь ногу низъ зенгію?»
- 85 — «Върло ми се жеде додіяше,
Чу да слезнемъ, воду да се піемъ».
А Мара е Милошу думала:
«Немой, море, одъ коня' не слáзи,
Че ни стигне Марко Кралевичъ,
- 90 Тебе че си младо погубити,
Али мене назáдъ че верне,
Твой си конекъ робъ че му буде;
Еве имамъ той блага ябука:
На ти той блага ябука;
- 95 Она че ти жеди растурити».
Милошъ узé той блага ябúка,
Та си руча презъ поле широко.
Обърнусе назáдъ на трагове,
Пристигълъ га Марко Кралевичъ,
- 100 И по Марка кумекъ и старойтя,
Я по кума деветъ стотинъ свата.
Развикасе Милошъ, добаръ юнакъ,
Па си беркну у свилне пáзуке,
Та извади двѣ бѣлѣ мáраме,
- 105 Та ги даде Мари Бѣлоградки:
«На ти-тебѣ двѣ бѣлѣ мáраме,
Са-съ една ти очи проверзати,
А са-съ друге преко тебе, па за мене,

- Чу да пуштамъ коня Пилатицу,
 100 Ега пренесе преко Дунавъ;
 Марко нече Дунавъ да прегáзи.
 Узело тага двѣ бѣлѣ мара́ме —
 Са-съ одну очи проверзала,
 А са-съ друга преко него, та за ню;
 115 Онъ извади коня́на камджія,
 Та удари коня Пилатицу,
 Та прелетѣ преко бѣли Дунавъ;
 Нигде нема ногу да удáри,
 Та си прејде отудъ преко Дунавъ;
 120 Тагай слезе Милошъ добаръ юна́къ
 И па слезе Мара Бѣлоградка,
 Самъ се конекъ по край Дунавъ шета.
 Яли Марко до Дунаво опрѣло,
 Па не може да Дунавъ прегáзи.
 125 Па си стане Милошъ добаръ юна́къ,
 Та целива коня крылатога;
 Яли Марко одовуда ока:
 «Богъ те било, Милоше юначе!
 Зашто си со-съ коня целивашъ,
 130 Не целивашъ Мару Бѣлоградку?»
 — «Я чу со-съ коня и Мару целивамъ,
 А ма та(д) съ кога че си ойдешъ,
 Съ кога́ че си кума одведешъ,
 134 Съ кога́ че си сватове одведешъ....»

№ 180.

Джумал. окр. (въ Макед.), с. Селиште; 10 дек. 1879 г. записана въ Душницѣ
со словъ Николи Иованова.

(Смъртъ Милоша юнака на Носовомъ полѣ).

Ранилъ Милошъ коня Маркушана
 Ранилъ пребрана пшеница,
 И го поилъ вино тригодишно.

- И проговори царо Стефано;
5 «Э, Милоше, Милоше капетане!
Турци са усиля, земля те ны земають.
Я Милошь вели-говори:
«Небой, ми, се, цару Стефану!
Што имамъ конче ранено,
10 Я земля-та не давамъ,
Турчинъ да ти земе;
Да си премѣна, да си нареда,
Да сѣднамъ товѣ сино сѣдло,
Да сѣднамъ сѣдло на кона,
15 Да му стегна деветъ колана
Деветъ колана люты смоци,
Я на зенгii двѣ люты змii,
И да си зѣмамъ мое потайно оружiе!»
Па премѣнилъ се Милошь,
20 Па наредилъ се Милошь,
Сѣдналъ на кона сино сѣдло,
Коланѣе му турилъ деветъ смока,
На зенгii двѣ люты змii,
Па си яхна кона Маркушана,
25 Па си ойде кодъ царо кодъ Стефана,
Та на царо вели-говори:
«Погледай, цару, погледай —
Прилега ле ми?
На сѣдло деветъ смока,
30 На зенгii деветъ люты змii!»
Я царо му вели-говори:
«Постой, Милоше, постой!
Да те погледамъ!
Што ти прилега, деветъ коланы-смоци
35 На зенгii — двѣ люты змii!»
И Милошь му вели-говори:
«Я подай ми вино тригодишно,

- Кона да си напоя».
Царю му подагъ вино тригодишно;
40 И Милошъ кона напоигъ,
Та си яхна кона Маркушина,
Яхна низъ поле широко,
Та си оиде у Косово поле:
Та си извады лека воздогана,
45 Та заверте на лѣво, на десно,
Та исѣче клетки Турци.
Па си оиде кодъ царю, кодъ Стѣфана
Та на царю вели-говори:
«Видишь ли, царю, што самъ юнакъ!»
50 Я царю му вели-говори:
«Ште е пусто Косово-поле,
Ште е турчинъ утахнало».
И Милошъ яхна кона Маркушина
Яхна низъ поле широко:
55 Та си заверте на лѣво, на десно,
Та исѣче клетки Турци;
Па си яхна кона Маркушина,
Та си оиде кодъ царю кодъ Стефана;
Я царю му вели-говори:
60 «Какво Милоше? какво направи?
И Милошъ му вели-говори.
Я царю му вели-говори:
«Погледни, Милоше, погледни!
Пусто е све Косово-поле,
65 Што е турчинъ утахнало,
Доде-къ е крвь проперснала,
Се турчинъ утахнало.
И Милошъ па яхна кона Маркушина,
Та си яхна да иде низъ поле широко;
70 Я царю му вели-говори:

«Стой, милоше, стой!
 Самъ не иды, заръ те погинешь».
 Товá си е Милошь не слушалъ:
 Па си ойдé у Косово поле,
 75 Та погиналъ Милошь.

№ 181.

Г. Радоміръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

Момчило юнакъ заделжался.

Момчилъ си е борчокъ заборчило —
 Запраило девѣтъ воденицы,
 И запраило деветъ валявицы;
 Си-те деветъ у бѣдá далó,
 5 Па-й не може бѣдá да одбѣди.
 Дума дума Момчилова майтя:
 «Эй, Момчиле, Момчиле юначе!
 Когá биде рано одъ-зарано,
 Изведы ме на нови пазаре,
 10 Егáби цанá учинило,
 Та егаби борчокъ одборчило»;
 Тогáй дума дума Момчилово любе
 Дума дума Момчилу юнака:
 Та што че ти майтя учинити?
 15 Я мене кáрай на нови пазаре,
 Егáби ты ништо цанá учинило».
 И Момчилъ си тога дума продумало:
 «Я се оми и оплеты,
 Че те кáрамъ на нови пазаре
 20 Че те карамъ, да те препродаемъ».
 Извель е Момчилъ вреденъ юнакъ

- Изведе низъ тесне чаршін,
Одведе я на нови пазаре.
Богъ да бие черна Арапина!
- 25 Запраша си Момчи́ла юнака:
«Кадé во́дышь Э́лена невѣста?
Даль е водышь, саярь да гледа,
Иль е водишь, да я препродавашъ?»
И Момчилъ му дума продѹмѹе:
- 30 «Не я водымъ, саярь да гледа,
Но я водымъ, да я препродавамъ».
Сказалъ тогай черна Арапина:
«Ніюйна цана́ колко че биде?»
Тогай сказалъ Момчилъ вреденъ юнакъ:
- 35 «Ніюйна цана́ двана́есе и́льяды».
Богъ да бие черна Арапина!
Извишисе више надъ дивани,
И си о́ка Момчи́ла юна́ка:
«Момчиле! одведы Э́лена невѣста!»
- 40 И Арапинъ колко брѹи, толко забрѹи.
И Момчилъ, кадъ дало Э́лена невѣста,
Излезнало низъ-срѣдъ, низъ чаршін,
Излезнало и вѣднакъ заплака́ло;
И верна се двана́есѣ и́льядъ,
- 45 И си зема Э́лена невѣста,
Па я во́ды низъ тесны чаршін;
У срѣшта му турчѣ саратли́че —
Дума дума Момчи́ло юна́ка:
«Эй, Момчиле, Момчиле юначе!
- 50 Кадé водышь Э́лена невѣста?
Даль я водышь, саярь да си гледа,
Иль я во́дышь, да я препродавашъ?
Ни я водымъ, саярь да си гледа,
Ель я водымъ, да я препродавамъ».
- 55 Праша́ло е турче саратли́че:

- Ніойна цана колко че биде?»
Момчилъ юнакъ казалъ:
«Ніойна цана дванаесе ильядъ».
Извиши я више на диванá —
60 Колко брои, толко заброи,
И си гледа Елена невѣста;
Одведе я турче саратличе
Одведе я на негóви двори;
И си дума турче саратличе:
65 «Тако м' Бога, Элено невѣсто!
Ка огрѣе това ясно сѣнце,
Напредъ удри у мой двореве;
Какó ты дойде у мои двореве,
Ни ми грѣе това ясно сѣнце,
70 Ни ми е одъ дровѣе слана опадать».
Тогай сказа Елена невѣста:
«Ела, брате, да те попоштемъ!»¹⁾
Легнало турче саратличе,
Легнало на Елена на скуты,
75 И она земá, да го поште,
И у косма-та му намѣри
Намѣри три златна влáкна, —
И му сказа Елена невѣста:
«Слушай мене, турче саратличе!
80 Че те пращамъ, право ми кажешъ —
Немой, да ме лажешъ! —
Да се кажешъ—имашъ ли нишанъ?»
Продумá му турче саратличе:
«Кога бѣше мой стара майтя,
85 А я било дете у пѣлены,
И оставила мой стара майтя
Оставила майтя вретено,
И я самъ падналъ, та се самъ ўбилъ,

¹⁾ Искать въ головѣ вшей.

Одъ то́ва ни́шанъ има́тъ».

- 90 И тога́й сказа́ Э́лена не́вѣста:
 «Да се скажешь, одъ́ ко́я си ро́да?»
 Оно́ сказа́, одъ́ ко́я е ро́да.
 Какъ́ се сказа́, одъ́ ко́я е ро́да,
 То́гава Э́лена не́вѣста при́вернала
- 95 Не́го си вѣ́рно при́вернала,
 Де-ка́ си е но́енъ вѣ́ренъ бра́токъ;
 И тога́й-си про́дума́ на турче́ саратли́че:
 «Да пра́тима за Мо́мчила́ ю́нака —
 Оно́ се но́го у борчо́къ заборчи́ло»;
- 100 Тога́й дума́ турче́ саратли́че:
 «Ты́ си би́ла мо́я ми́ла се́стра,
 Я че́ окне́мъ до де́ветъ та́яла,
 Че́ това́римъ до де́ветъ мь́ски има́нье
 И де́сеты пайто́въ со-сѣ́ тебе́,
- 105 Е́га си Мо́мчилъ́ ю́накъ,
 Што-то́ е борчо́къ заборчи́лъ,
 Е́га си борчо́къ одборчи́».
 Дума́ про́дума́ Э́лена не́вѣста:
 «Чу́ешь мене́, бра́тичко!
- 110 Ты́-зи има́нье испра́ти
 До де́ветъ мь́ски има́нье,
 Де́сета жы́ты же́лтици».
 Про́дума́ турче́ саратли́че:
 «Се́строле́, се́стро Э́лено!
- 115 Ка́ ойдешъ́ тво́й дво́реве́,
 Да сѣ́дышь ни ма́лко, ни но́го —
 За́берешъ́ тво́й де́чица́, се́стро,
 Послѣ́ да гле́дашь, се́стро-ле́,
 Ка́кво че́ ми́ ясно́ слѣ́нце о́грѣе́,
- 120 А́ на́йрано́ роса́ че́ ми́ опа́дне
 Опа́дне одъ́ мо́и дво́рове́.
-

№ 182.

Г. Радомиръ; 29 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

Жена Момчила юнака измѣнница; ее за измѣну напозываетъ самъ шумъ.

- Дума дума Момчилово любе:
 «Ей Момчиле, Момчиле, юначе!
 Ты-зи спишь у ладны одаи,
 Сви дружина лова уловили,
 5 Сви са дружки курбанъ износили.
 И Момчилъ му дума продумуе:
 «Чуешь мене, мое первнѣлюбе!
 Ты-зи, стана три дни и три ношти,
 Какó съ мене ты-зи се играешь,
 10 Неси далó малко сенъ да земемъ»;
 Па-й Момчилъ опетъ продумуе:
 «Я пóсправи моя коня шестокрыла,
 И ми тури пушки и ножеве».
 — Богъ да бие Момчилово любе!
 15 Оно си е штро и óпако;
 Когá било рано одъ зарáно,
 Пойде любе, кóня да му спрáви:
 Подъ коланé раны развертѣло,
 И на кóня кры́ла оперлѣло,
 20 У пушке му вода насипáло,
 А ножи му кены заканѣло.
 И си ойде Момчилъ добаръ юнакъ,
 И си ойде при сини ёзера;
 Побѣ конье, та си коня верза,
 25 И си чека той сура елена.
 И се мина ни малко, ни много,
 Та-й убилъ той сура элена;
 И го качи коню па тертѣя;

- Па си бутна презъ поле широко;
30 Оддалекъ се гласи зачуюя,
И Момчилъ си дума продумуе:
«Бѣгай, коню, какó-што бѣгашь!
Пущай, пушко, какó-што пущаше!
Сѣчи, саблѣ, какó-што сѣчеш!»
- 35 И Момчилу конѣ продумало:
«Ей, Момчиле, ей вреденъ юначе!
Богъ да бѣе твое первнѣлюбе!
Кагá биде рано одъ зарано,
Онó ми е крылá оперлѣло,
- 40 И ножи тѣ кѣни заканѣло,
Пушки тѣ вода насипало».
Доде конѣ дума да издума—
Богъ да бѣе черна Арапина!
Эте иде со-съ три хѣльяды души,
- 45 И си гоня Момчила юнака;
Па-й си Момчилъ на коню говори:
«Бѣгай, коню, какó-што бѣгашь!»
Достигналъ е на неговы двory,
И си óка сестра Перусія:
- 50 «Чуешь мене, сестро Перусіе!
Отвори ми той порты желѣзны!»
Я сестра му дума продумуе:
«Слушай мене, Момчиле юначе!
Богъ да бѣе твое первнѣлюбе!
- 55 Излега ме оно, да ме плетѣ —
Заплетѣ ми косы за темель дирѣци»;
Я братокъ ю дума продумуе:
«Скуби, сестро, косы че ты нѣкне,
А брата дека че намѣришь?»
- 60 И она е брата послушала,
Та си свое косе оскубла.
И тогай си Момчилъ продума:

- «Слушай мене, сестро Перусіѣ!
Я улѣзѣни у ладни зевницы,
65 Та извади платно бабучерно,
Та го ферли презъ върхъ
Презъ върхъ-презъ кале то». — Богъ да бѣе Момчилово любе!
Оно си е па-й пресѣкло
70 Това платно бабучерно,
Да не мине Момчилъ вреденъ юнакъ.
— Богъ да бѣе черна Арапина!
Оно си е Момчило стигнало:
И си вана черна Арапина
75 Та си вана Момчила юнака.
Што-то бѣше Момчилово любе
Што че нему ¹⁾ дарба да даруе:
Што-то бѣше Момчилови кълпакъ
На Момчило на въръ—на глава,
80 А на Арапинъ до саме рамена;
Што-то бѣше Момчилови кожувъ
На Момчила надъ колѣна,
На черна Арапина до черна-та земя.
И тогай му Момчилъ дума продѹмуе:
85 «Чуешъ мене, черна Арапина!
Каковъ юнакъ онай издава?!
Та тебе ли добро че поминемъ?
И Момчилъ му тагай дума продума:
«Слушай мене, черна Арапина!
90 Я ме пушти малко мегданъ да земемъ;
Я си кáчи висока дивани,
Та си ѣды при сестра Перусія». —
И Арапинъ е Момчило пустило.
Па си зема Момчилъ вреденъ юнакъ

¹⁾ Т. е. Арапину.

- 95 Та си зема сабля на зглабове,
 Што се віе, ка-то люта змія,
 Па си вана Момчилъ вреденъ юнакъ,
 Та си вана сабля на зглабове,
 Развертесе налѣво надесно,
 100 Та обори до три хильядъ Турци,
 И си вана черна Арапина
 Со-съ два перста душа му извади.
 И си вана негово-то любе:
 Ископало дупка до поясъ,
 105 И намаза лой и катранъ,
 Па запади негово-то любе;
 Момчилъ піе вино одъ три годиниъ.
 И си піе лютица ракія,
 109 А любе му борина ¹⁾ свѣтеше

№ 183.

Трен. окр., с. Бабица; 24 ноября 1879 г. записана со словъ крестьянина
Дѣши Тодорова.

**Жена Момчила спознала съ Релей Крылатицей, который, съ ея помощью,
убиваетъ юнака Момчила.**

- Момчило има то любе убаве.
 Често, често на пазаръ иде.
 Кага иде на голѣмы пазаръ,
 Се се найде съ Релю Крылатицу,
 5 Са-съ Релю оба се додѣмаю,
 Да затрію Момчила юнака,
 Да се узму съ Рели Крылатица.
 Па си дойде Момчилово любе.

¹⁾ Лучина.

- Питалъ ю Момчилъ добаръ юнакъ :
- 10 Чуешь мене, мое первнѣлюбѣ!
Какó идешъ на пазаръ голѣмы,
Дали нешто ты за мене чуешь?»
—«Чуемъ, Момчилъ, да како не чуемъ:
Е се бѣя у деветъ краля
- 15 Деветъ краля одъ деветъ краинѣ,
Е се бѣя за твоя-та сестра,
Па не смѣю ко тебе да дойду.
Еве стане деветъ година дена,
Како смо се са-съ тобо узели,
- 20 Ручѣкъ прави сестра Ангелина,
Онá че тебе лесно измами;
Айде, да ти правимъ той сладке вечере.
Уготи му той сладке вечере,
Е су сѣдли, та су вечерали,
- 25 Вечерали и думу думали:
«Отъ-заранъ пресвѣты Илинъ день,
Кага́ буде на день на Илинъ день,
Ты си лови сурога елена,
Е си лови да како ли курбанъ
- 30 Курбанъ на Илинъ день;
Айде легни, да малко поспишь,
Я че справимъ коня крылатого». Момчилъ лежѣ, та си и заспáло.
Тага́ станало неговоѣ любе ,
- 35 Та улезне у ладне яхъары,
Та му справи коня крылатога,
На коня́ му крыла изгорѣла,
Што остало, подъ коланъ турѣло,
У пушке му воде насыпало,
- 40 Я и саблю му съ кану канусáло,
Я маждракъ одъ воре стрóшилo,
Па улезне у ладне одаѣ,

- Исокале Момчила юнака:
 «Дигъ се Момчилъ, дигъ се,
 45 Да бихъ се не дигалъ!
 Бѣлѣ зоре зазориле,
 Кадъ че идешъ елена да ловишь?»
 Рипи Момчилъ на тенке кошуле,
 Станало е и любе питало:
 50 «Справи ли ми коня крылатого?»
 — «Справила самъ коня крылатого,
 Натурá(ла) пушке у пабуре,
 Закачи(ла) саблю на тертію,
 И га стегну(ла) до деветъ колáна».
 55 — Уяну Момчилъ коня крылатого,
 Та си ойде у гóре зелене,
 Та си сверну на длубоки езеръ,
 Тамо чека сурога елена,
 Тамъ че дойде воду да се піе;
 60 Пуче пушка у горе зелене:
 Зачудисе Момчилъ добаръ юнакъ;
 Дори да се Момчилъ начуди,
 Склопила га та силна войска;
 Терже пушке, да съ пушке біе,
 65 А у пушке му вода насипана;
 Терже саблю, да се съ сабля сѣче,
 А му сабля съ кану коносано;
 Терже маждракъ, да са-съ маждракъ бode,
 А маждракъ му одъ вори истрошено;
 70 Бутна, са-съ коня да бѣга,
 На коня му крыла изгорѣла;
 Што е могла, са-съ ноги бѣгало,
 Чекъ утече на негови двори,
 Сахатъ мѣсто одалека ока:
 75 «Чуешъ мене, сестро Ангелино!
 «Отворъ двора вратъкъ, да утечѣ(мъ)»

- А она брату си одговара:
«Клето твое первнѣлюбѣ,
Заплетѣ ми коси за дирѣци,
80 Та немогу, брале, да отворимъ».
А Момчилѣ тага проговорилъ:
«Тегни, сестро, косе-те искуби:
Коса ти че ютре поростѣ,
А братокъ нече да поростѣ».
85 Искубла е косе низъ главу-си:
«Леле, брале, Момчилѣ юначе!
Ключи нема, да двори отворимъ».
— «Я улезни, сестро Ангелино,
Я улезни у ладне одае:
90 Тамо има платно бабучерно,
Та га верли презъ бѣли дувари,
Ягаби се конекъ довануло,
Ягай би ме презъ дуваръ пренѣло».
Изнѣла е платно бабучерно,
95 Върлила га презъ бѣли дувари:
Таманъ се конекъ довануло;
Она кучка тага искочило,
И носила той остри нѣжници,
Прерѣзала платно бабучерно
100 Пай се юнакъ назадъ повернуло;
Достиже га тѣя силна войска,
Уловила Момчила юнака,
Уловише и пай посѣкоше га;
Сѣчена глава зборуваѣла:
105 «Леле, сестро, леле Ангелино!
Да си мнешъ на студни кладенци,
Дека има три тополя дървѣя,
Тебе че косица порасте».
— Отворише Момчилове двори,
110 И дадоше Рели момчилову кожувъ;

- Загърну га Реля Крылатица:
 Што Момчилу плечи-те держало,
 А Рели се по земли влачило;
 И дадоше му момчилове чизме;
 115 Убулг е Реля Крылатица:
 Што Момчилу една ногá стои,
 А Реля и двѣ-те турило,
 Пай не може чизму да изпълни;
 Дадоше му Момчилову саблю:
 120 Што Момчило на персъ въртѣло,
 А Реля не може одъ земли да подигне,
 А то не-ли на персъ да увѣрти.
 Продумалъ е Реля Крылатица:
 «Вала Богу за чудо голѣмо!
 125 Овай юнакъ зашто е погину́ло?
 Ка не може онъ да се чардоши,
 А то не ли я да се чардошимъ».
 Уловилъ е то Момчилову любе,
 Посѣкло е Момчилову любе,
 130 Дека си е Момчила истрѣви.

№ 184.

Село Бабица Трех. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ шестидесяти-
 лѣтняго старика Божила Янкова

Груя юнакъ убиваетъ Момчила юнака и его жену Милицу.

- Эй Милице, Милице Загорко!
 Одкадъ се мие се-съ тебе узели,
 Не си ойдѣмо у тая мила роднина,
 Ни си ойдѣмо у тая мила теснина;
 5 Да си се младо омиешь,

- Да главу да си оплетѣшь,
И да си омѣсишь тія виты колачи,
И да си наточишь жыте здравице,
И да си туришь семдесѣ стрѣла,
10 Па да си идѣмо у тая мѣла рѣдина,
И у тая наша т'снина.
Пай си су пошли презъ горе зелѣне;
Пай си е Момчила върло дремка одремало.
Момчилѣ Милици говоре:
15 «Я окни, Милице, та запой».
А Милица му говоре:
«Не смѣемъ, Момчилѣ, несмѣемъ;
Че ме доче Груя, младъ юнакъ,
Че ны млади погуби».
20 — «Не бойсе Милице, не бойсе,
Де окни та запой».
Милица окнула та запояла,
Одъ гора е шума опадала;
Дочулъ е Груя добаръ юнакъ,
25 Та е стигалъ Милицу младу господжу
Са-съ семдесѣ дружина.
Фърляле стрѣлѣ-те Момчилѣ,
Та истепалъ семдесѣ дружина,
Та самъ си остагъ Груя добаръ юнакъ.
30 Тай се вануле у юначне руке,
Па се борили три дни и три ночи;
Я Груя по тія оговори:
«Приди Милице Загорко,
Я приди, я приступи,
35 Я мене помогни,
Я Момчила помогни».
И она-та пришла,
Та приступила,
Та помогнула Момчилу,

- 40 Та се на Грую гачникъ скинулъ;
 Пай си Груи върло нажалѣло,
 Та се на Момчило надви́ло,
 Па и Милицу погуби́ло,
 44 Па се верна на неговѣ доми.

№ 185.

Кюст.-Бан. окр., с. Жилинци; 3 дек. 1879 г. записана со словъ Стоймена
 Атаносова.

(Дойчинъ больной юнакъ поражаетъ чернаго арапина, повелѣвавшего въ
 г. Солуни).

- Посели́се, посели́се черна арапина,
 Посели́се по Сѳлуна града:
 На день руча крава яловица,
 И си руча по двѣ фурни лѣбъ,
 5 И піе по двѣ бочви вино
 И третя-та люта ракія;
 Ношкѣмъ любѣ мома и невѣсты
 Ношкѣмъ люби, денеска ги губи.
 Редомъ реда по Солуна града,
 10 Се редомъ редѣкъ изреди́ло,
 Редъ е дошелъ до Дойчинова сестра́.
 Дойчинъ лежи́ младъ-боленъ-юнакъ,
 Дойчинова сестра по дворовѣ-хѣды,
 По двѣровѣ хѣды, дробны съззы роны,
 15 Дробне съззы рони, бѣли рацѣ троши;
 Я Дойчинъ-тъ тія разговара:
 «Тако м' Бога, сестро Ангелино!
 Дали си те, сестро, досади́ло,
 Ели ты си, сестро, ядно доди́ло,

- 20 Мои злавья често тураючи,
Мои керви често перенячи?»
И одговорѣ сестра Ангелина:
«Поселила се черна Арапина,
Поселиласе по Солуна града —
- 25 На день ядѣ по крава яловица,
И ядѣ по двѣ фурни лѣбъ,
И шѣ по двѣ бочви вино
И третя-та люта ракия,
Ношкѣмъ любѣ момѣ и невѣсты
- 30 Ношкѣмъ любѣ, денеска ги губи;
Редъ е дошло до твоѣ-та сестра,
А ты лежишь тридеветъ години:
Низъ очи ти муи пролитале,
Низъ кокале-то трава проникала».
- 35 И проговорѣ Дойчинъ боленъ юнакъ:
«Набери гайлѣ, сестро Ангелино,
Улезны си у ладны яхъры,
Та извади моя добра коня,
Деветъ годинъ тимаръ не чинена,
- 40 Деветъ годинъ вода непобена,
Деветъ годинъ коня некована,
И улезни шарены одаѣ,
Та си земѣ сабля димискія;
Па си пойды низъ Солуна града,
- 45 Конѣ воды Петеръ налбадино,
Да ти кове конѣ вересія,
Ако станемъ, скапо че му платимъ,
Ако умремъ, алагъ да ми чини, —
И однесы сабля димискія,
- 50 Однесы я на Ангела ковачъ,
Да подостры сабля димискія,
Да я остры божѣ вересія,

- Ако станемъ, скапо че му платымъ,
Ако умремъ, алагъ да ми чини».
- 55 Отишла сестра Ангелина.
Налбать, ковачъ тѣя проговорѣ:
«Ако давашъ твое бѣло лице,
Я че ковѣмъ Врана коня
Че ковѣмъ божѣ вересія, —
- 60 Ако давашъ твое бѣло лицѣ,
Я че подостримъ сабля димискія
Я че подострымъ божѣ вересія». —
И заплакасе Дойчинова сестра,
И опла се Дойчиновы дворове,
- 65 Па си верза коня ладны, бре, яхѣре,
Тури сабля на Дойчинова глѣва;
И проговорѣ Дойчинъ боленъ юнакъ:
«Иды, сестра у Солунска чаршія,
Ойды си при млады чифутинъ,
- 70 Донесы триста латы платно,
Да постегнемъ мои гнили косты».
И ойде Дойчинова сестра
Ойде си у Солунска чаршія,
Ойде при млады ѣврѣинъ,
- 75 Та зема триста латы платно —
Она сака триста латы,
Онó даде триста и трѣесе.
Стегна Дойчинъ, бре, гнили-те косты,
Па си яна негова-та коня,
- 80 И си земѣ сабля димискія,
И си земѣ лека буздугана —
Ногу лечка — деведесе ока.
Па си пойдѣ низъ Солуна града:
Огинъ свѣтнинъ низъ солунска калдерма
- 85 Отъ шта? коня, коня нековѣна.
И проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:

- «Я излезни черно Арапино!
 Черно Арапино, биволешко лайно!»
 И говори черна Арапина:
 90 «Назадъ, назадъ, суо сушенице!
 Немашъ кervъ, сабля да напобишь,
 Немашъ месо, коршумъ да наранишь».
 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Не тужи Бога, черна Арапино!»
 95 Излезнала черна Арапина.
 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Я ты ферляй, черна Арапино!
 Я ты ферляй, я че да ферлямъ»!
 Ферлило е черна Арапина,
 100 Ферлило е съ лека буздогана —
 Дойчинъ го дочекá со-зъ зенгiя;
 И проговори черна Арапина:
 «Чекай, Дойчино, ошь еднашь
 Ошь еднашь да гаджамъ»;
 105 Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 «Чекай, черно Арапино!
 Ты си ферлялъ, па я че фёрлямъ»;
 Ферлигъ е Дойчинъ боленъ юнакъ,
 Удари го съ лека буздогана,
 110 Удари го у пёрво-то серце:
 Падна Арапинъ одъ Врано-то коне,
 И проговори черна Арапина:
 «Удри, Дойчине, удри, оште душа има»;
 И проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
 115 «Еднешъ мріемъ, еднешъ семъ родилъ»;
 Тогай пукна черна Арапина.
 Па си яхна Дойчинъ боленъ юнакъ,
 Па си яхна тая Врана коня;
 Та си ойде при Петеръ налбатинъ:
 120 «Я излезни, Петеръ налбатинъ!

- Ковалъ си ми конѣ вересія!
 Излезни, скапо да ти платимъ»!
 Излезна си Петеръ налбатинѣ,
 Одсѣче му Дойчинъ тая руса глава;
 125 И ойде Дойчинъ при Ангела ковача:
 «Излезни, Ангеле, ковачу!
 Подостригъ си сабля димискія!
 Излезни, да ти платимъ»!
 Излезна си Ангелъ ковачъ,
 130 Одсѣче му Дойчинъ тая руса глава.
 Па си земѣ до двѣ руси главы,
 Па си яхна тая Врана коня,
 Та си ойде при млада евреинъ:
 «Я излезни, млада евреинне!
 135 Давалъ ми си триста латы платно,
 Кѣлко сакашь одъ мене да платимъ?»
 Проговори, бре, млада евреинъ:
 «Э, Дойчине, млада, бре, юначе!
 Кѣлко любишь, толко че ми платишь»;
 140 Дойчинъ му плати двойно
 Платы двойно, што му чини.
 Па си ойде Дойчинъ на двѣрове.
 Разверза си Дойчинъ бѣло платно,
 144 И душа му на-часъ излезнала.

№ 186.

Трем. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова.

(Дойчинъ больной юнакъ порамаеъ чернаго арапина, повелѣвавшиаго въ
г. Будимѣ,

Пѣселесе черна Арапина,
 Пѣселесе по Будима града;
 На да(нъ) руча по вурниѣ гѣба
 И си пѣ по една бѣчва люта ракиѣ,

- 6 И си піе по една бѣчва вино;
Посили се по Бѣдима града:
Нѣночь люби по една гиздава девойтя.
Редомъ реди по Бѣдима града,
Редъ си дошлѣ до болнога Дойчина:
- 10 Болны Дойчино имало
Имало едну добру сестру;
Она по двѣры оды,
По двѣры оды бѣле руке кърши
И си рони дробне съзе;
- 15 И сгледа ю боленъ Дойчинъ:
«Леле сестро, леле мила сестро!
Зашто си по двору одышь,
Дробне съзе ронишь,
Бѣле руке кършишь?»
- 20 — «Да какво дробне съзе не ронишь?
И каквѣ да не кършимъ руке?
Посилисе черна Арапина,
Та си люби нѣночь по една девойтя,
Редомъ реди по Бѣдима града,
- 25 Редъкъ се дошелъ до насъ —
Дошелъ до болнога Дойчина».
Проговори Дойчинъ боленъ юнакъ:
«Да улезнешъ, сестро, у ладны зевниці,
Да изнесешъ бобучерне платно
- 30 Бобучерне платно деведесе аршина,
Да увертемъ мом болне косты;
Да улезнешъ у добре яре,
Да изведешъ коня босатина,
Да га вѣдишь Петру албѣтину,
- 35 Божья вересія да га кове,
Да улезешъ у ладне дзевниці,
Да узмешъ саблю рджавицу,
И да носишь на мѣбга побратима,

- Да подостри божья вересія.
 40 Ютре чѣ я се вратити
 И чѣ имъ платити.
 Послушала мила добра сестра.
 И носила му сабля-та
 На негова побратима;
 45 Онъ не стѣлъ да подостри сабля
 Да подостри божья вересія,
 Но рекалъ:
 «Ако дашь свое-те бѣле лице,
 Да подостримъ саблю рджавицу».
- 50 И водила му коня Петру албатину,
 Да укове коня босати́на
 Да укове божья вересія,
 И албатинъ рекалъ:
 «Ако давашъ бѣле лице,
 55 Че ти ко́ве конче вересія».
- И она тогай назадъ поверну́ла,
 Повернула и на брата се казала;
 Заплакала мила добра сестра.
 Рекалъ тогай Дойчинъ боленъ юнакъ:
 60 «Извѣди ми коня́ босати́на,
 Дай ми саблю рджавицу,
 Пріведи коня́ на бѣлъ камикъ».
- Довела коня добра сестра.
 —«Держъ коня, сестро, да, се качимъ!»
 65 Укачилъ се Дойчинъ на доброга коня,
 Па-й тогай разигра дѣброга коня.
 Разигра низъ Бѣдима града
 И рекалъ: камо-тъ черна Арапина?
 Айде, на старе бѣлеге,
 70 Айде, бой да правиме сеги!»
 И станули на старой бѣлегъ.
 Рекалъ Дойчинъ: черно Арапино!»

- «Връляй на Дойчина болнога
Връляй лъка бѣздованя,
75 Што-то има деведесе ока».
Върлилъ черна Арапина
Върлилъ тежка бѣздованя,
Бóланъ Дойчинъ го у руке дочекалъ.
— «Па се чекай, черна Арапино!»
80 Я върлямъ тежка бѣздованя!»
Овърлилъ Дойчинъ бóленъ,
Та га накаралъ у земи
Накаралъ деветъ аршина;
Тага е пришёлъ Дойчинъ юнакъ,
85 Та му отсѣкалъ русу главу,
И ю турилъ коню у зобнице.
Па тага разигралъ коня
Низъ Бúдима града,
И ошёлъ на Петра албатина:
90 «Излезъ, излезъ, Петеръ албатинъ!
Да ти платимъ, Петре албатине,
Што ми си кова́лъ коня!»
Петеръ не смѣе да излезне;
Па излезнелъ Петеръ албатинъ.
95 — «Ела, да ти платимъ!»
Излезнелъ е Петеръ при́ не́га,
Дойчинъ извади свою-ту саблю,
Та му осѣче русу главу.
Па тага отиде на Павла побратима:
100 — «Излезъ, излезъ, Павле побратиме!
Да ти платимъ саблю,
Што си ми подострилъ».
Излезнелъ е Павелъ побратимъ:
Мане Дойчинъ со-съ саблю,
105 Та му главу осѣче.

Па тага отиде дома Дойчинъ,
 Та размѣта деведесе лакта платно,
 Што-то бѣше на неговѣ болны косты,
 108 И се съ душо раставило.

№ 187.

Село Жабленъ, Радом. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ болгарскаго
 , солдата Ивана Дмитриева.

(тоже).

Боленъ лежи Дойчинъ добаръ юнакъ;
 Тай лежалъ деветъ годинъ време:
 Веч му се кости разлежалѣ.
 Богъ да бѣе черна Арапина!
 5 Редомъ реди по Будима града:
 На ношъ люби гиздави невѣсты,
 На деньъ люби гиздаве девойти.
 Дочула е Дойчинова сестра,
 Па си рони тѣя дребни слѣзы.
 10 Съопазилъ е Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Па прашуе дильберъ Ангелина:
 «Дали те се досадило, мене чуваючи,
 Та си толко жално ты заплачешъ?»
 А она му по тѣя оговори:
 15 «Не ми се досадило, тебе чуваючи,
 Но Богъ да бѣе черна Арапина!
 Редомъ реди по Будима града,
 Редъ са дойдѣ на наши дворы,
 Та за това я толко жално плачемъ:
 20 На ношъ люби по моми гиздави,
 И си ядѣ крѣва яловѣца,
 И си пиѣ деветъ бочви вино».
 И е братѣкъ по ти оговори:
 «Я ми дай, сестро, платно бабочерно;
 25 Умотамъ това клѣто сердце,

- И да справимъ това добаръ конь.
 Когá додалá му платно бабочерно,
 Опаса се юнакъ, отегна́се,
 Па си ста́на, та си справи́ своя добра конь,
 30 И си зе́мá своя тънка са́бля,
 Па си яна́ своя добра коня,
 Па излезна́ на росна лива́дя.
 Съпази́ га черна Арапи́на:
 Па си рипна черна Арапи́на,
 35 Па си я́на своя добра коня;
 Оудале́къ се юнаци поздравя́.
 Побѣгна́лъ е Дойчинъ добаръ юнакъ;
 Ферли́лъ се черна Арапинъ,
 Удари́лъ е Дойчина добра юнака
 40 Удари́лъ е у десно у зенгя́;
 Поверна́се Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Та у́дари черна Арапина,
 Удари га ме́джи двѣ-то очи—
 Въедна́къ се очи испърснали.
 45 Па си ойде Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Па си ойде́ дѣма на дворо́ве,
 Па слезна́ одъ сво́й добра коня,
 Па си улезна́ на своя постельта:
 Съопаса́лъ е платно́ бабочерно,
 50 И въедна́къ се съ душо растави́ло.

№ 188.

Г. Радомиръ; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

(Томе, съ перешной имени Дойчина на Демьяна).

Лежи Демьянъ деветъ годинъ време
 Та си лежи се на едно мѣсто:
 Низъ очи му муи пролетели,
 Низъ косты, му трѣва проникнала

- 5 У чамбасъ ¹⁾ му змін изводили;
 И при него ядна Яна, мила сестра.
 И говори Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Леле, Яно, леле, моя мила сестро!
 Я си ойды при Петре младо симичиче,
 10 Да ми земешъ три жешки симида,
 И ми зéми моя добра коня,
 Та го води на Петре налбатинъ,
 Да го кове, Богме, вересія:
 Ако стане братокъ, че ти плати;
 15 Ако ўмре, че му простышь!»
 Продума си Петре младо налбаче:
 «Нему ковемъ коня вересія,
 Ако дадешъ твое бѣло лице...»
 И она с коня повернало,
 20 Па си ойде при младо симичиче,
 Та си сакатъ три жешки симида:
 Ако стане братокъ, че ти плати,
 Ако ўмре, Богме, че му простышь».
 Я си сака младо симичиче,
 25 Оно сака черни́ очи на залóга.
 Повернасе негова-та сестра
 Сестра ядна-та Яна,
 Повернасе въеднакъ наза́дс-ка,
 И си верна коня некована,
 30 И не земало той жешки симидо.
 «Што-то бѣше той младо налбаче,
 Оно сака бѣде лице на залóга,
 Што-то бѣше младо симичиче,
 Оно сака черни очи на залóга».
 35 Дума дума Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Чуешь мене, моя мила сестро!
 Я улезны у ладны зевниці,

¹⁾ Волосы.

- Та изнеси платно бобучерно,
Да увіємъ тія гнилі кіости».
- 40 И она е брата послушало:
Изнела е платно бабучерно,
Та увіло тія гнилі кости,
И се метна на рамена,
Деветъ годинъ коня некована,
45 Ни'кована, ни зоба зобило,
Ни м', Богме, ни вода поено;
И си метна коню на рамена
И си зема та остра сабля,
Што не е деветъ годинъ острена,
50 Запаса си Демьянъ, вреденъ юнакъ
Запаса си сабля не острена,
Не острена, ни па-й брисана;
Бутна коня низъ тесне клисуры;
У срѣшта му черна Арапіна:
55 «Э Демьяне, э боленъ Демьяне!
Я каде си коня уберзіло?»
А Демьянъ му дума продумало:
«Што ме прашашъ, черно Арапіно?
Че да идемъ, да си я поплатимъ,
60 Што ми е Петре коня ковало,
И што ми е пратило младо симичиче
Пратило ми жешки симида».
И си ойде, та си ока Петре налбаче:
«Чуешъ мене, бре, Петре налбаче:
65 Я излезни, язе да ти платимъ!
Язе прати моя добра коня,
И я ти прати тія подковація».
А оно му сказало:
«Не семъ я подковагъ».
- 70 А Демьянъ му дума проду́муе:
«Язе прати Яна ядна сестра,

- Ты-зи сакашь бѣло лице на залѡга;
 И си окнѣ младо симичиче:
 «Ела ты-зи! тебе да си платимъ!
 75 Што ми пратѣ три жешка симида —
 Ты-зи сакашь черня очи на залѡга».
 И тогай си боленъ Демьянъ
 Извади си сабля неострена,
 Тай погуби той младо налбаче,
 80 И погуби той младо симичиче,
 Де-ка му коня нековали,
 И дека му нее пратили
 Не пратили той жешки симида.
 Бутна кѡня, въєднагъ се на заде вернѣло,
 85 И си срѣтна черна Арапино:
 Продумѣ му въєднагъ боленъ юнакъ:
 «Богъ те уби черно Арапино!
 Што ми-мене ты-зи говораше?
 Очешъ съ мене ты бой да прѣвишь?»
 90 И Арапиѣ му дѹма продѹмуе:
 «Очемъ» (рекалъ Арапинъ).
 Продума му Демьянъ, боленъ юнакъ:
 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Я семъ увиль тѣя гнили косты;
 95 Ты-зи ферли съ лѣка воздогана».
 Арапинъ е ферлило съ лека воздогано,
 Демьянъ пружѣ тѣя десна нѡга,
 И повернѣ лека воздоганѣ.
 И тогай-си въєднакъ оно продѹмуе:
 100 «Богъ те уби, черно Арапино!
 Я ми стани ты-зи на белѣга,
 Я че ферлямъ съ лека воздогана»;
 И си ферли, и си го накарѣ
 Тридеветъ лакти ѹ земи;
 105 Пай си ойде при негова сестра

- И му каза: «Яно, ядно сестро!
Я погуби той младо налбаче
И погуби младо симичиче,
И погуби черна Арапи́на;
110 Я одверти платно́ бабуче́рно,
Та ми одвій тія гнилі косты,
И размоты ми до осемдесе раны,
Та на точи тія черни кърви,
Та белѣжи дървье и камене;
115 Та си слезни у гора зелена,
Та наточи вода у руменче,
Та донеси да си се напиемъ».
Даде Господъ тоя силенъ дъждокъ,
Та си одмій дървье и камене,
120 И тогай се Демьянъ съ душа раставило.
Тогай ока негова-та сестра:
«Леле Боже, леле мили Боже!
Я не можемъ брата да си найдемъ;
Я ме створи пиле кѹковица,
125 Да си летимъ одъ дърво на дърво,
Егай би си брата погодѣла».
Гарванъ гаче у гора зелена:
«Ела вуче, месо да ядеме!
Ты да ядешъ това люто месо,
130 Я да пиемъ тія черни очи».
И тогай го сестра намѣрило,
132 Намѣрило и съ душа раставило.
-

№ 189.

Соф. окр., село Сливница; 6 февр. 1880 г. записана со словъ крестьянина
Ангелка Тончина.

(Визирь Тодоръ поручаеъ Лютицѣ Богдану доставить ему жену и коня
легенскаго короля и ключи отъ города Легена).

- Пише писмо Тодоре визире,
Пише писмо на Лютица Богдана,
Та го прати у Легена града:
Да донесѣ ключи одъ Легена,
5 Да доведѣ любе Авионче,
Да докарá коня со-съ три чуда.
Ка' дойде Лютица Богдана,
Каже:
«Фала тебѣ, Тодоре везире!
10 Што ме окашь, Тодоре везире?»
— «Я те окамъ, Лютица Богдане,
Че те пратимъ у Легена града:
Да донесешъ ключи одъ Легена града,
Да деведешъ любе Авионче,
15 Да докарашь коня со-съ три чуда;
Че ти давамъ три товары благо». Не сте много да мисли Лютица Богданъ,
Токо въеднага пойдѣ;
Отидѣ у Легена града:
20 Одѣ три дни по Легена града;
Срѣте га Легенскова краля
И каже:
«Фала тебѣ, Лютица Богдане!
Што шеташъ по Легена града?»
25 Рекалъ Лютица Богдана:
«Младо си много засиромашило,
Тражимъ да се цѣнимъ». Одговара легенски краля:

- «Тражишь млади да се цѣнишь?
30 Д' очешь мене слуга да будешь?
Очемъ тебе млади да цѣнимъ».
И за пазаръ запазарили:
Засака му Лютица Богдана
Засака му триста и дваесе дуката,
35 А пазаръ направили
Триста и дванаесе дукаты;
Три дни дена са керчма пѣли,
На четверти дена отишли са,
Да слугуе Лютица Богдана.
40 Слугувалъ е деветъ годинъ време;
Поступи десѣта година,
Не може да види ключи одъ Легена града,
И не може да види коня со-съ три чуда;
Расердисе Лютица Богдана:
45 Запали Легена града,
Запали го одъ деветъ страна;
Легенски кралъ се уплаши,
Уплашисе—уяхна коня Голешава¹⁾,
Та побѣже изъ Легена града.
50 Тагай се верну Лютица Богдана;
По дворъ оды любе Авинче,
По дворъ оды, бѣли руке керши.
Проговори Лютица Богдана:
«Вала тебѣ, любе Авинче!
55 Кажи, де-къ су ключе одъ Легена града?
Кажи, де-къ е конѣ со-съ три чуда?»
Она тѣе одговара:
«Я си узми деветъ ключе
И отвори деветъ желѣзници,
60 Десета е врата одъ близница,

¹⁾ Голый (объясненіе сказителя).

- И изведешъ коня со-съ три чуда,
И тамо су ключи одъ Легена града».
И рекелъ Лютица Богдане
Рекелъ на любе Авионче:
- 65 «Премѣнисе у невѣстичко руо;
Изгреби бисеръ и магаре,
Укачисе на конѣ со-съ три чуда».
Учинила товѣ любе Авионче.
И укачисе Лютица Богдана,
- 70 Укачисе на конѣ со-съ три чуда.
Дочули троипа юнаци:
Едно бѣше Релѣ одъ Релѣво,
Други бѣше Янко одъ Косово,
Трети бѣше Марко одъ Кралѣво;
- 75 Та збрали три силне войске,
Егѣ узма любе Авионче,
И по неѣ коня со-съ три чуда,
И по неѣ ключе одъ Легена,
Салъ да не отиду при Тодора везира.
- 80 Тагай дочуло е Лютица Богдана—
Пристигли га три силни войски;
Ритну коня Лютица Богдана,
Вѣркну конѣ подъ небеса;
Кагѣ се собудише три силни войсти—
- 85 Една бѣше на Релѣ одъ Релѣво,
Друга бѣше на Янко одъ Косово,
Третѣ бѣше на Марко одъ Кралѣво,
Се се чудомъ учудише:
Де-къ се дено тоѣ вреденъ юнакъ?
- 90 Чекало го Тодора везиро
Чекало деветъ годинъ време
Чекало го на свои дворове:
«Декъ се забави Лютица Богдана?
Че го манемо да го чекамо,

- 95 Да го чекамо десета година;
 Тамъ, мануше го и онъ достиже.
 Тогай викалъ е Лютица Богдана:
 «Вала тебе, Тодоре везире!
 Како мене чекашь деветъ годинъ,
 100 Оти мене не чекашь десета?»
 И кога го видель Тодора визира,
 Въеднага го у руке приватилъ:
 «Вала тебе, Лютице Богдане!
 Како чернеа ¹⁾ по Легена града?
 (Слѣдовалъ отвѣтъ Лютицы, опущенный сказителемъ).
 105 «Да ми давашь любе Авионче,
 Да ми давашь ключе одъ Легена,
 Теби коня, коня со-съ три чуда» ²⁾).

№ 190.

Дупнич. окр., с. Бобошево; 13 дек. 1879 г. записана со словъ Хаджи Мухамма Бѣлобродовича.

(Страхиля, страшный воевода; его смерть).

- Страхиля страшна войвѣда!
 Што си посехналъ и повехналъ?
 Далъ ти е пушка дотегнала,
 Иль те сабля омерзнала,
 5 Далъ ти е конче постанало,
 Иль ти е булче домилѣло?
 — «Акмаджакъ кучюкъ, барьяктаръ!
 «Ни ми е пушка дотегнала,
 Ни ми е сабля омерзнала,
 10 Ни ми е конче постанало»,
 Ни ми е булче домилѣло;

¹⁾ Служилъ.

²⁾ Слова визири.

- Акмаджакъ кучюкъ барьяктаръ!
 Вчѣра семъ миналъ—проминалъ,
 Презъ Рыиска страшна планина,
 15 Презъ хайдучки долины,
 Презъ темны-те стервины;
 Спадналъ семъ доле въ рѣка-та
 При зелѣна-та ливада,
 Подъ дебела-та сѣнка:
 20 Одкачилъ семъ рухо юначко,
 Одкачилъ семъ сабля огнана,
 Одкачилъ семъ пушка танкана,
 Заспалъ семъ тамо въ ливадѣ —
 Страшенъ сънь сенилъ семъ:
 25 «Страшно «потера» по менъ верви
 И тыя ми черны манафи».
 Проговорилъ Акмаджакъ кучюкъ барьяктаръ:
 «Страхило, страшно войводо!
 И то ли да те учимъ?
 30 Соблечи рухо юначко,
 Извади оружіе страшно,
 Облечи рухо прѣстачко,
 Сѣдни си на патъ
 На керстопатъ;
 35 Зѣми си дервено паніче;
 Дека че мине «потера»,
 Сѣки ште дарува те по гологанъ» ¹⁾.
 Сички «потера» извервѣ
 И дариха го по гологанъ.
 40 Черно циганче казало
 Казало на сильна «потера»:
 «Вие когѡ дарихте?
 То е самъ Страхиль,

¹⁾ Турец. мелкая монета = 3 коп.

- Самъ страшна войвода!¹
 45 И тогай се вернала «потера»:
 Одрѣзали му глава-та.
 Страхиль си загналъ¹) безъ глава
 И това циганче, што казало,
 49 Онъ му одрагъ кожа со-съ кремѣкъ.

№ 191.

Самоков. окр., с. Студеница; 8 февр. 1880 г. записана со словъ Банки Титева въ селѣ Клисурѣ, что близъ г. Берковицы.

(Груя юнакъ получаеъ дѣвушку Виду на пиру у юнака Янка «отъ Косова»).

- Зачинисе Янко одъ Косова
 Зачинисе госба да си чини:
 Та покани седемдесѣ краля,
 И покани Марко Кралевича—
 5 Емъ го кани, емъ му дума дума:
 «Ты да дойдешъ, Груе недовѣды;
 Доде бѣхмѣ старо побратимче,
 Да не станемъ младо свакоштино;
 Язе имамъ Вида малка мома».
 10 Я Марко му по ти оговораше:
 «Безъ се мога, безъ Груе не мога—
 Оно ми е арна служба».
 И си пиятъ седемъ краля вино,
 И си го пиѣ Марко Кралевиче,
 15 Не пиѣ го малко дете Груе;
 Слуга имъ е Вида малка мома;
 Вида малка има голѣма облога:

²) Побѣжалъ.

- У бѣло дерво—абланево дерво,
 У дерво-то три златны ябуки,
 20 Кой откине три златны ябуке,
 Той че земе Вида малка мома.
 Я си рипне дете младо Груё,
 Та си рипна на юначки нозе,
 Та си улезна у високе яхере,
 25 Та си справи коньче троегѣдче.
 Согледа го Марко Кралевиче,
 Та па му по ти оговори:
 «Тако м' Бога, дете, бре, Груице!
 Зашто не справишь кони газибара?»
 30 Па си яна дете, бре, младо Груё
 Па си яна коня газибара
 И отиде до една готока;
 Тамъ е излезнала ала троегодска:
 Ала рыпа коня да погълне,
 35 Коня рыпа ала да погази
 И говори на дете Груё:
 «Клето да си и проклето!
 Не ли видишь, де-ка младо че погинешъ?
 Што не вѣдишь сабля, да се бранишь?»
 40 Послушало дете младо Груё,
 Извадило сабля, та посѣкло ала.
 Па си ойде до друга готока;
 Тамъ излезна ошь пострашна ала:
 Ала рыпа коня да погълна,
 45 Коня рыпа ала да погази;
 Проговори коня газибара:
 «Клето да си и проклето, дете Груё!
 Не-ль видишь, че да си младо погинешъ?
 Што не вѣдишь сабля да се бранишь?»
 50 Послушало дете младо Груё,
 Извадило сабля, та посѣкло ала.

- Отиде си до третя гото́ка:
Тамъ излезна́ ошь пострашна́ ала;
Ала рышна коня да погы́лна,
55 Коне рыпа ала да погази;
Проговори коня́ газибара:
Клето да си и проклето!
Не ли видишь, че си младо да погинешъ?
Што не вадишь сабля димяскія?
60 Послушало дете младо Груё,
Извадило сабля, та поськло ала.
Отиде си у бѣло-то море,
Па си дете Груё по ти оговори:
«Тако м' Бога, коня газибара!
65 Да искубемо дерво низъ коренеъ;
Я конекъ му по ти оговори:
«Да откинемъ три златны ябуки».
Откинали три златны ябуки
Отъ той абланево дерво,
70 Та отишли дома-ка.

№ 192.

Село Вербя, Радом. окр.; 28 ноября 1879 г. записана со словъ того же крестьянина.

(Жена Груи юнака изтѣнища).

- Сѣди́ Груя на Юру́шъ-пладнина;
А што лети живо че проминѣ,
А што оды, подъ сабля че тури;
Па го дрѣмка одремало,
5 Па на любне по-ти говори:

- «Чуешь мене, млада Ангелина!
 Очешь, караулъ да чувашь»?
 А она му проговори:
 «Очемъ, да оти да нечемъ;
 10 Я ми дай твое оружіе,
 Я че сѣдамъ, караулъ да чувамъ:
 Э што лети живо че промине,
 А што оды подъ сабля че туримъ».
- И оно му додаде негово-то оружіе,
 15 Та го зема млада Ангелина.
 А сѣднала Груица войвода,
 Тога легна та заспа.
 Эте одатъ петъ стотинъ турчета;
 А говори млада Ангелина:
 20 «Чуете-ли петъ стотинъ турчета!
 А вежитѣ Груица войвода;
 А они нѣй говоря:
 «Несмѣме него да вежемо;
 Ако очешь кадана да бидешь,
 25 Ты че вежешь Груица войвода».
- И она зема диремли гайтани —
 А гайтани отъ зелена свѣла,
 Та увеза Груица войвода.
 Тога се го Турци разбокали:
 30 «Айде, стани, Груицо войводо!»
 —И оно се тогай свѣстило,
 И тогай се чудомъ почуди:
 «А како мене везаа»?!
 Покарали га.
 35 Заплака негово-то дете,
 Заплакасе дете Мѣлаче:
 «Леле тате, леле мѣли тате!
 Я неможемъ, тате, да си одымъ».
- А онъ му одкаауе:

- 40 «А си иды кодъ твоя-та майтя,
Ега оче на конь да те каче».
И оно кодъ майтя отишло;
А она́ му говори:
«Назадъ, назадъ, юначко купело!»
- 45 И търнала сабля, да го уби;
И оно́ се кодъ башта вернало:
«Леле тате, леле мили тате!
Нече ма́ма на конь да ме каче!
А онъ го земá на рамена;
- 50 Та слезна́ло доле у ливадé,
У леваде кодъ големи бути,
А при бути студéни кладенци;
Тамъ се Турци разоблекли,
Тамо се сички заспа́ли;
- 55 А што-то е Груи́ца войвода
Та си прашта дете Мíалатя,
Та го прашта при негова майтя:
«Украдна́ло потай ножеве,
Та си изсече́ тия дигреми гайтанí».
- 60 — Леле тате, леле мiли тáте!
Я неможемъ гайтанъ да пресѣчемъ.
— Леле дете, леле Мíалáте!
Я ми рачете тоя бѣ́ла мяса.
— Немой, тате, жили да не сѣ́че.
- 65 Тогай е рипна́ло на юначко ноге
На юначко ноге Груи́ца войво́да;
Та земáло негово о́руже,
Та посѣ́че петъ стотинъ турчета.
Побѣ́гна́ла млада Ангелина,
- 70 Побѣ́гна́ла въ Юрушъ-пладни́на;
А Груи́ца ёй говори:
«Я посто́й, курво! каде че бѣ́гашъ?
Не утекло петъ стотинъ турчета—

Си самъ редомъ погубило,
 75 Да ты ли, курво, утечешь?»
 И оно е тогай уловило,
 Уловило—погубило.

№ 193.

Дупнич. окр. мѣстечко Бобошево; 15 дек. 1879 г. записана со словъ Маріи Гѣргевой.

(Груица юнакъ освобождаеть дѣвушку отъ арапина).

(ХОРОВОДНАЯ).

(поется на оро(хороводъ), въ рождеств. святки).

Море Марко, море младый Марко!
 Марко гради деветъ монастыра,
 Десета е църква Маріица,
 Та ги гради на друми широки;
 5 Ете отадъ гиздава девойка
 На Марка-те тія огóвораше:
 «Богъ помогналъ, Марко, младый Марко!
 Честиты-те деветъ монастыра,
 Десета ти света Маріица;
 10 Вѣрувашъ ли Бога Единогo,
 Пріимашъ ли светогo Іована,
 Да ме отешъ одъ церна Арапина».
 А Марко тія огóвораше:
 Э ты-зе-ка, гиздаво девойче!
 15 Та вѣрувамъ Бога Единогo
 И пріимамъ светогo Іована;
 Я си иди оште по-на-горе,
 По-на-горе зелено ливáде,
 Тамо има Груица дѣтенце:

- 20 Прострелъ си е той бѣли чадори,
Та си пасе деветъ враны кѣни;
Ты си сѣдни подъ бѣли чадыри,
Оно тебе че да те оты.
Ни слушало, мори, ни чекало,
25 Но си ойдѣ оште по-на-горе,
Ойдѣ у зелено ливаде;
Тамъ найде тое бѣле чадыре,
Подъ чадырь Груица-дѣтенце;
Девоиче му тѣя оговорахе:
30 «Богъ помогналъ Груица дѣтенце!
Да прати ме Марко, младый Марко,
Да ме отешъ одъ черны Арапинъ».
Груица и по тѣя оговорахе:
«Э ты-зе-ка, гиздаво девоиче!
35 Я си сѣдни подъ бѣли чадыри,
Та препридашь тоя бѣли ибришимъ¹⁾,
И ми подай лека буздогана,
Че пресрѣтна церна Арапина».
Па си станѣ Груица-дѣтенце,
40 Та пресрѣтна церна Арапина,
Та на нея тѣя говорахе:
«Э ты-зе-ка, черни Арапина!
Постой малко на бѣлега!
Та си ферли Груица дѣтенце,
45 Па си ферли съ лека буздогана,
Па си ферли фъ церна Арапина,
Накара го деветъ лакти у земя.
Та си станѣ Груица дѣтенце,
Па си ойдѣ подъ бѣла чадера,
50 На девоиче тѣя говорахе:
«Э ты-зе-ка, гиздаво девоиче!

¹⁾ Шелкъ (свила).

- Дали че идешъ при млады Марко,
Иль че сѣдышь подъ бѣли чадери?»
Проговори гиздава девойче:
- 55 «Э ты-зе-ка, Грунца дѣтенце!
Не то ч' идемъ при млады Марко,
Ни че сѣда подъ бѣли чадѣри,
Но че ида фъ церква Марѣнца.
Па станало гиздава девойче,
- 60 Та си ойде фъ церква Марѣнца,
Па си ойде, фъ церква флезна,
Прекерстисе и Богу се помѡли:
«Леле Боже, леле мили Боже!
Язе нечу на земля младенѣцъ,
- 65 Язе сакамъ небеса младенѣцъ».
Прати Господъ той Божи Ангелъ,
Та и тури той златенъ вѣнѣцъ,
Та и тури на нойна-та глава;
Пресѣдело гиздава девойчѣ,
- 70 Пресѣдело два дни и двѣ ношти
Пресѣдело фъ церква Марѣнца;
Та си слезна светый апостолъ Петеръ,
Та си слезна светый апостолъ Павелъ,
Та земаха гиздава девойче,
- 75 Та земаха изнесоха го у небеса.
Посветилосе.

№ 194.

Джумалійск. окр., с. Панчерево (въ Пяницѣ); 13 дек. 1879 г. записана со словъ Дмитрія Кундева.

(Женитьба Янкола—Зелень-гора).

Заженилъ се Янколъ-зелень-гора,
А никаде си прилика не найдѣ; (*повторяется стихъ*).
Прилика нашелъ въ Капетанска земя
Прилика нашелъ у Русійска земя;

- 5 Тамъ е нашелъ капетанска мома *(повторяется)*.
Крена Янкулъ презъ гора зелена,
Та накани китены сватове;
Проговори кума господина:
«Не пойте ми китены сватове,
10 Турска гора безъ айдуци не е *(повторяется)*;
Когá придеме у Русійска земя,
Когá придеме кодъ Капетанска мома,
Че се скара Русійско царо Капетано:
Зашто появмо презъ гора зелена,
15 Презъ гора зелена, презъ турска-та гора?
Турка има и ю Русійска земя!
Тамо шеташе Адеръ арамлія.
И дойдоа китены сватове
И дойдоа у Русійска земя,
20 И земаа Капетанска мома;
И кренаа Янколъ-зеленъ гора
Со-съ твой-те китены сватове
И кренаа презъ Церна-та гора.
Срѣтналъ ги Адеръ арамлія,
25 Та повреди китены сватове;
Янколъ-зеленъ гора направи си
Самъ си направи боленъ и умре;
Ойде му китена невѣста
Та ойде на Адеръ арамлія.
30 Беркна китена невѣста
Беркна му у десна-та пазвука
И му каже: Адеръ арамлія!
Еле жена пуста да остане?
Я ми дай твоё оружіе,
35 Да повреда Янкулъ-зеленъ гора».
И ю даде Адеръ арамлія
И ю даде свое оружіе.
Руска мома Капетанка хитра била

- Не повреди Янкуль-зеленъ гора,
 40 Та повреди Адеръ арамлія
 Та повреди и го убѣ.
 Тогай рече Янколъ-зеленъ гора:
 «Я семъ живъ, а ты ли си жива?»
 И стана Янколъ-зеленъ гора,
 45 Та повреди со-съ своя сабля
 Та повреди деветъ дулюма гора.

№ 195.

Село Драгоданъ, Дупнич. окр; 16 дек. 1879 г. записана со словъ Василя
Бѣлобраскаго.

(Жена юнака Янна взята въ турецкій плѣнъ).

- Сонъ сонѣла Янкулица млада
 Предъ Великъ-день—бѣла сабота;
 Емъ станѹе, емъ си сонъ казѹе:
 «Э Янкуль, Янкуле чорбаджіе!
 5 Двори ти са вода потанѣли;
 Та пливнаа три дзеворе биволе
 И пливнаа деветъ враны кони».
 Проговори Янкуль чорбаджія:
 «Э ты-зе-ка, Янкулице млада!
 10 Това не е тая матна вода,
 Туку си е тѣ клети Турци;
 Язе ч' идемъ у церква Марія.
 Па отѣде у церква Марія;
 Турци му са двори поплѣнѣли:
 15 Товариѣ три коне иманѣе,
 Товариѣ деветъ враны коне,
 Заробѣѣ Янкулица млада;

- Што излезне Янкуль чорбаджія
Излезне низъ церкве Маріица,
20 Извикна се Янкулица млада:
«Э ты-зе-ка, Янкуль чорбаджія!
Я се верни назадъ ко́ня,
Дворы ти се Турци поплѣнили:
Товариа три кола иманье,
25 Товариа деветъ враны коне,
Зароби́а Янкулица млада».
Проговори Янкуль чорбаджія:
«Э ты-зи-ка, Янкулице млада!
Каде тія потайно оружіе»?
30 — Проговори Янкулица млада:
«Найнапрежь оружіе земаа,
Та по-тогай двори поплѣниа;
Я си иды у Стара-Планина,
Да си фанешъ стара кобылица,
35 Што-то воды дванаесе ждребци».
Па отиде Янкуль чорбаджія,
Посегна се, да си лови стара кобылица:
Дигна глава, она́ не дава́се.
Па гово́ри Янкуль чорбаджія:
40 «Э ты-зе-ка, стара кобылице!
А што не жалишь мое-то иманье?
Ако не жалишь мое перволюбне,
Не жалишь ли твои деветъ сына,
Дека са ги Турци поплѣнили?»
45 Сложи гла́ва стара кобылица,
Та я фанá Янкуль чорбаджія,
Та си крена презъ по́ле ширóко —
Замаглисе магли праове.
Проговори Янкулица млада:
50 «Ви-е, клеты Турци!
Я си сто́йте, малко почекайте;

- Язе имамъ до доветъ пауна,
 Егá стигнатъ и онѣ да дойдатъ».
- Запреасе малко клетки Турци,
 45 Достигна ги стара кобылица,
 Съ устѣ имъ главы покина,
 И съоте Янкулица млада,
 И съоте сичко иманье.

№ 196.

Трен. окр., с. Божица (на границѣ Вран. окр.); 4 марта 1880 г. записана со словъ Павла Лазарева.

(Янко юнакъ схватываетъ хитростью юнана Ивана Поповича).

- Пойде Іованъ у шура на гостѣ да иде.
 И съ него любе Станиславе.
 Три дни оды презъ поле широко,
 А четьре презъ горе зелене;
 5 Іована се верло дремке одремале,
 Па си моли люби Станислави:
 «Я си викни, любе Станиславе,
 Я си викни тенко, гласовито»!
 — «Не смѣмъ Іоване, бре, стопане!
 10 Тува има Курунъ кеседжія,
 Онъ е верло мене пизманлія».
- «Што се боишь, кадъ се юнакъ одышь?»
 Па се виче любе Станиславе;
 Колко бѣше леко повикнуло,
 15 Одъ гора листѣе опаднуло;
 Дочулъ Курунъ кеседжія:
 «Кой ми, може Іована увати
 Да увати и да го уверже,
 Чю да му даемъ благо,

- 20 Што му е драго,
И чю му даемъ воеводлакъ
На седемдесé другала,
Што е мой билъ».
Избрагъ се Янко одъ Косово:
- 25 Додайте ми гусле яворове,
Додайте ми седемдесé аршина ремня
Седемдесé аршина црвена ремня,
Ясемъ ти Іована Поповичауватимъ
И семъ ти го увезамъ».
- 30 Па си дочугъ Курунъ кеседжія.
Па си допадне Курунъ кеседжія
Со седемдесé другара,
И си верза, бре, Іована.
Па си говори любе Станиславе:
- 35 «Дай ми, Іоване, саблю,
Да ти я главу посѣчемъ,
Да знаешъ, женски да погінешъ».
Узме она саблю остру;
Не сѣче она Іовану главу,
- 40 Но одсѣче яко ремень;
Па си даде Іовану у десну руку
Па си даде остру саблю.
Па си оберну Іованъ надѣсно,
Па се оберну нагѣво,
- 45 Нигде, нигде отъ айдука глава не остане,
Салъ остане любе Станиславе.
Па отіде Іованъ со свое-то любе
И си стигна у тесне клисуре,
Та пречека Янка одъ Косова;
- 50 Па си беркне Іованъ у свилне джепове,
Да даруе прошляка голема дарба;
И говори Янко—прошлякъ:
«Нечю мене голема дарба да даруешъ,

- Но ме бади Шарцу у тертіе,
 55 Та ме носи на Битоле града —
 Тамо има много мои прошляци,
 Тамо има да се ранимъ».
 И го бади Шарцу у тертіе,
 Па си поїде поле широко.
 60 Много се Янка дремке обори́ле:
 Ка' си буде презъ горе зелене
 Янка Іованъ веже со-съ цѣрвена ремѣня.
 Тагай викне Янко, што-годъ може:
 «Де-си да си Курунъ кеседжія,
 65 Тува да си!»....

(Не кончена).

№ 197.

Село Бабица, Радом. окр.; 24 ноября 1879 г. записана со словъ Деши Тодорова.

(Женитьба Ведора юнака).

- Заженисе Тодоръ юнакъ;
 Одалекс¹⁾ девойтю затеклилъ;
 Таманъ, дойде на майтю се каза,
 Я си токлимъ Негритску девойтю;
 5 Дори майци дума да издумалъ,
 Достиге това ситно писмо;
 Писмо читѣ — бѣлѣ сълзи рѣни,
 Ронилъ е Тодоръ доберъ юнакъ:
 «Да си води деветъ стотинъ сватове;
 10 Декъ че найде деветъ стотинъ сватове?»
 А майтя си Тодора поучи:
 «И това ли, сѣнко, да те учимъ?
 Да си позвешъ Марка Кралевика,
 Да ти кумокъ буде,

¹⁾ Т. е. одалекъ + е.

- 15 И да позвешъ Янка одъ Косова,
Да ти деверъ буде,
И да позвешъ Релю Крилатицу
Да го позвешъ, старойта да биде;
Отъ три града три юнака
- 20 Че доведу по триста сватове,
Че ти стану деветъ стотинъ сватове».
И оно е майтю послушало —
Позвало е тие три юнака —
Станоше му деветъ стотинъ сватове;
- 25 Справляше се дванаестъ дъна
И справише дванаестъ кола;
Че караю воду студена,
Че да иду презъ Перимъ-планину,
Тамо нема воду да се найду;
- 30 А Марко нестѣлъ да покара воду;
Оставиле дванаестъ кола,
Оставиле и продумали:
«Кага идемъ у ловъ големъ,
Три недѣли воду се не пиѣмъ».
- 35 А продумалъ Марко юнакъ:
«Па за вода ништа не би биде».
Оставише—воду не караше,
Та пройдоше презъ Перимъ-планину;
Отидоше у градъ-тъ Негрита,
- 40 Изведоше Негритску девойтю,
Па пойдоше презъ Перимъ-планину;
И спиташе китени сватове:
«Чуешъ, Тодоръ младожене!
Върло жеде намъ е додеяше,
- 45 Че слазимо, кони да бодемо,
Да пиѣмо тие черни крѣви».
А Тодоръ е дума продумало:
«Стойте малко—кони не бодете;

- Потамъ има длюбоки бунаръ—
50 Ни е длюбокъ, ни е яко плитакъ,
Саде има семдесѣ лакти». Отидоше тамо на бунари,
Погледаше воду да се виде;
Сви дружина воду тричи потърнаше,
55 Кой че слази воду да издада;
Али Марко кумъ-тъ продумало:
«Че да слази Тодоръ младоженя —
Онъ се жени, воду че издае». Ситне сълзе рони Тодоръ юнакъ,
60 И соблачи руо младоженско;
Вързаше га со-съ свилни поясы. Пустеше га у длюбоки бунаръ;
Писну юнакъ, како люта змїя:
«Леле куме, леле Марко Кралевиче!
65 Поголема змїя яловита,
Поголема змїя до колѣна»; Па си пишти—тѣнки гласи до Бога се чуо:
«Поголема змїя до пояса!» Търже Марко добри юнакъ,
70 Търже да извади Тодора юнака,
Али змїя Тодора непушта; Притрѣчалъ Янко одъ Косова,
Да помага Марку Кралевичу—
Па не може юнака да извади;
75 Притрѣчалъ Реля Крилатица—
Па-й не може юнака да извади;
Привелъ си Марко Кралевичъ,
Привелъ си коня до бунара:
Тамб върза свилни поясы на груди,
80 Па извади огняна камжїя,
Та удари коня шареного,
Удари го одъ бедра до бедра;

- Разлютите конь шареяны,
Та закопа ноге у землю,
85 Та закопа до кичице,
Та изнесе Тодора юнака,
Изнесе змію яловиту;
Марко търже тай острá сабля,
Да пресѣче змію яловиту —
90 Онъ погрѣши, та поясь просѣчи:
Па се юнакъ у бунаръ вернасе —
Пишти юнакъ — до Бога се чуе:
«Леле Марко, да мой миле куме!
Ако Марко ты да си отидешъ,
95 Немой мене да си коня одведешъ,
Поби конья, та ми конья вержи!»
И тогай си Марко конья побило,
И му конья верзало.
Кой че мине, самъ да види,
100 Да види, самъ да завиди.
Пишти Тодоръ юнакъ у бунари,
А конь-тъ му на бунара вишти;
Башка вика Негритска девойтя:
За кого ме Марко водишь?
105 Тодоръ юнакъ у бунари оста».
А дочула га вила-самовила,
Дочула га изъ-подъ ясна неба,
Па си паднала доле на бунари,
Та си пита Тодора юнака:
110 «Зашто лежишь у дълбоки бунаръ?»
Одговори Тодоръ добри юнакъ:
«Погълнула ме змія яловита».
Тагай слезе вила-самовила,
Та распрала змію яловиту,
115 Извадила Тодора юнака,
Извела га горе на бунари;

- Дума продумала вила-самовила:
 «Тодоре млади младежене!
 Викни, колко што можешъ,
 120 Тонки гласи до Бога да се чу́ю».
- А Тодоре е тага продумало:
 «Дерманъ немамъ—гласи да ишпуштимъ;
 Викни-окни ты, моя посестримо,
 Ега може Марко да дочуе,
 125 Ега би се назадъ повернуло».
- Викну—окну вила-самовила;
 Доръ да ойду гласи до Мърка,
 Деведесé кола дърва поломѣло,
 Дочулъ си Марко Кралевичъ:
 130 Тагай Марко назадъ повернуло
- И са-съ негa Негритска девойтя,
 Та отоше тамo на бунаръ;
 Тамо сѣди вила-самовила
 И при ню е Тодоръ младоженя;
 135 Те иде Марко Кралевичъ,
 Одалекъ се малко поклонило,
 Одблизу руку целивало,
 Аризалъ той желте жылтице;
 Те иде Негритска девойтя—
 140 Аризала свилену кошулю.

№ 198.

Тренск. окр., с. Бабица; 25 ноября 1879 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣ-
 вушки Христини (Ристены) Стоянчиной.

(Женитьба Ивана Черногорца).

Заженісе Иво Црногоре;
 Одалекъ затражи си девойти,
 Одалекъ у Смедера града;

- Тамо найде малена девойтя—
5 Емъ малена, емъ дарове нѣма.
Аберъ прати малена девойтя
Аберъ прати на Иво Черногорце:
«Много здравље, Иво Черногорце,
Да ме чека до двѣ, до три године—
10 Една година тенка да порастемъ,
Една година дары да наготвимъ,
Една година уми да позберамъ».
Аберъ прати Иво Черногорче:
«Много здравље, малена девойтя!
15 Не чека ми не два дни, не три дни,
А то нѣли три године чека»;
Збрало е кѣтене свѣтове,
Та пойдоше на Смедера града,
Та придоше на Черно-то море—
20 Черно море одъ брегъ до брегъ бѣе,
Сегѧ, море све е пресенуло;
Околъ моря цвѣтъе наницало
Найвече модра перуника;
Сви сватове по китку набраше,
25 Иванъ набралъ до двѣ, до три китке:
Една китка на милу балдазу,
Друга китка Иви Черногорчи,
Третья китка малена девойтя;
Што-то китка на милу балдазу
30 Подъ китію со-съ черна мониста,
Што-то китка малену девойтю
Подъ китію жълте желтице,
Што-то китка Иви Черногорчи
Подъ китію со-съ кара-гроше.
35 Ка одоше на Смедеръ градъ,
Вѣнчаше ги, армасаше ги—
Што би законъ се прекарѧше.

- Дойдѣ время девойтю да воду.
 Проговори Ива Черногорче:
 40 «Да камо ви, млады кочіяши?
 Докарайте ви, сремски кочіяше —
 Накачимо малену девойтю».
- Укачише малену девойтю;
 Та и отидоше у Черно-то море —
 45 Черно море одъ брегъ до брегъ бие;
 Проговори кумъкъ и старойтя:
 Назадъ, назадъ, китене сватове!
 Назадъ, назадъ, море не газите —
 Кой се жени, онъ че да го гази»;
- 50 А загази Ива Черногорче:
 Ка' загази едну́ зѣтоку,
 Вануло коню до зенгѣи, —
 Ка' загази другу зѣтоку,
 Иву вати до равна рамена, —
 55 Ка' загази третю зѣтоку,
 Токо му се перо вѣе.
 Проговори малена девойтя:
 «Назадъ, назадъ, Ива Черногорче!
 Назадъ, назадъ, младо да не гинешъ».
- 60 Па загази младена девойтя:
 Сви сватове у skutъ запрегнула —
 Кумъ, старойтю у лѣву пазуку,
 Младоженю у десну пазуку,
 Два девера на окато перо,
 65 Си-те одъ-еднушь пренело.
 Проговори кума господина:
 «Тако т' Бога, малена девойтя!
 Са недѣля премлада невѣста,
 До друга-та млада-та удовица,
 70 До третя-та кума залюбила».
- Богъ да бие кума господина!

Што думало, све се завершило:
 Са недѣля премлада невѣста,
 До друга-та млада-та удовица,
 75 До третя-та кума залюбила.

№ 199.

(Загорье) Берков. окр. с. Клисура; 8 февр. 1880 г. записана съ словъ Тодора
 Найденова.

(Похвальба бана Петра).

Петеръ бано вино піе
 Вино піе на ладны-те керчми;
 И си пилъ и се пофалилъ,
 Што ю мене—у цару нема:
 5 Я имамъ деветъ синове
 Деветъ синове и деветъ снаи,
 Една черка и деветъ унуци.
 Дочулъ го царъ Костадинъ,
 И му прати това ситно писмо:
 10 «Да си дойде то-зи Петеръ бано;
 Че се онъ пофалилъ на ладны-те керчми,
 Че у него што има, у мене го нема».
 И си дошелъ Петеръ бано.
 Та го пита царо,
 15 Царъ Костадинъ пита:
 «Ты си, Петре, пилъ си,
 И се тамо пофалилъ се —
 Што у тебе има—у мене го нема?»
 Царо го питува,
 20 Петеръ му казува:
 «Цару. царъ Костадинъ,

- Вишь, я имамъ деветъ синове
 Деветъ синове и деветъ снаи,
 25 И деветъ унуци и една мила
 Една дащерчица мила».
 Царо му казува:
 27 «Право имашъ—у мене го нема».

№ 200.

Соф. округъ село Бутунѣцъ; 4 февр. 1880 г. записана со словъ Стоила Недѣлкова Кадискаго.

(Банъ Петровитинъ успѣшно дѣйствуе въ пользу раи, при султанѣ Муратѣ).

- Царъ султанъ земня бие,
 Земня бие да утамне,
 Да утамне, рая да преземе;
 И си биятъ мижду Сава и Морава,
 5 Та си биятъ деветъ годинъ дена,
 Па неможе султанъ да надвие,
 Да надвие, земня да утамне;
 Той си пушти телагъ,
 Пушти телагъ низъ Турска ордія,
 10 Да му ли два дни, та па три дни:
 «Кой се найме премладо юначе,
 Да премине Дунавъ оданаде,
 Да отиде въ града Масарева,
 Да излаже Петровитинъ банинъ,
 15 Да го фанемъ, глава да му земемъ».
 — Обадисе турче потурняче
 Алигъ-бегъ войвода:
 «Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
 Я да личишь оште два дни и па три дни,

- 20 Да намѣришь оште двѣ турчета
Двѣ турчета на моя прилика,
Што-то три дни и три ношти,
Што-то сѣдять дремка не задремать,
Што-то пиятъ вино и ракія,
25 Што-то пиятъ, а се не опивать». — Та си личи царь султанъ Мурато
Личилъ е два дни оште три дни,
Та намѣри оште два турчета.
Преминаха Дунавъ оданаде,
30 Отидоха въ града Масарева,
Па спаднаха на шарены чешмы,
Па си виятъ, ка'-то люты зміи,
Гласи пуштатъ до синѣ-то небо.
Што-то бѣше Петровитинъ банинъ,
35 А той бѣ легналъ, та бѣ заспалъ.
Зачула ги Петровица млада
Па си буди Петровитинъ банинъ:
«Стани, либе, да би да нестанешъ,
Турци ти са градо испълнили».
40 — Сабудисе Петеръ, разбуди́се,
И той дочу тія ясни гласи,
Той си влезна у новы ягыры,
Та изведе коня Карамана,
И изнесе сабья димискія,
45 Што я правилъ майсторъ Димитрія,
Што се віе ка'-то люта змія,
Тія си сѣче дервья и камене;
Конъ воседна и сабья наметна,
И конъ бутна низъ града—возъ града:
50 Нема ништо, нигде да се гледа,
Метна очи край Масырь-капія,
Тамъ согледа три млады турчета;
Той побутна коня Карамана,

- П потегли сабѣя Димискія
 55 И потегли сабѣя, да ги губи;
 Клето да с турче потурняче!
 Одалекъ е поклонъ поклонило,
 Одблизу се молба помолило:
 «Фала тебѣ, Петровитинъ банинъ!
 60 Просты назе, Гѣсподъ да ти просты,
 Че бѣгаме одъ турска ордія,
 Та идеме тебе-ка на индаты¹⁾».
 Саборъ стори Петровитинъ банинъ,
 Та си спушти сабѣя у ножница,
 65 Па ги викна на негова дома,
 Та се Петеръ со-съ нихъ братимилъ;
 Та сѣдели три дни и три ношти,
 Та си ядаты и си пиятъ;
 Што-то бѣше Петровитинъ банинъ,
 70 Той подпи со-съ нихъ и се напи;
 Клето да си три млади турчета!
 Три дни сѣдаты, а си не задремваты,
 Вино пиятъ, а се не опиятъ;
 А што бѣше Петровитинъ банинъ,
 75 А той легна Петеръ, та си заспа;
 Па го буди Петровица млада:
 «Стани, либе, д' идешъ,
 Д' идешъ, да си легашъ».
 — Петеръ дума продума:
 80 «На ли ми свои побратими?
 Та шта язе при нихъ да си легамъ»;
 Остави го Петровица млада.
 Клето да е турче потурняче!
 Че си фана Петровитинъ банинъ,

¹⁾ Турецкое слово, значитъ помощь.

- 85 Та си веза Петровитинъ банинъ,
 И го веза, и го обкова:
 На нодзе-те три чифта букиджии,
 На раце-те деветъ билезици,
 На гърло-то десетъ синджирѣ;
90 Па го рита турче потурняче:
 «Калканъ, калканъ, Петровитинъ банинъ!
 Да пиемо вино и ракия!»
 Сабудисе Петеръ, разбуди́се,
 Намѣрисе укованъ-увезанъ.
- 95 Што-то бѣше турче потурняче,
 Той изведе коня Карамана,
 И се верза Петеръ коню за опашка,
 Па го забра по равны друмове,
 Закара го укованъ—увезанъ,
- 100 Закара го на Стамбола града;
 Тамъ излезне царъ султанъ Муратъ,
 И на Петеръ дума думаше:
 «Фала тебѣ, Петеръ, добаръ юнакъ!
 Зазналяи, Петеръ, запазили;
- 105 Кога ние со-съ васъ биехме
 Мижду Сава и мижду Морава,
 Та се биехме деветъ годинъ време;
 Кажѣ сега, Петеръ, добаръ юнакъ,
 Кой-то бѣше одъ васъ найпервиѣ кралъ,
- 110 Што си язды коня Шаркалія,
 Конь си язды и сабья си верты,
 Дека мине низъ турска ордія,
 Дека мине, сокаци отвори?»
 — А Петеръ му дума думаше:
- 115 «Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
 Това бѣше Марко Кралевитинъ,
 Той си язды коня Шаркалія,
 Той си язды и сабья-та верты».

- Царь султанъ му думу думаше:
 120 «Чуй ме, Петеръ, оште да те питаѣмъ —
 А кой бѣше одъ васъ повторнѣ кралъ,
 Што-то язды коня Кулалія,
 И той носи сабья димискія,
 Дека мине, сокаци направи?»
 125 — А Петеръ му думу думаше:
 Това бѣше Хилванъ добаръ юнакъ,
 Оданаде одъ града Дебелова»;
 — Чуй ме, Петре, оште да те питаѣмъ:
 «А кой бѣше третѣ кралъ,
 130 Што-то язды коня Доралія,
 Той ми-мене войстя намали?»
 — Одговара Петеръ добаръ юнакъ:
 Това бѣше Дойчинъ добаръ юнакъ,
 Той си язды коня Доралія,
 135 Той ти-тебе войстя намали».
 А чуй ме, Петре, оште да те питаѣмъ:
 «А кой ли бѣше штвртѣ¹⁾ кралъ,
 Што си язды коня аджамія,
 И той бѣше самъ аджамія,
 140 Той ни гледа, войстя да ми губи,
 Само гледа со-съ конь да ги трепа,
 Што не може со-съ конь да утрепа,
 А той ги живи въ Сава изнакара,
 Та си живи въ Сава издавѣа?»
 145 А Петеръ му тѣя одговара:
 «Това бѣше Груйче млада детѣ,
 Той си язды коня аджамія,
 И той бѣше млада аджамія,
 Той си войстя въ Сава издави».

¹⁾ Присутствующіе слушатели-крестьяне той же деревни замѣтили сказителю, что лучше будетъ сказать «четверты».

- 150 — Чуй ме, Петеръ, оште да те пѣтамъ:
«А кой бѣше петыйѣ кралъ,
Што-то язды коня Карамана
И си носи сабѣя-та голема,
Той ми-мене войстя-та битиса ¹⁾,
155 Той погуби триесе риджале,
Той погуби дванаесе паши,
И погуби мое машко дете,
И да би джанамъ ²⁾ и мене фаналъ,
Да бѣхъ спадналъ у юначки раце,
160 Господъ знае, и съ мене
Што би штеше да стане?»
Проговори Петровитинъ банинъ:
«Фала тебѣ, царъ султанъ Мурате!
Въ раце ти самъ, право тю ти кажа:
165 Язе язда кѣня Карамана,
Язе носа сабѣя-та голема,
Я ти-тебе войстя битисахъ,
Я погубихъ триесе риджале,
Я погубихъ дванаесе паши,
170 Я заклѣхъ твое машко дете,
Да би джанамъ ²⁾ и теб' да бѣхъ фаналъ,
Само не можехъ тебе да намѣра,
Че се скри подъ камилски самаръ,
Штехъ да дроба мѣрвка по мѣрвка ³⁾
175 Найголема—што-то мравка носи»;
— Обадисе царъ султанъ Муратъ:
Фала вазе, триесе риджале!
Я фанете Петровитинъ банинъ,
Искарайте го на краѣ,

¹⁾ Тур. слово, знач. совершенно уничтожить.

²⁾ Тоже, знач. можетъ быть, вѣроятно.

³⁾ Греч. слово, знач. часть.

- 180 На край-на калны чаире¹⁾,
 Закопайте му нодзе у земня-та,
 Потеглѣте триесе сатыре²⁾,
 Здробнете го мервка по мервка,
 Найголема—што-то мравка носи».
- 185 Извели го на калны чаире,
 Закопахъ му нодзе у земня,
 Потеглихъ триесе сатыре, —
 Се се сатыре истрошили,
 Нема сатырь-Петеръ да порѣже,
 190 Яли сатырь-Петеръ да погуби.
 Помѡлисе Петровитинъ банинъ:
 «Фала вазе, триесе риджалѣ!
 Тю се мола, молба ли пріймайте:
 Стига мака толко на мене-ка;
 195 Нема сатырь у Стамбола града;
 Я фанете коня Карамана,
 Отидете въ града Масарева,
 Та земете сабья димискія,
 Што я правилъ майсторъ Димитрія,
 200 Што се вѣ ка'-то люта змѣя,
 Тія³⁾ сѣче дервье и камене,
 Тія ште и мен' да погуби».
 Што-то бѣше турче потурняче
 Алилъ-бегъ войвода,
 205 Той си фана коня Карамана,
 Па го бутна презъ поле широко,
 Турски дума, болгарски се моли:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Егá да би Боже—да помогнешъ,
 210 Да погине Петровитинъ банинъ,

¹⁾ Тур. слово, знач. ливада, сѣнокосъ.

²⁾ Тур. слово, знач. книжалъ.

³⁾ Вм. той.

- Да остане коня Карамана,
Конь да язда и конь да се наязда».
Па отиде въ града Масарева;
Одалекъ се турче провикнало:
215 Излезъ, излезъ, Петровица младо,
Изнеси ми Петрова-та сабья,
Да я носа на Петеръ добаръ юнакъ,
Че го прати царъ султанъ Муратъ,
Че го прати на бой да се бие,
220 Па си нема у Стамбола града,
Нема сабья за-ради него».
— Петровица му тия одговара:
«Клето да си турче потурняче!
Когó лажешъ, когó штеши да излажешъ?
225 Я ли незнамъ, я ли незнамъ,
Че си нема у Стамбола града,
Нема сатыръ—Петеръ да погуби,
Та ште тая ¹⁾ него да погуби».
Па е влела ²⁾ Петровица млада,
230 Та е зела сабья, та износи —
Емъ я носи, емъ се Богу моли:
«Леле Боже, леле мили Боже!
Ега да би Петру да помогнешъ,
Да отиде сабья у Петрови,
235 У Петрови рачицы,
Ега да би Петеръ да не погине»;
Изнеса я па я ферли насердыто.
А што бѣше турче потурняче,
Той не може самъ да я качи,
240 На се моли Петровици младо:
«Леле, варай, Петровице младо!
Помогни ми на конь да я качимъ».

¹⁾ Т. е. сабля.

²⁾ Вм. *вазела*.

- Помогна му Петровица млада,
 Качи я коню Караману;
 245 Па го' бутна турче потурняче,
 Па го бутна презъ поле широко —
 Турски дума, български се моли:
 «Леле Боже, леле миле Боже!
 Ега да би Боже да помогнешъ,
 250 Да погубимъ Петровитинъ банинъ,
 Да остане коня Карамана,
 Конь да язда, конь да се наязда».
 Па отиде на калны чаире;
 Срѣшнаха го триесе риджале;
 255 Та се зема сабья димискія:
 Наловатъ се петнаесе души —
 Петнаесе души за черенó теглатъ,
 А петнаесе души за ножници теглатъ,
 Па не можатъ сабья да извадатъ —
 260 Извадатъ я педа и половина,
 Па я пуштатъ, пуштатъ —
 Тія се въ ножници влезне.
 — Помóлисе Петровѣтинъ банинъ:
 «Чуйте мене, триесе риджале!
 265 Кю се мола—молба ми прѣимате:
 Стига мака толку на мене-ка:
 Нодзе ми се въ земи закопаны,
 На нихъ имамъ три чифта букагин,
 На раце-те имамъ билезици,
 270 На гърло-то имамъ десетъ синджире;
 Ако мене оште не вѣр'вате,
 Фанете ме петнаесе души.—
 Петнаесе-те души одъ лѣва-та страна
 И петнаесе души одъ десна-та страна,
 275 Одвежете ми саде десна-та рака
 И ми дайте сабья у рака-та,

- Да извада сабѣя низъ ножница,
 Да я поклана на ваши-те раце, —
 Вие мене съ нея погубѣте».
- 280 Излага ги Петровитинъ банинъ:
 Наловія се триесе риджале,
 Одверзаха Петру десна рака;
 Што-то бѣше турче потурняче,
 Той привлече сабѣя, та му даде;
- 285 Ка' я фанá Петровитинъ банинъ —
 Што фанá и Богу се помоли:
 Фала, Боже, фала, вишни Боже!
 На ли дойде сабѣя у рачица?
 Помогни ми, Боже, да излезна,
- 290 Да излезна низъ турски-те раце,
 Да отвора земня затворена;
 Па отферли со-съ палецъ ножница,
 Та подигна сабѣя на лѣво,
 Та посѣче триесе риджале,
- 295 И исферкна низъ черна-та земня.
 А што бѣше турче потурняче,
 Той си фана коня Карамана,
 Па го бутна презъ поле широко,
 Па го бутна—со-съ конь да бѣгна:
- 300 А разгледа Петровитинъ банинъ,
 Та си виде коня Карамана, —
 Превикна се Петровитинъ банинъ:
 «Фала тебѣ, коню Карамане!
 Шта те стигна на поле широко
- 305 И одъ теб' да керви се напѣя;
 Ка' го зачу коня Карамана,
 Закопа си подзе у земня-та;
 Што-то бѣше турче потурняче,
 Той му тегли талатинъ ¹⁾ — дизгине

¹⁾ Тур. слово—удила.

- 310 И го бие съ махмузъ ¹⁾ чарклия ²⁾,
 А одъ коня черни керви течать,
 Само не ште напредъ да верви;
 А што бѣше турче потурняче,
 А той слезна—пѣшій да си бѣга;
 315 А што бѣше Петровитинъ банинъ,
 Той потегли сабья димискія,
 Та одрѣза три чифта букагін,
 И одрѣза деветъ билезици,
 И одрѣза десетъ синджиры —
 320 Расковасе Петеръ—развезасе;
 Па си стигна коня Карамана,
 И нему се поклонъ направилъ;
 Па се качи коню Карамано;
 Па погледна нагоре, надоле,
 325 Та согледа турче потурняче;
 Провикна се Петровитинъ банинъ:
 «Бѣгай, бѣгай Алилъ-бегъ войводо!
 Да те вида, кой си юнакъ на земня-та»;
 Па го стигна на поле широко;
 330 Поверна се турче потурняче,
 Поверна се—Петру да се моли:
 «Лелс, варай, Петровитинъ банинъ!
 Просты мене, Господъ да ты просты».
 А Петеръ му тія одговара:
 335 «Я да проста, сабья не проштава;
 Ты я носишь одъ града Масарева»;
 Па го фана Петровитинъ банинъ,
 Та му одра раце до рамена,
 И му одра подзе до колѣна;
 340 Па му Петеръ тія одговара:
 «Стани, стани, Алилъ-бегъ войводо!

¹⁾ Тоже=шпоры.

²⁾ Тоже=кольца въ шпорахъ.

- Да те гледамъ—какво ти прилича:
На раце-те алене кожуве,
На подзе-те морови ¹⁾ тузлуци ²⁾, —
- 345 Да те вода у Стамбола града,
Да те види царъ султанъ Мурата;
Па го забра по равны друмове,
Та отодатъ у Стамбола града;
Тамъ излезна царъ султанъ Муратъ,
- 350 И на Петеръ тия продумаше:
«Аферамъ тебе, Петре, добаръ юнакъ,
Аферамъ ти на твое юнагство,
Че погуби триесе риджае —
Просто да са, Петре, и одъ мене,
- 355 Просто да ти е и Стамбола града»;
А Петеръ му дума дума:
«Я излезъ, излезъ, царъ султанъ Муратъ,
Да да сръшнашь Алилъ-бегъ войвода,
Да го видишь, колку му прилега:
- 360 На раце-те алени кожуве,
На подзе-те морови тузлуци».
Па излезна царъ султанъ Муратъ,
Одалекъ се Петру помѡли,
Одблизу му метанія направи:
- 365 Просты назе, Петровитинъ банинъ,
Просто да ти е и Стамбола града».
А Петеръ му тия одговара:
«Я да проста, сабья непроштава —
Когó прашташь на калны чаире,
- 370 Кому теглишь триесе сатыре?»
Па го фанá Петровитинъ банинъ,
И нему одра подзе до колѣна,

¹⁾ Т. е. валашскіе, цинцарскіе.

²⁾ Особого рода одежда, прикрывающая ноги отъ колѣнъ до ступни.

Па ги тури на чесна тарпеза,
 Да си пиятъ вино и ракия;
 375 Па си пили три дни и три ношти.
 Па си фана коня Карамана,
 Та отиде въ града Масарева,
 Та отвори земня затворена.
 Кога Петеръ бѣха закарали,
 380 Тогава се свѣто затворилю;
 Ка'-то стигна Петровитинъ банинъ,
 382 Тогава се сички отворили.

№ 201.

Г. Радоміръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Туре Арнауце грабитъ дворъ бана и уводитъ его жену; банъ настигаеъ его и убиваеъ).

Твои двори, Бане, оплѣнеты!
 Оплѣни и Туре Арнауце—
 Деветъ мъски той бѣло иманье
 И десето той жълты желтицы,
 5 Одкарана Елена невѣста,
 Твоя майтя-она заробена,
 Мъшко детѣ подъ конь ударено.
 Дума дума баневіо коня:
 «Слушай мене, бане чорбаджіѣ,
 10 Ты-зи пієшь у ладны меані
 Та си пієшь съ братя и дружина
 И си пієшь товѣ руйно вино,
 И си пієшь лютица ракия;
 15 Твои двори, бане, оплѣнеты!
 Оплѣни ги Туре Арнауце,
 Деветъ мъски той бѣло иманье
 И десето-то жълты желтици,

- Одвѣдена Елѣна невѣста,
Заробѣна твоя стара майтя,
20 Мъшко дѣте подъ конь ударено».
Тогай станѣ Бане чорбаждія,
И дума дума на негова коня:
«Оче ние него да гониме?»
И коня му дума продумуе:
25 «Я ми тури два кутла белія;
Дури язе зоба да избѣбамъ,
Ты ми стегни дванаеса колана,
И ми тури сѣдло самотворно,
И тури ми трінаѣсе кускуне,
30 И ми тури дзвѣзда дзвѣздоглава,
Што-то е со-съ дванаесе дизгине,
Приведеы ме на бинекъ камикъ,
Тури нога у зенгя,
Да гониме Туре Арнауце!
35 Бане тури нога у зенгя,
И се метна коню на рамена;
Настаналъ е презъ поле ширѣко;
Задѣдесе тая тевна магла,
Низъ магла-та ситна росѣ рѣси,
40 Низъ росѣ-та огинь просьявуе.
И тогай дума дума Туре Арнауце,
Дума дума Елени невѣсти:
«Чуешь мене, Елено невѣсто!
Задѣдесе тая тевна магла,
45 Низъ магла-та тая ситна рѣса,
Низъ росѣ-та огинь просьявуе».
Елена му дума продумуе:
«Не е товѣ тая тевна магла,
И не си е тая ситна роса,
50 И не е това тоя ясенъ огинь;
Товѣ си е банева страія;

- А што-то тая ситна роса,
 Кбня пеня фёрля, та си роса иде,
 А што-то тоя ясенъ огинь,
 55 Она си е на конь одъ подкóвки».
- Доде она дума да издума,
 Достигналъ и Бане вреденъ юнакъ
 Достигналъ и у поле Кбсово,
 И въднега на Туре говори:
 60 «Богъ те уби, Туре Арнау́че!
 Кадé кáрашь Елéна невѣста?
 Кадé кáрашь моя стара майтя?
 Мъшко дѣте под конь си ударилъ?
 Деветъ мъски тія бѣли пáри
 65 И десéта той жълты желтицы?»
- И си бъркна Бана чорбаджія
 Та си бъркна у десна-та чижма,
 Та извади́ тая остра сабля,
 И си вана Туре Арнау́че
 70 И го вана, и го накара
 Три деветъ лакти ў земи;
 И си земá турéвио коня,
 И си верна́ тегобно иманье,
 И си верна́ Елена невѣста,
 75 И изроби негова стара майтя
 И опушти́ това́ мъшко дѣте.

№ 202.

Трев. окр., с. Бабица; 22 ноября 1879 г. записана со словъ Божиля Янкова.

(Невыполненіе юнакомъ Иваномъ своего намѣренія).

Лежи́ Иванъ бóленъ юна́къ,
 Лежи та три године дена:
 Кързъ косты му трава проница́ла,
 Кързъ очи муе пролита́е.

- 5 Заправи́лъ е де́ветъ че́шме,
 Заправи́лъ е де́ветъ мо́ста,
 А си не еденъ не доправи́лъ —
 Ни е чешме доправи́лъ,
 Ни е мостове доправи́лъ;
 10 Че си ѝде цѣркве Раванице.
 Покара́ли га камъ-то цѣркве Раванице;
 Опази́ле га цѣркве Раванице,
 Саме су се затвори́ле:
 «Надъ-задъ, Иване юначе!
 15 Кързъ костъ ти тра́ва проница́ла,
 Кързъ очи ти му́е пролита́ле:
 Не си се чешме доправи́ло,
 Ни па-й си си мосты доправи́ло,
 Нема време цѣркве да си дойдешъ;
 20 Да си чешме доправи́шь,
 И да си мостове догради́шь,
 Тегая у цѣркве да дойдешъ —
 Саме си че цѣркве отвори́ты».
 Иванъ се назадъ поверна́ло,
 25 И па-й-се съ ду́шу растави́ло.
 Оста́ле се чешме недопрáвене,
 Оста́ли су мостове не догра́дены.
 Иванъ си съ ду́шо растави́ло —
 29 Това тага́й така́ останáло.

№ 203.

Соф. окр., с. Сливница; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Илин Стамбулин.

(Черный Арапинъ убиваетъ барьяктара Бана).

Што е чадѣръ — поле побегъло,
 Подъ него е еденъ чадѣръ
 Самъ одъ себе зеленъ;
 Подъ неѣ е Бана барьяктара;

- 5 Бана свиря—сва войска игра,
 Бана пое—сва ордія слуша.
 Посвиде се на черна Арапина:
 Верли пушка низъ густа ордія,
 Та удари Бану баръяктару,
 10 На зло га е мѣсто ударилъ,
 На зло мѣсто меджи черни очи.
 Проговори Бана баръяктара:
 «Тако м' Бога дванаесе слуги!
 Довѣдете коня одъ ливада,
 15 Та беркнете у свилни бисапи,
 Изведете одъ бѣлъ макъ мараму,
 Та пребриште мой черни кѣрви;
 Я ги пратимъ на моя-та стара майтя:
 Ако не че мене да си види,
 20 Да си види мои черни кѣрви.

№ 204.

Велескій окр. (въ Макед.); 2 дек. 1879 г. записана со словъ г. Лазаря Хад-
жіева.

(Дѣвушка воевода).

Де-ка се чуло-видело,	«Месете пресна погача,
Мома булюкъ-баша да биде	Турете алтенъ во нея,
Со сто и педесе деліи,	Скършите парче по парче,
Со тристамина сѣймени,	15 Кому ке паднетъ алтыно-тъ,
5 Со кадифе фыстанъ до земня,	Той булюкъ—баша да биде».
Со тънка пушка на рамо,	Месива пресна погача,
Чифте-пиштоли на поясъ;	Турия натре алтено-тъ,
Сеймени-те и завиделе,	Скършия парче по парче;
Силна поплака дадова:	20 Па ней-зе алтыно-тъ падна;
10 «Нейкеме мома булюкъ-башъ!»	Деліи-те завидова,
Мома булюкъ-башъ говори:	Па силна поплака дадова:

«Нейтеме мома булюкъ-башь!» Той да ми биде булюкъ-башь»;
 Мома булюкъ-башь говори: Никой нышанъ не погоди,
 25 «Ай на нышанъ да фы́рляме— Мома ми нышанъ погоди.
 Кой ке ми погоди, 30 Остане мома булюкъ-башь.

№ 205.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(тоже).

Де се чуло, де видѣло,	«Чуешь ли мома румена!
Момá войвóда да биде	Ты-зи ни биде войвóда
На семдесé дружина	До деветъ годинъ войвóда,
И на седмíна родни́на!	Оште деветъ да одишь,
5 Ишли са гора зелéна	25 Ты че ни бидешъ войвода;
Тури́ли пьрстень на б́ука,	Каде ни ты-зе попратишь,
Си-те си рéдомъ реди́ли,	Ногу чesъ че ти ймаме».
Никой не можé да удри;	И румена имъ продума:
Окная момá румена:	«Дружина, вѣрни дружина!
10 «Ела си, момá румена!	30 Очемъ да самъ ви войвóда:
Ты-зи си млада войвода,	Деветъ годины я воды,
Та згодышь пьрстень у бука».	Вне по мене, како пѣленца;
И земá момá румена,	Че одымъ и оште деветъ го-
И земá си пушка филинта:	дины,
15 Не сто́й пушка да ферля,	Че одымъ гора зелéна,
Нело е онá кле́кнала,	35 Да сѣдымъ сента зелена,
И ферли пушка филинта,	Да пѣмъ вóда студéна,
Въеднакъ низъ пьрстень про-	Да ядемъ вакли́ ягнѣнца,
кара.	Да пѣмъ вино цеврено
Думаю въеднакъ думая,	39 И тая люта ракия.
20 Думая вѣрни дружина:	

№ 206.

Г. Радомиръ; 1 дек. 1879 г. записана со словъ Таски Моавискаго.

(Турецкіе жандармы отыскиваютъ гайдука Милена).

- Та што мѣ се лелѣе — белѣе?
 Да ли хѣле, или бѣло кохѣле,
 Или самѣ нишѣвски сегмѣне?
 Не е било хѣле я кохѣле,
 5 Нело били нишѣвски сегмѣне,
 И си тража Милена айдука;
 И ванаа негова-та сестра:
 «Казуй, морѣ, Милена айдука!»
 А сестра му дума продумуе:
 10 «Я незнаемъ Милена айдука,
 Че вертыме тыя цѣрны очи,
 Че сѣчеме рацѣ до рамена,
 Че сѣчеме нозѣ до колѣна».
 Па-й си бѣе Милева-та сестра:
 15 «Казуй, курво, Милене айдука!»
 Я она имъ по-ти оговори:
 «Я не знаемъ Милена айдука!»
 Извертеа тыя цѣрны очи,
 Па-й не каза Милене айдука;
 20 Одсѣко рацѣ до рамена,
 Па-й не каза Милене айдука;
 Одсѣкоя нозѣ до колѣна,
 Па-й не каза Милене айдука.
 Ванаа си милево-то любе,
 25 Дважъ го, трижъ го по полѣ шибнаа:
 «Казуй, курво, Милене айдука!»
 — «Че го кажемъ, та грыжа ли ме е?»
 И си каза Милена айдука —

- «Сестра му го у ковчадзи крие
30 У кавчадзи, у свѣлни дарове».
И ойдѡа нишенске сегмене,
Ванаа си Милене айдука;
И сестра му по ти оговѡри:
«Немамъ, брате, очи, да те
35 Да те жално опла́камъ,
Немамъ, брате, рацѣ, да те
Да те пригърнемъ,
Немамъ нозе да те испратимъ».
И Тогай си нимъ дожалe,
40 Дожалесе нишевски сегмене,
Опущтия Милене айдука:
«Просто да е твоѣ кабаатъ,
Да си ойдешъ у гора зелѣна,
Да одсѣчѣшь дерво яхѡровѣ,
15 Да направишь гусле яхѡрови,
Да си ранишь твоѣ мѣла сестра»;
И тогай си вана́ли нишевски сегмене,
Ванали са милево-то любе:
«Заштѡ, мори, ты-зе-ка наказа,
50 Штѡ наказа Милѣна айдука,
Нѣло чека на негова сестра?
Извертеме тѣя черны очи
И одсѣкоме рацѣ до рамена,
Одсѣкоме нозе до колѣна,
55 Ты тогай каза Милена айдука?
Нему ние кабахатъ простиме».
57 И погубѣли милѣво-то любе.
-

№ 207.

(Макед.) Солун. округъ, городъ Девгелія; 29 января 1880 г. (въ Софіи) записана со словъ Лазаря Хаджіева.

(Разспросы турокъ про гайдуковъ).

- Дейды, Милко, море, дервенджико;
 Все си сѣдышь дервень чувашъ,
 Все си сѣдышь дервень чувашъ
 И си зѣмашъ дервенджелькъ;
 5 Не видѣлъ ли, мори, Милко,
 Кой помина, кой замина?
 Право да ми кажешь,
 Мене да не лажешь.
 — Дейды, Исо, море, булюкъ-баша,
 10 Леся питашь, право те ты кажемъ,
 Тебе, Исо, не те лажамъ:
 «Поминаа, Исо, море, заминаа,
 Заминаа лоши лудье ¹⁾,
 Лоши лудье арамѣи,
 15 Арамѣи Боймичани» ²⁾.
 — Дейды, Милко, мори, дервенджико;
 Колко ли бѣа дружина,
 Дали много, или малко?
 — Дейды Исо, море, булюкъ-баша:
 20 Оны бѣа многу дружина —
 Седумдесе и седумъ друга,
 Седумдесе 'вакви—такви,
 А седумъ-те лоши лудье;
 Накачиха планина-та,
 25 Планина-та Боймѣи-та,
 Па слегнаа у средъ село,

¹⁾ Вм. Людые.

²⁾ Боймица—название села и планины.

У село-то у Мерзинци:
 Тамо бѣа мали моми,
 Я грабнаа есмерь ¹⁾ Яна,
 30 Я грабнаа и одведоа.

№ 208.

Софійскій окр., село Столяницъ; 28 ноября 1879 г. записана въ м. Брезникѣ
 со словъ солдата Вѣлка Гешова.

(Вѣроломный поступокъ турокъ съ молодцомъ Димитріемъ).

Сину Димитре, Димитре!	«Не бойсе, мале, не бойсе!
Не ли ти майтя думаше:	Да ми е живо турче-то
«Не мачи, сину, рая-та	20 Турчѣ-то и пашинче-то
Рая-та и райца-та—	И паппиница аныма».
5 Одъ седѣмъ годинъ децѣ-та,	Когѣ е билѣ сабота срѣшту
Скуты камене да носатъ,	недѣля,
На гърбе дѣрве да влachtetъ,	Димитеръ санъ санувау ¹⁾ ,
Високи кули да градатъ,	И сино майтя думаше:
И тія ханы широки;	25 «Малеле, старо малеле!
10 Имашъ ты, сину, душмане	Страшенъ семъ санъ санувау
Фо-фъ Врачанска-та наія:	Сабота—срѣшта нѣделя:
Лютъ-Бродъ Лало джеле-	Алено чубе на мене,
пинъ	Аленъ се фесъ накривилъ,
И одъ Скървсна Нено каса-	30 Чифте пиштове затѣкналъ,
пинъ —	Руси мустаци засукалъ».
Червено вино да пиятъ	А майтя му се досети —
15 И тебе мезе да ядатъ,	Пороны селзы, пороны,
Ште да те, сину, издадатъ».	Порѣны селзы дѣ зѣми,
Димитеръ майци думаше:	35 Съ мермерги кърпе тріеше,

¹⁾ Тур. слово, знач. черный.

- Емъ си отъ сина кріеше,
 Па си на сина думаше:
 «Небойсе, сину, небойсе!
 Това е, сину, нахарно:
 40 Чубе-та ти е кула-та,
 Фесьме-то ти е добро-то,
 Пиштоле ти са конче-то,
 Мустаци ти са вино-то».
- Когá е било сабота—срѣшта
 недѣля, 75 Когá се наза́дъ поверна,
 По негу иде ви́рушка;
 Не си е билó ви́рушка,
 Но си е билó джелаче;
 И тамо си га пристигна,
 80 И Димитеръ му думаше:
 «Брелеле, вара́й джелаче!
 Пушти ме, язъ да идемъ
 Во-фъ мое село голѣмо
 У тия ме́хені ладовны,
 85 О дружина да се о́просто,
 Лице-то да си преміе,
 Душа-то да си прѣчиста».
- А джелаче му думаше:
 «Димитре, кара́—Димитре!
 90 Я шта те дружина опросте,
 Лице-то, што ти преміе,
 Душа-то, што ти прѣчиста?»
 Извади са́бля—лютица,
 Извади па ма́хана,
 95 Та му глава одсѣче;
 А гла́ва-то му скáчаше,
 И язýко му дýмаше:
 «Брелеле, вара́й гаваче,
 Да си ме земешъ, гаваче,
- 65 А конче си го уапа,
 60 «Димитре, кара-Димитре!
 Стегни си коня кúласта,
 Иды си въ тия равни́ дру-
 мове».
- И Димитеръ си го послуша,
 Та си конче-то восѣдна,
 65 А конче си го уапа,

- 100 Да ся ме носишь во-фъ Лють-
Бродъ На тія турци мърсници,
На Лало желѣпинъ Одъ турчинъ да ми е ѣд-
И одъ Лють-Бродъ 110 Язъ самъ младо загинуло,
На Нено касѣпинъ: И стара майтя остѣла,
Червено вино да пиятъ Да вика за мене, да плаче
105 И мене мезѣ да ѣдѣтъ, За първно чедо рождено—
Че онѣ мене изъѣдо 115 Нема си виде никого
И онѣ мене издадоа Ни сина, ни то па щерка.

№ 209.

Соф. окр., село Суводолъ; 31 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина
Жѣты Илкова.

(Послѣдствія похвалбы раи передъ турками).

- Павалилъ се младъ Стоянъ — Аберъ си прати паша-та:
Въ Едренъ-узунъ чаршія, 15 Да дойде Стоянъ, да дойде,
Предъ Селимъ-султанъ джа- Кончѣ-те да си доведѣ,
мѣя, Облога да си правиме;
На пашино-то кавене, Ако ме варне младъ Стоянъ,
5 Де има Стоянъ, де има, Просто да му е Видина,
Де има кончѣ рането 20 И Видинска-та нахія,
И како кончѣ хубаво! И Видинске-те конаци;
Конче му чини три града, Ако ли варнемъ Стояна,
Три града, колко Софія Че да му земемъ кончѣ-то,
10 И Софійска-та нахія; Кончѣ-то и попонче-то»¹⁾.
Яко кончѣ му чинеше 25 Когѣ отиде младъ Стоянъ
Три града, колко Видина На тія равни друмове,
И Видинска-та нахія. Тамо затече паша-та;

¹⁾ Жена.

- Направили са облога,
 Та са пуштили кошія
 30 По тія равни друмове;
 А Стоянъ-си му говори;
 «Пашо Видински, Видински!
 Пуштай си ты-зе кошія,
 Я на-по-радъ тебе че идемъ».
- 35 И онъ-си пушти кошія,
 Та си утече паша-та
 До-три саты напреде;
 Когá си яхна младъ Стоянъ
 Яхна коня ранета.
- 40 Дигна си мъгли правове
 И тія вири вѣтрове,
 Та си стигна паша-та
 На тія ровни друмове,
 Стигна го и замина го,
- 45 Та си утѣче младъ Стоянъ
 До-три саты напреде,
 Та си отиде Стоянъ
 На Видински те конаци;
 Когá си ойде паша-та,
- 50 Та на Стояну думаше:
 «Море Стояне, Стояне!
 Просто да ти е Видина
 И Видинска-та нахія,
 Садé ми не мой арéмо
- 55 Арéмо со-съ анеми-те»;
 А Стоянъ си му говори:
 «Пашеле, пашо Видински!
 Ни сакамъ, пашо, Видина,
 Ни сакамъ, пашо, конаци,
- 60 Ни сакамъ, пашо, анеми;
 Да пратишь вѣрни дружина,
- До дома да ме заведатъ».
- Прати паша вѣрни дружина,
 До дома да го заведатъ —
- 65 Дваесе души джалате
 На друми да го изведа,
 Па Стояна да си погуба.
 А Стоянъ си конъче разведе
 И на джалате говори:
- 70 «Бре, фала вама, дружино!
 Айдете вие напреде,
 Я че ви стигнемъ, дружина.
 Па яхна конъче рането,
 Та бутна конъче рането,
- 75 Та си на дворы отиде.
 Когá джелате дойдба,
 Та те Стояну говора:
 «Бре, вала тебѣ, Стояне!
 Насъ си е пратилъ паша-та,
- 80 Тебс-ка да погубиме,
 А ты-си, море, утечи;
 Сегá че насъ погуби»;
 А Стоянъ-си имъ говори:
 «Айдете, море, джелате!
- 85 Че земемъ сабля острена,
 Та си-те че ви посѣчемъ»;
 А оні си му говора:
 «Море, Стояне, Стояне!
 Губи ны, Стояне!
- 90 Што че ны губи паша-та,
 Ты-зе да ны погубишь.
 И Стоянъ си ги погуби:
 Па имъ глави-те изрѣза;
 Та ги на паша занесе,
- 95 На тоя паша Видински,

Та те му Стоянъ говори: 105 Че махнемъ съ остра брич-
 «Пашо Видински, Видински! ница,
 Я простихъ тебѣ облога, Че сѣчемъ тебѣ главица,
 Ты прати вѣрни дружина Да не кервавимъ постилѣтя».
 100 Дваесе души джалате, Махналъ е съ остра брич-
 Мене-ка да се погуба, ница,
 А я ти носимъ главѣ-те Одсѣче пашу главица,
 Одъ тія вѣрни дружина; 110 Посѣче паша Видински.
 Подай си, пашо, главица

№ 210.

Трен. окр., с. Бабица; 25 ноября 1880 г. записана со словъ 10-тигѣтней дѣ-
вущки Христины Стоянчиной.

(Бѣгство раба и рабыни изъ турецкаго рабства).

Кадъ се била первня размирица,
 Ка' вервею голе арнауте,
 Пушки носе на голи раме,
 Со-съ голе се сабля подпіраю,
 5 Што би старо, све су загубѣли,
 Што би младо, све су заробили—
 Заробише двѣ дѣца близнеца,
 Закараше долѣ—дольню землю:
 Едно ся Витанъ младоробче,
 10 Друго-то Мара, брс, робѣня,
 Та седѣше до днь до Великъ-днь;
 Ка' би на днь на Великъ-днь,
 Сви-те Турци у джамію отидоше,
 Све-те буле тевериче чину,
 15 Салъ остаде Мара, бре, робѣня
 И остаде Витанъ младоробче.

- Проговори Мара, бре, робиня:
 «Деле брале, Витанъ младоробче!
 Стига, брало, ты сейще бѣло;
 20 Стига, брало, я ащѣтя била;
 Айде, брале, ние да бѣгамо!
 Тебе се ключи одъ яры,
 У мени су ключе отъ съндыци;
 Кажѣ, брало, што да грабѣмо?
 25 — «Награбемо жьлте жьлтице—
 Оны су льки за носенъе,
 Амо су тешке за броенъе;
 Да грабемо одъ бѣли грошѣ—
 Оне су тешки за носенъе,
 30 Ама су льки за броенъе».
 — «Да не карамо одъ врани-те конѣ—
 Они су си, брале, многолични,
 Они, брале, насъ че да издаду
 Че издаду, брале, да гинемо».
 35 Загребли жьлте жьлтице,
 36 Та бѣгали, та майтю тражили.

№ 211.

(Заг.) Берков. окр., с. Слатино; 10 февр. 1880 г. записана со словъ Лазаря Гергина.

(Турецкая расправа съ Димитріемъ, построившимъ укрѣпленіе для своей защиты отъ села Кунина).

Широко поле край нема,
 Дребно каменъе брой нема,
 Хубава момѣ родъ нема.
 Сине Димитре, Димитре!

- 5 На ли ти майтя думаше:
«Не прави кула камена
У това село Кунино —
Че са Кунинци душмане
Душмане и са верли айдуци;
10 Та штатъ они да те излажатъ,
Та шта(тъ) послѣ да те побѣдатъ,
Та штатъ послѣ да те обѣсятъ».
Онъ майти си не послушалъ:
Та градилъ кула камена
15 Са-съ седемдесѣ мазгале¹⁾,
Са-съ седемдесѣ пенджере.
И фанали послѣ една битка да биятъ.
Онъ се влезналъ въ кула камена,
И молилъ Бога тогива:
20 «Дай Боже Іовановски-те мразове
И дай Боже Петровы-те пекове,
Та кула да се распукне
И я тогива да искочимъ», —
Че е одъ-надворъ заключенъ бѣше,
25 Чекали го тройца гавазе;
Допратилъ ги Генче паша одъ Орсово,
Та глава-та да му зематъ.
И фанали го тройца гавазе,
Та привели при Генча-паша
30 Привели го у Орсово,
Джуапо²⁾ да си предаде:
— «Зашто правилъ кула камена?»
— «Правилъ самъ кула камена,
Да се вардимъ отъ душмане —
35 Отъ тия Кунинчане,

¹⁾ Отверстіе.

²⁾ Отвѣтъ.

- Што са верли айдуци».
 Рече му Генча-паша:
 «Ты не си правилъ кула камена,
 Да се вардишь отъ душмане-Кунинчане,
 40 Нало си правилъ кула камена,
 Отъ Генча-паша да се одтавнешь!»
 Искарали Дмитра троица гавазе,
 43 Та му главу посѣкли.

№ 212.

Г. Радомірѣ; 30 ноября 1879 г. записана со словъ Таски Петрунова Моавискаго.

(Расправа юнана Никола съ Идрисъ-бегомъ).

- Э Николо, Николо ювѣче!
 Не знаешъ ли, Николо юначе?
 Когѧ бѣше первна размирица,
 Забѣгнѧме со-съ цѣрни татары,
 5 Та ойдоме мале, та ойдо́ме,
 Та ойдо́ме у́ гора зелѣна;
 Тамъ найдо́ме, мале, козарчета
 И найдоме, мале, овчарчета;
 Накара́ме у нове поята,
 10 Запалѣ́ме мале, козарче́та,
 И запалѣ́ме, мале, овчарчета;
 Ка пиштеа, мале, козарче́та,
 Распукна́се земня на срѣ́де-ка,
 Ка пиштеа, мале, овчарче́та,
 15 Распукна́се небо на срѣ́де-ка;
 И отаде, мале, побѣ́гнѧме,
 Па ойдоме, мале, у Едреня града;
 Сви кмѣ́тове побѣ́гѧли
 И ягаляры побѣ́гѧли,
 20 Салъ останѧ у Едренѣ града

- Салъ останá Идрисъ бегъ-войвода, —
И онъ со-съ иманье поуздáлъ.
Ка си ойде Никола юна́ко,
И го видé Идрисъ-бегъ войвóда:
25 По дворъ óды, машко дете носи;
Дума дума Идрисъ-бегъ войвóда
Дума дума негова ханема —
Негова ханема и негова кадена:
«Слушай мене, ханемо, кадено!»
30 Я готви той сладки янын,
И той сладки татли́и».
Дума дума Никола юнака:
«Я не очу той сладки янын,
И не очу той сладки татли́и,
35 Само хóчу това мъшко дéте;
Продума си Идрисъ-бегъ-войвóда:
«Глава дáвамъ, детé си не дáвамъ».
Што-то бѣше Нíкола юнака,
Истергнá сабля дими́цiя,
40 Да му сѣче негова-та глáва:
И онъ дава товá мъшко дете;
И заклá то́ва мъшко дете;
Накладоя тоя ясенъ óгень,
Накладоя насрѣдъ на дворóве;
45 Майтя му со слъзы исчисти,
И дете се на ръженъ натéли,
И го печа на ясныё огень;
Само детé одъ ръженъ продума:
«Верты, тате, плешти изгорѣа,
50 Мажи, мале, глава ми изгоре».
«И отаде, мале, побѣгнáме».
-

№ 213.

Трен. окр., с. Бабица; 23 ноября 1879 г. записана со словъ Ристы Стоянова.
 (Бракъ (христіанина) сына Будимскаго короля съ (мусульманкою) дочерью визиря.

(Нельзя смотреть на лицо новобрачной).

- Дойдѣ си паше Вериза,
 Да си дойдѣ при краль Будимъ-Видински.
 Дойде, па-й говори паша Вериза:
 «Чуешь мене, краль Будимъ-Видински!
- 5 Што че, да ти дума думамъ:
 Жѣны сина, да ти дамъ дсвѣтъ.
 Е си чуди драль Будимъ-Видински:
 «Дали сину вѣра да промѣни,
 Или паша атеръ растури?»
- 10 — «Болье, че си сину вѣра да промѣни,
 Негли паша атеръ растури». Собралесе света неделя,
 Собрало се деветъ стотинъ сваты—
 Собраль е краль Будимъ-Видински;
- 15 Отоше у пашины дѣйоры:
 Што бие свѣтъ анетъ, све прекарѣли,
 И вѣнчали млада млада́нцы.
 Пойдоше си китени сватове,
 А остаде млада младоженя,
- 20 Остаде пеклю да кине.
 Па си стиже китены сватове.
 Пай-й говѣри млада младоженя:
 «Леле Боже, леле мили Боже!
 Я подовни вѣтеръ ладовине,
- 25 Та подигни на невѣста прѣвезъ». Само е си Богу нажалѣло,
 Та подуно вѣтеръ ладовине,

- Та подиже на невѣста превезъ:
 Синѣ лице, какó ясно сѣнце,
 30 Бѣло гърло-ясна мѣсечина;
 Невѣста ошъ преванала,
 Па-й говори гиздава невѣста:
 «Чуйте мене, два млади дсвѣра!
 Заставете свирке и тупане,
 35 Заставете тои сремске кочи,
 Да надзерне на бѣло видѣло;
 Нешто му е мука припаднала».
 Заставише свирке и тупане,
 Заставише той сремски кочи;
 40 Надзернало на бѣло видѣло:
 Што надзерна, веднекъ паднала,
 Паднала и веднекъ умрела;
 43 Младоженя пѣсанъ напѣяли.

№ 214.

Охрида; 29 янв. 1880 г. записана со словъ г. Лазаря Хаджіева.

(Турецкій способъ усмирять возмущившуюся раю).

- Ми, собралъ Муратъ, ми, набралъ
 Педесѣ и петъ Латыни,
 И дервишъ Муша одъ Дебра
 Ми, дошелъ у села-то охридски,
 5 Големъ зулумъ, ми, направилъ:
 Села-та, ми, ги похаралъ,
 Рая-та осиромашилъ.
 Се собралѣ селани-те
 Голема жалба сторилѣ
 10 До охридскія-тъ бегъ Джеладинъ:

- «Аманъ, до Бога одного!
 Муратъ и Османъ Дебранци
 Живи, голи не соблекува».
 Големъ се мезличъ ¹⁾ пособралъ:
- 15 Си-те бегови охридски,
 И тия чорбаджии охридски,
 И улема-та битольска,
 И кадия-та прилѣпски,
 Кого мунасишъ ²⁾ да найдатъ
- 20 Кырь булюкъ-баша да ставатъ —
 Села-та да ги умири,
 Рая-та да я уложи.
 Големъ, ми, мезликъ сториа:
 Кузмана мунасишъ найдова,
- 25 Кузманъ кырь сердеръ да биде
 Желединъ беговъ капетанъ.
 Па, ми, пратиа сейменче
 До това село Вербяни,
 До кутя Кузманъ ³⁾ каримана;
- 30 Писмо-то му однесе,
 И му проговори:
 «Дейды, Кузманъ караманъ,
 Желединъ-беговъ капетанъ;
 Бего те вика на диванъ:
- 35 «Тебе тье ставя кырь сердаръ —
 Села-та да ги умиришь,
 Рая-та да ся уложишь».
 Кузманъ, ми, вели-зборува:

¹⁾ Совѣтъ, совѣщаніе.

²⁾ Возможный.

³⁾ Кузманъ былъ гайдукъ; онъ укралъ изъ имѣнія Желедина-бега 12 коней. Назначеніемъ этого гайдука на должность булюкъ-баши Желединъ-бегъ думалъ поймать его. Кузманъ былъ изъ села «Долни Вербяни», по соседству съ которымъ находится село «Горни Вербяни».

- «Де д'иды, турче будала!
- 40 Лисица на пазаръ иде ли,
И Кузманъ бегу на конакъ?»
Кузманъ, ми, писмо испея:
Виде подписъ на владыка-та;
Тогай, ми, Кузманъ вѣрува.
- 45 Стана си Кузманъ—отиде
Со-съ чифъ пиштоли на поясъ
И танка пушка на раму,
Крива-та сабля на плешка¹⁾,
Отиде въ града Охрида
- 50 Джеладинъ—бегу на конакъ:
До земя Кузманъ се поклони;
Кузманъ, ми, всли—зборува:
«Де д'иды, бего Джеладинъ!
Да ти се много години,
- 55 Што си за мене хитро пописалъ
И мене си повикалъ».
Джеладинъ—бего зборуе:
«Гей, иды Кузманъ кариманъ,
Джеладинъ—беговъ капетанъ!
- 60 Ние мупасипъ найдохме —
Кырь сердаръ тебе ставихме:
Села-та да ги умиришь,
Рая-та да я уложишь,
Османа, Мурата да ги фанешъ,
- 65 Глави-те да имъ ги донесешъ;
Него кефила²⁾ да дадешъ,
Оты вѣренъ те бидешъ».
Тогай, ми, Кузманъ испадна
По чардакъ се прошета,

¹⁾ Бедро.

²⁾ Тур. поручительство, гарантія.

- 70 И персти-те си кыршеше
И со-гласо-тъ, ми, викаше:
«Де д'иды мене до Бога!
За харамія кефилъ кой бива?»
Тогай, ми, чула була¹⁾ одъ харемъ;
- 75 Па си дойде на чардакъ,
Со машко си дете на раци;
Па Кузмана була зборуе:
«Де д'иды Кузманъ кариманъ,
Джеладинъ-беговъ капетанъ!
- 80 Што ти е, море, што плачешъ?
Што кыршишь пьрсты на раци?
Язъ те ты, будала, ксфалъ за тебе». .
У мезличъ, ми, влезуе була-та
Влезуе и па ми зборус:
- 85 «Де д'иды бего Джеладинъ!
Я сумъ кефилъ за Кузмана
Со мое-то машко дете!
Села-та те ты умири,
Рая-та те ты уложи,
- 90 Хараміи-те те ты исфатя»;
Джеладинъ-бего зборува:
Е, д'иды, Кузманъ кариманъ!
Ты си одъ-сега мой капетанъ;
Си-те кабате²⁾ ты проштевамъ;
- 95 Хайде си, сега, излези,
Дружина да си намѣришь,
Хараміи-те да си исфатяшь,
Глави-те да ми донесешъ». .
Кузманъ, ми, радо, подскокна,
- 100 По чаршіи, ми, си испадна,

¹⁾ Эта була была украдена Кузманомъ.

²⁾ Тур. грѣхъ, преступленіе.

- Дружина, ми, си насобра, —
 Двасе и петъ момчиня,
 Одъ двасе и петъ години —
 Кой нема майка, ни татко,
 105 Кой носи кервава кошула,
 Кой може да стигне и да утекне.
 Отидоа въ село Вербляни ¹⁾,
 Сѣднаа да вечератъ;
 Али, ми, си жалосенъ гласъ прстигна:
 110 Де, д'иды Кузманъ кариманъ!
 Харамъ ²⁾ да ти е вечера-та,
 Отровъ да ти е вино-то!
 Османъ и Муратъ Дебранци
 Вербляни горную запагна,
 115 И попо-тъ однесоа».

 Тогай си Кузманъ поскочи,
 Одъ амбаро-тъ се извикна:
 «Де иды моя дружина!
 Кой вечералъ-да вечералъ,
 120 Кой не вечералъ — лѣба-тъ въ чанта-та ³⁾,
 Нска стеча на опинци ременьс-то,
 И на пушки кременье-то;
Бергу ⁴⁾ да стс предъ мене».

 От-тамо си пойдѡа,
 125 У Вербляне ойдѡа,
 На Мурата дира-та ⁵⁾ зедова,
 По него отидова
 У тая пуста планина
 У планина-та Гюлянска
 130 До тая чешма студена

¹⁾ Т. е. *долнѣ* Вербляне.

²⁾ Проклятъ (тур.).

³⁾ Сумка на хлѣбъ (тур.).

⁴⁾ Берго (Вр. окр.) = берзо = борзо.

⁵⁾ Слѣдъ.

- До Трайково-то бачило ¹⁾;
Кузманъ, ми, праща овчаротъ-тъ:
«Де, д'иды, море, овчаре!
Не виде ли некой хараміи
135 Одеве да поминатъ?»
Овчаро-тъ право зборувать:
«Османъ и Муратъ Дебранци
И педесе и петъ Латыни
Денеска те дойдатъ на ручѣкъ;
140 Осумъ овны сумъ приготвилъ;
До чешма-та те ручаатъ;
Вие метери ²⁾ фанете,
И тука гу удрите».
Кузманъ ми заповѣда
145 На свои-те дружина;
Си-те метери фанаа;
Оште имъ Кузманъ зборуе:
«Моя-та пушка дури не пукне,
Ваши-те да не пукаатъ;
150 Чуешъ, ми, Митре търновче!
Ты да нишанышь Османа,
Я те нишанамъ Мурата;
И послѣ вие всичке-те
По еденъ да гледате».
155 Таманъ метери фанаа,
Хайдуци-те, ми, дойдова,
По край чешма-та сѣднаа.
Муратъ, ми, зеде тамбура,
Малко да, ми, се попее,
160 И си пее тако:
«Де д'иды Кузманъ кариманъ,
Джеладипъ-беговъ капестанъ!

¹⁾ Мѣсто, гдѣ приготавливаютъ овечье масло.

²⁾ Мѣсто, пунктъ.

- Де си посранъ кауринъ?
 Камо си? сега да излезнешъ:
 165 Бечви-те ти се на страна,
 Гати-те ти се посранъ».
 Тога одговара Кузманъ:
 «Бечви-те, ми, се на страна,
 Пушки, ми, тенки на право».
 170 Дваестъ и петъ пушки пукнаа,
 Дваесе и петъ души кутнаа;
 Друзи-те, ми, побѣгнаа;
 Кузманъ и дружина му потерчи —
 На рѣка-та мосто-тъ го фанаа;
 175 И тамо метерисъ фанаа:
 Дълго време не помина;
 Эве-те, озгора хайдуци-те
 Преко мосто-тъ вервеятъ:
 Дваесе и петъ пушки пукнаха,
 180 Дваесе и петъ души кутнаха,
 Седумъ-мина побѣгнаа;
 Кузманъ глави-те имъ ги пресѣче
 У Охридъ ги однесе,
 Предъ Джеладинъ-бегъ ги ферли:
 185 «Эво, ти, бего Джеладино!
 Глави-те одъ хараміи-те!»
 Джеладинъ-бегъ бакшишъ имъ даде
 188 По едынъ конь на свички-те.

№ 215.

Село Рыла, Дупнич. окр.; 29 дек. 1879 г. записана со словъ Христины Стой-
 чевой.

(Турецкіе жандармы отыскиваютъ Дима джелепина, семь лѣтъ не-
 платившаго бѣглина).

Димоле, Димо джелѣпинъ.	На пара бѣгликъ да недѣва
Записалъ Димо записалъ	Одъ сѣдемъ годинъ на овамо.

- 5 Царь му запрашта, запрашта 35 Я глава да ти зедемъ,
 До седемдесе ссймени Я живъ да те кармае.
 И седемъ булюкъ-баши: — Айде се назадъ вернете,
 «Идете, Димо найдете, Я да си посправимъ кончѣ-то,
 Я му глава земете, И да се облѣчемъ контошо,
 10 Яли живъ го докарайте». 40 Што ми с контошъ до поѣсъ,
 Станаа ссймени ойдоа; И на контоше каплама,
 Минаа поле широко, Одъ седемъ мечки ко́жи-те
 Влезнаа у гора зелѣна; А одъ седемдесе мечѣта.
 Провикнаа се ссймене: И стана Димо, та ойде;
 15 «Димолѣ, Димо джелѣпинъ! 45 Додекъ ссймени да ойдасть,
 Дека си, да се обадишь? А Димо ги превари;
 Ние сме млади тергѳвци Одалекъ иде и вика:
 Стока-та ти кѳпиме». «Цару-ле, цару честиты!
 Димо на планина сѣдеше, Отвори царски капѳи!»
 20 Своѣ стадо пасѣше; 50 Какво е го царо видѣлъ,
 Кадъ то рече: «млады тер- Па на Димо вели-говори:
 гѳвци», «Верни се, Димо, нетю те»;
 И Димо се обади: А Димо му говори:
 «Язе Васъ познавамъ, «Почекай, цару честиты»,
 Какви сте тергѳвци, 55 Да нѣ кафе-петъ пѳри».
- 25 Каква стока те кѳпите! Пай проговѳри царо:
 Ссймене, млады левене! «Вернисе, Димо, вернисе,
 Айде назадъ верните, Зеръ не можемъ, да те гле-
 Што-то сте помлады, дамъ:
 Нежалите младѳсть-та, Оти ми е сѣрце плашливо;
 30 И постарѳи—деца-та!» 60 Товари азна петъ товары,
 Ссймене му говорятъ: Само назадъ се поверни».
- «Жалеме, Димо, жалеме, И товари Димо петъ то́вары,
 Одъ цара мира нѣмаме: И се назадъ поверна,
 Царъ ни запрашта, запрашта, И се верна при стадо си.

№ 216.

Г. Радомиръ; 2 дек. 1879 г. записана со словъ Иордана Лазарева.

(Руснакъ король Степанъ попался въ плѣнь султану Бреязизу; притворно принимаетъ мусульманство и вѣстѣ съ тѣмъ получаетъ руку дочери султана; затѣмъ, онъ убѣждаетъ послѣднюю принять христіанство, и вѣстѣ убѣгаютъ въ Россію къ царю Александру).

- Ка си пойдѣ Руснакъ краљ Стефана,
 Та си пойдѣ презъ поле широко,
 Та нападна у гора зелѣна.
 И ошелъ е султанъ Бреязизе,
 5 Отишелъ е со-съ петъ стотинъ души,
 Та си ойдѣ у гора на лова;
 Тамъ намѣри Руснакъ краљ Стефана:
 И си фана султанъ Бреязиза
 Та си фана Руснакъ краљ Стефана;
 10 Продумъ си султанъ Бреязиза:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краљ Стефано!
 Ай д'идеме на Стамбола града;
 Че ти готвимъ той сладки вечеры
 И че давамъ султанка дсвойтя».
 15 Продума си Руснакъ краљ Стефана:
 «Е ты-зе-ка султанъ Бреязизо!
 Я не мога на Стамбола да д'идемъ».
 Продумъ султанъ Бреязиза:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краљ Стефана!
 20 Ако ты-зи вѣра си промѣнишь,
 Че ти дадемъ половинъ Стамбола
 И че дадемъ двѣсте валявицы,
 Што валяя тая чиста чоа,
 Што валяя той сѣнѣ кадифе,
 25 И че дадемъ триста воденіцы,
 Што-то меля червенá ченица,

- И че ти дадемъ султанка девойтя;
 Ако нечешъ вѣра да промѣнишь,
 Че те туримъ у тевны тевницы,
 30 Да си лежишь дванаѣсе години.
 Продумá си Руснакъ краль Стефана:
 «Че да лежѣмъ дванаѣсе година,
 Але нечемъ вѣра да си мѣнимъ».
 Затвори го султанъ Бреязѣзо
 35 Затвори си Руснакъ краль Стефана
 Затвори го у тевни тевницы.
 У тевницы вода извѣраше,
 Низъ вода жабреницы много,
 Низъ дуварá мишке излаже,
 40 Оче нему чамбазъ да искубатъ.
 И си прашта султанъ Бреязѣза
 И си прашта султанка девойтя;
 Та си ойдѣ султанка девойтя,
 Та си ойдѣ при тевни тевницы,
 45 Та си ока Руснакъ краль Стефана:
 «Я излезны Руснакъ краль Стефана!»
 И ѣлезна Руснакъ краль Стефана.
 И продума султанка девойтя:
 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!»
 50 Айде, ты-зе вѣра да си мѣнишь!
 Че ти дадемъ половинъ Стамбола,
 И че дадемъ двѣсте валявицы,
 Што валя таа чиста чоа
 И што валя тоа синѣ кадиѣ,
 55 И че дадемъ триста воденицы».
 Продумá си Руснакъ краль Стефана:
 «Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
 Язе нечемъ вѣра да си мѣнимъ:
 Явие-ка никаковъ законъ, бре, немате;
 60 Имате еденъ Мухамеда,

- И вие си него истѣпате
И со-съ пушки више со-съ топове;
Я у насъ ного добаръ законъ има:
Ка ни дойдѣ день, бре, Дюрдѣвъ день,
65 Ние си него со-съ добро срѣтнеме;
Ка ни дойдѣ день, бре, Великъ-день,
И него си со-съ добро срѣтнеме;
Ако очешъ вѣра да си мѣнишь,
Да те водымъ у добра Русія».
- 70 И продума султанка девойтя:
Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!
Очемъ язе вѣра да си мѣнимъ».
И продума Руснакъ краль Стефана:
«Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
- 75 Я си ойды при твоя бабѣя,
Та украдны до два добры конѣ,
Да бѣгае у добра Русія».
Отишла е султанка девойтя
Отишла е при ноенъ бабѣя,
- 80 Та украдна до два добры конѣ,
Одведе ги Руснакъ краль Стефана;
И си качи Руснакъ краль Стефана,
Та си качи султанка девойтя —
Та я качи на вѣрана-та коня,
- 85 Я другія онѣ уяхнало.
Та пойдѣ презъ поле широко,
Та придѣа при бѣли Дунавѣ —
Дунавъ си е ного, бре, дотекло — ,
И продума султанка девойтя:
- 90 «Е ты-зе-ка Руснакъ краль Стефана!
Нѣгу си е Дунавъ, бре дотекло»;
Продума си Руснакъ краль Стефана:
«Е ты-зе-ка султанко девойтѣ!
Айде ты-зе-ка, Богме, по мене-ка».

- 95 И загази Руснакъ краљ Стефана
И загази презъ бѣли Дунавѣ,
И по него султанка девойтя;
Та минають отадъ бѣли Дунавъ.
Ка придѣ при добръ Русія,
- 100 И си прашта Руснакъ краљ Стефана,
Та си прашта товѣ бѣло книже,
У книжѣ-то товѣ черно писмо,
Та го прашта цару Александру,
Да посрѣтна Русна краљ Стефана,
- 105 Де-ка иде одъ Стамбола града,
И си водѣ султанта девойтя.
Провикна си цѣра Александра:
«Е вие-ка два бързи юнака!
Я ойдѣте церкви манастирьѣ,
- 110 Запалете по церкви кандилѣ
И удрите той лѣпы дзвонѣве».
И дочула султанка девойтя
Дочула е той лѣпы дзвонѣве,
И она си дума продумѣла:
- 115 «Е ты-зе-ка Руснакъ краљ Стефана!
Што е товѣ, што си бѣя по ваша Русія?»
Продумѣ си Руснакъ краљ Стефана:
«Е ты-зи-ка султанко девойтѣ!
Това са си по церкви дзвонѣве;
- 120 Я си прати товѣ бѣле книже
Та го прати цару Александру,
Дека идемъ одъ Стамбола града,
И си водымъ султанка девойтя;
И испрати цѣра Александра,
- 125 Та испрати тая добра война,
Та срѣтнаа Руснакъ краљ Стефана».
Право иде Русна краљ Стефана
Право иде на цѣркви дворѣ:

- Качие се више на чардаци
130 И си сѣдна у ладны одаи.
И излезна цара Александра,
Та прашуе Русна краль Стефана:
«Е ты-зи-ка Русна краль Стефана!
Еве станá три године време,
135 Какó тебé на домъ-ле те нéма».
И онъ си му дума продумуе:
«Е ты-зе-ка, цару Александру!
Затвори ме султанъ Бреязиза,
Затвори ме у тевне тевнице:
140 У тевнице вода извѣраше,
Низъ дуваре мишке излазеа —
Мишки низъ глава косъ ми оскубаа;
И си прашта султанъ Бреязиза —
Прашало си султанка девойтя, —
145 И она ми думу продумуе:
«Е ты-зе-ка Русна краль Стефана!
Какó каже, моё, бре, бабае:
Айде ты-зи вѣра да си мѣнишь,
Че ти даде половинъ Стамбóла,
150 И че даде двѣсте валя́вицы,
Што валяа тоа чиста чоа
И што валяа той синё кади́фе,
И че даде триста водени́цы,
Што-то мея црвена чени́ца,
155 И язе-ка дума си продума:
«Е ты-зе-ка султанко девойтё!
Я вне-ка никаковъ законъ, бре, немате,
Имате си еденъ Мухáмеда,
И него си, Богме, истéпате
160 И со-съ пушки више со-съ топове».
И исказа Русна краль Стефана
Та исказа́ цару Александру.

- И продумá цара Александра:
«Е ты-зе-ка Русна краљ Стефана!
- 165 Я покани ора и градове».
И покани Русна краљ Стефáна
И покани хора и градове;
Сички-те се, Богме-ле, собрали;
Три недѣли, Богме, свадба-ле правило;
- 170 Четверта-та ги, Богме, испратило,
Да си идатъ дóма на дворéве.
Минало се еденъ мѣсяцъ време,
И си прашта султанъ Бреязиза,
Та си прашта товá бѣло книже,
- 175 У книжé-то товá цѣрно писмо,
Да си иде Русна краљ Стефана,
Да си иде на цáра на гóстѣе,
И да воды султанка девойтя.
И с ошелъ Русна краљ Стефáна,
- 180 И си ойде на цáра на гостѣе,
И одведе султанка девойтя.
Та си нареди си цара Бреязиза,
Нареди си два бързы юнака:
«Я фанéте Русна краљ Стефана,
- 185 Та му-нему глава одсѣчéте».
И продумá си Руснá краљ Стефана:
«Бога тебе, султанъ Бреязизу!
Немой мене млада да погубишь,
Да я семъ си еденъ у майтя
- 190 И у майтя, па-й ли у башта».
Богъ да бие султанъ Бреязиза!
Не е тео да си го пожали:
Одсѣче му тáя руса глава;
Провикна се султанка девойтя
- 195 «Леле Боже до милого Бога!
Ка ми бидо мома и невѣста,

- Кога си семъ младá удовица»,
И я дочу Господъ одъ небеса,
Та си праты шарена змица,
200 Со змица шарена боклица,
У боклица вино троегбдско,
У вино-то зелена трѣвица;
И продума Господъ одъ небеса:
«Е ты-зе-ка шарена змица!
205 Ка' си слезнешъ доле на земня-та,
Да си видишь, што е тоя пѣсокъ?
Ако си е ного одъ жалосты,
Скоро бърже душа да му свернешъ;
И ако си е ногу, бре, одъ милосъ,
210 И ты-зе-ка душа да му земешъ».
Ка си слезна шарена змица,
Слезнала е доле на земня-та
И прашуе прелѣпа невѣста:
«Е ты-зе-ка прелѣпо невѣсто!
215 Зашто пиштишь, у Бога се чуетъ?
Да ли пиштишь ногу, бре, одъ жалби,
Или пиштишь ногу, бре, одъ милосъ?
Продумá си прелѣпа невѣста:
«Не пиштѣмъ си ногу, бре, одъ милосъ,
220 Нель си пиштѣмъ одъ голѣма жалба».
И продума шарена змица:
«Я ты-зе-ка прелѣпа невѣста!
Я си земи шарена боклица,
У боклицы има вино троегодско,
225 У вино-то зелена трѣвица,
Та си запой Русна краль Стефана:
Оче оно съ душа да си стáне».
И си земá прелѣпа невѣста,
Та си земá шарена боклица,
230 Та запой Русна краль Стефана,

- И онѣ си съ душу, бре, станало.
И е било у света недѣля:
Прекрести се Русна краљ Стефана,
И си керсти, та Бога се моли:
235 «Леле Боже, леле мили Боже!
Што се чиня тыя клеты Турци?
Зима ми мой млада младѣе».
И провикна си Русна краљ Стефана:
«Леле Боже, до милого Бога!»
240 Я ми дѣдай крыла паунѣе
Да си бѣгамъ у добръ Русія».
Пожалѣ го Господъ милостивенъ,
Та му даде крыла паунове,
Та си бѣгна у добръ Русія,
245 И си падна на цареви двори.
Согледа го цара Александра
Согледа го више одъ дивана,
И онъ си е дума продумало:
«Е вие-ка два бързы юнака!»
250 Излезнѣте у равни дворѣе,
Да фанете два лѣпы пауне».
Излезнаа два бързы юнака,
Да си фана два лѣпы пауне.
И тогай си оно продумало
255 Продумало Русна краљ Стефана:
«Та не сме си той лѣпы пауне,
Та я семъ си Русна краљ Стефана,
Я другѣ-то султанка девойтя».
Вернаа се два берза юнака
260 Вернаа се, Богме, назаде-ка
И казуя цару Александру:
«Бога тебе, цару Александру!
Та не са си два лѣпы пауне,
Нело си е Русна краљ Стефана

- 265 И друго-то султанка девойтя.
И окнѣ и цара Александра
Окнѣ е више на дѣваны;
Улезна у ладны одаи,
Та ги тури на сладки вечера,
270 И си сѣда и си, ле, думая.
Продумѣ е цара Александра:
«Бога тебе, Русна краль Стефана!
И си ручай и си кажи».
— Богъ да просты Русна краль Стефана! —
275 И онъ си му дума продумуе:
«Е ты-зе-ка, цару Александру!
Какъ да кажемъ, цару Александру?»
— Богъ да просты Русна краль Стефана! —
«Де си сѣдышь живо при мене-ка».
280 И продумѣ цара Александра:
«Е ты-зе-ка, Русна краль Стефану!
Де си мине презъ мене-ка мрешка».
И казуе Русна краль Стефѣна,
Та казуе цару Александру,
285 Какъ го мачилъ султанъ Бреязиза,
Какѡ му се лѣпо-ле молило:
«Не мой мене, султане Бреязизо!
Да я семъ си еденъ, бре, у майтя
И у майтя еденъ и у башта;
290 Нете онѡ да мене лѣпо жали,
Та ме оно мене младо-ле
Младо-ле погуби;
293 Але Господъ ме-мене избави».

№ 217.

(Заг.) Берк. окр., с. Вершецъ; 11 февр. 1880 г. записана со словъ Никола Бѣлѣва.

(Чудо надъ англійскимъ царемъ).

- Писмо пише царо Ангелиски,
Запрашта го на Света Гора
На Света Гора-Илиндарь монастырь,
На стары игумень Саву:
- 5 «Да ми допратышь икуны и керстеве
И сребрено-то евангелъе
И позлатены кандила;
Ако не допратишь,
Шта да пратымъ войска,
- 10 Да изгора Илиндарь и семдесе монастыра».
И повика Сава седемдесе игумена,
И повика двѣсте калудере,
И повика триста дяко́не,
И повика петъ стотинъ магяре¹⁾,
- 15 И ги питаше:
«Ко'-то праты царо Ангелиски писмо
За икуны и керстеве,
Стояте ли кабумъ, да дадемо?
Да не запали монастыре!»
- 20 И сви-те казва: «неможемо
Неможемо да дадемо!
Нека запали, нека изгоратъ».
И тогива Сава запраты писмо
Писмо на царо Ангелиски:
- 25 «Не можемо да дадеме!»
Ка'-то зема царо Ангелиски

¹⁾ Послушники, занимающіеся кухней; отсюда магерница=кухня.

- Ка'-то зема тое писмо
И прочети тія слова,
Допрати семдесе гемін войны,
30 Да изгорать Света́ Гора.
И запалиа Илимпдарь монастырь,
И запалиа се семдесе монастыре,
Запалиа и обраа,
И пойдоа да си верватъ домо-ка.
35 И тогѣва стары игумень Сава
Четеше едно писмо:
«Сбирайтесе седемдесе стары игумене,
Сбирайтесе двѣсте калудере,
Сбирайтесе триста дяко́не
40 Сбирайтесе петъ стотинъ магаре,
Да се молиме на Богу,
Единъ други да си исповѣдаме,
И дванаесевѣ литургіи да служиме,
Да ни би се на Богу смилѣло,
45 Да угаси тія седемдесе монастыре».
И се сбраа седемдесе стары игумени,
И се сбраа двѣсте калудере,
И се сбраа триста дяко́не,
И се сбраа петъ стотинъ магаре
50 И се Богу мо́леа,
Единъ други исповѣдаа,
И служиа дванаесе литургіи.
И се на Богу думиле:
Издасе инъ темень облакъ
55 Облакъ изъ Бѣло-то море,
И удари единъ буенъ дажь,
Та угаси тія седемдесе монастыре;
Па-си тресна одъ Бога,
Та погуби седемдесе англиски гемін.
60 Ка'-то дочу царо Англиски,

- Прати едно писмо
 На стары игумень Сава:
 «Ты си единъ правѣденъ човѣкъ!
 Да се молишь Богу за-радъ мене;
 65 Ако Господъ извади изъ море
 Мои гемин и мой-те войны,
 Тогива че вѣрвамъ, че има Господъ;
 И шта посребримъ сребрени евангели,
 И позлатны кандила че направимъ,
 70 И Светая Гора че заверда».
- Ка'-то четеше стары игумень Сава,
 Ка'-то четеше писмо и прочетеше,
 Накъ казваше:
 «Сбирайтесе седемдесе игумени,
 75 Сбирайтесе двѣсте калудере,
 Сбирайтесе триста дяконе,
 Сбирайтесе петъ стотинъ магаре,
 Богу да се молиме —
 Единъ други да си исповѣдаме,
 80 И дванаесе литургии да служиме,
 Да ни би се на Богу смиѣло,
 Да извади седемдесе гемин,
 Да извади со-съ ти войны».
- И се сбраа седемдесе игумени,
 85 И се сбраа двѣсте калудере,
 И се сбраа триста дяконе,
 И се сбраа петъ стотинъ магаре,
 И свалиа капи калимавки
 И се Богу молеа,
 90 Единъ други си исповѣда,
 И дванаесе литургии служиа.
 И се на Богу думиле:
 Та испраты светы Николая;
 И си влезва Светы Николая

- 95 И си влезна у Бѣло-то море,
 Та извади седемдесе гемѣи царски
 Со-съ тѣя войны барабаръ
 И дочу то царъ Ангилски:
 И позлаты икуны и керстеве,
 100 И посребри сребрены евангеля,
 И позлаты кандила.

№ 218.

Село Жабленъ (Радом. округа) 27 ноября 1879 г. записана со словъ солдата
 Ивана Димитріева.

(Сербинъ юнакъ поражаетъ арапина).

- Сербинъ зоби коня за Краина:
 Да га зоби жълта ечмена,
 Вода пои вино одъ три годинъ;
 Пуста се Краина размири́ла,
 5 Сви су Турци на Краине пошли́;
 Напредъ иде Сербинъ добаръ юнакъ,
 Напредъ иде, бѣли барякъ носи.
 Ка отойде на пуста Краина,
 Краина се умери́ла;
 10 Сѣдели су деветъ годинъ време,
 Сви су Турци конѣ испрода́ли,
 Сербинъ юнакъ ошъ боле кѡня узобилъ,
 И продагъ е половина руа;
 Па си станá юнакъ, па си пойдѣ,
 15 Пойде да види Краина, како си умирилъ;
 Вечъ нема парѣ да си árчи,
 Па на кѡня пѡ ти оговѡри:
 «Леле коню, леле мое добро!
 Все су Турци конѣ испрода́ли,

- 20 Я самъ тебе оште боле узобило,
 Продаю самъ половина руо,
 Вечи нема парі да си ѡрчимъ».
- А конь му по тія оговори:
 «Постигны ми деветъ колана,
 25 Егá би те изнелъ низъ тая Крáнна».
- И юнакъ му постегнá до деветъ колана,
 Па си яна тая добра коня,
 Та си излезнá низъ тая пуста земя;
 Вечъ се су ношти померкнáли,
- 30 Па залежá Сербинъ добаръ юнакъ;
 Па си станá рано одъ зарано,
 На шарене-те чéшмы,
 Да си пою тая добра коня;
 Тамо найде гиздава девойтя,
- 35 Де си рони тія дробни слезы;
 Запрашае Сербинъ, добаръ юнакъ:
 «Зашто плачешъ, гиздава девойко?»
 — А она му по ти оговори:
 «Язъ имамъ еденъ мѣли братъ,
- 40 И сегá го тато заженило,
 И мене облокъ дава;
 Богъ да бѣе черна Арапина!
 Оно че ме облокъ зéме».
- А Сербинъ по тія оговори:
 45 «Вечъ се самъ коня утрашило—
 Язъ би тебе младо изробило.»
 — Беркнáла девойтя у свилне джепове,
 Та извади едны шати жълтици,
 Та си даде на Сербина юнака—
- 50 Онъ да пія, и кóня да рани,
 Когá поїде, за девойтя да иде,
 Кой превари, онъ че зéме гиздава девойтя;
 Па си станá юнакъ, па си бйде,

- Та си арчи неделя време,
55 Вечьемъ си е парѣ поарчило;
Па си пошли рано одъ-зарано
У света недѣля,
Да си иде на Прилѣпа града;
Сербинъ юнакъ оште спие,
60 Коня фѣшти, та Сербина буди:
«Стани, стани, Сербине юначе,
Не знаешъ ли, каковъ облокъ фатало». —
Събудисе Сербинъ добаръ юнакъ:
Сълнце иде вечьемъ на заода,
65 Кога стана юнакъ, та погледна,
Сълнце ошло, вече е на заоду.
Па си стана юнакъ,
Та си справи тая добра коня:
Тури юнакъ нога у зенгѣ,
70 Дурь да тури юнакъ и онае,
Стигналъ си е черна Арапина,
Стигналъ го е юнакъ,
Миналъ го е юнакъ,
Та право иде на момины двори:
75 Нема кого на капи да идѣ;
Бутна коня, презъ кале прелетнѣло,
Дури коня душа да утѣри;
Пообори тѣя високи чардаци,
Па си сѣднѣ кодъ гиздава девойта;
80 Отадъ иде черна Арапина:
Нема што да чини на Сербина юнака,
Нель си тергна тая тенка сабля,
Та удари коня у клето-то сѣрце.
— Проговори Сербинъ добаръ юнакъ:
85 «Што не дойдешъ,
Да си съ мене бѣешъ?»
Тергна юнакъ тая тенка сабля,

Та удари черна Арапина,
 Удари го, на двое пресѣче:
 90 Та пресѣче черна Арапина
 91 И си зема гиздава девойтя.

№ 219.

Дупнич. окр., с. Бобошево; 13 дек. 1879 г. записана со словъ Димитрія
 Радова Бурова.

(Сравненіе сербскаго войска съ русскимъ).

Каква ми е Сербска гора!
 Сербска гора Турка поцернала!
 У сербска-то гора малка мома плаче:
 «А што нема никой да ме жали
 5 И да оправа такó, да е право;
 Немамъ майтя и што нема?
 Кой-то мене да ме тажи».
 Ой брајтя наши, брајтя Сербе!
 Висóко вѣнóкъ цавтеше!
 10 А што е Турка поцернала } *повто-*
 У наша-та сербска гора, } *ряется*
 Яко низко вѣнóкъ цавтеше.
 А што нема зоря да зазори? (*повторяется*)
 Каква че ми зоря зазори?
 15 Изъ Влашка-та, мамче, земля
 Яко низко вѣнóкъ цавтеше —
 Яка ми е, мамче, Руска войска,
 Яко силна, мамче, иде войска,
 И вѣнóкъ яко низко предъ нихъ цавтеше:
 20 А конь до коня, юнакъ до юнака.
 Яко низко, мамче, яко низко
 При Руска войска вѣнóкъ цавтеше;
 А што низко, мамо,
 А што низко Руска войска —
 25 Се е православна.

№ 220.

Тренск. окр., с. Баба; 7 февр. 1880 г. записана со словъ Гиги Тричкова
Вириянова.

(Изъ войны Турокъ противъ Сербовъ).

- Виче вила съ Авале планина:
«Вама, Турци, у главѣ ви било —
Обметнусе една черна тица,
И обметну половинъ Шумадию,
5 И обметну Южичку наю,
И обметну Валеvску наю;
Стара Влашка нему поручуе:
«Бре, не бойсе, Дѣко одъ Тополе!»
Дочули се четри идаѣ,
10 Редомъ че Сербію гореты,
Али не че Сербію даты.
Па имъ рече Воча мали паша:
«Не мойте си Сербію гореты —
Пойде ядна сиротыня;
15 Но опременете бико одъ Рудника,
Да отиде стойну Београду,
И дайте му зелена дурбисна ¹⁾,
Да окрене преко Шумадию».
Ка' окрене преко Шумадию,
20 Ка' погледне у село Вербице —
У Вербице каквѣ сила сбила?
Се е конякъ до коняка,
Се е пѣшакъ до пѣшака,
И при ние Дѣко одъ Тополе.
25 Одтамъ иде Воча, мали паша:
«Оды, Дѣко, оды побратиме!
Да ти давамъ благо, колико ти драго,

¹⁾ Бинюкль.

- Да не блудишь ядну сиротыню»;
 Дёко нему одговара:
 30 «Имамъ благо, колко тебе.
 Тогай Воча вели:
 «Айде, Дёко, айде, побратиме!
 Да те водымъ стойну Београду —
 Ты да судишь, Турци да глѣда»
 35 Дёка вели:
 «Я не идемъ Стойну Београду.
 Воча вели:
 «Да опростышь, Дёка одъ Тополе!»
 Дёка вели:
 40 «Я да простымъ, наро́дъ не че да опросты:
 Млого те сте зулумъ починили —
 Постави́сте бико одъ Руднико,
 Та си о́ды по земю Сербію:
 Куде има го́дена девойтя,
 45 Бико любя го́дену девойку;
 Постависте до-триста спа́е,
 Та ны любе триста попадіе. —
 Че се біе ядна сиротыня,
 Че се біе, доде-ка си може.
 50 Остана е сиротыня ядна,
 Остана е безъ зако́нъ и безъ при́чесъ.

№ 221.

Соф. окр., с. Бояна; 30 янв. 1880 г. записана со словъ крестьянина тойже деревни Стоянча Величкова.

(Какъ болгаринъ одержалъ верхъ надъ туркомъ?)

Сведоа се два млади юнаци,
 Сведоа се на бистро́ езе́ре,
 Де си поятъ добри коне вода:
 Еди́нъ Янче Капетанче,

- 5 Я другій Шадай Наячибро;
Коня поби Янче Капетанче,
Я приведе Шадай Наячибро,
Я приведе коня дебелага;
Проговори Янче Капетанче:
- 10 «Фала тебѣ, Шадай Наячибро!
Тегли Дѣга—не моти ми вода:
Боле ми е Вранчина одъ Дѣга,
А я по-юнакъ одъ тебе».
— Проговори Шадай Наячибро:
- 15 «По-добро мой конь одъ твой,
А язка по-юнакъ одъ тебе!»
Янче вышто му непродума;
Та си яхна коня Вранчина,
Та си ойде на негова домá,
- 20 Та си писа книга на-сердито:
«Фала тебѣ, Шадай Наячибро!
Я ти праштамъ книга на-сердито,
Да си дойдешъ на стары боишта». —
Книга ошла му на вечера
- 25 И стигнала Шадай Наячибро;
Книга чети Шадай Наячибро,
Книга чети — не вечера —
Имъ я чети, грозно се смѣе;
Питала го негóва-та майтя:
- 30 «Фала тебѣ, Шадай Наячибро!
Да какви ти радости стигнаха,
Книга четишь, а грозно се смѣешь.»
Одговори Шадай Наячибро:
«Мале мило, моя мале!
- 35 Сведоме се два млади юнаци,
Сведоме се на бистро езере,
Де си поятъ добри коне вода,
Язе со-съ Янче Капетанче;
(Повторяется до конца изъ столкновѣнiя).

- 40 Янче нышто ми не продума;
Яхна ко́ня, та си ойдѣ,
А до мене книга проводило:
Да си дойдемъ на стары боишта». —
Проговори негова-та майтя:
- 45 «Теле сино, леле Шадай Наячибро!
Зъ добра си е змія закачила:
Ты си ималъ до деветъ амиджіи¹⁾
И си-те деветъ одъ него умреа,
И ты чешь одъ него да умрешь;
- 50 Я си иды на стары боишта,
Да не дойде на твой-те двory,
Да не гледамъ я твой жалове». —
Послуша я Шадай Наячибро:
Та си ойде на стары боишта,
- 55 (Тамъ го чека Янче Капетанче) —
Да се бора два млади юнаци;
Проговори Шадай Наячибро:
«Фала тебѣ, Янче Капитанче!
Я си ферляй перна буздогана;
- 60 — Проговори Янче Капетанче:
«Ты си турчинъ, ты напредъ че ферляшь». —
Та си везе Шадай Наячибро,
Та си везе перна буздогана,
Везе да удари Янче Капетанче;
- 65 Зачувасе Янче Капетанче.
Та си фана Янче Капетанче,
Та си фана перна буздогана,
Та я фана у десна ръка,
И говори Янче Капетанче:
- 70 «Держьсе, курво, Шадай Наячибро!
Какво че те бие болгаринъ!»

¹⁾ Тур. слово, знач. дядя.

Та завертѣ перна буздогана,
 Та си удри Шадай Наячибро:
 Накара го деветъ лакти у церна-та земня,
 75 Я четыри у дребни камени.

№ 222.

(Заг.) Берков. окр., с. Чипоровци (Турлаки); 21 февр. 1880 г. записана со
 словъ Симъ попъ-Маркова.

(Генералъ Киша измѣнически передалъ туркамъ мадьярскій лагерь).

(СКАЗКА).

Проклетъ да е, триклетъ да е	Излезналъ е люты Рачко,
Киша Генералинъ,	Стегналъ е Сива Бедалія,
Шта издаде, шта издаде	20 Запасалъ е сабля мегданлія,
Логуръ на Маджара.	И посѣдналъ е сива Беда-
5 А и издаде, и издаде	лія;
Една школя ситны дѣца	Па улезе поле широко:
И издаде и издаде	У срѣчу му иде Киша Гене-
Янче Капетанче.	ралинъ —
Това дочу, това дочу	«Тако м' Бога, Кишо Гене-
10 Тія люты Рачко:	ралинъ
«Тако м' Бога, мое деветъ	25 Е..-тю твою-ту стрѣтю!
слуге!	Шта издаваш логуръ на Мад-
Я стегнете сива Бедалія,	жара?
Я ударете сѣдло позлатено	И издаваш школя со-съ дѣца,
Дори деветъ колана;	А издаваш Янче Капетанче?»
15 И ударете аша посребрено;	Ка' потегнулъ тія люты Рачко,
Те да идемъ, да си диримъ	30 Ка' потену саблю мегданлію,
Да си диримъ Кишу Генера-	Та погуби Кишу Генералинъ.
линъ.	

№ 223.

Кост.-Бан. окр., с. Певѣстино; 9 дек. 1879 г. записана со словъ Стояна Митріева Бикъ.

(Сказка про богача и сына бѣдняка, наслѣдовавшего все имѣніе перваго, по Божьей волѣ).

(СКАЗКА).

Ишелъ еденъ големъ чорбаджія; водилъ си со-съ него измитярь; одылъ три дни, село да си найде. Нашелъ една колиба, и у нея се невѣста растоварила ¹⁾; рекелъ доматинъ: не можешъ, да поминешъ тѣва, — эвѣ се невѣста растоварила, та срамота е! И чорбаджія тогай рекелъ: си-те сме отъ жена, си-те сме на той редъ бивали дѣца; и тука че поминемо, на друго мѣсто не найдемо конакъ.—И сѣднали, вечерали си. И кога да легнали да си спятъ, чорбаджія тогай говорилъ на негови измитярь: «спите! да спиеме! что че сонъ да видиме, и заютре да ми кажете». И спали, и ютре станали; си-те си кажали свой сонъ; еденъ си траене кажуе, и чорбаджія-та го прашуе; и онъ тогай си кажуе: «срамота си е, да ти кажѹсмъ». — «Кажи». И тогай онъ сонъ кажуе: «това детѣ мало тебе да ти ядѣ». — И той чорбаджія пойдѣ си, да си иде; и дете-то си искупи отъ башта и майтя, та го носѣ до една пештера—до кампкъ носѣ. И тогай на измитярь говори: «Това ли мене мало че ме яде?» и го ферли отъ кампкъ доле. И имало тамо мечка, мечка со-съ меченца; та си прибера она дѣтенце, да е чува. И пойдатъ ловджіи на ловъ да идатъ; идатъ сви кодъ пештера-та; спаднато си дѣтенце и меченца да си играятъ; погнаха ловджіи, да ги фанатъ, тія си скріятъ—и меченца и дѣтенце у дупка-та; и ловджіи не могли да ги фанатъ. Па си ойдатъ ловджіи кодъ една баба, па си кажатъ на баба: бабо! найдомо си меченца и едно дѣтенце; погнаме си, да си фанемо дѣтенце-то, и оно рипна, та си скри у дупка-та. Како че ни кажешъ, да го фанемо?» И баба-та рекла: «идете, сино, у папук-

¹⁾ Разрѣшилась отъ бремени.

чие-те; да си земёте едни кондуры, да си турете до дупка-та; ка' че излезнатъ меченца-та и дѣтенце-то, че обуе дѣтенце кондуры-те, онъ со-съ кондуры-те не може да се улезне у дупка-та. Учанили тако ловджии и тогай го фанали, и го одвели на еденъ ханъ. И го е тогай ханджия одъ нихъ земаѣ; и имъ далъ, што испили, што изѣли, а онѣ го тогай на ханджия дали. И слушало дѣтенце дваесе годинъ у тое ханджие. И тогай си чорбаджия па-й намѣрилъ на той ханъ, и тогай беендисовалъ¹⁾ момчето; и тогай той чорбаджия прашалъ той ханджия: «оты го викате мечкарь?» И тогай му ханджия казалъ: «ловджии го фанали одъ тая пештеры тамо; мечка го е издоила съ мечета; та го ловджии донёсоа, та се семь язе земаѣ одъ нихъ». — И тогай се той чорбаджия сетилъ, дека го е онъ ферлилъ, и па мысли, да го воды, да го-воды, да го сотрее па. И го зема отъ ханджия-та, та му исписа книга, та го прати на неговъ домъ; и писа у книга: «многу здравье на доматинка-та! това момче — да го пратышь у овни-те, и да кажешъ на овчарѣ-то, да го съкнатъ со-съ псета-та, да го удаватъ псета». И това момче поиде, че иде. На срѣшта му овчаръ (самъ Господъ) пладнувалъ си подъ верби до друмъ; и мечкарь рекелъ: «помози Боже, дедо!» — Далъ ти Богъ добро, синко! «И тогай рекелъ деда: «кадѣ че идешъ, синко?» — «Мене еденъ чорбаджия упаниѣлъ, и ми книга даде, запечатилъ е». Рекелъ деда: «дай ми, синко, да поглѣдамъ тая книга». И тогай погледалъ одъ тая книга, та му пише старецъ одъ друга книга. У друга-та книга пише: «многу здравье на доматинка-та! Това язе момче пратихъ; кога дойдѣ това момче, да викашь кумъ и старойтя, и сватове, и момата да му вѣнчашъ; а кадѣ дойдемъ, това, кадъ сте не завершили, живѣтъ одъ васъ нѣма».

Три дни по свадба-та, дойдѣ той чорбаджия, и погледна, та си видѣ-негова-та штерка вѣнчана, вѣнчана за момче-то. И чорбаджия на доматинка-та си нышто не кажуе. И вечеръ, се стемнило; и си опли, та си легнали момче и мома-та. И тогай чор-

¹⁾ Вспомнилъ.

баджія говори на негова-та доматинка: «Э, вие свадба провихте, и я тува се незгодихъ. Иды ода-ранъ да раскарашь зето, да докара одъ овните три овна. И си тогай чорбаджія напредъ си пратиъ абаръ на овчарье-то: «кога дойде човѣкъ, вие да секнете со-съ псета-та да го псета удаватъ».

И тогай стана доматинка-та, да раскара зето. Па зето си и мома легнали и се призернали; баба-та не могла да ги развика. Па си ойде, та си вика нѣйны-те синъ, та си го пратиъ него за три овна да докара, и башта му да зѣфетъ прѣви. И тогай ойде сино и та наока на овчарье-то; и овчарье-то него секнали, та го псета-та удавили.

И тогай стане собалье чорбаджія та и си праша доматинката: «пратила си момче, да докара одъ овни-те? И она рекла: «пратиъ нашс-то момчѣ». И тогай се чорбаджія загне, та си отерчи кодъ овчарье-то, и си тогай найде неговие си синъ, дѣка го псета удавили, раскинали. И тогай жечка пукне на чорбаджія, та си умре.

И тогай на мечкаръ стока останала. Онъ мало на чорбаджія ручалъ.

№ 224.

(Нѣсколько пословицъ).

Дойдѣ ми умъ, ама бѣга кумъ (Пирот. окр.).

Жени мома да не дома (с. Бобошево Дун. окр.).

На чій возъ возишь, тому пѣсень пѣешь (Пирот. окр.).

Свакій петелъ пее на свое буниште (Пирот. окр.).

ПРИБАВЛЕНІЕ.

1) Млечный путь носят у Болгаръ въ Пиротскомъ округѣ названіе «Слама». Названіе это народъ объясняетъ такъ: былъ случай, что кумъ у кума укралъ солому; путь кума-вора пролегалъ по тому пути, который виднѣется на небѣ; когда онъ несъ украденную солому, то отдѣльные стебли ея упали на пути, и оттого виднѣющійся на небѣ путь называется «Слама».

2) Въ Радомірѣ говорятъ, что юнакъ Марко живъ; его гроба нѣтъ нигдѣ; въ настоящее время онъ сидитъ въ планинѣ Балкана «Ада», которая находится среди моря.

3) Близъ деревни «Извора», Радомірскаго округа, на пути отъ Радоміра въ Кюстендиль-Баню находятся городище (= градиште), гдѣ, говоритъ народное преданіе, былъ городъ, во время Болгарскаго царства. Близъ этой мѣстности тянется планина Слива, соединяющаяся съ Пологъ-планиною.

4) Сѣла въ Радомірскомъ округѣ по правую сторону шоссе-ной дороги, если ѣхать изъ Радоміра въ Кюстендиль-Баню, извѣстны подъ однимъ общимъ названіемъ «Пьяница»¹⁾, а по лѣвую сторону — «Краишта». Краишта начинается отъ села Лобошъ вверхъ. Сѣла, идущія внизъ отъ села Лобоша, съ городомъ Радоміромъ извѣстны подъ однимъ общимъ названіемъ «Мрака». Последнее названіе обязано своимъ происхожденіемъ тому, что здѣсь бываетъ частый туманъ (= мракъ).

¹⁾ Часть «Пьяницы» осталась за Турціей по берлинскому договору.

Считаемъ необходимымъ сдѣлать замѣчаніе о выговорѣ употребленныхъ въ этомъ сборникѣ нѣкоторыхъ новыхъ знаковъ.

Знаки *á* (áмосана), *é* (éзеро-182), *и́* (и́ня), *ó* (óды) должны быть произносимы съ придыханіемъ, на подобіе латинскаго *h*, т. е. *ha*, *he*, *hi*, *ho*.

Въ произношеніи другихъ гласныхъ читателя можетъ затруднить произношеніе *e* въ такихъ случаяхъ, какъ *небо* и *големъ*, наряду съ *голѣмъ*. При неустановившемся болгарскомъ правописаніи¹⁾, составитель сборника не могъ избѣжать непоследовательности, которую онъ и отмѣчаетъ, и въ настоящемъ мѣстѣ предлагаетъ вниманію читателя имѣть въ виду разницу въ произношеніи такихъ случаевъ, какъ *небо* и *големъ*: въ первомъ *e* твердое, приближающееся къ *э*, во второмъ оно мягкое, приближающееся въ произношеніи къ *к* и *н*. Произношеніе перваго случая извѣстно всякому ознакомленному съ болгарскимъ нарѣчіемъ, гдѣ звукъ *н* имѣетъ всегда твердое произношеніе; но относительно втораго случая этого сказать нельзя, такъ какъ произношеніе звука *л* въ однихъ мѣстностяхъ мягкое, а въ другихъ твердое.

Осторожный читатель, надѣюсь, всегда будетъ имѣть въ виду основныя особенности произношенія звуковъ въ болгарскомъ нарѣчіи. Разница произношенія *e* въ различныхъ мѣстностяхъ Бол-

¹⁾ Какъ объ этомъ пишетъ (14 апр.) мнѣ проф. М. С. Дриновъ.

гаріи условила и подобное правописаніе въ этомъ «сборникѣ», какъ етѣ и этѣ, въ первомъ случаѣ *e* мягкое, во второмъ твердое.

Въ отдѣлѣ согласныхъ звуковъ отмѣчаемъ начертаніе *x*, которое по своему произношенію соотвѣтствуетъ латинскому *h*.

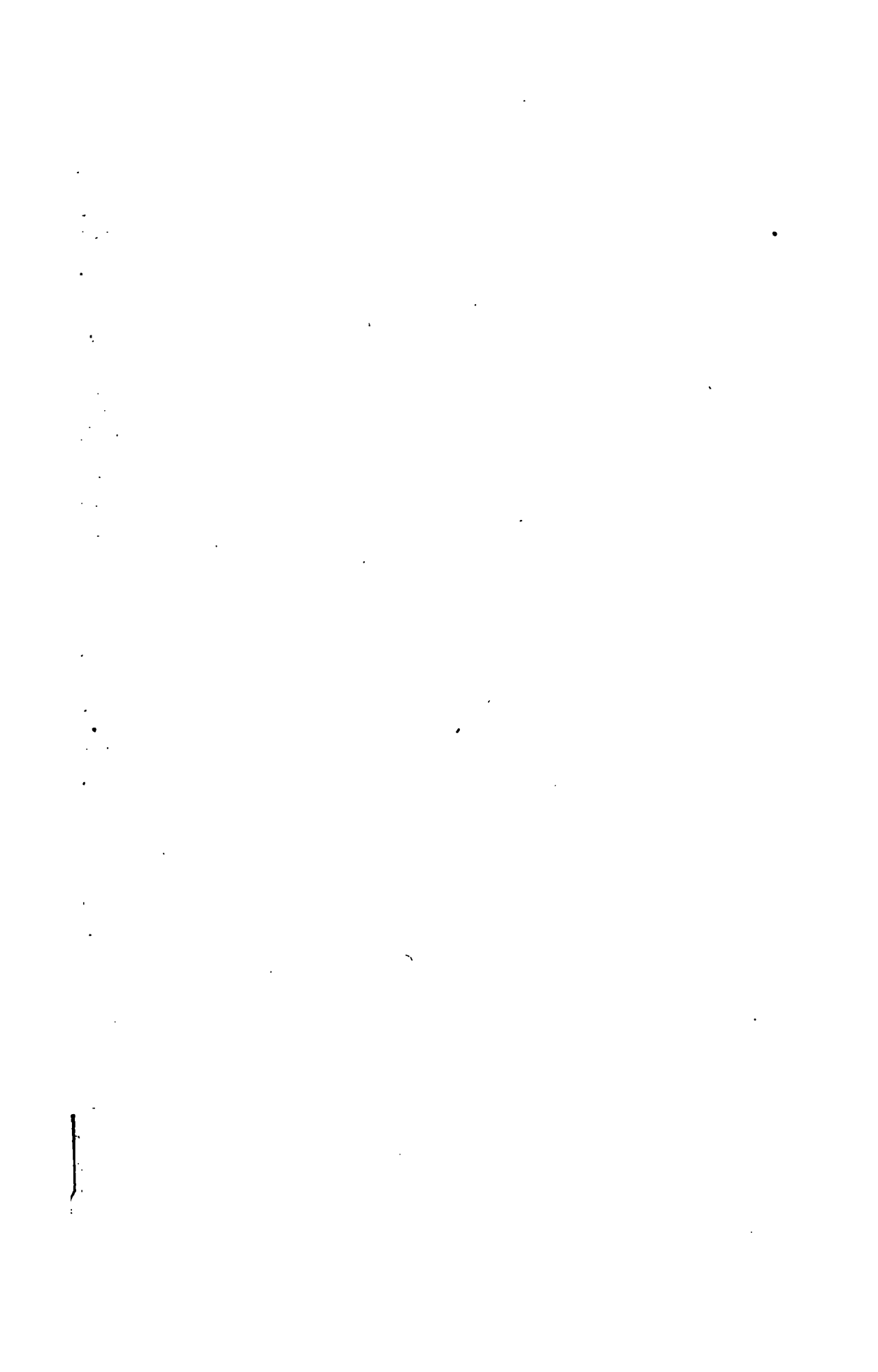
Въ прилагаемомъ словарѣ удержано правописаніе «сборника». Въ словарь внесены и такія слова, которыя не находятся въ сборникѣ, какъ напр. слово слѣнце въ различныхъ его видоизмѣненіяхъ по говорамъ и др. Составитель словаря нашелъ возможнымъ сдѣлать это на томъ основаніи, что онъ такимъ образомъ желалъ представить пробныя листы задуманнаго имъ обстоятельнаго болгарскаго словаря по говорамъ, отсутствіе котораго сильно чувствуется въ наукѣ. Знатоки дѣла будутъ имѣть возможность сдѣлать ему свои замѣчанія, которыя послужатъ къ болѣе удачному выполненію его задачи. Въ данную минуту онъ заручился уже обѣщаніями М. С. Дринова, А. Л. Дювернуа и И. В. Ягича на полнѣйшее содѣйствіе полезному дѣлу.

Полагаясь на содѣйствіе другихъ лицъ, составитель считаетъ долгомъ выразить свою признательность болгарскому офицеру А. О. Бендереву, обучающемуся въ нашей Николаевской Академіи Генеральнаго Штаба, который уяснилъ ему значеніе нѣкоторыхъ словъ, и знатоку турецкаго языка В. Д. Смирнову, который съ величайшею готовностью исполнилъ не легкій трудъ — поставилъ транскрипцію турецкихъ словъ. Составитель питаетъ себя надеждою, что и впредь они будутъ помогать выполненію задуманнаго имъ плана.

В. К.

С.-Петербургъ, 20 апрѣля 1882 г.

СЛОВАРЬ.

А.

Абѣръ, абѣръ (тур. хабѣръ),
вѣсть, извѣстіе.

Абсанъ, абсенъ (тур. хаб-
сханѣ), арестъ, заключеніе
(Пал. № 84).

Абсанджія (тур.), тюремщикъ
(ibid.)

Агá, если, пока (Заг. 49).

Аджамія (т. аджемй), неопытный
(Соф. о. с. Суводолъ, № 12).

Азнá (тур. хазинѣ), казна.

Айвáръ (тур. хавъáръ, воз-
никшее изъ французскаго са-
viar), икра.

Айде, айде (тур. гайдѣ), идемъ,
пойдемъ.

Айманлія (на главу му златна
айманлія), золотая монета,
какъ принадлежность голов-
ного убора (К.-Б. ок. с. Жя-
линци, 113); быть можетъ въ
сравненіе идетъ тур. айналы,
зеркальный.

Айнаджія (тур. яланджи), об-
манщикъ (Трен. окр. 60)

Акълъ, (Радом.) акылъ (тур.
акылъ), умъ, смекалка.

Алáлъ (тур. халáлъ), прощеніе
К.-Б. окр. 185).

Алка (тур. халкá), петля, узы
(Радом.).

Ама. (тур. амма) но, а.

Амиджія (тур. амуджа), дядя.

Амúтъ (тур. хамúдъ), хомутъ
(г. Радоміръ).

Анъ, анъ (тур. ханъ), гостин-
ница.

Анджія (тур. ханджи), содер-
жатель постоялаго двора.

Анѣма (тур. ханымъ), гаремная
женщина, жена.

Анетъ (тур. адѣтъ), обрядъ (анетъ
прекарали). (Трен. окр. 213).

Апати, апнути = хапати, хапнути
(Дупн. окр.).

Арамлія (тур. харамй), разбой-
никъ (К.-Б. окр. с. Жял).

Арачъ, арачъ (тур. хараджъ),
подать.

Арѣмо (тур. харѣмъ), гаремъ.

Аренъ, аренъ, на, но, добрый,
хорошій.

Арѣсати, (греч. ἀρέσχω, ἀρέσω)
правиться, выбрать, высмот-
рѣть дѣвушку, женщину, (Рад.
124), обыкнуть (Бр. о.).

Аржá, рожъ (Кюст. о. с. Невѣ-
стино).

Арізvamъ (греч. χαρίζομαι), да-
рить.

Армóсамъ (греч. ἀρμόζω, ἀρ-
μόσω), обручить.

Артйшка (греч. χαρτίον), ли-

сточекъ (Турлакя, с. Чипоровци).	Ат'ѣлъ, лавка (Брезн. окр. с. Бабица).
Арчимъ, арчимъ се (т. харджъ), расходовать, тратить.	Ачйкъ (тур. ачыкъ), свободно. (Соф. окр. 119), открытый.
Аскёръ (тур. аскёръ), регулярное войско.	Ащйтя, (тур. эсиръ?) рабыня (Стига, брала, я ащйтя била)
Атеръ (тур. хатыръ), благорасположеніе, милость.	(Трен. окр).

Б.

Бабая (тур. баба) (= бапша), отецъ.	Бачило, мѣсто, гдѣ готовится овечье масло (214).
(да) Бадс, да будетъ (Заг.).	Бачія (когда мѣззу овце, викасе бачія, Брезн. окр. с. Бабица).
Баджа (тур. баджа), дымовая труба.	Башъ (т.), точъ въ точъ.
Бадни вечеръ, сочельникъ.	Башка и башка (тур. башка—башка), различно, порознь.
Баднякъ, полено, горящее въ праздникъ «бадняго вечера».	Баштица, батюшка (Брезн. о.).
Базе, особенная вонючая трава (Заг. 48).	Бегликъ (т. бейликъ), подать, состоящая въ взиманіи десятой части съ овецъ и козъ.
Бакшишъ (тур. бакшишъ), даръ за услугу (= рус. на чай).	Беглички, прил. (тур. бейлики), относящийся къ этой подати.
Бала, блоха (Пир. о. Темско).	Бегличія (тур. бейлики), собиратель беглика.
Бара, небольшая рѣчка, потокъ, ручей (Вр. о. Прекодѣльци, — Заг. Слатина).	Бедовія (тур. бедави), арабская лошадь.
Барабаръ (тур. барабаръ), вмѣстѣ (217).	да Бесндисовамъ, вспомнить (223).
Баремъ, бари (тур. бари), даже, по крайней мѣрѣ.	Белки (т. бэль-ки), вѣроятно, быть можетъ. (К. Б. окр. с. Жилинци 113).
Бармулія (тур. бурмалы), спираль, буравъ (перстенъ бармулія) (Трен. о. 125).	Бѣльтимъ, развѣ.
Барьякъ (тур. байракъ), знамя.	Бельчуга, бельчугъ (тур. бэльзикъ), кольчуга, кольцо съ гвоздемъ (Пир. о. Темско, Мосера).
Бата, старшій братъ.	
Батя, въ обращеніи младшаго къ старшему (Джум.).	

- Белѣгъ, знакъ.
 Белюва (Пал. о. Церноклиште), бѣленье.
 Берберъ (тур. бэрбэръ), боро-
 добрей (Трен. окр. 130).
 Бербо́й, картофель (Джумая).
 Берго (= берзо) (Вран. окр. Дервентъ).
 Беритѣто, беритѣтъ, (тур. бэр-
 рэкътъ), урожай, плодородіе,
 изобиліе. (К.-Бан. о. с. Жил. 37).
 Беритѣтни (тур. бэрэкътны),
 урожайный.
 Берло́гъ, берлогъ (Пир. окр. Темско).
 Бетяръ, бетяринъ (тур. бя-
 кяръ), холостякъ (о. Пир. Берк.)
 (Турлаки, Чипоровци).
 Бѣчви-те (бечви те ти се на
 страна—214, бочки).
 Бѣволъ, буйволъ самецъ.
 Биво́лица, буйволъ самка.
 Бѣкъ, быкъ (Джум. Пирот. о.).
 Билюръ (тур. билюръ), рюм-
 ка, стаканъ.
 Бинѣкъ-камі́ко (тур. бинѣкъ-
 даши), камень, къ которому
 подводятъ лошадей, для того
 чтобы сѣсть на нее.
 Бинекчія, множ. бинекчіи
 (тур. бинекчі), ловкій при
 всѣданіи на лошадь съ кам-
 ня «бинекъ». (Радом. окр. 137).
 Биса́дзи, биса́ги, подорож-
 ные сумки.
 Битісамъ (тур. битирмакъ), со-
 вершенно уничтожиться.
 Близна́къ, близнецъ.
 Близна́киня, ж. п. близнецъ.
- Близи́ца, сталь (Соф. окр. 189).
 Божі́чъ, Рождество Христово.
 Божурѣкъ, піонъ, Марьянъ ко-
 рень.
 Боза́ти, сосать, высасывать
 (деньги).
 Боздога́нь (тур. боздога́нь),
 дубина.
 Боймія названіе горы въ Маке-
 доніи, близъ г. Девгелии, гдѣ
 деревня Боймица.
 Бо́ленъ, больной (язык бѣхъ бѣ-
 лень, с. Врабче, Джум. окр., —
 с. Верба, Радом. окр.).
 Больня́йвъ, а, о, болѣзненный
 (Трен. о.).
 Боляринъ, бояринъ (К.-Б. о.
 с. Невѣстино).
 Боля́чка, рана (Джумая).
 Боръ, сосна (Пир. о. Темско).
 Борна, борина, лучина (Джум.
 окр.).
 Босилѣкъ, василѣкъ.
 Боска, титька, (Заг.).
 Боски, двойств. ч. род. п. боску,
 титьки (Трен. о. 120).
 Ботни́че, (кучета са ботничета
 Стар. Пл. 47), боченокъ.
 Брабѣ́някъ, бравѣ́някъ, му-
 равей (Пир. о. Темско).
 Брава, замокъ (Пир. Джум. о.).
 Бремба́ръ, шмель, трутень.
 Бре́хамъ, лаять, брехать (Джум.).
 Бриса́тиси, утираться (Радом.
 окр. 122).
 Бричнѣ́ца, сабля (Соф. окр.).
 Броянѣ́ца, четки (Пир. окр. с.
 Сопотъ).
 Бубрѣ́къ, печонка (Заг. с.
 Верше́цъ).

Будала́, дуракъ, безтолковый.	Бутъ множ. бути (тур. бутъ),
Будзоганъ см. бодзоганъ.	окорокъ (Радом. 104).
Буздоанъ, буздоганъ см. боздоганъ.	Буха́лка, валёкъ для катанья бѣлья.
Бу́ло, покрывало, фата.	Бѣкълъ, боченокъ (Брезн. о. Бабица).
Булу́ла, сова (Пир. о. Темско).	Бѣкле (тоже).
Бульбуль (тур. бульбуль), соловей (Макед. окр. Монастыр.).	Бѣчва, бочка (Ак. Пал. окр. с. Ореовци).
Булюкъ-баша (тур. булюкъ-баша), начальникъ отряда, капитанъ.	Быде, будетъ (Соф. о. с. Суводолъ).
Бунáръ (тур. бунáръ), колодезь.	Бѣгáлецъ, бѣженецъ (Джумая).
Бунйште, куча гноя (Брезн. о.).	Бѣгáйкъ, бѣгáйкчія (тур. см. бегáйкъ, бегáйкчія).
Бурмá, шлюбка (Радоміръ).	Бѣлотóкъ, бѣлокъ въ яйцѣ (Заг. с. Вершець).
Бурунджукъ (тур. бюрюм-джукъ), родъ матерія, изготовляемой изъ шелку и шерсти.	Бѣльтя, бѣлокъ (Дупн. окр. Бошошево).
(да) Бѣтнемъ, ударить въ бокъ.	

В.

Важé, веревка (Джум.).	Варъ, известь (Бр. о. Бабица).
Ваклі (овнове), бараны, пмѣющіе черныя кружки около глазъ.	Васу́ль (фр.-тур. фасу́лія) фасоль (Тр. окр.).
Ваклош́ина, ягненокъ (Заг. 38).	Ватáти, хватать (Пир. окр.).
Вали́мъ, падать въ изобиліи (сиѣгъ вали, (Джумая).	Вгемія см. гемія. (Дупн. о. 68).
Вáма, (тур. вáмъ «долгъ»?) торговая пошлина за право въѣзда въ городъ съ товаромъ. (Заг. г. Берковецъ).	(да) Вéлим, говорить.
Вáнгеліе, свангеліе (Кюст. — Б. окр. 42).	Вéнеръ (тур. фэ́нэръ), фонарь (Соф. окр. Сливница).
(да) Вáрам, обращать вниманіе,	Веръ, вéрове, верхъ (Соф. о. Сливница).
(да) се Варам, остерегаться.	Вервѣти (тур. вармóкъ), идти, направляться (Загорье).
(да) Вáрдим, стеречь, охранять.	Вергія (тур. вергі), подать, пошлина.
Варошъ (венгер.-тур. варóшь), городъ.	Вересія (тур. вэ́рэсі), кредитъ.
	(да) Вéрзам, вязать, привязать.
	Верига, цѣпь, узы (Паротъ).
	Версъ, возрастъ (Заг. Турлаки, с. Чипоровци).

- Верти́ко, ворота (Заг. 70).
 Верши́тба, молотба лоша́дми
 (Заг. Берков.).
 Верши́ти, молотить лоша́дми.
 Вѣшти́ца, мотылекъ, летаю-
 щий ночью (Пир. окр. с. Оре-
 овицъ).
 Вешть, вещь (Р. окр. с. Верба).
 Видовати, видывать (не самъ
 видовалъ (Р. окр. с. Верба).
 Вие, вы.
 Вікамъ, звать, кричать.
 Вірушка (по негу иде вируш-
 ка — Соф. о.), завируха, ви-
 хоръ.
 (да) Викна, позвать.
 Виталъ, заклопка (Пир. окр.
 Темско).
 Вишли́, видѣли (Радом. 46).
 Взалка́ти, (Вр. окр. с. Преко-
 дѣльци на Сурделич. полѣ).
 Вла́жно, влажно (Р. о. с. Верба).
 Внѣтра, внутри (внѣтра не бѣ-
 ше влезохъ, Джум.).
 Вно́гу, много (Самоков. окр.).
 Воздоганъ, воздоанъ см. боз-
 доганъ.
 Войстя, войско (Самок. окр.).
 Во́ло, волъ (Джумая) множ. ч. во-
 лови́ (Заг. Аджійска-Маала).
 Вора́ (а маждракъ му одъ вори
 истрошено—Трен. о. 183.)
 Вору́на (тур. фурунъ) форуна,
 печь (Пир. о. с. Сопотъ).
 Воскра́й, въскрай (Джум. о.).
 Воштáнъ, множ. воштáне, жан-
 дармъ (Радом.).
 Вранушáты, черноватый, чер-
 наго цвѣта (Соф. окр. с. Су-
 водолъ № 10).
- Врабѣ́къ, врабчѣ́, воробей
 - (Кюст. о. Невѣстино).
 Врамѣ́некъ, муравей (Радом. о.).
 Вредъ, вредъ (Пиротъ).
 Врезъ, поверхъ (Дупн. окр. 131).
 Врѣ́ти, варить (Рыло), за-врѣ́ти,
 заврѣ́ло (ib.).
 Всѣ́ки (Знепольск. жупа с. Кал-
 не), всѣ́кій, всѣ́ко, всякій
 (Джум.).
 Вуздá, узда (Пиротъ).
 Ву́лна, во́лна (Тур. с. Копи-
 ловци).
 Вурка (т. ѳрэкѣ́), прялка (Радом.).
 Вчѣ́ра, вчера (с. Жилинци, Кюст.
 окр.).
 Вчѣра́шни, вчѣрашній (Джумая,
 с. Керджево).
 Вѣ́къ, волкъ, но «много во́лци»
 (Джумая).
 Вѣ́лкъ, множ. ч. вѣ́лци (За-
 горье с. Слатица); но волко́
 (ib.) волкъ.
 Вѣ́лна, волна́ (Пир. окр. Темско).
 Вѣ́слѣ́дъ, тотчасъ, послѣ́ (Дупн.
 окр. с. Бобошево).
 Вы́ме, вы́мя (К. — Б. окр., Верб-
 никъ).
 Вѣ́рляти (тур. фырлатма́къ),
 бросать.
 Вѣ́джа, множ. ч. вѣ́джѣ́, бровь
 (Пир. о. Суково).
 Вѣ́жди ц-слав. вѣ́жди. (К. — Б.
 окр. 88).
 Вѣ́теро́, вѣ́теръ (Кюст. окр.
 с. Вербовникъ).
 Вѣ́теръ (вѣ́теръ па иска да дуне,
 Кюст. окр. с. Невѣстино).
 Вѣ́трокъ, вѣ́терокъ (Загорье,
 Берков. окр. 150).

Г.

- Гавѣзъ (т. каввѣзъ), жандармъ.
 Газка и гызка, гуска (Джум.).
 Гайдѣ (тур.), волянка.
 Гайлѣ (тур. галлѣ), печаль (Кюст. окр. с. Жилинци).
 Гѣлабъ, голубъ (К.-Бан. и Берк. окр. 30).
 Гѣля, глезе, баловство (Тырнов. и Филипп. окр.).
 Ганды (тур. ханѣ дамы), крыша (Соф. окр. 119).
 Гарванъ и гавранъ (гавранъ гаши (Брезн. окр. с. Бабица), воронъ).
 Гѣска (Кюстенд. окр.), см. газка.
 Гѣче, гати (Брезн. о. Бабица).
 Гездѣръ (тур. гездѣръ = про-води), прохаживайся.
 Гезиѣ (тур. гезиѣ), прогулка (да пооды малку по гезиѣ Радом. о. 124).
 Гемія (тур. гѣмиѣ), корабль, судно.
 Гемиджія (тур. гѣмиджіѣ), пере-вощикъ, матросъ.
 Гѣрменѣе, громъ; народное объ-ясненіе грома слѣдующее: «Св. Илія прекѣра бачію» (см. бачіѣ). (Брезн. окр. с. Бабица).
 Гѣрчавъ, тощій, псхудальѣй (169).
 Гидія (тур. йнгіѣтъ), удамецъ.
 Гѣдра, о, хитрая, ое (Радом. 82).
 Главина, центръ колеса (Пир. окр. Темско).
 (да) се Главимъ, нанятъся.
 Гла съ, голосъ, эхо.
 Глетѣ, долото (Дупн. окр. с. Бо-бошево).
 Глистъ, множ. ч. глѣсты (Лесков. окр.), червь.
 Говѣдо, скотина.
 да се Гѣдимъ, слѣлать сговоръ (о бракѣ), условиться (Заг. 70).
 Гѣлубъ, голубъ (Лесков. и Вр. о.).
 Горолилякъ, летучая мышь (Пир. о. Темско).
 Госпѣдна, госпожа, хозяйка. (Дупн. о. с. Рыло).
 Гочкѣръ, см. учкѣръ (169).
 Градушка, ум. отъ градъ, градъ (Соф. окр. 108).
 Грегѣриѣа, горлица (Пир. о. с. Ореовицѣ).
 Гредѣ, млрс. грѣда (въ потолокъ дома) (Пир. окр. с. Сопотъ).
 Грѣвна, часть руки въ изгибѣ рукояти (Пир. о. Темско), об-хватывающій «главину» об-ручъ (ibid.).
 Грѣжа, забота, безпокойство. (да) се Грѣжи, опечалиться, оза-ботиться.
 Гримна, гривна (Ак.-Пал. окр. с. Топольница).
 Грѣздѣе, виноградъ.
 Гугѣтка, голубъ съ бѣлыми перь-ями (Дупн. окр. Бобошево).
 Гугуцѣка (тур. гѣгерчинъ-го-лубъ?), горлица (Заг. Берков.).
 Гулемъ (= големъ), большой (Радом.).
 Гѣнья, гунька, одежда широкихъ размѣровъ (Заг. с. Вершецѣ).
 Гунька, башлыкъ, кашпоуѣ (Брезн. о.).
 Гурка, см. вурка (Заг. 48).

Гусáкъ, гусь самецъ (Пир. окр. Темско).	Гърсняца, конопля (Пир. окр. Темско).
Гу́ша, горло, глотка, (Заг. Слатина).	(да) Г'ѣ́тамъ, глотать (Тр. окр. Баба).
Гу́штерица, ящерица (Соф. о. с. Бутунецъ).	Гърстѣ, конопля (Заг.).
Гърдыти, хрюкать (свыня́ гърды́ (Брезн. окр.).	Гърчавъ, плоховатый, негодный (Соф. окр.) см. герчавъ.
Гърманъ, кустъ (тур. урманъ-лѣсъ?), Пир. окр. Темско).	Гысты, густой (Заг. 25).
	Гяуринъ (тур. гявръ), невѣрный (т. е. христіанинъ).

Д.

Дабъ, да́бово дѣрвье, да́бови дѣрвѣта (Джум.), — дубъ.	Дѣтко, дитя (Радом. о. с. Верба).
Дѣбъ, см. дабъ (Джум.).	Джамія (тур. джа́ми), мечеть.
Давна́нъ (= тавнанъ), темница (Тр. окр.).	Джанамъ (тур. чунанъ = такъ?), можетъ быть, вѣроятно.
Далѣчино, дальнес (Заг. 48).	Джелѣпинъ (тур. джемебъ, «живой товаръ»), торговецъ скотомъ, правительственный счетчикъ овецъ и козъ.
Дали, или.	Джепъ (тур. джебъ), карманъ.
Дажъ, дежъ, дѣжъ (Пир. окр., с. Берлогъ); дашъ, даждъ (Заг. ѣ. Слатино, Панчевци); дужъ (Стар. план.); дошъ, дышъ (Джум. о. Копиловци), — дождъ.	Джуа́по (тур. джевабъ), отвѣтъ.
Двама, двамина, двоица, двое.	Джуракъ (тур. чайла́къ), польск. szulak), ястребъ (Заг.).
Два́яны, а, о, двойной, ая, ое, (Заг. 94).	Дзверь, ове (Брезн. о. с. Бобица, Пир. о. Черноклиште), звѣрь.
Дели-баша (тур. дели-баши), сержантъ.	Дзевни́ца см. зевница (Трен. о.).
Дено, день (Дупн. о. Рыло).	Дзенгія (дур. ў́зенгѣ), стремя въ сѣдлѣ (Пир. о. Темско).
Дерводѣлецъ, плотникъ (Джумая).	Дзвѣзда́, звѣзда (Джум., Заг.).
Дѣрданъ (тур. герданъ), ожерелье (Бр. о. Бабица).	Диванъ (тур. диванъ), совѣтъ.
Дѣржка, рукоятка (Заг. Турлаки).	Дизгінъ (тур. дизгінъ), поперечный ремень въ уздѣ (Радом.).
	Дира́-та, слѣдъ (214).
	Дискусъ, множ. ч. дискузѣ́ (греч. δίσκος), поднось (Джум.).

- Двѣсѣдзи (Ак.-Пал. о. с. Топольница), см. бисѣдзи.
- Длань, долонь, ладонь (Темско).
- Длѣгъ, а, о, долгій (Соф. о. с. Суводоль и Джум. № 12), — дълги (Зал. с. Слатино), — дългъ, долгій (Пир. о. Темско).
- Дълбѣки, глубокий (Заг.).
- Длыбѣна, глубина (Македон. Мельник. окр. № 9).
- Добѣтокъ множ. ч. добиди, скотина, (Радам. окр. Верба).
- Довѣлно, довольно (К.-Б. о. с. Вербникъ).
- Догѣнъ (тур. догѣнъ), соколъ изъ малыхъ; ихъ дѣлають ручными (Заг.).
- Дождѣцъ, дождикъ (Заг. Берк. о.) (да) Докара, пригнать.
- Домѣска, домой (К.-Б. окр. 43).
- Домъ, домъ (Лесков. и Вран. о.).
- Дѣнове, (тур. донъ) подштаники (169).
- Досегѣ, донинѣ (Пир. о. Ореовицъ).
- Досѣтница, находчивая, толковая, (Пир. окр. 83).
- Достъ (тур. достъ), множ. дѣстове, прѣтель, преданный, расположенный, (Соф. о. 119).
- Дрешка *deminut.*, дреха, дрея, верхняя одежда (Соф. о. 126).
- Дрѣпле, дрѣпъ (птица) (Соф. о. Бутунецъ, Сливница).
- Другаквѣ, иначе (другаквѣ чѣтѣмо, поѣмо — Дуп. окр.).
- Дубѣръ, дубъ и вообще дерево, негодное на постройку (Пир. окр. Темско).
- Дѣбѣе (собир. слово), множество дубовъ (Вран. окр.).
- Дувѣръ (тур. дуваръ), каменный заборъ въ родѣ стѣны, стѣна.
- Дугмѣ (т. дѣвмѣ), пуговица (Заг.).
- Дугонджія (тур. *bugondji*), слуга, служитель.
- Дудѣкъ (тур. дѣдѣкъ), свистѣль (Пирот. окр. Темско).
- Дулгѣръ (тур. дюльгеръ), множ. ч. и, мастеръ, каменщикъ, плотникъ (Соф. о. Челопечино).
- Дума, слово, рѣчь.
- (да) Дѣмамъ, говорить.
- Дунгѣръ, каменщикъ (Трен. о. 120); см. дулгеръ.
- Дурбисна, (тур. дурбѣнъ) бинокль (220).
- Дуръ, дуръ (тур. доврѣ), прямо, лишь только.
- Дутѣнъ (тур. дуккѣнъ), множ. тѣны (Турл. с. Желѣзна), лавка, магазинъ.
- Душѣкъ (тур. дѣшѣкъ), матрацъ.
- Душманинъ (тур. дѣшмѣнъ) неприѣтель.
- Дѣска, доска (Тр. о. Бабица).
- Дѣлъ, дѣлъ, предѣлъ, горный хребетъ, отдѣляющій одну мѣстность отъ другой.
- Дю(=ню), ее.
- Дѣбре (тур. гюбрѣ греч. *χόπος*), навозъ (Радам.).
- Дюгѣнъ (тур.), см. дутѣнъ.
- Дюрѣячія (тур. дерѣяджѣ?) (на ножеве дюрѣячѣи — Радам. окр. 187).

Е.

- Ебанджія (тур. ябанджі), ино-
странецъ (Заг. с. Вершець).
Егаби, егайби, если бы.
Ёли, или, если.
Емъ — емъ, (тур. гемъ... гемъ?)
какъ — такъ (емъ почукалъ,
емъ повикалъ, Заг. Берков. о. с.
Вершець).
Емъ (тур. гэмъ), и.
Енджікъ (тур.), котомка, сумка.
Ергень (тур. эргень), ергенинь,
множ. ергенье, парень.
- Ёрганъ (тур. ёрганъ), одѣяло
(Брезн. окр.),
Ере, еръ, потому что.
Ерілье, (Радом. 83), ерина
(Тырнов. окр.), шерсть изъ
молодыхъ козлятъ, эрина
(Филип. ок.) вообще шерсть.
Есмеръ (тур. эсмёръ), черный.
Етё, вотъ.
Ётъ, вотъ тамъ (Самоков. о.).
Ёфтинъ а, о, (румын.), дешевый.

Ж.

- Жа́мба, жалоба (Пирот. окр.
Ореовиць).
Жалю́докъ, зобъ у птицы (Дупн.
окр. Рыло).
Жеглі́, дышло (Заг. 70).
Желёни, а, о, желёнъ, а, о,
зеленый (Тр. окр.).
Желна́, дятелъ (Темско).
Жёлтя, черепа́ха (Самоков. о.).
Жендаджія (тур. зинданджі),
начальникъ тюрьмы. (Радом.
окр. 122).
Жеровъ, (Берков.), жера́въ
(Соф. окр. Бутунецъ), журавль.
- Жеръ, множ. жéрове, журавль
(Пир. окр. Темско).
Жеты, желтый (Макед. 102).
Жі́вью, живьемъ (К.-Б. окр.
с. Жил. 52).
Жито́ (Тр. о.), жито, ум. житце́
(Пир. окр.), жито, рожь.
Жмурецъ воденъ, птица, ны-
ряющая въ воду для ловли,
рыбы (с. Пастра, близъ Рыла)
см. гиурецъ.
Жълто́къ, желтокъ (Заг. Вер-
шець).

З.

- За, на (три черика иска за
деветъ, три четверти на де-
вятый часъ — Джумая).
Забъ, зубъ (Кюст. окр.).
- Забоварити, забыть (Пир. о.
Темско).
Забора, (= забориха), забыли
(Дупн. о. 31).

- Завѣтите, зависе, взвиться
 (Заг. Берков. о. Вершѣць).
 Загѣра, (тур. загѣръ) охотничья
 собака. (Радом. окр.).
 да Заглавесе, волъ заглави-
 се, т. е. волю, запряженному
 въ ярмо, положено подъ гор-
 ло желѣзо, которое его слегка
 колетъ и заставляетъ скорѣе
 ходить въ плугѣ. (Соф. о. с.
 Сливница).
 Заглѣла, завидѣла (Заг. 48).
 (да) Загонясе, побѣждать (Дунн.
 окр. 190).
 Зайчера, завчера (Турл. с. Чи-
 поровци, с. Копиловци).
 (да) Закачѣмъ, дать кормъ ло-
 шади (бѣла рапсалища да ми
 закачешъ—Заг. 94).
 (да) Залѣбимъ, взять въ жеву
 (Соф. окр. 143).
 Зѣлогъ, кусокъ, сколько можно
 откусить (Ак.—Пал. о. с. Ор.).
 Залогъ, залогъ (тамъ же).
 (да) Замашкамъ, дотронуться,
 коснуться (и го, море, за-
 машкала — Пир. окр. 130).
 Занаятъ (тур. санааътъ), ре-
 месло.
 Заръ, развѣ.
 Зашъ, зачѣмъ (Соф. окр. 126).
 Зѣяцъ, заяцъ (Лесков. окр.).
 Збѣрити, зборѣвити разгова-
 ривать (Брезн. о.).
 Звѣй, змѣй (Брезн. окр.).
 Звонцѣ, } Радом. о. с. Верба.
 Звончѣнце }
 Зглабъ, сгибъ руки (Пир. о. и др.
 Згодѣмъ, попасть въ цѣль (Ра-
 дом. окр.).
- Здрѣвецъ, родъ растенія.
 Здрѣвица, водка (Радом.).
 Зѣвня, земля (Вр. окр. Дер-
 венъ, с. Преденъ).
 Зевнѣкъ, погребъ (Брезн.).
 Зеерѣ, зерно (Загорье, Слатино).
 Зелва и зѣлва, золовка (Трен.
 окр. 29).
 Зембелѣкъ, (тур. земберѣкъ)
 щеколда (Дунн. о. Бобошево).
 Земнѣ (Лесков. о. с. Герделица).
 Земнѣца, погребъ (Кюст. окр.
 с. Невѣстино).
 Зендаджія, зондаджиче (тур.
 зинданджи) начальникъ тюрь-
 мы (К. Б. окр. 123).
 Зендѣнъ (тур. зенгѣнъ), бога-
 тый (Заг. 42).
 Зѣрно, зерно (Пир. окр. Темс-
 ко).
 Зеръ, (тур. зирѣ) такъ какъ, по-
 тому что. (К. Б. окр. 81).
 Зериче, зернышко (Заг. 26).
 Зетлѣнце, ум. отъ зетъ, зятъ
 (Соф. окр.).
 Зифѣтъ (тур. зыяфетъ), угоще-
 ніе (Заг. 22).
 Зѣявѣтъ, (тур.) угощеніе (Рад.
 окр. Верба); см. зифѣтъ.
 Злѣвѣе, множ. злѣвѣя подушка
 (мои злѣвѣе често тураючи—
 К. Б. окр. с. Жил. 185).
 Злиня, злое мѣсто (Заг. Берков.).
 Змѣйна рыба, угорь (Пир. о.
 Темско).
 Зобчѣе ум. отъ зобъ, ячмень
 (Пир. окр.).
 Зѣлва (Кюст. с. Жил. 50) см.
 зелва.

Золота, монета въ 30 паръ
(Макед. 54).

Зоръ (тур. заръ), неволя, бѣда
(Пал. 84).

Зорити (одного корня съ предъ-

вдущ.), привнуждать, утруждать
(не зорете ваши добре коне,
Соф. о. 132).

Зьяяты, зевать (Джум.).

И.

Игралія, играющій (К.-Б. о. 50).

Идаръ, ѣдаръ, а, о, хитрый.

Ижа, хижина (Трен. окр. 120).

Извара, творогъ.

(да) Извадимъ, вынять.

(да) Изгоримъ, быть поверхъ,
выше чего (и мѣе коне Дору-
шано не може да изгори трава
дѣтелина № 35, К.-Б. окр.
Невѣстино).

Изетъ (тур. азабъ?), наказаніе
(Самок. о.).

Излѣтитисе, (=излютитисе),
разсердиться. (Пир. окр. 64).

(да) Измамимъ, обмануть, про-
вести.

Измама, обманъ, измѣна.

(да) Изместимсе (и Марко се
малко изместило (Радам.
окр. 134), испугаться.

Изметъ (тур. хызметъ), служба.

Изметчія (тур. хызметчи), наем-
никъ, слуга.

Измитяринъ, Измитяръ, (тур.
хызметкяръ) множ. ч. изми-
тярьѣ (Джум.), наемникъ.

Измитярка, наемница.

да Изуми, забыть (та изумиле,
накое савреме? К. Б. о. 123).

Изпадимъ, выпѣдить (Кюст. о.
с. Невѣстино).

(да) Изчукамъ, (тур. чакмакъ?)
выбить, выколотить.

Икиндія (тур. пквиндй), молитва
передъ захожденіемъ солнца).

Икрамъ (тур. икрамъ), угоще-
ніе (Брезн. окр. с. Бабица).

Иламъ (тур. илямъ), рѣшеніе,
приговоръ судьи.

Илачъ (тур. ыладжъ), лекарство.

Иленъ, (тур. элемъ — печаль?)
а, о, печальный (К. Б. о. Не-
вѣстино).

Иляда, ѣляда (гр. χίλιας, ἄδρας),
тысяча.

Имовитъ, зажиточный.

Инатъ (т. хымайѣтъ), спасеніе,
милосердіе.

Индатъ (тур. имдэдъ), помощь.

Ине, ѣней (Соф. о. Сливница).

Интове (вен.-т. гинтовъ), множ.
ч. колесница (Соф. окр. 121).

Иржъ, рожъ (К. Б. о. Жилинци).

Исеркатисе, высморкаться.
(Рад. о. с. Бабица).

Искомкати се, причаститься
(Радам. окр. 122).

Исокамъ, закричать, огласить.

Ипустъ, выгонъ (Пир. окр.
Ореовицъ).

Исперити (кучѣ испери зѣбы),
оскалить (Рад. о. Бабица).

Итаръ см. идаръ.

Ичь, ѣчь (тур. гичъ) = ничь, со-
вѣмъ нѣтъ, ничего.

К.

- Кабать**, кабаать (тур. каба-хатъ), грѣхъ, преступленіе (114, 214).
- Кабаница** (тур. капанѣча), одежда, въ родѣ сюртука.
- Кабадаія** (тур. хоппа), флантъ.
- Кабахатлія** (тур. кабахатлы), виновный.
- Кага**, когда (Радом. окр.).
- Кадѣ**, куда (нима на кадѣ свиня му излѣзне, Кюст. о. Вербовникъ).
- Кадѣна** (тур. кадынъ), главная жена турка.
- Кадѣлѣтя**, кудель (Заг. Клисуре).
- Кадія** (тур. казы), судья.
- Кадылакъ**, аци (тур. казы-лыкъ) (Заг. 44), Кадълькъ, кадылыкъ (Трен. окр. 157), судебный округъ.
- Кажувати** (Кюстендиль) = казувати, сказывать, говорить.
- Казанъ** (тур. казанъ), чугунный горшокъ (Радом. 41).
- Кайкъ** (тур. кайкъ), кайкъ, лодочка (Соф. ок. Сливница).
- Калабалъкъ** (тур. галзбелникъ и калабалыкъ), толпа.
- Калай** (тур. калай), олово.
- Калѣ** (тур. калча), крѣпость, укрѣпленіе.
- Калѣзамъ** (греч. καλέω), звать.
- Калиште**, грязь (Брезн. окр.).
- Калканъ** (тур. калкынъ = встаньте), встань, поднимись.
- Камо**, камъ, гдѣ (К.-Б. окр., Вербовникъ).
- Камъ-то**, къ (камъ-то дома, къ дому—Пир. окр.).
- Каня**, цапля (Заг. Берков.).
- Капа**, шапка.
- Капія** (тур. капы), калитка.
- Караджа** (тур. караджа), чернаго цвѣта.
- Карамфилъ** (гр. καρσόφυλλον), гвоздика.
- (да) Карамсе**, спорить (Заг. Берков.).
- Карване**, скоро (Заг. 70).
- Кардашъ** (тур. кардашъ), сотоварищъ.
- Каресь** (тур. гаразъ=злое намѣреніе, ненависть), месть.
- Касаба** (тур. касаба), городъ.
- Касапинъ** (тур. кассабъ), мясникъ.
- Касмѣтъ** (тур. кысмѣтъ), рокъ, счастье.
- Катерица**, родъ большой мыши, съ длиннымъ хвостомъ (Пир. окр.).
- Като**, ка-то, какъ-то, словно.
- Катранъ** (итал. catrame тур. катранъ), деготь, смола (Рад.).
- Катыръ** (тур. катыръ), мулъ, лошакъ.
- Каулъ**, закладъ (Заг. Берков.).
- Кауринъ** (тур. гявръ), невѣрный (т. е. христіанинъ) см. Гяуринъ.
- Кяхыръ** (тур. агыръ), печаль, скорбь.
- Качамакъ**, хлѣбъ изъ кукурузы (Брезн. и др. окр.).

- Кáшта (Р. о. с. Верба,—К.-Б. окр. Вербовникъ), Къшта (Брезник. о.), см. кúшта.
 Кевъ, кефъ (тур. кэйфъ), раз-
 долье (Радом. 112).
 Кемеръ (тур. кемёръ), поясъ
 для ношенья денегъ.
 Кéра (гр. κυρά), дама, госпожа.
 Керезъ (= черезъ), за край,
 внѣ (керезъ те да ги искарашь
 Ст. Пл. 47).
 Керзъ, черезъ, среди (на керзъ
 поле калешете—Соф. о. Враж-
 дебнo).
 Кёравъ (тур. көр), слѣпой.
 Керстáты, а, о, вѣтвистый.
 Кеседжія (тур.), разбойникъ,
 воръ.
 Кесимъ (тур. кесімъ, цѣна, так-
 са?), гуртомъ, огуломъ.
 Кефйла, кефиль, (тур. ке-
 фйль), поручительство, га-
 рантія (214).
 Кефъ (тур.), см. кевъ.
 Кехáя (тур. кяхъ=староста),
 главный пастухъ.
 Кехіяты, глашатай (Заг.).
 Кеширъ (тур. джезёръ), мор-
 ковь (Брезн. о. с. Бабица).
 Ки́ймъ (тур. киймъ), коверъ
 (Загорье, Пирот. окр.).
 Кирджáлія (тур. хурúджъ, мя-
 тежъ), разбойникъ изъ яны-
 чаръ, турецкій бунтовщикъ.
 Кирія (тур. кирá), наемъ въ из-
 возъ.
 Кириджія (тур. кираджі), чело-
 вѣкъ, нанимающійся въ извозъ.
 Кіяй, овчаръ (Соф. ок. 119). см.
 кехая.
 Кламбалъ, множ. кламбале
 (греч. κλῆμαλον, τό), колоколъ,
 звонъ (Врач. окр. Турл. 47).
 Клабѣ, клубѣ, клубокъ (Джум.
 Вуково).
 Клепнй, рѣсница (Заг. Берков.).
 Клюбидърво, дятель (Пир. о.
 Темско).
 Клюскати (конь клюска), пры-
 хать (г. Тернъ).
 Кнйги, карты (Джум. с. Вуково).
 Книжне, письмо (Заг. Берк.
 окр. с. Вершепъ).
 Ковна, сажá (може ковна густо
 садйло — Брезн. ок.).
 (за) Когачъ, на когда же? (Джум.
 с. Вуково).
 Когй,—откоги, когда,— съ ко-
 тораго времени (Заг. Слат.).
 Коджá, много (Турл. с. Чипо-
 ровци).
 Кодкóдити, кудахтать (Пир. о.
 Темско, кокошка кодко-
 дйче).
 Козáрче, пастухъ козъ (Рад. о.).
 Кóй, когда, какъ только (Дж. 69).
 Ко́йль, ковыль трава (Джум).
 Кокáль множ. кока́ле (греч.
 κόκχαλος), кости, остовъ жи-
 вотнаго и человѣка.
 Кокошкáрь, кушающій курицъ.
 Кокúшка, названіе одной рыбы
 (Турл. Чипоровци).
 Кóле, ко́лья (Рад. о. Бабица).
 Колера, холера (Брезн. окр.
 с. Бабица).
 Кóлея, чередъ (Джумая).
 Колко, сколько (Алекс. о.).
 Комадъ (греч. τὸ κομμάτιον),
 кусокъ.

- Коминъ, труба (Рад. о. Бабица).
 Комшія (тур. комшú), сосѣдъ.
 Комшіята, сосѣдка.
 Конѡстасъ (гр.), иконостасъ
 (Рад. о. Бабица).
 Кѡнь, род. п. коня (Вран. окр.
 с. Мачкатица).
 Конáрь, пастухъ коней.
 Кончѣнце, ум. конь (Радом.).
 Копáчка, зв. чко, копатель
 (Заг. 70).
 Копеле, копиле, незаконно-
 рожденное дитя.
 Копрѣва, кропивá (Пир. окр.
 Темско).
 (да) Кордѣсамъ (есть тур. выра-
 женіе «урдусунъ курмáнъ»
 = разбить свой лагерь; есть
 тоже «чадыръ курмáнъ» =
 разставить шатеръ), поста-
 вить шатеръ.
 Корѣмъ (тур. карынъ), брюхо
 (Радом. 82).
 Коршумъ, крошумъ (тур. кур-
 шунъ), пуля, см. куршумъ.
 Котлѣнце, ум. котелокъ (Соф. о.
 Сеславци).
 Кочáля (т. кочáнъ?), кочанъ (Заг.
 Берков. о. с. Клисуре).
 Кошаръ, улей (К.-Б. окр. 88).
 Кошъ, улей (ib).
 Кошары см. Поѣты, сарай,
 скотный дворъ.
 Крака, (Заг. Берков.), — Кракъ
 (Заг. с. Котеновци), нога.
 Крамáринъ, ум. крамáрче, ста-
 рѣйшина каравана (Соф. о. 95).
 Кришкомъ, тайно (Лесков. о.
 Копашница).
 Крышма, тайно (Рыло).
- Кúбе, (тур. куббѣ), куполь (Соф.,
 Дупн. о.).
 Кубуръ (тур. кубуръ), писто-
 летъ.
 Кúка, отдѣльный гвоздь въ вѣ-
 шалкѣ, — Кúке, вѣшалка (Рад.
 о. Бабица).
 Кукумѣвка, птица, издающая
 вечеромъ звукъ «кукумевъ»;
 особый родъ кукушки.
 Кúла (тур. куллэ), башня въ крѣ-
 пости, монастырѣ.
 Куластра, молозиво (Пир. окр.
 Темско).
 Курбáнъ (тур. курбáнъ), жертва.
 (да) Куртулѣсамъ (тур. куртул-
 макъ = спасаться), защищать
 (вѣра да куртулисать — 177).
 Куруджія (тур. куруджý), лѣс-
 ной сторожъ.
 Куршумъ (тур. куршунъ) множ.
 — мы, пуля, наконечникъ на-
 гайки (Заг. 94), см. коршумъ.
 Кúсо, кафтанъ (Дпн. окр. Бобо-
 шево).
 Кúтель, деревянное ведро,
 вмѣщающее 22 оки (Кюстенд.
 окр. с. Вербликъ, с. Жилинци,
 а въ Радом. окр. кúтло, мѣра
 въ 40 окъ.
 Кутія (тур. күтý), ящичекъ
 (Брезн. окр.).
 Ку'-то, какъ, словно (Заг. 49).
 Кутре, собака (Кюст. ок. Жи-
 линци).
 Кúшта, см. кашта (Дупн. окр.
 с. Бобошево), домъ.
 Кълнъ, клень (Пир. о. Темско).
 Кълчишта, кудель не отборная
 (Заг. с. Клисуре).

Кѣрчма, корчма, магарычъ (Рад. окр.).	Кѣршимъ, ломать руки.
Кырстымъ, крестить.	Кю, хочу (Дупн. окр. с. Рыло).
Кыша (Соф. окр. с. Суводолъ),	Кяръ (тур. кяръ), прибыль, ба-
Кышта (Рад. о. Верба), см. кашта.	рышъ, выгода.

Л.

Лагѣмъ (тур. лагѣмъ), туннель (Радом. окр. 116).	Ломѣка, сухая вѣтвь (Лесков. окр. Копашница).
Лайно, конскій и коровій навозъ, говно (Заг.).	Лѣпенъ, чертополохъ, млрс. лопухъ (Дупн. окр. Бобошево).
Лакардія (гр. <i>λαχερός</i> , болтли- вый, тур. лакрыды), рѣчь, слово (Брезн. окр. Бабица, лакардія по лакардія = слово въ слово).	Лѣжля, шутника, сваха, (Ак.- Пал. окр. Топольница).
Лакъ, род. п. лакта, локоть (Пир. окр. Темско).	(не че) Лыжемъ, не буду лгать (Соф. о. Суводолъ).
Лѣстра, жестъ (Пир. о. Моера).	Лѣбо, хлѣбъ.
Лели, если (Солун. окр.) см. ели.	Лѣсъ, лѣсъ (када турци за- узели Българско царство, народъ бѣгалъ изъ полѣ въ лѣси, *) Кюст. окр. Не- вѣстино).
Лѣля, (тур. лали = няня (?), или халѣ = тетка (?), тетка (Соф. о. Сливница).	Лѣса (тур.), неводъ (Пирот. окр. Темско).
Леснувати, быть свободнымъ, (Дупн. окр.).	Лѣтось, нар. прошлого лѣта (Рад. окр. Верба).
(да) Лѣбамъ, цѣловать, любить (Соф. окр. № 143).	Лѣпо (= лѣпо), прекрасно (Соф. окр. Опій-Цвѣтъ, 36).
(да) Залѣбимъ, (ib) см. выше.	Лѣси, лѣстница (Радоміръ).
Лѣбе, супруга, уменьш. лѣбеле, жена, мужъ (возлюбленный, ая) (Заг. 49).	Любе см. лѣбе.
Липѣ, липа (Пир. окр. Темско).	Любовнѣца, жена (Заг. 70).
Личенъ, знатный, извѣстный (Турлаки въ Ст.-Пл.).	Лѣуска, скорлупа (Стар. План. и Заг. Копѣловци).
Ложѣца (Брезн. Пир. и Вран. окр.), ложка.	Лѣница, пчельникъ, ячейка (К.-Б. ок. 88).
	Лѣтисе, литься (Заг. 26).

*) Въ то время, прибавлено, были въ Болгаріи лѣса.

М.

- Ма (Заг. Моера), Махъ (Заг. с. Спанчевци), мохъ.
- Маанá, недостатокъ (Радом. окр. 136).
- Магарецъ, магаре, ум. магарче (тур. хымáръ?), оселъ.
- Магданосъ (тур. магданосъ), названіе травы (Пир. о. Суково).
- Магэсница (греч. гл. μαγεύω), волшебница, чародѣйца.
- Маглá, туманъ (Соф. о. Сливница).
- Магэрница (греч. μαγειρεῖν), кухня (217).
- Магáръ, р. п. а (греч.) поваръ (217).
- Мажъ, множ. мажá, мужъ, мужья (Соф. Кремйковци).
- Мазгáле (тур. мэдхáль), отверстіе.
- Маздракъ, маждракъ (тур. мызрáкъ), штыкъ (Трен. 183, 66).
- Макъ (=мука), мученіе (Соф. о. Челопечиню).
- Малестны, маленькій (Трен. окр. 120).
- Маличекъ перстъ, мизинецъ палецъ (Заг. 39).
- Малко, мало, немного (Брезн. и др. окр.).
- Мáлкочко, малехонько (Бр. о.).
- Мало, малъ, помогъ (Заг. Бер. окр. 91).
- Мáлцина, малое, небольшое число.
- Мáнджа (тур. манджá, съ итальянск.), кушанье.
- Марамá (тур. макрамá), платокъ.
- Маргаре, мѳнисты (Заг. 94).
- Мáтя, мать (Джум.).
- Махáла (тур. махаллá), кварталъ, часть.
- Махáлко (гр. τό μοχλῖον) тур. маньолá), рычагъ въ ручной прядильной машинѣ (Заг. 48).
- Махмузъ (тур. магмúзъ), шпора.
- Мáча, мать (Заг. 48).
- Мачета (тур. мачí=кошка), котята (Рад. о. Верба).
- Маштея, мачиха (К.-Б. о.).
- Машъ (=мжъ) (К.-Б. о. Жялинци), мужъ.
- Меáна (тур. мейханэ), кабакъ.
- Меанджія (тур. мейханеджі), содержатель кабака.
- Меанджійтя, содержательница кабака.
- Медвѣдъ, медвѣдь (Пир. окр. Темекю).
- Медя (=междá), межа (Лесков. о.).
- Меду, между (Алексинацъ).
- Между, между (Турлаки, Врач. окр. 47).
- (на) Мезá (тур. мезáдъ), съ молоткá.
- Мезликъ, мезлічь (тур. меджлісь), совѣщаніе, совѣтъ.
- Мейдánъ (тур. мейдánъ), площадь, открытое пространство.
- Мендюша (тур. мэнкúшъ), серьги (Рад. окр.).

- Мёрва**, уменьш. **мёрвка** (греч. τὸ μέρω), кусокъ, часть.
(да) Мердамъ, шевелиться, трогаться (Соф. окр. 119).
Мёртвецъ (Брезн. окр. Бабица), мертвецъ.
Мертѣци, лѣсá (П. о. д. Моера).
Мерудія, названіе травы (П. о. Суково).
Мёрша, трупъ (Радом. окр.).
Метаніе (греч. μετανοία), поклонъ, поклоненіе (Заг. 39).
Метери (т. медаръ?), мѣсто, точка отправленія (214).
Мець, зовъ кошки (Рад. окр. Верба).
Мечка, медвѣдь самка (Пир. окр. Темско).
Мешина, мѣшокъ (д. Моера).
Мизлічъ (тур.), см. мезликъ.
Милостыня, милостыня (Соф. окр. 15).
Минувамъ, пройти (оно ся е па-й пресѣкло това платно бабучерно, да не мине Момчилъ вреденъ юнакъ, — Рад. о. 182).
Младѣнци, новобрачные (Трен. окр. 213).
Млѣко, молоко (Пир. о. Темско).
Млѣти, молоть (Пир. о. Темско).
Можъ, множ. **можьѣ**, **мужъ** (Рад. о. 104).
Молчу = **молчать** (Трен. окр. 130 стихъ 132, а въ 135 ст. **мълчу**).
Момчѣ, мальчикъ, юноша.
Момá, дѣвица, дѣвушка и замужняя женщѣна.
Мбровъ, а, о, валашскій, цинцарскій (Соф. окр.).
- Морұза**, кукуруза (Пир. окр.).
(да) Мбчимъ, мучить (Соф. окр. Бояна).
Мбшно, очень, много (К.-Б. окр. 81).
Мробінець, муравей (Стар. планина, Копиловци).
Мумурұзь, мумурузъ (Леск. окр.), кукуруза.
Мунасіпъ (тур. мюнасібъ), возможный.
Мурава (трава) (на зелена мурава улѣтили — с. Котеновци Заг.).
Мурұзь, кукуруза (Пир. окр. Берлогъ).
Мутъкъ, яйцо незасиженное (Пир. окр. Темско).
Мустáкъ, множ. **мустáци** и **мустáти**, усы, усы.
Мустáтъни, прилаг. **усастый**.
Мулѣтъ (да ны даде мулетъ за едынъ мѣсець — Кюст. окр. 123), **мухлетъ** (169), время поправленія послѣ слабости, отдыхъ.
Му́ха, муха (Джумая).
Мушá, сосѣдъ (Джум., Дупн. о. Бобошево).
Мъгла, мгла (Пир. окр. Суково Бабица, Брезн. окр.).
Мъжь (= **мъжь**) (К.-Б. Жил. 42).
Мълзети, доить молоко (Ак.-Пал. окр.).
Мълчи, молчи (Соф. окр. Суводолъ).
Мърмбрити, бормотать (Рад. окр. Бабица).
Мьскá, осель (Радом. окр.).

Мышки, *а, о*, мужескій, мужескаго пола (Софійск. окр. Бояна).
 Мѣсарія, челоѣкъ мѣсящій хлѣбное тѣсто (Джум.).

Мѣстѣнце, мѣстечко (Радом. окр. Верба).
 Мѣзэ (тур. мезэ), легкая закуска при водкѣ и винѣ.
 Мѣсто, мѣсто (Тырнов. окр.).

Н.

На, но.
 (да) Наведѣмъсе, нагнуться, наклониться.
 (да) Нагазимъ, вступить въ воду.
 Надира (тур. гирѣ), назадъ (Самок. окр.).
 На-длѣго, вдоль (Заг. 25).
 Наймаѣсторъ, главный мастеръ, начальник мастеровыхъ (Соф. окр. 121).
 Найускорбенъ *а, о*, самый печальный (Ст. Пл. 71).
 (да) Наканѣмъ, пригласить.
 Накитимъсе, украситься, нарядиться.
 Налбаѣтинъ (тур. надалбѣндѣ), кузнецъ (Радом. окр.).
 На ли (Заг. 49), нали, если (Соф. окр. Враждебно).
 (да) Намузимъ, надонть (Соф. окр. 16).
 (да) Напаѣнимъ, наполнить (Самок. окр. 177).
 Напоѣни, наполнь (Брезн. окр.).
 На-преко, въпоперекъ (Заг. 25).
 Напуѣнити, наполнить (Пир. окр. с. Хресовци).
 Напуѣница, жена, разведшаяся съ мужемъ.
 Нараквиѣца, рукавицы, перчатки.

Нараѣнка, померѣнецъ (Соф. окр. 143).
 (да) Натоваѣримъ (отъ тур. даваръ, животное выючное?), навьючить (Соф. окр. 15).
 Натре, внутрь (Мак. Велес. о.).
 Найтка, канунъ Рождества Христова, коляда. (Джумая).
 Неватаѣти, нехватать, не принимать въ разсчетъ.
 Невестуѣлья (с. Рыло), Невестуѣлка (Пир. о. с. Ореовицѣ), ласица.
 Невидимъ, слѣпой, невидящій (Трен. окр. 170).
 Него, но.
 Недъ (=некъ), пусть.
 Некѣлцина, нѣкоторое число.
 Нело, но.
 Нѣмой, не могъ.
 Непознанъ, *а, о*, неизвѣстный, незнакомый.
 Нѣська (=днеська), теперь. (Радом. 72).
 Нѣвочка (Тр. окр.), нивка.
 Ние, мы.
 Низѣмъ (тур. визѣмъ), войско резервное.
 Нишанъ (тур. нишанъ), знакъ для обозначенія пути, для стрѣльбы.

Ншанлія (тур. ншанлы) бю- щій, ая въ цѣль (К.-Б. ок. 50).	Нѡфтукъ, множ. нѡфти, ноготь (Джум.).
Ноготь, множ. ч. ногти (Гер- делица, Леск. окр.), нохти (Пир. окр. Темско), ноготь.	Ношь (=ношть) (Заг. Слат. и друг.), ночь.
Ногу, много (Джум. окр. и др.).	Нѹжникъ, множ. ици, нуждаю- щійся, щіеся (Турлаки, Же- лѣзна).
Ногъ, ноготь (Пир. окр. Тем- ско).	Нѣма, нема, нѣтъ.

О.

(да) Обади́мсе, отзываться, от- кликаться.	Ока́, (тур. ѡка), мѣра въ три фунта.
Оби́чамъ, мнѣ нравится, люблю.	Окати, отрыгаться (Брезн. ок.).
Облечитисе, облачиться (Брезн. окр.).	Окепати (=окапать), окропить (Соф. окр. 132).
Облѡ́гъ, закладъ (Заг. Берков.).	Омайница, чародѣица.
Обложитисе, биться объ за- кладъ.	Опайвамъ, спутать лошадь (Соф. окр.).
Оббѡ́ръ, мѣрс. обѡ́ра, сарай для скота и лошадей.	Опашка, хвостъ.
Обра́чь, обручь на бочкѣ (Заг.).	Опинѣкъ, опинци, опанци, опонци, лапоть, лапти.
Обри́шитисе, утереться (с. Ба- бица, Тр. окр.).	Опѣрлимъ, опѣрленъ, обжечь, обожженный.
Обру́чь, обручь (Пир. о. Сопоть).	Опѣ́ло, отпѣ́ванье, отходная.
(да) Обчи́немъ, опочинуть, от- дохнуть (№ 169).	Орѣ́лъ (Пир. 'о. Темско), оро́лъ (Лесков. окр. Стройновци), орелъ.
Обѣ́дъ, обѣдъ (Заг. Слатина).	Оризаръ, кушающій рисъ.
Огнѣ́нь, огонь (Радом. окр. Вер- ба).	Орнѣ́ца, нива вспаханная, но не засѣянная, прогалина (Заг. Берков. 150).
Одѣ́ти, одѣ́ти, ѡдѣ́ти, ходить.	Оро, хороводъ; 1) оро покруп- но; 2) оро ситно; 3) оро кри- ва; 4) оро маджарица; оно состоитъ въ томъ, что одинъ разъ тупають на одномъ мѣ- стѣ и затѣмъ дѣлають скачки; 5) оро петепуты: 6) оро
Одтавнитисе, отдѣ́лится (Заг.).	
Одкара́ти, угнать, увести.	
Одѣ́днѣ́гъ, въ одну минуту, тотчасъ (Заг.).	
Оды́ръ, одръ (Рад. окр.).	
Озгѡ́ре, сверху.	
Ойдохте (=ойдосте) (Самок. о.).	

влашко; оно называется старымъ оро; 7) оро глупавъ (Заг. с. Чипоровци).
 Орта́къ (тур. орта́къ), сотоварищъ по дѣлу, занятію.
 Орта́шки, а, о, (тур.), принадлежащій къ компаніи.
 О́съ, о́са.
 Осбе́, мѣсто, несогрѣваемое солнцемъ.
 Осоевни́ца, осойни́ца, осойца, люта́я змѣя.
 Отво́ръ, ключь (Джумая).
 Оти, отти, отты, (греч. ὅτι, ὅττι) почему, что.

Отѣ́вамъ, уходить, отправляться.
 Ото́къ, мѣсто на рѣкѣ, кругомъ загороженное, гдѣ ловятъ рыбу; подобный способъ ловли рыбы бываетъ лѣтомъ.
 (да) Отри́емъ, утереться (Джумая).
 Отсуде́, отовсюду (Турлаки, Желѣзна).
 Оце́тъ, уксусъ (Турлаки, Чипоровци).
 Ошелъ = отшелъ (Рад. окр. Верба), ушелъ.

II.

Па, пай, па-и, па-й, и, опять, затѣмъ.
 Пабу́ре (тур. кубу́ръ), чехолъ (натурала пушке у пабуре—Тр. 183).
 Павѣ́тъ, дикая жигучка.
 Пазаръ́ (тур. пазаръ), базаръ.
 Пайва́но (тур. пабе́ндъ), множ. а́не, путо (Соф. 108).
 Па́метъ, високъ (Заг. Клисуре).
 Па́нго, чертъ.
 Пандзу́ръ, панцырь (Самок. о.).
 Паперу́га, мотылекъ (Джум. с. Вуково).
 Пари́ (тур. парà), деньги.
 Па́рче (тур. парча), кусокъ.
 Парце́лякъ (тур. пачавра?), тряпка (Заг. 48, ст. 79).
 Пастерма́ (тур. басдырма́), сушеное мясо (Брезн. о.).
 Пасты́рь, пастухъ (Пир. окр. Темско).

Па́тѣ, путь (на патѣ студенъ кладенце,—Заг. Берков. окр. Вершець, 19).
 Па́тища, дороги, пути (Заг.).
 Па́тъ, путь, дорога (Соф. о.).
 Па́тъ, разъ.
 Патонóги, имѣющій бѣлый значекъ на ногѣ (Радом.).
 Па́ша, пастбище (Лесков. о.).
 Пекля́, петля (Стар. Планина Турлаки).
 Пѣ́къ, множ. пекове, жара (Заг.).
 Пе́нджеръ (тур. пенджерэ), окно.
 Пеню́га, пень (Макед.).
 Пергѣ́ль (тур. пергелъ), циркуль (Дупн. окр. с. Бобошево).
 Перб́, перо (Пир. о. Сопотъ).
 Перпелѣ́ца, перепелка (Дупн. о.).
 Перуши́на, множ. ч. перу-

пѣне, птичья перья (Пир. окр. Темско).
 Пѣрчемъ (тур. перчѣмъ), космыкъ волосъ на верхушкѣ головы.
 Пестѣрва (Пир. окр. Темско), Пастерва (Дупн. о.), стерлядь.
 Петакъ, пять грошей.
 Петлѣ, множ. ч. петлетія, пѣтушекъ (Пир. окр., д. Моера).
 Печалба, жалоба (Пир. о. Ореовицъ).
 Пилавъ (тур. пилавъ), рисовая каша съ жиромъ, мясомъ, или рыбою.
 Пипѣръ (тур. бибѣръ, гр. πίπερι), перецъ.
 Пирона и пиронъ, множ. оне, подкова (Заг. 94).
 Питá, кислый хлѣбъ.
 Пишманъ (тур. пешиманъ), раскаявшійся, измѣнившій мнѣніе.
 Пишталъка, пишалка (Рад. о. Верба).
 Пиштолѣ, пистолетъ (Рад. о. Верба).
 Плѣшка, бедро (Охрида, 214).
 Плѣвна, сарай, отдѣльно стоящее строеніе, въ которомъ хранится кормъ (сѣно и проч.) для скота (с. Рыло). Съ такимъ же значеніемъ это слово употребляется и въ старославянскихъ памятникахъ — плевъница (тѣло же стго въ плевъницѣ съкрыше ѿидоше. дѣлаѣтел же, егѡва же бѣше плевъница въшь възетн плевъ скоемъ скотъ — См. Прологъ,

принадлежавшій прежде церкви села Рыла, а съ 1879 г. библіотекѣ Рыльскаго монастыря, подъ 25 февр. «житіе Ипатія епископа гангрскаго»).

Плѣвникъ (Заг. Чипоровци Стар. Планина), см. плѣвна.

Плакнувамъ, пополоснуть (Соф. окр. Войсилевци), Плакни, всполосни (ib.).

Планина, планина, гора, горный хребетъ.

Плугъ, плугъ (К.-Б. о. Невѣстино — «семдесе плуга сиви вола», — с. Вербникъ и Турлаки (Стар. — План); въ Ак-палан. округѣ слово это употребляется въ такомъ значеніи, что въ соху впрягается четыре вола.

По, за, по.

(да) Поарчимъ (отъ тур. харджъ-расходъ), истратить, издержать, израсходовать.

Побратимъ, названный братъ. (да) Повалимсе, похвалиться, похвастаться.

Поверштанта, возвращающійся (Самок. окр.).

Повивъ, переплешіяся вѣтви.

Погача (итал. fogaccia, тур. богаджа), прѣсный пирогъ, лепешка.

Погрѣшка, ошибка.

Подбрати, собрать (подбралъ бѣше еврея (Заг. 94), начаться (деветъ години поминали и десета му подбрала (Заг. 49).

- Пѣди (мн. ч.), исподница.
 (Заг. 49).
 Подѣръ (отъ тур. гирѣ?), по-
 томъ, послѣ.
 Подкѣва, каблукъ (Пир. окр.
 Темско).
 Подколѣнки, голени (Пир. о.).
 Подплѣто, боковой карманъ
 (Брезн. о. Бабица).
 Подплѣтити (оплотить), воскре-
 сить (Заг. 48).
 Поды, подъ (Трен. о. 130).
 Пожива, нажива.
 (да) Поканѣмъ, пригласить.
 Покладѣ, заговини (Трен. окр.).
 Полѣка, полѣкъ, потихоньку,
 слегка.
 Пѣлно, полно (Брезн. окр.).
 Полякъ, полевой сторожъ (дер.
 Моера).
 Помалѣчку, помаленьку (Рад.
 окр. Бабица).
 Помѣтъ, помощь (Вран. окр.).
 Поплѣка, жалоба (сеймени-те
 силна поплака дадѣва: нейкеме
 мома булюкъ-башь—Макед.).
 Попончѣ-то (гр. *ποπώνη* и тур.
покона), жена (Соф. окр.).
 Попрѣкъ, ци, подпруга (Ст.
 Пл. 71).
 Пѣръ, мѣр. тхуръ (Дун. окр.
 Рыла).
 Пѣрты (мн. ч.), ворота, двери.
 Пѣскупо, очень дорого (Пир. о.
 Ореовицъ).
 (да) Постѣпимъ, вступить
 (Заг. 70).
 Постѣга, мн. дзи, подпруга
 (Ст. Пл. 71).
 Пѣтека (Стар. Планина), Пѣ-
 течка (Копиловци), стезя, тро-
 пинка.
 Потернѣти тѣрномъ, призаду-
 маться (Соф. окр. 119).
 Потрошѣчка, понемножку (Рад.
 окр. Бабица).
 Пѣ-юнакъ, поюнакъ, бѣльшій
 юнакъ.
 Поѣты, скотный дворъ (Заг.
 Котеновци и др. окр.; но въ
 селѣ Костенци, сосѣднемъ съ
 Котеновцами это понятие вы-
 ражается словомъ кошары).
 Прѣвовѣ (= праховѣ), отъ
 прахъ, пыль (Соф. окр.).
 Прѣтимъ, послать съ поруче-
 нѣмъ.
 Прачка, пучекъ (К. о. Жилинци).
 Превѣра, обманъ.
 Презъ, чрезъ.
 да Прекѣрамъ, перегонять, пе-
 респравлять.
 Прѣкоръ, прозвание (Заг.).
 Премѣна, переодѣванье въ
 праздничную одежду.
 (да) Премѣнѣмсе, переодѣть-
 ся въ праздничное платье.
 Прѣпаска, радужная дуга (Бр.
 окр. Бабица).
 (да) Препѣрамсе, спорить, пре-
 пираться.
 Препѣцати (два пута препѣцана
 ракиѣ,—Алексинацъ), пережи-
 гать.
 Пресѣлъ, квашеная капуста
 (Соф. окр.).
 Пресѣлярски села, села, гдѣ
 капуста растетъ (ibid).
 Прикѣиѣ (греч. *πρεξίον*), прида-
 нос, вѣно.

- Приновѣти, родить (женѣ при-
новѣла, жена родила (Ак. Пал.
окр. Топольница).
- Пришта, притча (Пир. окр.
Суково).
- Продлѹжити, продолжить (Вр.
окр.).
- Прокленѣти, проклипать (Вран.
окр. 160).
- Пропѹдимъ, прогнать (Соф. о.
Пропѣдити, прогнать (Рад. 67).
- Прослѹзъ, течъ у животныхъ
(Загорье).
- Просѣкъ, нищій (Джумая).
- Прѣчка, прощеніе (Турл. Чипо-
ровци).
- Прѣшка, прощеніе (Загорье).
- Прѹтъ, прутья (Рад. о. Бабица).
- Псувамъ, ругать, порицать, по-
носить.
- Пусата (тур. пусѣтъ = посуда),
оружіе, амуниція, приборъ,
которымъ острѣть оружіе.
- Пустелія, пустошь (Мак.
Мельник. окр. Малешево).
- Пустылія, пустыня (К.-Б. окр.
Невѣстино, 43).
- Пустынякъ, пустошь (Пиротъ).
- Путь, путь, дорога.
- Путь, разъ.
- Пѹшка, ружье.
- Пѹлно, полно (Соф. о. Суводоль).
- Първазъ, перевязъ, перекладина,
связушая двѣ доски (Пир. ок.
Темско).

Р.

- Раатъ (тур. рахѣтъ), удобство,
спокойствіе.
- Раѣтно, удобно, привольно.
- Работникъ, работникъ (Пир.
окр. Ореовицъ).
- Ражбѣца, дѣтя (Дупн. окр. 61).
- Разбѣрати, понимать.
- Разбрѣти, понимать, найти (раз-
брѣла го уладни меаны
(Соф. о. 132).
- Разсѣлъ, квашеная капуста
(Брезн. окр.).
- Ракѣ, рука (Рад. окр. Верба).
- Ракѣвъ, рукавъ (Загорье).
- Ракія (тур. раки), водка.
- Рѣло, соха (Ак. Пал. окр.).
- Рѣнимъ, кормить.
- Рѣвеникъ, питомецъ, воспитан-
никъ (Пал. 84).
- Рансалица, родъ жита, ярица
(Заг. 94).
- Раскрѣчь, шагъ (Радом. окр.).
(да) Растажимсе, разсту-
житься, сильно скучать (К.-Б.
окр. 96).
- Ратѣйче ум. отъ ратай (К.-Б.
окр.), пахарь.
- Рахатъ см. раатъ.
- Рачѹнъ, счетъ.
(да) Рацѣпимъ, разцѣпить (Дуп.
окр.).
- Рѣй, (тур.), христіане-поддан-
ные турокъ.
- Редъ, стихъ (Джумая).
- Редѣкъ, очередь (Трен. окр.).
- Ренке, ноздри (Пир. окр.).
- Рентя, ноздря (Брезн. о. Бабица).

Рѳбити, работать (доста самъ рѳбилъ—Пир. о. Ореовицъ).	Рука перишана, ладонь (Соф. окр. 146).
Рѳбыня, рабыня (Соф. о. 132).	Руфо см. руо.
Рѳгати, рѳгаты, ругать, ругаютъ (Заг. Берков.).	Ручекъ, ручокъ, обѣдъ.
Рѳгѳжа, рѳгожа (Брезн. окр.).	Ручникъ, головной покровъ женщины, имѣющій форму феса; употребляется онъ въ округахъ Враньскомъ, Лесковскомъ и отчасти Нишскомъ; въ Алексинскомъ, Княжевскомъ, Бѣлградчицкомъ округахъ онъ имѣетъ форму утиральника.
Рѳдѳля, рѳдильница (Пиротъ).	Рѣдеква, редька (Рад. о. Бабица).
Рѳжба, плодъ, потомство (Заг. 22).	Рыджаль (тур. риджаль), слуга (Заг. 70).
Рѳтитисе, спорить (Ст. Пл. Турлаки, Чипоров.).	
Рѳтѳя (гр. ῥήτις), хартѳя (Бабица).	
Рѳба, рубашка (тур. роба?) (Соф. окр. Суводоль).	
Рѳдина, сѳнокѳсь (Соф. о. 119).	
Рѳйно вино, быстрое, изкрѳстое вино.	

С.

Сѳ, теперь.	Сѳмецъ, одинокій (Вран. окр. Мачкатаца).
Сѳбота, суббота (Соф. и Джум. о.).	Сѳмо, только.
Сѳгмѳль (тур. сагмѳль), дойная овца (Соф. окр. 119).	Самокѳвъ, желѳзо (Турл. Чипоровци).
Сѳдѳти (откуда досадить), укорять (Господъ си чума садеше (и садаше).—Врач. окр. Турлаки, Стар. План. 47).	Сѳмѳръ (тур. самѳръ), кунѳца, кунѳй мѳхъ.
Сѳде (тур. садѳ), только (Пир. окр. 93).	Сѳндѳкъ (тур. сандѳкъ), сундукъ (Пир. окр. Темско), ум. сандѳчекъ (Заг. Берк. окр.).
Сѳвзинъ, полицѳнтъ (№ 157).	Санувати, видѳть во снѳ; см. сѳнувати.
Сѳкати, искать (Лесков. окр. Чукленица).	Сѳтѳръ (тур. сѳтѳръ), кинжалъ, ножъ.
Сѳлъ (тур. салтъ), только (Соф. окр. Суводоль).	Сѳхѳтъ (тур. сѳхѳтъ), часть (Трен. окр.).
Сѳлтѳнъ (тур. султанъ), султанъ (г. Паланка, по близѳсти г. Кюстендиля).	Сѳчма (тур. сѳчма), свинцовая пуля для стрѣлянья дичи.
Сѳмѳръ, передняя часть сѳдла (Трен. Брезн. и др. окр.).	Свекѳй, свѳкоа, всякѳй, ая (Заг. Берков. окр. Вершецъ 70).

- Свайга, свой (Заг. 49).
 Свердѣльче, свердель (Дупн. окр. Бобошево).
 Свидно, скучно, непріятно, сердце ноетъ (Соф. окр. 126).
 Свинька, свинья ум. свинчѣ, свинья (Рад. окр. Вербя).
 Сврака (свракакречоты), сорока (Брезн. окр. Бабица).
 Свурка, см. вурка (Радомиръ).
 Свърделъ, см. свердѣльче, (Дупн. окр. Бобошево).
 Свѣтарія, ж. р., та, которая свѣтитъ (Радом. 83).
 Свѣтія, свѣча (свѣти свѣтія (Заг. № 39, ст. 116).
 (да) Свѣтині, свѣтитъ, блистать (огнь свѣтини низъ солунска калдерма—Кюст.-Бан. окр. 185).
 Свѣча (Пир. о. Темско), свѣча.
 Свѣчта, свѣча (Брезн. о.).
 Севда, всегда (Бабица Бр. о.).
 Севрія, густой.
 Сѣга, теперь (Турм. Чипоровци).
 Сегá, сейчасъ (ibid.).
 Сегі, теперь (Загорье), см. сѣга.
 Седѣвъ (тур. садэфъ), перломутръ, жемчужина.
 Седумъ-мина, семь (Охрида, 214).
 Сеймѣнинъ (тур. сеймѣнъ), турецкій жандармъ.
 Сейръ (тур. сейръ), дѣло курьезное, скандальное.
 Сеяще, рабъ, плѣнникъ (стига, брало, ты сейще било,—Тр. о).
 Селвія (тур. сельви), кипарисъ.
 Селе, зв. п., сестрица!
 Сельви (тур. сельви), кипарисъ. Радом. 83).
 Сельцѣ, уменьш. село (Пир. о.).
 Сенесъка, осенью (Заг. Слатина).
 Сербати, сербнемъ, мѣрс. сѣрбати.
 Сѣртме, мрежа, неводъ (91. Заг. и др.).
 Сѣрчано, скоро, быстро (Пир. о. Темско и др.).
 Семидъ (тур. семидъ), бѣлый хлѣбъ (во всѣхъ округахъ).
 Синігаринъ, синица.
 Синоръ (греч. συνωρος) (тур. сыныръ), пастбище.
 Сипаница, оспа (Брезн. окр. Бабица).
 Сіракъ, сирота (К.-Б. окр. Жил. 50).
 Сиромá, сиротá (ib.).
 Ситенъ, а, о, мелкій.
 Скамлія (тур. эскемлэ), скамья (Ак-пал. о. Мала).
 Скапъ, а, о, скупи, (Знепольская жупа, Престибъ).
 Скепо (=скупю), дорого (Радомиръ, Кюстендиль).
 Скитічь, че, кочевникъ (Заг. Турлаки).
 Скитня, охота (небóдымо на скитня—Загорье).
 Скрипóцъ, грибъ (Пир. окр. Темско).
 Скутъ, множ. скúты, ляжка, лядвіе.
 Слáвей (Дупн. окр. Бобошево, Заг. Берков.), Славѣй (Пир. о. Темско, Вран. окр. с. Прекодѣльци). Слáвій (Заг. Бер-

- ков. окр. с. Боровци), Сла-
вой (Велесь. Славой пиле
не пой рано, не ми буды
господара; сва ноть съмъ
го успавало), Славія (Заг.
Берков. с. Боровци, 48), Сла-
вякъ, ум. славяче (Джу-
мая), славяйче (Тырнов. о.),
соловей.
- Слама, млечный путь (Пир. о., д.
Моера).
- Сла́мникъ, (Заг. Слатино), см.
плѣвна.
- Слани́нецъ, тоже что снпига-
ринъ (Вр. о. с. Прекодѣлци).
- Слободія, свобода (Рад. окр.
Верба).
- Слугарія ж. р., служанка, слуга
(Радом. 83).
- Слънце (Самок. 177 Рад. окр.,
Пердопъ, Знепольск. жупа,
Дупн. окр. Бобошево).
- Сълнце (Пир. окр. д. Моера,
Дупн. окр. Бобошево),
- Слуице (Лесков. окр.),
- Сонце (Брезн. окр. Бабица),
- Солнце (Пир. о. Темско), солнце.
- Сълнчеглѣдъ, подсолнечникъ
(Заг. Берковецъ).
- Слѣпо куче, хорекъ (д. Моера).
(да) Слюша, слушать (Дупн. о.),
повел. накл. слюшай.
- Смѡля, смола, варъ.
- Смрѣка, можжевельный кустъ
(Трен. окр. Джум. и др.).
- Сока́къ (тур. сока́къ), улица.
- Сѡколъ, соколъ (Заг.), см.
догáнъ.
- Соколю (=соколе), соколъ (За-
горье, Берков. ок. Вершецъ).
- Сопѡлъ, сморкъ (Загорье, Сла-
тина).
- Спанáкъ, (тур. испанáкъ=шпи-
нать), трава шпинать (Пир.
окр. Суково).
- Спа́стрити, убить (Заг. 49).
- Спечалѣти, приобрѣсть (Заг. 49).
- Спрѡты, соразмѣрно (спроты
наши кони, соразмѣрно съ
нашими лошадьми—Дупн. о.).
- Срáмъ, срамъ (Вран. ок. Губе-
ровци).
- Срамотá, стыдъ (Трен. окр.).
- Старѣ́йшяница, жена старѣй-
шны (Кюст. ок. Невѣстино).
- Стáсати (греч. φθάνω), присти-
гнуть (Вран. окр.).
- Стенá, стѣна (Пир. о. Темско).
- Стѣпка, слѣдъ (Радом.).
- Стѣрвина, млрс. стѣрвино, уе-
диненное мѣсто, гдѣ волки
скрываются (Дупн. окр. Бо-
бошево).
- Стѣ́га, довольно, достаточно.
- Стѣзáти, взять (Рад. окр. 141,
стр. 310).
- Стихъ, цѣлый періодъ (Джумая).
- Стѡвна, особый родъ кувшина.
- Столоваты, а, о, развѣси-
стый (66).
- Стѡмна (Ак.-Пал. Топольница).
см. стовна.
- Стопáна, хозяйка (Ст. План.
Соф. окр. 71).
- Стра́я, страхъ (Радом.).
- Стружница, время стрижки
овецъ (Соф. о. 119).
- Стрѣ́а, стрѣ́ха (Турл. Копи-
ловци).

Стрѣля, стрѣлокъ, (Дупн. окр. Скрино, Доброво).	(слызи по сурать поруни,— Самок. окр. 177).
Студó м. р. (=студъ), холодъ (Заг. Слатино).	Сүрежъ, клыкъ у дикаго кабана (Заг.).
Студъ, ж. р. (на таквѣ студъ— Рад. окр. Верба), холодъ.	Сүровость (тур. сурэть-базъ), скоморохъ, человекъ переодѣтый въ медвѣдя, козу и т. п., въ рождественскіе святки).
Стърмъ, мѣр. стерня (Пир. окр. Темско).	Сългати, обмануть (Тр. о. 29).
Стъркъ, аистъ (Соф. окр. Бояна, 2).	Сънъ, сонъ.
Суджукъ (тур. суджукъ), колбаса (Брезн. окр.).	Сънувати, тоже что санувати.
Суйца, сойка (Брезн. о. Бабица).	Сычье, сучье (Заг. Котеновци).
Сулиндаръ, ледяная сосулька (Соф. окр. Сливница).	Сѣдѣнья, посѣделки.
Сурать (тур. сурать), лицо	Сѣдло, сѣдло (Пир. о. Темско).
	Сѣйнье, сѣянье (Вран. окр.).
	Сякій, всякій (Джумая).

Т.

Табакѣра, табакерка (Пиротъ).	Тевериче (све-те буле тевериче чину — Трен. окр. 210), обѣдъ на собраніи ремесленниковъ.
Таванъ (тур. табанъ), потолокъ.	Тегá, тогда (Пал. 84).
Тавá-та (тур. табакъ), особаго рода сковорода (Рад. о. 116).	Тегáя, тоже (Трен. окр.).
Таврá, баловство (тавра да чините— Радом. окр. 122).	Теки, такъ (Кюстендиль см. тако, такá).
Такá, такъ точно (така-онака, такъ и сякъ— Рад. о. Бабица).	Текмо (=токмо), только (Соф. окр. Сливница).
Такмо, только (Дупн. о. Скрино, Заг. Берков. окр. Вершець).	Телé, телá (Пир. окр. Темско).
Таламинъ, таляминъ (изъ тур. тутулмутъ?), арестованный (Пал. 84).	Тѣмба, (тур. тѣнбигъ), множ. темби, распоряженіе, приказъ (Вран. окр. 135).
Талатинъ (тур.), удила.	Теме, темя (Брезн. окр. Бабица); а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ тепе = темя (т. тѣпэ — верхушка), а теме = челó.
Таралешъ, ёжъ (Загорье).	Темѣль (греч. θεμέλιον), основаніе, фундаментъ.
Тарпѣза, трапѣза.	Темѣръ (греч. θέναρ, θέμα),
Татица, тятя (Брезн. окр.).	
Татлія (тур. датлы — сладкій), особый родъ кушанья изъ пшеничной муки (Заг. 92).	
Тачити, ткать (Заг. 70).	

- надгробный памятникъ (Самок. окр.).
- Тенджѹра (тур. тэнджерѹ), кострюля.
- Тенетѹ, водосточная труба (дер. Люботовица).
- Тепсіа (тур. кафѹсѹ), клѣтка (Радом. 137).
- Тѣравъ, а, о, (тур. корѹ), слѣпой (Трен. окр. 60).
- Терзіа (тур. тѣрзй), портной.
- Тѣрла (у терла накарать (Соф. о. 119), хлѣвъ, скотный сарай.
- Тертія, задняя часть сѣдла.
- Тесгетарѹ, множ. тесгетѹре (тесгетаре порты затвориа) (Соф. окр. 132), слуга; срав. съ турец. дыздарѹ, комендантъ крѣпости.
- Теслімъ (тур. тѣсмінъ—передача), подарокъ, даръ (Соф. окр. 119).
- Теслимити (тур. тѣслимъ этмѣкъ), доставить (Заг. 70).
- Тѣфтерѹ (тур. дефтерѹ), паспортъ.
- Тѣшчасѹ, сейчасъ (Брезн. ок.).
- Тѣшѹ (Джумая, Брезн. о. и др.), Тѣшъ (Пир. окр. Сопотъ) уголъ (тур. гѹшеѹ).
- Тѣка, индѣйка (Брез. о. Бабица).
- Тѣмнути (греч. τέμνω), ударить.
- Тифтѣкъ (тур. тифтѣкъ), длинный кусокъ полотна, употребляющійся вмѣсто пояса.
- Тлысты (польск. tłusty), жирный (Заг. 22).
- Товѹ, то.
- Тогѹ, тогда (Лесков. окр.).
- Тогива, тогда (Загорье, Слатина).
- Токмена, отъ гл. тѣкмѣти, дѣвушка, руки которой добываетъ муштина (Радом. 55).
- Тѣко, только (Соф. окр. 132).
- Толко, только (Алекс. окр.).
- Топка, свѣжный валунъ, (Заг. Слатина).
- Топѹкъ, каблукъ (Пиротъ, Джумая).
- Тѣпъ (тур. топъ), пушка.
- Тояга, тояска, (тур. даякъ), палка (д. Моера).
- Трасигазіца, трясигузка (Заг. Берков.).
- Трѹска, лихорадка (Рад. окр. Верба).
- Трѹяти, трѹяты, терпѣть, ожидать, трѹйте, постойте.
- Трѣка, третья (Дупн. о. Рыло).
- Трендафилъ (греч. τριαντάφυλλον), розовый кустъ.
- Трепетлѹга, осина (Радоміръ).
- Трѣпка, ресница (Пир. окр. Темско).
- Тресве, тросникъ (Брезн.).
- Треска, лихорадка (Брезн. окр. Бабица).
- Третѣна, третья часть (дер. Моера).
- (да) Трѣпамъ, топать, стучать (кой трѣпа озгѣре, Джумая).
- Трѣя, множ. трѣи, кроха, (Бр. окр. Бабица).
- Трѹпо, трупъ (Заг.).
- Трѣва (Соф. о. Суводолъ), (трѣва расковъ—Джумая) трава.
- Тѹгла (тур. тугла), кирпичъ (Соф. окр. Суводолъ).

Тузлукъ (тур. дызлыкъ), особливо рода одежда, прикрывающая ноги отъ колѣнъ до ступни (Соф. окр.).	Тумрукъ (тур. гүмрюкъ) множ. тумруци, таможня (Заг.).
Туй, тутъ, тогда (Лесков. окр.).	Тупанъ, барабанъ.
Тѹкашній, здѣшній (Джумая).	Турѣти, положить.
Тѹку, только (К.-Бан. ок. Жилинцы, 32).	Тучъ (тур. туджъ—мѣдь?), чугунъ (Заг. Берков.).
Тѹкъ, только (Пал. 84).	Ты-зи, ты.
	Ты-зи-ка, ты.
	Тюнаци, труба (Моера).

У.

У=къ (у васъ ишли, къ вамъ пошли, К.-Б. ок. Вербовникъ).	Уловица, сова (Заг. Спанчевци, Берковецъ).
Убавъ, ѹбавъ, а, о (тур. хубъ), красивый, я, ое.	Ўмо, умъ (Соф. окр. № 9).
Ўгаръ, нива, пашня (Соф. окр. 119), поле, отдыхающее послѣ жатвы (Бр. окр. с. Бабица).	Уплашитисе, испугаться.
(да) Углавѣмсе, обручиться (углавилъ се Павелъ доберъ юнакъ—Джум. окр. 73).	Уранѣти, встать рано.
Ўгленъ, уголь (Пиротъ, Темско).	Ўрка, см. вурка (Заг. Костенци).
Увлѣзти, влезть (Заг. 48).	Урѣкъ, урѣци, сглазь.
Улакъ (тур. улакъ), вѣстникъ.	Уси, всѣ (Рад. окр. 176).
Ўлица (на ѹлицѣ Лесков. окр. Чуляница, Пир. о. Темско), улица.	Усойня, Усорлица см. осоевница.
	Устрѣти, пройти насквозь, прострѣлить.
	Утѣпати, убить.
	Учинѣти, сдѣлать.
	Учкѹръ (тур. учкѹръ), снурокъ, которымъ подвязываются штаны.
	Ўште, еще (Макед. 54).

Ф.

Файда (тур. файдѣ), процентъ (Заг.), польза (Соф. ок. 121).	Филія (гр. φυλία—дикая олива), тонкій ломоть хлѣба.
Фергати, бросать, раскидывать (Заг.).	Фризѣти (греч. φρονέω), д'иде-мо ни каниты, ни фризены—
Фиданъ (тур. фыданъ), маленькое деревцо.	Радом. окр. 137), желать.
	Фтасати см. стасати.

Фудулинъ (тур. фодуль), франтъ.	Фѣрляти, см. вѣрляти.
Фурня (итал. forno, тур. фу- рунъ), печь (Кюст. и др. окр.).	Фы станъ (тур. фыстанъ), жен- ская одежда (№ 204).

X.

Хабѣръ (тур. хабѣръ), см. абѣръ.	Хара (греч. ἡ χαρά), радость.
Хазна (тур. хазина), казна (Соф. окр. 169).	Хáренъ, см. áренъ.
Хайръ (тур. хэйръ), богоугодное дѣло, спасеніе.	Хатъ, хатъ (тур. атъ), жере- бецъ (Соф. окр. 119).
Хакъ (тур. хаккъ), право, по- дать, плата.	Хесáль (тур. хысабъ), счетъ.
Ханема см. анема.	Хитаръ, а, о, хитрый.
Ханъ см. анъ.	Хлавъ, хлѣвъ для овецъ (Соф. окр. Сеславци).
Харáчь, см. арáчь.	Хлѣбъ, хлѣбъ (Тырн. окр.).
Харамъ (тур. харамъ), про- клять (214).	Хубавъ а, о (тур. хубъ), см. убавъ.

Ц.

Цалъ, цѣль (цалъ лебъ, Душ. окр. Шатрово).	Церноцрѣнъ, съ чернымъ че- ренкомъ (К. Б. окр. 88).
Цáло, рукоятка (Заг. Врач. о.).	Цѣрсто (да си церсто превезъ держишь — Трен. окр. 130)
Цалувати, цѣловать (Заг. 70).	Цвѣрсто (Соф. окр. 132), крѣпко, тщательно.
Царевѣца, кукуруза (К.-Б. ок. Жилинци).	Цигузка, скрыпка.
Цвѣлба, вошь.	Цинцигаринъ, см. синигаринъ (Пыр. окр.).
Цевтѣти, цвѣсти (Враня).	Цревá, колбаса (Брезн. окр.).
Цѣкленица, стеклянка, чашка (Брезн. окр. Бабица).	Цунити, цѣловать (Вран. окр. Киржанци).
Целнути, поцѣловать (Дж. 69).	Цырцорити, вытекать поне- множку (Ак. Пал. окр.).
Церница, шелковичное дерево (К.-Б. Жилинци).	

Ч.

- Чавка (чавка кречоты), галка (Брезн. окр. Бабица).
 Чадáръ (тур. чады́ръ), шатеръ (Джум. 69).
 Чай́ръ (тур. чайръ), пастбище, сѣнокосъ.
 Чакъ (тур. чакъ), вплоть, до.
 Чамбасъ, волосы (Рад. 188).
 Чандія (тур.) (со-съ колпаци чанди собарать—Соф. о.) холодное оружіе.
 Чáнта, чантá (тур.), дорожная сумка (214).
 Чарáпи (тур. джорáбъ), чулки.
 Чардóшитисе (тур. чарэ шу-дэнь?), уберечься (Трен. 183).
 Чарклія (тур. чарклы), кольца въ шпорахъ.
 Чарны, черный (Заг. Берк. ок. Гушанци, 94).
 Чаршія (тур. чарші), рынокъ, рыночная площадь.
 (на) Чáси, иногда (Джумая).
 Чебáбъ (тур. кэбáбъ), жареное на вертелѣ.
 Чеверлю́га, (тур. чайръ кушұ), жаворонокъ (Соф. окр. Заг.) см. чиверлюга.
 Чегерте, подмастерье (Соф. ок. Кремиковци).
 Чéкати, ожидать.
 Челá, пчела (Джумая).
 Человѣ́къ, человекъ (Радом. и Джум. оо.).
 Челя́тъ, плохой (Заг.).
 Чемші́ръ (тур. чимші́ръ), буксъ.
 Черамі́да (=керамида) (греч. κεραμῖς), кирпичъ (Рад. окр. с. Верба).
 Черві́лце, бѣлѣла, румяны.
 Чѣ́рга, (тур. іоргáнь?) одѣяло.
 Чѣ́рка, церковь (Дупн. ок. Бобошево).
 Четалъ—мамуза (тур. чатáль-магмұзъ), шпора (Соф. о. 119).
 Чсхъ́лъ, женская туфля.
 Чехлáрче, башмачникъ.
 Чиверлю́га, жаворонокъ (Леск. и Вран. окр.), см. чеверлю́га.
 Чивія (тур. чиві), винтъ.
 Чивте (тур. чифтъ), пара.
 Чі́е, чьё (Пир. окр. Сопотъ).
 Чй́зма (Самоков. окр.), чй́зма, (тур. джизмэ), башмакъ, туфля, сапогъ.
 Чй́рево, чрево, кишки, внутренности (Загорье).
 Читáкъ множ. чита́ци, страшный человекъ, ругательное слово (латынски чита́ци, Соф. окр. 132).
 Чи́ферлю́га, жаворонокъ (Заг. Берковецъ, Спанчевци), см. чеверлю́га, чиверлю́га.
 Чй́чо! дядя! (такъ, обыкновенно, Болгаре называютъ старшихъ особъ).
 Чобáнь (тур. чобáнь), пастухъ.
 Човѣ́чикъ, язычекъ (д. Люба-тица).
 Чóрба (тур. чорба), супъ.
 Чорбаджія (тур. чорбаджи), зажиточный хозяинъ.

Чубе (тур. джуббѣ), длинная одежда изъ драпа на мѣху (алено чубе на мене,—Соф. окр. 208).	Чунакъ, челнокъ (Тр. о. Баба).
Чуватися, скрываться, прятаться.	Чурити (титунъ чуришь, Трен. окр.) курить.
Чукати, стучать.	Чурупка (тур. чурѹфъ), скорлупа (Заг.).
Чуль (тур. чуль), коверъ.	Чучуляпка, птица подорожникъ (Загорье).

Ш.

Шака (тур. шакà), шутка, смѣхъ (Соф. окр. 119).	шляковица—Трен. о. 130) пощечина.
Шалвары (тур. шальваръ), шаровары (Джум.).	Шмѳркати, нюхать (Соф. окр. Суводоль.
Шалдерваны, пестрый, разма- леванный (Трен. окр. 171).	Шта́вля, щавель (Загорье).
Шалѣтра, селитра (Ак.-Пал. о. Ореовицъ).	Штеркъ, см. стѣръкъ, (Лесков. и Вран. окр.).
Шаренъ, а, о, узорчатый, пестрый.	Штерколъ (Соф. окр.), см. штеркъ.
Шербѣтъ (тур. шербѣтъ), на- литокъ изъ меду.	Штѣта, несчастіе, убытокъ.
Шѣга (тур. шакà), насмѣхаясь, шутка.	Штица, доска (К.-Б. окр. Жи- линца).
Шегуване (тур. шекавѣтъ), шутка.	Штра́пка, слѣдъ (Пир. окр. Темско).
Шейте (тур. шагѣдъ), свидѣтели (Заг. 94).	Штрѣколъ, аистъ (Соф. окр. Бутенецъ).
Шекеренъ (тур. шекѣрлы), са- харный.	Штѣръкъ (Заг. Бер. Пир. окр. Темско) см. штеркъ.
Шибà, лѣсъ (Пир. окр. Темско).	Шугавъ, чесоточный (Турл. окр. Копиловци).
Шипѳрка, крапъ (Заг. 24).	Шума, лѣсъ.
Шишѣ (тур. шишѣ), графинъ.	Шупелія (тур. сучлѹ), вино- ватый, виновный.
Шляковица (ударя му една	Шутъ, а, о, безрогій, ая, ое.
	Шъ, съ (Заг. Берков. окр.).

Щ.

Щѣрка, дочь (Соф. о. Столпинъ).

Ы.

Ыржь, рожь (Дупница).

Ъ.

Ћстіе, (Макед. Велесъ), Ћстѣ (Тырнов. окр.), см. ястіе.

Э.

Эзере Охридско (Джум.).
 Эребѣца, куропатка (Заг.).
 Эсень, осень (Джум.).

Эсѣтръ, осетръ (Джум.).
 Этѣ, вотъ.

Ю.

Юзъ (тур. юзъ, сто), мѣра въ
 четверть оки.
 Юловѣти (=уловити), поймать
 (Заг. Берков. окр. Вершець).
 Юнакъ, герой, богатырь.
 Юнець, волъ не впрягаемый въ

плугъ (Джум.), — Юнець, мо-
 лодой волъ (Вран. окр.) ум.
 юнчѣ (Заг. Берк. окр.).
 Ючѣра, вчера (Брезн. окр. Ба-
 бица, Трен. окр.), одъ-ючѣръ,
 отъ вчерашняго дня (ib).

Я.

Я, (союзъ) а.
 Я(=е), есть (Заг. 21).
 Ябѹко, яблоко (Брезн. окр.
 Бабица).
 Ябалка, яблоня (Заг. Слатина),
 множ. ябалки, яблоки (ibid).
 Яболкарь, продавецъ яблокъ.
 Ябѹлка, яблоня и яблоко (Пир.
 окр. Темско).
 Яболково древо, яблоня (Соф.
 окр. Сливница).
 Ягѹби, ягѹйби (=егда бы),
 только бы, если бы, какъ бы
 (Трен. о. 183).

Ягала́ръ (тур. агала́ръ), ага, (и
 ягаляры побѣгали, — Радо-
 мѣръ).
 Ягенець, ягenci, ягненокъ
 (Заг. 38).
 Ядры, а, о, крупный (Заг. 91).
 Язъ (тур. язъ и язѹ, поле),
 болото.
 Язе=язъ, азъ, я.
 Язѹко, языкъ (Соф. окр.).
 Яка́ (тур. якѹ), воротникъ (Бр. о.).
 Яле (=але) (Заг. о., 48), —
 Яли, но.
 Ялѹ, ѣлѹ (К.-Б. о. Невѣстино).

Янїя, особаго рода сладкое кушанье.

Ябрье (тур. ахоръ), яхеры, конюшня.

Яра, возмущеніе, бунтъ, ссора.

Ярдѣмъ (тур. ярдымъ), помощь, пособіе.

Ястіе, кушанье (Качанникъ).

Ястребъ ястребъ (Пир. окр. Темско).

Яшмакъ (тур. яшмакъ), бѣлая фата, которою турчанки покрываютъ голову.

Яшни, а, о (отъ ядны), сердитый (Радам. окр. 137).

ОПЕЧАТКИ.

	№ псалм.	стихъ.	Напечатано.	Должно быть.
стр. V	26		по мѣрѣ возможности—,	по мѣрѣ возможности,
VI	14		заимствованоимъ	заимствовано имъ
	4	22	Жребчинка	Ждребчинка
	6	6	посѣщающія	посѣщающія
	10	4	поставлено	поставлена
	21	2	обратятъ	обратятъ
—		3	вниманія	внпманіе
стр. —	14		кутей	кутьей
	61	16	магнетію	магнетію
	11	43	прѣстольдае	прѣстоль да е
	16	4	ни есме	ние сме.
	19	98	ѣння	ѣння
—	111		останали	останали.
	20	29	Еренна	Еврenna.
	22	27	гонаци	юнаци.
—	59		Чста	Уста.
	29	16	ключе	ключе.
	33	1	Здравче	Здравче.
	35	43	О ты	Оты.
	37	22	поня	кона.
	46	2	Развпласе.	Развпласе
	47	18	тофтере	тефтере
—	55		на	на
	48	16	Лезаря	Лазаря
	49	9	Запалилъ	Запалилъ
—	35		десята	десета
—	78		пило	и пило
	55	1	мамá	момá
	59	33	непи	испи
	61	—	записана	записана
	61	7	булка-та	булка-та
—	32		Олавица	Главница
	64	16	Іерковъ	Іерковъ
	65	—	Трент.	Трен.
—	—		слобъ	словъ
—	14		девойна	девойка.
—	20		дугмеета	дугмета
	66	26	тарнеза	тарпеза
—	127		О ти	Оти
67	49		Они	Они

№ пѣсн.	стихъ.	Напечатано.	Должно быть.
68	27	Дунаева	Дунава
70	80	са	за
71	10	войниняъ	войникъ
—	37	стоп	стой
72	20	хунльно	унльно
—	101	ми	ли
74	8	оевѣста	невѣста
—	10	капита	копита
81	3	да	до
—	23	бѣгаме	бѣгаме.
—	42	виде виде	виде
82	7	До	Да
—	81	ели	ели
83	15	пшитишь	пиштишь
—	63	окнѣли	окпали
—	71	Я зе	Язе
—	101	Тодорища	Тодорица
84	11	по	но
85	8	ты зека	ты-зе-ка
86	38	зопонло	занонло
89	7	вериче	вериге
—	20	на поивани	напойвани
—	31	бочве	бѣчве
91	189	5—57	60—83.
92	99	пиштѣ	пиштѣ
—	130	булюбаше	булюбаше!
—	136	до	да
—	137	до	да
—	—	загорета	загарета
93	71	Што ти, рекъ.	Што ти рекъ,
94	9	па	на
—	16	и де	иде
—	35	идешъ	идеше
—	51	На ли	Нали
—	140	предъ	презъ
95	29 и 30	О ты се сину	Оти се, сину,
99	—	зеписана	записана
—	6	не	ке
101	14	деветъ	деветы
—	20	вино	вино
102	12	Не	Ке
104	39	душа	гуша
—	46	носи	носи
105	—	записана	записана
стр. 214	6	топове	топове
106	14	го	ю

№ всѣхъ.	стр.	Напечатано.	Должно быть.
107	33	робя	робѣ.
108	—	Балгарію	Болгарію
112	32	Имайтя	И майтѣ
113	—	записана	записана
—	98	замотворно	самотворно
114	15	до	да
—	43	товничаре	тавичаре
116	—	арабинъ	арабѣ
стр. 235	2	това-та	тава-та
118	—	пѣсню,	пѣсню;
120	40	го	ю
122	37	За што	Зашто
124	8	подъ	кодъ
—	52	гезне	гезне
—	57	одинъ	одимъ
126	7	илисуръ	илисуръ
127	14	Босъ	Богъ
129	7	попорѣло	попарѣла
130	4	са	за
—	37	четирестотитъ	четирестотинъ
132	41	подъ	кодъ
—	54	лаѣамъ	лаѣамъ
—	89	порѣри?	порѣди?
—	97	го	ю
—	213	Мира	Мара
—	214	Богá	Когá
—	253	подзе	подзе
—	263	Завортесе	Завертесе
—	265	Марка	Мара
133	2	мене	меане
—	10	невѣрче	невѣруе
134	9	Орѣдо	Орѣда
—	44	плачешъ	плачемъ
135	—	Лековскимъ	Лесковскимъ
137	53	озеро	езеро
—	84	мрѣжа	мрѣжа
138	105	юначкигоряшъ	юначки юришъ
—	145	годинъ	годинъ
—	154	рѣжмъ	рѣжемъ
139	42	до	да
—	63	почи	ночи
—	64	Зе	Се
140	6	Не му	Нему
—	9	Пн	Па
—	15	ю	го
—	21	камъ по	камъ-то

№ песни.	стр.	Напечатано.	Должно быть.
—	34	за	га
—	51	ожедненъ	ожеднелъ
141	66	ойджа	оджа
142	11	Ротожъ	Рогожъ
—	26	такой	та
—	39	керчмарницѣ!	керчмарницѣ!
—	48	ни самъ	нисамъ
143	14	Фало	Фала
—	61	Деница	Деница
144	30	ю	го
—	66	колена	колѣна
—	67	ю	го
—	68	одъ одъ	одъ
145	9	Вачера	Вечера
146	—	Стоянова	Стояна
147	40	ю	го
149	28	Орыда	Орида
150	6	вино	вино
—	54	самовила;	самовила:
151	58	ты-зе-ко	ты-зс-ка
152	29	на-й-се	на-й се
153	21	Та-я	Та я
154	14	чула.	чула,
—	38	окоини	околни
—	65	гродумала	продумала
—	61	буздогана	буздогана
—	68	Тагай	тагай
158	28	стретъ	стрѣтъ
—	37	добрѣ?	добро?
—	103	нощевашъ	нощевашъ
—	134	сека	сега
159	—	село	село
—	26	босдоганъ	боздоганъ
161	29	Ману	Ману
162	20	Не мой	Немой
163	20	юнакъ	юнакъ
164	284	ни	ни
169	5	за пира	запира
177	17	раѣ	рая
188	84	на заде	назаде
198	2	девойти	девойтя
201	63	ударилъ	ударилъ.
206	39	Тогай	тогай
221	32	смѣешь.	смѣешь?
стр. 567	13	(смизу) Бобица	Бабица.

